

YU ISSN 0350-185x
UDK 808

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

XLII

Уређивачки одбор:

*др Таијана Бајић-Ивић, др Даријанка Горијан-Премк, др Ирена Грицак, др Милка
Ивић, др Павле Ивић, др Радослав Кайичић, Блаже Конески, др Тине Лофар,
др Александар Младеновић, др Асим Пецо, др Миљар Пешикан, др Живојин
Ситанојчић, др Драго Ђујић*

Главни уредник
МИЛКА ИВИЋ

БЕОГРАД
1986

Секретари часописа:
мр Мирослав Николић и мр Васа Павковић
Израду и штампање финансира Републичка заједница науке Србије

Издаје: Институт за српскохрватски језик, Београд, Кнез-Михаилова 35

Штампа: РО „МИНЕРВА“, Суботица

САДРЖАЈ

Расправе и чланци

Maciej Grochowski: Parenteza i metarečenica	1
Предраг Пипер: Реципрочност и рефлексивност у словенским језицима	9
Радмило Маројевић: Типолошко диференцирање руског и српскохрватског језика	21
Богољуб Станковић: Апозиција у српскохрватском и руском језику	43
Блаже Конески: О Маријинском јеванђељу	67
Ирена Грицкат: Експресивне синтагме са генитивима у српскохрватском језику	71
Stanimir Rakić: Definicija nekih osnovnih transformacija srpskohrvatskog jezika	95
Лили Лашкова: О неким специфичним карактеристикама категорије рода у српскохрватском књижевном језику	167
Јелка Матијашевић: Из проблематике именица типа <i>nomina agentis</i>	115
Šefik Bešlagić: Ktitorski ćirilčki natpis u Humcu kod Ljubuškog ..	129
Nikola Rodić: Rudarska terminologija u starim srpskim tekstovima	137
M. Mollova: Sur quelques turcismes à <i>d-</i> , <i>e-</i> , <i>ž-</i> en bulgare	147
Wiesław Boryś: Srpskohrvatsko kajkavsko <i>skolek</i> 'daska, daščica' i praslavensko * <i>skoliti</i> 'cepati'	165
Гордана Јовановић: Јан Кохановски и пољски књижевни језик XVI века	173

Прикази и критике

Dušan Jović: Lingua in diaspora. Studies in the Language of the Second Generation of Yugoslav Immigrant Children in Sweden	181
Никола Родић: Два значајна издања јеванђељског текста: 1. Банишко еванђеље, 2. Апракос Мстислава Великог	185
Милица Радовић-Тешић: Л. Лашкова, Кратка сърбохърватска граматика	199
Димитрије Стефановић: László Hadrovics, Ungarische Elemente im Serbokroatischen	203
Живојин Станојчић: Dr Ivan Sović, Jezik Ksavera Šandora Gjalskoga	209
Милан Драгичевић: Драган Павлица, О говору околине Удбине	211
Првослав Радић—Рудолф Мајер: Vera Bojić, Wolf Oschlies, Lehrbuch der mazedonischen Sprache	217
Ирена Грицкат: Vlastimir Perićić, Višejezični rečnik muzičkih termina	223

Библиографија

Скраћенице	227
I. Општи теоријско-методолошки проблеми	230
II. Примењена лингвистика	238
а) Питања превођења, учење језика и сл.	238
б) Контрастивна проучавања језика	249
III. Прасловенски језик, словенска језичка заједница и посебна питања појединих словенских језика	255
IV. Етимологија, историја речи, тумачење речи, ономастика, збирке речи	261
V. Несловенски језици	270
VI. Балканологија	284
VII. Старословенски језик и његове редакције	284
VIII. Српскохрватски језик	286
а) Фонетика (експериментална, физиолошка) и фонологија	286
б) Граматика и граматичка питања	287
в) Нормативна питања и питања развоја књижевног израза	292
г) Дијалекти	298
д) Текстови стари и нови, издања; њихова критика, попрекло итд.	303
ђ) Историја српскохрватског језика	304
е) Стил	311
ж) Метрика	312
з) Методика наставе књижевног језика	312
и) Терминологија	314
ј) Народне умотворине (текстови, тумачења итд.)	316
IX. Македонски језик	316
а) Филологија	316
б) Фолклор	324
X. Словеначки језик	325
а) Sodobna knjižna slovenščina, slovnica, fonetika, pravorečje, pravopis, metrika, stil, metodika pouka	325
б) Zgodovina jezika, etimologija, dijalekti, objava in obravnava ljudskega slovstva in starih besedil	328
в) Strokovni in splošni slovarji, terminologija	330
XI. Речници стари и нови српскохрватског језика (српскохрватског и ког страног језика)	332
XII. Биографије, аутобиографије и сл. грађа	337
XIII. Библиографија	340
XIV. О становништву	342
XV. Разно	343

Регистар

Регистар речи и синтаксичких конструкција	347
Регистар имена	357

PARENTEZA I METAREČENICA

1. Semantička analiza rečenica nalaže prihvatanje pretpostavke o tome da se ove upotrebljavaju u odnosu na izvesne predmete (da se izgovaraju s pomišlju na predmete) i da je svakom rečenicom, pomoću u njoj sadržanih izraza, nešto o nekom predmetu iskazano.

Pojam predmeta spada među proste, elementarne pojmove; svaki pokušaj da taj pojam objasnimo uvodi nas u svojevrstan *circulus vitiosus*. Izgleda da se osnovna operacija pomoću koje je moguće preko čulne percepcije uveriti se u postojanje predmeta svodi na njihovo diferenciranje putem fizičkih pokreta — pokaznih gestova (tj. na ostenziju). Rečenicu možemo povezati s odgovarajućim predmetom pomoću izraza sadržanih u njoj, bilo takvih koji u sebi sadrže indekse, bilo takvih koji su sami to — recimo, pomoću određenih deskripcija ili ličnih imena.

Predmeti o kojima govorimo mogu biti ne samo fragmenti vanjezičke stvarnosti, nego i sami jezički izrazi — sastavni elementi rečenice. Drukčije rečeno, pomoću izraza upotrebljenih u rečenici možemo saopštiti nešto i o nekom izrazu-predmetu¹. Prihvatanje jezičkih izraza kao predmeta neće nas čuditi ako se setimo da su i tu u pitanju supstancijalne, uobličene pojave; jednom rečju, i jezički izrazi — sekvence zvukova ili grafema — spadaju u veličine koje podležu čulnoj percepciji.

Izgleda umesno odabrati takvu terminološku konvenciju prema kojoj se na oblik predmeta koji spadaju u opseg pojma „jezički izraz“ ne bi stavila strukturna ograničenja. Prema tome, mi ćemo ovde pod (*jezičkim*) *izrazima* podrazumevati takve predmete koji imaju oblik morfeme, leksičke jedinice, pa čak i rečenice ili rečenične sekvence².

Spomenuti na početku pojam iskazivanja nečega (govorenja o nekom predmetu) uzimamo kao prost pojam, što podrazumeva da on ne podleže daljem objašnjavanju³.

Razlikovanje rečenica čija se informacija tiče predmeta-fragmenata vanjezičke stvarnosti i rečenica u kojima je reč o predmetima-jezičkim izrazima omogućuje nam formulisanje takve pretpostavke koja uzima u obzir

---

¹ Ideja interpretacije izraza kao predmeta razvijena je i široko obrazlagana u radovima A. Bogusławskog (1973), (1977), (1978).

² Više o tome v. Grochowski M. (1982).

³ Ova teza proizlazi iz semantičke koncepcije A. Wierzbicke (1972), (1973).

postojanje opozicije između predmetnih i metajezičkih rečenica⁴. Za rečenice koje saopštavaju o rečenicama-predmetima rezervisaćemo ovde termin *meta-rečenice*, dok ćemo rečenice-predmete nazivati bilo *glavnim*, bilo *osnovnim rečenicama*, ili prosto — *rečenicama*.

Ako se predmet jezičkog saopštavanja sastoji od sekvence izraza u funkciji samostalnog iskaza i ako se ono što je o tom predmetu saopšteno može takođe interpretirati kao samostalan izraz, primenićemo, u korelaciji s prethodno spomenutom terminološkom distinkcijom, i nazive — s jedne strane *meta-tekst*⁵, a s druge *glavni (osnovni) tekst*.

Glavni tekst i metatekst uzajamno su hijerarhizovani. Ni o jednom tekstu ne možemo a priori reći da je to metatekst, tekst postaje metatekst pod uslovom postojanja teksta-predmeta na koji se odnosi. Dakle, metatekst predstavlja drugostepeni iskaz koji možemo razmatrati jedino na fonu drugog (glavnog) iskaza.

2. Kao jedna od kategorija drugostepenih iskaza koji funkcionišu na fonu drugih (glavnih) iskaza često se u literaturi pominje parenteza, ali se na nju ne primenjuje naziv s karakterističnim elementom *meta-*.

Reč *parenteza* i od nje izvedeni oblici pojavljuju se obično kao komponente termina sastavljenih od nekoliko reči, na primer *parentetična rečenica*, *parentetični iskaz*, *parentetični izraz*, *izraz s parentezom*⁶, *parentetični glagol*⁷. S obzirom na takvu situaciju, nije ni čudno što autori radova o parentezi objašnjavaju taj pojam na više načina⁸. Ostaje nam da konstatujemo: u svim tim određivanjima pojma parenteze iznose se na videlo uglavnom dve klase njegovih svojstava — naime, klasa linearno-sintaksičkih (ili, šire, kompoziciono-sintaksičkih) osobina i klasa pragmatičkih osobina.

Obično se parenteza interpretira kao (a) rečenica ubačena (dodata) uz neku glavnu rečenicu i odvojena od nje pomoću zagrada, crtica, zapeta (ili pauza — u govornim tekstovima) i (b) kao rečenica čije se saopštenje odnosi na neku drugu (po našoj interpretaciji — glavnu) rečenicu, s tim što obe izgovara isto lice, parentetičnu rečenicu, doduše, sa drugačijeg stanovišta (u svojstvu komentara glavne).

Pošto je pojam parenteze od strane raznih autora okarakterisan na razne načine, ne poklapaju se ni odlike predmeta koji — prema tim autorima — spadaju u opseg pojma parenteze.

⁴ Posebno važna kategorija metajezičkih rečenica su analitičke rečenice — jedan od glavnih objekata semantičkih istraživanja.

⁵ O pojmu metateksta govori između ostalog A. Wierzbicka (1971).

⁶ Termin je uveo Z. Klemensiewicz (1961: 194), upotrebljavao ga je i W. Górny (1962), W. Makarski (1966), (1971), S. Mikołajczak (1978). Pregled raznih termina sinonimnih u odnosu na opoziciju glavni iskaz/parenteza, koji se javljaju u poljskim sintetičkim radovima, daje W. Makarski (1971).

⁷ Upor. J. O. Urmson (1963: 224–225), J. Lyons (1977: 738), A. Wierzbicka (1971: 119).

⁸ Bibliografiju radova o parentezi priključio sam svome ranijem članku posvećenom ovom pojmu; upor. M. Grochowski (1983). U toj bibliografiji nisu, međutim, navedeni sledeći radovi: J. Bartošek (1973), S. Bąba i S. Mikołajczak (1981), E. Kuźma (1976), B. Rulíková (1972), Ch. Sappok (1977), J. L. Warne (1974).

Najčešće se pojava parenteze razmatra u sintaksičkim radovima, što rezultira činjenicom da u literaturi dominira sintaksička karakteristika toga pojma⁹. Međutim, ni sintaksičke relacije koje povezuju parentezu sa glavnom rečenicom, ni unutrašnja sintaksička struktura parenteze nemaju nikakve posebne, samo njima svojstvene osobenosti, tako da nije pogodno njih uzimati kao osnovu za suprotstavljanje parentetičkih ostalim sintaksičkim konstrukcijama. Ne doprinosi unapređivanju naših saznanja o statusu parenteze ni tvrdnja da pod parentezom treba razumeti rečenicu koja je dodata glavnoj rečenici, a ova takvo dodavanje svojim saopštenjem ne implicira¹⁰.

Dosta je široko rasprostranjena hipoteza da parentetična rečenica remeti linearnu strukturu glavne rečenice, tj. da, budući u ovu ugrađena, remeti započetu pa nedovršenu sekvencu njenih komponenata¹¹. Prihvatiti ovu hipotezu značilo bi pretpostaviti a priori postojanje ograničenja u odnosu na redosled glavne i parentetičke rečenice, tj. poći od toga da se parenteza ne pojavljuje ni ispred ni iza glavne rečenice, što bi bilo neoprežno zaletanje. Pokazuje se, naime, da „ugrađenu“ rečenicu lako možemo premeštati u položaj ispred, odnosno iza glavne, ne narušavajući pri tom njihov međusobni sintaksički odnos. Up., recimo, sledeće primere:

- (1) Kao što je poznato, Petar nije dobar kandidat za predsednika
- (2) Petar, kao što je poznato, nije dobar kandidat za predsednika
- (3) Petar nije, kao što je poznato, dobar kandidat za predsednika
- (4) Petar nije dobar kandidat za predsednika, kao što je poznato.

Redosled, jednom rečju, nije kriterijum koji bi omogućavao identifikovanje parenteze¹².

Uobičajeno je da se za jedan od obaveznih signala parenteze smatra grafička oznaka (odnosno pauza) koja deli glavnu rečenicu od te druge, njoj dodate ili u nju ubačene rečenice. Kad bismo se priklonili takvom gledištu da parenteza nije ništa drugo do bilo koji izraz u zagradi ili između crtica, onda bi to podrazumevalo da mi u njoj ne vidimo ništa drugo osim jedne banalne tehničko-tekstualne (površinske, spoljašnje) pojave, koja kao takva ne zaslužuje posebnu pažnju. Često se, međutim, stavljanje određenog grafičkog signala na određeno mesto interpretira sasvim drukčije — ne kao nešto slučajno, već kao rezultat svesnog čina govornog lica koje donosi određene odluke što se tiče kompozicije teksta, pa, pored ostalog, i odluke o načinu njegove segmentacije, o redosledu njegovih komponenata i međusobnim relacijama tih komponenata. S tim u vezi stoji i prihvatanje onog drugog obaveznog

⁹ Upor. napomene 6 i 8. Upor. i: S. Bąba, S. Mikołajczak (1973), (1975), B. Rulíková (1973), J. Bartošek (1971), M. Kaczmarkowski (1974), O. Šoltys (1979).

¹⁰ V. obrazloženje ove teze u M. Grochowski (1983).

¹¹ V., na primer, J. Bartošek (1971), W. Makarski (1971), B. Rulíková (1973: 24).

¹² Međutim, promena u redosledu parentetičkog izraza može da utiče na semantičku interpretaciju čitavog iskaza sa parentezom, posebno na njegovu tematsko-rematsku strukturu. Više o tome v., na primer, u A. Bogusławski (1977), J. Bartošek (1971), M. Grochowski (1983).

preduslova parenteze, naime, da se ona uvek upotrebljava s pogledom na glavnu rečenicu na čijem fonu i funkcioniše kao sekundarna, s drukčijeg stanovišta iskazana rečenica.¹³

Ovo definiciono svojstvo parenteze obično se formuliše prilično nejasno i nejednoznačno. Tu je i relativno najlakše prihvatiti sud o metatekstualnom, odnosno metajezičkom statusu parenteze.

3. Na metajezički status parenteze skrenuo je pažnju, pored ostalih, i A. Bogusławski (1977), a neke od parentetičkih izraza interpretirala je kao metatekstualne, pored ostalih, i A. Wierzbicka (1971). Sugestije ovih naučnika razvijao sam u članku koji je bio neka vrsta probe obrazloženja metatekstualne koncepcije parenteze (upor. Grochowski 1983). Napomenuo sam tom prilikom i to da je parenteza produkt svesne jezičke delatnosti govornog lica kome je cilj da razotkrije sebe i činjenicu da o nečemu govori i da se to o čemu govori odnosi na upravo upotrebljeni jezički izraz. Polazeći od pretpostavke da je autoru glavnog iskaza dostupno i konstruisanje nezavisnog iskaza na temu datog (svog sopstvenog) glavnog iskaza, tj. da mu je dostupno otelotvorenje parenteze u vidu samostalnog teksta, formulisao sam hipotezu o tome da parenteza u odnosu na glavni iskaz vrši funkciju metateksta. Pri kraju spomenutog članka predložio sam sledeću opštu shemu eksplikacije iskaza sa parentezom: 'govoreći to da S_1P_1 , govorim i o S_1P_1 (ili o nečemu što je deo S_1P_1) to da S_2P_2 '.

Navedena eksplikacija, međutim, sadrži dva bitna promašaja. Naknadna svest o tome podstakla me je da revidiram svoje ranije shvatanje parenteze i formulišem drugu hipotezu.

Kao prvo: ako se prihvati da je grafička oznaka (odnosno pauza) koja deli glavnu od neke druge ubačene rečenice jedan od obaveznih signala parenteze, što ja nisam stavljao pod upitnik predlažući shemu eksplikacije, onda ispada da se moja eksplikacija zasniva na nečemu što je po sebi *circulus vitiosus* — ona, naime, sadrži zgradu, tj. jedan od onih grafičkih signala čija bi funkcija trebalo da bude objašnjena upravo pomoću ove formule.

Kao drugo: ona komponenta eksplikacije koja je stavljena u zagradu nema — iako sam to hteo postići — jasnu referenciju, a to čini da cela eksplikacija, čija je namena bila da ukáže na metatekstualni karakter parenteze, dopušta i metatekstualnu interpretaciju ove. Govoreći o nečemu što je deo S_1P_1 , možemo imati u vidu bilo neki predmet-jezički izraz, bilo neki predmet iz vanjezičke stvarnosti čija je reprezentacija izraz-komponenta rečenice S_1P_1 . Ako predmet o kojem je reč nije jezički izraz, onda u odnosu na odgovarajuću rečenicu S_2P_2 nije opravdana upotreba odredbe tipa *meta-*, tj. S_2P_2 nije metarečenica.

Konstatacija pogreške nejednoznačnosti u navedenom zapisu eksplikacije nalaže i refleksiju terminološkog karaktera. Naime, čak ako bi zapis jednoznačno implicirao da se parenteza odnosi isključivo na predmet-jezički

¹³ Kao posledica prihvatanja takve teze daju se često semantičke klasifikacije parenteze. V., na primer, S. Bába, S. Mikołajczak (1973), (1975), (1981), B. Rulíková (1973), M. Marcjanik (1978), W. Makarski (1971). Ni jedna od meni poznatih klasifikacija nije usaglašena sa principima logičke podele, nije koherentna, niti zasnovana na homogenim kriterijima. Stoga ni jednu ne mogu da prihvatim. To sam, uostalom, već i ranije obrazlagao — v. M. Grochowski (1983).

izraz, pokazuje se umesnijim pripisati joj osobinu metarečeničnosti nego metatekstualnosti¹⁴, ovo stoga što hipoteza da autor teksta može uvek otelotvoriti samostalan iskaz čija bi tema bio neki drugi njegov (glavni) iskaz izgleda suviše jaka.

Autokritika eksplikacije parenteze¹⁵ povlači za sobom fundamentalno pitanje: da li je samo zapis eksplikacije bio pogrešan ili i hipoteza o metarečeničnom statusu parenteze?

Reinterpretacija rečenica-prимера koji realizuju spoljašnji definicioni uslov parenteze, tj. rečenica odvojenih od drugih (glavnih) rečenica grafičkim znakom ili pauzom, vodi do zaključka da neke od njih jesu metarečenice, dok druge nisu. Uslov metarečeničnosti realizuje, na primer, sekvenca *moram da priznam* u odnosu na rečenicu-predmet sadržanu u

(5) Petar je rešio taj konflikt na način, moram da priznam, jako delikatan. Međutim, nije metarečenica sekvenca izdvojena pomoću crtica u

(6) U filmu *X* — juče ga je prikazivala televizija — režiser je postavio filozofski problem . . .

jer predmet o kojem je tu reč, a u odnosu na koji je ta sekvenca upotrebljena, nije jezički izraz *film X* nego jedan određen film — predmet iz vanjezičke stvarnosti čiju reprezentaciju otelotvoruje navedeni izraz.

I rečenice koje se pridružuju nekim drugim rečenicama ne ispunjavajući pri tom spoljašnji definicioni zahtev parenteze mogu u jednom slučaju biti, a u drugom ne biti metarečenice. Materečenica je, na primer, sekvenca

(7) I to je istina

koja predstavlja deo rečenične sekvence

(8) Kovalski je izabran za direktora. I to je istina.

Međutim, uslov metarečeničnosti ne ispunjava rečenica

(9) To je Evin suprug

koja je deo rečenične sekvence

(10) Verovatno si tamo primetio visokog plavog muškarca u črap košulji. To je Evin suprug.

Dakle, kako podskup rečenica koje su sa „spoljašnje“ tačke gledišta parentetičke, tako i podskup neparentetičkih rečenica, mogli bismo podeliti na dve grupe, prema tome da li imaju ili nemaju metarečenični karakter. U vezi s tim nameće se i pitanje: koje osobine treba da imaju predmeti koji spadaju u opseg pojma parenteze?

4. Uzimajući u obzir dosad razmatrane osobine parentetičnih rečenica, mogli bismo konstatovati da su sa teorijske tačke gledišta moguća tri rešenja, naime: (1) identifikacija pojma parenteze s pojmom metarečenica, (2) identifikacija pojma parenteze sa pojmom svake rečenice koja je izdvojena pomoću zagrade ili ekvivalentnog grafičkog znaka (odnosno pauze), (3) prihvatanje gledišta da pojam parenteze denotira jedino takve metarečenice koje su izdvojene pomoću zagrada ili bilo kojeg drugog znaka ekvivalentnog zagradi.

¹⁴ Saglasno sa principima prihvaćenim na početku — upor. § 1.

¹⁵ Nekorektna je i upotreba u razmatranoj eksplikaciji izraza *również* 'takođe'. Njena odlikuje veći stepen semantičke složenosti nego ostale komponente eksplikacije.

Prvo rešenje treba a priori odbaciti, što i ne zahteva nekog šireg obrazloženja. Pošto pojmovi koji se terminološki određuju pomoću elementa *meta-*, kao *metarečenica*, *metatekst*, *metajezik* i sl., spadaju među osnovne pojmove semantike i imaju uglavnom jasno određen smisao, nepotrebno bi, pa čak i pogrešno bilo dodeljivati terminu *parenteza* značenje koje se inače podrazumeva pod terminom *metarečenica*.

Prihvatanje trećeg rešenja bilo bi u koliziji s osnovnim principima metodologije naučnih istraživanja. Pogrešno je, naime, „nadgrađivanje“ zajedničkih etiketa iznad pojmova koji su od ranije međusobno odvojeni na osnovu uzajamno nezavisnih kriterija, iznad pojmova koji pripadaju, u stvari, različitim oblastima.

Ukoliko tražimo odgovor na pitanje da li izvesni objekti stvarno poseduju dati skup heterogenih osobina i da li su, prema tome, obuhvatljivi denotacijom novokonstruisanog (svodnog) pojma, postoji veća verovatnoća da ćemo doneti pogrešan sud nego u slučaju kad razmatramo iste objekte i tražimo odgovor na pitanje da li su to objekti obuhvaćeni denotacijom jednog prostog (osnovnog) pojma.

Operaciju povezivanja pojmova za objekte počesće prati nesigurnost, što je posledica činjenice da pojmovi obično nisu dovoljno istančani, kao i činjenice da su tipični, laki za interpretaciju objekti, u stvari prilično retki. Pojmovi konstruisani na osnovu heterogenih kriterija su još manje istančani, te ih je stoga još teže korektno pripisivati objektima.

Priklanjanje shvatanju da su parentetične rečenice samo takve *metarečenice* koje su izdvojene pomoću zagrade ili znaka ekvivalentnog zagradi svodilo bi se na povezivanje uzajamno nezavisnih osobina rečenica, jednih površinskih, drugih semantičkih, i na njihovo ugrađivanje u jedan pojam. Kookurencija ovih osobina apsolutno je slučajna¹⁶. Ovako konstruisan pojam *parenteze* je — u svetlu gore formulisanih opštih principa metodologije naučnih istraživanja — neprihvatljiv i treba ga odbaciti.

Drugo iz triju teorijski mogućih rešenja, tj. identifikacija pojma *parenteze* sa pojmom rečenice izdvojene pomoću zagrade ili drugog znaka ekvivalentnog zagradi, mogli bismo prihvatiti; međutim, ne izgleda nam da bilo kakve praktične potrebe govore u prilog takvoj regulaciji pojma *parenteze*. Postoji, naime, mogućnost da se bilo koji izraz izdvoji iz rečenice pomoću zagrade ili drugog kakvog njoj ekvivalentnog znaka. Teško je za tako izdvojene izraze zamisliti drugi zajednički imenitelj osim onog jednog — da su to sve jezički izrazi.

Izložena razmatranja nameću sledeći zaključak: nemoguće je obrazložiti potrebu uvođenja pojma *parenteze* u nauku o tekstu pošto se ne može utvrditi koji jezički objekti treba da budu denotirani pomoću tog pojma. Saglasno principu redukcionizma, trebalo bi, dakle, pojam *parenteze* odstraniti iz *metajezika* nauke o tekstu.

Warszawa

Maciej Grochowski

¹⁶ Upor. primere (5), (6), (8) i (10).

SPISAK CITIRANE LITERATURE

- Bartošek J. (1971), K syntaktickému chápání parentetických vět, *Miscellanea Linguistica*, Ostrava, s. 167–171.
- (1973), K syntaktické klasifikaci tzv. modálních vsuvek, *Otázky slovanské syntaxe III*, Brno, s. 261–264.
- Bąba S., Mikołajczak S. (1973), Parenteza we współczesnej prozie polskiej (klasyfikacje i funkcje), *Studia polonistyczne I*, Poznań, s. 7–31.
- , – (1975), Funkcje stylistyczne parentezy w „Pamiętniku starego subiekta” w „Lalce” B. Prusa, *Studia polonistyczne II*, Poznań, s. 59–69.
- , – (1981), Parenteza w polskiej liryce współczesnej, *O języku literatury*, red. J. Bubak, A. Wilkoń, *Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach* nr 397, Katowice, s. 79–105.
- Bogusławski A. (1973), O analizie semantycznej, *Studia semiotyczne IV*, s. 47–70.
- (1977), *Problems of the Thematic-Rhematic Structure of Sentences*, Warszawa: PWN
- (1978), On Decision Making in Semantics, *Linguistische Studien* 47, Berlin, s. 52–96.
- Corum C. (1975), A Pragmatic Analysis of Parenthetical Adjuncts, *Papers from the Eleventh Regional Meeting Chicago Linguistic Society*, ed. R. E. Grossman, Chicago, s. 133–141.
- Górny W. (1962), Zestawienie – czy tylko kategoria składniowa? *Pamiętnik Literacki* 53, z.1, s. 181–193.
- (1966), Składnia przytoczenia w języku polskim, Warszawa: PIW.
- Grochowski M. (1982), *Zarys leksykologii i leksykografii. Zagadnienia synchroniczne*, Toruń: UMK.
- (1983), Metatekstowa interpretacja parentezy, *Tekst i zdanie*, red. T. Dobrzyńska, E. Janus, Wrocław: Ossolineum, s. 247–258.
- Kaczmarkowski M. (1974), *Składnia przytoczenia w tekstach prozaików łacińskich okresu klasycznego*, Lublin.
- Klemensiewicz Z. (1961), Problematyka składniowej interpretacji stylu, Z. Klemensiewicz, *W kręgu języka literackiego i artystycznego*, Warszawa: PWN, s. 157–203.
- Kuźma E. (1976), Funkcja konstrukcji nawiasowych w poezji ekspresjonistycznej, *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Szczecinie* nr 15, *Prace Wydziału Humanistycznego* nr 6, Szczecin, s. 107–125.
- Lyons J. (1977), *Semantics*, Cambridge.
- Makarski W. (1966), Biblijny typ zestawienia z członem Zaprawdę powiadem (mówię) ci (wam), *Roczniki Humanistyczne KUL-u*, t. 14, z. 4, s. 65–73.
- (1971), O zestawieniu z parentezą, *Roczniki Humanistyczne KUL-u*, t. 19, z.1, s. 351–370.
- Marcjanik M. (1978) Wtrącenia nawiasowe we współczesnej prasie, *Poradnik Językowy*, z.6, s. 261–268.
- Mikołajczak S. (1978), Składnia wybranych utworów Bolesława Prusa i Stefana Żeromskiego (Wypowiedzenia zestawione), *Studia językoznawcze, Streszczenia prac doktorskich III*: „Semantyka i składnia”, Wrocław: Ossolineum, s. 83–116.
- R uliková B. (1972), Asyntaktické vytváření větších výpovědních celků, *Slavica Pragensia* 14, s. 79–92.
- (1973), *Parenteze v současné češtině*, Praha: Academia.
- Sappok Ch. (1977), Zur Parenthese im Russischen, *Slavistische Beiträge*, Band 113, *Slavistische Linguistik: Referate des II. Konstanzer Slavistischen Arbeitstreffens* (5–7. 10. 1976), Hrsg. W. Girke, H. Jachnow, München, s. 202–220.
- Šoltys O. (1979), Několik poznámek k uvozovacím větám, *Slovo a Slovesnost*, č. 2, s. 157–159.
- Urmson J. O. (1963), Parenthetical Verbs, *Philosophy and Ordinary Language*, ed. C. E. Caton, Urbana, s. 220–240.
- Warne J. L. (1974), Parenthetical Expressions in English, *Recherches Linguistiques à Montréal*, vol. 2, s. 51–65.
- Wierzbička A. (1971), Metatekst w tekście, *O spójności tekstu*, red. M. R. Mayenowa, Wrocław: Ossolineum, s. 105–121.
- (1972), *Semantic Primitives*, Frankfurt/M.
- (1973), „Akty mowy”, *Semiotyka i struktura tekstu*, red. M. R. Mayenowa, Wrocław: Ossolineum, s. 201–219.

S u m m a r y

Maciej Grochowski

PARENTHESIS AND METASENTECE

In the present article, which is based on his 1983 paper, the author reconsiders the question of whether it is possible to formulate a linguistically and logically plausible definition of the notion of parenthesis. Having brought to evidence the fact that one cannot avoid formulating it circularly, he advances his view on the theoretical and terminological consequences of this circumstance.

РЕЦИПРОЧНОСТ И РЕФЛЕКСИВНОСТ У СЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА

1.

У обимној литератури о граматичкој категорији стања у словенским језицима значењима реципрочности посвећено је релативно мало места. Узрок томе треба видети пре свега у чињеници да значења реципрочности у словенским језицима немају јединствен граматички израз. Пошто је и сама категорија стања двојне, морфолошко-синтаксичке природе, реципрочност, и њен најчешћи појавни облик, реципрочна рефлексивност, као лексичко-граматичка категорија такође двојне природе и на плану израза (пошто има и граматичке и неграматичке облике) и на плану садржаја (реципрочност и рефлексивност) разматрана је претежно у оној мери у којој је граматикализована, или још уже морфологизована, у оквиру глаголске рефлексивности. Тек лингвистичка истраживања последњих деценија, у којима је тежиште анализе уочљивије померено са форме на значење и функцију, омогућила су да се у центру пажње, или бар близу центра пажње, нађу и значења која немају сва обележја граматичке категорије иако могу бити врло релевантна на комуникативном плану. У овом раду биће прво у општим цртама размотрена природа реципрочности и њени основни синтаксичко-семантички типови да би се затим пажња усмерила на реципрочну рефлексивност и на специфичности њеног различитог изражавања у словенском језичком свету.¹

2.

2.1. У основи реципрочности су два елементарна значења: „истовестност“ и „супротност“. Реципрочност се може најкраће окарактерисати као јединство два квалитативно истоветна односа супротног смера, на пример:

(1) *Даница и Милица су зајрлиле једна другу, тј.*

¹ У основи овог рада су два реферата аутора: један, о типовима реципрочности, поднет на XI конгресу Савеза славистичких друштава Југославије (Сарајево, 1985), и други, о реципрочној рефлексивности, поднет на XXIII Скупу слависта Србије (Београд, 1985).

(2) *Даница је зајрлила Милицу, а Милица је зајрлила Даницу*, што значи да се учесници у ситуацији означеној реципрочном конструкцијом јављају истовремено у две функције, као у наведеном примеру, у функцији агенса и у функцији пацијенса. Реципрочност коју илуструју реченице (1) и (2) представља реципрочност у најужем смислу или праву реципрочност. Ово је потребно истаћи због тога што појам реципрочности обухвата више типова односа, у основи сличних, али у неким битним елементима и различитих.

2.2. Иако је, дакле, за реципрочност у најужем смислу карактеристично јединство два агентивна односа (са супротним смеровима) и два пацијентивна односа (такође са супротним смеровима), а агенс и пацијенс подразумевају постојање извесне акције, тј. извесну динамику односа, реципрочност може бити и статичке природе као у примеру

(3) *Пејтар и Павле седе један њоред друјоі.*

Исти просторни однос може бити означен и реченицама

(4) *Пејтар седи њоред Павла и*

(5) *Павле седи њоред Пејтра,*

при чему се, очигледно, ради само о истом денотативном, али не и о истом сигнификативном значењу, јер се на сигнификативном плану дати денотат једном осмишљава тако да је локализатор Павле, а објекат локализације Петар (4), други пут тако да је локализатор Петар, а објекат локализације Павле (5), а трећи пут, када имамо случај симетрично-реципрочне интерпретације датог односа, оба учесника се истовремено јављају и као локализатори и као објекти локализације.²

Исти однос реципрочности у различитим словенским језицима може бити изражен на исти начин, али и на различите начине. Упор. примере из словеначког, структурно аналогне примерима (3)–(5):

(6) *Peter sedi poleg Pavla,*

(7) *Pavel sedi poleg Petra,*

(8) *Peter in Pavel sedita eden poleg drugega;*

и примере из руског језика

(9) *Петр сидит рядом с Павлом,*

² Сигнификативно значење или смисао (према изворном термину Г. Фрега) углавном одговара ономе што се у новијој семантици назива семантичком *ѡерсијек-ѡивом* (вид.: Ch. J. Fillmore, The Case for Case Reopened. – In: *Syntax and Semantics*, Vol. 8 (Ed. by P. Cole and J. M. Sadock). New York – San Francisco – London, 1977, p. 61). С обзиром на супротно осмишљавање истог денотативног значења реченице какве илуструју примери (4) и (5) изгледа оправдано сматрати конверзивним (вид. о конверзији (лексичког типа): Ю. Д. Апресян. *Лексическая семантика (синонимические средства языка)*. Москва: Наука, 1974, глава пета). Вид. такође анализу реченица типа (4) и (5) у књизи Т. П. Ломтева *Предложения и его грамматические категории*. (Москва: Московский университет, 1972, стр. 120 – 121).

(10) *Павел сидит рядом с Петром,*

(11) *Петр и Павел сидят рядом.*

Осим тога, и у истом језику исти или сличан реципрочни однос може бити означен на различите начине, упор. у руском језику примере (9)—(11) са примерима

(12) *Петр сидит недалеко от Павла,*

(13) *Павел сидит недалеко от Петра,*

(14) *Петр и Павел сидят недалеко друг от друга.*

Прилог *рядом* који у руском језику може да буде једини адвербијални показатељ (статичке) реципрочности (11) ретко се у саставу предлошког израза *рядом с* употребљава у конструкцији с реципрочном-рефлексивном заменицом *друг друга*,³ док су могућности прилога *недалеко* у том погледу уже: тамо где се реципрочност интерпретира симетрично (14) *недалеко* може да учествује у исказивању реципрочности само у саставу предлошко-падежне конструкције *недалеко друг от друга* (*друг от дружки*).

Статичка реципрочност је посебан тип просторног односа,⁴ што значи да само извесни просторни односи могу бити интерпретирани и језички приказани као реципрочни. Услов је да локализатор и објекат локализације на исти начин учествују у конституисању датог односа. На пример, однос који се у руском језику означава прилогом (и предлогом) *напротив* подразумева симетричност просторне релације: предња страна једног објекта је непосредно (у најкраћој линији) окренута предњој страни другог објекта. Та денотативна симетричност може на сигнификативном плану бити приказана асиметрично, различитом расподелом улога локализатора и објекта локализације, вид. примере (15) и (16), или симетрично (17):

(15) *Петр сидит напротив Павла,*

(16) *Павел сидит напротив Петра,*

(17) *Петр и Павел сидят друг напротив друга.*

3.

3.1. Адвербијална средства изражавања статичке реципрочности (као *рядом с*), *недалеко от*, или *напротив* у горњим примерима из руског

³ Упор.: *Сядем, бывало, рядом дру с другом* (из рада: М. И. Откупщикова. Статус взаимного залога в русском языке. — Сб.: *Проблемы теории грамматического залога*. Ленинград: Наука, 1978, стр. 183). Примери који се у озом раду наводе тамо где извор није посебно назначен узимани су из речника и граматика словенских језика. Српскохрватске, руске и словеначке примере саставио је аутор (руске и словеначке су верификовали информанти којима су дати језици матерњи).

⁴ Понекад је основно просторно значење удружено са неким непросторним, специфичним значењем, нпр. социјативним, упор.: *Пейтар седи са Павлом* → *Павле седи са Пейтром* и сл.

језика) и динамичке реципрочности (нпр. *друг на друга, взаимно* и сл.) доста су јасно разграничена иако су могуће и неутрализације ове опозиције, упор. у српскохрватском

(18) *Њихове [су] куће једна њрема друјој⁵ и*

(19) *Оне иду једна њрема друјој.*

Упор. такође у руском језику

(20) *Русские сидели против шведов и*

(21) *Русские боролись против шведов.*

Упор. и следеће реченице у српскохрватском језику

(22) *Руси су седели са Швеђанима и*

(23) *Руси су рајшовали са Швеђанима.*

Двозначност другог примера (23) (које нема ако се уместо предлога *с* употреби предлог *јрошив* уз одговарајући падежни облик) проистиче из чињенице да се у српскохрватском предлог *с* може употребити и за означавање односа напоредности, социјативности, и за означавање реципрочности,⁶ што у зависности од значења лексеме у предикату понекад може бити обележено и предлогом *јрошив*, упор.:

(24) *Борио се с брајом и*

(25) *Борио се јрошив браја,*

(26) *Зајрлио се с брајом, али*

(27) **Зајрлио се јрошив браја и сл.*

Поред тога, као што се из размотрених примера може видети, разлика између реченица са значењем динамичке реципрочности и реченица са значењем статичке реципрочности испољавају се и у избору лексема које могу доћи у обзир за предикатску функцију као и у трансформационим могућностима једних и других реченица. У вези са првим може се констатовати да динамички тип реципрочности тражи транзитивне глаголе у предикату док је статички тип реципрочности према истом критеријуму постављен неутрално (упор.: *Пејџар и Павле седе [једу,*

⁵ *Речник српскохрватској књижевној језика*. Књига четврта. О–П (ограшје – претња). Нови Сад: Матица српска, 1971, стр. 947.

⁶ Ту се и формално испољава семантичка веза између реципрочности и социјативности као два вида истог општијег значења – шире схваћене социјативности (као обједињености два или више агенса у реализацији квалитативно истог односа), која обухвата социјативност у ужем смислу (агенси делују у истом смеру) и реципрочност (агенси делују у супротним смеровима) (вид.: П. Пипер, *Pronomina reflexiva* у српскохрватском језику (у поређењу с руским). – *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XXVII–XXVIII, 1984–1985, стр. 636–637, где се социјативна рефлексивност и реципрочна рефлексивност посматрају у системској вези са другим типовима рефлексивности).

спавају ишд.] *један њоред друјоі* и сл.).⁷ Осим тога, доста је ограничен круг предлога и прилога који могу бити употребљени за обележавање статичке реципрочности јер адвербијалом у таквим случајевима мора бити означен однос у којем подједнако учествују и локализатор и објекат локализације, на пример *Пејџар је далеко од Павла* $\Leftrightarrow$ *Павле је далеко од Пејџра*, *Пејџар је њрекојуша Павла* $\Leftrightarrow$ *Павле је њрекојуша Пејџра* и сл., али реченица као *Пејџар је исјред Павла* може се трансформисати не само у *Павле је исјред Пејџра*, него и у *Павле је иза Пејџра*, у зависности од конкретне ситуације која се датим исказом денотира, при чему у последњем случају очигледно нема реципрочности.

Као што је било показано на примерима (15), (16) и (17) статичка реципрочност може бити представљена као симетричан однос, или тако да се само један члан датог односа прикаже као објекат локализације, док се други приказује као локализатор, при чему увек постоји могућност таквог реструктурирања реченице које ће изменити само сигнификативно значење реченице обрнутим распоредом улога објекта локализације и локализатора. Код динамичке реципрочности такве трансформације по правилу нису могуће (о изузецима вид. ниже). У примерима типа

(28) *Пејџар и Павле іледају један друјоі,*

(29) *Пејџар іледа Павла и*

(30) *Павле іледа Пејџра*

у питању су три различита односа и не може се говорити о трансформацијама исте реченице. Реченица (28) имплицира без остатка и без додатка (29) и (30) док ни једна од последње две не имплицира реципрочност.

3.2. Од тог правила се изузимају случајеви симултане динамичке реципрочности, у целини ређе, на пример *Пејџар се сударио са Павлом* $\Leftrightarrow$ $\Leftrightarrow$ *Павле се сударио са Пејџром* $\Leftrightarrow$ *Пејџар и Павле су се сударили (један с друјим)*. Односу реченице (28) према реченицама (29) и (30) одговарао би у овом случају однос реченице

(31) *Пејџар се сударио с Павлом*

према реченицама

(32) *Пејџар је ударо Павла и*

⁷ Предложена дистинкција *статичка/динамичка* реципрочност само се делимично подудара са ужим разликовањем динамичких и стативних глаголских лексема у реципрочним конструкцијама (вид.: В. С. Хракозский. Диатеза и референтност (К вопросу о соотношении активных, пассивных рефлексивных и реципрокных конструкций). — Сб.: *Заголовые конструкции в разноструктурных языках*. Ленинград: Наука, 1981, стр. 24). Сходно горе изложеном, опозиција статичка/динамичка реципрочност је с обзиром на критеријум лексичког значења предиката такође привативна: за статички тип реципрочности је ирелевантно значење предиката јер е главни репрезентант природе реципрочног односа — предлог, а не лексема у предикату.

(33) *Павле је ударио Пеџра*

с том разликом што је у (31) реципрочност садржана и у лексичком значењу глагола, чега нема у примеру (28). Ово је занимљиво и као илустрација иначе мање уочљиве чињенице да и префикси лексема у позицији предиката у неким случајевима учествују у исказивању реципрочности.

3.3. Статичка реципрочност је увек симултана док динамичка реципрочност може бити, као што управо размотрени примери показују, симултана (ређе) или сукцесивна (чешће). Сукцесивна реципрочност може имати карактер мање или више регуларне наизменичности, упор.:

(34) *Они добацују кoићу један друјом,*

где је искључена могућност симултаности, а може имати и карактер такве наизменичности која у принципу допушта могућност симултаности, нпр.:

(35) *Они се дојисују.*

Према томе, у зависности од денотиране ситуације, односно језичких средстава којима је она денотирана, динамичка реципрочност се јавља у два основна лика: као симултана или сукцесивна реципрочност. У једним случајевима та разлика је стална и уочљива (вид., нпр. [31] и [34]), у другима је мање изражена и у већој мери контекстуално условљена (нпр. реченице са глаголима *савейовати се*, *дојоварати се*, *дошайшавати се* и сл. у предикатској функцији).

3.4. Реципрочност у најужем смислу подразумева не само квалитативну истоветност односа уз супротност њиховог смера него и *једнако или приближно једнако ангажовање учесника у таквом односу*. Другим речима, под квалитативном истоветношћу односа обухваћених реципрочношћу не треба разумети само њихову онтолошку истоветност него и квантитативну еквивалентност или бар приближност. У том погледу између реципрочности у најужем смислу, где је тај критеријум задовољен, нпр. *Зајрлили су се*, и мање или више асиметричне реципрочности с обзиром на степен ангажованости учесника (нпр. *Посећују се*, *Разјоварају* и сл.) нема чврсте границе.

4.

Поред размотрених типова реципрочности (реципрочност у најужем смислу или права реципрочност, статичка и динамичка, симултана и сукцесивна реципрочност) у литератури је познато разликовање дуалске и плуралске реципрочности. У неким несловен-

ским језицима та разлика има посебан заменички израз⁸, што у словенским језицима није случај. Међутим, као што је већ показано, у изражавању реципрочности у словенским језицима не учествују само заменичке речи и изрази него у мањој или већој мери и други елементи реченичне структуре. Поред семантике глагола у предикату и природе његове валентности⁹ за питање које се овде разматра релевантна је и чињеница да и словенски језици, у оној мери у којој разликују дуал и плурал у систему именских речи и глагола (што је, као што је познато, одлика словеначког, лужичкосрпског и старословенског) имају и могућност формалног разликовања дуалске и плуралске реципрочности — не помоћу дуалских облика рефлексивних заменица, јер они не постоје, него оформљавањем реченице тако да у њеном предикатском делу буде дуалски облик, упор. у старословенском

(36) *вражда љ имѣша междю совоѣ,*¹⁰

а у субјекатском делу двочлани субјект или именица/заменица у дуалу, упор. у словеначком

(37) *Peter in Pavel se bojita drug drugega.*

За исказивање дуалске реципрочности двочланошћу субјекта, без дуалског облика у предикату, на пример

(38) *Петр и Павел уважают друг друга*

обавезан је услов да обе именице у субјекатском делу реченице буду у сингуларском облику и да не буду збирног значења, упор.:

(39) *Мальчики и девочки помогали друг другу* или

(40) *Пехота и артиллерия помогали друг другу,*

јер онда реципрочност, иако формално двочлана, није дуалске природе.

Реченице са плуралском реципрочношћу означавају вишечлан однос у којем реципрочност може бити доминантно, или свеобухватно обележје. Општа (свеобухватна) плуралска реципрочност се ређе среће и условљена је избором лексема у реченици којом се исказује реципрочан однос, упор.:

(41) *Та чэйири йиима бориће се у исијој іруйи*

⁸ На пример, у корјачком (палеоазијска породица) постоје облици рефлексивне заменице *уик* = „себе“ (сингулар), *уикит* (реципрочно-рефлексивно значење, дуал) и *уикив* (реципрочно-рефлексивно значење, плурал) (А. Н. Жукова. *Грамматика корјачког језика. Фонетика и морфологија*. Ленинград: Наука, 1972). Упор. такође у језику *онондага* (индијански језик групе ироква-кадо) *wa'thyataté-yo'* — *Они су убили један друјој* (дуалска реципрочност) и *wa'thataté-yo'* — *Они су се љоубијали* (плуралска реципрочност) (вид.: W. L. Chafe, *A semantically based Sketch of Onondaga*. University of California, Berkeley, 1970, p. 35).

⁹ Што је у центру пажње у раду: Л. А. Антониук, А. Е. Михневич. *Залоговое значение взаимности и проблема „скрытой“ грамматики* (на материале белорусског језика). — *Сб.: Проблемы теории грамматического залогов*. Ленинград: Наука, 1978, стр. 186—193.

¹⁰ *Slovník jazyka staroslověnského*. Praha: Akademia, 1968, zv. 18.

са значењем „сваки од та четири тима ће се борити са сваким од друга три тима у датој групи“. Као што парафраза показује, у таквим случајевима се реципрочност укршта са универзалном квантификацијом (овде експлицираним заменицом „сваки“). Такво значење изгледа оправдано назвати и правом плуралском реципрочношћу. Чешће је, ипак, реч о вишечланој реципрочности као доминантном и карактеристичном обележју (али без обавезности универзалне квантификације), на пример:

(42) *Дечаци се туку,*

што може бити интерпретирано и као „сваки дечак се туче са сваким дечаком“ (ређе) и као „многи дечаци се туку (са другом децом)“, или „дечаци се често туку (са другом децом)“ (чешће). Могућа је, најзад, и нерципрочна интерпретација реченице (42) — „особина дечака је да туку девојчице“. ¹¹ Избор интерпретације условљен је овде конкретном ситуацијом и индивидуалним искуством онога ко тако оформљену поруку интерпретира.

5.

У словенским језицима важну улогу у исказивању реципрочности имају рефлексивне заменичке речи и изрази, као, на пример, *се, себе, један другој* или *међусобно* у српскохрватском језику. Њихова рефлексивност испољава се у упућивању на субјекат реченице са којим је заменица кореференцијална, односно на агенса у датом одбосу.

Иако су средства исказивања реципрочне рефлексивности у словенским језицима иста или слична, постоје и извеске међујезичке разлике у њиховој дистрибуцији. Тако се, на пример, спискови рефлексивних глагола у појединим словенским језицима највећим делом подударaju, али у мањем броју случајева и разликују: тамо где се у једном језику реципрочна рефлексивност изражава заменичком морфемом у другом може да се изражава неким другим заменичким или незамењивим средством, упор. у српскохрватском *волећи се* или *љубити се* према руском *любить друг друга, помогать друг другу*; или у пољском *przyciżnić się* према руском нереклексивном *дружить*¹² (премда је одговарајући перфективни пар у руском као и у пољском рефлексиван: *подружиться* — *запрзyciżnić się*); такође, на пример, у бугарском *Те не си говорят* према руском *Они не разговаривают друг с другом* и српскохрватском *Они не јоворе*, без посебног показатеља реципрочности.

Овакве специфичности су везане за поједине лексеме или мање групе лексема у појединим словенским језицима и немају ширу типолошку вредност.

¹¹ О том типу реченица и о реципрочној рефлексивности у српскохрватском вид.: М. Ивић, Исказивање директног објекта у (стандардном) српскохрватском. — У књизи: М. Ивић, *Лингвистички оједи.* Београд: Просвета, 1983, стр. 115—139, посебно 120—123.

¹² Упор. и у српскохрватском *друговати*, али и *дружити се*.

6.

6.1. Типолошки је занимљивија употреба општерексивне заменице¹³ (*себе* у српскохрватском, *себя* у руском, *siebie* у пољском језику итд.) у функцији исказивања реципрочне рефлексивности.

У јужнословенским и источнословенским језицима таква употреба ове заменице ограничена је на конструкције с предлозима као што су *међу*, *између* у српскохрватском, односно њихови еквиваленти у другим језицима (*между*, *меж* у руском, *поміж*, *між* у украјинском, *меѓу* у македонском итд.), на пример, у српскохрватском *женији се између себе*, у руском *жениться между собой*, у белоруском *жаницца паміж сабой*, у словеначком *poročati se med seboj* итд.

За западноревенске језике карактеристична је шира реципрочно-рефлексивна употреба општерексивне заменице (иако у њима постоје и специјална заменичка средства за исказивање датог значења), упор. у словачком *Vyvali sme naproti sebe* према руском *Мы жили друг против друга*, или у чешком *Pohledli na sebe (jeden na druhého)* према руском *Они взглянули друг на друга*, или у горњолужичком *Za blidom wšitcy sedža porno sebi* према српскохрватском *За сџолом сви седе један до другои*, или у пољском *Padli sobie w obietcia* према српскохрватском *Пали су у зајрљај једно друјом* (или *један друјом*) и сл. У таквим случајевима је у принципу могућа двосмисленост рефлексивне заменице, али њу у реченици обично елиминише ужи или шири контекст, као у последњем примеру, где је по природи ствари искључена могућност да неко сам себи падне у загрљај (премда је употребљена заменица која пре свега значи да субјекат врши радњу на себи), јер одговарајућа ситуација тражи бар два учесника.

6.2. Поред тога, тамо где постоји дативски енклитички облик рефлексивне заменице — *си* (у савременом чешком, словачком, словеначком, македонском, бугарском и, регионално, у српскохрватском) могуће је и њиме изразити реципрочност, упор., на пример, у чешком *Sousedé si pomáhali* према српскохрватском *Суседи су њомајали једни друјима*, или у бугарском *Пишем си тисма* према српскохрватском *Дописујемо се* итд.

7.

7.1. Најкарактеристичније су разлике међу двочланим заменицама и заменичким изразима са реципрочно-рефлексивним значењем у словенским језицима. То су разлике првенствено формалне природе и

¹³ Термиј општерексивна заменица предложио сам (у поменутом раду *Pronotina reflexiva . . .*) имајући у виду разлику између заменице *себе*, која је широког функционо-семантичког потенцијала (у зависности, пре свега, од предлога са којим је дата заменица употребљена), и осталих рефлексивних заменица са специјалним значењима.

односе се на граматички статус таквих заменица, односно заменичких израза, и на њихове саставне делове. Поред основног, реципрочног, такве заменичке конструкције могу имати и нека друга значења, нпр. значење просторне или временске сукцесивности (упор. *синоје један иза другој, насћујујау један за другим* и сл.), у шта се овде неће улазити. С обзиром на то да сва средства изражавања реципрочне рефлексивности у сваком језику чине целовити подсистем, функционисање овог њиховог облика системски је условљено облицима који се с њим налазе у опозитивном или комплементарном односу.

О двочланим заменицама и заменичким изразима са реципрочним значењем у граматицама словенских језика не говори се ништа или се говори врло мало. То се може објаснити, пре свега, већ поменутом чињеницом да се у изражавању реципрочности у словенским језицима комбинују граматичка и неграматичка средства, тј. тиме што је реципрочност у мањој мери граматикализована него, на пример, категоријална значења времена, броја, лица и друга. Осим тога инвентар заменица који налазимо у граматицама словенских језика традиционално је мање-више исти. Реч *други* нема у свим граматицама статус заменичке речи, а тек спорадично се говори и о броју *један* у заменичкој функцији. Необична је, најзад, и сама структура датих двочланих израза па се поред питања да ли се ту ради о заменицама поставља и питање да ли је то једна реч, слободнији спој две речи или нешто треће.

7.2. О формалној страни словенских двочланих реципрочно-рефлексивних заменица и заменичких израза не може се говорити начелно, тако да то важи за све словенске језике, јер су формалне разлике међу њима у том погледу доста изражене. У погледу постојања или одсуства падежне парадигме овде се, као и иначе међу словенским језицима, издвајају македонски и бугарски као језици без падежне флексије. Осталим словенским језицима је у овом случају заједничко то да дати заменички изрази немају облик номинатива, што их зближава са општеповратним заменицама. У погледу могућности исказивања граматичког рода и броја издвајају се словеначки и руски са редупликацијом основе *друи* (словен. *drug drugega*, рус. *друг друга*), за које је карактеристично одсуство датих граматичких категорија. Формално постоји само сингуларски облик мушког рода који функционише као облик за сва три рода и оба броја. У руском језику постоји и облик *друг дружки* (*друг дружке, друг дружку* итд.) са хипокористичком вредношћу, чији други део има крђу парадигму именица женског рода на *-а* (тип *кружка*; први део је непроменљив), а функционише на исти начин као и *друг друга*.¹⁴

У осталим словенским језицима оба члана датих заменичких израза имају категорије падежа (са поменутих изузетком македонског и бугарског), рода и броја. То, међутим, не значи да су сви облици таквих пара-

¹⁴ Вид.: Н. А. Янко-Триницкая. О местоименной природе „друг друга“. — *Русский язык в школе*, 1975, № 1.

дигми једнако употребљиви. У српскохрватском, на пример, акузативни плуралски облик за женски род, *једне друге*, не може се сматрати уобичајеним, упор.:

(43) *Ваше и њихове ћерке су њада храбриле једне друге*, а акузативни плуралски облици за средњи род се не употребљавају, упор.:

(44) **Ваша и њихова деца су њада храбрила једна друга*.

Уместо облика *једна друга* у реченицама какве илуструје пример (44) пре би био употребљен облик *једни друге*, а уколико није наглашено, али ни искључено, да је таквих учесника у реципрочном односу било више од двоје, употребљава се сингуларски облик акузатива средњег рода, на пример:

(45) *Деца су храбрила једно друго*.¹⁵

7.3. Микросталон типологије формалне организације двочланих реципрочно-рефлексивних заменица и заменичких израза базира се на само два елемента: броју *један* у заменичкој функцији и заменицама са основом *друг-*. Ова два елемента од четири могуће комбинације: (1) редупликација само првог од њих (нпр. у белоруском *адзін аднаго*), (2) редупликација само другог (нпр. у руском *друг друга*), (3) сложени израз са *један* у првом делу (нпр. у српскохрватском *један другој*), (4) сложени израз са *један* у другом делу, — реализују се само прве три, али различито у појединим словенским језицима.

У већини словенских језика то су изрази или сложене од различитих основа са *један* у првом делу (у српскохрватском, македонском, бугарском и свим западнословенским језицима). У источнословенским језицима и у словеначком срећемо редупликације: у белоруском и украјинском редупликације са *један* (у белоруском *адзін аднаго*, у украјинском *один одного*), а у словеначком и руском редупликације са *друг-* (у словеначком *drug drugega*, у руском *друг друга*). Међутим, ни у једном словенском језику са редупликованом заменицом такво решење није и једино. У руском језику употребљава се, додуше ређе, и *один другого* (нпр. *Задачи сводятся одна к другой*) и *один одного* (колоквијално, нпр. *Грузовики перегоняют один одного*);¹⁶ у словеначком поред *drug drugega* (нпр. *Pomagata drug drugetu*) постоји, често као дублет, и *eden drugega* (нпр. *Sedita eden poleg drugega, Orazili sta ena drugo* и сл.), док у белоруском и украјинском поред облика са редупликацијом основе *адзін*, односно *один*, постоји и могућност употребе двочланих заменичких израза са *друг* у другом делу (нпр. у белоруском *Браты любляць адзін аднаго* || *Браты любляць адзін другога*, или у украјинском *Брат з сестрою люблять одно одного* || *Брат з сестрою люблять одно другога*).

¹⁵ Тамо где употреба двочланог реципрочно-рефлексивног заменичког израза није уобичајена дато значење се изражава неким другим средством нпр.: *Ваше и њихове ћерке су се њада узајамно храбриле*.

¹⁶ Вид.: М. И. Откупщикова, нав. дело, стр. 183, са напоменом да је у питању колоквијална употреба реципрочно-рефлексивне заменице.

У целини посматрано једино модел *један другој* постоји у свим словенским језицима, док се друге могућности (са редупликацијом) чак и када су доминантне нигде не јављају као једине.

Београд

Предрај Пиџер

Резюме

Предраг Пипер

РЕЦИПРОК И РЕФЛЕКСИВНОСТЬ В СЛАВЯНСКИХ ЯЗЫКАХ

В первой части статьи рассмотрены семантико-синтаксические типы реципрока в славянских языках (статический и динамический, симультанный и сукцессивный, двойственный и множественный типы). Показано также, что в выражении реципрока большую роль играют местоименные средства, связывающие реципрок с категорией рефлексивности, и дана типологическая характеристика славянских языков с точки зрения использования в них местоименных средств для совместного выражения реципрока и рефлексивности.

ТИПОЛОШКО ДИФРЕНЦИРАЊЕ РУСКОГ И СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА (из дијакхронијске и синхронијске перспективе)*

0. УВОД

0.1. У досадашњим лингвистичким испитивањима руског и српскохрватског језика примењивана су, углавном, два метода: компаративно-историјски и конфронтациони (контрастивни) метод. Метод компаративно-историјске анализе при том се најчешће користи за истраживања словенских језика уопште или за реконструкцију прасловенских језичких појава, а не за упоредно-историјско испитивање двају словенских језика као што су руски и српскохрватски. Тако и немамо упоредну граматику руског и српскохрватског језика ни као монографију (студију) ни као посебну област лингвистичких истраживања. Метод конфронтационе анализе (неки наши русисти се служе термином „контрастивна анализа“), напротив, најчешће се примењује на синхрон испитивање двају језика. У конфронтационом испитивању руског и српскохрватског језика постигнути су већ запажени резултати (преглед досадашњег рада у овој области дајемо у: Маројевић 1986). Урађене су и прве конфронтационе граматике руског језика у поређењу са српскохрватским (Маројевић 1983*; Тошовић 1986). Конфронтационе студије се, међутим, најчешће свODE на опис запажених истоветности, сличности и разлика у анализираним језицима на синхронном плану, без објашњавања настанка тих разлика. На тај начин не само да се компаративно-историјски и конфронтационо-контрастивни метод узајамно не прожимају у зависности од типа лингвистичког испитивања, него се ти методи практично и не додирују. Трећи метод, метод типолошке анализе, као да је резервисан за испитивање несродних језика: у испитивању словенских језика међусобно он нема већу традицију.

0.2. Ми полазимо од тога да се битне типолошке разлике између руског и српскохрватског језика, посматране на савременом синхронном пресеку, могу адекватно описати и објаснити ако се пође од појма типо-

---

* Сажету верзију овог рада аутор је изложио на XI конгресу Савеза славистичких друштва Југославије у Сарајеву 18. октобра 1985. године, а ширу верзију на научном састанку у оквиру пројекта „Конфронтационо проучавање руског и српскохрватског језика“ на Филолошком факултету у Београду 4. новембра исте године.

лошког раздвајања, уз примену сва три наведена лингвистичка метода: компаративно-историјског, конфронтационог и типолошког. Заправо: савремени развој лингвистике показује да се све више може говорити о једном, комплексном методу лингвистичке анализе сродних језика, а то је компаративно-историјски-конфронтационо-типолошки метод.

Увођење појма типолошког раздвајања у лингвистичку анализу претпоставља утврђивање типолошких карактеристика савременог руског и савременог српскохрватског језика у поређењу са прасловенским језиком, који у извесном смислу може служити као *tertium comparationis*. Другим речима, неке типолошке разлике између руског и српскохрватског језика настале су као резултат иновације (један од језика развио је неку типолошку карактеристику која није била својствена прасловенском нити је данас својствена другом од испитиваних језика), а друге су настале као резултат веће архаичности једног у поређењу са другим језиком (један језик чува неку типолошку карактеристику прасловенског језика, а други је изгубио). Увођење прасловенског језика у типолошку анализу изискује испитивање и оних карактеристика по којима се прасловенски језик диференцира у односу на оба савремена језика (и руски и српскохрватски су изгубили неку типолошку карактеристику прасловенског језика, или су и руски и српскохрватски развили неку типолошку карактеристику која није била својствена прасловенском језику).

0.3. У овом раду дајемо оглед типолошког диференцирања руског и српскохрватског језика из дијахронијске и синхронијске перспективе, али више као претходну публикацију у којој се проблем поставља и теоријски образлаже, него као синтезу која би пледирала на неку коначност утврђених типолошких разлика и дефинитивност ауторових закључака. Ограничавање ауторових претензија условљено је следећим моментима.

1° Са теоријског и методолошког аспекта тешко је утврдити које се разлике између руског и српскохрватског језика могу сматрати типолошки релевантним и где су границе између типолошки релевантних и типолошки нерелевантних разлика.

2° Неке језичке појаве које би могле бити значајне за типологију језика нису испитане на конфронтационом руско-српскохрватском плану; чак и неке целе области нису обрађене на одговарајући начин (на пример лексика, стилистика, творба речи, лингвокултурологија). Кад кажемо на одговарајући начин, мислимо на начин који би био применљив у типологији језика.

3° Неке развојне тенденције запажају се и у руском и у српскохрватском језику, али су те тенденције различите и по стадијуму и по ширини обухвата. У овом случају морало се полазити строже од савременог синхроног пресека у посматрању испитиваних појава, односно од стилски неутралних, стандардних облика.

1. ФОНОЛОШКИ НИВО

1.0. На фонолошком нивоу руски и српскохрватски језик имају нека заједничка типолошка обележја у поређењу са прасловенским језиком: 1° Оба језика су изгубила назалне вокале /ɛ/, /o/. 2° Оба језика су изгубила полугласнике, краће од кратких вокала /ъ/, /ь/; српскохрватски знатно касније, о чему сведоче писани споменици и трагови у дијалектима, пошто се претходно изгубило разликовање полугласника предњег и задњег реда. Престало је и прасловенско разликовање по квантитету само кратких /o/, /e/ и само дугих /a/, /i/, /u/ вокала. 3° У оба језика упрошћен је вокалски систем: изгубљена је фонема /ǣ/ (трагове чувају неки српскохрватски говори); изгубљено је фонолошко разликовање између /i/ и /y/ (у српскохрватском су се ови гласови и фонетски изједначили, док се у руском чувају као алофони [i], [y]).¹

Типолошко диференцирање руског и српскохрватског језика на фонолошком нивоу условљено је, пре свега, променама у вокалском и консонантском систему руског језика: 1° умекшавањем полумекких сугласника у руском језику је формирана опозиција меки—тврди сугласник као битно фонолошко обележје; 2° преображај тонског у експираторни акценат довео је у руском језику до редукције вокала и до појаве неутрализације неких фонолошких опозиција у неакцентованом положају.

1.1. Палатализацијом палатализованих консонаната формирану су у историјском развоју руског језика парни тврди—меки сугласници: /p/—/pʲ/, /b/—/bʲ/, /v/—/vʲ/, /m/—/mʲ/, /t/—/tʲ/, /d/—/dʲ/, /s/—/sʲ/, /z/—/zʲ/, /n/—/nʲ/, /l/—/lʲ/, /r/—/rʲ/. У последњих пет парова подударали су се нови палатални консонанти, настали палатализовањем палатализованих (полумекких) консонаната, са старим, прасловенским палаталним консонантима. Настанком фонеме /f/ у староруском језику XIV века (о хронологији в. у: Маројевић 1984—1985, 438—439), створени су услови за фонолошку опозицију /f/—/fʲ/. Наведени списак може се проширити паровима чији фонолошки статус није јасно изражен: /k/—/kʲ/, /g/—/gʲ/, /h/—/hʲ/.

У погледу хронологије умекшавања полумекких сугласника и настанка наведене опозиције обично се узима средина XI века (Иванов 1983, 152—153). Испитујући ортографију староруских споменика, Л. Калњин је закључила, с једне стране, да „обозначение мягкости в памятниках XI—XII вв.“ „отражает черту живого языка“, а с друге стране, да у XI—XII веку „различение исконной мягкости и позиционной полумягкости согласных в значительной степени нарушилось, а в некоторых областях, может быть, исчезло и совсем“ (Калњин 1956, 146—147). На основу података деривационе историје ми смо изнели ново тумачење по коме се фонолошка разлика између полумекког и меког сугласника чувала, бар у неким староруским говорима, све до краја XII и првих деценија XIII века (Маројевић 1984—1985, 435—438).

¹ О типологији словенских вокала из дијахронијске перспективе в. у: Ivić P. 1982.

Треба истаћи да и у српскохрватском језику постоје палатални консонанти, али су они настали јотовањем и палаталност није њихово релевантно фонолошко обележје. У паровима /l/—/lʲ/, /n/—/nʲ/ фонеме се диференцирају по обележју компактности, а у паровима /č/—/čʲ/, /ʒ/—/ʒʲ/ по обележју стридентности (Barić i dr. 1979, 9).

1.2. Преображај тонског у експираторни акценат доводио је до редукције вокала у неакцентованом положају у историјском развоју руског језика. Прве трагове редукције налазимо већ у староруском језику. О томе сведоче, на пример, неки ономастички подаци. Лично име *Константинъ* у живом народном језику појављује се у адаптираном облику *Къснѣтинъ*: у другом предакценатском слогу дошло је до редукције /o/ → /ъ/. У топониму *Тѣмтороканъ* < *Тѣмторокан-јъ, који је настао као посесивна изведеница на -јъ од титуле *taman tarqan* из турских језика, у трећем предакценатском слогу (после пуногласја четврти предакценатски слог) такође је дошло до редукције /o/ → /ъ/. (Опширније о адаптацији наведених ономастичких ликова в. у: Маројевић 1985, 72.)

Редукција вокала у неакцентованом положају довела је током историјског развоја руског језика до постепене неутрализације неких вокалских опозиција у неакцентованом положају. У књижевном руском језику у неакцентованој позицији стабилна је само фонема /u/. Фонеме /a/ и /o/ после тврдых сугласника неутралишу се у свим неакцентованим позицијама и изговарају се једнако: као кратко *a* [ǎ] у првом степену редукције или као нелабијализовано *o* [ъ] у другом степену редукције. Фонеме /e/ и /a/ после меких сугласника такође се неутралишу у свим неакцентованим позицијама и изговарају се једнако: као редуковани вокал између *i* и *e*, ближе гласу *i* [i^e] у првом степену редукције, односно као редуковани вокал предњег реда [ъ] у другом степену редукције. Фонема /i/ са својим алофонима [i], [y] само је наизглед стабилна у неакцентованој позицији јер се редукује, као и фонема /u/, само квантитативно. Изговор фонема /i/ и /e/ после тврдых сугласника веома је близак и по артикулацији и по акустичком утиску: *ширѣкий* [šy], *шестѣи* [šy^e]. Исто тако се практично не разликује изговор фонема /e/ и /a/ и фонеме /i/ после меких сугласника: *лесѣ* [lʲi^e], *лисѣ* [lʲi].

Наведена тенденција неутрализације вокалских фонема није доведена до краја. То се огледа не само у томе што се у књижевном језику фонема /u/ још јасно диференцира, него и у томе што је ова тенденција неједнако изражена у руским дијалектима.

1.3. У прасловенском језику смо имали вокално /r/ и вокално // са двојаким полугласничким елементом, палаталним и веларним: /ʁrʲ/, /ʁrʲʲ/, /ʁʲ/, /ʁʲʲ/ (о прасловенском гласовном систему у поређењу са праиндоевропским в. у: Бошковић 1968, 18 и сл.). Српскохрватски језик чува вокално /r/, док се вокално // изгубило (осим неких дијалеката), и у том погледу српскохрватски је типолошки ближи прасловенском. У руском језику вокално /r/ и вокално // су се рано изгубили (још у епохи староруског језика), и у том погледу руски се типолошки диференцира у односу на прасловенски и српскохрватски језик.

1.4. Типолошко диференцирање огледа се и у неким гласовним алтернацијама које су се развиле током историјског периода развоја руског и српскохрватског језика. Различито вокализовање полугласника у јаком положају довело је до различитих гласовних алтернација: /o/ || Ø, /e/ || Ø у руском, /a/ || Ø у српскохрватском језику. Преласком *л* у *о* настала је у српскохрватском специфична алтернација /l/ || /o/. Преласком *е* у *о* у руском језику је настала алтернација /e/ || /o/ типа *велá* — *вѐл*, чиме су се парни тврди—меки сугласници почели фонолошки диференцирати и у положају испред вокала /o/.

2. ГРАМАТИЧКИ НИВО

2.1. Морфологија

2.1.0. На морфолошком плану типолошко диференцирање руског и српскохрватског језика условљено је променама које су довеле до различитог остваривања граматичких категорија (категорије рода, броја, падежа, бића, придевског вида, времена) и до неких разлика у систему врста речи.

2.1.1. Категорија рода. — И руски и српскохрватски језик наследили су из прасловенског језика три рода, мушки, женски и средњи, и однос природног и граматичког рода. Типолошке разлике између ових двају језика огледају се у следећем.

1° У историјском развоју руског језика изражена је тенденција губљења категорије рода у множини. У савременом руском књижевном језику неутрализована је категорија рода у плуралским облицима свих придевских речи (придева, придевских заменица, редних бројева, партиципа), свих предикативних речи (глаголских облика на *-л*, кратких придева, кратких партиципа) и личне заменице трећега лица *они*. Именице чувају категорију рода, али се она у множини синтаксички не може изразити. Именице *pluralia tantum* у руском језику су, за разлику од српскохрватског, неутралне у погледу категорије рода. У именичким деклинацијама запажа се тенденција унификације наставака у множини. Именице свих родова и деклинација имају у дативу, инструменталу и локативу плурала исте наставке: /-am/, /-ami/, /-ah/ (изузетак су само неке именице треће деклинације које имају или могу имати у инструменталу наставак /-mi/). Наставак /-i/ у номинативу и /-ov/ у генитиву шири се на именице средњег рода. Наставак /-ej/ има тенденцију ширења на све именице са основом на мек сугласник. Нормирање књижевног језика свакако је ове тенденције ослабило; оне се запажају и данас код неологизама на *-це* који добијају наставак /-ov/ у генитиву плурала, карактеристичан за именице мушког рода са основом на тврд сугласник и /j/ (в. примере у: Грамматика 1980, I, 495).

2° У историјском развоју руског језика запажа се тенденција губљења природног средњег рода. Именице које значе младунчад типа *ребля, теля* изгубиле су се из живе употребе: замењене су суфиксалним изведеницама на *-ёнок < -ёнокъ* мушког рода типа *ребёнок, телёнок*. Чувају се само у неким фразеологизираним изразима; именица *дитя* данас је књишка реч и архаизам. Ова типолошка разлика између руског и српскохрватског језика огледа се и у употреби заменица за неодређена бића: *кто-то страшный — нешто сйрашно*.² У оквиру супстантивних деklinација заправо и нема именица средњег рода које би биле семантички маркиране као категорија бића („категория одушевленности“). Именица *чудовище* може да се употреби и са обележјем биће и са обележјем предмет (в. Корбетт 1985, 406). Са обележјем средњег рода и обележјем бића у руском језику су (1) реч *животное*, црквенословенског порекла, и (2) неке књишке речи које означавају животињске класе типа *насекомое, млекопитающее*, тј. придеви и партиципи у именичкој функцији.

3° Типолошку специфичност руског језика представљају именице тзв. заједничког рода, које у зависности од контекста могу бити мушког и женског рода. Уп.: Он *настоящий пълница*. Она *настоящая пълница*. У српскохрватском језику овакве именице су граматички обележене као именице женског рода које се могу употребљавати и за мушка и за женска лица. Уп.: Он је права *йијаница*. Она је права *йијаница*. Или: Он је права *незналица*. Она је права *незналица*. У том смислу се наведене именице у принципу не разликују од именица типа *директор*, које долазе за мушка и за женска лица, иако су граматички обележене као именице мушког рода. Уп.: Она је добар *директор*. Он је добар *директор*.

Овде морамо учинити једну напомену. У Речнику МС именице *незналица* (III, 691) и *йијаница* (IV, 416) наводе се као именице мушког и женског рода. У Рјечнику ЈАЗУ именица *незналица* (VIII, 154—155) наводи се као именица мушког рода, јер је посведочена само за мушка лица, с напоменом: „*Po svoј prilici moglo bi se uzeti i za žensko (na pr. žena tu je velika neznalica), ali nema potvrde*“ (ib.). Именица *йијаница* даје се као именица мушког и женског рода (IX, 837). Из ових података могло би се закључити да и у српскохрватском постоје именице заједничког (мушког и женског) рода и да се у овом погледу руски и српскохрватски типолошки подударају. Неки илустративни примери потврђују наше горе изнето гледиште: Мој очух је био древна *йијаница* (Речник МС IV, 416); *Svaki gotovo, i najveća neznalica misli, da zna upravo, kao što treba* (Рјечник ЈАЗУ VIII, 154—155); *Onaj starac bijaše . . . pijanica žestoka* (ib. IV, 837). Други примери, међутим, потврђују могућност

² За указивање на неодређено биће (које није маркирано као човек) у српскохрватском језику се употребљава заменица *нешто* са атрибутом (и предикатом) у средњем роду, а у руском језику заменица *кто-то* са атрибутом (и предикатом) у мушком роду. Уп.: *Кто-то* большой, сильный шел сквозь лес, не разбирая дороги (Б. Полевой). *Нешто* велико, снажно ишло је кроз шуму, не бирајући пут. Или: Важно је да је *нешто* живо у близини (М. Алечковић). Важно, чтобы рядом был *кто-то* живой (примери се цитирају по: Вуковић 1986, 133—134).

семантичке конгруенције по мушком роду: И *незналица* (је) могао разабрати да она има кћер за удају (Речник МС III, 691); Чује како још два-три *ишјанице* хрчу (ib. IV, 416); *Niti čemo kakomegod neznalici za ljubav rušiti ga i gaziti* (Rječnik JAZU VIII, 155); ... *takovomu pija-nici da mu se oko uzme* (ib. IX, 837). Наведени примери могли би се тумачити као показатељи дијалекатске нестабилности наведених именица у погледу граматичке категорије рода, али и као илустрација тенденције формирања именица заједничког рода у српскохрватском језику. Ипак, може се закључити да именице заједничког рода нису у српскохрватском формиране као стабилан граматички тип, него се налазе у процесу формирања као стилски обележена или регионално обележена специфичност граматичког система.

2.1.2. Категорија броја. — У погледу граматичке категорије броја руски и српскохрватски се углавном подударају — имају два јасно изражена броја (сингулар и плурал), а типолошки се разликују од прасловенског језика, који је имао и дуал. Губљење дуала у историјском развоју руског и српскохрватског језика (које се у ова два језика хронолошки углавном подудара; исп.: Иорданский 1960, 207 и сл.; Белић 1972, 55 и сл.; в. и: Белић 1932) условило је настанак двеју типолошких специфичности, од којих је једна карактеристична и за руски и за српскохрватски, а друга само за руски.

1° Употреба именица уз бројеве *два, оба, три, четири, полтора* у руском језику може се тумачити као посебан граматички број: „помимо ед. и мн. чисел признается существование особого „ограниченного“ числа, обозначающего ограниченную множественность (от полтора до четырех). Субстантивным сегментам в словосочетаниях типа *три ряда (солдата, стены, ведра, часовых, столовых)* приписывается грамматическое значение 'И. падеж ограниченного числа'“ (Зализняк 1967, 48). Зализняк иначе даје предност тумачењу по коме су именице уз наведене бројеве у номинативу посебан падеж који он, због одсуства опозиције по броју, назива „счетная форма“ (ib., 46—48). Ситуација у српскохрватском је сложенија зато што се неки облици не могу тумачити као облици генитива — у синтаagmaма типа *два лѣйā ирāда, два срѣискā ирāда, два нāша ирāда*, тако да се може говорити о трећем граматичком броју који се употребљава „у вези са количинама које су веће од један и мање од пет“ (Mikkelsen 1984, 75). Микелсен за овај број прихвата Станкјевичев термин „паукал“ (ib.). Постојање ове „ограничене множинe“ типолошки повезује руски и српскохрватски језик, а диференцира их у односу на прасловенски. Треба истаћи да овај трећи број нема исти граматички статус као сингулар и плурал, пошто има лексички ограничењу употребу и није синтаксички самосталан.

2° Типолошка специфичност руског језика у поређењу са српскохрватским је постојање конструкција типа *мы с тобой, наш с тобой*, којима се семантички изражава двојина (о овим конструкцијама в. у: Иорданский 1967; Маројевић 1978). Најстарије примере Јордански налази у споменицима XVII века (Иорданский 1967, 105). Ми сматрамо да

су се ове конструкције морале појавити знатно раније и да су директна последица губљења дуала као граматичког броја (дуал се губи у староруском језику XIII—XIV века, исп. Иорданский 1960, 207).³

2.1.3. Категорија падежа. — У погледу граматичке категорије падежа руски и српскохрватски се делом диференцирају према прасловенском, а делом међусобно.

1° Прасловенски језик је имао, после синкретизма старог генитива и старог аблатива, седмочлани падежни систем: номинатив, генитив, датив, акузатив, инструментал, локатив, вокатив. Поред ових, „не-конгруентних“ падежа, прасловенски језик је имао и специфичну категорију посесивних придева који на специфичан начин улазе у парадигму именица од којих су изведени. За њихов граматички статус неки аутори уводе термин „конгруентни генитиви“ (в. Маројевић 1983^а, 7—10 и тамо цитирану литературу), други се служе термином „determiner case“ (Чвани 1985, 37). Мада у извесној мери и руски и српскохрватски посесивни придеви чувају трагове те своје двоструке граматичке природе, може се рећи да се у овом погледу ова два језика типолошки разликују од прасловенског језика.

2° У историјском развоју руског језика изгубио се посебан облик вокатива, тј. функције вокатива преузео је номинатив. Трагови прасловенског вокатива *боже!*, *господи!*, *владыко!* данас се обично интерпретирају као узвици. Преузети су из црквенословенског језика (у црквеним текстовима наведени облици служе за обраћање божанству). Појава новог вокатива (*мам!*, *пап!*, *Вань!*, *Тань!*, *Наташ!*) одражава тенденцију мењања ове типолошке црте руског језика (одсуства вокатива). Нови вокатив, међутим, суштински не мења слику типолошког диференцирања руског и српскохрватског језика: (1) појава је лексички ограничена на неке именице са обележјем бића (лица); (2) појава је граматички ограничена на неке именице друге деклинације; (3) појава је изразито стилски ограничена (разговорни језик); стандардни облици су и даље: *мама!*, *папа!*, *Ваня!*, *Таня!*, *Наташа!*.

3° У историјском развоју штокавског дијалекта српскохрватског језика дошло је до обличког синкретизма датива и локатива тако да се може говорити о дативу-локативу као једном падежу (овакво тумачење заступају и неки други аутори: Топоров 1961, 219; Naylor 1971; од граматика само у: Маројевић 1983^а, 32). Разлику између старог датива и старог локатива чувају само неке именице у акценту: поклонити *іраду* — бити у *іраду*. То значи да развојна тенденција изједначавања датива и локатива у српскохрватском језику није у потпуности завршена. Изједначавањем облика дошло је до мешања значења; при том се запажа

³ Слаба посведоченост конструкција овог типа у староруским и каснијим руским споменицима објашњава се, с једне стране, жанровским одликама споменика, и с друге стране, стилском обележеношћу самих конструкција. Конструкције типа *мы с тобой*, *наш с тобой* су одлика интимног, разговорног језика; паралелно са њима употребљаване су у дуалском значењу заменице *мы*, *наш* без социјативне допуне.

тенденција преузимања од стране локатива предлошких значења датива: шетати по *irádu*. Синкретизам датива и локатива у директној је вези са тенденцијом неутрализовања опозиције правац — место у српскохрватском језику (в. т. 2.3.1). Зато се синкретизам датива и локатива може интерпретирати као губљење датива у корист локатива (Naylor 1971, 157): на тај начин нови локатив (= датив-локатив) поново постаје падеж који се употребљава и с предлозима и без предлога.

Оваква интерпретација српскохрватског падешког система резултирала би у закључак: руски и српскохрватски се типолошки диференцирају утолико што руски језик нема вокатив, а српскохрватски нема самосталан датив (који би био у опозицији са локативом); у поређењу са прасловенским језиком оба савремена језика карактерише извесно упрошћавање падешког система. Оваква концепција заснива се на тумачењу о могућој обличкој и акценатској варијантности падежа. Обличка варијантност карактерише руски генитив и локатив у примерима: G¹ урожай *чáя*, G² стакан *чáю*; L¹ говорить о *сáде*, L² сидеть в *сáду*. Акценатску варијантност налазимо такође у генитиву и локативу у примерима: G¹ в начале первого *чáса*, G² два (три, четьре) *часá*; L¹ думать о *стéни*, L² город в *стéни* (в. примере из основног лексичког фонда у: Магојевић 1983³, 43—45, 63—64). Ако се у наведеним примерима може говорити о јединственим падежима генитиву и локативу, онда се мора признати и акценатска варијантност српскохрватског локатива (другом терминологијом: датива-локатива) у различитим значењима: L¹ живети у *iráду*, шетати по *iráду*, L² поклонити *iráду*.

Могућа је, наравно, и друкчија интерпретација типологије руског и српскохрватског падежа. Поред шест основних падежа, Зализњак у савременом руском језику издваја још два падежа: „2-й предложный (местный) падеж“ и „2-й родительный (количественно-отделительный) падеж“, док 9. падеж због одсуства опозиције сингулар—плурал назива „счетная форма“ (руски лингвиста поставља и питање о постојању других падежа, уп. Зализњак 1967, 42—55). Развијајући ове идеје, у универзитетском уџбенику руског језика Милославски издваја следеће падеже: именительный, дательный, винительный, творительный, предложный, местный, первый родительный, второй родительный, счетный, ждательный, превратительный (Белошапкова 1981, 276—179; све ове падеже образложио је и Зализњак). Ако се прихвати Зализњакова концепција о осам руских падежа и тумачење о неваријантности падешких облика („счетная форма“, видели смо, може се посматрати и као облик посебног граматичког броја, уп. т. 2.1.2), онда се, типолошки посматрано, и у српскохрватском језику издвајају датив и локатив као посебни падежи. Из овакве интерпретације руског и српскохрватског падешког система произишли би закључак: српскохрватски се типолошки подудара са прасловенским језиком, док је руски падешки систем делом упрошћен (одсутствује вокатив), а делом усложњен (два генитива, два локатива).

2.1.4. Категорија бића. — У поређењу са прасловенским језиком руски и српскохрватски се диференцирају тиме што их карактерише граматички изражена опозиција биће—предмет. Зачетак формирања

ове опозиције сеже, међутим, у период распадања прасловенског језика, а развила се због обличког синкретизма номинатива и акузатива сингулара *ǫ* основа (и неких других основа) након деловања закона отвореног слога: N *vьkos* > *vьkъ*, A *vьkon* > *vьkъ* (в. Бошковић 1978, 462 и сл.). Руски и српскохрватски се и међусобно разликују у погледу обухватности ове категорије: у српскохрватском језику она се морфолошки изражава у кругу именица мушког рода прве деκлинације, док се у руском поред тога изражава и у плуралу свих родова и деκлинација.

2.1.5. Категорија придевског вида. — У погледу ове граматичке категорије руски и српскохрватски језик се типолошки разликују: српскохрватски језик још чува прасловенску категорију придевског вида, док ју је руски језик потпуно изгубио. У овом погледу српскохрватски језик је архаичнији од руског. Категорија придевског вида још се чувала у староруском језику (Пигин 1958, 21—36), али је већ крајем староруског периода била у фази распадања. Дуги придевски облици истиснули су кратке облике из атрибутивне функције већ у XV веку (Пигин 1958, 36; о другим мишљењима в. у: Маројевић 1983⁶, 139—140), кад се срећу и први примери употребе дугих придевских облика у предикативној функцији (Шведова 1948, 106—112). Губљење категорије придевског вида имало је за последицу формирање кратких придева као посебне лексичко-граматичке категорије речи (в. т. 2.1.7).

2.1.6. Категорија глаголског времена. — Руски и српскохрватски се типолошки разликују и у погледу система глаголских времена, пре свега прошлих. Већ крајем XIV века, како истиче Иванов, у староруском језику су се била изгубила проста прошла времена (имперфекат и аорист), у већини дијалеката био је изгубљен и плусквамперфекат, док је перфекат изгубио глагол-копулу претворивши се на тај начин у једино прошло време са широком семантиком (Аванесов—Иванов 1982, 124). Глаголски облици на *-л* у савременом руском језику представљају просто прошло време које изражава перфекатско, аорисно и плусквамперфекатско значење, док се у српскохрватском та значења изражавају посебним временима; поред тога српскохрватски има крњи перфекат као стилско средство, док је имперфекат већ прешао у стилску резерву (у савременом језику може служити као средство архаизације текста — в. т. 4.3).

2.1.7. После губљења категорије придевског вида (в. т. 2.1.5) сужава се употреба некадашњег неодређеног вида (тзв. краћег придевског облика) на предикативну функцију. Услед своје искључиве предикативне употребе кратки придеви су се све више семантички приближавали глаголу, док су дуги придеви све више постајали репрезентант придева као врсте речи (Јакубинский 1953, 215—216). У савременом руском језику можемо говорити о кратким придевима као посебној категорији предикативних речи са извесним обележјима самосталне врсте речи (због чега их ми издвајамо у својој граматици у посебан одељак, в. Маројевић 1983⁶, 91—103). Кратки придеви имају исте граматичке категорије као и глаголски облици на *-л* и кратки партиципи (катеорија броја

и у једнини категорија рода) и исту синтаксичку функцију, уз то они могу да значе временски ограничену особину. Издвајање кратких придева у посебну врсту речи није, међутим, доведено до краја: у садашњој фази развоја руског језика они су још тесно повезани — семантички и граматички — са категоријом придева. Треба истаћи да је губљење глаголске копуле битно утицало на граматички статус кратких придева: кратки придев је, поред лексичког значења које му је било својствено, развио (тачније: преузео) граматичко значење предикативности.

2.1.8. Губљење глаголске копуле условило је још једну промену у систему врста речи — формирање предикатива. Губљењем помоћног глагола у садашњем времену у историјском развоју руског језика именице и прилози у предикативној функцији добили су изразито предикативно обележје. Док у српскохрватским реченицама *Хладно је*, *Време је* значење предикативности има облик копулативног глагола *је*, а лексичко значење прилог *хладно*, односно именица *време*, у руским реченицама *Холодно*, *Пора* предикативи *холодно* и *пора* имају и лексичко значење и значење предикативности. Из овога произилази типолошка разлика између руског и српскохрватског језика: предикативи (тзв. „катеорија стања“) у руском су већ формирано као посебна лексичко-граматичка група са обележјима самосталне врсте речи, док се у српскохрватском они нису у толикој мери граматички одвојили од именица и прилога.

2.1.9. Руски и српскохрватски језик се разликују и у погледу бројева као врсте речи. Док у руском језику основни бројеви (а исто тако и збирни и неодређено-количински) имају деκлинацију, тј. категорију падежа, дотле су се у српскохрватском језику бројеви добрим делом адвербијализовали и тако изгубили одлике посебне врсте речи. Бројеви од *двѐ* па надаље потпуно су изгубили деκлинацију, док бројеви *два*, *оба*, *дѐри*, *четѐри* и збирни бројеви у живом језику све више губе облике промене, као што се адвербијализује и акузатив именица у бројном значењу (*стѐйтинѐ*, *хиљаду*, *милион*, *милијарду*). Број *један* и редни бројеви већ имају све одлике придевских речи. Тако бројеви све више постају лексичко-семантичка група речи без својих специфичних граматичких обележја.

2.1.10. Руски и српскохрватски се типолошки диференцирају и у погледу граматичких одлика компаратива. Прости компаратив се у руском језику адвербијализовао, изгубио категорије рода, броја и падежа, и постао облик за изражавање предикативног поређења свих врста речи које се пореде — дугих придева, кратких придева, прилога и предикатива (в. Магојевић 1983⁹, 116). Промену су сачували неки лексикализовани облици типа *бѐльший* и описни компаратив. Ширење аналитичких облика карактеристично је и за компаратив (*бѐлее красивый*, *менеe красивый*) и за суперлатив (*самый красивый*). Српскохрватске облике компарације одликује синтетички начин грађења и јасно граматичко разликовање придевских и прилошких облика поређења.

2.1.11. Два генетски сродна језика типолошки се разликују и у погледу система заменичких речи.

1° Систем показних заменичких речи у српскохрватском језику је трочлан (семантички се везује за три граматичка лица), док је у руском језику двочлан или једночлан: *овај—џај—онај* // *этот—тот*; *овако—џако—онако* // *так* (в. Магојевић 1983^а, 155).

2° У руском језику је формиран специфичан систем неодређених заменичких речи са постфиксима /-то/, /-нибудь/, /-либо/ (в. т. 2.2.1).

3° У руском језику је формиран посебан тип одричних заменичких речи са префиксом /не/ типа *некогда* < *нет когда* < *не есть когда* које конституишу посебан тип безличних реченица (в. т. 2.3.7), а употребљавају се само предикативно.

2.1.12. Битна је типолошка разлика између руског и српскохрватског језика и у партиципском систему. Заједнички је за оба језика само трпни глаголски придев прошлог времена, али и ту има разлике: у српскохрватском и партиципи чувају категорију придевског вида (опозиција одређени — неодређени вид остварује се у атрибутивној функцији), док се у руском у атрибутивној и атрибутивно-предикативној функцији употребљавају само дуги партиципски облици. У српскохрватском језику се чува партиципска функција глаголских облика на -л (радни глаголски придев), док у руском облици на -л служе само као прошло време и за творбу кондиционала (потенцијала), а немају партиципску функцију.⁴ И најзад, руски језик има трпни партицип садашњег времена и радне партиципе садашњег и прошлог времена.

2.2. Творба речи

2.2.0. Са конфронтационо-типолошког аспекта творба речи у руском и српскохрватском језику није у довољној мери испитана да би се дала потпунија слика типолошког диференцирања ова два језика.

2.2.1. Најважнија типолошка разлика у творби речи огледа се у формирању постфикса као посебне врсте афиксалних морфема у руском језику. Компонента /ся/, /сь/ повратних глагола и компоненте /-то/, /-нибудь/, /-либо/ неодређених заменичких речи прерасле су у постфиксе зато што имају фиксирано место у структури речи (обавезно долазе после наставка) и немају самосталну акценатску вредност. Одговарајуће компоненте српскохрватских речи имају одлике аналитизма и немају фиксирано место у односу на компоненту која носи лексичко значење (уп. *умива се* — *он се сад умива*; *ко било* — *било ко*; *какав*

⁴ Дуги облици некадашњих партиципа на -л типа *спелый, вялый, отупелый, одурелый* адјективизирали су се, потпуно се одвојивши од категорије глагола (в. Аванесов — Иванов 1982, 124 нап.).

год — какав је *год*); компоненте *било* и *гдд* уз то имају и самосталан акценат. Из тога произилази закључак да су се у историјском развоју руског језика формирали постфикси као морфеме и форманти; одговарајуће српскохрватске компоненте припадају више синтагматици него морфемци.

Напомене.

1) Могло би се бранити тумачење по коме компонента *се* српскохрватских повратних глагола није реч него „рефлексивна“ морфема, али и у том случају то не би био постфикс него нека „лутајућа“ морфема без строго одређеног места у структури речи.

2) Постфиксом се обично назива и обличка морфема за грађење императива /те/ у облицима *иди-те*, *режљ-те*, *таи-те* (Грамматика 1980, I, 621). Исто тумачење морало би се применити и за компоненте /мо/, /те/ у српскохрватским императивним облицима *иди-мо*, *иди-ише*, што би значило да и српскохрватски зна за постфикс. Ми нисмо склони да морфеме оваквог типа назовемо постфиксима зато што (1) не служе за творбу нових речи, него за творбу облика, (2) не појављују се у свим облицима речи и (3) имају релационо, а не творбено значење. Наведене морфеме за нас су наставци.

2.2.2. Постоје бројне и значајне разлике у употреби појединих суфикса и префикса у руском и српскохрватском језику. Тако српскохрватски језик чува деминутивни суфикс *-ић*, док је руски овај суфикс (рефлекс *-ич*) изгубио (трагови се могу наћи у староруској топонимији, в. *Voričevъ uvozъ* у: Маројевић 1985, 100). Универбизација као творбени поступак (*пятилетний план* → *пятилетка*) у руском је шире распрострањен и у разговорној варијанти књижевног језика, док се у српскохрватском засад среће само у жаргону (*Сшуденијски ірад* → *Сшудењак*). Овакве појединачне разлике између двају језика тешко би се могле окарактерисати као типолошко диференцирање: у првом случају српскохрватском деминутивном суфиксу *-ић* одговараће у руском други деминутивни суфикс, дакле опет суфикси, док разлике у погледу распрострањености универбизације пре спадају у домен стилистике.

2.2.3. Битнији су са типолошког аспекта случајеви кад творбеном средству у једном језику одговарају синтаксичка средства у другом језику. Такав је однос посесивног генитива у руском и посесивних суфикса у српскохрватском језику (в. т. 2.3.3).

2.3. Синтакса

2.3.0. На синтаксичком плану типолошко диференцирање руског и српскохрватског језика најчешће није апсолутно: оно се највише огледа у различитости *основних* средстава за изражавање датог граматичког значења и у различитом степену развијености неке типолошке особености. Разлике се огледају и на плану синтагме и на плану реченице.

2.3.1. У српскохрватском језику се запажа тенденција губљења (тачније: слабења) опозиције правац—место.⁵ Ова типолошка специфичност српскохрватског језика тесно је везана за неутрализацију опозиције датив—локатив (в. т. 2.1.3). Прилози *доле* и *горе* означавају и место и правац ('внизу' и 'вниз', 'наверху' и 'наверх'). Иста два значења има и прилог *кући* ('дома' и 'домой'), с тим што значење места нормативна граматика не признаје за књижевно. У посебном раду ми смо доказали да је облик *кући* у реченицама типа *Он је кући* остатак локатива без предлога, сачуваног у језику Марка Марулића у живој, неадвербијализованој употреби: *Пилатови кући* (= у Пилатовој кући) тако ме изране (Маројевић 1981, 241). Типолошки посматрано, прилог *кући* се не разликује од прилога *доле*, *горе*. Тенденција губљења опозиције правац—место запажа се и у категорији заменичких речи. Заменице *иде*, *нејде*, *ниде*, *ијде*, *ма иде*, *иде било*, *иде јод* све више се употребљавају и за значење правца. Уп.: *Где си пошао? Где станујеш?* Тенденција губљења опозиције правац—место обухватила је и адвербијал друштва. Уп.: *Био сам код сесџре*. *Идем код сесџре*. Нарочито је тенденција губљења опозиције правац—место изражена у црногорским говорима, у којима имамо и појаву губљења опозиције акузатив—локатив за изражавање месног значења. Уп.: *Идем у ірад*. *Био сам у ірад*.

2.3.2. Типолошка одлика словенских повратних глагола је немогућност употребе уз њих акузатива без предлога. Српскохрватски језик чува ово обележје, док у руском имамо примере његовог нарушавања: глаголи *боятся* и *слушались* са именицама које значе биће могу имати допуну и у акузативу: *Я послушался мать*. *Дядю боялись все* (Маројевић 1983^a, 239). Ово је свакако новија тенденција у развоју руског језика.

2.3.3. Значајне су типолошке разлике у изражавању атрибутивне посесивности у руском и српскохрватском језику. Кад је субјекат посесивности изражен именицом без атрибута и апозиције ово значење се у руском језику изражава синтаксичким средством — посесивним генитивом, а у српскохрватском суфиксалном категоријом — посесивним придевом (о хронологији и узроцима губљења посесивних придева у историји руског језика в. у: Маројевић 1983^b). Српскохрватски посесивни генитив је „обавезно праћен одредбом као помоћним морфолошким знаком“ (Ивић 1959, 153—154, 158—160; в. и Ivić 1967). Запажа *'се*, *међутим*, и у српскохрватском језику тенденција губљења посесивних придева и њиховог замењивања посесивним генитивом (в. примере у Николић 1969, 264 и сл.).

2.3.4. Типолошко диференцирање руског и српскохрватског језика огледа се и у основним начинима изражавања атрибутивно-предикативне

⁵ И у руском језику има случајева неутрализовања опозиције правац—место (предлози *над*, *перед*, *между* са инструменталом). Уп.: *Лампа висит над столом*. *Мать вешает лампу над столом*. Овакве примере не сматрамо типолошки релевантним: они показују сужавање употребе појединих предлога и њихово везивање за један падеж, а не сведоче о неком општијем типолошком развоју руског језика у смислу губљења опозиције правац—место.

посесивности: српскохрватски још релативно добро чува посесивни датив, док је у руском ово значење углавном преузео генитив са предлогом у (о развоју генитива с предлогом у у посесивном значењу и остацима посесивног датива в. у: Маројевић 1983⁶, 153—159, 176—180).

2.3.5. Док се у српскохрватском предикативна посесивност изражава посесивним реченицама са глаголом *имати*, дотле се у руском она изражава конструкцијама са глаголом *быть* као основним граматичким средством. Уп. У тебя было время подумать. *Имао си времена да размислиш* (о посесивним реченицама в. у: Маројевић 1983^а, 297—302). Ова типолошка разлика настала је тако што се током историјског развоја руског језика изменио однос између егзистенцијалних и посесивних реченица (егзистенцијалне реченице преузимају посесивно значење). Српскохрватски је и у овом погледу архаичнији — он углавном чува прасловенски однос егзистенцијалних и посесивних конструкција (подробан опис можда би показао извесно ширење посесивних конструкција на рачун егзистенцијалних). Ни у овом погледу типолошко диференцирање није апсолутно: глагол *иметь* употребљава се и у руском у одређеним семантичким и стилским условима, а глагол *быти* може и у српскохрватском изражавати посесивно значење (уп. у народној песми: У Милице дуге трепавице, / Покриле јој румен-јагодице).

2.3.6. Типолошка одлика руског језика у поређењу са српскохрватским је широка употреба трпних конструкција са субјекатским инструменталом и субјекатског инструментала уопште. Субјекатском инструменталу руског језика може одговарати посесивни придев у српскохрватском (*чтение поэтом стихов — њесниково рецхишовање сџихова*).

2.3.7. Специфични су у руском језику и неки типови безличних реченица.

1° Реченице типа *Некого спроситъ* настале су преображајем предикативног облика *нет* < *не есть* у префикс /не/ (в. т. 2.1.11).

2° Реченице типа *Ветром сломало древо* настале су по аналогији са трпним конструкцијама са субјекатским инструменталом (ово тумачење је образложено у: Ivić 1965, 317—321).

2.3.8. Инфинитивне реченице (које се могу посматрати и као подтип безличних реченица) у руском језику су граматички стабилизван тип једночланих бесубјекатских реченица. Настале су изостављањем предикатива са значењем морања, могућности, субјективне оцене и сл. Уп.: Нам *надо* скоро ехать. → Нам скоро ехать. Инфинитивне реченице у српскохрватском су тек у формирању: оне су на периферији граматичког система.

2.3.9. Неодређеноличне реченице типа *Тебя зовут к телефону* у руском језику су основно синтаксичко средство за изражавање неодређеног лица са широким значењем. Овакве реченице су у српскохрватском

на периферији граматичког система (о овим реченицама в. у: Маројевић 1976; Маројевић 1983^в).

2.3.10. Уопштеноличне реченице типа *Причаи му једно ње исїо десетї љуїа, а он не разуме* постоје и у руском и у српскохрватском. У руском су оне основно средство за изражавање уопштеноличног значења, и имају тенденцију граматикализовања — претварања у једночлане реченице, у којима није могућа употреба личне заменице *ты* (уп.: *От тебе кофе не дождешься*; у оваквим случајевима у српскохрватском није могућа употреба уопштеног другог лица). (О реченицама овог типа в. у Маројевић 1977^в; Маројевић 1984; в. такође: Ivić 1983, 59 и сл.) За разлику од руског, у српскохрватском језику се за изражавање уопштеног лица употребљавају личне реченице са субјектом *човек* типа *С вама човеку не може бићи досадно*.

3. ЛЕКСИЧКИ НИВО

3.0. Лексичко-семантички односи руског и српскохрватског језика нису у довољној мери испитани са типолошког аспекта. Неке разлике су свакако типолошки релевантне.

3.1. Типолошку специфичност руског језика на лексичком нивоу представљају глаголи кретања у којима је изражена опозиција одређено кретање (*идти, ехатъ, лететь, плыть, бежать, нести, вести, везти*) — неодређено кретање (*ходить, ездить, летать, плавать, бегать, носить, водить, возить*). У оквиру ове групе диференцирају се и значења 'ићи пешке' — 'ићи превозним средством', 'носити пешке' — 'носити превозним средством' и сл.

3.2. У типолошки релевантне лексичке појаве у руском језику у поређењу са српскохрватским спадају, по нашем мишљењу, и глаголи којима се диференцира облик премештања предмета или налажења предмета у простору. Српскохрватском глаголу *сїавиїи* (несврш. *сїављаїи*) одговарају у руском три глагола: *положитъ* 'ставити (да лежи)' — *поставитъ* 'ставити (да стоји)' — *повеситъ* 'ставити (да виси)'. Уп.: *сїавиїи* књигу на сто — *положитъ* књигу на стол; *сїавиїи* књиге на полицу — *поставитъ* књиге на полку; *сїавиїи* слику на зид — *повеситъ* картину на стену. Исто тако српскохрватском глаголу *сїајаїи* (бити, налазити се) у руском одговарају три глагола: *лежатъ*—*стоятъ*—*висеть*. Уп.: Књига *лежит* на столе. На столе *стоит* ваза. На стене *висит* картина. (Лексичко-семантички односи наведених руских и српскохрватских глагола описани су у: Мароевич и др. 1985, s. v.)

3.3. Теоријски су нарочито занимљиви случајеви кад лексичком средству у једном језику одговара граматичко средство у другом језику. Такав је однос између конструкција типа *Я не хочу работать* — *Нећу да радим*, *Я не буду работать* — *Нећу радити*, који је описан у: Маројевић 1977^б.

4. СТИЛИСТИЧКИ НИВО

4.0. Овај ниво језичке анализе тесно је повезан са фонолошким, граматичким и лексичким нивоом. На конфронтационом руско-српскохрватском плану у овој области чине се тек први кораци тако да се не може још правити ни оглед типолошког диференцирања.

4.1. Због разлика у формирању руског и српскохрватског књижевног језика црквенословенизми имају различит удео у стилском инвентару ових двају језика.

4.2. Облици субјективне оцене у разговорном и књижевном функционалном стилу руског језика имају знатно ширу употребу него у одговарајућим српскохрватским стиливима; поред тога они имају јасније изражену емоционалну обојеност којом се неутралише примарно значење деминутивности и хипокористичности.

4.3. Стилску функцију могу изражавати различита граматичка средства. На пример, стилска архаизација у руском језику се може остварити употребом посесивних придева, а у српскохрватском језику употребом имперфекта.

5. ЛИНГВОКУЛТУРОЛОШКИ НИВО

5.0. И на лингвокултуролошком плану типолошке студије руског и српскохрватског језика и културе тек предстоје; засад се нешто одређеније може рећи само о антропонимском систему. У историјском развоју руског и српскохрватског језика може се пратити преображај старих и развој нових антропонимских категорија.

5.1. Прасловенска категорија имена по мужу се изгубила, али је то губљење ишло различитим путевима. У српскохрватском старе облике типа *Владиславља* заменили су нови облици типа *Гојковица* који су и сами постепено изашли из употребе. У историјском развоју руског језика облике типа *Ярославля* заменили су аналитички облици типа *Ивановская жена*, који су се и сами брзо изгубили, а у савременим дијалектима срећемо изведенице типа *Иваниха* (подробније у: Маројевић 1985, 10—32).

5.2. Прасловенска категорија мушких патронима чува се у руском језику као обавезна компонента мушких антропонима (о њиховом развоју в. у: Маројевић 1985, 32—56). У српскохрватском језику патроними на *-ић* углавном су се изгубили. Патронимско значење облика типа *Васовић* 'Васов син' чува се у неким црногорским говорима (оазама). Посесивни придеви уз лично име у патронимском значењу шире се употребљавају, али у књижевном језику нису обавезна компонента антропонима.

5.3. У историјском развоју руског језика формирана је антропонимска категорија женских патронима (в. Маројевић 1985, 56—63), по којој се руски језик типолошки диференцира и према прасловенском и према српскохрватском језику.

5.4. У оба језика формирана су презимена као нова антропонимска категорија (у српскохрватском од XV века, у руском у XVI—XVII веку), али добрим делом на бази различитих граматичких категорија: у руском на бази посесивних придева, у српскохрватском (централни говори) на бази патронима на *-ић*. (О типовима српскохрватских и руских презимена и о њиховом постанку в. у: Маројевић 1984⁶, 189—195.)

6. ЗАКЉУЧАК

6.0. На основу изложеног прегледа типолошког диференцирања руског и српскохрватског језика на фонолошком, граматичком (морфолошком, творбеном и синтаксичком), лексичком, стилистичком и лингвокултуролошком плану могу се извести неки закључци.

6.1. И поред тога што су руски и српскохрватски генетски сродни језици, чак блискосродни језици, они су се у свом историјском развоју знатно типолошки удаљили.

6.2. Српскохрватски језик се показује као знатно архаичнији језик, типолошки знатно ближи прасловенском језику. Староруски језик је типолошки ближи савременом српскохрватском него савременом руском језику.

6.3. Типолошке иновације у руском и српскохрватском језику различите су природе. У српскохрватском језику оне су настале најчешће губљењем неких опозиција и категорија које су биле својствене прасловенском језику. Типолошке иновације руског језика су знатно шире и разноврсније: оне су настале највећим делом типолошким раздвајањем руског језика од његове генетске основе.

Београд

Радмилу Маројевић

ЛИТЕРАТУРА

- Аванесов — Иванов 1982 — *Историческая грамматика русского языка. Морфология. Глагол*. Под ред. Р. И. Аванесова и В. В. Иванова. М., 1982.
- Barić i dr. 1979 — Eugenija Barić i dr. *Prigibna gramatika hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb, 1979.
- Белић 1932 — *О двојини у словенским језицима*. Од А. Белића. Београд, 1932.
- Белић 1972 — *Историја српскохрватског језика*. Књ. II, св. 1: *Речи са деκлинацијом*. Предавања Александра Белића. 5. изд. Београд, 1972.
- Белошпикова 1981 — *Современый русский язык*. Под ред. В. А. Белошпиковой. М., 1981.
- Бошковић 1968 — Радосав Бошковић. *Основи ујоредне грамаџике словенских језика. I. Фонетика*. Београд, 1968.
- Бошковић 1978 — Радосав Бошковић. *Одабрани чланци и расправе*. Титоград, 1978.
- Вуковић 1986 — Борислав Вуковић. *Категорија неодређености у руском и српскохрватском језику*. Докторска дисертација. Београд, 1986.
- Грамматика 1980 — *Русская грамматика. I—II*. М., 1980.
- Зализняк 1967 — А. А. Зализняк. *Русское именное словоизменение*. М., 1967.
- Иванов 1983 — В. В. Иванов. *Историческая грамматика русского языка*. Изд. 2-е. М., 1983.
- Ивић 1959 — М. Ивић. *Српскохрватски њадежни облици обавезно њраћени одредбом као њомоћним морфолошким знаком*. — Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, 1959, IV, 151—163.
- Ivić 1965 — Milka Ivić. *On The Origin of The Russian Sentence Type (ego) zavalilo snegom*. — *Die Welt der Slaven*, 1965, X, 3—4, 317—321.
- Ivić 1967 — Milka Ivić. *Gemitive forme srpskohrvatskih imenica i odgovarajuća pridevska obrazovanja -ov (-ev, -ovljev, -evljev), -in и односу комбинаторичних варијаната*. — Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, 1967, X, 257—261.
- Ivić 1983 — Milka Ivić. *Lingvistički ogleđi*. Београд, 1983.
- Ivić P. 1982 — Pavle Ivić. *Faktori koji utiču на razvoj vokala и slovenskim jezicima*. — Јужнословенски филолог, Београд, 1982, XXXVIII, 1—18.
- Иорданский 1960 — А. М. Иорданский. *История двойственного числа в русском языке*. Владимир, 1960.
- Иорданский 1967 — А. М. Иорданский. *Конструкции типа мы с тобой и наш с тобой в применени к двум лицам в русском языке*. — Уч. зап. Рязанского пед. ин-та, М., 1967, 56, 103—122.
- Калнынь 1956 — Л. Э. Калнынь. *Развитие категории твердости и мягкости согласных в русском языке*. — Уч. зап. Института славяноведения. М., 1956, XIII, 121—225.
- Корбетт 1985 — Г. Г. Корбетт. *Одушевленность в русском и других славянских языках: пример расхождения между синтаксисом и семантикой*. — Новое в зарубежной лингвистике. XV. Современная зарубежная русистика М., 1985, 388—406.
- Маројевић 1976 — Радмило Маројевић. *Проблеми њревођења руских неодређено-личних реченица на српскохрватски језик*. — Мостови, Београд, 1976, VII, 2 (26), 97—105.
- Маројевић 1977^a — Радмило Маројевић. *Реченице са уојишњено-личним значењем у руском језику у њређењу са српскохрватским*. — Јужнословенски филолог, Београд, 1977, XXXIII, 99—116.
- Маројевић 1977^b — Радмило Маројевић. *Однос грамаџичких и лексичких средстава за диференцирање значења у српскохрватском и руском језику. Нећу + да + њрезић и нећу + њфинићић њрема я не хочу + њфинићић и я не буду + њфинићић*. — Наш језик, Београд, н. с., 1977, XXIII, 1—2, 37—44.
- Marojević 1978 — Radmilo Marojević. *Specifičan način izražavanja socijativnosti и ruskom jeziku. Subjekatske, objekatske и atributske sintagme tipa „мы (нас, наши) с тобой“*. — *Strani jezici*, Zagreb, 1978, VII, 3—4, 167—175.

- Маројевић 1981 — Радмило Маројевић. *Облик кући у адвербијалној функцији (са историјској и савременој илудинији)*. — Јужнословенски филолог, Београд, 1981, XXXVII, 237—242.
- Marojević 1983^a — Radmilo Marojević. *Gramatika ruskog jezika*. Beograd, 1983.
- Маројевић 1983^b — Радмило Маројевић. *Посесивне категорије у руском језику (у своје историјској развоју и данас)*. Београд, 1983.
- Маројевић 1983^b — Радмило Маројевић. *О нводређено-личним реченицама у руском језику и њиховим њиховим иревођењем (иоводом једне лингвистичке ишијерархије)*. — Зборник за филологију и лингвистику, Нови Сад, 1983, XXVI/2, 45—51.
- Маројевић 1984^a — Радмило Маројевић. *Уојшћено друго лице у руском језику и његови српскохрватски еквиваленти*. — Filološki pregled, Beograd, 1984, XXII, 1—4, 27—33.
- Маројевић 1984^b — Радмило Маројевић. *Словенски аншироиними*. — Ономатолошки прилози, Београд, 1984, V, 183—195.
- Маројевић 1984—1985 — Радмило Маројевић. *Деривациона историја и хронологија фонолошких иромена. (Промене у консонантском сисћему сшароруској језика)*. — Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, Нови Сад, 1984—1985, XXVII—XXVIII, 435—439. [Прештампано у: Маројевић 1985, 143—148].
- Маројевић 1985 — Радмило Маројевић. *Посесивне изведенице у сшароруском језику. Аншироинимски сисћем. Тоинимија. „Слово о иолку Игорева“*. Београд, 1985.
- Маројевић 1986 — Радмило Маројевић. *Лингвистичка русистика у Југославији (развој, ирваци ишијраживања, актиуелни задаци)*. — [У зборнику]: *Lingvistika i lingvističke aktivnosti u Jugoslaviji. Radovi sa naučnog skupa (29—31. III 1985)*. Sarajevo, 1986 [у штампји].
- Марович и др. 1985 — Р. Марович, М. Марович, В. О. Можавва. *Русско-сербско-хорватски учебни словарь*. Москва—Белград, 1985.
- Mikkelsen 1984 — Hans Kristian Mikkelsen. *О неким ироблематичним случајевима конируеније у српскохрватском језику. („Паукал“ у српскохрватском језику)*. — Научни састанак слависта у Вукове дане (15—18. IX 1983). Реферати и свопштења, 13/1. Београд, 1984, 73—79.
- Naylor 1971 — Kennet Naylor. *On the opposition dative: lokative in serbocroatian*. — Зборник за филологију и лингвистику, Нови Сад, 1971, XIV/1, 153—157.
- Николић 1969 — Мирослав Б. Николић. *О иосесивном иенитиву личних имена*. — Наш језик, Београд, н. с., 1969, XVII, 5, 264—283.
- Пигин 1958 — М. И. Пигин. *Категория определенности в древнерусском языке, выражаемая членными формами прилагательных и причастий*. Петрозаводск, 1958.
- Речник МС — *Речник српскохрватској књижевној језика*. III—IV. Нови Сад, 1969—1971.
- Rječnik JAZU — *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Obradio T. Maretić. VIII—IX. Zagreb, 1917—1927.
- Топоров 1961 — В. Н. Топоров. *Локатив в славянских языках*. М., 1961.
- Тошовић 1986 — Бранко Тошовић. *Руска ираматија у иоређењу са српскохрватском*. Сарајево, 1986 [у штампји].
- Чвани 1985 — Катрин В. Чвани. *Синтаксически выводимые слова в лексикалистской теории (новый подход к русской морфологии)*. — Новое в зарубежной лингвистике. XV. Современная зарубежная русистика. М., 1985, 26—41.
- Шведова 1948 — Н. Ю. Шведова. *Возникновение и распространение предикативного употребления членных прилагательных в русском литературном языке. (Авто-реферат)*. — Доклады и сообщения ИРЯ АН СССР. I. М.—Л., 1948, 102—126.
- Јакубинскиј 1953 — Л. П. Јакубинскиј. *История древнерусского языка*. М., 1953.

Р е з ю м е

Радмило Мароевич

К ТИПОЛОГИИ РУССКОГО И СЕРБСКОХОРВАТСКОГО ЯЗЫКОВ
(диахронический и синхронический аспекты)

В настоящей работе изложен, в качестве предварительной публикации, опыт типологии русского и сербскохорватского языков в сопоставлении с праславянским языком, представляющим собой *tertium comparationis* исследования. Типологические различия рассматриваются при помощи методов сопоставительного (конфронтационного или контрастивного), сравнительно-исторического и типологического анализа. Исследование охватывает разные уровни языковой структуры: фонологический, грамматический (морфологию, словообразование и синтаксис), лексический, стилистический и лингвострановедческий (антропонимические категории).

АПОЗИЦИЈА У СРПСКОХРВАТСКОМ И РУСКОМ ЈЕЗИКУ

Апозиција у српскохрватском и руском језику заслужује да буде размотрена са два становишта: теоријског, тј. са становишта интерпретирања овог питања у граматичкој традицији поменута два језика и конфронтационог, тј. са становишта утврђивања и описа међујезичких односа.

Конфронтациона анализа језичких чињеница имаће доминантно место у нашем разматрању, али јој утврђивање сличности и разлика између два језика није једини циљ, већ ће бити и у функцији прецизнијег теоријског и термилошког одређивања, у функцији расветљавања спорних места у постојећим интерпретацијама.

І. *Интeрпретација апозиције у науци о српскохрватском и руском језику*

У српскохрватској граматичкој традицији раширено је поимање апозиције као именске одредбе која се додаје већ одређеном појму и с именом коме се додаје означава исти појам.¹

Схваћена само као друго име већ именованог појма које се „накнадно додаје ради свестранијег објашњења појма“,² апозиција се у школским и универзитетским граматикама српскохрватског језика своди на ону одредбу која се у руским граматикама назива издвојеном апозицијом (*обособленное приложение*), а какву имамо у примерима: Глава куће, *мој ђрађед*, звао се Антун; Смирна, *ђрад леиџ Гркиња*, није видела такав стас.

Констатовано сужавање појма апозиције се експлицитно и категорички исказује на следећи начин: „За нас су апозиције само именице које се као друго име истог појма у истом падежу додају главним речима ради њихова одређивања према раније неизреченим особинама. Именице пак које такође стоје уз друге именице и врше службу њихова одређивања, али не означавају исти већ шири појам, појам врсте или рода

¹ Исп.: М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II*, Београд, 1969, стр. 50.

² М. Стевановић, *Грамаишка српскохрватској језика за школе средњеј образовања*, 8. изд., Цетиње, 1978, стр. 286.

коме главни појам припада, затим појам титуле или звања, односно занимања и особине које главни појам има, као у примерима: *извор вода, село Бисџирица, река Зејша, ирањанин илемећ, цар Сиџејан, жоља чобанин* и сл. — по служби својој нису апозиције, и у ствари нису ништа друго већ атрибути . . .³

Овакве именичке одредбе се у српскохрватској граматичкој традицији и терминолошки издвајају од апозиција било да се називају „атрибутским апозицијама“,⁴ „именичким атрибутима“ или „атрибутивима“.⁵

Сем изложеног поимања апозиције, у српскохрватској, односно хрваткосрпској граматичкој традицији среће се и друкчије схватање по коме се у апозиције уврштавају примери типа: *иџица* ластавица, *цар* Душан, *иројхойой* Недељко, *иоофесор* Јагић, *бан* Јелачић, *ирад* Загреб, *ријека* Дунав, *иланина* Копаоник,⁶ или примери из граматике новијег датума: *дјечарац* Дамјан, *сусјед* Тонко, *коњ* Јабучило.⁷

За наше даље разматрање важно је уочити и нагласити да без обзира како се у српскохрватској (хрваткосрпској) граматичкој традицији третирају синтагме типа *иџица ластавица, село Бисџирица, иоофесор Јагић, жоља чобанин* и сл., зависним компонентама у њима проглашавају се оне речи које значе шири појам, појам врсте или рода, појам титуле или звања, појам занимања и особине, а главним компонентама се проглашавају речи које значе ужи појам, конкретни назив припадника врсте или рода, име носиоца титуле, звања, занимања и особине. А то конкретно значи да у поменутих примерима позицију зависних речи заузимају именице: *иџица, село, иоофесор, жоља*.

У руској граматичкој традицији нема оштрог разграничења између атрибута и апозиције, која се третира само као један од облика атрибута. „Одной из форм определения является приложение — определение выраженное именем существительным . . .“⁸

Овакво поимање и интерпретирање протеже се током читавог развојног тока граматичке мисли о руском језику. Тако је, на пример, још Потебња писао: „В определении, понимаемом в обширном смысле, различают два частных понятия: собственно определения (attributum) и приложения (appositio)“.⁹ Међутим, под појмом „приложение“ Потебња је подразумевао само оне садржаје који се касније у руској

³ М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II*, стр. 57–58.

⁴ М. С. Лалевих, *Приручник за наставау синџаксе српскохрватској језика*, Београд, 1957, стр. 118.

⁵ Исл.: М. Стевановић, *нав. дело*, стр. 60; Д. Мршевић-Радовић, *Атрибутивни у српскохрватском језику*. „Књижевност и језик“, Београд, 1976, XXIII/3, стр. 223–229; Љ. Поповић, *Деривациона конкуренција у роду код одредбених именица*. „Научни састанак слависта у Вукове дане — реферати и саопштења“ 13/1, МСЦ, Београд, 1984, стр. 55.

⁶ Т. Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, 3. neprom. izd., Zagreb, 1963, стр. 483, 484.

⁷ Е. Barić i dr., *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb, 1979, стр. 423, 424.

⁸ АН СССР, *Грамматика русского языка II/1* (ред. В. В. Виноградов, Е. С. Истрина), Москва, 1954, стр. 553.

⁹ А. А. Потебња, *Из записок по русской грамматике I–II*, Москва, 1958, стр. 109.

граматици означавају као „обособленное приложение“ (на пример: Петр Великий, основатель Петербурга . . .),¹⁰ док је конгруиране именице у одредбеној функцији експлицитно сматрао и називао атрибутима.¹¹

У каснијем развоју руске граматичке мисли овакво гледање А. А. Потебње резултирало је термином „апозивија-атрибут“ (*приложение-атрибут*) којим се неки синтаксичари служе за означавање конгруиране именице у одредбеној функцији.¹²

Без обзира на извесна термилошка диференцирања, поимање и интерпретирање апозивије у синтакси руског језика увек је везано са атрибутом и можемо га резимирати на следећи начин. У функцији конгруираног атрибута (*согласованное определение*) у широком смислу могу бити како придеви, тако и именице. Придев у овој функцији је атрибут у ужем смислу (*определение*), а именица је апозивија (*приложение*). И атрибут и апозивија могу бити неиздвојени (*необособленные*) и издвојени (*обособленные*).¹³

И док у тумачењу суштине апозивије нема неких битних неподударања, у синтакси руског језика испољена су разна гледања код идентификације овог реченичног члана у конкретним примерима. Наиме, неједнако се одговара на питање која именица заузима зависну позицију у синтагмама типа: *дерево бук, река Волга, писатель Семенов* и сл.

Шахматов је у синтагмама овог типа зависном компонентом, дакле неиздвојеном апозивијом, сматрао речи које значе шири појам. Он пише: „К третьей группе относим те приложения, которые являются названиями родового признака, поставленного в зависимое отношение к индивидуальному представлению: в приложении видим название сословия, должности, родства, народности, возраста, занятия, ремесла, вообще положения“.¹⁴

Полазећи од изнетог става Шахматов и експлицитно проглашава апозивијама препозитивно употребљене именице у следећим синтагмама: *дерево бук, город Москва, река Днепр, гора Благодатная, село Каменка, деревня Голодаевка, трава эспарцет, ягода малина*.¹⁵

Насупрот оваквом Шахматовљевом ставу, у руској синтаксичкој науци имамо читаву лепезу друкчијег идентификовања неиздвојене апозивије у синтагмама састављеним од речи које значе шири и ужи појам. Неподударања се нарочито испољавају у везама речи које значе: (а) појам рода или врсте и конкретни назив припадника рода или врсте и (б) појам титуле, звања, занимања, националне, родбинске, узрасне, социјалне припадности и сл. и конкретног личног имена.

¹⁰ Исто, стр. 109.

¹¹ Исто, стр. 105.

¹² Исп.: А. Г. Руднев, *Синтаксис современного русского языка*, Москва, 1963, стр. 120–122.

¹³ Исп.: АН СССР, *Грамматика русского языка II/1*, Москва, 1954, стр. 553; V. Barnetova и др., *Русская грамматика 2*, Academia, Прага, 1979, стр. 800; АН СССР, *Русская грамматика II* (ред. Н. Ю. Шведова), Москва, 1980, стр. 57–58.

¹⁴ А. А. Шахматов, *Синтаксис русского языка*, изд. 2, Ленинград, 1941, стр. 283.

¹⁵ Исто, стр. 283–284.

Друкчија идентификација зависне компоненте у синтагмама састављеним од номенклатурног географског термина и конкретног географског назива (нпр.: река *Донец*, город *Ливни*, *Дунай* река) присутно је у руској граматичкој мисли и из времена пре Шахматова.¹⁶ Међутим, да се покаже разноликост приступа идентификацији апозиције, довољан је и осврт само на решења у значајнијим синтаксама из времена после Шахматова, тачније, од Академијине граматике под редакцијом В. В. Виноградова до наших дана.

У поменутој Академијиној граматизи идентификују се као апозиције именице које означавају: (а) особину и својство (*злодейка-жена*, студент-*отличник*, *царевна-красота*); (б) назив предмета (газета „*Правда*“, усађба „*Милое*“, крејсер „*Варяг*“); (в) конкретан назив географског објекта (река *Волга*, город *Москва*, селцо *Колотовка*, озеро *Байкал*); (г) разноврсну припадност — социјалну, националну, професионалну и сл., узраст, сродство и сл. (*девушка-француженка*, *старик-крестљакин*, *швейцар* Михайло, *бригадир* Зырянский, *сын* Петр).¹⁷

У бројним универзитетским уџбеницима руске синтаксе насталим после појаве коментарисане Академијине граматике и у великој мери заснованим на њој апозиција се идентификује на описани начин, те нема потребе да и они буду коментарисани. Ипак се треба задржати на приступу А. Н. Гвоздева, који експлицитно указује да у синтагмама са неиздвојеном апозицијом нема директних и јасних показатеља која је именица зависна, па отуда и настају колебања при идентификовању. Полазећи од семантичких и синтаксичких критеријума Гвоздев је констатовао више група неиздвојених апозиција које ћемо овде резимирано приказати.¹⁸

Прву групу, по Гвоздеву, чине апозиције којим се исказује квалитативна карактеристика предмета означеног његовим уобичајеним именом, на пример: *утес-великан*, *петух-драчун*, *Волга-матушка*, *герой-танкист*, *толстяк-доктор*, *рабочий-отличник* и сл.

У другу групу спадају апозиције које означавају врсту или индивидуу у односу на шири појам рода, и то само кад се ради о предметима, а не и о лицима, на пример: река *Волга*, город *Казань*, озеро *Байкал*, *дерево бук*. Као доказ да је у оваквим спојевима независна именица она која означава појам рода јесте то што се управо с њом конгруирају предикат и атрибут, исп.: *Река Дон вышла из берегов*.

Трећу групу чине апозиције које означавају појам рода или врсте уз индивидуалну ознаку лица (уз имена, презимена). Ове апозиције означавају професије, струке, врсте занимања, националност, разноврсну припадност, родбински однос, узраст и сл., на пример: *учитель* Сергеев, *немец* Майер, *москвич* Орлов, *брат* Митя и сл.

¹⁶ Исп.: А. А. Потемня, *нов. дело*, стр. 105–106.

¹⁷ АН СССР, *Грамматика русского языка II/1*, стр. 553–560.

¹⁸ А. Н. Гвоздев, *Современный русский литературный язык II*, изд. 3, Москва, 1968, стр. 118–120.

Четврти тип апозивија Гвоздев идентификује у синтагмама као што су: студент-математик, инженер-нефтяник, врач-терапевт. То су синтагме састављене од речи које означавају појам рода и појам врсте и односе се на лица. Оне су блиске сложеним речима. У њима функцију апозивије врши именица која означава појам врсте.

Ако су синтагме састављене од именица које означавају појмове који нису логички подређени један другом, онда је тешко одредити која је реч зависна, тј. апозивија, те се при идентификовању мора поћи од тога шта говорно лице истиче као основни назив, а шта као додатну карактеристику (исп.: земљаци-партизани, јуноши удэхейци). То би био посебан, пети тип апозивије.

И најзад, у шести тип Гвоздев издваја апозивије које се у зависним падежима не конгруирају са главном именицом. Такве неконгруиране апозивије означавају називе места, станица, пристаништа, предузећа, новина, уметничких дела и сл., на пример: Поезд вышел со станции *Кряж*; В романе „*Война и мир*“ изображена целая эпоха русской жизни.

За разлику од досад приказаних идентификовања апозивије у којима се лична имена не сматрају зависном, већ главном компонентом, у најновијој Академијиној граматичкој под редакцијом Н. Ј. Шведове апозивијом се проглашавају и индивидуална имена лица уз именице које означавају појам рода или врсте. То конкретно значи да се у синтагмама типа: *девочка Оля, мальчик Петя, боец Дорофеенко, моя соседка Петренко* и сл. апозивијама сматрају лична имена и презимена: *Оля, Петя, Дорофеенко, Петренко* и сл.¹⁹

Изложени преглед поимања и интерпретирања апозивије у науци о српскохрватском и руском језику требало је да покаже различит приступ и неједнаке одговоре на питања о суштини апозивије и критеријумима њене идентификације. Не може се рећи да је синтаксичка наука ова два језика дала дефинитиван и општеприхватљив одговор, те смо тако у ситуацији да приступамо конфронтационој анализи конкретног језичког материјала, а да пред нама стоје отворена питања теоријске природе.

II. Конфронтациона анализа језичког материјала

Будући да постоје термилошка неподударња и разлике у поимању и интерпретирању језичких појава које ће бити предмет наше анализе, намеће се потреба за прелиминарним изјашњењем о терминологији и приступу који ћемо користити. У опису језичких чињеница и утврђивању међујезичких односа уважаваћемо разликовање издвојених и неиздвојених апозивија, које је широко заступљено и прихваћено у руској синтаксичкој традицији. Овакво полазно опредељење омогућава нам сагледавање широког комплекса појава као и систематичност и прегледност излагања.

¹⁹ АН СССР, *Русская грамматика II*, Москва, 1980, стр. 59.

А) *Издвојене апозиције у српскохрватском и руском језику*

Под издвојеном апозицијом подразумевамо падешки конгруирану одредбу уз именицу или заменицу изражену именичком синтагмом или само именицом и издвојеном од примарне компоненте паузом и интонацијом, односно зарезом или цртом. Издвојена апозиција најчешће је (1) у постпозицији, али може бити и (2) у препозицији.

1. Постпозитивна издвојена апозиција у оба конфронтирана језика може представљати квалитативну карактеристику, додатну информацију или други назив лица или предмета означеног примарном компонентом (управном речи). Исп.:

Дуњашка — *очева мза — девојчурак дујачких руку и крујних очју, . . .*

Недоношче, сажаливши се, узе баба, *Прокофијева маји.*

— Ви познајете Мику Ђорђе зића, *кайејан Мику?* (Андр., Зеко, гл. VIII)

Дуњашка — *отцова слабост — длннорукѝ, большеглазѝ подросток, . . .* (Шол., ТД, ч. 1, гл. I)²⁰

Недоноешного ребенка, сжалившись, взяла бабка, *Прокофьева мать.* (Шол., ТД, ч. 1, гл. I)

Вы случайно не знакомы с Микой *Джорджевичем, капитаном Микой?*

Постпозитивне издвојене апозиције са значењем квалитативне карактеристике или додатне информације о субјекту представљају полупредикативне конструкције које се могу развити у реченицу.²¹ Отуда и постоји могућност да се у превођењу с једног на други језик оваква апозиција преведе као реченица, или да се реченица из једног језика транспонује у други као апозицијска полупредикативна конструкција. Исп.: Рослѝй батареец, *по уличному прозвищу — Люшня,* стукал Прокофия головой о стену . . . (Шол., ТД, ч. 1, гл. I) → Некакав висок тобѝја, *која су звали Љушча,* ударио је Прокофјевом главом о зид . . . ; Већ првог дана атентата ухапшен јој је син *који сѝудира медицину у Прају*²² . . . (Андр., Госпођица, гл. V) → В самый день покушения арестовали ее сына — *студента, изучавшего в Праге медицину . . .*

У преводилачкој пракси није ретка ни појава да се постпозитивна издвојена апозиција из једног језика транспонује у други као неиздвојена. Исп.: То је викао њен рођак, *Констѝанѝин Јосифовић,* кратак, плав студент технике, са прѝастим носом . . . (Андр., Госпођица, гл. V) → Поздоровался с ней ее родственник *Константин Јосифович,* долговязѝй, белокурыѝй, курносѝй студент-техник . . .

²⁰ Скраћенице означних извора грађе објашњене су на крају чланка.

²¹ Исп.: АН СССР, *Русская грамматика II*, стр. 184—185; V. Barnetova, *нав. дело*, стр. 801; П. Адамец, *Очерк функционально-трансформационного синтаксиса современного русского языка. (II. Двухбазовые предложения с нефинитными К-структурами)*, Прага, 1975, стр. 189.

²² Смисао ове реченице може се исказати и овако: Већ првог дана атентата ухапшен јој је син, *сѝудениѝ медицине у Прају.*

Овакво превођење често је неадекватно јер се мења интонациона структура оригиналног исказа, те се друкчијом сегментацијом у преводном исказу даје другачија актуализација него што је то у оригиналу. Изнету констатацију поткрепићемо анализом следећих примера:

(1) Тих априлских дана је у селу Брезови, код Ивањице, привремено боравио и *Петар Стамболић*, *инструктор Покрајинској комисији за Србију* . . . (Љуб., 22)

В те апрельские дни в селе Брезова возле Иваницы проездом находился *инструктор краевого комитета КПЮ по Сербии Петар Стамблич* . . .

(2) Средином маја у Ивањици је боравио *секретар Окружној комисији КПЈ за Ужице Желимир Бурић*, који је ту одржао састанак са ћелијом комуниста из вароши и с *Милосавом Майовићем*, *секретаром ћелије у селу Брезови*. (Љуб., 23)

В середине мая в Иваницу прибыл *секретар Ужичкого окружного комитета КПЮ Желимир Джурич*. Он провел здесь совещание с партийной ячейкой города, побеседовал с *секретарем партийной организации села Брезова Милосавом Матовичем*.

У апозисијској синтагми у српскохрватском примеру (1) примарна реч је име и презиме (*Петар Стамболић*) уз које је апонирана информација о дужности коју је именовано лице вршило (*инструктор* . . .). У примеру (2) имамо две апозисијске синтагме, при том је у првој синтагми апозисија неиздвојена, а у другој издвојена. У синтагми са неиздвојеном апозисијом у први план се истиче дужност (*секретар* . . .), те је то примарна компонента синтагме уз коју се додаје име и презиме као додатна информација. Примарна компонента у синтагми са издвојеном апозисијом је име и презиме (*Милосав Майовић*), а апонирана накнадна информација је његово задужење (*секретар ћелије* . . .). Аутор исказа је на исти начин могао да уобличи и прву синтагму, па би тако и у њој у првом плану била личност, али аутору исказа било је важно истицање дужности, те је исказана најпре она и накнадно уз њу саопштено и име личности.²³

У руском преводу није поштована актуализација оригинала, па су све апозисијске синтагме преведене као синтагме са неиздвојеном апозисијом, али и са измењеним функцијама компонената. У преводу су у првом плану задужења која личности имају, а њихова имена се дају као пратеће информације, те у свим анализираним синтагмама имена и презимена имају функцију неиздвојене апозисије.²⁴

2. Препозитивне издвојене апозисије могуће су у оба конфронтирана језика, али им је фреквентност мала, уз то — у српскохрватском језику знатно мања него у руском. Овакве апозисије имају полупреди-

²³ Смисао ове синтагме је следећи: „секретар Окружног комитета КПЈ за Ужице (по имену Желимир Бурић)“.

²⁴ До оваквог одступања од оригинала у преводилачкој пракси у великој мери долази и због неједнаког лексичког фона који лична имена имају у оригиналном и преводном тексту.

кативни карактер и њима се може исказивати: а) квалитативна карактеристика субјекта; б) квалитативна карактеристика праћена нијансом узрочног значења; в) квалитативна карактеристика праћена нијансом допусног значења.

а) Апозиције са значењем квалитативне карактеристике субјекта стоје у корелацији са самосталним реченицама. Уп. у српскохрватском: *Велики весељак*, Мате је увијек забављао своје друштво.²⁵ Мате је био велики весељак. Он је увијек забављао своје друштво. Уп. у руском: *Оба выходцы из простой крестьянской среды*, они по природе обладали немалыми талантами.: Оба они били выходцаи из крестьянской среды. По природе они обладали немалыми талантами.²⁶

б) Апозиције са узрочном значењском нијансом стоје у корелацији са зависном узрочном реченицом, а у руском језику још и са конструкцијама с *будучи*. Уп. у српскохрватском: *Вредан и исцрпан службеник*, благајник је уживао опште симпатије.: *Пошто је био вредан и исцрпан службеник*, благајник је уживао опште симпатије.²⁷ Уп. у руском: *Человек своего века*, он все делал жадно.: *Так как он был (будучи) человеком своего века*, он все делал жадно.²⁸

в) Апозиције са допусном значењском нијансом стоје у корелацији са зависним допусним реченицама. Уп. у српскохрватском: *Од рођена слаба и болешљива девојчица*, она је израсла у праву лепотицу.: *Иако је од рођена била слаба и болешљива девојчица*, она је израсла у праву лепотицу. Уп. у руском *Человек до революции консервативных взглядов*, он изменился в революции.: *Хотя до революции он был человеком консервативных взглядов*, он изменился в революции.

Иако могуће, у српскохрватском су реченице са препозитивном издвојеном апозицијом необичне, па ће отуда наспрам таквих руских реченица у српскохрватском бити нека од већ поменутих корелативних могућности, а често је као еквивалент могућа и конструкција с везником *као*. Исп.:

Као активан калешан прве класе и 60 година инвалид, он је некако одмах после рата пензионисан. (Андр., Зеко, гл. I)

Фронтвик и инвалид, он вскоре после окончания войны вышел на пенсию.

— *Као партијски човек*, признајем само суд своје партије.

— *Человек партии*, я признаю только суд моей партии. (М. Горький, Мать, ч. 2, гл. XXV)

У преводилачкој пракси срећу се случајеви неадекватног схватања руске реченице са препозитивном осамостаљеном апозицијом, те и неадекватног превођења. Исп.:

²⁵ Пример из *Правойиса српскохрватској књижевној језика*, Нови Сад—Загреб, 1960, стр. 95.

²⁶ Исп.: АН СССР, *Русская грамматика II*, стр. 184.

²⁷ Пример из: М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II*, стр. 55.

²⁸ Исп.: АН СССР, *нав. дело*, стр. 184.

Осети како му сузе штитају капке.
Сузе *ионижења* које су нагрисале.²⁹

Он усљпшал, как слезы зашципали
ему веки. *Слезы унижения*, они
были едки. (К. Федин, Необ.
лето, гл. VI)

Б) *Неиздвојене апозиције у српскохрватском и руском језику*

Под неиздвојеном апозицијом подразумеваћемо одредбу изражену именицом која се са главном именицом слаже у падежу (или се употребљава у номинативу независно од тога у ком падежу стоји главна именица) и не издваја се паузом и интонацијом, односно, зарезом или цртом. Конкретне неиздвојене апозиције могу бити различитих граматичких и семантичких својстава, те се могу разврстати у више група.³⁰

1. У оба конфронтрана језика срећу се неиздвојене апозиције којим се исказује квалитативна карактеристика и оцена предмета или лица као на пример: девојка *лејошница* = девошка-красавица, *дебело доктор* = *толстяк доктор*, студент *одликаш* = студент-отличник и сл.

Такве апозиције изражене су најчешће именицама које су творбено и значењски повезане са придевима, па се могу доводити у корелацију са атрибутивним синтагмама, уп. девојка *лејошница* (девошка-красавица): *леја* девојка (*красивая* девошка).

Граматицари који заступају гледиште да су и синтагме са конгруираним именицом атрибутивне позивају се управо на овај аргуменат, али при том показану могућност успостављања корелације интерпретирају као потпуну идентичност, на пример: *сџранци* пролазници = *сџрани* пролазници.³¹

Код граматицара који у зависној компоненти оваквих синтагми виде апозицију а не атрибут указује се на корелацију оваквих синтагми са атрибутивним (уп.: *лапы* листы : *лапчатые* листы), али се не ставља знак једнакости јер се именицом изражава предмет, тј. збир обележја, а придевом само једно обележје.³² Придевом у одредбеној функцији

²⁹ Будући да у оригиналној реченици апозиција садржи узрочну значењску нијансу, то би адекватнији превод био: *Пошшо су биле сузе ионижења (као сузе ионижења), оне су нагрисале (оне су биле љуте).*

³⁰ У основи нашег разврставања је класификација А. Н. Гвоздева, али са нешто другачијом расподелом конкретне грађе и другачијом идентификацијом апозиције у синтагмама чија је једна компонента изражена личним именом. Уважавајући истовремено два критеријума — семантички, тј. лексичко значење именице, и граматички, тј. припадност именичкој врсти и вид синтаксичке везе, ми разликујемо шест група неиздвојених апозиција. У оквиру овако издвојених група могло би се вршити даље класификовање према „лексичко-семантичкој природи чланова“, те би се добио знатно већи број подгрупа, односно типова. У једном покушају такве класификације на материјалу српскохрватског језика издвојено је 12 типова (исп.: Д. Мршевић-Радовић, *нав. дело*, стр. 223—229).

³¹ Исп.: М. Стевановић, *нав. дело*, стр. 58.

³² А. М. Пешковскиј, *Русский синтаксис в научном освещении*, изд. 7, Москва, 1956, стр. 142.

исказује се само особина, док се конгруираном именицом у одредбеној функцији (апозицијом) исказује лице или предмет у коме доминира та особина, па отуда она има већу самосталност и смисаони обим.³³

Рекло би се да језичка стварност оба конфронтирана језика даје више за право овом другом гледању, јер разлика на коју се у том интерпретирању указује има и своје видљиво испољавање на комуникативном плану. Тешко се може доказати да је, на пример, *девојка лејошница* (*девушка-красавица*) идентично са *леја девојка* (*красивая девушка*) ако се има у виду да се у погледу интонације и реда речи наведена атрибуцка синтаagma може употребити једино или скоро једино у датом облику и једино са датом расподелом функција (главна компонента — *девојка*, зависна компонента /атрибут/ — *леја*), док синтаagma са конгруираном именицом (апозицијска синтаagma) има више могућности, па чак и такву где зависна компонента *лејошница* мења функцију и постаје примарна реч, а примарна реч *девојка* постаје зависна компонента. Уп.: Сваке вечери је седео у ресторану са својом *лејом девојком*.: Сваке вечери је седео у ресторану са својом *девојком лејошницом* || *девојком, лејошницом* || *лејошницом девојком* || *лејошницом, девојком*.

Сучељене реченице са придевом и именицом навели смо као аргумент за основаност њиховог издвајања у атрибуте и апозиције, али пример са апозицијом показује и важност реда речи у расподели функција у синтагми са конгруираном именицом. Ако се чак и именици са квалитативним значењем и творбено повезаном са придевом мењањем реда речи може дати нова функција, онда се логички намеће закључак о неопходности укључивања и реда речи у списак фактора на основу којих се идентификује апозицијска функција.

Ред речи игра пресудну улогу код овог идентификовања у оним случајевима кад семантичка и граматичка својства речи у апозицијској синтагми недовољно јасно указују на смер зависне везе, какав је случај, на пример, у српскохрватској реченици: ... његов *херој победник* је такође народ („Политика“, 9. X 1984, стр. 2) или у руској: Москва радостно приветствовала *героев-летчиков*.³⁴

На основу изложеног разматрања може се резимирати да апозиције са значењем квалитативне карактеристике и оцене стоје у одређеној корелацији са семантички и творбено блиским атрибутима, али имају свој посебан семантички и формални идентитет. Отуда је целисходније да се овакве апозицијске синтагме преводе апозицијским, а не атрибуцким синтаagmaма. Међутим, у преводилачкој пракси није ретка појава да се апозицијске синтагме једнога језика преводе атрибуцким синтаagmaма другог језика, иако не постоје никаква лексичка, творбена или стилистичка ограничења у другом језику. Исп.:

³³ А. Н. Гвоздев, *нав. дело*, стр. 118.

³⁴ О могућности алтернативног идентификовања апозиције у синтагми *герои-летчики* исп.: Е. С. Скобликова, *Современный русский язык. Синтаксис простого предложения*, Москва, 1979, стр. 180.

Она је остала сама са кћерком Варјом и *стајаром дадиљом*.

Татјана Петровна осталась одна с дочерью Варей и *старухой нянькой*. (Пауст., Снег)

— Која те је то упецала, да није луда *Марфушка*?³⁵

— Какая же прищемила, не *Марфушка-дурочка*? (Шол., ТД, ч. 2, гл. II)

Разумљиво, тамо где постоје ограничења, апозицијске синтагме преводиће се атрибутским, исп.: син *јединац* = *единственный сын*, *кћи јединица* = *единственная дочь*, *кућа брвнара* = *бревенчатый дом*; *малютка* *деревцо* = *пайуљасио* дрво, *заяц-беляк* = *бели зец*, *заяц-русак* = *сиви зец*.

2. Као други тип размотрићемо апозиције којим се садржај примарне именице одређује са неког вањског аспекта (потичања, порекла, занимања, статуса, узраста, времена и сл.), исп.: *земљаци њарђизани* = = *земљаци-партизани*, *козак рајшар* = *казак-хлебороб*, *син морнар* = *сын-моряк*, *девојка Грузжанка* = *девушка-грузжанка*.

Синтагме са оваквим апозицијама састављене су од речи које представљају појмове истога ранга. Отуда се код идентификовања апозиције у оваквим синтагмама јављају извесне тешкоће које се у руској синтаксичкој традицији превазилазе тако што се води рачуна о томе шта аутор исказа истиче као основни назив, а шта као додатну одредбу, тј. идентификација се изводи на основу значења целе реченице па и ширег контекста.³⁶

За нас је неоспорно и прихватљиво да се код идентификовања апозиције овог типа, као и неких других типова, мора водити рачуна о ставу аутора исказа. Са своје стране бисмо још додали (на то се у руској синтаксичкој традицији не обраћа довољна пажња) да се став аутора исказа о томе шта сматра основним, а шта додатним одредбеним називом експлицитно огледа у реду речи: прва реч је примарни назив, а друга реч додатна карактеристика. Узмимо за илустрацију два српскохрватска исказа који се разликују само по реду речи у апозицијској синтагми: (1) *Отишао је да посети војника сина*; (2) *Отишао је да посети сина војника*. У примеру (1) апозиција је *син*, а у примеру (2) *војник*, јер се ред речи не мења случајно и произвољно, већ зато што се у првом исказу као примарно има у виду *војник*, а у другом *син*. Први исказ се може интерпретирати овако: *Отишао је да посети војника*. *Војник му је син*. Други исказ би се интерпретирао: *Отишао је да посети сина*. *Син му је војник*.

У реду речи огледа се став аутора исказа и у следећој руској реченици: Ему льстил почтительный шепот *завозчиков-казаков* (Шол., ТД, ч. 2, гл. I). Аутор је апозицијску синтагму могао исказати и другим редом речи (*казаков-завозчиков*) и такав облик ове синтагме би у неким

³⁵ Прави еквиваленти и сасвим на месту биле би српскохрватске синтагме: *стајарица дадиља*, *Марфушка лудица*.

³⁶ Исп.: А. М. Пешковский, *нав. дело*, стр. 141; А. Н. Гвоздев, *нав. дело*, стр. 119.

другим конситуацијама био адекватнији, али овде је реченица исказана у контексту описа атмосфере у млину, за аутора исказа примарна је била реч *завозчик* (помељар) и он јој зато даје иницијални положај да би уз њу као накнадну одредбу додао реч *казак*. Према томе, у овој синтагми функцију апозиције има реч *казак*, док је примарна реч *завозчик*. Преводилац на српскохрватски језик се, међутим, није довољно удубио у разлоге аутора за овакав ред речи, није правилно схватио шта аутор истиче као примарни исказ, а шта као додатну одредбу, те у преводу мења ред речи, али и њихове синтаксичке функције, па се тако добија неадекватан превод ове реченице: Ласкало му је шаптање козака *йомељара*.

Наведени пример друкчијег реда речи и измењених функција па према томе и неадекватног превођења није усамљен случај. Такви примери превођења срећу се у оба конфронтирана језика. Исп.:

Јечам жњела Гружанка девојка
... (Тос., Корени, гл. II)

... а удовац отац Висарион, који
је живео с домаћицом *Украјин-
ком* ...

Ячмень жала девушка-гружан-
ка ...

... а вдовѣй, жившій с украин-
кой-экономкой отец Виссарион ...
(Шол., ТД, ч. 2, гл. I)

Може се претпоставити да се до неадекватног превођења апозицијских синтагми у наведеним примерима дошло успостављањем корелације са атрибутским синтагмама (уп.: Гружанка девојка : девојка из Груже; украинка-хозяйка : хозяйка украинской народности), те су тако као апозиције идентификоване речи *Гружанка* (гружанка) и *украинка* (Украјинка) и померене са иницијалне позиције да не би било двоумљења око њихове апозицијске функције. Овакав поступак преводилаца сугерира закључак да по језичком осећању носилаца српскохрватског и руског језика иницијално место у апозицијској синтагми припада главној именици, а зависна именица, тј. апозиција долази иза ње.

Из анализираних примера неадекватног превођења очито је да се ради о таквим синтагмама где при идентификацији апозиције долази до судара између семантичког и актуализационог критеријума. Најчешће су, ипак, синтагме код којих нема судара између редоследа и семантике компонената, те у преводилачком поступку не изазивају двоумљење и преводе се адекватно. Исп.:

Татјана Петровна је знала да
Потапов има сина *морнара* ...

— Читам га и, поред тога што
сам син козака *рајшара* ...

Татьяна Петровна знала, что у
Потапова остался сын *моряк* ...
(Пауст., Снег)

— Читайте его, и, несмотря на то,
что я сын казака-хлебобоба ...
(Шол., ТД, ч. 2, гл. I)

Оно десетак Турака *Ужичана*³⁷ који су их опколили узели су испрва ствар олако (Андр., Велетовци).

Десяток турок-ужичан, окруживших дом, вначале считали делом пустячным.

Могуће су, међутим, и апозицијске синтагме које се због лексичких ограничења у другом језику морају преводити атрибутом синтагмом, исп.: С ним еше трое *казаков-хуторян* ... (Шол., ТД, ч. 1, гл. V) → С њима још три *козака из њиховој села* ...

Али у преводилачкој пракси нису ретки ни примери да се апозицијске синтагме неадекватно преводе иако за то нема оправдања у лексичком или било ком другом ограничавајућем фактору. Исп.:

Велика већина Срба *џрјоваца* била је ишчезла већ раније са пијаце ... (Андр., Госпођица, гл. V)

Подавляющая часть *сербских торговцев* еше раньше ушла с рынка ...

Код капије се срете са својим давнашњим *џрјашељем* и *вршњаком* Мићком Корнушовом.

У ворот столкнулся с давнишним *другом-одногодком* Митькой Корнушовым.

У извесним контекстима превођење апозицијске синтагме атрибутом синтагмом мења смисао исказа, исп.: Године 1915. заиста је успео да пребегне Русима и да преведе целу чету аустријских *војника Срба* (Андр., Госпођица, гл. VII) → В 1915 году ему в самом деле удалось перебежать к русским и привести с собой роту *сербских солдат*.

3. У трећи тип сврстаћемо апозиције изражене апелативима којима се садржај примарне именице ближе одређује са становишта појмовног сужавања. Апозиције овог типа имамо у синтагмама чија примарна компонента означава појам рода, а зависна компонента појам вида, те тако оне стоје у логичком суодносу ширег и ужег појма, исп.: дрво *буква* = = дрво *бук*, Јевреји *сефарди* = евреји-*сефарди*, студент *мајемајичар* = = студент-*математик* и сл.

Да је у овим синтагмама апозиција она именица која означава ужи појам показује то што у њима ове именице по правилу долазе на друго место, а иницијалну позицију заузимају именице које означавају шири појам. Сем тога, кад се именице апозицијске синтагме не подударају у роду, онда се слагање атрибута и предиката у оба језика врши према именици која означава шири појам. Исп.: *Јадна џишца* врабац *издисала* је у снегу = *Бедная птица* воробей *умирала* в снегу.

Синтагме са апозицијом овде анализираног типа могу се поделити у две групе. Једну групу би чиниле слободне синтагме типа *дрво буква* = *дрво* *бук*, док би у другу групу дошле синтагме које у извесној

³⁷ Ова синтагма је у истој приповести употребљена и са издвојеном апозицијом, исп.: Понеки од Турака, *Ужичана*, примакне се ближе само да би довикнуо неку псовку.

мери имају терминолошки карактер и приближавају се сложеним речима, исп.: *йилой-ловац* = *летчик-истребитель*.

У оба конфронтирана језика једнако су уобичајене слободне синтагме, те се у преводилачком поступку преносе структурно истоветним еквивалентима. Исп.:

Посејали су своје семе и урасли
у станицу као коров *койий* њак.

Пообесеменились и вросли в ста-
ницу, как бурян-*копытник* (Шол.,
ТД, ч. 2, гл. I)

Тада је међу сарајевским Јевре-
јима *сефардима* важио као преду-
зимљив . . . (Андр., Госпођица,
гл. III)

Среди тогдaшних сараевских ев-
реев-*сефардов* он пользовался ре-
путацией . . .

Синтагме друге групе обичније су у руском језику, те ће читавом низу руских синтагми терминолошког карактера у српскохрватском одговарати еквиваленти друкчије структуре: *врач-терапевт* = *интер-нисџа*, *инженер-электрик* = *електроинжењер*; *инженер-строитель* = *ира-ђевински инжењер*, *летчик-испытатель* = *йробни йилой*, *рабочий-метал-лист* = *металски радник*; *студент-медик* = *сйудентй медицине* и сл.³⁸

4. Као посебан, четврти тип, размотрићемо апозиције којим се, као и код трећег типа, садржај примарне именице ближе одређује са стано-вишта појмовног сужавања, али су изражене властитом именицом — личним именом, презименом, надимком, посебним именом животиње. У синтагмама са оваквим апозицијама примарна компонента означава појам рода или вида,³⁹ а зависна компонента означава индивидуу, те се тако њоме конкретизује садржај ширег појма, исп.: професор *Попов* = професор *Попов*, Немац *Мајер* = немец *Майер*, удовица *Лукешка Попова* = вдова *Лукешка Попова*, син *Петар* = сын *Петр*, дечак *Саша* = мальчик *Саша*, бик *Јаблан* = бык *Яблан* и сл.

Код идентификовања зависне компоненте у синтагмама овога типа постоје изразита разилажења о којима смо подробније говорили напред. Отуда нам се намеће обавеза да образложимо критеријуме и изложимо аргументе од којих полазимо кад се опредељујемо за гледиште да у наведеним синтагмама функцију апозиције имају лична имена, презимена, надимци и властита имена животиња. А кад кажемо у „наведеним синтагмама“, имамо у виду конкретне синтагме у претходном пасусу и све друге њима сличне у којима се властита именица налази иза именице која означава шири појам.

³⁸ Да су наведени руски примери синтагме а не сложене речи показује то што у њима свака реч задржава своју парадигму, за разлику од сложених речи, у којима се мења само крајња реч, уп.: *врач-терапевт*, *врача-терапевта*, *врачу-терапевту* и тд. према: *генерал-майор*, *генерал-майора*, *генерал-майору* . . .

³⁹ Примарна именица има статусни карактер — најчешће означава професију, струку, дужност, националну, социјалну или политичку припадност, родбински однос, узраст и сл.

Овакав ред речи је уобичајени ред код синтагми овога типа у оба језика. Иницијалном именицом која значи шири појам саопштава се примарна информација, а додавањем властитог имена постиже се само индивидуализација. Отуда се у многим реченичним контекстима властита именица може изоставити, а да исказ не изгуби на информативности, док обрнуто, изостављање именице која значи шири појам утиче на информативну вредност исказа. Размотримо са овог становишта једну српскохрватску и једну руску реченицу: (1) Поред нешто мршавих кметова то је било све што му је, после диобе с братом, остало иза оца, расипника и пијанице, иако му је *дјед Авдага Маџар*, чувени потурчењак из старе и угледне мађарске фамилије, стекао и оставио велик иметак (Андр., Мустафа Маџар); (2) На диване всхрапывал серый *кот Архип*, оставшийся в наследство от Потапова (Пауст., Снег).

У реченици (1) обратићемо пажњу на две именице: *оџац*, *дјед*. Прва је употребљена без властите именице, а уз другу је дата властита именица. Међутим, и именица *дјед* је могла бити употребљена без личног имена а да се не измени основна информација исказа. Ако бисмо, пак, из синтагме *дјед Авдага Маџар* изоставили именицу *дјед*, онда бисмо добили исказ умањене информативне вредности. У реченици (2) имамо апозицијску синтагму *кот Архип*. Ако изоставимо име *Архип*, исказ ће имати исту информативну вредност, али изостављањем именице *кот* стварају се услови за недоумицу.

Други аргуменат којим се може подржати закључак да у наведеним синтагмама функцију апозиције врши властита именица јесте могућност њеног осамостаљивања, тј. издвајања. Тако, на пример, синтагму *дјед Авдага Маџар* Иво Андрић употребљава и са интонацијски и паузом издвојеном властитом именицом, а то је несумњиви показатељ апозицијске функције. Исп.:

Пред њим се указа покрајња соба,
пуна неке кртежи и паучине, а у
куту на сандуку сједи *дјед му*,
Авдага Маџар (Андр., Муст. Ма-
џар).

Ему привиделась соседняя ком-
ната, забитая мусором и затянута
паутиной; в углу на сундуке си-
дит *его дед*, *Авдага Мађяр*.

И најзад, трећи аргуменат у прилог идентификовању властите именице као апозиције јесте могућност њеног везивања за примарну именицу (шири појам) речима — у српскохрватском: *по имену*, *по презимену*, *по надимку*, *по именом*, *по презименом*, *по надимком* и сл., односно, у руском: *по имени*, *по фамилии*, *по прозвищу*, *по кличке*, *под именем*, *под фамилией* и сл. То у ствари значи да се синтагме без наведених речи могу развити у синтагме са њима, и обрнуто, синтагме са овим везним средствима могу се сажети у синтагме без њих, исп.: *девојка Оља* (*девушка Оля*) ↔ *девојка по имену Оља* (*девушка по имени Оля*).

Ако бисмо ишли за даљим могућностима развијања, онда би најприродније и најлогичније то била реченица — како зависна, тако и независна — са властитом именицом у позицији именског дела предиката.

а не субјекта, што такође указује на апозицијску функцију властите именице, исп.: Око куће стражарио храбри *дјечарац Дамјан* → Око куће стражарио храбри *дјечарац који се звао Дамјан* || Око куће стражарио храбри *дјечарац*. Он се звао *Дамјан*.⁴⁰

У синтагмама састављеним од именице која означава некакав статус и личног имена функције могу бити распоређене и друкчије но што смо их у досадашњем опису идентификовали, тако да је лично име примарна компонента, а у функцији апозиције се налази статусна именица. Овакав распоред функција се остварује у синтагмама где лично име претходи статусној именици или у синтагмама где је статусна именица употребљена са ослабљеним основним значењем, те је у извесној мери саставни део личног имена. Исп. у српскохрватском: Рака *ајсанџија* није престајао да их опомиње иза затворених врата (Ћос., Корени, гл. IV); Испрва је ишао свуда са *кајешан*-Миком (Андр., Зеко, гл. II). Исп. у руском: Федотка²*калмык* немца привез (Шол., ТД, ч. 2, гл. IV); Два свјашченика — *отец* Виссарион и *благочинный отец* Панкратый — дружбы с Сергеем Платоновичем не вели ... (Шол., ТД, ч. 2, гл. I).

Чињеница да је функција компонената апозицијских синтагми овог четвртог типа у великој мери детерминисана редом речи обавезује нас да сагледамо како преводилачка пракса води рачуна о томе. Ту се могу констатовати следећи односи.

а) Адекватно преношење реда компонената и чување функција. Исп.:

Још много више утицала је на Зеку његова свастика *Марија* (Андр., Зеко, гл. I).

Еще большую роль в жизни Зайца сыграла его свояченица *Мария*.

Сви су они, сем учитеља *Баланде*, имали у селу своје куће.

Все, кроме учителя *Баланды*, имели в хуторе собственные дома (Шол., ТД, ч. 2, гл. I).

б) Превођење са мењањем реда речи и променом функција. Исп.:

Рака *ајсанџија* отвори уста (Ћос., Корени, гл. IV)

Тюремщик *Рака* отккрыл рот.

Ту Сергеј Платонович само мигну оком кочијашу *Јемельану* који је стајао у дворишту.

Тут-то Сергей Платонович только глазом мигнул торчавшему во дворе *Емельяну-кучеру* (Шол., ТД, ч. 2, гл. II).

⁴⁰ Граматичари који сматрају да је у овој реченици апозиција *дјечарац* генеративно је интерпретирају овако: Око куће стражарио Дамјан. Дамјан је храбар. Дамјан је дјечарац. (Исп.: Е. Вагић и др., *нав. дело*, стр. 423.) Имајући у виду изложене језичке чињенице сматрамо да оваква интерпретација није убедљива, те ни поменута идентификација именице *дјечарац* као апозиције није прихватљива.

в) Превођење неиздвојене апозиције издвојеном апозицијом са задржавањем реда речи и функције. Исп.:

Кад им је син *Филип*, који је био најстарији, дошао до матуре, решили су да се преселе у Београд (Андр., Зеко, гл. III).

Когда старший сын, *Филипп*, закончил гимназию, семья решила перебраться в Белград.

г) Превођење неиздвојене апозиције издвојеном апозицијом са мењањем реда речи и променом функција. Исп.:

Стари ханџија *Омер* или није ништа чуо, или није смио да се јави (Андр., Мустафа Маџар).

Старый *Омер*, *хозяин постоялого двора*, или ничего не слышал, или не посмел вмешаться.

Крајем августа Мићка Коршунов се случајно срео поред Дона с Јелисаветом, *кћерком Сергеја Платоновића*.

В конце августа Митька Коршунов случайно встретился возле Дона с дочерью Сергея Платоновича *Елизаветой* (Шол., ТД, ч. 2, гл. II).

Превођење у свим примерима под (б), (в) и (г) је неадекватно, а неоправдано је произвољно у примерима под (г). Први исказ из ове тачке дат је у контексту догађања радње у хану, ту је примарна реч *ханџија*, а његово име је ради индивидуализације придодато и лако се може изоставити без битног утицаја на информативну вредност исказа. Преводац на руски језик је, међутим, променом реда речи и интонције променио и функције компонената, па је у први план истакао властито име и тако нарушио контекстуални склад оригинала. Други наведени пример у тачки (г) представља исказ у једном контексту који је сав посвећен Сергеју Платоновићу, те је аутору исказа било важно да истакне синтагму *кћерка Сергеја Платоновића*, а тек потом придодаје њено властито име. Не удубљујући се у ове разлоге за дати ред речи и функције компонената у оригиналном исказу, преводац на српскохрватски језик ставља властито име у позицију примарне компоненте, па тако и он нарушава контекстуални склад оригиналног текста.

5. Пети тип апозиција имамо у синтагмама састављеним од географског номенклатурног термина (село, град, планина, река, језеро и сл.) и конкретног географског назива. Уобичајени ред речи је: номенклатурни термин на првом месту, а конкретни назив на другом, исп.: *град Београд = город Белград, река Москва — река Москва*.

И код овог типа синтагми присутно је неједнако идентификовање апозиције у српскохрватској и руској граматичкој традицији. У науци о српскохрватском језику апозицијом се сматра номенклатурни термин,⁴¹

⁴¹ Таково идентификовање имамо код оних граматичара српскохрватског (хрватско-српског) језика који овакве синтагме третирају као апозицијске (исп.: Т. Мареџић, *нав. дело*, стр. 484), док граматичари који оспоравају апозицијски карактер ових синтагми номенклатурном термину приписују функцију именичког атрибута, тј. атрибутива (исп.: М. Стевановић, *нав. дело*, стр. 59–60).

а у науци о руском језику преовладава схватање да функцију апозиције има конкретан географски назив.

Као доказ да функцију апозиције врши конкретан географски назив у граматицама руског језика наводи се чињеница да се слагање врши са првом компонентом, тј. са номенклатурним термином, на пример: *Река Днепр красива*.⁴² Константована чињеница о слагању са номенклатурним термином присутна је и у српскохрватском (исп.: *Порушени град Скопље је обновљен*), те се она и у овом језику може користити при идентификовању апозицијске функције.

У прилог опредељењу да функцију апозиције врши конкретан географски назив употребљен после номенклатурног термина могу се додати и још неки други аргументи као на пример: могућност посредног везивања географског назива за номенклатурни термин, могућност употребе географског назива у неизмењеном (номинативном) облику и могућност издвајања конкретног географског назива.⁴³

Посредно везивање географског назива за номенклатурни термин у оба конфронтрана језика се реализује најчешће синтагмом *под називом* = *под названием* или пасивним глаголским обликом *зван* = *называемый*, исп.: *На мјесту званом Јасиковац* (Љуб., стр. 46) → *В местности, называемой Ясиковац*.

Употреба географских назива у неизмењеном облику знатно је шира у руском језику, али је могућа и у српскохрватском, о чему ће бити више речи у оквиру анализе следећег — шестог типа апозиције. Овде ћемо само констатовати и примером илустровати чињеницу да често наспрам српскохрватског географског назива у зависном падежу у руском језику стоји номинативни облик, исп.:

Срез црногорски захвата територију између планина *Маљена*, *Повлена* и *Црнокосе*. Среско сједиште је било у градићу *Косје-рићу*, који се налази на падинама Црнокосе поред рјечице *Скрапјежа* (Љуб., 73).

Черногорский район занимает территорию, простирающуюся между горами *Мален*, *Повлен* и *Црнокоса*. Районный центр находился в городе *Кссьерич*, расположенном на склоне горы Црнокоса на реке *Скрапјеж*.

У акту комуницирања конкретном географском називу може се дати функција примарне компоненте, а номенклатурном термину функција неиздвојене апозиције. До такве прерасподеле функција долази у контекстима супротстављања, а најчешћи спољни знак мењања функција је и промена реда речи, исп. у српскохрватском: *Воз стаје у Лапову селу* (а не у Лапову *вароши*).⁴⁴

⁴² Исп.: А. Н. Гвоздев, *нав. дело*, стр. 119; V. Barnetova и др., *нав. дело*, стр. 800.

⁴³ Могућност издвајања се у текстовима ретко реализује, али није искључена, исп.: Борци Фронта за национално ослобођење Салвадора „Фарабундо мартини“ (ФМЛН) напали су данас бомбама колону полицијских возила у центру главног града, *Сан Салвадора* („Политика“, 27. II 1985, стр. 3).

⁴⁴ Пример из: М. Стевановић, *нав. дело*, стр. 59.

Конкретни географски назив није у функцији апозиције и онда кад је у споју са именицом *маји* = *маћ* (*матушка*). У таквим синтагмама наведена именица се у оба језика употребљава у преносном значењу и има функцију неиздвојене апозиције, исп.: Сурова и врлетна *мајка* Босна . . . (Б. Ђопић, Сурово срце) → Крутая и суровая *маћ*-Босния . . .

6. Шести тип неиздвојених апозиција разликује се од свих претходних по природи синтаксичке везе између зависне и примарне компоненте. Док се у досад анализираним типовима синтагматски одредбени однос заснива на слагању зависне компоненте са примарном именицом у читавој парадигми, дотле се у синтагмама шестог типа зависна компонента не слаже са примарном у зависним падежима. То значи да је и природа везе међу њима нешто друкчија, тј. овде се синтагматски одредбени однос заснива на типу везе који се у руској синтаксичкој традицији назива прикључењем (*примыкание*).⁴⁵

У функцији апозиције овог типа у оба језика могу бити: конкретни називи новина, часописа, уметничких дела и сл. (новине „*Политика*“ = газета „*Политика*“, у новинама „*Политика*“ = в газете „*Политика*“); називи објеката (хотел „*Москва*“ = гостиница „*Москва*“, у хотелу „*Москва*“ = в гостинице „*Москва*“); асиндетски везане речи којим се исказују граничне тачке пута, периода, развоја и сл. (магистрала *Београд—Зајреб* = магистраль *Белград—Загреб*, магистралом *Београд—Зајреб* = по магистрали *Белград—Загреб*); конкретни географски називи употребљени уз номенклатурни географски термин (село *Горки* = село *Горки*, у селу *Горки* = в селе *Горки*) и сл.

У руском језику је овај синтагматски тип веома продуктиван, а процес употребе географских назива у неизмењеном облику је нарочито интензиван и жив. Српскохрватски језик се у великој мери подудара са стањем у руском језику, сем код употребе географских назива уз номенклатурне термине.

У српскохрватском језику географски називи употребљени уз номенклатурни термин мењају се по падежима знатно чешће него у руском и онда представљају апозиције претходног, петог типа. Али тенденција ка употреби номинативног облика и у функцији зависних падежа присутна је и у српскохрватском језику, нарочито у неким функционалним стилевима као што су новинско-публицистички и официјелно-пословни. О живом развојном процесу сведочи чињеница да се на једној истој страни дневних листова или у једној истој реченици могу срести географски називи како у зависном падежном облику, тако и у номинативном облику. Исп. такве примере из „*Политике*“ од 10. IX 1984, стр. 5: Сада се поуздано зна да је последњи земљотрес на Копаонику од прошлог петка у зору имао рушилачку снагу, јер у селима *Берекаре*, *Блажево*, *Влајковац*, *Лейенац*, *Дујци*, *Шошићи* и *Жарево* имају до темеља срушене куће; Тридесет породица у селима *Лозни*, *Добрави*, *Базићима*, *Ђурићима*, *Гувнишћу* и *Церањи*, у општини *Лейосавић* . . . затекли смо испред својих кућа; У рудницима *Бело брдо* и *Црницу* . . . отклоњена су оштећења . . .

⁴⁵ Исп.: *Современный русский язык* (под ред. В. А. Белошапковой), Москва, 1981, стр. 397.

Због неједнаког степена развојног процеса у два језика и долази до диференцијалног односа који се успоставља на релацији географских назива у зависном падежу у српскохрватском и неизмењеног назива у руском језику, а што је примерима илустровано у оквиру анализе претходног типа апозиције. Ако је, пак, апозиција конкретизирана осталим лексичким групама (називи новина, уметничких дела, објеката, асиндетске везе за исказивање граничних тачака и сл.), српскохрватски и руски језик се подударају.

У оквиру апозиција које су конкретизоване називима новина, уметничких дела и објеката могу се срести појединачни примери издвајања апозиције у једном језику и превођења издвојене апозиције неиздвојеном, исп.: О новој години почео је да излази нов дневни лист, „Српска застава“ (Андр., Госпођица, гл. V) → С нового года начала выходить газета „Српска застава“.

III. Закључак

Целокупно досадашње разматрање проблема апозиције организовано је тако да пружи одређене одговоре на три основна питања: (1) У каквом односу стоје српскохрватске апозиције према руским? (2) Каква је природа апозиције? (3) Како идентификовати апозицију?

Може се закључити да је конфронтациона анализа језичких чињеница српскохрватског и руског језика у великој мери разјаснила односе на релацији типова апозиција у њима. Одређене констатације о овим односима формулисане су у оквиру анализе сваког појединачног типа, те ћемо овде изнети само уопштавајући закључак да у оба језика постоје исти типови апозиција, а диференцирања се испољавају у области конкретне реализације и фреквентности појединих типова.

У анализи језичког материјала саопштено је доста чињеница које се могу употребити за разјашњење природе апозиције, али директног и целовитијег расправљања овог питања није било, те ћемо се овде на њему више задржати.

На основу чињеница конфронтационе анализе као и на основу постојећих сазнања у наукама о српскохрватском и руском језику неоспорно се може закључити да апозиција представља зависну компоненту у синтагми одредбеног односа и може се разматрати најмање са три аспекта: конструктивног (формалног), семантичког и комуникативног.

Основна одлика сваке синтагме одредбеног односа је да зависна компонента ближе одређује садржај именице у позицији главне компоненте. Али како то одређивање може бити са веома разноврсних становишта, а морфолошка својства зависне компоненте и карактер синтаксичке везе нису једнообразни, јасно је да се унутар синтагми одредбеног односа могу утврђивати даља диференцирања и успостављати нова класификовања, што ћемо конкретније показати анализом следећих примера синтагми одредбеног односа: (1) *нова кућа* = *новий дом*, (2) *мотор нове конструкције* = *мотор новой конструкции*, (3) *цвећњак* *и ред*

кућом = цветник *перед домом*, (4) *йомало* формалист = *немножко* формалист, (5) козак *райшар* = казак-хлебобор, (6) новине „*Полићика*“ = газета „*Политика*“.

Лако се може уочити да су примери од (1) до (4) атрибутске синтагме. Примере (5) и (6) третирали смо као синтагме са неиздвојеном апозисијом.

Ако наведене атрибутске и апозисијске синтагме посматрамо са конструктивног (формалног) аспекта, тј. сагледамо морфолошке карактеристике зависних компонената и карактер везе, закључићемо да позицију зависне компоненте у атрибутској синтагми може заузимати придевска реч, именица у зависном падежу без предлога и с предлогом и непроменљива реч. Синтагматска веза се заснива на слагању (пример 1), супстантивној рекцији (примери 2, 3) и прикључењу (пример 4). У апозисијској синтагми позицију зависне компоненте заузима именица, а синтагматска веза се заснива на слагању (пример 5) или на прикључењу (пример 6). Према томе, комбинација диференцијалних обележја код атрибутских синтагми је следећа: придев — слагање, именица у зависном падежу — рекција, непроменљива реч — прикључење. Код апозисијских синтагми имамо овакву комбинацију: именица — слагање, именица — прикључење.

Одмах пада у очи пресецање диференцијалних обележја на релацији атрибутских и апозисијских синтагми било тако што једна иста морфолошка категорија заузима позицију зависне компоненте и у једном и у другом синтагматском типу, те се синтагме диференцирају само по карактеру везе (уп. примере 2, 3 : 5, 6), или тако што је карактер везе исти, а диференцирање се остварује друкчијом морфолошком категоријом (уп. примере 1 : 5 и 4 : 6). То значи да су атрибутске и апозисијске синтагме у конструктивном погледу и истоветне и различите. Посматране само са конструктивног аспекта оне се могу третирали на два начина — као синтагме истог типа или као два различита синтагматска типа. Овде и лежи део објашњења чињенице да се у граматичкој традицији оне третирају и на један и на други начин.

Семантичком и комуникативном аспекту посвећено је доста пажње током конфронтационе анализе, те нам овде предстоји да само резимирамо већ констатоване чињенице.

Неоспорно је да се у оба конфронтрана језика бројне синтагме са неиздвојеном апозисијом могу доводити у корелацију са атрибутским синтагмама. То је нарочито случај, како смо видели, код синтагми прва два типа са неиздвојеном апозисијом. Али је конфронтациона анализа показала да апозисијске синтагме имају свој семантички идентитет који проистиче из већег смисаоног обима именице у функцији неиздвојене апозисије у односу на смисаони обим придева у функцији атрибута. Именица као неиздвојена апозисија потпунија је и одређенија одредба од атрибута, те се у бројним контекстима апозисијска синтагма не може доводити у корелацију са атрибутском, без обзира што лексичке и творбене могућности то допуштају (исп.: аустријски војници *Срби* — *аустријски *српски* војници). Ова ограничења су нарочито уочљива у преводилачком контакту.

Смисаона пуноћа неиздвојене апозиције ставља је у релативно равноправан однос према главној компоненти, што се на комуникативном плану испољава у могућности мењања реда речи и друкчијег актуализовања функција, као и у могућности интонационог издвајања, тј. модификовања неиздвојене апозиције у издвојену (исп.: Оно десетак Турака *Ужичана* — Понеки од Турака, *Ужичана*; дјед *Авдага Маџар* — дјед му, *Авдага Маџар*; дневни лист „*Полиџика*“ — ... почео је да излази нов дневни лист, „*Српска засјава*“). И баш оваква могућност модификовања најочљивији је показатељ апозицијске природе именица у одредбеној синтагми.

Неиздвојене апозиције имају одређена заједничка обележја са атрибутима и управо се на основу њих и могу сврстати у исту класу реченичних чланова — одредбе. Али се неиздвојене апозиције и атрибути међусобно разликују не само морфолошки, већ по одређеним обележјима конструктивне, значењске и комуникативне природе. Скуп ових разлика у свим побројаним аспектима и чини основу за сврставање неиздвојених апозиција у посебну поткласу одредби која се по својим конструктивним и семантичким својствима битно не разликује од издвојених апозиција. Неиздвојене и издвојене апозиције су у суштини две различите комуникативне реализације исте поткласе одредби.

Питању идентификовања зависне компоненте у апозицијским синтагмама такође је посвећено доста пажње у конфронтационој анализи. Пошто је издвојена апозиција обележена видљивим показатељима — паузом и интонацијом, њено идентификовање не представља посебну тешкоћу, што није случај и са неиздвојеном апозицијом. Конфронтациона анализа је показала постојање одређених показатеља на основу којих се и идентификовање неиздвојене апозиције може поуздано изводити.

Један од најочљивијих показатеља је ред речи у синтагми са неиздвојеном апозицијом. Само код првог типа синтагми, оног где неиздвојена апозиција има значење квалитативне карактеристике и оцене, ред речи је релативно слободан, те зависна компонента може бити у препозицији и постпозицији. Код пет осталих анализираних типова неиздвојена апозиција је по правилу у постпозицији, па се променом реда речи мења и функција компонената, одакле и проистиче могућност различитог актуализовања ових синтагми.

Београд

Бојољуб Сџанковић

СКРАЋЕНИЦЕ ОСНОВНИХ ИЗВОРА ГРАЂЕ

- Андр. — И. Андрић, *Госпођица* (Сабрана дела, књ. III, изд. 3), „Просвета“, Београд, 1967; И. А., *Барышня*, ГИХЛ, Москва, 1962.
- И. Андрић, *Немирна година — џриповейке* (Сабрана дела, књ. V, изд. 3), „Просвета“, Београд, 1967; И. А., *Повести и расказы*, „Радуга“, Москва, 1983.
- Љуб. — Н. Љубичић, *Ужички одред*, „Војно-издавачки завод“, Београд, 1969; Н. Л., *Ужички партизански отряд*, „Военное издательство“, Москва, 1982.
- Пауст. — К. Г. Паустовский, *Избранные произведения тт 1, 2*, ГИХЛ, Москва, 1956; К. П., *Са оне сйране дује* (избор приповедака), „Петар Кочић“, Београд, 1973.
- Тос. — Д. Ђосић, *Корени* (Српска књижевност у 100 књига), „Матица српска“ — „Српска књижевна задруга“, Нови Сад—Београд, 1970; Д. Ч., *Корни*, „Художественная литература“, Москва, 1983.
- Шол. — М. А. Шолохов, *Тихий Дон*, „Молодая гвардия“, Москва, 1965; М. Ш., *Тихи Дон* (Сабрана дела), „Култура“, Београд, 1967.

Резюме

Богољуб Станковић

ПРИЛОЖЕНИЕ В СЕРБСКОХОРВАТСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ

В статье сначала рассматривается понимание и толкование приложения в сербскохорватской и русской грамматических традициях, потом проводится сопоставительный анализ и утверждаются межязыковые отношения, а в заключении даются выводы теоретического характера.

В грамматических традициях обоих языков существует разнообразие в понимании приложения. Поэтому целью сопоставительного анализа данного в статье, является не только выявление совпадений и несовпадений между двумя языками, но и объяснение сущности приложения и определение его дифференциальных признаков.

В проведенном анализе описаны типы приложений в двух языках и сделан вывод, что в обоих языках имеются одинаковые типы приложений, а несовпадения проявляются, в основном, в отдельных конкретных примерах и в определенных типах приложений, разных по частотности употреблений в русском и сербскохорватском языках.

На основании сопоставительного анализа утверждается, что у необособленного приложения имеются общие черты с определением (атрибутом) только в плане конструктивном. В семантическом и коммуникативном аспектах необособленное приложение резко отличается от атрибута. Необособленные и обособленные приложения имеют общие черты в конструктивном и семантическом аспектах, а дифференциация проявляется на коммуникативном уровне.

О МАРИЈИНСКОМ ЈЕВАНЂЕЉУ

О времену када су преписивани поједини старословенски споменици судимо само посредно, на основу њихових палеографских, ортографских и језичких особина. Тако се ствара представа о релативној хронологији њиховог настанка која, разуме се, подлеже и ревизијама. Што се тиче просторног лоцирања, обраћала се пре свега пажња на језичке особине које могу да нас упуте на неку ширу или ужу дијалекатску област, па се обично и закључивало да је текст везан за њу. При том се губило из вида да су у посебно значајним и активним црквено-религиозним центрима могли да се стичу људи из различитих крајева. Нама се чини да сада можемо, са довољно основе, да предочимо ближе онај историјски контекст у коме је настао један од најзначајнијих старословенских рукописа, Маријинско јеванђеље.

Тај глагољски текст је 1844. године Виктор Григорович понео са собом у Русију из светогорског манастира-скита Рођење Богородице Марије, који је раније носио име Ксилург. Стога П. Ђорђевић сматра да би га било боље називати Богородичким или Ксилуршким јеванђељем.¹

Текст је свестрано проучио и издао В. Јагић.² Прихвата се да је он млађи од Зографског јеванђеља и да је настао почетком XI века. У најновије време Х. Лант га приписује 20-тим или 30-тим годинама XI века, што би се уклапало у слику коју имамо у виду.³

За Маријинско јеванђеље је карактеристично мешање слова ж и оу као и замена н за њ у добром броју примера. Према тим особинама, као и због употребе лексеме *кокоѣ*, Јагић је сматрао да је преписивач овог текста, који се служио македонским предлошком, потицао из српскохрватске језичке области.⁴ Пада у очи то да је скоро у свим случајевима када је написао и уместо њ преписивач исправљао свој пропуст тиме што би дописао њ изнад реда. Он је, значи, био свестан да је одступио од нормe и трудио се да се што брже исправи. Али он не поступа

¹ П. Ђорђевић, *Старословенски језик*, Матица српска 1975, 35.

² И. В. Ягич, *Мариинское четвероевангелие*, Берлин 1883.

³ Н. G. Lunt, *On OCS Gospel Texts* (копија реферата одржаног на Бугарско-америчком симпозијуму новембра 1981), 3.

⁴ Сп. И. В. Ягич, *op. cit.*, 410, где се за овај споменик каже: „он должно бытъ написан где нибудь в пределах тех стран, где в XI веке жили Хорваты и Сербы, по всей вероятности в Боснии или южнее“.

тако у односу на замену слова ж и оу. Јагић бележи само један пример када је оу исправљено у ж.⁵ Према томе, може се закључити да је ово мешање он сматрао нечим што је допуштено, да га је узимао као одступање које је нашло своје место и оправдање у употреби. Тешко бисмо могли да се сагласимо да би само већа техничка погодност за исправљање њ била објашњење за такву разлику у ставу преписивача. Пада у очи с друге стране да код њега нема аналогног мешања слова љ и љ, што би се с правом и у исто таквој мери очекивало, на фонолошкој основи, ако би се радило само о спонтаном изразу једне особине (деназализације) преписивачевог дијалекта.⁶

Оваква би ситуација више одговарала руским текстовима, у којима је слово љ задржано, док се као замена за слово ж јавља оу, што стоји, разуме се, у вези са променом црквеног изговора. Намеће се претпоставка да је преписивач Маријинског јеванђеља био у свом одступању од правилне употребе ж окуражен праксом руске писмености, која је у овом пункту потврђивала оно што је он имао у свом дијалекту. Он је налазио потребну санкцију да изговор у за задњи назални вокал сматра могућом варијантом црквеног изговора, тако да се није осећао дужним да се коригује.

Али где је могло да дође до једног оваквог контакта, да би он могао да дозна какав је изговор прихваћен у руској средини која је сигурно тешко могла да пристане на назалне вокале? То је могло да се догоди на Светој Гори, што нас већ уводи у један одређени амбијент и у једну одређену историјску ситуацију. Да би се оправдала ова претпоставка, очевидно је да треба допустити постојање руског монашког центра на Светој Гори већ у првим деценијама XI века. У светогорској словенској традицији, али и не само у њој, него и у неким подацима који потичу из светогорских аката, налазимо довољно основа за једну такву тврдњу. Још у XV и XVI веку памтили су светогорски монаси да је руски манастир основан за времена Јарослава Мудрог, па чак и Владимира.⁷ Тај манастир је био Ксилург, док је касније, 1169. године, био основан и познати велики руски манастир св. Пантелејмона. Ослањајући се на светогорске акте, В. Мошин закључује да је руски манастир на Светој Гори основан „сравнително незадолго до 1016 года.“⁸ Чини нам се немогуће да се Кијевско кнежевство, које је у време Јарослава Мудрог било и у родбинским везама са пољским, мађарским и француским двором, не би постарало да има свој пункт у једном таквом међународном центру какав је била Света Гора.

Пре поменуте године на Светој Гори је постојао један словенски манастир — Зограф, чије оснивање традиција везује за Цара Самуила.

⁵ И. В. Ягич, *op. cit.*, 424.

⁶ Неколико примера које наводи Јагић (*op. cit.*, 424) за прелаз љ у љ не могу да сведоче о особини преписивачевог дијалекта у смислу Јагићеве тврдње. То могу да буду само рани примери о почецима деназализације на македонском терену пошто је рефлекс ж за предњи назални вокал карактеристичан управо за македонски језик.

⁷ Уп. А. В. Соловьев, *История русского монашества на Афоне*, Записки русского научного института в Белграде, в. 7, 1932, 151—152; В. Мошин, *Русские на Афоне и русско-византийские отношения в XI—XII вв.*, *Byzantinoslavica IX*, 1947, 62.

⁸ В. Мошин, *op. cit.*, 62.

Разумљиво је да су Словени тражили уточиште пре свега у словенским манастирима, па се тако лако могло догодити да један човек из штокавских крајева буде прихваћен у Ксилургу, онако као што је касније, крајем XII века, руски манастир прихватио и св. Саву. Ову аналогију можемо развијати и даље. Познато је, после А. Белића, колико је био јак руски утицај на усклађивање српског правописа у време св. Саве.⁹ Један Савин претходник могао је да се поводи за тим утицајем, у околностима које смо описали, већ у 20-тим или 30-тим годинама XI века (ако примимо мишљење Х. Ланта о времену када је преписано Маријинско јеванђеље). Не треба да сметнемо с ума да је управо у тим годинама престиж Ксилурга морао знатно да порасте. Наиме, пропашћу Самуилове државе, Зограф је изгубио свог највећег старатеља, док је Ксилург могао да ужива пуну материјалну и политичку подршку моћног Кијевског кнежевства. У тим околностима не би нас зачудило јачање руског утицаја. Не може бити од неког већег значаја, када се ради о допуштању тог утицаја, то што је Маријинско јеванђеље глагољски текст, док је руска писменост афирмисала ћирилицу. У оно време словенски писмени људи су добро знали и једну и другу азбуку, као што видимо из тога што се касније у Русији преписује са глагољских предложака, па се у тим преписима срећу чак и глагољска слова.¹⁰ Уосталом, у самој Самуиловој држави се, очито, већ форсирала, бар у неким доменима, ћирилица. Наиме, неће бити случајно то што су Самуилов и Битољски натпис ћирилички. Инсистирало се, очигледно, на државном легитимитету, а то значи и на преузимању преславске дворске традиције. То ипак није сметало да се настави са копирањем глагољских текстова. Тако би и Маријинско јеванђеље могло да буде преписано у том прелазном времену, и то у оном светогорском манастиру у коме је било и нађено.

Скопље

Блаже Конески

Резюме

Блаже Конески

О МАРИИНСКОМ ЕВАНГЕЛИЈУ

Для Мариинского евангелия характерно смешение букв ж и оу а довольно часто встречается замена буквы ы буквой и. На основании этого, а также на основании употребления лексемы *кокогъ В*. Ягич сделал вывод, что переписчик данного текста был по происхождению из сербохорватской языковой среды. Переписчик регулярно исправлял себя в тех случаях, когда вместо *ы* писал *и*, чем он проявлял свое

⁹ А. Белић, *Учешће св. Саве и његове школе у стварању нове редакције српских ћирилских списаника*, Светосавски зборник 1, Београд 1936, 211–276.

¹⁰ М. Сперанский, *Откуда идут старейшие памятники русской письменности литературы?*, *Slavia VII*, 1928–1929, 529 и даље.

сознательное отношение к факту отступления от нормы. Однако, он не поступает так в тех случаях, когда речь идет о смешении букв љ и оу; это значит, что В. Ягич данное смешение считал отступлением, нашедшим свое место и оправдание в употреблении. С другой стороны, бросается в глаза, что у него нет смешения букв љ и ѣ! Такая ситуация отвечала бы скорее русским текстам. Естественной кажется предпосылка, что переписчик, отступая от правильного употребления љ, делал это под влиянием практики русской письменности. С этой практикой он мог ознакомиться на Афоне где уже в первые десятилетия XI века существовал русский монастырь Ксилург.

ЕКСПРЕСИВНЕ СИНТАГМЕ СА ГЕНИТИВИМА У СРПСКОХРВАТСКОМ ЈЕЗИКУ

0.1. Задатак је овог излагања да се објасне неки досад мање проучавани типови синтагми са адноминалним генитивима, који се сви, иако разнородни, могу подвести под општи назив експресивних. Биће говора о обртим следећих типова (приближна егземплификација):

- (диже се) стуб ватре; (ти си) стуб мога надања;
- (то је важан) стуб ове мисаоне целине;
- (на вишегодишњем градилишту подигли су један велелепан стуб.) Стуб деценије;
- (на грађевини вам је најбоље успео овај стуб.) Стуб стубова;
- (како је крупан онај човек! Читав) стуб од човека.

У питању су граматички условљене фигуре, фигуре које се добијају устаљеном техником падежних контаката, при томе стварањем ноционо „неистинитих“ међулексичких веза (ово друго је у фигуративном изражавању раширен, иако не и редован случај). Затим, ту по правилу немамо примере слободне употребе већ и иначе метафоризованих речи. Такав случај бисмо имали, нпр., код употребе речи стуб за неког младића, високог, пуног и непокретног, за кога би се најпре рекло „он је као стуб“, онда „он је прави стуб“, па после, рецимо, „овај стуб само седи и пуши, ништа не ради“, „упознали смо се с оцем тог младог стуба“, или у друкчијим ситуацијама, о којима говоримо даље.

У нашој научној одн. стручној литератури постоје многа излагања о метафорама, али махом у студијама књижевнотеоријских и опште-уметничких усмерења, мање у лингвистичким. Из науке о метафорама је познато да је за њихову појаву потребан контекст који је у стању да их проводица. Тачно је приметно, на пример, А. Стамаћ — да језичка метафора не произилази из дефиниција, него из говорне делатности; метафора је оно што се с неком речју у каквом контексту збива.¹ У ужем смислу тог термина, метафора је скраћено поређење (уместо *X је као У — X је У*), а исто тако свест о постојању *tertium comparationis*. Посматрано граматички и лексиколошки, то је померање значења које настаје у различитим реченичним додирима, захваљујући постојању евидентних или скривених семантичких компонената у употребљеним

¹ Теорија метаfore, Загреб, 1978, 41–42.

речима.² Међутим, треба разликовати *лексикализованана метафорска значења* за која положај у синтагми или реченици постаје од споредног значаја, и *фигуративног улог* при којој је положај примаран. У овом другом случају настаје поменута ситуација да се „с речју у неком контексту нешто збива“, па се ту ствара метафора, премда не увек.

Као што се могло видети на почетку, показано је неколико врста синтагматских схема, у које се уноси лексички материјал одабран тако да се самим тим поступком могу постићи одређени стилски ефекти. У првом плану стоји синтагматски произведена фигуративност, док лексикализована тек може произићи из ње, али не мора обавезно. Употреба готове, устаљене метафоре, тј. постојећег у језичкој пракси измењеног значења, каткада чак поништава могућност грађења експресивних обрта о којима је реч. „Душа тог насеља“ није генитивска синтагма каква нас интересује овде, јер се та веза речи налази на истој равни као „изглед тог насеља“, „положај тог насеља“, „карактер тог насеља.“ С друге стране, ако се каже „коцка тог насеља“ (= призор из авиона који лети на великој висини), реч *коцка* није отпре метафоризована у језику, па се чак ни у овој вези не метафоризује; сама генитивска веза рађа својерсну фигуру, коју, у суштини, тек сасвим условно можемо назвати метафором, с обзиром на оно што нам је о природи метафора познато.

Наша језичка анализа, као целина, била би уклопива у општу проблематику везану за начине функционисања одређених граматичких средстава као стилских. Пригодно (али и погодно) удруживање номена са генитивима других номена уз употребу семантички мање или више неслагласних номенских јединица, „генитивизација“ која се у неизражајном говору не очекује, а из које се продукује вишак изражајне снаге — није, разумљиво, једини начин да се помоћу граматичког поступка изведе стилско дејство. У различите реченичне моделе садржане у природи језика могућно је постављати лексичку грађу уз извесну меру неконвенционалне маште, мада не и неограничено слободно. Тако се, нпр., у модел „субј. + предик.“ може унети лексика *машина лаје*; у модел „субј., предик. + адв. одредба“ — *машина ради лајући*; у модел „субј., предик. + обј.“ — *он је њосмајрао лајање машине*. Уочавамо да је захваљујући интерлексемским — у ствари, интересемским — додирима, из речи *лајаћи* извучено на површину једно његово латентно преносно значење: „производити резак звук, сличан лајању“, како би то и требало да буде дефинисано у изразито детаљизованом описном речнику, у једној од тачака одреднице *лајаћи* са ознаком фигуративне употребе. Сем тога, помоћу везе „посматрати лајање машине“ извлачи се из споја *лајање машине* још једна, дубља и, како изгледа, сублексикографска нијанса речи *лајаћи*: „производити резак звук и трзави покрет“ (пошто се звук сличан лајању чује, а трзање се посматра).

² У неким језичким расправама појављују се, у вези с овим, грешке у просуђивању. Наводи се, нпр., да објекат има стилску вредност у реченици „он је пољубио своје сунашце“: смеће се с ума да је стилска вредност овде у лексеми, а не у реченичној функцији.

Питање о томе шта је у речима изнад хоризонта лексикографије а шта сублексикографско очекује своју даљу разраду. За садашњу тему је битно да ће се појавити синтагме као „коцка насеља“, за које ће се морати констатовати да су ту оба члана (и *коцка* и *насеље*) остала у својим основним, непомереним значењима, али је фигуративност на одређени начин у њима ипак присутна. На питање — да ли се неконвенционалним везама подстиче изрођавање постојећих криптосема (уколико се оне установе), или се тиме стварају значења којих раније уопште није било, одговарамо у смислу прве претпоставке; о једном процесу који представља изузетак в. у т. 4. и 5.

0.2. Што се тиче показаних типова генитивских веза, у новијој литератури о српскохрватском језику нашли смо свега неколико радова где се на ове појаве, и то не на све, посебно скреће пажња.³ Оне се узимају у разматрање обично се тумаче као експликативни генитив (Стевановић), метафорични (Фелешко, Мелвингер), идентификациони (Грицкат); једна њихова подврста — етички, осећајни генитив (Лалевић). Понеки пример који одговара тематици налази се код М. Ђорџа у поглављу о трансформативном генитивном атрибуту.⁴

Генитиви се у традиционалној граматици, нашој и славистичкој уопште, деле на посесивне, партитивне и аблативне, мада се често спомињу и преплитања ових значења и општа ширина и сложеност тог граматичког подручја. Постоје поткласификације у оквирима ове опште-применљиве поделе, али има и друкчијих класификација. По самој природи спојева који се овде разгледају, а који су сви адноминални, за анализу би дошли у обзир извесни видови беспредложних посесивних и партитивних генитива, међу које граматика и смешта те наше спојеве, уколико их спомиње; исто тако — један вид генитива с предлогом *од*, о коме би се на први поглед могло закључити да представља генитив материје.

Разгледајући по славистичким студијама и уџбеницима анализе генитива, уверавамо се да проучавање често прате „тематски“ описи односа између управне речи и овог падежа. То се највише тиче широко схваћене посесивне области. Говори се, нпр., о ауторству које се исказује

³ М. Стевановић, *Значење и функције генитивне синтагме с предлогом од*, Наш језик XIV/4–5, на стр. 257–258; И., *Једна синтагма с аблативним генитивом у стилској функцији поређења и епитета*, Наш језик XVI/1–2, 27–31; И., *Савремени српскохрватски језик*, II део — Синтакса, Београд, изд., 1969, на стр. 202–204 и 222–223. К Feleszko, *Składnia genetywu i wyrażen przyimkowych z genetywem w języku serbsko-chorwackim*, Wrocław—Warszawa—Kraków, 1970, на стр. 79–80. Ја сам се раније више пута интересовала за ове проблеме, али само узгред: *Лексикографический сборник ... [приказ]*, Јужнословенски филолог XXII, на стр. 299–300; *Стилске фигуре у светлу језичких анализа*, Наш језик XVI/4, на стр. 231; *Неколико ситнијих синтаксичких балканизама у српскохрватском језику*, Наш језик XVII/1–2, на стр. 47–49. У студији Ј. Мелвингер, *Типови метафоре у поезији Оскара Давича*, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду X*, 1967, о овом питању се говори на стр. 266–271. — Једном специјалном дијалекатском подтипу у овој области био је посвећен чланак М. С. Лалевића, *Još jedan genitiv*, *Glasnik Jugoslovenskog profesorskog društva XVI/10*, Београд, 1936, 926–929.

⁴ *Метафорски лингвостилеми*, Београд, 1982, на стр. 258–263.

генитивом, о припадању временском одсеку, или о извору појаве, извору комуникације, намени или смислу неког симбола итд. Понекад се као принцип потподела узима чињеница да се односи тичу људских бића, неживога, природних појава и сл. Речено мало слободније, то су значењске окуренције при остваривању генитивских спојева, од којих се неке растачу између посесивне и партитивне сфере или на друга два начина од три могућна. Свакако да су и такви прегледи семантичких случајева корисни, а друга је ствар што их је тешко дати сасвим систематично и коначно. — Генитиви у којима се садрже метафоре или уопште каква фигуративност приказују се каткад у стилистичким студијама, али се тада о њима говори без правих лингвистичких дедуција.⁵

Вредна су посебне пажње тумачења која сведоче о трагању за дубљим смислом генитивског повезивања. Нас првенствено интересује предмет који је овде изабран. У литератури о српскохрватском језику налазимо такве моменте у наведеној књизи К. Фелешка. Прво, аутор назива обрте типа „стуб ватре“ ванграматичким, стилистичким генитивима, те их ставља у групацију приказану као „друге позиције и функције беспредложног генитива,“ при чему та групација стоји код њега на истој разини у разврставању као и „беспредложни адноминални генитиви“ и „беспредложни адвербијални генитиви.“ Ванграматички су, према Фелешку, генитиви који творе метафоре, а творе их захваљујући сличности или захваљујући извесним пропорцијама које постоје између управне речи и наслоњеног на њу падежа (стр. 79—80). Обрте типа „читав стуб од човека“ у Фелешковој монографији не налазимо. Друго, вредан је помена *genetivus definitivus*, у коме се, према мишљењу истог аутора, крију елементи и посесивности и партитивности, а који значи да се у управној речи (именици) износи иманентан садржај онога што је изражено генитивом. „Степен његове кривице“ није „делић кривице“ или сл., него вид, интензитет у којем је кривица реализована; „израз лица“ = особеност која одликује свако човечје лице; „туга узалудности“ = тужна природа, тужна суштина узалудности (у нашој, нешто слободнијој интерпретацији Фелешковог излагања; стр. 31).

Ово друго запажање је занимљиво, јер се ту срећемо са идејом о генитиву „инкорпорираниости,“ или тачније, о генитивској синтагми која то значи. У даљим разматрањима, сасвим друкчије заснованим, имаћемо прилике да говоримо о инесивном односу, који ће представљати нешто врло блиско овоме што се тумачи под *genetivus definitivus*, а поред тога и о адесивном и ексесивном односу.

Побуђују пажњу и нека излагања Ј. Мелвингер, којих ћемо се даље дотаћи.

⁵ Тако, на пример, поводом руских спојева *обломки голосов, треугольник лица, огонь узнавания, бальзам милосердия* читамо: „пульсирующая образность сочетания“, „экспрессивная тональность сочетания слов“, „переориентировать элементы смысловой ёмкости в сферу приравнительных отношений, которые могут иметь место между явлениями природы и миром человеческих чувств“, итд., зборник: *Очерки по стилистике художественной речи*, Москва, 1979, на стр. 25—28, 168.

0.3. Ради боље прегледности, све управне речи у спојевима показиваће се у облику номинатива, иако су оне приликом остваривања наших синтагматских типова слободне, те у нађеним примерима из књижевности стоје различито парадигматизоване. Оне ће се означавати са N. Генитиви уз њих биће обележени као G. Да ли уз N одн. уз G стоји још и нека одредбена реч, неће се посебно истицати, сем у случајевима где се то буде показало као повезано са неким семантички релевантним чињеницама.

Приликом навођења примера, уз њих ће се давати име писца код кога су нађени, а затим скраћеница, у вези с чиме упућујемо на литературу у белешци под текстом бр. 3. Примери из рада М. Стевановића, *Значење и функције . . .* — МС 1; М. Стевановић, *Једна синтагма . . .* — МС 2; М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик . . .* — МС 3; К. Фелешко — КФ; примери из три рада И. Грицкат — ИГ, без нумерисања. Многобројни примери из студије Ј. Мелвингер овде нису употребљени (сви су из опуса истог писца, те би диспропорционално повећали грађу, не пруживши ништа начелно ново). Поједини примери се наводе само с именом књижевника, уколико нису узети из студија, док изванредан број припада публицистичком и разговорном језику и не носи никакву ознаку.

1.1. Као прва синтагма у уводу наведено је „стуб ватре“. С тиме је сродно и „стуб надања“, само што је први подтип мање експресиван од другог и уједно најмање експресиван од свих.

У том првом подтипу као N стоји именица која обавештава о форми, лику, изгледу путем којег се G испољава, о перцепционо сазнатљивом карактеру G. Именовање тога што смо уопштено назвали „изглед“ варира, захваљујући инвенцији људског говора, од дословног до пренесеног; у овом другом случају имаћемо лексичку фигуру у оквирима синтагматске фигуре. *Стуб ватре* је визуелна оствареност ватре: уздицање ватре је у облику стуба, и то право. Неко ће рећи да је с висине видео *ифраку Дунава*: то је у начелу сасвим исто. Каткада се „изглед“ исказује апстрактнијим именима, чешће онда када је и сама појава која се идентификује апстрактна. Уобичајена је синтагма *авиј глади*, која индичира представу о томе да се лад назире или приближава у обличју авети.

У N, које, дакле, означава начин манифестовања неког G, улазе разна именовања: по обличком поклапању, а даље по утиску наметнутом другим чулима одн. представама, или по метафоричком односу. Смисао тог синтаксичког поступка је увек поистовећивање G са N, саопштавање о њиховој подударности у визуелној или само у појмовној области. Разуме се, овде немамо обавештење у смислу комплетног дефинисања (*Дунав је трака), него у смислу дефинисања само једног вида, једне стране у природи датог G (рецимо, Дунава). О томе ће још бити речи и у т. 6.3.

Ево, најпре, неколико примера из наших ранијих радова (само је један пример из српскохрватске белетристике): *куле лубеница*, *кошке кућа*, *ице бајонета* (то су врсте „геометријских тела“, чији називи служе

за дочаравање изгледа G); *клинци кише* (покретни ефекти, тј. кишне капи које одскачу, али такође у облику „тела“); *крпе облака, маје влаге* на зидовима (Ј. Ђоновић). У последња два примера употреба назива за идентификацију виђенога је слободнија: ту „крпе“ нису више у оној мери праве крпе, у коликој су „кугле“ праве кугле у споју „кугле лубеница“; начелно то исто, али у још већој мери, вреди за синтагму „мапе влаге“. Овде се најјасније очитује оно што смо назвали синтагматском а не лексичком фигуративношћу.

Реч у N, којом се утврђује са чиме је G подударно, често носи печат маште онога који говори одн. пише, печат његових асоцијација. За писца је мокар снег густи, лепљива маса — отуд *шесито мокрој снеја* (О. Давичо, КФ); вечерњи сумрак се спушта тако да се појединости пред очима сливају и губе испрва тек ту и тамо — *мреже њрвој мрака* (А. Ковачић, МС 2); Месец баца на земљу беличасту разливену светлост — *млијеко мјесечине* (М. Селимовић, И.).

То што је показано јесте сажето експлицирање о природи G помоћу N: изношење тога на који се начин G види, доживљава визуелно. Зато је представа дата у N често одабрана тако да буде јасан репрезентант онога са чиме се G изједначава. Природно је што у N обично стоје имена материјалних предмета са уочљивим изгледом: *шањир сунца* (О. Давичо, МС 2), *конојци водопада* (И., И.), *дубоки ровови бора* (И., И.), *зид шењача* (Ст. Раичковић, И.), *шврћава смрчеве шуме* (М. Лалић, И.), *језерце ливаде* (И., И.), *зелена мајла шуме* (И., МС 3), *кљешта његових шака* (М. Селимовић, КФ), *јечурка експлозије* (Б. Лабовић, КФ), *јесница дрена* (Д. Ђосић, ИГ), *јајшани кукуруза* (И., И.), *бусен механацијине илаве* (И., И.).

Као што се види, за експлицирање о G понекад је потребно да N има атрибут: не „магла шуме“, него „зелена магла шуме“.

У истом смислу постоје акустичне и друге асоцијације. Шапутање личи на ромон — отуд *ромон његова шајушања* (Вл. Назор, МС 2); златни предмети звече, и то одзвања писцу као *цијукава ларка златна* (Д. Ђосић, ИГ). Звук неког гласа може бити усамљен у тишини, тих и танак, те његова појава изазива представу о прамену косе — *прамен иласа* (М. Лалић, МС 2). И даље: стихови се понављају ритмички — *лака коњица сџихова* (Б. Михаиловић, КФ); научни аргументи засипају неопозиво, неумољиво — *шешка артиљерија Вукове науке* (И., И.). Феномен лирске поезије која је велика, таласавна, свеобухватна, наводи на израз *океан лирике* (Р. Драинац, МС 2).

1.2. Приликом грађења оваквих фигура иде се даље. На почетку расправе наведено је „стуб надања“. Реч *стуб* смо условно употребили у нарочитом пренесеном значењу: „суштина која представља целокупну потпору, носивост“ (овде *стуб* не треба схватати као слику парцијалног подупирача, ослонца; то ће спадати у следећи тип, у тип 2). Слични су, али направљени свежије, маштовитије, обрти *мушна вода илујосици* (Вј. Калев, КФ), *мрачна сџеја ове њезије* (Р. Драинац, И.). Ова три примера нас уводе у нешто друкчију област језичких механи-

зама: N које служи за експлицирање о G метафоризује се, испрва мање уобичајено, па све више неубичајено, тако да синтагме изискују од примаоца посебан чин прихватања и разумевања.

Процес је омогућен тиме што временом сâм синтаксички поступак описан у т. 1.1. постаје модел, у оном смислу како смо на почетку говорили о моделу „субј. + предик.“ и др. У $N + G$ се умеће, у границама когнитивних могућности, неочекиван, тако рећи бизаран у својој повезаности материјал, са одређеним циљем уметничке сугестије. Наиме, језик је, тако рећи, „дошао на идеју“ да приказ изгледа, манифестоване суштине, природе неког G помоћу N (*субјуб вајре, ромон шайушања*) може бити изречен не само као саопштење властитог виђења и схватања, другим речима, то може бити не само семантички одређено изјашњавање о G (ватра је у виду стуба) — него је дозвољено и пружање неке мање разложиве мисаоне слике. То је ефекат с којим су се напред показани стилски поступци већ и иначе донекле додиривали. Дакле: $N + G$ постаје нешто дифузно; тај спој не почива више на некој објективној и познатој архисеми (на замисливом проценту значењског јединства), него се синтаagma претвара у тренутни резултат стваралачке понесености.

Ипак, ово привидно брисање коефицијента семантичког заједништва не води у потпуно безакоње на комуникативном плану.

У већини примера за уметникову визију још увек се доста јасно назире одређена заснованост: *небо твога чела* (из поезије Л. Костића) — чело је обло као небо; *исцеђен сунђер мога мозга* (М. Селимовић, МС 2) — мозак може подсећати на сунђер, а преморен мозак на исцеђен сунђер; *крхошине сна* (из песме Радована Живановића) — немиран, испрекидан сан. У другим примерима слобода при коришћењу лексике пружа се и даље: *илави зумбул смеха* (Ст. Раичковић, МС 2); по њој се вуче *чешкица сна* (Д. Ђосић, ИГ); чује се само *велики хлеб срца* (И., И.).

То су све примери у којима се инвенција лексичког повезивања довинула до врло апстрахованих сфера. Она би се могла назвати дубинском инвенцијом. Али је појава у својој суштини остала иста: стварањем веза $N + G$ казује се нешто о G, иако семантички расуто. Овде је чест случај да је и сâмо G метафора или симбол. У споју *сунђер мозга* реч је о мислима, о расположењима, не о „мозгу“ као органу; у *крхошине сна* „сан“ није физиолошко стање. Крајња неспутаност у именовану N као да иде укорак са надбуквалношћу G. Ако је у Раичковићевом примеру „смех“, вероватно, још увек прави смех, у првом Ђосићевом примеру „сан“ (некакав „четколики сан“) тек је неко удаљеније евоцирање поспаности или занетости, као што је и у његовом другом примеру „срце“ нешто присно и насушно — хлеб! — које се уз то и чује.

Данашњи новинарски језик је спреман да прихвата овакве игре значења. Мање је необично када прочитамо у вези са неком сахраном и гробљанском пратњом — *колона шуйе*: туга ожалашћених се инкарнирала у виду поворке. Али смо прочитали и ово: *ћерчин скуйоће*; смисао чланка је био у томе да су поскупљења нека врста неминовности, то

јест да неке пређашње грешке у економици узрокују садашњу скупоћу, која је као перчин за који се потрошач болно повлачи.

И писац и читалац знају где је граница ове слободе. Не би се рекло, нпр., *телетина смеха, *пенкало сна, *ципела срца, *делтоид скупоће, мада постоји неслућено велики број именица које би могле да се поставе као N према речима „смех“, „сан“, „срце“, „скупоћа“, датим у G. Основно мерило употребљивости веза је у томе што N мора садржати било какву метафорску, метонимијску, симболичну, алегоријску или другу семантичку компоненту која је способна да постане експлиikator за G, у његовом правом или помереном значењу. У зумбулу се „крије“ лепота и свежина, алузија на младост, на пролеће — и на тај начин песник хоће да идентификује смех. Када се четкицом превлачи по хартији, остаје траг, неуобличен, све блеђи, па је у томе аналогија између четкице и сна. Хлеб је вредан за живот, драг, мек, он се понекад надиже, „бубри“ — ето идентификације са срцем. Перчин изазива помисао на присилу, чупање — слично као непријатна скупоћа од које се потрошач не може отргнути.⁶

1.3. Свешће се оно што произилази из два разгледања подтипа: *стиуб вајре*, *стиуб надања*.

Посматрајући формално, у таквим синтагмама N би требало да буде значењско језгро исказа, јер је G коси падеж. Али, пошто N служи само за обавештење о G, садржински посматрано то језгро је у G.

Постанак ових веза треба тражити у подврсти генитива који се назива генитив тицања, а који се убраја у генитив посесије. Међутим, погодним семемским повезивањем овде се ствара нешто специфично. Као основно обележје јавља се инесивни однос, инесија N у G. Самим тим, то остаје посесивност, али у условном смислу термина, тј. уколико се прихвати да изглед одн. замишљена унутрашња природа припадају ономе о чијем се изгледу или природи говори (стари филозофски проблем); и већ никако не може бити речи о партитивности или аблативности. Пошто се, како смо видели, описаним поступком нешто о G експлицира, није нетачан назив за ову појаву „експликативни генитив“, а ни „идентификациони“.

Оно што издваја овај тип јесте чињеница да се његовом употребом говорник одн. писац изјашњава да идентификује предмет са својим знањањем или утиском о природи предмета, а не са реалним податком о њему. Зато настаје питање о томе како би изгледала речничка обрада при којој би се покушало да се на лексикографски начин покаже оно што се семантички догађа са лексемом N у таквом споју.

⁶ У белетристици која се ланчки назива просто модерном, постоје примери семантички ничим не оправданог повезивања. А. Стамаћ примећује да један наш песник „без реда, често и без сврхе, метафоризира све са свиме у неуредном подручју избора“. Примери: „ми смо те зелене очи на грани тешких рукава“, „бука снажних трава“, „склиска одалиска треперења“. Стамаћ то назива „велесајам речи“ (стр. 159–160). Наведени спојеви нису комуникативни у било ком правцу; они су само намерни шокови у акту комуницирања.

Како би се, на пример, дефинисало *куџа* из синтагме *куџе лубеница*? Посматрач је рекао да је у пољу видео „кугле лубеница“; несумњиво, он је видео лубенице, а не вештачке или какве друкчије лопте, само што су се те лубенице пред његовим очима и у његовим представама оформиле као кугле. Овде се *куџа* не би могло дефинисати као „куглолики предмет“, ни као „куглоликиост“ или сл.: јер посматрач није видео *куглолике предмете лубеница, нити *куглоликиост лубеница — а то бисмо добили када бисмо предложеним дефиницијама заменили дефинисану реч у нашој синтагми.

N из ових спојева, сâмо, огољено N, не подлеже дефинисању. *Куџа* овде стоји као члан нарочито организованог исказа о нечему (конкретно, о лубеници) као о објекту који изгледа куглолико. То је семантичка величина + положај у реченици, а не само семантичка величина.

Што се тиче семантичке величине о којој је реч, треба приметити још и ово. Помоћу спојева које сада анализирамо постиже се, сликовито речено, истрзање из лексема, стављених у N, њихових најразличитијих, често веома скривених значењских слојева и присенака, који онда служе за експлицирање говорникових утисака о G. С једне стране, да нема тих семантичких састојака или далеких присенака у потенцијалима N, одговарајуће везе $N + G$ не би могле да се граде, као што је напред и било показано (*пенкало сна). С друге стране, ти састојци и присенци не само да изроњавају из N услед наслањања G на N, него се они баш тиме и стимулишу, као да доспевају у својеврсно индукционо поље. И то је један од разлога, мада секундаран разлог, што они већином не могу стајати у речницима као дефинисана подзначења.

Према томе, у идеалном описном речнику, уз одреднице *куџа*, *крџа*, *џерчин*, када се оне нађу у обртима као *куџе лубеница*, *крџе облака*, *џерчин скујдоће*, могу да стоје једино уопштени квалификатори „преносно“, „фигуративно“, „сликовито“, док дефиниције за такве N не треба да стоје.

За нашу анализу је без значаја што се синтагме овог типа понекад налазе у опсезима фигуративности вишег реда, обухватније фигуративности. Примери: језичац на *каниџару* моје *колебљивости* (М. Селимовић, КФ), у зјенице се налијевала танана водоравна *црџа свјетлости* (М. Крлежа, МС 2), а слично је било и у Ђосићевом „чује се *хлеб срца*“.

Још једна напомена. Синтагме потпуно једнаке и по склопу и по лексичком садржају, какве смо овде приказали, могу каткада имати различита значења, а не само ова идентификациона, уколико семантичка кохеренција то допушта. Уз нешто „напора“ уложеног у језичко осећање долазимо, нпр., до оваквог закључка: *облак вајџре* може бити ознака за уобличеност, слику неког пожара, као малопређашње *шуб вајџре*, или *џечурка вајџре* (о вулкану), али може бити и ознака физичко-хемијске стране такве појаве, тј. гасовита маса: не ужарени, тврди делови који пламте, него дим који се изнад њих диже. У овом другом случају имамо обичан генитив материје, посесивни према традиционалној граматизи.

2.1. Све што је доведе показано представљало је $N + G$ у служби обавештења о изједначености G са N , било перцептивно датој, било на неки начин изнађеној, наслућеној, па и измаштаној. Али постоји тип спојева који са овим претходним не треба мешати, иако они по техници грађења и честој гротескности лексичког зближавања личе, па се у досадашњим граматичким радовима нису ни раздвајали. У овом типу синтагми G се не једначи са N , него G има N као свој део. У синтагме се мора уносити метафоризовано N , јер да није тако, спојеви би означавали реалну партитивност одн. посесију. Та метафора не треба да буде устаљена пошто би у супротном случају генитивска организација изгубила своју стилогеност.

Као пример је на почетку био дат обрт „важан стуб ове мисаоне целине“ (који није сасвим погодан, због употребе доста устаљеног метафорског значења у „стуб“); тиме се хтело показати да N спада у G , не представљајући — у очима посматрача, описивача — његову интегралну природу. Примери из књижевности: *крила страшног мрака* (С. Пандуровић, МС 2); *ухвати реј судбине* (Р. Константиновић, КФ); *очи камена* (наслов књиге Е. Мекулија).

Овај тип такође осваја последњих деценија јавну реч. Даћемо два необична примера. Назив једног доста давнашњег страног филма гласио је *Маријана моје младосии*. Граматичко тумачење би било да је *моја младоси* имала своју *Маријану*, а та „Маријана“ је метафора за неки леп доживљај, остварена тиме што се девојка из тог доживљаја звала Маријана. (Пример може да се тумачи и као представник типа описаног у т. 4.) У нашој новијој штампи је нађен наслов *Тара наших њошайања*. У том наслову се огледа дубока интерференција значења N и G , премда се припадност датом типу ипак може доказати. Овде би значења натукнута у N и G требало већ познавати да би се из наслова наслутило о чему је реч. Механизам подсећа на *хлеб срца* из т. 1. у погледу непотпуне изречивости смисла те целине, о чему је тамо и било говора. Познато је да су вођене многе дискусије о преграђивању реке Таре и с тим у вези о потапању неких делова земљишта, и да је то уродило непријатним утисцима о спорости и одређеној неспособности при доношењу одлука (тако је сама лексема „потапање“ овде згодно дошла и у свом правом и у пренесеном значењу). *Тара* је, према томе, симбол, „амблем“, а *њошайања* су споро грађење хидроцентрала уопште, загађивање природе и други разни неспоразуми.

2.2. Ако се упитамо о томе шта је у оваквим синтагмама значењско језгро исказа, одговор мора бити друкчији него поводом типа описаног у т. 1. Овде се у средиште поставља N , док је G пратећи, иако синтаксички обавезни члан. Према томе: „крпе облака“ су били *облаци*, „песница дрена“ — *дрен*; али када се каже „крила мрака“, то значи да је реч о *крилима*, одн. о нечему што је метафорски названо тим именом, о неком својству, пропратној особини мрака (такође, највероватније, метафоризованог), а не о самом мраку; исто тако, „очи камена“ су *очи*, а не камен, ма шта се под очима ту подразумевало (и ма шта под каменом).

За разлику од ситуације у претходном типу, N овде има своју лексикографску вредност. Од проницљивости и умешности лексикографа ће зависити каква дефиниција да се да речима *крило*, *рей*, *очи* употребљеним у наведеним примерима. Дефиниције су у оваквим случајевима оствариве — разуме се, и уз ознаку да су у питању фигуре.

Примери овог типа, јасно, нису идентификациони. Пошто се речју у N износи оно што само делимично представља природу G (посесивно-партитивно значење), овај синтагматски однос може се звати адесивним. — Атрибут „експликативни“ уз „генитив“ ни у овим случајевима није нетачан.

3.1. Као што је споменуто, типови приказани овде под т. 1. и 2. нису се досад разликовали у стручним расправама.

У наведеном, занимљивом раду Ј. Мелвингер (в. бел. 3) даје се велики број примера из књига О. Давича, који одговарају нашим обртима „стуб надања“ и „стуб мисаоне целине“. Специфика ауторкиног рада је у томе што она исцрпно анализира — која све лексичка значења садрже N и G у спојевима какве и ми овде описујемо. Та су значења: предмети свакодневне употребе; делови или процеси живог организма; природне појаве; апстрактни појмови. Ј. Мелвингер даје примере за комбинације сваког значења N и сваког значења G, уколико их има. За нас се показује као карактеристичан њен закључак да у N релативно често стоје имена материјалних предмета и — такође материјалних — појава везаних за организме, као и предмета (али не и збивања) из света природе. Апстрактне именице у N су ретке (стр. 269). Ово је у сагласности с нашим тумачењима, по којима N махом репрезентује нешто перцептивно уочљиво што ће послужити као експликација о G (тип описан у т. 1). Ауторкин пример *нежности свитања* (то је илустрација за апстрактну именицу у N), у ствари, не иде у тему у којој расправљамо, јер је то изношење једне особине свитања на истој равни као што би било „белина свитања“, „свежина свитања“, а то је традиционална посесивност (једино је реч „нежност“, сама по себи, узета у нешто помереном значењу). У овом контексту није сасвим јасан Давичов пример *илад снова*.

У односу на поделу која се спроводи у нашем раду, примери Ј. Мелвингер нису до краја издиференцирани. Истина, и она у свом чланку спомиње идентификацију која резултира из таквих синтагми. Али се код ње напоредо појављују *шањир сунца* (идентификација; пример је био наведен и у нашем разматрању) и *иршин сунцокрешиа* (није идентификација).

3.2. Фигуре из два показана типа граде се несметано у свим језицима са развијеном књижевнојезичком праксом.⁷ Не упуштајући се у иоле подробнији историјски преглед, споменућемо само чињеницу да тога има још у Библији, како у хебрејском оригиналу Старог завета,

⁷ Наводи се реченица кинеског мудраца из II в. н.е.: „ми куцамо на *сраиша* *ишишине*, тражећи музику одјовора“. Вл. Мајаковски, у поезми „Наш марш“: „днел бих пег“. В. и у бел. 5.

тако и у преводима на класичне језике. Као пример за први тип, инесивни, може се навести псалам 55, стих 23: „ти ћеш их, Боже, свалити у јаму погибли“.⁸ Синтагма *јама погибли* (пропаст изједначена са јамом) саграђена је на исти начин у хебрејском, где реч за „јама“ стоји у status constructus, а реч за „погибао“ је наслоњена на прву као status generalis, како се и иначе ствара генитивско значење.⁹ Уп.: ... *εις φρέαρ διαφθορᾶς*, ... in putem corruptionis. За наш други тип, адесивни, примери су: књ. о Јову 41/5 „врата (од) грла његова“ (рускослов. *двери лица его*), *πύλας προσώπων αβίου*, portas vultus ejus; књ. о Јову 41/9 „трепавице (у) зоре“ (у грчком и рускословенском преводу је друкчије текстолошко решење), palpebrae diluculi; псалам 139/9 „на крилима (од) зоре“ (грч. и рсл. друкчије) si assumerem alas aurorae. (Пада у очи како Даничић избегава чисте адноминалне генитиве.) Овакви фигуративни генитиви богато се употребљавају и у познијој оригиналној црквеној књижевности, поготову у словенском „плетенију словес“. Примери из Похвале кнезу Лазару Антонија Рафаила Епактита, око 1420. г.: *ламбада житiа, мiаnиtа вѣрнi, пламенъ оубiнства, висиръ рыданiа — плевели злобы, роса молитвѣ*.¹⁰

4. Следећи тип је у уводу представљен синтагмом „стуб деценије“. Њега нисмо нашли у граматичкој литератури. Примери те врсте били би: *зима столећа, аутомобил јодине, сахрана деценије, меч столећа, доiађај миленијума*. Слично је томе: *аутомобил снегоа, корпица њених жеља*.

Погодно је да анализу отпочнемо поређењима различито семантизованих обрта овог типа са употребљеном истом лексиком:

(а) зима столећа	(б) зима столећа
(а) корпица њених жеља	(б) корпица њених жеља

Под (а) подразумевамо примере у којима су речи стављене у N употребљене метафорски, и при томе везе *N + G* не производе даље померање значења. Ако је „зима“ метафора за „најгори, најмрачнији период“, онда се најкрвавији рат неког века може назвати његовом зимом. Тако је други светски рат — „зима двадесетог столећа“, што представља обичан генитив тицања. Међутим, управо кад нема метафоре у N — случај (б) — експресивност се јавља у самом споју: „зима столећа“ у том случају значи „најхладнија зима [права зима] столећа“. Исто је и у другом пару примера. „Корпица њених жеља“ (а) означава „мали збир, малу прегршт [„корпица“ у фигуративном значењу] њених жеља“; у питању је опет један од обичних генитива, партитивни. Уколико је реч у N употребљена неметафорски (б), настаје својеврсна синтагматска фигура: „најлепша корпица [права корпица] какву је она уопште могла да пожели“.

⁸ Ово место и неколико следећих по Даничићевој нумерацији и у Даничићевом преводу.

⁹ Оријентацију ми је пружила књига: R. Meyer, *Gegensinn und Mehrdeutigkeit in der althebräischen Wort- und Begriffsbildung*, Берлин, 1979. Захваљујем се дру Д. Стефановићу, вишем научном сараднику Института за српскохрватски језик у Београду, на обавештењима из хебрејске граматике.

¹⁰ Издање Љ. Стојановића, *Споменик СКА 3, 1890*, стр. 81–88.

У оба случаја (б) именица дата у N стиче, како видимо, значење властите максимализације или оптимализације: „најхладнија зима“, „најлепша корпица“.

Међу овим доста сродним подтипovima постоји разлика, која проистиче из семантичких вредности, како речи у N, тако и речи у G.

Одређене именице носе у себи значењску компоненту која указује на неки изразити квалитет: *зима* = „најхладнији период (године)“, *пролеће* = „најлепши период (године)“ итд. Овде је, као што се види, једна таква именица стављена у N. На то N се наслања G са значењем временског одсека. У ствари, G је овде именица која поседује семантички елемент исте врсте као што је онај елемент у N (чија је изразита карактеристика подлегла максимализовању): елемент временске димензије. Према томе, и у G се изриче период — и то такав да се у њему период из N мора садржавати више од једног пута. („Зима године“ не значи ништа, то је својеврсна таутологија.)

У додирима таквих N са таквим G семантичка компонента „изразитости“ N у оквирима G остварује се захваљујући синтаксичким, а и логичким механизмима. У речи *зима* постоји карактеристика најхладнијег периода (године), и та карактеристика излази на површину — донекле слично као у нашим примерима из т. 2 — у везама типа „зима столећа“: то је, дакле, „најхладнији период« столећа“, при чему је нормална чињеница да то и јесте једна од сто минулих зима. На исти начин „пролеће столећа“ = најлепше пролеће у сто година, „лето столећа“ = најтоплије лето у сто година, „јесен столећа“ = најплоднија јесен у сто година. Максимализација иде правцем оног квалитета који је у представама говорника најјаче везан за реч стављену у N. Рецимо, „рат столећа“ је најкрвавији рат у сто година.

Примећује се да је овај синтагматски модел, у коме је, како изгледа, испрва била „излучивана“ семантика онога што је најкарактеристичније, током времена почео да тежи и ка семантици најбољег, оптималнога. Ово можемо проверити опет на примерима везаним за делове године, тј. за одсеке трајања. Наиме, и „март столећа“ и „октобар столећа“ значе најлепше, најсунчаније одговарајуће месеце који су се десили у размаку од сто година (иако се лепо време од тих месеци углавном не очекује), а не било шта друго. Израз „децембар столећа“, на први поглед, не изазива никакву асоцијацију, пошто децембар није окарактерисан нечим посебним у нашој свести; али ако бисмо значење ипак настојали да извучемо, то би најпре било — изузетно топао, неочекивано топао, најтоплији децембар. Тако је и „мир столећа“ најдужа мирна епоха у сто година са тенденцијом ка наглашавању благодети које мир пружа.

Стилистичко богаћење језика доноси, даље, и ту новину — да се из таквих синтагматских модела описана појава оптимализације шири на појмове у N који не значе периоде, при задржаном значењу периода у G. У новије време продиру, нарочито у публицистику и у средства јавног информисања, изрази као *аутомобил године, ушакмица сезоне, фроналазак деценије* и сл., у значењу најуспелијих примерака или збивања у датим временским одсечима; тако и *човек године, ђолићичар деценије*.

Сетићемо се овде нашег ранијег примера *Маријана моје младосћи*: он се уклапа и у ово тумачење. „Младост“ се схвата као животно доба у коме „Маријана“ представља метафору за романтичан доживљај, врхунац лепога; на пример, више саговорника би претходно изјавило да је сваки имао своју „Маријану“.

Стилистичка инвенција разгранана се и даље. По истом принципу спрегнутости, по коме су се напред у N и у G подразумевале компоненте временских периода (трајање N било је уклопљено, са својим елементом „најизразитијег“, па „најбољег“, у трајање G) — почињу се сада и у N и у G подразумевати компоненте пожељности. У речи „аутомобил“ замислива је не само семантика техничких перформанси које достижу висок степен успешности, него и семантика („супсемантика“, „крипто-семантика“) жељеног предмета; тада се на ту реч може наслонити G са значењем из исте сфере: жељено. Стварају се спојеви: *аутомобил жеља, коришћа њених жеља, хаљина снова*. Од свих аутомобила који (потенцијално) постоје у области жеља (као што зиме постоје у столећу), најжељенији је управо тај, који је тако назван: *аутомобил жеља*. Слично вреди и за остале синтагме.

Средиште синтагматског исказа је овде у N. Однос између N и G је адесиван: краћи временски одсеци, који се именују у N, представљају делове оних дужих, именованих у G; исто су тако најбољи предмети, појмови или особе „уграђени“ у такве временске одсеке, а такође су предмети „уграђени“ и у област жеља. По мерилима традиционалне граматике, овакве семантичке манифестације — уклопљеност, уграђеност — спадају у домен посесивних генитива. За лексикографију и N и G у овом типу остају са својим основним значењима, пошто је постизање суперлативности овде врста само системске, а не индивидуалне значењске промене или доградње.

Неки друкчији начин употребе овог синтагматског модела, којим би се исто тако постизала суперлативизација, засада се у језику не појављује. — О старини и распрострањености показаног поступка нису познати поузданији подаци.

5. Претпоследњи тип је „стуб стубова“. Ни за њега нису нађена тумачења у граматичким изворима. Примери *бої боіова, њир њірова, сан снова*.

Пут ка стварању овог типа, који је у језицима давнашњег порекла, водио је, највероватније, од оних случајева где је осмишљење лежало у оквирима обичног посесивног генитива. Неки моћни цар који је завладао поседима мањих властодржаца могао је бити назван „царем царева“; исто су тако први проповедници монотеизма по свој прилици проглашавали свог бога „богом богова“.

Већ се у Библији појављује наслов „Песма песама“ — у хебрејском конструисан управо тако, са прикљученим генитивом множине уз номинатив; уп.: *'Ашма қоратон*, *Canticum canticorum*, рсл. Пѣснь пѣсней (по Даничићу „Песма над песама“). Није искључено да се у старим

епохама придавала боја персонифицираности првом члану „песма“, по аналогiji са смислом у вези „цар царева“: као да је та песма (у N) предводница, „царица“ осталих песама (у G).

Познат је и класични латински израз *minimum minimorum*.

У савременом језику овај синтаксички и стилски модел поткрепљује се и оним о чему се говорило напред. Пошто се у типу под т. 4. лексеми у N, у извесним случајевима, додаје „предзнак“ оптималности, лако се ствара представа да је такво N оптимално и међу представницима исте, сопствене врсте. Данас није тешко замислити не само обрте као „аутомобил године“, „аутомобил снова“, него и „аутомобил (свих) аутомобила“; или: „рачунар (свих) рачунара“, као што већ постоји, у одређеној жаргонској употреби, „сан снова“.

Ова се фигура, практично, распростире засада на мали број примера, ма да је потенцијално широко употребљива.

Језгро исказа је овде у N, односно између N и G је адесиван, као и у случајевима из т. 4. Индикација за лексикографску разраду нема.¹¹

6.1. Тип „(читав) стуб од човека“ је једини у којем се јавља предлог. Значење овако уобличених синтагми је афективно, тј. експресивно у јачем степену. Када се неко изразито обележје именице стављене у G приказује помоћу N, лично обојено и упечатљиво, имамо обрте овога типа. Ти обрти доста често могу и сами да понесу интонацију потпуних реченица, као да су то предикативне конструкције: интонациона структура пружа могућност схватања да у њима постоје субјекат и предикатов номен, без копуле, као да су то, дакле, номиналне реченице (у значењу, нпр.: „тај човек је прави стуб“ или сл.).¹²

Примери:

1 *делија од човека* (Тр. Ђукић, ИГ), *добричак од човека* (Кс. Ш. Балски, И.);

2 *несрећа од дејеша* (Б. Ђопић, МС 3), *рђа од човека* (М.С 3, у расправи), *кучка од жене* (Ј. Ст. Поповић, ИГ), *блајо од човека* (М. Сјетеновић, И.), *злајо од ђака* (В. Милићевић, И.), *јад од касирице* (И., И.), *душа од човека* (А. Радић, И.), *сила од човека* (Ј. Веселиновић, И.);

3 *чишав облак од воде* [сасу се на њу] (Ј. Лазаревић, М.С 3), *крија од човека* (И. Дончевић, И.);

4 једна велика *ексијаза од животиња* (М. Ђогдановић, ИГ), *пародија од јорњеи кайуша* (Стј. Кршић, И.);

5 *урнебес од њојова* (Ј. Лазаревић, МС 3), [о појасу му висц] *вашар од шоболаца* (М. Глишић, И.).

¹¹ У руском језику, у експресивном говору, срећу се обрти типа „всем городам город“, у значењу „најбољи град“. С обзиром на адноминални датив, ова се конструкција такође може третирати као посесивна, према томе као врло сродна описаној у српскохрватском језику.

¹² О блиској повезаности експресивног казивања и депредикативизације говорила сам у књизи: О перфекту без помоћног глагола у српскохрватском језику и сродним синтаксичким појавама, Београд, 1954, нарочито на стр. 181–188.

Као (а) су приказане синтагме са беспредложним генитивима. У (а₁) су створени посесивни односи у традиционалном граматичком смислу (генитиви тицања, материје); у (а₂) је исто уобличење прешло у експресивни идентификациони генитив нашег типа описаног у т. 1, захваљујући семантичким могућностима које је пружила реч у N; у (а₃) је генитив имаоца (посесивни), какав се у српскохрв. језику не употребљава.¹³ Уколико се од исте лексике граде синтагме N + од G, али без специфичног интонационог (и атрибутског) истицања, добива се (б), у значењу генитива материје.

Примери скупљени под (в) су представници типа који се у овој тачки показује. Сви су они наглашено експресивни, истичу се полу-предикативном или правом предикативном интонацијом, а приликом реализовања у говору често су пропраћени атрибутима „прави“, „читав“ или сличним појачањима уз N. Ово готово да прелази у устаљени облик при употреби датог типа синтагми.

Језгро исказа код примера (в) тежи да буде у G: говори се, дакле, о павиљону, о облацима, о детету. По томе се ти примери разликују од случајева са језгром у N, које имамо када помоћу исте лексике правимо неекспресивне спојеве са предлогом од или без њега. „(Читав) ЖБУН од косе“ (в) је првенствено *коса*, док су „жбун од косе“ (б) или „жбун косе“ (а₁) — првенствено *жбунови*, иако у сликовитој одн. метафоризованој употреби ове речи.

6.3. Што се лексикографског аспекта тиче, код овог типа су значења речи у N или непомерена (*делија*) или онолико померена (*рђа*, *ћародија*, *ћесма*) колико то могу бити и ван ових склопова, тако да сâм описани поступак не доноси потребу посебног речничког дефинисања.

Да ли се овде јавља инесија у оном смислу у коме је о њој било говора напред, или је то ексесија? Потребно је да се још ближе разгледају примери, а посебно је индикативно поређење са типом датим под т. 1 (тј. поређење између *стиуб ваиџре* и *стиуб од човека*), којим се уједно пружа подробније тумачење и у вези с т. 1.

Рекли смо да су изрази у 6.1. често једнаки копулативним реченицама (уз емфатични призив); али и без обзира на то они представљају исказе о изједначењу, својеврсне дефиниције. У примерима као *делија од човека* имали бисмо, према томе, значење „човек је делија“, овде без померања семантике у предикативу, а у осталим начелно исто то, само са различитим, уобичајеним или неуобичајеним метафорским помацама у речима које су послужиле за идентификовање (*несрећа*, *рђа*, *душа*, *крија*, *ћародија*, *вашар* итд.). У складу с изнетим, однос би требало ту да буде инесиван.

¹³ Постоје ситуације када ово правило ипак не важи. Проблем је обрађен код М. Ивић, *Genitivne forme srpskohrvatskih imenica i odgovarajuća obrazovanja sufiksom -ov (-ev, -ovljev, -evljev)*, -in u odnosu „kombinatoričnih varijanata“, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду* X, 1967, 257–262; такође у: *On Referential Strategies: Genitivization vs. Adjectivization in Serbo-Croatian*, зборник у част 65-годишњице Рудолфа Ружичке, Лајпциг—Берлин [у штампи]. О овоме су код нас још писали М. Стевановић, М. Николић и И. Савицка.

Приликом тумачења примера из т. 1, исто је тако речено да је, нпр., Дунав уобличен у очима посматрача као трака, Дунав је (:а њега) трака, па је из тога извучен закључак о инесији. Међутим, разлика ће се правилно уочити тек ако се изврши узајамна замена лексике у ова два модела. Покушаћемо да саградимо синтагме:

(а) трака од Дунава	(б) делија човека
коцке од кућа	пародија капута
клинци од кише	вашар тоболаца

Из (а) и из (б) могу се одмах искључити примери „клинци од кише“ и „вашар тоболаца“, јер у њима језичка компетенција уочава одређене врсте обичнијих генитива, макар небуквалност одн. сликовитост изрзага и у њима учествовала: (а) — од кише су, као од неког чврстог материјала (као од челика) створени клинци; (б) — организован је вашар на коме су изложени сами тоболци, или је од мноштва разбацаних по соби тоболаца направљен такав неред, да се то може назвати вашаром. Разматрање ћемо свести на остале примере.

„Делија човека“ и „пародија капута“ су неупотребљиве синтагме, док се „трака Дунава“ и „коцке кућа“ могу употребити. Шта је узрок?

Одговор лежи у чињеници да је Дунав неким својим аспектом, па ма то био само утисак који он чини на људска чула, одиста трака, у свом уобличењу, у односу између уздужне и попречне димензије, у савијености, у нечем, дакле, што је садржано у њему, што представља његову бит. „Трака“ је, према томе, један од видова његове природе. Стога је могућно, спомињући траку (N), указати да је у датом случају реч о оној траци која иманентно „припада“ Дунаву (G), да је она „његова“, те се граматички оправдано да употребити беспредложни генитив посесије. Посесија те врсте је, разумљиво, условна, како је већ и било спомињано напред. Приликом адјективизације G она би била исказива помоћу различитих творбених поступака, који представљају саодносност ширу од правога припадништва: „Дунавова трака“ (теоријски), или „сунчев тањир“, али „ватрена печурка“, евентуално „кишни клинци“, „шетачки зид“ итд. (Ово су само поткрепљена објашњења постојећих односа у т. 1, али не и у потпуности коректне трансформације у семантичком и стилистичком погледу.)

Даља разрада ове могућности у језику (*роман шајкушања, зубул смега*) ослањала се на осећање за сам модел, на кригтосемантичке садржаје, као и на имагинацију говорника.

На другој страни, када се каже *делија од човека, пародија од кајкуша*, човек (G) је само оквалификован као делија (N), капут је оквалификован као пародија. Реч је о квалитетима које говорник приписује нечему ad hoc, а не о објективној инкарнисаности N у G. Ту нема оног специфичног односа поседовања који смо видели у *трака Дунава*: тамо је било нешто што се могло назвати „Дунавова трака“, док је у вези са *делија од човека* логички неизводљиво „човеков делија“, јер о томе није реч.

Још једна напомена тиче се могућности да се, есентуално, каже и: „(права, сићушна) *џрака од Дунава*“ (= саопштење у зачућености, формулација призора који је изненада запажен са велике висине). С обзиром на досадашње анализе није тешко дати и за ову синтагматску варијанту семантичко тумачење. Самим тим што би употребио такав модел (а не: *џрака Дунава*), говорник би избегао исказ — и то синтаксички недорвршен, „отворен“ — о природи Дунава као о траколикој појази, и изрекао би своје виђење, као и свој смисао за експресивно комбиновање лексике, у облику скоро довршене, делимично екскламативне реченице.

Враћамо се на постављено питање о томе да ли се тип показан у т. 6.1. одликује инесијом или ексесијом. Приликом употребе таквих синтагми говорник се, видели смо, задржава на позицији проценљивача, иако то стилизује на начин који одговара изједначавању G са N. Као још једна потврда за то вредни су пажње споменути додаци „читав“, „прави“, који се у овом типу веома фаворизују. Они, са своје стране, доказују да ту имамо фигуру *in praesentia*: дакле, „стуб од човека“ аналогно је са „човек је као стуб“, „човек је *џако рећи* стуб“ или „човек је „стуб“, тј. уз експлицитно дати сигнал значењског помака. То није фигура *in absentia* („човек је стуб“), без икаквог указивања на значењски помак.

Због свега тога, за разлику од разних особености објашњаваних у вези с ранијим типовима, овде се мора говорити о ексесивном односу између N и G.

6.4. У југозападним деловима српскохрватског језичког подручја постоји дијалекатска појава, на путу изумирања, која представља подтип према ономе што је показано у т. 6.1. О њој је писао М. С. Лалевић,¹⁴ а касније ју је споменуо М. Стевановић. Њихови примери су ови: натезати се оном *рјом звона* низ ове процодли (Стј. М. Љубиша, Лалевић, МС 2), што ти прича онај *лажљивац Машана* (МС 2, у расправи). Значење је исто као кад би се казало „рпа од звона“, „лажљивац од Машана“.

М. С. Лалевић је додао већи број примера из разговорног језика: ето је дошао онај *јадник Николе, јадница Пешрове сесире, јуначина Илије, чудо дејшеа, злокобница жене, несрећа девојке, веселник Милоја*. Тумачење значењске боје ових синтагми исто је као и тумачење наших напред навођених примера из 6.1, па се овде неће понављати. Аутор истиче да се речи у N типа „јадник“, „бедник“, „злосрећник“, употребљавају у овим спојевима с примесом сажалења, бола, ганућа (а не презира), док друге разноврсне речи, као „добричина“, „будала“, „чудовиште“, „хрпа“, „животиња“ и др. у N садрже призивок тепања или прекора, било због милоште, било због срџбе. Отуд његов предлог да се специјално овај дијалекатски подтип, без *од*, назове етичким или осећајним генитивом. Лалевић претпоставља да је овакво изражавање могло потећи из одговарајућих конструкција са *од*, затим нагласа да ога нема везе с посесивношћу — и никакво дефинитивно објашњење не нуди.

¹⁴ Još jedan genitiv ... (в. бел. 3).

6.5. У вези с питањем о постанку описаног последњег типа (и дијалекатског подтипа, о коме мало даље), намеће се, као прва, претпоставка да оваква граматичка схема потиче од генитива материје са *od*: „од косе је направљен прави жбун“, „од детета се створило чудо“. Међутим, то питање остаје отворено.

У чланку М. Регуле¹⁵ тумачи се обрт *ce fripon de valet* (= тај мангуп од слуге), који сведочи да аналогни тип постоји и у француском језику. Семантичко-стилски карактер ове везе аутор објашњава на исти начин као што је овде било учињено са српскохрватским везама. Из чланка се сазнаје о неким ранијим објашњењима ове појаве, нетачним по мишљењу М. Регуле, а и по нашем. Али се одговор о постанку оваке ог типа не даје ни овде. Регула назива конструкцију *ein syntaktisches Paradox* — и то зато што карактеристика која се изриче постаје (привидно) „Kernglied“, а оно на шта се карактеристика односи стоји у (привидном) облику додатка за карактерисање (стр. 59).

Познато је да се и у немачком језику срећу обрти истог уобличења и истог значењског и стилског домета: *eine Seele von Mensch, ein Betonklotz von Hotel, eine Höhle von Wohnung*. О томе говори, нпр., Ж. Матулина;¹⁶ у одељку њене студије под називом *Explicatives Attribut* (стр. 216) стоји пример: „Jack Linder ist eine Seele von Mensch“, са тумачењем: „dieser Mann ist (gut) wie ene Seele“. Додаје се коментар да је за овакве изразе тешко тврдити да потичу од генитива (што је иначе случај са многим синтагмама „*von* + датив“ у немачком), те да је очигледно да је у питању метафора. Сигурније обашњење такође недостаје, као и код Регуле.

У енглеском: *that palace of a house* (дефиниција: *that palace-like or palatial house*), *some fool of a man* (= *some fool-like or foolish man*).¹⁷ У разгледаном речнику ова тачка значења *of* издвојена је као *of a*, тј. наглашава се обавезност неодређеног члана уз *G* како би се постигло дато значење.

Уосталом, у сва три наведена несловенска језика видљиво је одсуство обележја одређености у *G* (одн. у *von* + дат.), а тенденција ка неодређености прати и именице у *N*. Претварањем постојећих обележја у одређеност код наведених инојезичких примера губи се експресивност изрази и ствара се смисао обичне посесије: *die Seele von dem Mensch* значило би „човекова душа“, „душа човека“; *the fool of this man* било би „будала која припада овом човеку“ (*„будала човека“). Евентуална будућа, детаљнија анализа показала би, вероватно, да постоји веза између овакве тежње ка граматичкој неодређености употребљених именица и карактера полупредикативности или предикативности показаних синтагми као целина. Таква веза је као принцип позната у граматичким системима многих језика.

¹⁵ Zur Analyse der Fügung *ce fripon de valet*, *Linguistica* VII/1, Јубљана, 1965, 57–59.

¹⁶ Ueber die Partikel *von* in der deutschen Gegenwartssprache, *Zbornik radova Instituta za strane jezike i književnosti* 3, Нови Сад, 1981, 211–268.

¹⁷ Longman Dictionary of Contemporary English, Лондон, 1978, s. v. of, 22. of a (after expressions of strong feeling).

Додаћемо још да је у Рјечнику Југославенске академије знаности и умјетности, у обради предлога *od* (под II, v. е), дат пример: „прид њега дојде једна ругота од створења“, из народних приповедака са чакавског подручја, заједно с неким обртима који нису истородни са овим, а под заједничком дефиницијом: „различити други талијанизми“. У словеначком језику: „*kaj si je izmislila ta trapa od Janeza*“, са објашњењем „*ta neumni Janez*“, *Slovar slovenskega knjižnega jezika SAZU*, s. v. *od*, уз ознаку да је то узето из нижег слоја разговорног језика. У лексикографским изворима са македонског и са бугарског подручја нисмо нашли одговарајућу информацију, што ипак не искључује постојање неких сличних говорних узуса.

Јужнословенски језици — српскохрватски и словеначки — и три наведена несловенска разликују се, како по самом факту постојања одн. непостојања граматичких чланова, тако и по природи предлога *od* одн. његових еквивалената. Стога би даље трагање по међујезичким везама у овој области било веома несигурно. Евидентно је то да се и у несродним језицима граде аналогне схеме, типа $N + od G$, и добијају се исти стилски ефекти. Географски подаци као да указују да се у јужнословенском ареалу описана црта појавила као романизам или „европеизам“ нешто новијег датума.

Пажњу привлачи напомена М. Регуле да у француском језику постоје обрти исте врсте као што су споменути дијалекатски у српскохрватском, „*worin das Fehlen von de auffällt*.“ Они се могу наћи и у немачком: „*ein winziges Bündel Mensch*“ (о новорођенчету; из часописа). И ова појава, дакле, представља нешто што је шире од јужнославизма.

Може се претпоставити, додуше са много резерве, да је управо овај други подтип, без предлога, био старији у свим оним језицима где су засведочене обе синтагматске варијанте. У корист претпоставке о млађем постанку синтагми са предлогом типа *od* говорила би позната чињеница лаганог ширења синтагми с таквим предлогом уопште, у разним језицима и разним епохама.¹⁸ Примери у Рјечнику ЈАЗУ скупљени у обради предлога *od* под II j., k., v. сведоче о таласима талијанског утицаја на северо-западу српскохрватског земљишта, у области синтагматизације управо са овом предлошком речју.

¹⁸ О приликама у српскохрватском језику писао је А. Галис: *Gebrauch der Präposition od statt des Genitivs des Eigentums oder der Zugehörigkeit im Serbokroatischen, Scando-Slavica 1, 27—35*; доста података има и у његовом раду: *Da li je srpsko-hrvatski adnominalni dativ pripadnosti (posesivni dativ) — balkanizam*, *Зборник за филологију и лингвистику XVII/1, Нови Сад, 1974, 51—61*. Галис износи хипотезу о ширењу синтагми с предлогом типа *od* чак као о општеиндоевропској појави. Склоност према оваквим конструкцијама у балканским језицима повезује се и са утицајем грч. *ἀλό*. Карактеристични су, мада можда не и повезани с нашом проблематиком, следећи подаци: у раним романским говорима били су живи прелазни типа *urbs Roma > urbs de Roma* (в. Е. Бурсије, *Éléments de linguistique romane*, IV изд., Париз, 1956, 99); у данашњем француском тенденција *la ville Paris > la ville de Paris* (М. Регула, о. с. 57), слично као у талијанском: *la città di Roma*. У германским језицима је познато осипање саксонског генитива (као и типа нем. *der Hut des Mannes*) у корист предлошко-падежних веза (нем. *der Hut vom Mann*).

Ово би био путоказ за објашњење могућне обличке еволуције размотерних синтагми („јадник Николе“ > „делија од човека“?) код нас, али још увек без тачног указивања на оне семантичке диференције (т. 6.3, а такође и 6.4) које су се у ту еволуцију уградиле или су је, обратно, подстакле. Експресивно-афективни обрти који су били предмет анализе сасвим су се ретко бележили у старим писаним споменицима, тако да је праћење њихових историјских путева посебно отежано.

7. Из целог излагања се видело како се извесни синтагматски спојеви, у овом случају номени са адноминалним генитивима, могу градити семантички девијантно; ти су спојеви девијантни уколико се значења чланова у њима посматрају изоловано — али захваљујући граматичко-семантичким моделима, као и утицају тих модела на ближе и даље аналогне случајеве, ове се девијације показују као семантички и стилски стваралачке. Појављује се могућност откривања неких значењских слојева који при нестилизованом казивању „мирују“ у речима и који махом измичу лексикографији, ма колико детаљној, а често и не спадају у њу. При одређеној организацији таквих исказа над речима се надграђује чак и сасвим нов семантички слој (суперлативност властитог значења именице).

Као што се и иначе, у уметности и у свакодневном општењу, имагинарно разликује од лажног, тако се и у синтакси стилизовано разликује од неправилног. Оригиначне, маштовите везе међу речима, када су саграђене према утврђеној и устаљеној синтаксичкој техници, често представљају уштеду изражајних средстава, и у исто време пружају већу количину обавештења, него лексички „истините“ и граматички тривијалне везе.

Београд

Ирена Грицкај

Резюме

Ирена Грицкај

ЭКСПРЕССИВНЫЕ СИНТАГМЫ С РОДИТЕЛЬНЫМ ПАДЕЖОМ В СЕРБОХОРВАТСКОМ ЯЗЫКЕ

В статье рассмотрены типы синтагм: „стуб ватре“, „стуб мога надања“ (столб огня, столб моей надежды); „стуб мисаоне целине“ (столб умозрительной целостности); „стуб деценије“ (букв. столб десятилетия); „стуб стубова“ (букв. столб столбов); „стуб од човека“ (букв. столб от человека) = этот человек настоящий столб). Из этих типов некоторые не имеют соответствий в других славянских языках; некоторые засеидетельствованы ещё в классических эпохах древних письменностей, тогда как последний из них (с предлогом) употребителен в современных неславянских языках (во французском, немецком, английском).

Первые два типа имеют то свойство, что в существительных, рядом с которыми поставлены имена в присубстантивном родительном падеже, вскрываются метафорические или иные смысловые оттенки, подчас совсем завуалированные, а иногда и не поддающиеся точным словарным определениям. В третьем и четвертом типах выявляется максимализация значения (столб > лучший столб и под.). В пятом типе находим усиленную экспрессию, а также и особый интонационный характер оборотов, свидетельствующий об их полупредикативном или предикативном речевом устройстве.

DEFINICIJA NEKIH OSNOVNIH TRANSFORMACIJA SRPSKOHRVATSKOG JEZIKA

Cilj ovoga rada je da definiše neke osnovne transformacije srpsko-hrvatskog jezika. U ovom radu mi primenjujemo onu verziju proširene standardne teorije koja, pored transformacija u klasičnom smislu reči, sadrži i leksičke transformacije u smislu Wasowa (v. [8]). Pored toga koristimo se i idejom inverznog ciklusa koju je uveo Brame (v. [2]).

U prethodnom radu [7] mi smo analizirali strukturu pomoćnih i modalnih glagola u srpskohrvatskom jeziku. Na osnovu te analize mogu se formulirati pravila frazne strukture (1) koja eksplicitno određuju distribuciju glavnih leksičko-sintaktičkih jedinica srpskohrvatskog jezika. Mi pokazujemo da pravila (1) omogućavaju jednostavno izvodenje svih glavnih glagolskih vremena srpskohrvatskog jezika. Transformacije koje definišemo u ovom prilogu se zasnivaju na predloženim pravilima frazne strukture koja određuju red elemenata u bazičnoj strukturi. Među definisanim transformacijama posebno je značajna transformacija SPREZANJE INFINITIVA* koja opisuje paralelizam infinitivne dopune i dopune „da + prezent“. Na nekim osnovnim primerima se pokazuje dejstvo uvedenih transformacija i utvrđuje njihovo uređenje. Značajnu potvrdu naše analize predstavlja činjenica da formiranje prostog futura proizilazi iz nezavisno motivisanih pravila. Primena leksičkih transformacija (Wasow, v. [8]) se odnosi na procese koji nisu produktivni; takvi procesi ne moraju da budu obuhvaćeni pravilima frazne strukture; dejstvo leksičkih transformacija smo ilustrovali u analizi prideva *dužan*.

1. *Pravila frazne strukture*

U [7] smo analizirali odnos pomoćnih i modalnih glagola i utvrdili njihov međusobni poredak u srpskohrvatskoj rečenici. Ta analiza je omogućila da se formulišu sledeća pravila frazne strukture srpskohrvatskog jezika:

(1a) $R \rightarrow IF \text{ Pred}F$

(b) $\text{Pred}F \rightarrow \text{Aux GF (PF)}$

---

* Ovim tehničkim rešenjem ukazujemo na pravilo koje se primenjuje u radovima generativista, pre svega američkih. (Nap. red.).

- (c) Aux $\rightarrow \left\{ \begin{array}{l} \text{V (biti (+ nag))} \\ \text{f. morfem} \end{array} \right\}$ (Modal)
- (d) GF $\rightarrow \left\{ \begin{array}{l} \text{G (IF) (IF) (PF)} \\ \text{Prd (IF)} \end{array} \right\}$
- (e) V $\rightarrow \left\{ \begin{array}{l} \text{prezent} \\ \text{aorist} \\ \text{imperpekt} \end{array} \right\}$
- (f) PF $\rightarrow \left\{ \begin{array}{l} \text{IF} \\ \text{PrF} \\ \text{Pri} \end{array} \right\}$
- (g) IF $\rightarrow \left\{ \begin{array}{l} \text{(Odr) I (PrF)} \\ \text{R} \end{array} \right\}$
- (h) Modal $\rightarrow \{\text{moći, morati, hteti, trebati, smeti, umeti}\}^1$

U (1) R se tumači kao rečenica, PredF — *predikatska fraza*, IF — *ime- nička fraza*, GF — *glagolska fraza*, PF — *priloška fraza*, PrF — *predložka fraza*, I — *imennica*, G — *glagol*, V — *glagolsko vreme*, Prd — *pridev*, Pri — *prilog*, Odr — *odredba*. Oznake fraza su pomoćni simboli, a oznake leksičkih jedinica krajnji simboli. Krajnji simboli se na kraju zvođenja zamenjuju rečima i morfemama jezika pomoću pravila leksičkog umetanja. Pravila frazne strukture i leksikon čine bazičnu strukturu na koju se zatim primenjuju transformaciona pravila.

Prema (1c), pomoćnim glagolima, kad god su prisutni, pripada određeno glagolsko vreme. Ova osnovna osobina pomoćnih glagola je posledica utvrde- nog reda javljanja pomoćnih i modalnih glagola u (1c); taj poredak se ogleda i u nekim osnovnim transformacijama srpskohrvatskog jezika.

Pravilo (1g) treba da omogućiti izvođenje složenih rečenica tipa *Rastko veruje učitelju da je zemlja okrugla* i relativnih rečenica (v. [1]). U ovom pri- logu, međutim, neće se posebno analizirati različite vrste rečeničkih dopuna.

Pravila (1) dozvoljavaju izvođenje rečenice

(2) Milan će hteti ići u bioskop

iz niza oznaka „IF f. morfem Modal G PF“. Takođe se mogu izvesti rečenice

(3)

(3a) Milan je hteo ići u bioskop juče

(b) Milan bi hteo ići u bioskop

(c) Milan bejaše hteo ići u bioskop.

Prema tome, pravila (1) korektno određuju distribuciju glagola *hteti*, pomoć- nog glagola *biti* i futur-morfema *ću, ćeš, će . . .*

¹ U nekim govorima se i glagol *trebati* pojavljuje u ličnom glagolskom obliku.

U (1) su navedeni samo oni detalji koji su bitni za formulisanje nekih osnovnih transformacija i odgovarajućih primera. Drugi red u (1d) omogućava npr. izvođenje rečenice tipa *Sve pristalice su mu ostale verne* iz niza oznaka „IF prezent biti GF“. Za izvođenje te rečenice potrebna je, naravno, i transformacija koja smešta zameničku enklitiku na odgovarajuće mesto u rečenici.

2. Transformacija SLAGANJA i SPREZANJE INFINITIVA

U srpskohrvatskom jeziku modalni glagoli dopuštaju alternaciju infinitivne dopune i dopune *da* + prezent. Tako odgovarajuće rečenice (4) i (5) znače isto.

- (4) Milan $\left\{ \begin{array}{l} \text{sme} \\ \text{može} \\ \text{hoće} \\ \text{treba} \\ \text{ume} \\ \text{mora} \end{array} \right\}$ ići sam u bioskop
- (5) Milan $\left\{ \begin{array}{l} \text{sme} \\ \text{može} \\ \text{hoće} \\ \text{treba} \\ \text{ume} \\ \text{mora} \end{array} \right\}$ da ide sam u bioskop

Ova alternacija pokazuje da je u srpskohrvatskom jeziku potrebna jedna transformacija SPREZANJA INFINITIVA. Ta transformacija se mora primenjivati i na futur-morfeme *ću, ćeš, će . . .* jer rečenice (6) znače isto.

- (6a) Milan će ići sam u bioskop
 (b) Milan će da ide sam u bioskop.

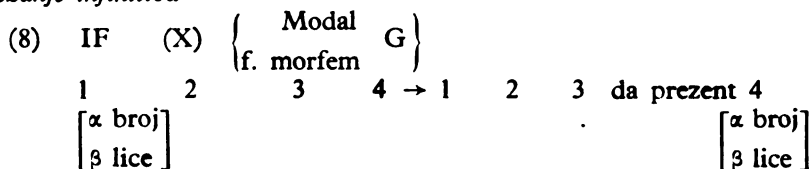
Transformacija SPREZANJA INFINITIVA mora, međutim, da sledi transformaciju slaganja koja se može ovako formulisati:

Slaganje glagola

- (7) IF $\left\{ \begin{array}{l} \text{biti (+nag)} \\ \text{f. morfem} \\ \text{Modal} \\ \text{G} \end{array} \right\}$
- 1   2 → 1   2
- $\left[\begin{array}{l} \alpha \text{ lice} \\ \beta \text{ broj} \\ \gamma \text{ rod} \end{array} \right]$ $\left[\begin{array}{l} \alpha \text{ lice} \\ \beta \text{ broj} \\ \gamma \text{ rod} \end{array} \right]$

Transformacija SLAGANJA kopira lice, broj i rod sa imeničke fraze na sledeći segment. Transformacija SPREZANJA INFINITIVA je fakultativna i sledi transformaciju SLAGANJA. Ona je uslovljena prisustvom modalnog glagola ili futur-morfema.

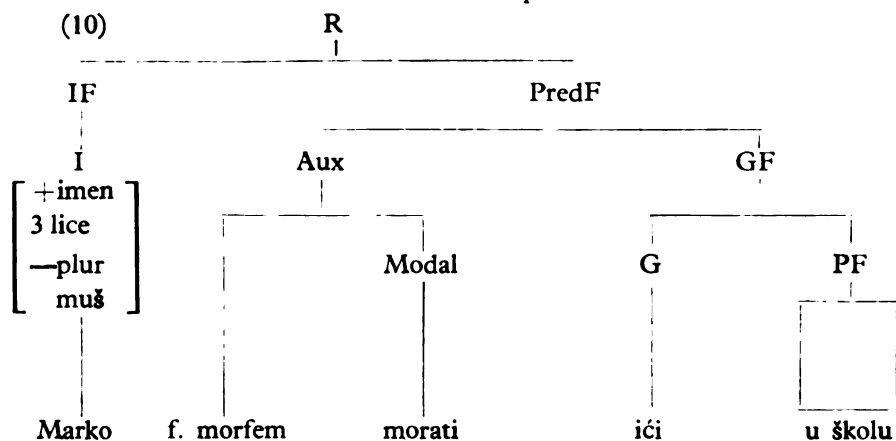
Sprezanje infinitiva

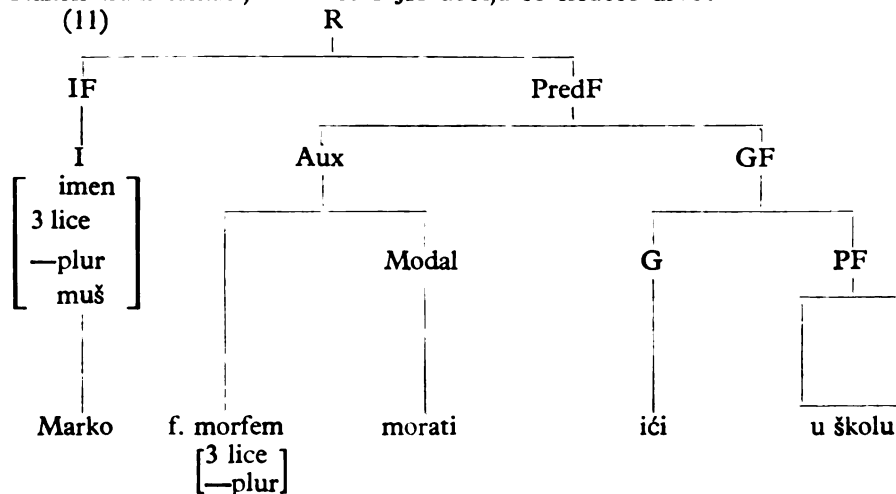
Ilustrujmo primenu ovih transformacija izvođenjem rečenice

(9) Marko će morati da ide u školu.

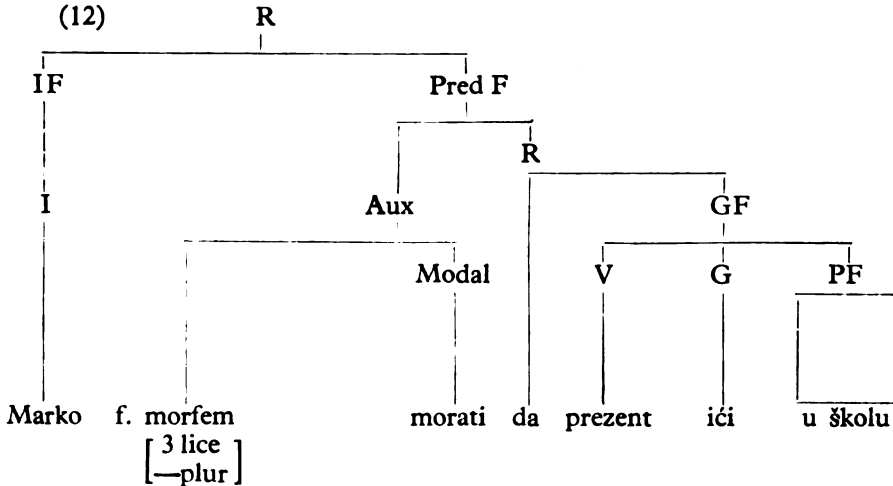
Bazična struktura te rečenice se može pokazati sledećim drvetom:

Nakon transformacije SLAGANJA dobija se sledeće drvo:

Sada transformacija SPREZANJE INFINITIVA proizvodi sledeće drvo:

Na osnovu morfofonoloških pravila izgovora iz (12), dobija se rečenica *Marko će morati da ide u školu*.

Napomenimo da se SPREZANJE INFINITIVA ne primenjuje na modalne glagole. Ako bi se SPREZANJE INFINITIVA primenilo na modalne glagole, nastala bi npr. negramatička rečenica *Marko će da mora ići u bioskop*. Transformacija (8) pravilno predviđa da se samo glagol iza modalnog glagola ili futur-morfema spreže; (8) takođe pravilno predviđa da je ispravna rečenica:

Marko će da ide u bioskop.²

Transformacija (8) čini izlišnom operaciju brisanja iste imeničke fraze (EQUI IF brisanje). S obzirom na to da transformacija EQUI IF brisanje zahteva različita *ad hoc* ograničenja (v. 2), gramatika koja tu transformaciju čini izlišnom se mora pretpostaviti kao jednostavnija.³ Razmotrimo sledeće rečenice:

(13a) Marko hoće da vozi bicikl

(b) Marko hoće da on vozi bicikl.

Rečenica (13a) se izvodi preko transformacije (8) iz rečenice *Marko hoće voziti bicikl*. Želimo da pokažemo da se (13a) ne može izvoditi iz rečenice (13b). U rečenici (13b) *Marko* i *on* su koreferativni jedino ako na *on* pada rečnički

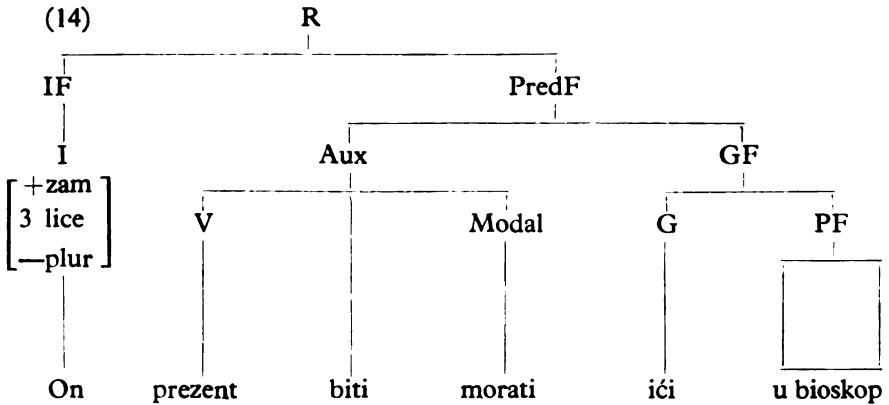
² Ponekad se mogu čuti i rečenice sa skraćenim futur-morfemom. Rečenica *Ti će da ideš u bioskop* nastaje brisanjem jednakog nastavka pomoćnog glagola u rečenici *Ti ćeš da ideš u bioskop*. Zato je rečenica *Mi će da idemo u bioskop* moguća u tom govoru, a rečenica *Ja će da idem u bioskop* nije, jer prvo lice futur-morfema nije *ćem*, nego *ću*.

³ Da bi se EQUI IF brisanje potpuno odstranilo, potrebno je definisati jednu transformaciju sprežanja infinitiva i u odnosu na objekat glavne rečenice radi izvođenja rečenica tipa *Naučio me je da plivam*. U takvim rečenicama se u istočnoj varijanti srpskohrvatskog jezika infinitivu pretpostavlja glagol u ličnom glagolskom obliku (v. Ivić [6]). Gramatika sa SPREZANJEM INFINITIVA je jednostavnija i konsistentnija jer se isključuju različiti *ad hoc* uslovi koji su u standardnom modelu povezani s EQUI IF brisanjem (v. [2]). Transformacija SPREZANJE INFINITIVA se može uopštiti i za druge glagole koji pokazuju alternaciju infinitivne i *da* + prezent dopune (v. [5]).

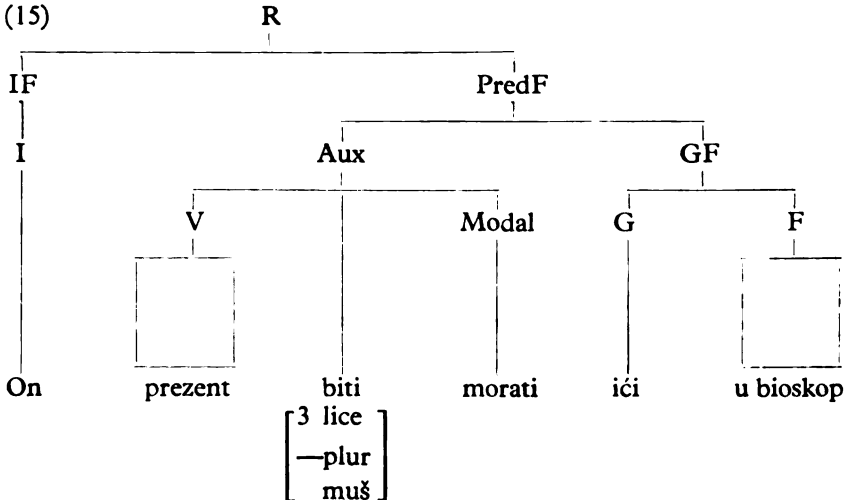
naglasak, ali u tom slučaju se i ne pretenduje na to da *on* i *Marko* pripadaju istoj rečenici. (13b) se, dakle, izvodi iz strukture *Marko hoće_R [da on vozi bicikl]_R* u kojoj se zamenici *on* prema jednom obaveznom pravilu ili transformaciji pripisuje rečenični naglasak ako je koreferentna sa *Marko*. U tom kontekstu transformacija EQUI IF brisanje ne može da bude primenljiva. Na taj način se pokazuje da ne postoji dvostruka generacija rečenica (13a), a to istovremeno znači da za EQUI IF brisanje ne postoji nezavisna evidencija: u svim slučajevima u kojima bi se moglo pretpostaviti EQUI IF brisanje može se primeniti SPREZANJE INFINITIVA.

3. Slaganje participa i prideva

Izvedimo rečenicu *On je morao da ide u bioskop*. Ta rečenica ima sledeću bazičnu strukturu:

Struktura (14) leži u osnovi date rečenice. Primena transformacije SLAGANJA daje sledeće drvo:

Slaganje prideva

(18)	X	(Y)	Prd		
	[α broj]				
	[β rod]				
	1	2	3 → 1	2	3
					[α broj]
					[β rod]

Uslov: Prd nije podređen IF; X i Prd pripadaju istoj R. Uslov je nepohodan u (17) jer se pridevi u imeničkoj frazi moraju slagati s odgovarajućom imenicom. Rečenice poput (19) nisu ispravne:

(19) Milena je videla veliku vuka.

Pridev *veliki* se mora slagati s nosiocem imeničke fraze — imenicom *vuk*. Transformacija SLAGANJA PRIDEVA može da se primeni kad god je njen strukturni opis zadovoljen, tj. SLAGANJE PRIDEVA može da sledi bilo koju dosad opisanu transformaciju kao i da joj prethodi.

4. Izvođenje glagolskih vremena

Sada ćemo proveriti da li pravila (1) omogućavaju izvođenje svih glagolskih vremena srpskohrvatskog jezika. Dajemo sledeći kratak pregled:

- a) prezent: prezent (Modal) G
- b) aorist: aorist (Modal) G
- c) imperfekt: imperfekt (Modal) G
- d) futur: f. morfem (Modal) G
- e) perfekt: prezent biti (Modal) G
- f) kondicional: aorist biti (Modal) G
- g) pluskvamperfekt: imperfekt biti (Modal) G

Pravila (1) dozvoljavaju fakultativno uvođenje modalnih glagola, pa se pored rečenice *Ja idem u bioskop* može izvesti i rečenica *Ja mogu ići u bioskop*. Fakultativno se mogu uvesti i naglašeni oblici glagola *biti*, ukoliko se izabere oznaka (+nag). Tako se npr. dobija rečenica *On jeste pisao pesme*. Za glagol *biti* se u leksikonu moraju navesti kako puni tako i enklitički oblici jer su obe rečenice (20) ispravne:

- (20a) Ti si pesnik
- (b) Ti jesi pesnik.

Glagol *hteti* može da ima samo pune oblike pošto se enklitički oblici *ću, ćeš, će* ... uvode preko pravila frazne strukture (1).

Napomenimo najzad da pravila (1) ne omogućavaju izvođenje oblika sa perfektom pomoćnog glagola kao npr. u rečenici *On je bio pevao . . .* Da bi se izveli i ti oblici potrebna je izvesna komplikacija pravila (1), kojom se ovde nećemo baviti. Preostali deo ovoga priloga posvećen je problemu prostoga futura.

5. Formiranje prostoga futura

U srpskohrvatskom jeziku postoji pored složenog futura i prosti futur u kome se enklitike *ću, ćeš, će . . .* dodaju na infinitivnu osnovu. Uporedimo sledeće dve rečenice:

(21a) Mi ćemo pisati zadatak

(b) Pisaćemo zadatak.

Prosti futur nastaje dodavanjem futur-morfeme na infinitivnu osnovu i ispuštanjem subjekta rečenice, koji, zbog uslova povratljivosti mora da bude zamenica. Formiranje prostoga futura se ne može opisati jednom transformacijom jer bi takva transformacija bila isuviše komplikovana. Ovde je važno uočiti da se kod premeštanja futur-morfeme, u stvari, radi o premeštanju enklitike na drugu poziciju koje je nezavisno motivisano (v. [3]). Ispuštanje zamenice (u poziciji subjekta) je takođe operacija koja se javlja i u drugim okolnostima.

Formiranje prostoga futura se, dakle, može razložiti na dve transformacije: ISPUŠTANJE ZAMENICE i PREMEŠTANJE KLITIKE. Da su to dve posebne transformacije vidimo iz sledećih primera:

(22a) Ja idem u bioskop

(b) Idem u bioskop

(23a) Ti si igrao fudbal

(b) Igrao si fudbal.

(22b) se izvodi iz (22a) samo primenom transformacije ISPUŠTANJE ZAMENICE, a za izvođenje rečenice (23b) iz (23a) potrebno je i ISPUŠTANJE ZAMENICE i PREMEŠTANJE KLITIKE. Formiranje prostoga futura u srpskohrvatskom proizilazi iz nezavisno definisanih transformacija. Transformacija ISPUŠTANJE ZAMENICE mora da sledi SLAGANJE GLAGOLA i SLAGANJE PRIDEVA. Ona se može formulisati na sledeći način:

Ispuštanje zamenice

(24) IF X
 [+zam]
 1 2 → ∅ 2

Uslov: 1 je subjekt rečenice, tj. pod neposrednom je dominacijom čvora R.

Transformacija PREMEŠTANJE KLITIKE sledi transformaciju ISPUŠTANJE ZAMENICE.

Premeštanje klitike

$$(25) \quad \begin{matrix} \text{r}[\text{Kl} & \text{X} & \text{Y}]_{\text{r}} \\ 1 & 2 & 3 \end{matrix} \rightarrow \emptyset \quad 2 + 1 \quad 3$$

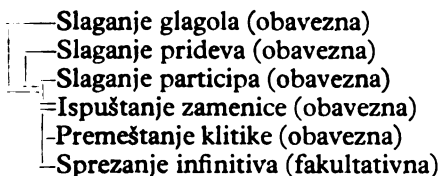
Uslov: Klitika nije podređena predložkoj frazi (PrF).

(25) premešta klitiku sa prve na drugu poziciju u rečenici. To je obavezna transformacija. Transformacija (24) je takođe obavezna ukoliko na zamenicu —subjekat ne pada rečenički akcenat. Činjenica da formiranje prostoga futura proizilazi iz nezavisno motivisanih transformacija predstavlja značajnu potvrdu pravilnosti naše analize.

Transformacija ISPUŠTANJE ZAMENICE sledi transformacije SLAGANJA, ali prethodi SPREZANJU INFINITIVA. Da ISPUŠTANJE ZAMENICE ne sme da sledi SPREZANJE INFINITIVA, vidi se iz neispravnosti sledeće rečenice:

(26) *Da će igra fudbal.

(26) nastaje iz *On će da igra fudbal* primenom transformacija ISPUŠTANJE ZAMENICE i PREMEŠTANJE ENKLITIKE nakon transformacije SPREZANJE INFINITIVA. Poredak transformacije je, dakle, sledeći:

- (27)
- Slaganje glagola (obavezna)
  - Slaganje prideva (obavezna)
  - Slaganje participa (obavezna)
  - Ispuštanje zamenice (obavezna)
  - Premeštanje klitike (obavezna)
  - Sprezanje infinitiva (fakultativna)

Linije u (27) označavaju relativni poredak transformacija. Tako npr. SLAGANJE PRIDEVA prethodi transformaciji ISPUŠTANJE ZAMENICE, ali nije uređeno s obzirom na transformacije SLAGANJE GLAGOLA i SLAGANJE PARTICIPA.

6. Leksičke transformacije

Prema Wasowu (v. [8]), leksičke transformacije se razlikuju od standardnih transformacija po tome što mogu da povezuju članove različitih kategorija, a i po domenu koji može da se sastoji samo od nekoliko leksičkih jedinica. Leksičke transformacije imaju lokalni karakter.

Kao primer leksičke transformacije navešćemo izvođenje rečenica s pridevom *dužan*. Pravila (1) dopuštaju da pridevi imaju najviše jednu imeničku dopunu. Neki pridevi u srpskohrvatskom, međutim, mogu da imaju i po dve imeničke dopune. Takav je npr. pridev *dužan*.

(28) Rastko je dužan blagajniku 100 dinara.

Rečenica (28) je ekvivalentna sa rečenicom (29) koja umesto prideva *dužan* sadrži odgovarajući glagol — *dugovati*.

(29) Rastko duguje blagajniku 100 dinara.

Malo je prideva u srpskohrvatskom koji mogu da imaju dve imeničke dopune. Zato je opravdano izvesti (28) pomoću leksičke transformacije. Ta transformacija bi mogla da ima sledeći oblik:

(30) (*dugovati*_G — lice, broj, vreme) →
(*biti* — lice, broj, vreme + *dužan*_{PRD})

Ova leksička transformacija je lokalna, povezuje članove različitih leksičkih kategorija i važi samo za određene leksičke jedinice — a to su glavni uslovi iz Wasowljevog članka *Lexical transformations*. Ova transformacija preslikava rečenicu (29) na rečenicu (28); lice, broj i vreme glagola *dugovati* se prenose na glagol *biti*, koji se umeće ispred odgovarajućeg prideva. Primena ove transformacije je fakultativna. Zahvaljujući ovom pravilu mi možemo u pravila frazne strukture (1) uvesti samo prideve sa jednom imeničkom dopunom.⁴

Beograd

Stanimir Rakić

LITERATURA

- [1] Akmajian, A. and F. Heny. 1975. *An Introduction to the Principles of Transformational Syntax*, Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- [2] Brame, M. 1976. *Conjectures and Refutations in Syntax and Semantics*, Amsterdam: North-Holland.
- [3] Browne, W. 1974. On the problem of enclitic placement in Serbo-Croatian, u: *Slavic Transformational Syntax*, ed. by R. Brecht and C. Chvany. Ann Arbor: University of Michigan, 36–52.
- [4] Emonds, J. 1976. *A Transformational Approach to English Syntax*, New York: Academic Press.
- [5] Ivić, M. 1970. O upotrebi glagolskih vremena u zavisnoj rečenici: prezent u rečenici s veznikom *da*, *Zbornik za filologiju i lingvistiku* XIII/1, 43–54.
- [6] Ivić, M. 1972. Problematika srpskohrvatskog infinitiva, *Zbornik za filologiju i lingvistiku* XV/2, 115–30.
- [7] Rakić, S. 1984. Glagol *hteti* i struktura pomoćnih i modalnih glagola u srpskohrvatskom jeziku, *Linguistica* XXIV.
- [8] Wasow, Th. 1978. Transformations and the lexicon, u: *Formal syntax*, ed. by Akmajian, Wasow and Culicover, New York: Academic Press, 327–60.

⁴ Mi, dakle, ne prihvatamo uslov Wasowa [8] da leksičke transformacije čuvaju strukturu. Taj uslov nije u skladu sa lokalnošću leksičkih transformacija, jer one, prema Emondsu [4], mogu da menjaju strukturu. Iz razloga ekonomičnosti mi, dakle, smatramo da rezultati leksičkih transformacija nisu nužno homomorfni s pravilima rečeničke strukture..

S u m m a r y

Stanimir Rakić

**DEFINITIONS OF SOME BASIC TRANSFORMATIONS IN
SERBO-CROATIAN**

On the ground of our analysis in a previous paper [7] we have formulated phrase structure rules (1) in which the distribution of main lexical-syntactic categories of SC is explicitly stated. We show how some basic transformations of SC may be formulated on the ground of rules (1). With some basic examples we have illustrated the application of these transformations and established their ordering. The formulation of the transformation Subjugation of Infinitive is particularly important because it shows that the principle of inverse cycle must be assumed in the transformational syntax of SC.

We have further shown that rules (1) make possible the simple derivation of all main tenses of SC. The fact that the formulation of the simple future is effected by independently motivated rules is an important confirmation of our analysis. Finally, we have shown how lexical transformations are applied in the analysis of the adjective *dužan*.

О НЕКИМ СПЕЦИФИЧНИМ КАРАКТЕРИСТИКАМА КАТЕГОРИЈЕ РОДА У СРПСКОХРВАТСКОМ КЊИЖЕВНОМ ЈЕЗИКУ

Категорија рода спада у домен оних феномена који су вишеструко мотивисани — како процесима језичког рашчлањавања објективне стварности, тако и унутарструктурном хијерархијском поделом саме језичке материје са свим развојним заокретима. Као таква она се може разматрати с једне шире позиције у својству дијагностичког теста за истицање важних карактеристика граматичке структуре у погледу степена ангажованости и узајамних утицаја појединих нивоа с обзиром на њихове основне квалификације. Категорију рода (пре свега именичког) треба интерпретирати као специјализовано средство (мање или више граматикализовано у појединим језицима) за изражавање општевалидне дистинкције између објеката природног рода (спола).¹ (У језицима који не познају род та се семантичка информација изражава на различите начине, према могућностима граматичке структуре — нпр. специфичним сложеницама.) То је једна од најважнијих њених спецификација која активно делује на груписање подредних језичких јединица и сачињава њену семантичку и прагматску основу. У том својству род је непосредно везан и за неке друге врсте језичких подела — пре свега за поделу именица приликом обележавања живих и неживих објеката (+/— живо), што у српскохрватском језику долази до изражаја кад је посреди мушки род. (Као специјализовану подврсту у оквиру мушког рода можемо разматрати посебне облике у неким словенским језицима мушко-личног рода за обележавање социјално маркираних особа,² у српскохрватском језику такви су збирни бројеви на *-ица* са морфолошким третманом именица женског рода на *-а*.) Конкретна реализација категорије рода врши се у склопу са категоријом броја,³ што се очито испољава у српскохрватском језику, где се мора спровести дистинкција између парадигме за једину и множину у погледу граматичке квалификације рода. Тако,

¹ Е. Курилович, К вопросу о генезисе грамматического рода, Очерки по лингвистике, Москва 1962. Вл. Анић, Род и спол у српскохрватском језику, Научни састанак слависта у Вукове дане, Београд 1983, 13.

² Н. Dalewska-Greń, К. Feleszko, Место бројева у одређивању граматичког рода и броја у српскохрватском и пољском језику, Научни састанак слависта ... 13.

³ Н. Dalewska-Greń, К. Feleszko, нав. дело. Corbett G., Resolution rules for predate agreement in the slavonic languages. The Slavonic and East European Review. Vol. 60. № 3.

на пример, већина једносложних именица мушког рода и неке двосложне у множини добијају проширење основе — морфему *-ов* (*град—градови, воз—возови*), која је, у ствари, носилац информације о роду, поред информације о броју, управо због синкретизације именичке деклинације, што смањује информативност падежних наставака у множини. То се исто односи и на номинатив множине пошто је наставак *-и* ангажован и у другим морфолошким позицијама (нпр. у парадигми именица женског рода типа *сџвар*, у генитиву множине неких именица мушког и женског рода), дакле, додатна морфема *-ов* обједињују две врсте језичких информација. Тим проширењем именичке основе одржава се квантитативна симетрија у парадигми између једносложних и вишесложних именица (упор. *град—градови, студент—студенти, бол—болони, учитељ—учитељи*). Тај принцип се одржава и у зависним падежима, дакле, по вертикали (кроз целу морфолошку парадигму).⁴ Истовремено род се на нивоу реченице реализује такође симетријски — посебно у групи субјекта и у групи предиката.⁵ Основни регулатор категорије је субјекатска група, што доказује и чињеница да се одступања запажају заправо приликом конгруенције предикатске групе према субјекатској.⁶ (Нпр. *крошња и иране захвајили су чинџаво небо. Шиџула и шиџака били су све шиџо је шиџашња медицина моџла да му пружи.* — прим. Гудкова, в. н.д.) То што сва одступања иду у корист мушког рода доказ је да је конгруенција по роду у предикату подређена извесној тенденцији ка маскулинизацији, што се запажа и иначе (нпр. у сврставању по роду већине позајмица у комбинацијама између родова и њихова конгруенција са предикатом: *Муж и жена су шиџили. Смрачили се небо и џланина. Пиле и џаче су џокисли*). С друге стране, већ сама чињеница да обликовање предиката по роду зависи од спољне структуре реченице — позиција, одстојање између појединих реченичних делова — показује да је у питању извесно издавајање и осамостаљивање предикатске групе у подели граматичких информација. Дакле, у погледу рода предикат је заиста у зависном положају, а то су такође и именичке одредбе. Сви они добијају информацију о роду у резултату структурирања на површини, тј. приликом формалног обликовања реченице.

У српскохрватском језику постоје три граматичка обележја од дијагностичке вредности за категорију рода⁷: 1) конгруенција у именичкој групи, 2) завршна морфема номинативног облика, 3) морфолошка

⁴ Интересантно је поређење са бугарским језиком који познаје ту појаву, али је изгубио деклинацију (син—синове, град—градове). Тамо се симетрија одржава само по хоризонталу у оквиру номинативних облика, то је други тип симетрије. Појава се квалификује као граматички балканизам — в. Б. Попоз, Положај српскохрватског језика у балканском језичком савезу, ЈФ, XL, 1984.

⁵ Л. Лашкова, Из типологије категорије рода у српскохрватском и бугарском језику, Научни састанак слависта ... 1983.

⁶ В. Гудков, Додатак правилима слагања предиката са више субјеката, Књижевност и језик, 1965, 12. Corbett, нав. д.; А. Менац, Из проблематики обозначенија рода лиц в русском и хорватскојерсбском језицима, Научные основы и практика преподавания русского языка и литературы, Загреб, 1976.

⁷ М. Ивић, Обележавање именичког рода у српскохрватском књижевном језику, Наш језик, X, 192—211.

парадигма (облици зависних падежа). Овај ред не зависи од степена важности посебних обележја и мења се у различитим случајевима. За разлику од неких досадашњих интерпретација ове проблематике,⁸ издвајам као посебно обележје номинативни облик (завршну морфему), имајући у виду заправо синкретизацију зависних падежа, адаптирање позајмица, сврставање по роду неких специјализованих група именица код којих је род више граматикализована категорија (збирне именице, *pluralia tantum*, неки деминутиви и др.). Остала морфолошка парадигма није онолико битна за сврставање по роду колико су битни конгруенција и завршна морфема номинативног облика. На пример, у множини због синкретизације већине падежних наставка (мушки и средњи род свих именица, женски род на -*ђ* у дативу, инструменталу и локативу, посебно у генитиву сва три рода, изузев женског рода на -*ђ*) предност има конгруенција. Према њој се одређује и род позајмица. Тамо су обично и највећа колебања заправо у множини — резултат укрштања двеју тенденција: одређивање рода по завршној морфем и маскулинизација именица (*корзо—корза, корзи; салто—салта, салти; динамо—динама, динами*).⁹ Уопште за сврставање по роду у множини тенденција је да се истиче на првом месту као фактор конгруенција, што значи да се више ангажује синтаксички ниво у реализацији категорије. То зависи (у обрнутој пропорцији) од степена граматикализације рода код различитих врста именица, тј. од њихове семантике и граматичких спецификација. Тако, на пример, деминутиви и збирне именице сврставају се по роду аутоматски, на основу завршних морфема номинативних облика (-*ак, -ац, -ић, -чић*: м. род — *санак, џурџаџак, девојчурак, жабац, бабац, брадић, сјанчић*; -*ица*: ж. род — *сукњица, џурџица, бубица, мрвица; -це, -ашце, -енце, -че*: ср. род — *јерце, сунашце, ћепенце, клинче, момче, јаце*; збирне именице на -*ад, -ија*: ж. род — *бурад, дујмад, ирасад, момчадија, клинчадија, сјуденџарија; -је*: ср. род — *класје, лише, јерје, јрожје*). Та констатација односи се и на именице *pluralia tantum*, а такође и на веома продуктивну групу апстрактних именица на -*оси* (*наочари*: м. род, *јанџалоне*: ж. род, *враџа*: ср. род; *младоси, мудроси* и сл.: ж. род). Све наведене групе имају посебан граматички статус на основу специјализованог маркера одређене семантичке информације, који се уклопио у општи механизам језичког сврставања. Код њих се као основни индикатор рода истиче завршна морфема номинативног облика јединице. Осим у множини и код позајмица, конгруенција одређује род већином када су у питању називи живих особа (посебно лица) код којих је релевантна и разлика у природном роду (*шај званица, ша званица, шај ириселица, ша ириселица*), или су морфолошки маркери међусобно неконгруентни у погледу рода (*шај комуниста — шој комунисте — ши комунисти, шај слуја — ше слује*). Посебну пажњу заслужују појаве двојачке конгруенције — дакле и двојачке одређености по роду чија морфолошка

⁸ О њима више М. Ивић, нав. д.

⁹ Подаци су пренети из: Е. Барић и кол., Приручна граматика хрватског књижевног језика, 1983, а такође из речника страних речи М. Вујаклије, Б. Клаића, Р. Алексића; в. и: Д. Игњатовић, Новине у морфологији унесене најновијим именицама страног порекла, Наш језик, н. с. XIII, 1963, 208—224.

парадигма сама по себи остаје на међусобно конгруентном решењу (*шај бишаниа* — *ша бишаниа*, *шај злоямшило* — *шо злоямшило*). Број таквих случајева додуше није мали. Они још једном потврђују мисао да категорија рода нипошто није чисто граматичка него лексичко-граматичка субкатегија са вишеструком реализацијом на синтаксичком и морфолошком нивоу и при том мање или више семантички мотивисана.¹⁰

Сврставање по роду претпоставља следеће врсте селекција: 1) живи/неживи објекти, 2) живи објекти: мушки/женски природни род (спол), објекти људског карактера/остали објекти, социјално маркирани/немаркирани објекти — у неким словенским језицима, 3) позајмица/домаћа реч, 4) семантички и стилски маркирана реч/неутрална реч, 5) множина/једнина (тај се списак вероватно може још допунити). Леви члан наведених супротстављања претпоставља евентуално ангажовање више од једног индикатора и обавезно учешће конгруенције у одређивању рода именица.

Што се тиче граматичке мотивације категорије рода, њу треба тражити у контексту основних обележја граматичке структуре српскохрватског језика. Овде ћу се зауставити на неким специфичним случајевима индикације родова који кореспондирају заправо са три таква обележја, а то су синкретизам, суплетивизам и дублетност. Ради се о облицима са двојним сврставањем по конгруенцијским могућностима (*шај/ша*: *људурина*, *луда*, *бубалица*, *ухода*, *злослуша*, *ишјаница*; *шај/шо*: *луњало*, *блебешало*, *зановешало*), а такође и о дублетним облицима различите врсте (*рик*—*рика*, *сеи*—*сеша*, *скуш*—*скуша*, *крик*—*крика*, *йроблел*—*йроблема*, *манир*—*манира*). Понекад је двоструко решење овог тига семантички оправдано. Ради се, наиме, о именицама којима се људско биће, без обзира на спол, као такво квалификује па се конгруенција прилагођава или конкретном лицу о којем именица реферише, или граматичком лицу саме именице. Ту, дакле, именица синкретизује податак о два граматичка рода, на исти онај начин на који многе падежне морфеме информишу о два и више падежа и истовремено о два рода (нпр. о мушком и средњем *-има* у множини). Претходно поменута група именица друкчија је од ове по томе што се своди на дублетне облике који се само разликују по завршној морфеми (Q — a). Такви се парови често одржавају на граници између дублетности и синонимије, захваљујући накнадно развијеним додатним семантичким проширењима једног од двају облика (*цик*—*цика*, *лес*—*леса*).¹¹ Синкретизовани облици имају двоструку конгруенцију и јединствену морфолошку парадигму, док је за дублете карактеристично присуство две посебне морфолошке парадигме уз две посебне врсте конгруенције.

¹⁰ И. Ревзин, Современная структурная лингвистика, Наука, 1977. О. Ревзина, Основные черты структуры грамматической категории рода, Славянское и балканское языкознание, 1976. Методы лингвистического описания славянских родовых систем, лингвистические исследования по общей и славянской типологии, 1965.

¹¹ Грађа је екскерпирана из Речника српскохрватскога књижевног језика, МС, Нови Сад, I—VI, у тексту се цит. — РМС.

Од „синкретизованих“ по роду именица једну велику групу представљају семантички и стилски маркирани облици пејоративне оцене са завршетком на вокал према коме се одређује једна од њихових квалификација по роду (-а: м. и ж. род, -ло: м. и ср. род). Нпр. *кржља*, *лудаца*, *џројуха*, *лујача*, *раскућа*, *лажа*, *левениа*, *џрождрљица*, *ждера*, *џрејџриа*, *скиџалица*, *скиџница* *луџалица*, *крџџалица* (кад се односи на човека), *варалица*, *бубалица*, *улизица*, *издаџица*, *џуликџжа*, *џројалица*, *биџаниа*, *злослуџа*, *рџа* (кад се односи на човека), *џрчкало*, *џриоварало*, *коџкало*, *злойаџило*, *чаниризало* (поред: *чаниризалица*), *луњало*, *зановџшало*, *замуџкивало*, *брундало*, *џунђало*, *доскакџеало*, *скиџало* и др. Њихова друга квалификација по роду мотивисана је семантички (обележавањем природног рода: м. род) и индицира се једино конгруенцијом (тај/та претрга, тај/та муџа, тај/то замуџкивало). Мора се истаћи да је код именица на -ло (м. и ср. род) ипак чеџћи средњи род заправо кад је у питању конгруенција одредбе — *џилозоџ*, *доскакџеало*, *наџвеџе* (РМС). На тај се начин наглашава пејоративна оцена — *џиџо џи је он неко злојаџило* (поред *мора да је сџрашан злојаџило/сџрашно злојаџило*). Кад именица означава особу женског спола, одредбе се квалификују облицима средњег рода — *она џи је сџрашно џунђало . . . досадно коџкало*. И код именица са завршетком -а долази у обзир двојако сврставање по роду према дистинкцији сполова (*Он може биџи наџвеџи || наџвеџа џројалица*; али кад је женско лице у питању, увек само женски род: *жена му је сџрашна свађалица*). Приликом наглашавања пејоративне оцене за мушкараца обично се врши замена рода (*И он је нека сџрашна биџаниа*. *Миџа — она сџара џројалица — доџао џре неки дан . . . | Онаџ сџари џројалица и скиџница оџеџ се џоџавио*). Такве врсте употребе требало би размотрити и с тачке гледишта социолингвистике. На избор конгруентног облика без сумње утиче и структура реченица и информација текста. Заједничка стилска и семантичка специјализација целе групе условљава и постојање синонимних облика типа: *чаниризалица — чаниризало*, *скиџалица*, *скиџница — скиџало*.

Избор конгруентног рода ипак показује да је у питању и ауторова сугестија — *џо доџазује да је хисџориџа . . џраво злојаџило*. *Биле су џо усниџе џиџноџа џриоварала . . . и џоџазује оном неџознаџом џриоваралу џиџа се заџраво доџодило* (РМС). (У последњим двома реченицама, наиме, наглашава се да је у питању мушка особа.) Неки од размотрених облика имају посебне еквиваленте у мушком и женском роду: *џрождрљица — џрождрљиваџ*, *џрождрљивица*; *џричало — џричалаџ*, *џричалиџа*. Они се паралелно употребљавају, али у поређењу са њима „синкретизовани“ облици (*џрождрљица*, *џричало*) су наглашени у већој мери. Размотреној групи именица „синкретизованих“ по роду и стилски маркираних треба прикључити групу именица аугментативне и пејоративне специјализације са завршетком на -а које се сврставају у мушки и женски род — у женски према морфолошким индикацијама, а у мушки и према семантичкој информацији (код живих створова) и према конгруенцији. Нпр.: *бивољчина*, *вољина*, *ждребина*, *џасџувчина*, *соџољина*, *буздованчина*, *каџанчина*. Ипак се ове именице разликују од претходно поме-

нутих по томе што је двородност овде чисто конвенционална, на граматичкој основи.

Од „синкретизованих“ по роду именица треба посебно издвојити релативно ретке случајеве кад дата именичка реч испољава стилски неутралну природу као: *муштерија*, *званица*, *йриселица*, *злајокоша* и сл. Код њих је двородност семантички мотивисана а то јој омогућава да се одржи у језику. То се исто односи и на стилски маркиране облике типа *йјаница*, *схијница*, *крешшалица*.

Код неких именица двојно сврставање по роду је чисто морфолошке природе. То се најчешће запажа код неких позајмица приликом њихове адаптације српскохрватском језичком узусу (*лидо*, *либрејшо*, *рестшо* — ср. и м. род, *леваниша* — м. и ж. род); дакле, ради се о дублетности морфолошке парадигме. Од домаћих речи (*ілад*, *бол*,¹² *сїарезж*, *кукавел* и сл.) може се издвојити једна мала група у којој је двородност такође резултат укрштања различитих врста граматичке селекције.

У неку руку на сличан начин можемо прихватити и дублетне облике са завршетком $-\emptyset$ (м. род), $-a$ (ж. род) на основу кога се врши и сврставање по роду. Као формална појава, облици са вокалним завршетком могли би се протумачити у оквиру познате тенденције у језику да се максимално отварају слогови, да се избегавају консонантске групе и консонанти у финалној позицији где је то могуће. Дакле, промена рода ту настаје на морфолошкој основи. Нпр.: *рик*—*рика*, *крик*—*крика*, *развал*—*развала*, *йрозоб*—*йрозеба*, *сик*—*сика*, *цик*—*цика*, *хук*—*хука*, *бук*—*бука*, *врисак*—*вриска*, *йисак*—*йиска*, *скуш*—*скуша*, *назоб*—*назоба*, *љубомор*—*љубомора*, *забун*—*забуна*, *сеј*—*сејша*, *звек*—*звека*, *наук*—*наука*, *сїрем*—*сїрема*. (Овде нису узети у обзир парови са по једним дијалектским обликом, а такође и индивидуална образовања, иначе је број таквих парова у језику већи.) Опредељење за један од двају облика може се вршити у оквиру постојећих књижевнојезичких израза (источног и западног типа) и у зависности од хронолошке дистинкције (стаги/нови облик), а такође и од индивидуалног избора писца. Тако се у западној књижевнојезичкој пракси даје предност неким облицима мушког рода. Врло често се та дублетност одржава на чисто семантичкој дистинкцији, која даје основа да се говори о некој врсти напредно развијене синонимије — тј. делимично подударње, непотпуно поклапање у значењу. Нпр. *сїрем*—*сїрема*, *наук*—*наука*, *крик*—*крика*, *звек*—*звека*, *цик*—*цика*, *скуш*—*скуша*, *сеј*—*сејша*, *рик*—*рика*. Велике могућности у том погледу пружа фигуративна употреба: *Као да је рика шойова њејова усїаванжа*. *Из шамнице се ірдан зачу рик*. *Не мојох већ йодносиши руја шїшо іа је на ме мейшо* (упор. *Сјела руја йокрај йуша*). *Њејове шеорїје су дизале више буке и йрашине*. (Не може се заменити дублетом м. рода, за разлику од: *Бук/бука валова њен је ілас*.) *Лејинове ријечи дају кључ к сушїини цијеле шїшамїе и усмене хуке око Толсїојева имена*. (Замена обликом мушког

¹² Д. Игњатовић, О роду именице „бол“, Наш језик, н. с., 1960, X, св. 1—2, 55—59. Откуд именици „глад“ два рода и две промене, Наш језик, н. с., XI, св. 7—10, 1961, 255—259.

рода није могућа.) (РМС). За семантику целе групе је карактеристично да се репродукују конкретне појаве из човекове околине преко људских реаговања, предмети и појаве из најближе стварности, људска, физичка и психичка стања. Таква се образовања више не креирају, али се њихова функционалност добро одржава и развија заправо због накнадно развијених семантичких разграновања једног од корелативних облика (нпр. *сећ* — м. р. 1. *осећање, осећај*, 2. *осећање жалосићи = сећа : сећа* ж. р. — *осећање жалосићи, њошишишеноси*; *бук* м. р. — 1. *слај, млаз*, 2. *бука : бука* ж. р. — *шум, луја, ђалама*; *врисак* м. р. — 1. *крик, крајкоштрајан њродоран ђлас*, 2. *врискање, вришишање : вриска* ж. р. — *врискање, вришишање*; *цик* м. р. — 1. *врисак, крик*, 2. *цичање*, 3. *цика*, 4. *шеме*, 5. *бол, жишање, севање : цика* ж. р. — 1. *врискање*, 2. *ђлас нежих живошиња*, 3. *ђрасак, ђуцњава*, 4. *звиздање, фијук*, 5. *шкришање, шкриша*).

Друге врсте је дублетност и двојак сврставање по роду код неких позајмица, мада је и оно на чисто морфолошкој основи настало у резултату већ истакнуте тенденције ка формалном обликовању адаптираних речи према домаћим правилима фонемске комбинаторике. Нпр. *ренесанс—ренесанса, мандал—мандала, метод—метода, скалин—скалина, ренеш—ренеша, манир—манира, реквизиш—реквизиша, биланс—биланса, крајн—крајна, ређн—ређна*. Морфолошки маркер (-*ѐ/-а*) одређује род једнозначно, обе обличке верзије именице се потпуно поклапају семантички, избор једне од њих је питање прихваћене традиције, одређене терминологије и стила.

Посебно треба издвојити из тог склопа случајеве морфолошког суплетивизма типа *комуниш—комуниша, диђломаш—диђломаша*, где се род индицира једнозначно (м. р.), али на основу конгруенције. Дакле, у том смислу корелација -*ѐ/-а* је ирелевантна. Међутим, она условљава неку двојакост обликовања морфолошке парадигме у једнини (м. род/ж. род) без утицаја на конгруенцију¹³ — *шај комуниш, ђођ комуниша/ђај комуниша, ђођ комунише*. И тако независно од природне сличности корелативни парови типа *ђроблем—ђроблема* и *комуниш—комуниша* имају различити лингвистички третман на основу различитог степена граматикализације — код првог је граматикализација већа и сврставање по роду се врши аутоматски само према завршној морфеминиминативног облика (м. р./ж. р.), док је код другог сврставање по роду заобишло морфолошке индикације и обављено је према семантичкој основи (преко конгруенције) једнозначним решењем (м. р.).

Из овог кратког прегледа може се закључити следеће:

Реализација категорије рода у српскохрватском језику у склопу је са основним обележјима граматичке структуре језика у координацији са механизмима семантичког рашчлањавања чије се деловање обавља најчешће преко конгруенције, на синтаксичком нивоу. Не може се говорити о комплексној граматикализацији категорије рода као што је то могуће у другим словенским језицима, него се појаве морају интерпретирати издиференцирано.

¹³ М. Ивић, нав. д. 201.

Чести случајеви неподударања конгруенције и морфолошке парадигме дозвољавају да се говори о конгруенцијском и парадигматском (морфолошком) роду.

Случајеви „синкретизације“ рода у складу су са другим појавама такве врсте у граматичкој структури језика. Показало се да је граматички мушки род најактивнији у склапању „синкретичких“ комбинација са друга два рода (што је и семантички мотивисано), док се друга два граматичка рода, нарочито средњи, уклапају већином формално на парадигматској основи (изузев случајева када је у питању означавање особе женског спола). С друге стране, узевши у обзир све могуће комбинације, може се видети извесна склоност да се употребом облика граматичког мушког рода постигне неко уопштавање, стилска немаркираност, што чини овај граматички род способним да потисне друга два рода на плану реченичне конгруенције.

Испољава се и једна карактеристична појава: успостављање намерне конгруенције између обележја рода који носи, с једне стране конгруенција, а с друге именички облик. Тај поступак бива кофишћен ради стилских ефеката.

Софија

Лили Лашкова

Р е з ю м е

Лили Лашкова

О НЕКОТОРЫХ ХАРАКТЕРНЫХ ОСОБЕННОСТЯХ КАТЕГОРИИ РОДА В СЕРБОХОРВАТСКОМ ЛИТЕРАРНОМ ЯЗЫКЕ

В статье рассматривается реализация категории рода в контексте основных особенностей грамматической структуры языка (его морфологического уровня): синкретизма, суплетивизма и дублетности. Автор останавливает внимание на всевозможных случаях отклонения от обычной классификации по роду („двухродовость“, несовпадение синтаксических, морфологических и семантических показателей форм). Категория рассматривается во всей сложности и многосторонности ее прагматической, семантической и граматической мотивированности.

ИЗ ПРОБЛЕМАТИКЕ ИМЕНИЦА ТИПА NOMINA AGENTIS

1. У овом раду ја скрећем пажњу на чињеницу да су и именице месног значења по својој секундарној употреби такође именице типа *nomina agentis*. У друштвеном сектору никла је једна нова категорија предузећа, која се понашају као сопственик онога што производе. Њихов је назив настао из категорије *nomina loci*, али оне данас делују као *nomina agentis*; на пример *сџацклар* = предузеће које производи, продаје, испоручује.

2. Моје је настојање овде да, бар у главним цртама, укажем на то која су се занимања тако пренела на одређена предузећа, а која нису. Другим речима, шта је данас назив занимања чији је носилац појединачни произвођач (такве називе ја обухватам термином *agentis individualis*), а шта реч за занимање које је прешло у колективне руке¹ (по мојој терминологији *nomina agentis collectivus*), затим, како се све то одсликава у језику, тј. да ли за дато занимање постоји посебна реч, или се оно мора описно изразити; колико је колективних предузећа која производе нешто што никад нису производиле појединачне занатлије (мислим на случајеве егземплификоване српскохрватском речју типа *шећерана*). Најзад, предмет моје пажње биће овде и то да ли је руска језичка ситуација у овом погледу слична српскохрватској.

3. Разматрање ће се засад тицати производне тематике,² а акценат ће бити на српскохрватским језичким приликама.³ Такво истраживање

---

¹ Имам овде у виду само лексички ниво. Напомињем посебно да се нећу бавити анализом и утврђивањем морфолошке деривације. Циљ овога рада је осветљавање значења речи, а не грађења.

² Саобраћај и угоститељство као и примарне привредне гране овом приликом искључујем из разматрања.

³ Српскохрватска језичка грађа за ово испитивање сакупљена је из најразноврснијих извора. У првом реду ту су велики речници које ћу овде скраћено назвати: Речник ЈАЗУ; Речник САНУ (закључно са 12. т.); Речник МС—МХ; Р. Јовановић и Л. Атанацковић, Систематски речник српскохрватског језика, Матица српска, 1980; Систематски списак занимања — Јединствена стандардна класификација, Савезни завод за статистику, Београд, 1981. До материјала сам долазила и из граматики српскохрватског језика и других радова, различитих средстава информисања, у разговору са пријатељима. Користило ми је, наравно, и сопствено знање матерњег језика. За руски језик извор су ми били речници савременог руског књижевног језика: 17-томни и 4-томни; Толковий словарь живого великорусского языка (В. Дала), М. 1978—1980 (фототипско II издање из 1981); двојезични речници — И. И. Толстой, Србскохорватско-руски словарь, Москва, 1970; Русско-сербско-

може да осветли не само језичку ситуацију него и друштвену. Наиме, систем образовања лексема, а поготову из агентивне категорије, у непосредној је вези са развојем друштва и одражава степен развитка материјалне и духовне културе његове у датом тренутку, као што показује и историју тога друштва. Одређене законитости семантичког развитка лексема једног језика, и њихово јављање и ишчезавање — резултат су сплета низа општејезичких и екстралингвистичких фактора. То је социолингвистички проблем, и то што хоћу овде да покажем код нас није рађено, а треба да се ради. Пошто је то пионирски подухват своје врсте, ја овде нећу досећи исцрпност, али бих ипак да побројим неке случајеве.

4. Језик, као одраз материјалног и духовног живота безброј поколења, садржи у свом саставу агентивне називе из разних епоха. Егзистирају напоредо лексеме из области индивидуалног занатства и крупне индустријске организације и производње у друштвеном сектору. Познато је да је наша занатска делатност била у рукама појединаца, а да је социјалистичка изградња унела и у ову област промене, не само преласком на модерно индустријско друштво него и у организацију рада, однос према производу рада. Поред тога, у специфичности нашег друштвеног развоја последњег времена спада и развијање тзв. мале привреде, стварање малих производних јединица са високим учешћем индивидуалног квалификованог рада, а уз примену нове технологије и нове поделе рада.

Прерађујући све то кроз свој механизам, језик се богати, али том приликом пружа и разне могућности номинације — синтетичког и аналитичког типа.

(I) Nomina agentis individualis

5. Знатан број речи српскохрватског језика отпада на *називе занатлија* названих по производу рада или некој радњи најкарактеристичнијој за производњу, иако су они, као мајстори, обављали многе или све фазе рада — од идеје до реализације, укључујући често и припрему сировина и продају. По томе се рад у овој делатности битно разликује од индустријске производње, за коју је значајна сарадња разних стручњака у изради неког артикла, како би се он што пре и што квалитетније изнео на тржиште.

Када се ова димензија занатског привређивања узме у обзир, онда је јасно зашто су имена из класе тих занимања применљива и на произвођача и на продавца одговарајућег типа производа. Предикација код тих имена је или сасвим неизражена, уп. **СТОЛАР**, **ЈОРГАНЦИЈА**, или постоји, али се своди само на једну од многих радњи које доводе до финалног производа, уп. **ПЕКАР** (изведено од *пећи*), **КРОЈАЧ** (од *кројити*) и сл.

хорватский словарь, Москва, 1966; М. Московљевић, Речник руског и српскохрватског језика, Београд, 1963; Srpskohrvatsko-ruski tehnički rečnik, Moskva — Beograd, 1967; Н. Н. Биelfeldt, Rückläufiges Wörterbuch der russischen Sprache der Gegenwart, Berlin, 1958. Консултовала сам и граматике савременог руског језика.

6. Занатска делатност се по правилу обавља у некој просторији, уопште на неком месту прилагођеном за ту сврху, и као локал се зове радионица или радња, а именице које их означавају спадају по прагмату у класу *nomina loci*, са именом одређеног типа занимања у основи, као ПЕКАРА, КРОЈАЧНИЦА, СТОЛАРНИЦА и сл. Међутим, то не мора бити правило; не постоје изведенице истог типа од МЕХАНИЧАР, БУРЧИЈА, АУТОЛАКИРЕР, ВУЛКАНИЗЕР и сл. Описна номинација је такође у овом случају честа појава — уп. СТОЛАРСКА РАДИОНИЦА, ТКАЧКА РАДЊА и сл.

Посебно напомињем да се као назив радионице појављују и изведене именице на *-ија*, које иначе у језику функционишу првенствено као својеврсна збирна образовања: СТАКЛАРИЈА = „(разни) предмети од стакла“, ДРВЕНАРИЈА = „(разни) предмети израђени од дрвета“ и сл. Пошто ме овде интересује искључиво њихова способност да (оказионално) означе и одговарајућу продавницу, односно предузеће, ја ћу ове изведенице разматрати заједно са изворним представницима категорије *nomina loci* (СТАКЛАРА, ПЕКАРА и сл.) у истој функцији ознаке продавнице (предузећа).

Треба имати у виду и то да неке радионице доследно остају у рукама индивидуалних занатлија, док друге могу прерасти у предузећа, колективе, не мењајући при том имена која су првобитно имале, нпр. КОЖАРА/КОЖАРНИЦА је и радионица, и мање предузеће, и фабрика за прераду коже.

7. Узроке томе треба тражити у друштвеној оријентацији на развијат индустријске производње, тамо где су друштвене потребе то налагале. Нешто је у том општем прогресу отпало из живота као непотребно, повлачећи за собом и поједине занате. Наиме, ужа занатска специјализација у неким делатностима губила је значај. Затим, и квалитет индустријске робе могао је утицати на такав исход. Па ипак, не само што неки занати трају и дан-данас него су се развили и нови. Судбину заната, а са њима и занатлија, дели у извесном смислу и судбина њихових назива.

8. *Дрвопрерађивачка занатска делатност* у језику је релативно бројно заступљена називима носилаца те делатности: БАЧВАР/КАЧАР, КОЛАР, КОРПАР, СТОЛАР, ТЕСАР. Јављају се и називи одговарајућих радионица: БАЧВАРНИЦА, КОЛАРНИЦА, КОРПАРА, СТОЛАРНИЦА/СТОЛАРИЈА, ТЕСАРНИЦА, који се понекад примењују и на фабричке погоне, па и на сам колектив који води дато предузеће.

9. Многи предмети израђивани од дрвета, углавном за домаћу употребу и пољске радове, изгубили су своју пређашњу функцију, уступивши пред индустријским производима од метала или других материјала, или их је механизација сасвим потиснула, па су и називи оних који су их израђивали, егзистирајући у језику и даље, остали да причају о једном другом времену. Тако, рецимо, за производне послове које је некад обављао БРДАР, ВРЕТЕНАР, ГРАБЉАР, КАШИКАР/КАШИЧАР, КОРИТАР, КОВЧЕГАР, ЛОПАТАР, ЧАНЧАР и сл. тешко да се данас може наћи одговарајући специјализовани мајстор.

Нема потврде у речницима да је било и таквих радионица, што би могло значити да су предмете по којима су названи ови мајстори производили уз нешто друго. Могли су их, исто тако, правити и неквалификовани појединци, додуше, по традицији у породици вични обради дрвета, и продавати их или давати у замену за друге производе, уп. КОРИТАР (у Речн. САНУ: „често уз реч Цигани због бављења Рома коритарством“).

За нас је овом приликом вредно посебног помена првенствено то да су бројни називи из ове занатске делатности остали искључиво везани за појединце као носиоце производне делатности.

Моћна дрвна и дрвопрерађивачка индустрија развила је оно што је за живот друштва имало значаја и означила крај неким занатима, не задирући, међутим, баш у све области, тако да су и даље остали као занатлије ДРВОРЕЗАЦ, ДУБОРЕЗАЦ, КАЛУПАР, МОДЕЛАР и сл., посебно у уметничком занатству и домаћој радиности.

10. У *текстилној занатској делатности* на исти начин се види пређени пут у развоју наше привреде. У њој постоје називи из времена искључиво занатске производње; уп. ВРЕЂАР, ГУЂАР, ЗУБУНЦИЈА, АСУРЦИЈА, КАПАМАЦИЈА, СТРУНАР/СТРУЂАР, ТОРБИЧАР и сл.

11. Занатлије у овој делатности су запослене на преради сировина, што се разабера из назива типа ВУНОВЛАЧАР, ЛАНАР, затим на примени посебне занатске технике односно на изради посебних врста тканина: ВАЉАР, ПЛАТНАР, ПЛЕНТАР, ПЛЕНИЉА, ТКАЧ, ТКАЉА, ЂИЛИМАР, ШТРИКЕР/-КА, ВЕЗИЉА, ЧИПКАР, ПРЕЉА, ПРЕДИЈАЦ; запослени су, даље, у производњи разних предмета: ЈОРГАНЦИЈА, ПОЗАМАНТЕР, УЖАР, па одеће, капа и сл. или рубља: МОДИСКИЊА, КАПАР, ШЕШИРЦИЈА, ЧАКШИРАШ, КОСТИМЕР (у позоришту). Неки називи имају општији карактер: АБАЦИЈА, КРОЈАЧ/-ИЦА, ТЕРЗИЈА, ШНАЈДЕР/-КА, ШВАЉА.

12. Индустријска текстилна производња преузела је у првом реду израду тканина, одеће и рубља свих врста. Мање или веће фабрике, па чак и поједини фабрички погони и радионице, добијају улогу произвођача;⁴ уп. КРОЈАЧНИЦА, ПРЕДИОНИЦА. Агентовна лексика, уколико се сачувала, богати се новим садржајем, или се у овом домену развија мноштво аналитичких назива. Међутим, под именима као што су АБАЦИНИЦА/АБАЦИЛУК, ТЕРЗИНИЦА подразумевају се првенствено одговарајуће радионице.

13. *Прехрамбена занатска делатност* никад није губила на свом значају, и поред тога што је адекватна индустрија унела у производњу знатне промене. Лексеме које именују агенса појединца групишу се највише око неколико најважнијих животних намирница и њихове производње: хлеба, меса, млека, затим око врста пецива, месних и млечних производа, прераде брашна и самог начина спремања датих прерађевина.

⁴ А. Белић (Наука о грађењу речи, Београд, 1949) посматра их у оквиру месног значења.

Уже специјализовано занатство према врстама производа огледа се у називима као што су: ГИБАНИЧАР, БЕВРЕГЦИЈА, ПЕРЕЦАР/ПЕРЕЦИЈА, СОМУНЦИЈА, УШТИПЧАР, ЦРЕВАР, ЦИГЕРИЧАР, КИФЛЕЦИЈА. И ту је било промене у том смислу што данас неких раније популарних врста производа више нема, а има других којих пре није било. У новије речи спадају називи специјализованих радњи типа: ПАЛАЧИНКАРА, ПИТАРИЈА.⁵ Њима недостаје корелација са именом појединца чији је занат производња одговарајућег прехранбеног артикла (овде палачинака и пита).

14. И данас су само радње где се справљају, продају и служе, а не велике радне организације, а у њима мајстори: БОЗАЦИЈА — БОЗАЦИНИЦА, БУРЕГЦИЈА — БУРЕГЦИНИЦА, ПОСЛАСТИЧАР — ПОСЛАСТИЧАРНИЦА или СЛАСТИЧАР — СЛАСТИЧАРА/СЛАСТИЧАРНИЦА, БЕВАБЦИЈА — БЕВАБЦИНИЦА, КЕСТЕЊАР — КЕСТЕЊАРНИЦА или КЕСТЕНЦИЈА — КЕСТЕНЦИНИЦА, КОБАСИЧАР — КОБАСИЧАРНИЦА, СИРАР — СИРАРНИЦА. У питању су, дакле, пословања која остају на нивоу занатске делатности онакве какву иначе обављају КОКИЧАР, ЛЕБЛЕБЦИЈА, ЛИМУНЦИЈА и други слични мајстори.

15. У најновије време развила се снажна прехранбена индустрија за производњу и прераду меса, млека, хлеба и других прерађевина од брашна, нудећи тржишту не само оне производе који су се некад занатски добијали него и неке сасвим нове. Називи таквих произвођача су углавном описни, попут ИНДУСТРИЈЕ МЕСА И МЕСНИХ ПРЕРАЂЕВИНА и сл. Међутим, наилазимо и на лексеме које сада означавају колектив као агенс: МЕСАРА, МЛЕКАРА, ПЕКАРА.

16. *Занатска прерада коже* оријентисана је највећим својим делом на израду обуће, затим одеће, саму прераду коже и производњу коњске опреме.

Индивидуални занатлија је ОБУЂАР. Тај исти назив је применљив и на произвођаче других артикала овога типа, иако за сваку врсту може бити специјализовани мајстор (уп. ПАПУЧАР/ПАПУЦИЈА, САНДАЛАР, ОПАНЧАР, ЦИПЕЛАР (ЦРЕВЉАР), ПОСТОЛАР, ЧИЗМАР). Обућарем се назива и човек који не прави него само поправља обућу, мада је за такав случај предвиђен и посебан термин, додуше релативно ретко коришћен: КРПАР (КРПАЧ), КРПЕЦИЈА, ЦРЕВЉОКРП. Сви ти називи остали су у домену агенса појединца, а радионице нису добиле статус колектива, односно предузећа, тј. именице као ОБУЂАРНИЦА, ПАПУЦИНИЦА, ЧИЗМАРИЈА, ПОСТОЛАРНИЦА, ШУСТЕРАЈ укажују и даље увек само на занатлијску радњу.

17. И данас постоје занатлије као КОЖУХАР (КОЖУАР), ЂУРЧИЈА, РУКАВИЧАР, ТАШНЕР, док су САМАРЦИЈА, СЕДЛАР, БИСАГЦИЈА, РЕМЕНАР, КАИШАР, ПОЈАСАР, УЗДАР, КОЛОН-

⁵ Т. Жигић, Из проблематике именица са месним значењем, НЈ XXVI/4–5, 1985, стр. 253–260.

ЦИЈА — са уском специјализованом производњом — изгубили своју некадашњу функцију. Ни општи назив САРАЧ, применљив на човека чија занатска делатност укључује производњу разних предмета од коже, нема више онај значај какав је некад имао. То подразумева да су и САРАЧНИЦА, СЕДЛАРНИЦА, УЗДАРИЈА само занатске радње, а не фабрике. РУКАВИЧАРНИЦА је, међутим, и радња и радионица у предузећу.

Мајстор који прерађује кожу зове се КОЖАР, а крзно — КРЗНАР, док су радње у којима такви мајстори обављају своју делатност: КОЖАРА/КОЖАРНИЦА, односно КРЗНАРИЈА. Како је овде дошло до крупне фабричке прераде, то су и ови називи обогаћени новим садржајима, па адекватно и одговарајућим значењима агентивног типа.

18. Индустриска прерада коже и масовна производња обуће и одеће од коже сузили су делокруг овог занатства, а поготову применом и других материјала у замену за кожу и, нарочито — проширивањем асортимана робе која се занатски никад није ни израђивала. Описна номинација у класи *nomina agentis* ту је сасвим обична појава.

19. *Прерада земље, камена и стакла* као занатска делатност је старог датума. Ако се изузме стакло (јер је касније произведено), човек је ове сировине, као материјал за израду најразличитијих предмета, користио врло давно, знатно пре појаве професионалног занатства, тако да се с правом може рећи да је ова делатност одиграла значајну улогу у развоју људске цивилизације. Индустриска прерада и производња учиниле су актуелним употребу ових материјала и данас.

20. Занатски су од земље највише прављене разне врсте посуђа, па отуд овакви називи: БАРДАГЦИЈА, ЦРЕПУЉАР, КРЧАГЦИЈА, који се данас ретко могу срести, јер се под појмом ГРНЧАР или ЛОНЧАР подразумева да тај мајстор израђује и остало што се обично зове *грнчарија*. Ако се изузме уметничко занатство, ни ово занимање нема више пређашњи значај. Зато су и ГРНЧАРНИЦА, ЛОНЧАРНИЦА/ЛОНЧАРИЈА остале на нивоу занатских радњи, а уместо горњих занимања никла су нова, типа КЕРАМИЧАР — и по правилу у индустриској производњи и са описном номинацијом.

21. Потребе за грађевинским материјалом тражиле су и мајсторе типа КРЕЧАР, ЂЕРПИЧАР, ЦИГЛАР, ЦРЕПАР, па како су постајале све већим, и производња је постајала механизована развијајући се у оквиру индустрије у колективе — произвођаче типа ЦИГЛАНА, ЦРЕПАНА, ЦЕМЕНТАРА.

22. Занати који обрађују камен и стакло нису тако бројни, па стога нису то ни речи којима се називају занимања обрађивача: КАМЕНОРЕЗАЦ, КЛЕСАР, КАМЕНАР, СТАКЛОРЕЗАЦ, СТАКЛОГРАВЕР, СТАКЛОБРУСАЧ. Посебна је, и релативно бројна, ова лексика у индустриској производњи, уп. СТАКЛОДУВАЧ, ФИНОБРУСАЧ, ОПТИЧАР и сл. — иако она уступа пред описним именовањем, као: ЛИВЦИ СТАКЛА, ЖАРИОЦИ и КАЛИОЦИ СТАКЛА, МАТИРЕРИ СТАКЛА и сл.

23. Хемијска занатска делатност заступљена је појединачним агенсима типа БОЈАЦИЈА/БОЈАР/БОЈАДИСАР, ВУЛКАНИЗЕР, ЛАКИРЕР, АУТОЛАКИРЕР, ФАРБАР, ФИРМОПИСАЦ. Пошто је и одговарајућа индустрија врло развијена, она је умногоме преузела и функцију занатства, па су се овакве лексеме почеле и тамо обилато користити. Назив занатске радионице преноси се и на одговарајућу фабричку радионицу: БОЈАЧНИЦА/БОЈАЦИНИЦА, БОЈАДИОСАОНА/БОЈАРИЈА, ФАРБАРНИЦА.

24. Мајстори у овој области су и ВОСКАР, СВЕЂАР/-ИЦА, САПУНАР/САПУНЦИЈА, СМОЛАР, КАТРАНАР/КАТРАНЦИЈА, КОЗМЕТИЧАР/-КА. По њима се назива и радња, али и већа организација: ВОСКАРА/ВОСКАРНИЦА, САПУНАРА/САПУНЦИНИЦА, СМОЛАРНИЦА.

25. *Мејсалојперађивачко занатство* веома је разноврсно и разгранато. Па ипак, не може се констатовати и да су сва та занимања подједнако честа и жива. Напротив, ту постоји велико шаренило — од оних која су на путу гашења, до појаве нових.

Од занимања која са мање или више успеха настављају да живе, биће и неких старих попут: ЗЛАТАР, КОВАЧ, ЛИМАР, ЈУВЕЛИР, КУЈУНЦИЈА, ФИЛИГРАНЦИЈА, затим ПЕЧАТОРЕЗАЦ, ЧАСОВНИЧАР/САЏИЈА/УРАР (данас чешће ради на поправци), ГРАВЕР, ПОТКИВАЧ и др.

26. Уже специјализовано занатство за производњу предмета за широку употребу изгубило је свој значај, предајући га индустрији. Тако су данас изобичајени као називи за занатлију појединца: БАКРАР/БАКРАЧАР, ДЛЕТАР, ЗВОНОЛИВАЦ, ИГЛАР, КАЗАНЦИЈА, КОТЛАР, КОПЉАР, ЛАМПАР, КОПЧАР, МАКАЗАР, НОЖАР, ОРУЖАР, РЕШЕТАР, САБЉАР, СВРДЛАР, ЧАВЛАР, ЧУТУРЦИЈА и сл.

27. Развијена металопрерађивачка индустрија донела је и нова занимања — занатска и индустријска. Појавио се МЕХАНИЧАР, па разни специјализовани механичари — АУТОМЕХАНИЧАР, ЕЛЕКТРОМЕХАНИЧАР, ПРЕЦИЗНОМЕХАНИЧАР, РАДИОМЕХАНИЧАР, затим АУТОКОВАЧ, ГАЛВАНИЗЕР, ИНСТАЛАТЕР, ВОДОИНСТАЛАТЕР, МЕТАЛОСТРУГАР, БРАВАР, МАШИНБРАВАР; из *електроинтехнике*: ЕЛЕКТРИЧАР, ЕЛЕКТРОИНСТАЛАТЕР, АУТОЕЛЕКТРИЧАР, ЕЛЕКТРОМЕХАНИЧАР, РАДИОЕЛЕКТРОМЕХАНИЧАР и сл.

Код неких старијих занимања из ове делатности постоје радионице означене именицама типа *nomina loci*: КАЗАНЦИНИЦА, ПУШКАРНИЦА, ПОТКИВАЧНИЦА, ПЕЧАТОРЕЗНИЦА, САБЉАРНИЦА, али и оне које могу да прерасту у предузеће, фабрику: ОРУЖАРНИЦА, СИТАРНИЦА, па и КОВАЧНИЦА. Код занимања новијег датума тога нема, већ се именом занимања назива и радња, или пак описно, као: МЕХАНИЧАРСКА РАДИОНИЦА, ВОДОИНСТАЛАТЕРСКА РАДИОНИЦА (РАДЊА) и сл.

У оквиру мале привреде појављују се и нови занати, о чему сведоче речи као ВИДЕО-МИКСЕР, ВИДЕО-ТЕХНИЧАР, ВИДЕО-РАДИОНИЦА.⁶

28. У агентивне називе типа појединца спадају и занатске професије из *грађевинске струге*: ЗИДАР, ФАСАДЕР, КРОВОПОКРИВАЧ, ПАРКЕТАР, МОЛЕР, ТАПЕТАР, ИЗОЛАТЕР, АСФАЛТЕР, КАЛДРМЦИЈА, БУНАРЦИЈА, ПЕЋАР и сл. Ипак су оваква занимања чешћа у оквиру грађевинских предузећа.

29. Читав низ именица из класе агенса појединца односи се и на *остале занате*: ДИМНИЧАР/ОЦАЧАР, ДУГМЕТАР/ДУГМЕНЦИЈА, КИШОБРАНЦИЈА/АМРЕЛЦИЈА, КЊИГОВЕЗАЦ, ЛИЦИДЕР/МЕДИЧАР, ОПТИЧАР, ОРТОПЕД, ФОТОГРАФ, ЧЕТКАР, ЧЕШЉАР. Називе овог типа не налазимо с интерпретацијом у смислу колективног агенса.

30. *Занайска делатност личних услуга* лексички је одувек била заступљена именицама типа агенса појединца. Постоје, истина, задруге, куће за негу лица, тела, косе као веће услужне јединице, али посебних лексема за то нема. Из овог су домена називи према струци: БЕРБЕРИН (БЕРБЕР)-КА, ВЛАСУЉАР, ФРИЗЕР/-КА, КОЗМЕТИЧАР/-КА, ПЕДИКЕР/-КА, МАНИКЕР/-КА, МАСЕР/-КА, ШМИНКЕР. Салони у којима се обавља подразумевана делатност (а на које је некад, али не увек, могуће применити одговарајући назив месног значења: БЕРБЕРНИЦА, ФРИЗЕРНИЦА/ФРИЗЕРАЈ, ШМИНКЕРНИЦА) не прерастају у предузећа. Додуше, они се могу налазити у саставу одређених предузећа — хотела, позоришта, здравствене установе и сл.

31. У класу *nomina agentis individualis* спада и читав низ назива из *осталих услуга*. Они се односе на раднике разних комунално-услужних предузећа и сервиса: ГАРАЖЕР, ГРОБАР, ПОГРЕБНИК, БУБРЕТАР, ДОМАР, КАФИЛЕР, ШИНТЕР, ПЕРАЧ (улица, тепиха), ПЕГЛАЧ/-ИЦА, ВЕШЕРКА-ПЕГЛЕРКА, ТОАЛЕТНИЦА, НОСАЧ/АМАЛИН, ДОКЕР и сл. Поред посебних лексема и ту је распрострањена опасна номинација типа ПЕРАЧ СТАКЛЕНИХ ПОВРШИНА, ПЕРАЧ ВОЗИЛА и сл.

32. У индивидуално пружање услуга спадају такође послови које обавља КОЧИЈАШ, КИРИЦИЈА, РАБАЦИЈА, ТАЉИГАШ.

Зато што својим значењем опимињу на експлоатацију човека и његовог рада, изостављају се данас у нашем друштву некада обичне речи типа СЛУГА, СЛУШЧЕ, СЛУЖАВКА/СЛУШКИЊА, МОМАК и сл.

33. У области тзв. кућне послуге данас се углавном ангажују лица преко центара за социјални рад, установа и сервиса, превасходно за негу деце, старих и болесних лица и за помоћ у домаћинству. Развој

⁶ Ј. Михајловић, Термин *видео*, НЈ XXVI/4–5, 1985, стр. 241–252.

друштва те је потребе само појачао. У низу назива овога типа су: БЕДИ-
НЕРКА, НЕГОВАТЕЉИЦА, ДОМАЋИЦА, ДАДИЉА, ГУВЕРНАН-
ТА, али се јављају и описне конструкције: КУЋНА ПОМОЋНИЦА,
ПАЗИТЕЉИЦА ДЕЦЕ и др.

34. *Трговина* обједињује већа и мања предузећа, организована у
колективе на бази поделе рада, и специјализоване трговинске радње
— продавнице. Именица из класе појединачног агенса највише је у
области продаје робе. ПРОДАВАЧ/ПРОДАВАЧИЦА су само општи
називи дате професије, која подразумева мноштво детаљних номинација,
превасходно у малопродаји.

35. Нису произвођачи већ продавци и, евентуално, власници робе:
БАКАЛИН/БАКАЛ/БАКАЛКА, ГВОЖЂАР, АНТИКВАР/БУКИНИС-
ТА, ПИЉАР/-ИЦА, ДРОГЕРИСТА/-КИЊА, ГАЛЕРИСТА/-КИЊА,
СТАРИНАР, КОМИСИОНАР, СЕМЕНАР/СЕМЕНКАР, КЊИЖАР,
ПАПИРНИЧАР, КАНТИНЕР/-КА, КОЛОНИЈАЛАЦ/КОЛОНИЈА-
ЛИСТА, СИТНИЧАР, ШПЕЦЕРАЈИСТА, ЖЕЉЕЗАР, ТРАФИ-
КАНТ/-КИЊА.

Међу наведеним занимањима нека су везана за посебне продавнице,
означене одговарајућом именицом: БАКАЛНИЦА, ГВОЖЂАРА, АН-
ТИКВАРНИЦА, ПИЉАРНИЦА/ПИЉАРА, ТРАФИКА, ГАЛЕРИЈА-
КЊИЖАРА, СТАРИНАРНИЦА, КОМИСИОН, СЕМЕНКАРА, КАН-
ТИНА.

Називима као ГВОЖЂАР, ДРОГЕРИСТА, ПАПИРНИЧАР, КО-
ЛОНИЈАЛИСТА и сл. означавају се и продавци на одговарајућем
одељењу већих трговинских кућа. Битно је ипак једно: називи о којима
је досад било речи не примењују се на велике колективе, него остају
на нивоу продавнице и продавца — појединца.

Напоменула бих посебно да се под речима као што су АКВИЗИТЕР,
НАКУПАЦ, ПРЕКУПАЦ, ПРЕПРОДАВАЦ, КОЛПОРТЕР, ТОРЂАР
такође подразумева појединац (никад колектив) који се бави трговином.

36. Имена произвођача примењују се некад и за продавца којима
је то једина делатност, што условљава двозначност (вишезначност).
Тако је, на пример, МЕСАР и онај ко само продаје у МЕСАРИ/МЕСАР-
НИЦИ, односно на одговарајућем одељењу веће продавнице; МЛЕ-
КАРИ/МЛЕКАЦИЈЕ, МЛЕКАРКЕ/МЛЕКАРИЦЕ за нас су не само
у МЛЕКАРИ/МЛЕКАРНИЦИ већ и разносачи млека потрошачима;
ТЕКСТИЛАЦ је продавац текстила (док је, међутим, КОНФЕКЦИО-
НИСТА само продавац у КОНФЕКЦИЛИ, а КОНФЕКЦИОНЕР —
произвођач); ЦВЕЂАР/-КА је и продавац/продавачица у ЦВЕЂАРИ/
ЦВЕЂАРНИЦИ.

37. Завређује пажњу чињеница да често не постоји посебна реч
за означавање продавца одређеног артикла, па људи прибегавају описном
називању. Тако, рецимо, нико неће рећи ОБУЂАР за човека који ради
као трговац у продавници обуће; на њега ће се применити само описан

израз: ОНАК КО ПРОДАЈЕ ЦИПЕЛЕ (ОБУЋУ). Исто важи и за службеника у продавници намештаја; он није СТОЛАР, него ОНАЈ КО ПРОДАЈЕ НАМЕШТАЈ.

38. Занимања радника у друштвеном сектору, у предузећима, фабрикама, у крупној индустријској привредној делатности веома су разграната. Пошто се ту ради о подели рада на разне фазе и технолошке операције — она су и битно различита од занатских. Највећим својим делом то су уско стручна и веома уситњена занимања, која захватају квалификације разних степена за које се специјално школују кадрови. Разумљиво је да ће за такве професије и, посебно, за њихова радна места у производном ланцу бити потребна и прецизна номинација, а она је у овом случају скоро по правилу описна. И ту наилазимо на познате лексеме, али оне су сада, у новом окружењу, добиле и нови садржај којим се уско омеђује радни задатак лица у производњи.

Илустрације ради навешћу занимање ПЕКАР у машинској производњи хлеба. У ПЕКАРИ машински произведеног хлеба раде: ФЕРМЕНТАТОР ТЕСТА, МЕШАЧ БРАШНА ПРИ ИЗРАДИ ТЕСТА, ИЗРАЂИВАЧ ТЕСТА, ОБЛИКОВАЧ ТЕСТА, РУКОВАЛАЦ ПЕКАРСКИМ МАШИНАМА, РУКОВАЛАЦ ПЕКАРСКИМ ПЕЋИМА, ПОСЛУЖИВАЧ НА ТЕХНОЛОШКОЈ ТРАЦИ и др. Ту, дакле, спадају припремачи, израђивачи, дорађивачи. За свако од уско названих радних места, уз максимално коришћење девербатива, применљив је општи назив ПЕКАР.⁷

(II) Nomina agentis collectivus

39. Неке именице, потекле из категорије *nomina loci*, временом су почеле означавати и радни колектив, односно одређено предузеће у својству произвођача, са свим правима власништва. Оне су, једном речју, временом прешле у категорију *nomina agentis*, али посебног типа — оног на који ја у овом раду примењујем термин *nomina agentis collectivus*. Почеле су, наиме, означавати собом разна предузећа, фабрике, комбинате.⁸

Ово се тиче оних случајева када цео један колектив наступа као јединствен произвођач, укључен у ширу друштвену поделу рада, иако је он сам унутрашње организован такође на принципу одговарајуће расподеле рада. УЉАРА је, рецимо, колектив који обједињује на једном производном задатку општег значаја најпре стручњаке разних степена квалификације са ужом специјалношћу добијања уља, али и економисте, правнике, лица задужена за продају и пласман, благајника, транспортног радника, чистача, чувара и др.

⁷ Овде само скрећем пажњу на постојећа диференцирања, али се сада нећу тиме посебно бавити.

⁸ На овакав начин се о овим именицама није досад говорило. У стручној литератури оне се осветљавају искључиво кроз деривацију, заједно са именицама које доследно егземплификују само категорију *nomina loci* (као *дворана*, *илевара*, *шићенара* и сл.).

40. Називи типа колективног агенса веома су бројни у оним делатностима за које постоји и појединачни агенс. Такви су: МЛЕКАРА — млекар, ОРУЖАРНИЦА — оружар, ПЕКАРА — пекар, ПИВАРА/ПИВАНА — пивар, ПИЛАНА — пилар, ПЛАТНАРА — платнар, САПУНАРНИЦА — сапунар, СВИЛАРА/СВИЛАНА (првобитно — место где су се гајиле свилене бубе и израђивала и прела свила) — свилар, СИРЋЕТАНА/СИРЋЕТАРА — сирћетар, СИТАРНИЦА — ситар, СТАКЛАРА/СТАКЛАНА — стаклар, СТРУГАРА — стругар, СУКНАРА — сукнар, ИГЛАРА — иглар, УЉАРА — уљар, ЦИГЛАНА — циглар, ЦРЕПАНА — црепар, КОЖАРА — кожар, КОНЧАРА/КОНЧАРНИЦА — кончар, ЛАНАРА — ланар, ЗЛАТАРА — златар.

Посматране лексички, овде су посреди полисемантичке именице, будући да оне, поред колективног агенса, као изведеног значења, нису престале означавати место, зграду или комплекс зграда у којима се врши укупна делатност. Ради се, у ствари, о случају тзв. „регуларне полисемије“.⁹

41. Номинација колективног агенса по овом принципу данас је доста развијена. Да је она новијег датума, сведочи одсуство корелације са називом агенса — појединца. До ње долази по правилу тамо где производња захтева сложен технолошки поступак, чега код занатства из претходних епоха није било. Тако је само колективни агенс означен именицама АЗОТАРА, ГАСАРА, ЖЕЛЕЗАРА, ЕЛЕКТРАНА, ХИДРО-ЕЛЕКТРАНА, ТЕРМОЕЛЕКТРАНА, ДИЗЕЛ-ЕЛЕКТРАНА, КОКСАРА/КОКСАНА, ПЛИНАРА, ЛЕДАРА, ТОПЛАНА, ЧЕЛИЧАНА, ШЕЋЕРАНА, ШТОФАРА.

42. Продуктивност у креирању језичке ознаке колективног агенса је очигледна; називи се уводе у употребу и без посредства именица које би биле пореклом *nomina loci*; уп. ХЛАДЊАЧА, БЕТОЊЕРКА, НУКЛЕАРКА. Посебно је поучан случај именица типа ГАСИФИКАЦИЈА, РАФИНЕРИЈА, СЕПАРАЦИЈА, ФЛОТАЦИЈА. Оне су у свој семантички потенцијал временом укључиле, уз првобитно значење процеса, и могућност означавања одређене производно-организационе јединице.

43. Називи посебних фабричких радионица, које означавају скуп радних места једне технолошке и организационе целине, примарно су такође именице месног значења. Међутим, како пракса показује, те радионице могу бити посебне организације удруженог рада, што значи и у неком степену именице у класи колективног агенса, али интерног типа. То су именице: БРУСИОНИЦА/БРУСИОНА, ГРЕБЕНАРНИЦА, ГУМАРА, ВЛАЧАРА, КОНЧАРА/КОНЧАОНА, КРОЈАЧНИЦА, МОДЕЛАРНИЦА, ЛИВНИЦА, ЛАКИРНИЦА, ПРЕДИОНИЦА, ПЛЕТИОНИЦА, ТОПИОНИЦА, БОЈАДИСАОНА, СЛАДАРА, ТКАЧНИЦА и сл.

⁹ М. Ивић, О регуларној полисемији у лексиколошкој теорији и лексикографској пракси. Зб. Лексикологија и лексикографија, Београд—Нови Сад, 1982, стр. 77—81.

До издвајања у посебну фабрику, предузеће, у већи радни колектив — одавде је само један корак. Постоји читав низ лексема типа колективног агенса које то потврђују: ВАЉАОНИЦА, КОНЧАРА, ПРЕДИОНИЦА, ТОПИОНИЦА, ТОПОЛИВНИЦА, ТКАЧНИЦА, КЛАНИЦА.

44. Када се стање у српскохрватском језику у погледу начина именовања колективног агенса упореди са стањем у руском језику, долази се до закључка — руски језик има ову категорију имена, али на нивоу лексема она није у истој мери, и није на исти начин представљена.¹⁰

45. У руском језику номинација великих колектива врши се претежно описно. И у српскохрватском исто тако има велики број описних назива колектива, као: ФАБРИКА САПУНА, ИНДУСТРИЈА КОЖЕ И ОБУЋЕ и сл. Постоје, пак, у српскохрватском језику и појединачне лексеми, али управо тим и таквим лексемама у руском већином одговара описна конструкција: гасара — ГАЗОВЫЙ ЗАВОД, железара — МЕТАЛЛУРГИЧЕСКИЙ ЗАВОД, кожара — КОЖЕВЕННЫЙ ЗАВОД, коксара — КОКСОВЫЙ ЗАВОД, пивара — ПИВОВАРЕННЫЙ ЗАВОД, пиљана/стругара — ЛЕСОПИЛЬНЫЙ ЗАВОД, платнара — ПОЛОТНЯНАЯ ФАБРИКА, свилара — ШЕЛКОПРЯДИЛЬНАЯ ФАБРИКА, стаклара — СТЕКОЛЬНЫЙ ЗАВОД, сукнара — СУКОННАЯ ФАБРИКА, циглана — КИРПИЧНЫЙ ЗАВОД, црепана/црепара — ЧЕРЕПИЧНЫЙ ЗАВОД, челичана — СТАЛЕПЛАВИТЕЛЬНЫЙ ЗАВОД, шећерана — САХАРНЫЙ ЗАВОД, бетоњерка — БЕТОННЫЙ ЗАВОД, топоница — ПЛАВИТЕЛЬНЫЙ ЗАВОД, тополивица — ОРУДИЙНЫЙ ЗАВОД.

46. Руски језик, међутим, зна такође за лексичку номинацију колективног агенса. У ту сврху стоје му на располагању два типа лексема — први, именице из класе помина loci, онако као и у српскохрватском,¹¹ други — детерминативне сложенице никле на бази описних назива.

47. Показује се да је продуктивност на страни овог другог типа.¹² Моја истраживања показују да је овакво именовање колективног агенса у руском језику новијег датума, што важи и за одговарајуће српскохрватске називе који су пореклом именице локалног значења.

Да је у руском посреди релативно рецентна иновација, говоре нам следеће чињенице: сложенице се често напоредо употребљавају са иначе врло фреквентним описним називима; има случајева да је и сама сло-

¹⁰ У русистичи није досада уочена потреба за разликовањем појединачног и колективног агенса при обради тематике о којој је реч, тако да је и термилошко решење искључиво моје. Напомињем да проблем појединачног агенса у руском језику нећу овом приликом додиривати имајући у виду, прво, да је то ипак посебна тема (с обзиром на подруштвљено занатство у Совјетском Савезу), а затим и због тога што би ми за истраживање на тој страни били потребни и допунски извори грађе.

¹¹ О раширености употребе оваквих образовања — представника категорије помина loci у руском језику говорио је још Р. Бошковић, *Развитак суфикса у јужнословенској језичкој заједници*, ЈФ XV, Београд, 1936, а и данас се о њима говори.

¹² Моја анализа руског језичког материјала навела ме је на овај закључак; у стручној литератури, иначе, разликовање ових двају типова није спроведено.

женица довољна за номинацију; називи су карактеристични како за нове врсте индустрије, где немају других алтернација на лексичком нивоу, тако и за старије гране, за које се могу наћи лексички еквиваленти; већ и сам податак да у Даљев речник није унет ни један овакав пример довољан је доказ да је лексички фонд руског језика њима тек касније обогаћен.

Примери овога типа су: ЛЬДОЗАВОД — ледара, ЛЬНОЗАВОД — ланара, МАСЛОЗАВОД — уљара, МОЛОКОЗАВОД — млекара, РЫБОЗАВОД — фабрика за прераду рибе, АВТОЗАВОД — фабрика аутомобила, УТИЛЬЗАВОД — фабрика за прераду употребљивих индустријских отпадака, ХЛЕБОЗАВОД — пекара, СТЕКЛОЗАВОД — стаклара, ТЕПЛОЦЕНТРАЛЬ — топлана, ТЕПЛОЭЛЕКТРОСТАНЦИЯ — термоелектрана, ЭЛЕКТРОСТАНЦИЯ — електрана, ГИДРОЭЛЕКТРОСТАНЦИЯ — хидроелектрана, хидроцентраља, ЛЕСОКОМБИНАТ — дрвени комбинат и сл.

48. У руском језику именице из класе *nomina loci* ретко се користе као називи колективног агенса. Ако се и нађе неки пример, он је обично означен са „застарело“. Њима се обележавају радне просторије, радионице, мала или немеханизована предузећа, фабрички погони. Традиција овакве њихове употребе је дуга и сеже у време далеко пре стварања крупних индустријских колектива у друштвеном сектору, па зато не чуди што их је у Даљевом речнику много. Задржавање у датој функцији и данас — резултат је настале диференцијације са претходно поменутих сложеницама. Лексеми овога типа су: МЫЛОВАРНАЯ, МАСЛОБОЙНАЯ/МАСЛОБОЙКА, ГРАНИЛЬНЯ, КРАСИЛЬНЯ, ПИВОВАРНЯ, ПРЕССОВАЛЬНЯ, СОЛОДИЛЬНЯ/СОЛОДОВНЯ, САХАРОВАРНЯ, СТОЛЯРКА, СУКНОВАЛЬНЯ, СЫРОВАРНЯ, ХЛЕБОПЕКАРНЯ и сл.

По изворном типу — као именице месног значења — оне би биле корелати српскохрватских образовања СТАКЛАРА, ЦИГЛАНА и сл., али не и по секундарној употреби ових именица, тј. не по ономе каква им је интерпретација у својству *nomina agentis collectivus*. По томе на шта се односе њима су еквиваленти називи радњи, радионица, фабричких погона наведени у ставу 43 (типа БРУСИОНИЦА/БРУСИОНА, СУШИОНИЦА, ФАРБАРА и сл.).

49. На крају, још једном желим да истакнем: прво, систем образовања лексеми типа агенса појединца у српскохрватском језику био је и остао отворен систем, али је у тој сфери дошло до значајних промена под утицајем екстралингвистичких фактора; друго, данас и у српскохрватском и у руском језику постоји једна нова категорија имена типа колективног агенса на нивоу лексеми, али је типолошки различита. У српскохрватском тај пут је водио преко именица месног значења, а у руском — то су детерминативне сложенице. Па ипак, једно им је заједничко — тековина су новог времена и нових друштвених односа и привређивања, што је и дало могућност да се појаве и у једној и у другој језичкој средини.

Резюме

Елка Матияшевич

ИЗ ПРОБЛЕМАТИКИ СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ ТИПА NOMINA AGENTIS

В производственной лексике агентивного характера можно выделить два типа имен существительных.

Nomina agentis individualis обозначают лицо, занятое профессиональной деятельностью как индивид. Открытость такой системы в образовании лексем, исстари существующей в сербохорватском языке, объясняется воздействием в высокой степени экстралингвистических факторов.

Nomina agentis collectivus — как новая категория общественных предприятий, ставших коллективным производителем, появилась в условиях социалистического производства. В этом отношении сербохорватский и русский языки проявляют сходство.

В области лексических эквивалентов — эти языки расходятся. Исходным пунктом в образовании лексем типа коллективного агенса в сербохорватском являются существительные местного значения. В русском же номинация осуществляется на уровне сложенных детерминативного характера.

KTITORSKI ĆIRILIĆKI NATPIS U HUMCU KOD LJUBUŠKOG

Humac je veće naselje u neposrednoj blizini Ljubuškog, u zapadnoj Hercegovini. Prilikom gradnje Franjevačkog samostana u Humcu 1867. godine stavljena je u zid i jedna ploča sa ćirilićkim natpisom, koja je prije toga nađena negdje u blizini, a potječe sa srednjovjekovne crkve sv. Mihajla Arhandela koja je tu u svoje vrijeme postojala. Kada je samostan 1960. god. opravljan zbog oštećenja u drugom svjetskom ratu, ploča je izvađena iz zida i od tada se nalazi u Franjevačkoj muzejskoj zbirci u Humcu.

Ploča sa natpisom je od muljike, a dimenzije su joj 68 × 60 × 15 cm.

Natpis je prvi zapazio francuski diplomata E. Seinte-Marie 1876. god. i objavio dosta slab njegov crtež¹. Skoro istovremeno ga je vidio i austrijski arheolog M. Hoernes i o njemu pružio malo vrijedne podatke². Posredstvom Hoernes, natpis je dobio dubrovački profesor V. Vuletić-Vukasović, koji ga je sa mnogo grešaka objavio 1888. god., rekavši, između ostaloga, da potječe iz perioda turske uprave u Bosni i Hercegovini.³

Natpis je naučno obradio M. Vego i publicirao ga 1956. god.⁴ Malo kasnije je taj natpis objavljen i u Veginom Zborniku srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine.⁵

M. Vego je ovaj natpis čitao ovako:

+ U IME O(T')CA I S(I)NA I S(VE)TAGO D(U)HA. A SE C(R')KJ
A(RHAN)Ć(E)LA MI(HAI)LA A ZIDA JU K'RSMIR' SIN' BRET'
ŽUPI URUN' I Ž(E)NA JEGA PAVICA

M. Vego je dao paleografsku, jezičku i istorijsku analizu natpisa. Istakao je da je slovo A više zaobljeno nego uglasto i da ima nekoliko svojih oblika, zavisno od položaja trbuha. Upozorio je da slovo V ima dva odvojena trbuha.

¹ E. Seinte-Marie, *Itinéraires en Herzegovine*, Paris 1876, 60, sl. 66.

² M. Hoernes, *Archäol. epigr. Mitt. aus Oesterreich* (odlomak „Alterthümer der Herzegovina“), IV, 1880, 534.

³ V. Vuletić-Vukasović, *Starobosanski nadpisi u Bosni i Hercegovini*, *Viestnik hrvatskog arheološkog društva X*, Zagreb 1888, 16–17, broj natpisa XXII.

⁴ M. Vego, *Humačka ploča*, *Glasnik Zemaljskog muzeja* (N. s., XI, Arheologija), Sarajevo 1956, 41–58, T.I, sl. 1.

⁵ Isti, *Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine I*, Sarajevo 1962, str. 30–31, broj natpisa 14.

Slovo E mu je kao glagoljsko, ali samo sa jednom crtom na sredini. Za slovo K kaže da je uklesano „u najstarijem obliku“, tj. sa drugim dijelom koji je uglast i vezan za stablo. Za slovo O je rekao da je kao veliki krug. Navodi da je slovo I pisano i sa vodoravnom srednjom crtom i sa srednjom crtom u kosom položaju. Za slovo N Vego kaže da je u jednom slučaju pisano sa vodoravnom srednjom crtom, kao ćiriličko slovo I. Navodi da se slovo Ž sastoji od tri prekrížena štapića. Upozorio je da se u jednom slučaju slovo T piše kao glagoljsko, sa petljama. Upozorio je i na pisanje slova Đ u obliku slova Ć, sa prećkicom na stubiću, zatim na upotrebu tvrdog poluglasnika i nazala ρ.

Upoređujući slova natpisa iz Humca sa najstarijim ćiriličkim natpisima, Vego je uočio dosta sličnosti sa natpisom na tzv. Prespanskoj ploči, iz 933. god., posebno kada se tiče slova Z, B, P i Ž, a nalazi dosta veza i sa slovima Svjatoslavljevog zbornika, iz 1073. god., kao i sa slovima Ostromirovog evandjelja, iz XI v. i Savine knjige, također iz XI v. Zbog okolnosti da pisar natpisa iz Humca upotrebljava i neka glagoljska slova, Vego nalazi sličnosti i sa potpisom zografskog igumana Makarija, iz 980. god., što mu govori da je natpis iz Humca vremenski blizak ovome natpisu. I u upotrebi nazala ρ, kao i tvrdog poluglasnika, on vidi razlog za tako rano datiranje. I način skraćivanja riječi za njega je razlog za takvo datiranje. Zbog svega toga, Vego smatra da natpis iz Humca potječe iz X—XI v.⁶

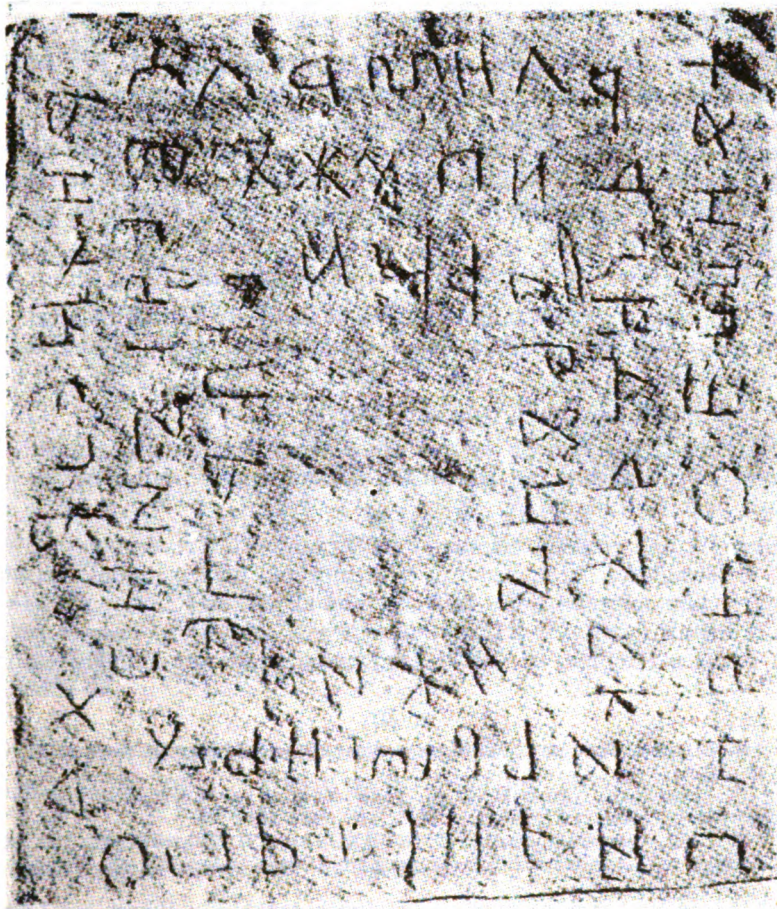
Vego se dosta zadržao na prvoj riječi trećeg reda zbog njenog nejasnog prvog slova. To slovo mu je sličilo vokalu U ili tvrdom poluglasniku, a onda i konsonantima B i V, ali se odlučio za U, pa je tu riječ čitao kao URUN'. Tragajući za značenjem te riječi, došao je do zaključka da je to isto što i mađarska riječ URUM (nastala od korijena UR), koja je označavala jednu od najviših vlastelinskih titula, kakvu je, na primjer, u XII v. nosio ugarski prijestolonasljednik. Prema tome tumačenju, proizlazi da je utemeljitelj crkve sv. Arhandela Mihajla, sin Bretov, iz našeg natpisa, bio župan u ŽUPI URUN. On smatra da je riječ URUM nemađarskog porijekla, tj. da je došla s Avarima, a da je upotrebljavana u značenju „gospodar“, te da je, zbog toga, iz predmađarskog doba Bosne i Hercegovine, a najvjerojatnije s kraja X ili iz XI v. Tako, iz svega proizlazi da je natpis iz Humca ne samo najstariji ćirilički epigraf sa teritorije Bosne i Hercegovine, nego da spada među najstarije južnoslavenske ćiriličke epigrafe uopšte.

Prilažem Vegin fotos natpisa iz Humca — slika br. 1.

Šest godina iza Vege javio se franjevac iz Humca dr Bonicije Rupčić sa raspravom o ubikaciji stare župe Vrulje kod Ljubuškog, a u tome okviru i svojim tumačenjem natpisa iz Humca. Rupčić se zadržao samo na pitanju čitanja sporne riječi URUN. Za njega pretposljednje slovo te riječi nije N, nego I, zbog toga što spojnica uspravnih stabala nije kosa nego vodoravna. A što se prvog slova tiče, koje je nejasno, smatra da je klesar htio da ukleše slovo V, ali mu to nije uspjelo, zbog čega je i stavio poseban znak u vidu dviju vodoravnih crta iznad toga mjesta, da bi upozorio da tu „nešto nije u redu“, tj. da je tu pogriješio. Po njegovom mišljenju, klesar je htio da ukleše riječ VRUI, u kojoj slovo I ima značenje slova J, odnosno sloga JI, što bi onda

⁶ Isti, Humačka ploča . . . , 54.

zajedno sa prethodnom riječi taj dio natpisa glasio: ŽUPI VRUJI. Rupčić tvrdi da je još prije 950 godina u ovome kraju postojala župa VRULJA, na što ga, pored ostaloga, upućuje obližnji lokalitet Ruljaš, koji je prvobitno imao naziv Vruljaš, gdje je nekada, vjerovatno, bio centar župe, sa utvrđenim gradom. U narodnom govoru je u imenu Vruljaš vremenom ispalo V, kaže Rupčić, a za slovo LJ, koje se pretovorilo u J, on samo postavlja pitanje. Prema Rupčićevom tumačenju, u natpisu se ne kaže da je utemeljitelj crkve sv. Arhandela Mihajla bio urun župe Krsmir, nego da je Krsmir podigao crkvu župi Vruji. U okolnost da se na kraju sporne riječi nalazi tvrdi poluglasnik on nije ulazio, ostavljajući i to pod znakom pitanja.

Sl. 1.

Rupčić nije dao svoje mišljenje za datiranje natpisa, a za Vegino datiranje je, osporavajući argument sa urunom, rekao da ima izvjesnu vrijednost.⁷

⁷ B. Rupčić, Ubikacija Vruje, stare, dosad nepoznate župe kod Ljubuškog, Rad JAZU, knj. 322, str. 265–284 (posebno 277–279).

U svojoj radnji o najstarijoj ćirilskoj epigrafici, objavljenoj 1966. god. na makedonskom jeziku, Vladimir Mošin se kratko zadržao i na natpisu iz Humca. Ime ktitora on je čitao kao UKRSMIR, nije se upuštao u čitanje sporne riječi URUN, a po upotrebi nekih slova i jezičkih termina, rekao je da natpis ne može potjecati prije XI v.⁸

Prikazujući Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine od M. Vege, D. Dragojlović je 1971. god. istakao višestruk značaj ćirilskih epigrafskih spomenika u Bosni i Hercegovini, a među njima po neobičnom sadržaju i nekim paleografskim osobinama posebno Humačku ploču, za koju je rekao da nije starija od druge polovine XII v., a možda niti od druge polovine XIV v.⁹

U najnovije vrijeme se na natpis iz Humca osvrnuo i dr Branko Fučić. On je, naime, prikazao sve glagoljske epigrafske spomenike u Jugoslaviji, a u tome okviru i one malobrojne u Bosni i Hercegovini. Tom prilikom on se zadržao i na Humačkoj ploči iz razloga što se u njenom natpisu pojavljuju i glagoljska slova E i T za koja je rekao da „odaju starije (ali ne najstarije) paleografske oblike glagoljice i ona bi se uklapala negdje u razdoblje XII—XIII stoljeća.“¹⁰

Prilažem i Fučićev fotos ovoga natpisa — slika br. 2.

Iz ovoga što smo naprijed naveli, vidi se da još uvijek nije riješeno pitanje čitanja riječi URUN (?) i da je još uvijek ostalo otvoreno pitanje datiranja natpisa.¹¹

Evo i mojih zapažanja o ovome natpisu:

Općenito treba reći da su sva slova ovoga natpisa tipa ustava, da su uspravna i pravougaona, te da su neka uglasta, a neka zaobljena, ali je više uglastih nego zaobljenih.

Slovo A ima pretežno uspravno stablo i uglastu (četverouglastu i trouglastu) ili okruglastu omčtu, kakova slova možemo naći u mnogim bosansko-hercegovačkim epigrafima, i to kako starijim, kao što su Kulinov natpis s kraja XII v. i Pribilšin epitaf iz XIII v., tako još više u kasnijim, kao što je, npr., epitaf kaznaca Nespine, iz XIV v. (?) i epitaf Mahmuta Brankovića, iz XV v.¹²

⁸ B. Мошин, Најстарата кирилска епиграфика, Словенска писменост, Охрид 1966, 40—41.

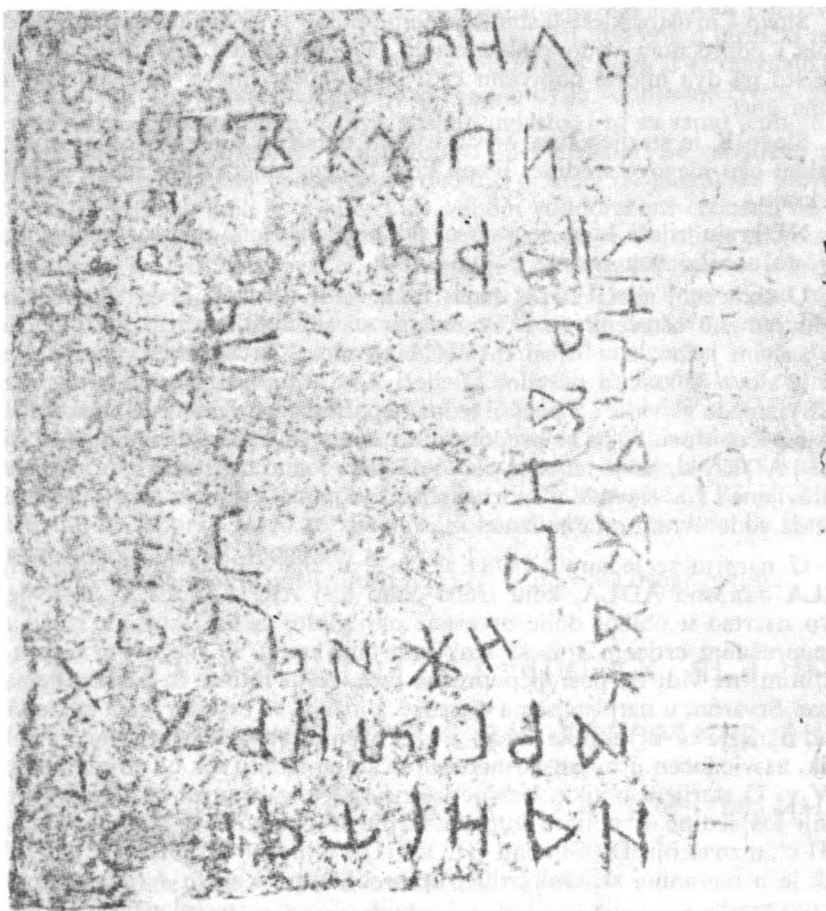
⁹ D. Dragojlović, (prikaz knjige M. Vega „Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine“), Balcanica II, Beograd 1971, str. 380—381.

¹⁰ B. Fučić, Glagoljski natpisi, Djela JAZU, knj. 57, Zagreb 1982, 200, sl. 316; Isti, Glagoljica na natpisima u Bosni i Hercegovini, Nova et Vetera 1—2, Sarajevo 1982, 255—257, sl. 1.

¹¹ U junu 1984. god. posjetio sam Franjevački samostan u Humcu kod Ljubuškog da bih još jedanput pregledao Humačku ploču prije završetka ovoga rada. Tada je sarajevski arheolog Đuro Basler upravo dovršavao povjerene mu poslove oko definitivnog uređenja franjevačke muzejske zbirke, odnosno oko postavljanja stalne izložbe savremenog muzeja. Humačka ploča je već bila u staklenoj vitrini, sa legendom koja kaže da je to oltarska menza sv. Mihovila, iz XII—XIII v.

¹² M. Vego, Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine IV, br. 254, III, br. 128, IV, br. 247, IV, br. 225.

Slovo Ž koje ima dva kosa prekrížena štapića i treći uspravni koji prolazi kroz njihovo križište spada u starije oblike toga slova, kakove nalazimo u Blagajskom i Građešinom natpisu, iz XII v.,¹³ ali se javlja i kasnije.

Sl. 2.

Slovo N je u standardnom ustavnom obliku, sa kosom srednjom crtom, osim jednog primjerka, po Vegi, u spornoj riječi, gdje je srećnja crta vodoravna. Takvo slovo — sa kosom srednjom crtom — javlja se ne samo u najstarijim nego i u mnogim drugim bosanskohercegovačkim natpisima. Slovo sa vodoravnom srednjom crtom iznimno se javlja u XV v.¹⁴

U skraćenoj riječi MILA slovo L ima vodoravnu crticu na svom vrhu. Ta varijanta ustavnog oblika toga slova iznimno se javlja u epigrafima izvan Bosne i Hercegovine, a u Bosni i Hercegovini je nalazimo u ječnom epitafu

¹³ Isti, n.d., I, br. 19 i IV, br. 252.

¹⁴ Isti, n.d., II, br. 115.

iz XII v. (Čičevo kod Trebinja) i na više mjesta iz XIV—XVI v. (Vranjevo Selo, Ljusići, Veličani, Podgradinje, Kosor i Premilovo Polje u Hercegovini i Presjenica, Staro Selo, Lipa, Kikači, Peljave, Batković i Jelaške u Bosni).¹⁵

Slovo I majstor kleše u standardnom obliku — sa dva uspravna paralelna stabla i poprečnom vodoravnom crtom, ali on u tome nije dosljedan zbog toga što na dva mjesta poprečnu crtu kleše koso slijeva nadesno, odozdo prema gore.

Slovo K je starijeg tipa — sa drugim uglastim dijelom koji se spaja sa stablom oko njegove sredine. Donji krak drugog dijela slova nešto se povija pri kraju.

Na kraju riječi koje se završavaju konsonantom majstor stavlja tvrdi umjesto uobičajenog mekog poluglasnika.

U skraćenoj riječi DHA danas se ne vidi slovo A, zbog toga što je u međuvremenu oštećeno, iz istog razloga ni slovo B u riječi BRET' danas nije sasvim jasno, a u riječi PAVICA od slova A ostala je uspravna crta, dok je slovo V sasvim nestalo. U riječi ASE (vjerovatno su to dvije riječi: A SE) između slova A i S postoji jedna nepotpuna uspravna crta. Kao da je tu klesar počeo slovo S, pa se predomislio i stavio ga malo dalje. I između riječi CKI i ADLA klesar je također počeo da kleše jednu uspravnu crtu. Greška je napravljena i kod slova V u spornoj riječi, ali je na tu grešku majstor upozorio dvjema vodoravnim crtama iznad toga slova.

U natpisu se jedanput javlja slovo Ć u značenju Đ u skraćenoj riječi AĀLA odnosno ADLA, koju treba čitati kao ARHANĀELA. Veo je to slovo nacrtao u obliku dolje otvorene okruglaste čaške i stubića iznad nje, sa poprečnom crticom koja sa stubićem čini krstić. U njegovom fotosu se, međutim, ne vidi da postoji poprečna crta. Ni u fotosu B. Fučića nema te crtice. Stvarno, u natpisu nema te crtice. Slovo Ć sa čaškom (koja može imati kose, okruglaste ili uglaste ivice) i prekrizanim stubićem predstavlja mladi oblik, zasnjeđočen u bosansko-hercegovačkoj epigrafiji tek od druge polovine XIV v. U starijem obliku, bez poprečne crtice, ovaj znak se pojavio u epigrafiji još jedino u epitafu župana Krnje u Arandelovu kod Trebinja, iz XIII v., u značenju Đ (u imenu GEORGIJE odnosno ĐEORGIJE)¹⁶. Takav znak je u najranijoj srpskoj ćirilici upotrebljavan za slovo *deru*, po čemu se upravo srpska recenzija razlikuje od ostalih recenzija staroslovenskog jezika¹⁷. Varijanta bez prečice upotrebljavana je u Mirosavljevom jevanđelju i Kulinovoj povelji, ali se u pisanim spomenicima i varijanta sa prečicom pojavljuje vrlo rano, već u dubrovačkim prepisima Kulinove povelje i u Vukanovom jevanđelju¹⁸.

Veoma je važno pitanje definitivnog datiranja natpisa u Humcu. Čini mi se da postoji nekoliko elemenata koji govore o potrebi korekcije Veginog datiranja u X—XI v. Rupčićevi argumenti o postojanju stare župe Vruļje

¹⁵ Isti, n.d. III, br. 130, I, br. 24, III, br. 182, II, br. 102, II, br. 82, I, br. 21, II, br. 88, IV, br. 206, IV, br. 279, IV, br. 297, IV, br. 303, IV, br. 296, IV, br. 239.

¹⁶ Isti, n.d. III, br. 133.

¹⁷ Enciklopedija Jugoslavije IV, Zagreb 1960, 511—514.

¹⁸ P. Đorđić, Istorija srpske ćirilice, Beograd 1971, 76.

(Vruje), a u vezi s tim i čitanje riječi VRUJI, opovrgava Vegino čitanje URUN, a konzekventno tome i njegov glavni adut za datiranje. Naveli smo već da Mošin drži da natpis može biti najranije iz XI v., a da ga Dragojlović stavlja najranije u drugu polovinu XII v. B. Fučić, naš odličan poznavalac glagoljice, smatra da glagoljska slova E i T, koja su ubačena u ćirilčki tekst, spadaju u XII—XIII v. Prema A. Beliću, glagoljsko slovo E se razvijalo tako da je kao staroslovensko bilo zaobljeno i imalo dvije vodoravne crtice, zatim je u hrvatskom glagoljskom ustavu postalo uglasto, i to sa samo jednom vodoravnom crticom, a kasnije je u brzopisu opet postalo više zaobljeno nego uglasto, i to bez ijedne vodoravne crtice¹⁹. To znači da glagoljsko slovo E u Humačkoj ploči, koje je uglasto i sa jednom vodoravnom crticom, ne pripada najstarijem vremenskom razdoblju razvoja toga slova, ali se takvo slovo E nalazi već na Baščanskoj ploči. Ja smatram da predzadnje slovo u spornoj riječi nije slovo N, kako to Vego misli, nego slovo I kod koga je, po mome mišljenju, klesar nehotimično izostavio donji dio prve uspravne crte. Držim da to I ima značenje slova J, kakve slučajeve ponekada nalazimo u bosansko-hercegovačkoj epigrafici, kao npr. u epitafu Petka Rajkovića u Koraju, iz XV v., ili u epitafu Juraja u Kaoštici kod Medede, također iz XV v.²⁰ Iza toga stavljen je tvrdi poluglasnik, umjesto mekog poluglasnika, kako ovaj pisar inače praktikuje. Znači da je taj poluglasnik došao iza suglasnika J. I jedna i druga varijanta dopušta da spornu riječ čitamo kao VRUJI. Ako se još uzme da je prvo slovo te riječi V, proizlazi da je prijedlog B. Rupčića mnogo uvjerljiviji od onoga što je Vego predložio.

Evo kako po mome mišljenju izgleda transliteracija ovoga natpisa:

+ Ɱ НМЭ ОЧД Н [НД Н [ТДГО ДХ· ꝢСЭ ЧКН
 ꝢЛЛꝢ МНЛꝢ Ꝣ ꝢНДꝢ ЖХ КЗРГМНРЗ СННЗ
 БРЭВЗ ЖХНИ ꝢРХЧЗ Н ЖНꝢ ЭГꝢ ПꝢ·ИЧꝢ

Prema tome, ovaj natpis u transkripciji glasi:

+ U IME O(T')CA I S(I)NA I S(VE)TAGO D(U)HA A SE C(R')KI
 A(RHAN)Ð(E)LA MI(HAI)LA A ZIDA JU K'RSMIR' SIN' BRET'
 ŽUPI VRUJI I Ž(E)NA JEGA PA(V)ICA

Napominjem da meki poluglasnik na kraju riječi koja se završava suglasnikom, u ovome slučaju u riječi BRET', gdje klesar po svom običaju koristi tvrdi umjesto mekog poluglasnika, može da se čita i kao slovo A, što znači da ta riječ može da glasi BRETA, ako bi spomenik bio iz kasnijeg vremena.

Naveo sam već da slovo Ć nema vodoravne prečke, i da se takav oblik potvrđuje krajem XII v. Proizlazi, dakle, da se naš natpis, ako uvažimo mišljenje odličnog poznavaoca ćirilice V. Mošina, može staviti najranije u XII v.,

¹⁹ A. Belić, *Fonetika*, 44.

²⁰ M. Vego, n.d. IV, br. 289, IV, br. 212.

ali da ubačena glagoljska slova E i T, prema mišljenju A. Belića i B. Fučića, nisu starija od XII v. Ako ovaj natpis iz Humca usporedimo sa najstarijim ćiriličkim epigrafima izvan teritorije Bosne i Hercegovine, čini se da najviše sličnosti ima sa natpisom na Bitoljskoj ploči, iz 1017. god., gdje dosta zajedničkog imaju slova M, T i E, kao i tvrdi poluglasnik i nazal ρ²¹. Najviše argumenata, ipak, govori o XII v. Mislim da ćemo najmanje pogriješiti ako, barem zasada, ovaj natpis stavimo u vrijeme oko XII v.

Sarajevo

Šefik Bešlić

Р е з ю м е

Ш е ф и к Б е ш л а г и ч

**КТИТОРСКАЯ КИРИЛЛОВСКАЯ НАДПИСЬ В ХУМАЦЕ БЛИЗ Г.
ЛЮБУШКИ**

Кирилловская ктиторская надпись из Хумаца несколько раз становилась предметом исследований. Её, в частности, изучали М. Вего и Б. Рупчич, о ней писали также В. Мошин, Д. Драгойлович, Б. Фулич. Каждый из упомянутых исследователей пытался её датировать. В настоящей работе автор сообщает результаты своих палеографических и других исследований. Он пришел к выводу, что данную надпись можно датировать XII-ым веком.

²¹ G. Tomović, Morfologija ćiriličkih natpisa na Balkanu, Beograd 1974, 33, natpis br. 4, T. I, br. 4.

RUDARSKA TERMINOLOGIJA U STARIM SRPSKIM TEKSTOVIMA*

U srednjovekovnoj Srbiji rudarstvo je bilo veoma važna privredna grana. Početak otvaranja rudnika i razvoja rudarstva pada u doba Nemanjića, naročito od sredine XIII veka. Svoj procvat ima u XIV i početkom XV veka. Dolaskom Turaka razvoj rudarstva neko vreme je u zastoju, ali se obnavlja ubrzo na starim rudištima. Od XVII veka rad u rudnicima počinje da jenjava u isto vreme kada počinje slabiti i turska moć na Balkanu. Najpoznatiji rudarskii centri bili su Novo Brdo, Rudnik, Trepča, Janjevo u Srbiji, Srebrnica, Fojnica, Kreševo, Olovo u Bosni, Zletovo i Kratovo u Makedoniji. Naročiti značaj imalo je Novo Brdo, pogotovo u XIV i XV veku (u njegovoj blizini bilo je i Janjevo, kao njegov aneks, koje je do današnjih dana sačuvalo svoj kontinuitet). Glavni nosioci rudarstva u Srbiji (i Bosni i Makedoniji) bili su Sasi, koji u naše krajeve dolaze u XIII veku, najverovatnije iz Ugarske.¹ U našim starim spomenicima pominjnu se od XIII veka u raznim poveljama u formi сасинъ (pl. саси)², u toponimima, odnosno mikrotoponimima od XIV veka, npr. u Svetostefanskoj hrisovulji toponim, odnosno hidronim *Saška reka*, i u kasnijim razdobljima sve do današnjih dana na širokoj teritoriji srpskohrvatskog jezičkog područja ne samo od imena *Sas*, odnosno *Sasin* nego i od raznih termina saske rudarske terminologije.³ Sasi se, međutim, ubrzo slaviziraju i asimiliraju sa lokalnim stanovništvom, prenose svoja stručna znanja iz rudarstva i rudarske tehnike na stanovnike rudarskih oblasti, pa su i do danas, naročito u rudarskoj terminologiji i radnjama vezanim za rudarstvo, ostavili traga.

* Prvobitna verzija ovoga rada pročitana je na međunarodnom naučnom skupu o najstarijoj slovenskoj leksici, održanom u Krakovu oktobra 1977. godine.

¹ K. Jireček, *Trgovački drumovi i rudnici Srbije i Bosne u srednjem vijeku*, Sarajevo 1951, str. 71; K. Jireček, *Istorija Srba*, knj. II, Preveo i dopunio J. Radonić, Beograd 1952, str. 90; M. Dinić, *Za istoriju rudarstva u srednjovekovnoj Srbiji i Bosni*, I deo, SAN, Posebna izdanja, knj. CCXL, Odeljenje društvenih nauka, knj. 14, Beograd 1955, str. 24.

² Đ. Daničić, *Rječnik iz književnih starina srpskih*, knj. III, Beograd 1864, s. сасинъ.

³ Upor. M. Dinić, n.d., str. 1–2; V. Simić, *Istoriski razvoj našeg rudarstva*, Beograd 1951, str. 17–19; M. Pavlović, *Tragovi rudara Sasa u srpskohrvatskom jeziku*, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, knj. V, Novi Sad 1960, str. 99–127; V. Simić, *Rudarstvo i prerada gvožđa u toponomastici i terminologiji vlasinskog kraja*, Onomatološki prilozi, knj. I, SANU, Odbor za onomastiku Odeljenja jezika i književnosti, Beograd 1979, str. 87–96.

Kako su Sasi, kao što je rečeno, doneli i već izgrađenu rudarsku terminologiju za radove u rudniku i oko njega, interesantno je pratiti sudbinu i razvitak termina za označavanje raznih radnji i odnosa vezanih za rudarstvo u periodu kada je ono bilo u punom zamahu. U našim poveljama i pismima nema o tome mnogo podataka, iako se o nekima od njih uzgred pominje ova veoma važna privredna grana. Najviše materijala pruža nam doskora nepoznati rudarski zakonik — *Zakon o rudnicima despota Stefana Lazarevića*, prepis rudarskog zakonika iz 1412. godine⁴. Sigurno je i pre ovog zakonika bilo rudarskih zakona i drugih odredaba vezanih za rad u rudnicima, jer se Novobrdani, obraćajući se despotu Stefanu da im donese zakon „о рудних“, pozivaju na ranije odredbe za koje su znali da ih je bilo rečima „... како и и прво било“. Pronalaskom i objavljivanjem Zakona o rudnicima umnogome se proširuju naša znanja o rudarskoj terminologiji koju su nam prezentovali turski rudarski zakonici objavljeni u nas i u inostranstvu⁵. Osnova ovih turskih zakona za naše krajeve bili su neki sasko-srpski rudarski zakoni, a možda je kao osnova poslužio baš i ovaj zakonik iz 1412. godine, što se lepo vidi iz same terminologije turskih rudarskih zakonika. Terminologija u turskim rudarskim zakonima sadrži uglavnom sasse termine, ali i izvestan broj starosrpskih leksema. Turski rudarski zakoni potiču iz XV i XVI veka.

O samom Zakonu o rudnicima, a naročito o rudarskim terminima kako iz ovog zakonika tako i iz turskih kanunama, pisano je u nekoliko mahova.⁶

⁴ N. Radojčić, *Zakon o rudnicima despota Stefana Lazarevića*, SANU, Beograd 1962. Dijalekatsku osnovu ovog spomenika iz XVI veka odredio je P. Ivić u svom prikazu Radojčićevog izdanja, objavljenog u Zborniku za filologiju i lingvistiku Matice srpske, knj. VII, Novi Sad 1964, str. 207—214. O jeziku Zakona o rudnicima pisao je D. Jović, O jeziku „Zakona o rudnicima despota Stefana Lazarevića“, Južnoslovenski filolog, knj. XXVII, sv. 3—4, Beograd 1968—1969, str. 365—455; W. Steininger, *Die Handschrift des „Zakon o rudnicima despota Stefana Lazarevića“* (Beschreibung der Orthographie und der Sprache), Anzeiger für slavische Philologie, knj. 7, Graz 1975, str. 29—111. Prevod i pravnoistorijsku studiju dala je B. Marković, *Zakon o rudnicima despota Stefana Lazarevića* (prevod i pravnoistorijska studija), SANU, Spomenik, knj. CXXVII, Odeljenje društvenih nauka, knj. 24, Beograd 1985.

⁵ F. Spaho, *Turski rudarski zakoni*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, knj. XXV, sv. 1—2, Sarajevo 1913, str. 133—194; V. Skarić, *Stari turski rukopis o rudarskim poslovima i terminologiji*, SKA, Spomenik, knj. LXXIX, Drugi razred, Filozofsko-filološke, društvene i istoriske nauke, knj. 62, Sarajevo 1935, str. 5—24; N. Beldiceanu, *Les actes de premiers sultans conservés dans les manuscrits turcs de la Bibliothèque Nationale à Paris, T. II: Reglements miniers, 1390—1512*, Paris—La Haye 1964; S. Rizaj, *Rudarstvo Kosova i susednih krajeva*, Zajednica naučnih ustanova Kosova i Metohije, Studije, knj. 6, Priština 1968 (Prilozi, odn. prevodi raznih akata, str. 199—256, Rečnik manje poznatih termina, str. 339—347).

⁶ Upor. V. Skarić, *n. d.*; isti, *Rudarsko pravo i tehnika u Srbiji i Bosni*, SKA, Posebna izdanja, knj. CXXVII, Društveno istoriski spisi, knj. 52, Beograd 1939; V. Simić, *Istoriski razvoj...*; J. Schütz, *Germano-serbica. As. 1. valturchi 2. гласно слово*, Die Welt der Slaven II, Wiesbaden 1957, str. 43—48; isti, *Germano-serbica II*, Die Welt der Slaven IV, Wiesbaden 1969, str. 13—20; M. Pavlović, *n. d.*; E. Schneeweis, *Die deutschen Lehnwörter im serbokroatischen*, Berlin, 1960, naročito str. 74—83; A. Isaković, *Rječnik stare rudarsko-geološke terminologije*, Geološki glasnik 14, Institut za geološka istraživanja, Sarajevo 1970; M. Begović, *Rudarska baština u Srbiji u XV i XVI veku*, Glas SANU, knj. CCLXXX, Odeljenje društvenih nauka, knj. 15, Beograd 1971, str. 1—66; Б. Ст. Джионов, *Немските рударскоправни заемки в балканските редакцији на „Саскиа закон“*. Годишник на Софийския университет, Факултет по западни филологии, Т. LXV/2—1971, София, 1972, str. 1—76 (up. i kritički prikaz J. Schütza, Zbornik za filologiju i

Najveći broj termina, kao što će se videti, predstavljaju stran elemenat u srpskohrvatskom jeziku, ali adaptiran u strukturu našeg jezika na fonetskom i morfološkom planu. Rudarske termine ćemo razvrstati u dve grupe: a) rudarski termini neslovenskog porekla i b) rudarski termini slovenskog porekla.

A. Rudarski termini neslovenskog porekla.

Rudarski termini neslovenskog porekla uglavnom su nemačkog, tj. saskog porekla. Oni su potpuno adaptirani u sistem srpskohrvatskog jezika, promeñivši svoj prvobitni lik, tako da je nekada teško otkriti njihov arhetip. Rudarski termini neslovenskog porekla vezani su za sve oblike rudarskog života: organizaciju rudarskih poslova, za sam rad u rudniku, za odnose između pojedinih deoničara i vlasnika rudarskih jama, za topljenje i prečišćavanje rude, jednom reči za celokupan život i rad u rudarskim mestima.

Mesto na kojem se kopa da se nađe ruda, gde se vrše istražni radovi naziva se *šurf* (шурф⁷ u Zakonu o rudnicima), što odgovara srednjovisokonem. *schurf*, odnosno nem. *Schurf*. Rudarsko okno, jama, rupa, ili zbir svih okana na jednom omeđenom mestu naziva se najčešće adaptiranom nemačkom reči *ceh* (sa dijalekatskom varijantom i bez *h* u nekim našim mestima: *ce*, pl. *ceovi*). U Zakonu o rudnicima napisana je sa jatom: цѣхъ i pomije se u nekoliko članova i u nekoliko morfoloških formi. Reč *ceh* potiče najverovatnije od srednjovisokonem. *zēche*, *zēch*, odn. nem. *Zeche*. Označavala je i potpuno izgrađen rudnik. Pored navedenog značenja ova reč je imala i drugo značenje: organizacija rudara u rudarskim mestima. Do danas je očuvana u lokalitetima, mikrotoponimima, na kojima su se nekada nalazila rudarska okna, npr. u Janjevu, Novom Brdu, Kopaoniku — *Ceovi*⁷. Potkop, odnosno rudarski podzemni hodnik, horizontalni rov koji se kopa da se nađu rudne žice i u nekim slučajevima da bi se u njih slivala voda nazivao se nemačkom reči *štovna*, odnosno *štona* i *štolna* (штовна, штона, штолна u Zakonu o rudnicima), i *štolna*, *štona* (u turskim zakonima). Sve tri varijante, tj. *štovna*, *štolna* i *štona*, predstavljaju adaptiranu srednjovisokonem. reč *stolle*, *stollen*, odn. nem. *Stollen*. U Zakonu o rudnicima najčešći je oblik *štona*, gde je verovatno kranje *l* u slogu dalo *o* i kontrahovano s prethodnim *o*. Isto tako pojavljuje se nekoliko puta i pridev *štonski* (штоньски). Mesto na kraju *štovne*, odn. *štone* na kojem se kopa ruda, odnosno kraj *štone* naziva se *štonort* (штонортъ u Zakonu o rudnicima), *štorat*, *štonorna*, *štonorta* (u turskim zakonima), što je adaptirano nem. *Stoll-ort*. Deo *štone*, koji je obično bio sa strane, odnosno rudna žila koja nastavlja u pravcu po strani, nazivao se *žola* (жола u Zakonu o rudnicima), *žol* (u turskim rukopisima). *Zola* je adaptirana srednjovisokonem. reč *sol*, *sole*, odn. nem. *Sohle*, koje Kluge izvodi od lat. *solum* „Boden“. U

lingvistiku Matice srpske, knj. XVII, sv. 1, Novi Sad 1974, str. 255–258), isti, *Немското обичајно право, отрзено в „Саския закон“*, Годишник на Софийския университет, Факултет по западни филологии, Т. LXVI/1–1972, Софија 1973, str. 205–230; Milovan Antunović Kobliška, *Za pravilno tumačenje značenja i porekla nekih starih rudarskih i topioničarskih naziva*, Onomatološki prilozi, knj. III, SANU, Odbor za onomastiku Odjeljenja jezika i književnosti, Beograd 1982, str. 169–185.

⁷ V. Simić, *Istoriski razvoj...*

Zakonu o rudnicima posvedočen je samo oblik *до жони*, pa bismo nom. sg. mogli smatrati i formu *žol*, a ne samo *žola*, kako je navodi Radojčić u svom izdanju, odn. u Rečniku Zakona o rudnicima. Pravac koji ide od *stone* do površine zemlje, a služio je za vetrenje i osvetljavanje *stone*, nazivao se *letloh* (ЛЕТЛОХЪ u Zakonu o rudnicima), odnosno *litloh*, *letloh* (u turskim kanunama), što potiče od nem. *Lichtloch*. Ulaz u *stonu*, rupno ždrelo, nazivao se takođe nemačkom reči: *muloh* (МОУЛОХЪ u Zakonu o rudnicima), što je adaptirano srednjovisokonem. *muntloch*, odn. nem. *Mundloch*. Rov, odnosno štona koja je služila za propuštanje vode i za otkrivanje rudne žice, odn. štona koja je dugo bila zapuštena nazivala se *funtarica* (ФУНТАРИЦА u Zakonu o rudnicima), *funtarica*, *funtariče* (u turskim tekstovima). Od nje vlasnici nisu uburali devetak, dok od druge jesu i nazivali su je *devetarica* (ДЕВЕТАРИЦА u Zakonu o rudnicima), kako stoji i u turskim izvorima. Verovatno je od nem. reči *Funder*, odn. od glagola *finden* — *fund* — *gefunden*. Rov koji se kopa dok se ne naide na rudu, odnosno ograđivanje nekog terena u rudarskoj jami nazivao se *paun* (ПАУНЪ u Zakonu o rudnicima), tako i u turskim izvorima. U Zakonu o rudnicima imamo i glagol *paunati* i glagolsku imenicu *paunanje* (ПАУНАТИ, ПАУНАНИЕ). Reč *paun* svakako je adaptacija srednjovisokonem. *bū*, *bou*, odnosno nem. *bauen*. Kretanje u rovu, odnosno rudniku, prevoženje rude kroz podzemne hodnike naziva se glagolom *farnati*, odnosno imenicom *farnanje* (ФАРНАТИ, ФАРНАНИЕ u Zakonu o rudnicima), *farna* (u turskim izvorima), što potiče od srednjovisokonem. *varn*, *varen*, odn. nem. *fahren*. U Zakonu o rudnicima imamo i glagol izveden prefiksom *za-*: *zafarnati* (ЗАФАРНАТИ). Podzemna galerija koja povezuje rudarska okna naziva se *slag* (ШЛАГЪ u Zakonu o rudnicima), odnosno *išlag*, *slag* (u turskim izvorima), što odgovara nem. *Schlag* „Strecke“. Granice među rupnim poljima i pojedinim rudarskim delovima nazivale su se *maršani*, sg. *maršanin* (МАРШАНИ, МАРШАНИНЪ u Zakonu o rudnicima), odnosno *maršajat* (u turskim tekstovima), što je adaptacija srednjovisokonem. *marke*, *markscheide*, odn. nem. *Markscheide*.

Vlasnici rudarskih jama, okana ili pojedinih delova bili su više lica, tzv. udrugari. U Zakonu o rudnicima oni se nazivaju *gvarci*, sg. *gvark* (ГВАРЦИ, ГВАРКЪ). Ova leksema se pominje u više članova i u različitim morfološkim oblicima, a od njene osnove napravljen je sufiksom *-ski* i pridev *gvarčki* (ГВАРЧКИ). Oblik *gvark* predstavlja adaptaciju srednjovisokonem. *gewërke*, odn. nem. *Gewerk*. U turskim rukopisima javlja se ova reč u nekoliko varijanti: *vark*, *varak*, *kivark* i *gevark*. Gvarci ili varkovi imali su svoje udruženje. Njihov predstavnik je nadgledavao rad u rudniku, prisustvovao raznim sporovima, merenju rudnih okana i sl. On se nazivao *hutman* (ХОУТЪМАНЪ u Zakonu o rudnicima). Smatra se da je to adaptacija srednjovisokonem. *huotman*, *hutman*, odn. nem. *Hutmann*. Upotrebljava se i danas u Bosni⁸. U govorima u kojima se glas *h* gubio upotrebljavao se oblik *utman*. Tako, na primer, u oblasti Novoga Brda (selo Jasenovnik) i danas živi jedan rod koji se naziva *Utmanci*, što svakako vodi poreklo od nekog *hutmana*. I sami predstavnici tog roda smatraju sebe potomcima nekog *Utmana*, koji je bio

⁸ Upor. Rječnik JAZU s. *hutman*, gde se izvodi od nem. *Hüttemann*.

nastojnik „na ceove“⁹. U Knjizi dužnika Mihaila Lukarevića, dubrovačkog trgovca u Novom Brdu u prvoj polovini XV veka, pored nekoliko imena (kod desetak osoba) stoji i oznaka za njihovo zanimanje: *hutman*, npr. Hranaz hutman in Podgradie, Vesecho Sechanin hutman itd.¹⁰ Lice koje bi od gvarka uzimalo delove rudnika da radi za neko izvesno vreme, tj. u najam, s tim da izvestan deo od iskopane rude da gvarku—vlasniku, nazivalo se *lenhavar* (ленхаварь u Zakonu o rudnicima), odn. *lenhvar*, *lehnovar*, *lemšadnik* (u turskim tekstovima). Termin *lenhavar* potiče od starovisokonem. *lehenhouwer*, odn. nem. *Lehenhauer*. Od osnove *lenhavar* napravljen je i pridev *lenhavariski*. Lenhavar je bio neka vrsta rudarskog najamnika. Deo rudnika, odnosno rudarske jame, koji je izdat lenhavaru nazivao se *lemšat* (лемшатъ), što potiče od srednjovisokonem. *lêhenschaft*, odn. nem. *Lehenschaft*. Od ovog oblika je i izvedena forma *lemšadnik* iz turskih kanunama. Neka vrsta državnog službenika u rudarskim mestima bio je *urbarar* (урбарарь u Zakonu o rudnicima), odn. *urbarer* (u turskim tekstovima). Dužnosti *urbarara* bile su da meri rudarska okna, da razrešava sporove koji nastaju u rudarskim jamama između pojedinih vlasnika rudarskih okana, da sakuplja određeni danak i sl. Termin *urbarar* potiče verovatno od srednjovisokonemačkog *urbur*, *urbor*, *urbar*, odn. nem. *Urbarer* <lat. *urbararius*. U Knjizi dužnika M. Lukarevića dve ličnosti su zapisane sa ovom titulom: Stipan urbarar i Petruxa urbararova¹¹. Jireček navodi takođe dve osobe koje imaju ovu titulu: Stojak Urborar de Rudnik i Ivan Urborar de Trepča¹². Od lekseme *urbarar* izveden je pridev *urbararski* (u Zakonu o rudnicima) i *urbararov* (u Knjizi M. Lukarevića). Pomoćnik urbararov nazivao se *haištanin* (хайштаннинъ u Zakonu o rudnicima). Prema mišljenju J. Schütza, koje navodi N. Radojčić, najverovatnije je da potiče od srednjovisokonem. reči *heister* „Buche, junger Laubbaum“¹³. Znači, pomoćnik urbararov koji se starao o drvima za rudnik. B. Džonov smatra da dolazi od glagola *heischen* i to od 3.1.sg. *er heischt*, jer haištanin, kao pomoćnik i izaslanik urbararov u prisustvu jednog gvarka zahteva od drugog gvarka da unese zaostali svoj ulog—žamkošt.¹⁴

Nazivi za alate koji su se upotrebljavali za izvođenje radova u rudniku takođe su većinom nemačkog porekla. Pijuk kojim se kopalo u rudarskoj jami nazivao se *kilav* (килавъ u Zakonu o rudnicima), odn. *kilava*, *kilavica* (u turskim tekstovima). Reč je svakako adaptirana srednjovisokonem. reč *kilhouwe*, odn. nem. *Kilhouwe*. Interesantno je napomenuti da je u turskim tekstovima posvedočen oblik *kilavica*, kojeg nema u Zakonu o rudnicima, gde je od oblika *kilav* sufiksom *-ca* napravljen deminutiv: *kilavica*. Za crpljenje i iznošenje vode iz rudarskih okana i jama služile su posebne naprave sa eliptičnim kotačima koje su nazivane *šajbne* (шайбна u Zakonu o rudnicima) odn. *šajbine* (u turskim tekstovima), a na njima su bile prikačene *puligne*.

⁹ A. Urošević, *Novobrdaska Kriva Reka*, SAN, Srpski etnografski zbornik, knj. LX, Naselja i poreklo stanovništva, knj. 32, Beograd 1950, str. 48.

¹⁰ M. Dinić, *Iz Dubrovačkog arhiva I*, SAN, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, III odeljenje, knj. XVII, Beograd 1957, str. 42, 63.

¹¹ M. Dinić, *isto*, str. 47, 66, 71.

¹² K. Jireček, *Istorija Srba II*, str. 91.

¹³ Upor. N. Radojčić, *Zakon o rudnicima* . . . , Rečnik s. хайштаннинъ.

¹⁴ Upor. B. St. Džonov, *n. d.*, str. 51.

Šajbna, odn. šajbina znači i pravac koji vodi od štone prema gore. Reč šajbna je adaptirana srednjovisokonem. *shibe*, *schiben*, nem. *Scheibe*. Kožne vreće koje su bile okačene na šajbni i služile za iznošenje vode i rude nazivane su *puligne* (поулигна u Zakonu o rudnicima), odn. *pulihne*. Reč dolazi od srednjovisokonem. *bulge*, odn. nem. *Bulge*. Slične pulignama bile su i *žake* (жаке u Zakonu o rudnicima, u Rečniku je Radojčić ne navodi), odn. *žak*, *žakna* (u turskim tekstovima), kojima se iznosila ruda, zemlja pomešana s rudom, i voda. Verovatno je od nem. *Sack*, up. i lat. *sacus*. Pored šajbine postojale su i druge rudarske naprave, odnosno mašine. Takve su bile, npr. *rat* (рат u Zakonu o rudnicima), vrsta vitla, što odgovara srednjovisokonem. *rat*, odn. nem. *Rad*; *hašpel* (хашпел u Zakonu o rudnicima), *hašpula* (u turskim tekstovima), vrsta mašine za izvlačenje rude, vode i sl. na površinu. Odgovara srednjovisokonem. *haspel*, odn. nem. *Haspel*. Hašpelom se označavao i pravac koji je vodio u dubinu zemlje iz koje se izvlačila ruda. Reč *hempalk* (хемпалк u Zakonu o rudnicima) označavala je drvenu građu oko ždrela na koju je postavljena mašina za izvlačenje, *hašpel*, *rat* i sl. Odgovara nem. *Hängebank*. Razne pomoćne sprave, alatke, koje su služile za eksploataciju rudarskih jama nazivale su se jednim imenom *caug* (цауга u Zakonu o rudnicima), gde imamo i jedan član o цаугоу рупнемъ. Reč je verovatno adaptirana srednjovisokonem. *ziuc*, *ziug*, odn. nem. *Zeug*. U članu 52 o цаугоу рупнемъ navode se *gvozdba*, *loj*, *uža* i *kože*, tj. da spadaju u *caug*.

U rudnicima se radilo po smenama. Taj interval nazivao se *šihla* (шихта Zakonu o rudnicima), *šinta*, *šihla* (u turskim tekstovima), što predstavlja adaptaciju srednjovisokonem. *shiht*, odn. nem. *Schicht*. Ovaj termin se i danas upotrebljava u nekim našim krajevima i označava smenu (npr. u Janjevu), tj. vremenski period koji se provodi na radu u rudniku i uopšte, pa se kaže, na primer, *radim prvu šihlu* i sl. Odmor koji su rudari imali između jedne i druge šihle nazivao se nemačkom reči *puža* (поужа u Zakonu o rudnicima), odn. *poža*, *buža* (u turskim tekstovima). Svi oblici ove reči potiču od srednjovisokonem. *pūse*, što je svakako adaptacija lat. *pausa*. Kuća u kojoj su radnici boravili između jedne i druge šihle nazivala se *kram* (крамъ u Zakonu o rudnicima). Tu je ostavljan alat, dovozila se ruda i pripremla za topljenje i prečišćavanje. Kram je adaptirano srednjovisokonem. *kramme*, odn. nem. *Kram* „Bude“. Kram je mogao biti na površini zemlje i u rovu.

Iskopanu rudu je trebalo prečišćavati, topiti i sl. Radnik koji stavlja rudu u peć za topljenje nazivao se nemačkom adaptiranom reči *smičar* (смичаръ u Zakonu o rudnicima), odn. *smičar*, *šmiočar* (u turskim tekstovima). Srednjovisokonem. oblik ove reči bio je *smëlzer*, odn. nem. *Schmelzer*. Rečju *prant* (прантъ u Zakonu o rudnicima), *prant*, *brant* (u turskim tekstovima) označavala se vatrom paljena ruda da omekša i popuca da bi se lakše odvajala, što je adaptirano srednjovisokonem. *brant*, odn. nem. *Brand*. Zemlja izmešana sa komadima rudne jalovine nazivana je rečju *bruh* (броухъ u Zakonu o rudnicima), odn. *bruh*, *pruh* (u turskim tekstovima), odgovara nem. *Bruch*. U Zakonu o rudnicima nemamo reč za nakupca rude, odnosno suvlasnika topionica, ili člana jedne takve družine. Međutim, u turskim tekstovima nalazimo takav termin. To je *vatruk*, *vatrok*, *vatrug*. U Knjizi dužnika M. Lukevića uz imena više lica stoji ova oznaka, tj. oblik *vaoturach*, npr. Nouach

Stoinich vaoturach, Rade vaoturach, Nichola Radinchovich vaoturach itd. I *vatruk* i *vatrok* i *vatrug* i *vaoturach* potiču od srednjovisokonem. *waltworhte*. U latinskim i talijanskim ispravama Dubrovnika i Bosne imamo i oblike *valturchi* i sl., tj. oblika sa nevokalizovanim *l*, i oblika sa vokalizovanim *l*, kakvih primera imamo u turskim tekstovima i kod Lukarevića¹⁵.

Vlasnici rudarskih jama morali su za određeno vreme davati i razne dažbine. Jedna od tih je bio tzv. *urbor* (урборъ u Zakonu o rudnicima), a u turskim tekstovima *urbor* i *urbar*, gde označava i *urbarara*. *Urbor* odgovara u potpunosti srednjovisokonem. *urbor*, od koje je izveden i *urbarar*. To je bio danak koji je uzimala država za eksploataciju ruda, odnosno za odmeravanje rudnog polja. Ubirao ga je *urbarar*. Pored *urbora* svaki gvark je morao periodično davati i *žamkošt* (жам'коштъ u Zakonu o rudnicima), odn. *žamkoš*, *žamkuš*, *žamkošt*, *žamkožde* (u turskim tekstovima). *Žamkošt* je novčani prilog koji je gvark unosio u zajedničku kasu cele gvaračke družine za troškove eksploatacije. Kontrolu unošenja *žamkošta* vršili su *urbarar* i njegov pomoćnik *hajštanin*. *Zamkšot* je adaptacija srednjovisokonem. *samkost*, odn. nem. *Sammekost*.

U Knjizi dužnika M. Lukarevića zabeležno je još jedno zanimanje koje je bilo značajno za rad rudarskih centara, a koje nije zabeleženo u Zakonu o rudnicima. To je *furnik*, prevoznik, kiridžija koji prenosi rudu. U Lukarevića je to Brancho Lechich furnich¹⁶. Međutim, u Zakonu o rudnicima imamo termine *fur* (фуръ) i pridev *furnički* (фур'нич'ки). *Furnik*, odnosno *fur* odgovaraju nem. *Fuhrmänn*, odn. *Fukre*.

B. Rudarski termini slovenskog porekla.

Pored brojnih rudarskih termina saskog porekla u Zakonu o rudnicima i turskim rudarskim zakonima nalazimo i rudarske termine slovenskog porekla. Oni se, kao što je to slučaj sa saskim terminima, ne odnose na specifične rudarske poslove, već su više opštijeg značenja, a mogu predstavljati i kalk, ili semantičku pozajmicu, nekog saskog izraza.

Rudarska jama, rov, rudarsko okno naziva se u Zakonu o rudnicima *rupa* (рупа), a takođe i u nekim našim poveljama. To je verovatno prevod za nemačko *ceh*. Radnik, rudar koji radi u jami, rupi, naziva se u Zakonu o rudnicima *rupnik* (руп'никъ), a često i opštom reči *rabotnik* (работ'никъ). *Rupnik* bi moglo biti prevod talijanskog *foxer* (*fosser*), reči koje nalazimo u Knjizi dužnika Mihaila Lukarevića kao oznaku za zanimanje. Tako u Testamentu Gostiše Bratoslalića nalazimo jednog dužnika iz okoline Novog Brda čije je zanimanje *rupnik*: Radoslao rupnich, a Knjizi dužnika M. Lukarevića pored imena mnogih ličnosti koje se tamo pominju stoji i njihovo zanimanje *foxer*, npr. Vlaicho Ratchouich foxer e Voin Radoxalich foxer, Raia e Nichola fradeli foxeri itd.¹⁷ Za sam rad u rudniku, odnosno jami ili rupi nalazimo u Zakonu o rudnicima slovenske termine, a takođe i u turskim rudarskim zako-

¹⁵ Upor. M. Dinić, *Iz Dubrovačkog arhiva I*, str. 39, 64, 68; J. Schütz, *Germano-serbica*, *Die Welt der Slaven II*, str. 44–45.

¹⁶ M. Dinić, *isto*, str. 37, 46, 76, 80.

¹⁷ M. Dinić, *isto*, str. 29, 48, 71.

nima, kao npr. *proboj* (пробон), kada se iz jednog rova probije u drugi, kada se pređe u tudi rov, zatim *uzboj* (узвон у Закону о rudnicima, а исто и у turskim zakonima), odnosno *uzbijanje* (уз'биваннє) i *uzbiti* (уз'вѣти) — započeti rudarski posao, pa i nomen agentis od ovog glagola: *uzbojnik* (уз'вонникъ) i *preuzbiti* (преузвѣти) ponovo početi rudarski posao. Od alata se u Zakonu o rudnicima pominju *držalo* (држало), *gvožđa* (гвоздѣ), *korice* (коритце), *uža* (ужда), *loj* (лон), *sekira* (секѣра). Rudarski, jamski otvor koji ide u dubinu naziva se *pravac* (правѣць), а merno polje rudnika, tj. njegova površina koja je bila duga i široka osam hvati nazivala se *ostmica* (остмица), odnosno i *ostmica* u turskim zakonima. *Ostmica* je imala 8 *sežnja* (сежнѣ). Vlasništvo nad rudarskim oknima nazivalo se slovenskom reči *baština* (ба-штѣна), *ibština* (у turskim zakonima), а vlasnik se nazivao *baštinik*. Termin *naručnik* (нарочникъ) označava ovlašćenog zastupnika, а termin *pametar* (паметаръ) označavao je čoveka koji je znao, pamtio granice rupama. Drvena građa neophodna za izgradnju rudarskih jama nazivala se *les* (лесъ). Prolaz u rovu ili na površini nazivao se *laz* (лазъ). Do danas su u neposrednoj okolini Janjeva sačuvana dva mikrotoponima čiji je drugi deo *laz*, а konfiguracija terena ukazuje na uzani prolaz, te je nekadašnji izraz u rudarskoj terminologiji sačuvan i u mikrotoponimu *Golemi laz* i *Androvački laz*.

Ruda vađena iz rudnika topila se na licu mesta. U blizini rudarskih jama nalazile su se topionice, koje su se nazivale slovenskom reči *kolo*. U Zakonu o rudnicima imamo nekoliko oredaba o *kolu*. Na mestima nekadašnjih rudišta još i danas postoje ošuvani ostaci takvih *kola*, а i toponimi, npr. *Varnavo kolo* kod Letnice (verovatno prema vlasniku kola koji je mogao biti Varnava), а zatim kod Novog Brda *Rajkovo kolo* (prema vlasniku Rajku), i sl. I pre Zakona o rudnicima imamo podataka o *kolu*, npr. u Svetostefanskoj hrisovulji imamo и глауѣа въсь коло в'се и съ роудари, odnosno u Dečanskoj hrisovulji и поставилю коло гвоздѣно¹⁸. U Knjizi dužnika M. Lukarevića pominju se nekoliko takvih kola, npr. *Chalugeri cholo*, *Milouze cholo*, *Nichxino cholo*, *Cholo Sesarouich* (današnje Šašare kod Letnice) i sl.¹⁹ Ljudi koji su ispirali rudu i pripremali je za topljenje nazivani su *plakaoničari*. Ovaj termin nije posvedočen u Zakonu o rudnicima, ali u Knjizi dužnika M. Lukarevića više osoba je bilo ovog zanimanja, npr. Milos e fradeli plachaonizari, Radossau Martinouich plachaonizar, itd.²⁰ Inače u turskim izvorima nalazimo nazive *plaknica*, *plakaonica*, *plakatovnica*, tj. koji označavaju mesta gde se ispirala ruda. I danas iznad Janjeva jedan lokalitet se naziva *Pranje*, verovatno se tu nekađа ispirala ruda. Radnik koji je čistio peć, odnosno ognjište u kojem se ruda topila i koji se brinuo o svim poslovima oko topljenja rude nazivao se *čistilac* (чѣстѣльць). Interesantno je ovde napomenuti da se do skora u Janjevu, starom rudarskom mestu, ošuvao veoma arhaičan način topljenja rude i metala za izradu raznih ukrasnih predmeta, topljenja rudače iz koje se vadilo srebro

¹⁸ Svetostefanska hrisovulja, priredio Lj. Kovačević, Spomenik SKA, knj. IV, Beograd 1890, str. 9; P. Ivić — M. Grković, *Dečanske hrisovulje*, Institut za lingvistiku u Novom Sadu, Novi Sad 1976, str. 267.

¹⁹ M. Dinić, *Iz Dubrovačkog arhiva I*, str. 87, 80, 81 (85), 74.

²⁰ M. Dinić, *isto*, str. 44, 66.

i sl. Očuvani su i izvesni arhaični termini vezani za stari način topljenja rude, npr. *pota*, verovatno adaptacija nem. *Potte*, *ošukati*, *ušukati* od nem. *schaukeln* i sl.²¹

Na kraju treba istaći da se saska rudarska terminologija ubrzo odomaćila u jednom kratkom razdoblju i iz našeg jezika kao posrednika ušla u turske rudarske zakone, kao što se vidi iz primera koje smo naveli napred, a ti rudarski zakoni su verovatno pravljani po obrascu starosrpskih rudarskih zakona, kakav je do danas očuvani Zakon o rudnicima despota Stefana Lazarevića. Naime, u turske kanuname ušla je i srpska rudarska terminologija koja je postojala za izvesne rudarske radnje i poslove. Prema izvorima koje nam pružaju Spaho i Skarić, a u izvesnoj meri i Rizaj, odnosno Beldiceanu, u turskim izvorima sačuvani su, pored saskih termina koji su prešli slovenski filter, i izvorni slovenski termini, kao što su, na primer, *uzboj*, *rabota*, *čistila*, *laz*, *proboj*, *sabor*, *zakon*, *pravcar*, *kilavica*, *vodarla*, *odkop* i sl.²²

Kao što je rečeno, Sasi su se brzo slavizirali. Samo ime *Sas* postalo je sinonim za rudara, pa nije ni čudno što je rudarska terminologija, budući vezana za delatnost koja se prvi put javila na ovome tlu kod slovenskog življa, ušla vrlo rano u leksički fond starosrpskog jezika, čiji su se ostaci zadržali na pojedinim područjima u Srbiji i Bosni. U gradovima i rudarskim naseobinama u kojima je bilo Sasa odomaćili su se i termini koji se tiču zanatstva, npr. *šuster*, *šnajder*, što se vidi iz Zakona o rudnicima, odnosno iz Gradskog statuta Novog Brda koji se nalazi uz Zakon o rudnicima. U Knjizi dužnika Mihaila Lukarevića na više mesta se pominju ljudi sa zanimanjem *šuster*, *šnajder*, *furnik*, *trajbar*, *hutman*, *urbarar* i sl. U Novom Brdu su postojala i gradska vrata koja su se nazivala *porta dei susteri*²³. To nam sve ukazuje na jedan veoma snažan uticaj rudara Sasa ne samo na rudarsku delatnost i terminologiju vezanu na nju nego i na privredni i društveni život uopšte.

Beograd

Nikola Rodić

²¹ N. Rodić, *Zanatstvo u Janjevu i njegova leksička grada*, Glasnik etnografskog instituta SANU, knj. XIX-XX, Beograd 1973, str. 73–95.

²² Upor. F. Spaho, n. d.; V. Skarić, n. d.; S. Rizaj, n. d., 339–347 (rečnik).

²³ M. Dinić, *Iz Dubrovačkog arhiva* I, str. 62, 70.

Zusammenfassung

Nikola Rodić

BERGBAUTERMINOLOGIE IN ALTEN SERBISCHEN TEXTEN

In diesem Beitrag werden die wichtigsten sächsischen Bergbautermini angeführt, im wesentlichen aufgrund von Belegen aus *Zakon o rudnicima despota Stefana Lazarevića* sowie von türkischen Gesetzen und Bestimmungen für den Bergbau. Bekanntlich stellen die türkischen Bergwerkgesetze höchstwahrscheinlich Übersetzungen alter serbischer bzw. bosnischer Gesetze dar, die — mit Ausnahme des erwähnten *Zakon o rudnicima* — nicht erhalten sind. So wurden mit der Übersetzung von Bergwerksbestimmungen auch sächsische Bergbautermini entlehnt, die den slavischen bzw. altserbischen Filter passiert hatten und ausgeformt in die türkischen Gesetze eingingen.

Der Autor erläutert Termini, die fast alle Arbeiten im Bergbau betreffen, vor allem Bezeichnungen für Schächte, Strebe, und Gruben, z.B. *šurf, ceh, štona*; daneben Termini, die mit der Organisation der Arbeiten im Bergwerk zusammenhängen, wie *gvark, hutman, urbarar, šihla, puža*; Namen von Werkzeug: *kilav, šajbna, puligna* u. ä. Der Autor verweist auch auf bestehende slavische Termini für den Bergbau, unter anderem *rupa, rupnik, proboj, uzboj, sekira, koritce, laz, kolo, plakaoničar* u.a., die auch Übersetzungen sächsischer Termini bzw. semantische Entlehnungen darstellen können. Auch slavische bzw. altserbische Termini gingen neben den bereits erwähnten sächsischen in türkische Gesetze ein.

SUR QUELQUES TURCISMES à *d-*, *e-*, *ž-* en BULGARE

daboánă „tăpan, gog, daul; baraban“ (NG), **daboani** plur. „muzikanti: svirci daboani“ (BER). N. Gerov l'indique comme un turcisme. Les auteurs de BER font venir *daboan* (produit de fausse coupure de *daboani*, au lieu de *daboana*) de **dabulan(a)* „voenna muzika“. En effet en serbocroate on trouve *dabulhàna*||*daulhàna* „nekadašnja turska vojna muzika; svirka uopšte“ (RSKNJ). Selon l'information de M. Aktepe *davul-hâne, tabil-hâne* correspond au tc. mod. *bando* „fanfare militaire“ (v. 1980, 3, p. 64: *daulhane*). Il est d'origine arabe: *tabl*. En persan nous trouvons seulement *tâbl* „tambour“. Il semble que le terme de *tabil-hâne* est une formation turque, avec le sens primaire de „lieu où se trouvent les instruments musicaux et les musiciens“ et delà ses sens ultérieurs de „grosse-caisse“, „musique militaire“ et „musicien“. Les auteurs de BER estiment que la disparition de *l* dans *daboana* est obscure. Mais, dirions-nous, ne devons-nous pas y chercher *âl* > *ol* > *o^u* (*volk* > *vo^uk*; *žolt* > *žo^ut*), observé dans le parler de Polog par A. Seliščev (v. A. Seliščev, *Polog i ego bolgarskoe naselenie*. Sofia, 1929, p. 401). Mme Olivera Nasteva détermine que le même cas s'observe dans le parler turc de Gostivar également: *o^uma* „jabolka (pomme)“ < *alma* (v. D-r Olivera Jašar-Nasteva, *Turškiot govor vo Gostivarškiot kraj*, dans »Sobranie na opštinata Gostivar«, Gostivar, 1970, § 13.1; § 21). Donc bulg. *daboana* serait un dialectisme occidental en bulgare, avec la labialisation de *l* et la monophthongaison de *o^u* (de *dabo^u(h)ana*), emprunté peut-être directement aux parlers turcs occidentaux ou bien formé dans son propre domaine linguistique, étant donné que le même phénomène existe dans certains parlers occidentaux bulgares et turcs. Nous ne savons pas encore l'époque de son apparition dans certains parlers turcs occidentaux. Les parlers turcs occidentaux se sont acquis (et continuent de s'acquérir) des traits des autres langues balkaniques de cette contrée à une période relativement récente.

dadgùl „siromah, goltak“ (BER). Les auteurs de BER le trouve obscur. Nous nous demandons s'il n'est pas une variante de bulg. **dangùl** „siromah, beden“, lequel les auteurs de BER font venir de tc. *dangul, dungul* „onomatopé servant à désigner dans un sens péjoratif, les idiomes populaires des différentes régions d'Anatolie, langage grossier, patois“ (TF). En partant de *dadgul* (*d...d* > *d...n*: *dangul*) nous pouvons y voir un mot composé, de *dād*, qui en tc. signifie „justice; équitable“ (< pers. *dād*) et *gul* ~ *qul*, qui en tc. signifie „esclave“. Si *dād* en pers. signifiait métaphoriquement

„Dieu“ (ainsi que *haqq* en ar. „justice“ et „Dieu“), alors on y aurait chercher une formation persane: *dad-i gul „esclave de Dieu“. Il est peu probable que *dadgul* soit formé de *dadar* „Dieu“ employé en osm. et en pers. (d'origine persane) et *gul* „esclave“ avec le même sens de „esclave de Dieu“. En partant de *dangul*, on peut y chercher toujours un mot composé, de *dang* „étourdi“ (OT *deng, denk* „şaşkın“), d'origine persane et *gul* „esclave“. Alors *dadgul* < *dangul* (*d...n* > *d...d* — assimilation consonantique); cf. pers. *dagul* „1. hitryj, kovarnyj; 2. plut“ (PRS1).

danàk „goveždo tele“ (BER). Les auteurs de BER y voient tc. *dana* id. croisé avec *malak, godinak*. Pour nous bulg. **danàk, dānàk** „veau“ sont les formes anciennes de tc. *dana* (cf. com. *qorquq* „peur“ (Radloff), tc. *korku* id.). (v. M. Mollova, *Une sérieuse étude sur les lexèmes turks dans la langue roumaine*, dans LB, XI, 2, 1965, p. 108–9).

dāndal: *dandalot mi se ze* „uplaših se“ (BER). Pour les auteurs de BER il est un mot obscur. Nous allons le comparer avec kirgiz *dañdañ* „poterjavšij golovu — den Kopf verloren habend“ (Radloff), lequel Radloff fait venir de *dañ* (en tataré criméen) „udivlenie — das Erstaunen: ... *daña qaldī* on udivlën — er ist erstaunt“ (Radloff). *Dandalot mi se ze* serait un demi calque d'une langue turque? septentrionale *Dañdañim alindī ou *Dañdañim kettī, au sens de „Je me suis étonné“, „J'ai perdu pied“. Alors *dandal* serait le produit de dissimilation consonantique (*ñ...ñ* > *n...l*).

dandùrkam „ljuleja, drusam (dete)“ (BER). Les auteurs de BER y voient un mot onomatopéique et le comparent avec *tanturkam*. Nous estimons que ce verbe bulgare dans l'usage linguistique signifierait „faire sauter l'enfant en tournant“. Alors il s'associe avec tat. balk. *dandùruk* „toupie“, tc. dial. *dōndùrek, dōndùruk* id. (SDD), de *dōndür-* „faire tourner“.

dānicki „mnogo goljam“ (BER). Pour les auteurs de BER il est un mot obscur. Nous pouvons le comparer avec tc. *daniska* „le plus vil, le plus méprisable, le dernier“ (TF), qui serait un emprunt en turc.

dārdagan „razhvārleno, v bezredie“ (BER). Les auteurs de BER le font venir de tc. *darmadağan* id. Nous allons le rapporter au tc. *dardağan* „dispércé; épars“ (SB 680, Radloff).

darlija „čestit: *kāsmetlija i darlija*“ (BER). Les auteurs de BER renvoient au bulg. *dar* „cadeau“ qui est un mot slave. Ils estiment que *darlija* est formé sous l'influence de *kāsmetlija*. Pour nous ce mot bulgare signifierait „à maison; à propriété“ (antonyme de bulg. *darsāz* „bednjak, siromah“ qui est bien expliqué par les auteurs de BER — v. ce mot). Donc *darlija* serait un emprunt direct au tc. *dārli, *dārli id. de *dār* „maison; propriété; pays“ < pers. *dār* id. + *-li*.

davām „nasam“ (BER). Les auteurs de BER admettent qu'il viendrait de *navām*, influencé de *de, déka*. Nous nous demandons s'il est bien sémantisé? Ne signifierait-il pas „suite“, de tc. *davam, devam* „durée; continuation §

application ininterrompue; assiduité § fréquentation; action de fréquenter un bureau *ou* un tribunal comme attaché *ou* comme candidat" (SB 562) < ar. *dawām* id.?

dbrùkne „präkne, pojavi se“ (BER). Les auteurs de BER le font remonter au bulg. *präkne* „venir au monde“, avec *d. . . p > d . . . b* et *u* sous l'influence de *pükne* „mourir“. Nous y voyons un verbe composé, de tk. *dúbür* „bruit des pas des ongulés“ (ainsi qu'en tatar baltique), kirg. *dubur* „topot nog — das Getrampel“, *duburdä* „proizvesti topot— des Getrampel hervorbringen“, čag. *duburun* „šum šagov, topot — das Geräusch von Schritten, das Getrampel“ (Radloff) et bulg. (*h*)*ükne* „prendre la fuite; se ruer“. Alors le sens primitif (et même le vrai sens) de ce verbe serait „se ruer, prendre la fuite en faisant entendre le bruit de *dubur*“. *Dubur* serait en relation avec bulg. *topurkam* „trotter, trotter en faisant du bruit“, *tupurdija* „grand bruit, bruit infernal, bruit de tous les diables“.

de, dèja, di, dij — interj. servant à toucher les bêtes, **d'o** „de, neka, hajde“ (NG, BER). Les auteurs de BER supposent que *de* remonterait au *deja*, forme impérative de *deja* „pravja, vërša“. Ils trouvent *di, dij* obscurs. Nous estimons que tous ces mots sont en relation étymologique. Ils ont leurs correspondants en turc avec le même sens: *de, deh, dey, diy, dii*, de pers. *deh* „nu! nu-ka! davaj-ka! vot kak! čto ty!“ *Deja* est composé de *de(h)* et *ya*; cf. *èa, eja* (v. 1982, p. 50: *ào*; 1974, p. 384: *ya*). Alors que *dey, diy, dii* seraient de même composés de *de(h)* et (*h*)*ey* (v. 1982, p. 50: *ào, àoj*).

def: „*def beše se storil; def bidi*“ (BER). Les auteurs de BER l'associent au tc. *defi* et *defetmek* „progonvam (chasser)“. Pour nous les verbes *def se storja, def bidja* sont de demis calques de tc. *def ol-* „s'en aller se prend en mauvaise part“ (SB 494), de ar. *däff* „répulsion“ + tc. *ol-* „être, devenir“.

delici plur. „mominski nakit, izpleten ot slamki i našaren s mänista, merdžan i červeni konci“ (BER). Pour les auteurs de BER il est un mot obscur. Nous y voyons plur. bulg. de *delik* „trou“ < tc. *delik* id.

delisät „naludničav“ (BER). Les auteurs de BER y cherchent tc. *deli saat* littéralement „lud čas“. Nous estimons qu'il serait une variante à *s* de tc. *dilšat* „qui a le coeur gai; satisfait, content“ < pers. *del-i šād, del-šād* id., de pers. *del//dil* „coeur“ et *šād* „joyeux“. Il s'emploie comme ncm de personnes masculin et féminin chez les Iraniens et les peuples turks (v. A. Gafurov, *Lev i kiparis (O vostočnyh imenah)*. Moskva, 1973, p. 184). Pour *š > s* v. encore *žös*.

dembedèlin „lenivec“ (BER). Les auteurs de BER l'associent au *dembel-(in)*. Nous le faisons venir de tc. *def-bé-der* „qui va de porte en porte: vagabond“ (SB 478) < pers. *där-be-där* „1. skitalec, brodjaga; niščij, derviš; 2. bezdomnyj, besprijutnyj“, de pers. *der* „porte“ + *be* — préposition + *der* „porte“.

dermirdžana „stäklen säd za rakija“ (BER). Les auteurs de BER y voient une contamination de bulg. *damadžana* et *demir* „željazo“. Ce mot rare, inconnu dans les autres langues nous fait allusion au tc. **dem filcam*

littéralement „tasse à infuser le thé“ et delà „tasse à chauffer l'eau de vie“ ou „tasse à l'eau de vie bouillante“, de pers. *dem* „souffle; respiration; moment, instant“ et ar. *fiḡān* < pers. *pingān* „tasse“. *Demirdžana* remonterait précisément à *demvilḡani (scr. *findžān*, *fiłdžān*, *vildžān*) avec *l* > *r*, ou bien à *demhilḡani (avec *f* > *h* mais *hilḡan ne nous est pas connu).

denelija kaftan „vid kaftan“ (BER). Les auteurs de BER le font venir de tc. *deneli* „kojto e s parčeta, sšit ot klinove“. Nous estimons qu'on y aurait en vue un caftan spécial, car le nom même de caftan signifie en premier lieu „robe d'honneur“ (TF) et *deneli kaftan* „caftan, cafetan à perles (naturelles ou artificielles)“, de *deneli*, *taneli* „qui a des grains; composé de grains; granuleux § dont les grains sont bien distincts“ (SB 484), de pers. *dane* „zerno, semja; štuka (numeratív pri sčete melkih premdetov)“ (PRS1).

devetlija: *Zemi sestro, igla devetlija, /ta probodi tija ljuti rani*“ (BER). Les auteurs de BER le font venir de tc. *devletli* „čestit, blagopolučen“. Pour nous *igla devetlija* signifierait „aiguille trempée dans l'ancre“ et *ljuti rani* — „plaie à enflure“, car avec l'encre on guérit les enflures de brûlure, de osm. *devāt* en turc *divit* „encrier; écritoire“, de pers. *devāt* id. + *-li*.

dizmanlija: *vse žaltici dizmanli*“ (BER). Les auteurs de BER y cherchent tc. *dizmanli; cf. *dizi* „naniz, veriga, red“. Pour nous *žaltici dizmanli* signifieraient „monnaies d'or artificielles“, où *dizmanlija* s'associe au tc. *düzman* rencontré dans un texte transcrit, où il vient au sens de „faux; inventé“ (v. 1980, 3, p. 67: *düzman*) + *-li*; cf. tc. *düzme* „faux“.

dikidžija „majstor na šiti obuvki“ (BER). Les auteurs de BER le font venir de tc. *dikišči* „šivač“, influencé des mots comme *tenekedžija*, *rakidžija* etc. Pour nous, *dikidžija* est un emprunt direct au tc. *dikici* id.

dinski, dimski „(za vino) kojto omagjosva, opijanjava“ (BER). Pour les auteurs de BER il est un mot obscur. Nous nous demandons si *din*, *dim* qui se trouvent dans la base de ces mots, ne remontent pas au tc. *din*, *dim* (dans *dimsus* „Tyrann“ v. Illésházy p. 168) au sens de „religion“ (ar. *din* id.). En turc populaire pour un objet très aimé, adoré on dit expressivement *dinim imanım* littéralement „ma religion, ma foi“. Alors bulg. *dinski*, *dimski* auraient le sens primaire de „très aimé, adoré“.

dipka „motika za okopavane na carevica“ (BER). Pour les auteurs de BER il est un mot obscur. Nous trouvons qu'il est une formation bulgare sur le modèle turc de *dip çapanı* „pioche spéciale pour butter la partie inférieure des tiges des plantes“, de tc. *dip* „endroit le plus bas, le plus intérieur d'une chose creuse; fond“ + bulg. *-ka*.

direk „mnogo dobre; na mjasto“ (BER). Les auteurs de BER le font venir de tc. *dirayet* „sposobnost“ (ar.). *Dirayet* donnerait-il *direk* au sens de „très bien; comme il faut“? A voir son emploi dans un territoire limité (dans l'arrondissement de Sofia — précisément dans le village de Dobroslavci), où il y a des Roumains, nous sommes enclins de rapporter *direk* au roum. *direct(t)* [*direk(t)*] „directement“.

dirimani plur. „käsove, parčeta“ (BER). Pour les auteurs de BER il est un mot obscur. Nous nous demandons si *diriman* (sans *-i* bulg.) n'est pas pluriel persan de tc. *dirim* „union; assemblage“ (SB 513)?

dirnòsvam, dirnòsam „izvivam s kovane dāno na meden sād“ (BER). Pour les auteurs de BER ils sont d'origine obscure. Nous estimons qu'ils viennent de bulg. *derinòsvam, *derinòsam avec la base *derin*, qui en turc signifie „profond“; pers. *derīn* „partie intérieure; le dedans § coeur“.

disljùk „vid gorna ženska dreha“ (BER). Les auteurs de BER le font venir de tc. *gögüşlük*, tc. dial. *döşlük* „nagrādnik; (detska) prestilka“. Nous estimons que *disljuk* est en relation avec tc. *distlük, dizlük* au sens de „? robe courte de genoux“; en tc. mod. *dizlik* signifie „caleçon court jusqu'aux genoux“, de *diz* „genou“ + *-lük/|-lik*.

djuzmè „kopče za riza“ (BER). Les auteurs de BER le font remonter au bulg. *djugme*, d'origine turque. Nous acceptons que *djuzme* vient de tc. *düzme* „1. faux; 2. chose imaginée et présentée comme réelle; inventé“ (TF). Alors bulg. *djuzme* ne signifierait-il pas „bouton de chemise en nacre artificiel; bouton nacrolaque“?

doč interj. servant à arrêter le cheval; **duč** „duma za otpāždane na bivolica“ (BER). Les auteurs de BER font venir *duč* de roum. *duce* „vodja, ot-karvam“, *doč* est un mot obscur. Nous y voyons tc. *dūçocüm* (litt. „arrête-toi mon fils!“), dit affectueusement à un cheval male, à un boeuf, qui dans la prononciation tronquée peut prendre des formes comme *dūçç*, de *dur* „arrête-toi!“ et *çocuk* „fils; enfant“.

dòim, dòin „v izobilie“ (BER). Les auteurs de BER les font venir de bulg. *do* et le nom d'action de *imam* et les comparent typologiquement avec bulg. *zàem*, de *zaemam*. Dans un texte turc de 17e siècle transcrit en caractères latins, on a *doim* „preada (Beute)“ (v. Illésházy p. 170), tc. mod. *doyum* „rassasiement“. Originellement *doim, doin* bulg. auraient le même sens; *doin* < *doim*.

dòjmažak „gladen, nenasiten čovek“ (BER). Les auteurs de BER y cherchent tc. *doymazcık, de *doymaz* id. + *-cık*. Il est le participe futur tc. *doymācak* < *doymayacak* „insatiable“, de *doy-* „être rassasié, se rassasier“.

dojš „pastārma ot gārdi na dobiče“ (BER). Selon les auteurs de BER il vient de tc. *döş* „naj-gornata čast na gārdite“. Nous supposons qu'il remonte au tc. dial. *doyš* „ince uzun ve ucu kıvrık kulaklı keçi (chèvre à oreilles minces, longues et tordues)“ (SDD). Alors primitivement bulg. *dojš* aurait le sens de „pastırma (viande séchée au soleil ou à la fumée) de *doyš*“, donc il serait le nom d'un *pastırma* spécial, fait de la viande de chèvre, appelé *doyš*.

dorgùn „slab čovek ili dobiče“ (BER). Les auteurs de BER l'étudient dans l'article lexical de *dārgam* „dārpam, teglja; govorja bezočlivo“. Nous admettons qu'il est un emprunt direct au tc. dial. *dorgun, tc. lit. *durgun*

„1. stagnant, engourdi, distrai, dormant; 2. languissant; 3. abattu par les fatigues de l'esprit, par les peines de l'âme; 4. apathique, pensif; 5. immobile; 6. calme“ (TF).

dovlet: *na dovlet dráža* „griza se za njakogo: *Ej ta tebe, Grujo tevničarče, / što mi tolkoz na dovlet drážiš*“ (BER). Les auteurs de BER le font venir, avec raison, de tc. *devlet* „štastie, blagopolučie“. Précisément, dirions-nous ce sens se trouverait dans l'expression bulg. *na dovlet dráža* — „être avide des biens“, synonyme de bulg. *na imot dráža*. Dans la langue turque populaire *dövlet*, *devlet* signifie aussi „richesse, biens“; cf. bulg. *dăržava* „nedvizim otkrit imot“ (BER), à côté de bulg. *dăržava*, tc. *devlet* „état; puissance; gouvernement; royaume; empire“.

dulèk „ohranen, pàlen čovek“ (BER). Les auteurs de BER supposent qu'il peut venir de bulg. *dulja* „djulja“. Nous l'associons au tc. dial. *dòlek* „uslu, sakin, ađır bađlı (raisonnable; posé; paisible)“ (SDD).

dur kon: *nosja dete na durkon* „nosja dete na vrata si“ (BER). Les auteurs de BER admettent qu'il serait composé de tc. *dur* „stoj!“ et bulg. *kon* „cheval“. Nous y voyons une variante bulgare de bulg. *dor*, *dorest*, *doriest*, *dorija*, *dorelija*, *dorjan* (TP) et les formes diminutives *doriče*, *dorčo* (TP), de tc. *dori*, *dori*, *doru* „robe de cheval baie“ + bulg. *kon*.

durùzin „namusen i otmàstitelen čovek“ (BER). Pour les auteurs de BER il est un mot obscur. Nous nous demandons si l'on n'y a pas en vue un homme misanthrope, qui se distingue ordinairement par sa loyauté. Alors il peut remonter au tc. *dürüst adam* „homme correct, loyal“. Au *dürüs(t)* remonte encore bulg. *dorus* „sàšt, istinski, hasàl“ (TP), lequel T. Pančev prend pour un turcisme. Son prototype pers. est *dorost*.

e! èe! he! — particule interrogative (Mladenov, NG, BER). C'est Najden Gerov qui cite *he* comme variante de *e*. Pour Mladenov *e*, *ee* sont les variantes de *ej* et sont d'origine aréo-altaïque, avec la base pronominale **e-*, *i. Les auteurs de BER font venir *e*, *ee* de l'interjection. Nous les associons au tc. *e* „1. particule, s'emploie pour interpeller quelqu'un; 2. on l'emploie aussi comme particule corroborative notamment pour renforcer une interrogation; 3. elle s'emploie encore comme adverbe, pour exprimer l'affirmation, le commendement; 4. il s'y ajoute parfois une résignation, un fatalisme; . . . 7. alors, donc; 8. il traduit l'impatience après les modes conditionnels; 9. voyons“ (TF); uzb. *a* „meždumetie l. vyražæet vopros i t.p. a?, da? što? nima deding? a? što ty skazal, a?; 2. (proiznositsja protjažno) vyražæet udivlenie, dogadku a, da, vot kak, vot ono što; a“ (URS1). Dans la base de ces mots se trouverait ar. *hayya* „viens! viens vite!“ (v. 1982, p. 42: *ajde*).

eà, ejà „da, nali“ (BER). Selon les auteurs de BER ils se composent de *e* — particule démonstrative et *a, ja* — particule servant à intensifier ou de *ja* „neja“, avec le sens primaire „eto ja“. Nous les associons au tc. dial. *balk*.

eyi ya „oui“, de *eyi* „bon“ et *ya* „oui“ (v. 1982, p. 50: *ào*; 1974, p. 384: *ya*). Dans la prononciation accélérée ces deux mots se contractent facilement devenant *eyya*.

ède „častica, kojato se pristava pred mestoimenija *koj, što, čij, kakäv* i *kolkav* i pred narečija *de, kak, koga, kolko, sami* ili s mestoimenie *si* sled tjah, taka: *ede-koj* i *ede-koj-si, ede-kakäv* i *ede-kakäv-si, ede-koga* i *ede-koga-si*, kogato sja govori neopredeleno, namjasto da sja kaže imja, mjasto, vremja i proč.“ (NG); *edi koj (si), edi koja (si), edi koe (si), edi koga si, edi kade (si), edi kolko (si), edi čij si, edi što (si), edi kolkav, edi-kak (si)* (BER). Selon les auteurs de BER, *edi* < *ede*; *e* est la particule démonstrative; ils introduisent l'opinion de Berneker (*Slavisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg, 1908—1913, 1, p. 261), selon laquelle *ede* peut être comparé avec *kä-de* „où“, *se-de* „ici“ et aurait le sens de „tuk(ici)“. Nous nous demandons s'il ne se compose pas de *hedeh* (pour *he* v. *e, ee, he*), *deh* < pers. *deh* „nu! nu-ka! davaj-ka! vot kak! čto ty!“ (v. 1982, p. 42: *àjde*). Ce *deh* s'emploie indépendamment en bulgare: *de, deja, di, dij, d'o*.

ednà „haračijska kniga tretij rjad, naj-malkata“ (NG). Najden Gerov l'indique comme turcisme. En effet *edna* en turc est avant tout un adjectif signifiant „plus bas, très bas; moindre; le moindre; très peu“ (SB) < ar. *adnā, ādnā* id.

é gidi! ej gidi, gidi! — interjection „ah!“ (Duvernois). Ils ont leurs correspondants en turc *ey gidi, hey gidi* „oh!“, *gidi* „cornu, cocu, s'emploie comme terme de reproche, de regret, d'exclamation sans allusion à son vrai sens“ (SB 880).

ehāl „naselenie“ (BER). Les auteurs de BER le citent avec **ehali** id., lesquels ils font venir de tc. *ahali* (ar). Mais la forme mérite une attention spéciale; elle est le produit d'une fausse ségmentation, de tc. *ehāli*, où le *i* terminal serait confondu avec le signe du pluriel *-i* en bulgare (pour son emploi au pluriel en bulgare v. TP: *ne ostavja da pravjat baš arasā na ehalite*). En turc *ehāli* s'emploie seulement au singulier. L'ar. *aḥāli* est plur. de *aḥl* „sujet, citoyen“. En turc on a *ahali* qui est un emprunt direct à l'arabe et *ehāli* qui est un emprunt au persan: *āhāli*.

ej di — interjection „ah ty! ej di starče, ej di mili starče! Što te te-be nužba doteralo na Velikden lozje de mi kopaš“ (Duvernois). Duvernois n'indique pas leur origine. Nous y voyons une forme tronquée de *ej gidi* (v. ce mot).

ejalet „vilajet, oblast“ (TP). T. Pančev le détermine comme un turcisme. En effet tc. *eyālet* „province, se dit surtout des anciennes provinces turques avant la formation des vilajets“ (SB 199) < ar. *ājālāt*. Bulg. *ejalet* aurait pour prototype turc *eyyalet, avec la transmission de la longueur vocale sur la longueur consonantique: *ā* > *ja*.

ejs! — interjection „za podkarvane levija vol da vārvi na djasno“ (TP; BER). Les auteurs de BER renvoient aux *äls, äs*. Nous pouvons dire dès

maintenant qu'en turc pour arrêter, détourner le boeuf on emploie *ös!* (qui est la forme accélérée, tronquée de *ögüs~öküz* „boeuf“) et encore *öz geri!* — interj. servant à reculer le boeuf, de *ös* et *geri* „à reculon“. En karaïm (une langue turque-kiptchaque) „boeuf“ est *egiz* (*Karaj sez-bitigi*, de A. Mardkovicz, Luck 1935), forme plus proche de bulg. *ejs*.

eklemija „klimija na kola . . . : *pähna namordnika värhu edna ot eklemiite*“ (RRD). Les auteurs de RRD n'indique pas son origine. En turc on a *ekleme* „joint, raccord, ajoutage, assemblage, allongement“ (TF). Mais comment expliquer *e>i* dans la position accentuée? Dans l'exemple donné il est au pluriel. Alors y aurait-il une annotation de zèle au lieu de *eklemite* de bulg. *ekleme* ou un autre cas de bulg. *tenekija~tenekë* „fer blanc“ [v. 1967, p. 146: *e~i, a~y>e|a~i(ja)*].

ektisvam, ektisam, jaktisvam „naranjavam, raznebitvam“ (BER). Les auteurs de BER les font venir de tc. *akti*, de *ak-mak* „razorjavam, razsipvam“. Nous estimons que dans la base de ces verbes on a tc. *yikti*, de *yik-* „abattre, renverser, démolir“. Ainsi c'est de *jaktisvam* qui ont pris naissance *ektisvam, ektisam*.

eläk „käsove neostrigana vālna na ovca ili oven“, **eljäk** „neostrigani kičuri vālna na oven, ostaveni za ukrasa“ (BER). Les auteurs de BER les font remonter au tc. *yağlık* „kärpa (za glava) s resni po krajštata“. Nous les associons au tc. *yalak~yolak* „rayure; raie“, de *yol* „chemin“; cf. uzb. *alak* „alak (kustarnaja hloščatobumažnaja tkan)“ (URS1).

elbasanska „sol“ (BER). Les auteurs de BER le font venir du nom de la ville de *Elbasan* en Albanie. C'est possible. Mais il peut avoir une autre formation. En tatar de Kazan *ilbasar* signifie „usurpateur (zahvatčik)“ (TRS1). Alors on peut admettre fortement qu'en turc *elbasan* signifierait de même „usurpateur“, de *el/il* „pays“ et *bas-* „attaquer“. *Ilbasar||elbasan* pourraient s'employer comme surnom (et delà probablement le nom de la ville de *Elbasan*). Ainsi ce mot bulgare peut être encore lié à un surnom. Même nous nous demandons s'il ne faut y chercher le nom commun *elbasan* „usurpateur“, connu aux forgers de ce mot avec le sens du „sel fort“?

ële „no, ama“ (pred otricanie), **ëlja, ële dâ** „samo da“ (obikn. pri zakanâ), naj-posle, sled tova (BER), *hële* „ele, toko, ala, samo, a, na, naj-posle“ (NG). N. Gerov prend *hele, ele* pour des turcismes. Les auteurs de BER associent *ele, elja, ele da* au lat. *-le* dans *nu-le* „toku-što, edva, ej sega“, *je le* „vse pak, pone“ . . . (v. BER). Nous nous associons à l'opinion de N. Gerov: *hele* < tc. *hele*; *ele* < tc. pop. *ele* „surtout; quant à; en fin; après tout; voilà; au moins: = interj. ola!, hé! voyons! dites la vérité! dites donc!“ (SB 1165). *Ele da* a son correspondant en gagaouze, où *da* „et“ n'a pas de correspondant palatal, ainsi que dans les parlers turcs occidentaux: *ele da*, gag. *helä da* (archives pers.), dans les autres parlers turcs balkaniques (*h*)*elä da* (archives pers.), dans les autres parlers turcs balkaniques (*h*)*elä dâ, (h)ele de*. En bulgare on a encore *ilej* (v. 1979, p. 121).

elé „nali“ (TP, BER), **eglé** id. (TP). Pour T. Pančev *ele* est une variante de *egle*. Ce dernier est une conjonction au sens de „nă, ala“ chez N. Gerov. Dans BER on trouve *eglè* au sens de „toku-viž, ja gledaj, no“, lequel les auteurs de BER font venir de **ja gle(j)* „ja gledaj“ comme interjection exclamative. Nous nous demandons si *egle* n'est pas une forme ancienne inconnue de *eyle, tc. mod. *öyle*, azerb. *elä* „ainsi; de cette manière“, tc. *öyle mi* „n'est-ce pas?“, azerb. *elä?* id. avec une intonation interrogative, avec l'accent sur la deuxième syllabe. V. encore *èle-fele*. Les auteurs de BER étudient *elè* dans le même article lexical de *èle* „no, ama“.

el'è, elim „vime (mamelles)“ (BER). Les auteurs de BER supposent qu'*el'e* vienne de tc. *yele-mek* „kastrja, čistja“, *elim* ils trouvent obscur. Nous acceptons qu'*el'e* serait une variante de anc. tk. *yelin* „pis, mamelle“ (DTS — MK), gag. *elin* id. (GRMS1), com. *yälin* id. (Radloff); *elim* est aussi une autre variante de gag. *elin*. Pour les variantes possibles de *yele* et *yelin* cf. osm. *yele* „crinière“ et koybal, *kačin yelin* id. (Radloff).

eledisam, elediša, eledisvam „pregleždam vime na ovca, za da vidja dali e navremenila da se agni“ (BER). Ces verbes viennent de tc. *elledi*, de *elle-* „toucher avec la main, manier, déranger“.

èle-fele „gore-dolu, krivo-ljavo“ (BER). Les auteurs de BER renvoient à *hele* et *fela*. Mais il est un reste tout fait d'une langue turque septentrinale *ele fele (peut-être coman, car à cette langue est caractéristique dans une certaine mesure *f~b*), variante de azerb. *elä belä*, tc. *öyle böyle* id. Pour l'étymologie de *ele* et *beyle* v. Sevortjan I p. 247—248 (*eyle*).

elekčija „obšt. rabotnik v keremidarnica“ (BER). Les auteurs de BER le font venir de tc. *aylıkçı* „rabotnik s mesečna zaplata“. Nous nous demandons si son sens primaire ne fut pas „ouvrier-cribleur du sol de tuies“, de tc. *elekçi* „cribleur“, de *elek* „crible“ + *-çi*.

elëmče „žälta metalna visulka za ukrasa na venec“ (BER). Selon les auteurs de BER, il est diminutif de *elem, cf. *elëm* „motovilka“. Nous estimons qu'il serait le diminutif bulg. de bulg. *elem*, forme dialectale turque, de *alem* „1. drapeau; 2. ornement en forme de croissant qu'on met à la cime des minarets, sur les coupoles, à l'extrémité supérieure des hampes, etc.; croissant“ (TF) < ar. *'aläm* „signe; symbole“.

elemè, elimè „edri hubavi stafidi“ (BER). Pour les auteurs de BER il est un mot obscur. Nous dirons qu'il vienne de tc. *elleme* „1. action de toucher la main sur; 2. choisi un à un“ (TF), „choisi, avec la main un à un“ (SB 137).

eli „nali, ili“ (Duvernois, BER). Quoique bien étymologisé par les auteurs de BER, nous ne pouvons pas passer sans insérer l'association que ce mot incite en nous chaque fois avec tc. *emi* < *hemi* „n'est-ce pas?“. Alors *eli* apparaît comme une variante de bulg. *emi*, *ami* (v. *emi*), où le premier élément (*e*) se conserve, mais la particule turque *mi* est calquée par la même bulgare (*li*).

elişik „namesa, djal, čast“ (BER). Les auteurs de BER le font remonter au tc. *alış* „vzemané“. Nous le rapportons à *ilişik* „1. relation, affinité; attaché; 2. joint; 3. inclus“ en turc.

élemedže „?: *Da ti izleze élmedžeto!*“ (TP) T. Pančev se demande s'il n'est pas un turcisme. Oui, il remonte au tc. *el yemece* „plaie mortelle comme cancer, syphilis“, de *el* „monde; peuple“ et *yemece* „1. kanser; 2. frengi“ (SDD), de *ye-* „manger“.

emi adv. „lema, nema, zer, taj zer“ (TP). Il serait un emprunt tout fait au tc. *emi* „n'est-ce pas?“, composé de *e* (v. *e*) et la particule interrogative turque *mi*.

emišen „glog, *Crataegus* (aubépine)“ (BER). Pour les auteurs de BER il est un mot obscur. Ainsi que l'on voit de l'explication de *yemišen* dans SDD (comme „siyah veya kırmızı tatlıca ufak meyveleri olan dikenli ve yabancı bir ağaç“ donc „aubépine“ et „çitlenmik“ donc „micocoulier“), *emišen* est une variante bulg. de tc. *yemişeh*, de? *yemiş* „fruit“ et *en* „?“.

en, jen „beleg, rjaska na uho na ovca“ (BER). Les auteurs de FER les font venir de tc. *yan* „strana, hálbok; straničen“. Nous nous arrêtons sur ces mots en parlant de *ien* (v. 1979, p. 116: *ien, jen, en*).

éndžemi „zatova pāk, po-dobre e“, **enžamo** „naj-posle, v kraja na kraštata“ (BER). Les auteurs de BER les font remonter au tc. *encam* „kraj, izhod, posledica“, de pers.; avec *ž < dž* dans le domaine de la langue bulgare et avec la terminaison par analogie aux mots comme *tāmo, hūbavo*. Nous ajouterons ceci: *éndžemi* remonte directement au tc. *encēmi, encāmi*, elliptique de *encem-i k'ar* „à la fin; au bout du compte“ < pers. *āndžām-i k'ar* id. izafet persan, *āndžām* „fin; résultat“ et *k'ar, kar* „oeuvre, travail; profession“ ou au tc. *sözün encamı* „en conclusion“; encore tc. pop. *emcamı*.

enè „eto“, **enò** „da, taka“ (BER). Selon les auteurs de BER ils remontent à la particule *e* et au pronom *on* „il“. Nous nous demandons s'ils ne sont pas communs avec tc. (*h*)*ene* „quoi donc?“, de *he* (v. *e*) et *ne* „quoi?“; uzb. *ana* „1. mest. ukazat. von, vot; 2. častica vot, von“ (URS1).

enèj „tezi tam, onezi; taka, onaka“ (BER). Les auteurs de BER le citent dans l'article lexical de *enè*. Mais il peut avoir une formation un peu différente: *enej < he* (v. *e*) + *na* „voilà“ — *hej* „hé, dis donc!“ (v. 1982, p. 50: *āo, āoj*).

èngima „vrjava, krjaska, vik“ (TP, BER). Selon T. Pančev, et les auteurs de BER il est un grecisme et remonte au *ἐγγύμα* „bezpokoene“. Nous estimons qu'il est en emprunt tout fait au turc *engemā* < tc. lit. *heng'āme* „temps moment; époque § bruit; tumulte; querelle“ (SB 1168) < pers. *hengāmā* id.; scr. *hendāma, endāma*, expliqués comme provenant du turc par Škaljić.

ènkas „na šega, bez da se obrāšta vnimanie“ (BER). Les auteurs de BER l'associent au tc. *ankastin* „naročno“, de l'ar. Nous dirions qu'il est un emprunt direct au tc. pop. *ènkas* < tc. lit. *enkast*, osm. *an qast* vulg. *en qast* „exprès“ (SB 828) < ar. *'anqaşd* id. (v. 1982, p. 44: *ākastile*).

ennà „ne znam“ (BER). Les auteurs de BER admettent qu'il peut venir de bulg. *e ne vjam „az ne znam“. Nous estimons qu'il est un reste des langues turkes: tat. Kaz. *ânâ*, uyghour dial. *ane* „vot; da; nu prosto“ (v. Severtjan I: *ana*). Dans les parlers turcs des Rhodopes de l'Est on a *ana*, *anna* „tiens!“ (archives pers.). La gémination consonantique *y* est expressive.

enos „teparva“ (BER). Les auteurs de BER le trouvent obscur. Mais il est une forme dialectale de tc. *henüz*, *henüs* „1. nouvellement; à peine; juste à ce moment; 2. pas encore“ (TF) < pers. *hänuz*, *häniz* „ešče (ne); vsë ešče“ (PRS1); pour *u > o* (délabialisation partielle) cf. tc. *tonel*||*tunel* < angl. *tunnel*.

enverie „njakakva blestjašta ukrasa kãm voenna uniforma“ (RRD). Les auteurs de RRD le font remonter au tc. *enver*. Mais il serait un emprunt direct au tc. *enveriyye*, *enveriye*.

erènka „družka, vršnica, posestrima“ (RRD). Les auteurs de RRD attribuent à ce mot une origine turque. En effet il est une variante bulgare au féminin de bulg. *jarán* „drugar, prijatelj, pobratim“ (NG) < tc. *yâran* < pers. plur. *yârân*, de *yâr* „ami“.

erem perem „v bezredie, haotično“, *èrim bèrim* „?: *èrim bèrim*, *berète se*|*berète se*, *jaramlii*“ (BER). Les auteurs de BER comparent *erim* avec tc. dial. *erim* „ljubov; radostna vest“ employé comme un mot d'adresse, et *erem perem* ils font venir de *ero* < tc. *eğri* „kriv“. Pour nous *erem perem* et *erim berim* seraient liés entre eux et représenteraient les variantes à *-m* de uzb. *ari-beri*, *nari-beri* „vzad i vperëd; tuda-sjuda; *ari-beri jurup turmoq* hodiť vzad i vperëd“. La consonne *m* terminale est caractéristique à certains adjectifs d'origine orientale en bulgare et en turc et les auteurs de BER y voient précisément ce *-m* quand ils comparent *-m* de *èrem* avec *-m* de bulg. *arnem*, *zorlem*. Nous pouvons citer encore *barem*, *illem* (v. 1979, p. 123: *illem*), *zirem* employés communément en bulgare et en turc et où nous cherchons le morphème *-m*, surgi à la suite d'une fausse coupure de *kim* (compris comme *ki* + *-m*) dans les adverbes *bélkim*, *sánkim*, *čúnkim* (v. M. Mollova, *Sur le terme de »Karaman« et les recherches sur les Karamans de J. Eckmann*, dans *»Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 8–9, 1980, p. 205).

erfenè „skladčina“ (Duvernois) „raspredelenie, delež“ (Mladenov), „mominsko uveselenie dva dena sled Bogojavljenje ili Ivanovden“, „veselba; počerpka“ (BER), „část ot raznoskite pri goštavka, kojato trjabva da plati otdelno lice“ (RRD). Les auteurs de BER et de RRD le font venir du gr. *ἐφορᾶνεια* „pojava na ljubovta“... (v. BER). Nous estimons que le sens primaire de ce mot est celui donné par Duvernois, Mladenov et RRD et qu'il s'associe au tc. (*h*)*erifâne*, (*h*)*arifâne* adv. „en bons compagnons; s'amuser en payant chacun son écot. = adj. *amusement fait* de cette façon“ (SB 433), de *harif* en tc. *herif* „celui qui professe le même métier qu'un autre; camarade; compagnon § homme; personne; individu; bon homme *terme de mépris*“ (SB 433), de ar. *harif* „collègue“ + pers. *-ânâ* (pers. *hârifânâ*). En bulgare on trouve encore la variante *irfinè* (v. 1979, p. 127). Donc c'est un persisme en turc.

erifin „negodnik, prokletnik“ (BER, RRD). Les auteurs de BER, RRD le font venir de tc. *ârif* „qui sait, connaît; connaisseur, entendeur; instruit“ < ar. *ârif* id. Mais *erifin*, avec ce sens, remonte au tc. (*h*)*erif* „personne; individu; bon homme *terme de mépris*“ (v. *erfenè*).

eriné „(v obraštenie kãm vol) na mjesto si (vãrvi)“ (BER). Les auteurs de BER le comparent avec tc. *yerine delmek* „hvaštam mjesto“, où *delmek* serait peut-être pour *gelmek* „venir“. Mais *yerine!* est une formule elliptique, employée dans le domptage du boeuf attelé, qui s'égare facilement, de *yer* „lieu, place“ à la catégorie possessive (2e pers. sing.) et au datif.

erkašã „zadna čast na sedlo“ (BER). Les auteurs de BER le font venir de tc. *eyer kaşı* id., de *eyer* „selle“ et *kaş* „izdadena čast; izdadina“. Nous dirons que *eyer kaşı* signifie „arçon; bord de la selle“, *artkaş*, *arka kaş* „partie postérieure de l'arçon“, *õnkaş* „partie antérieure de l'arçon“ (v. 1982, p. 56: *arkaf*). Alors on peut supposer qu'originellement bulg. *erkašã* signifierait de même „arçon“.

erkmèč, jortmeč „na polite na kozuh cepka izpod bočnicite s dvojna koža, červen gajtan i černi konci“ (TP). T. Pančev les citent comme des turcismes. En effet ces mots seraient les variantes de tc. *yırmaç* „ouverture en long d'un paletot, d'un pardessus etc.“ (TF), avec *t ~ k*; *e ~ i*; *a > ä/e* (ce dernier au contact de *č*) et la chute de *j-* dans *erkmeč*, de *yırt-* ~ **yırq-* „déchirer; faire une déchirure“.

eskès „kato će li, naverno“ (BER). Pour les auteurs de BER il est un mot obscur. Pour nous il est une variante ? tronquée de tc. *kesenkes* „sûrement; probablement“ (SDD) < pers. *kesankes* id.

ešiš „?: *I kalesa do tri mladi ešiše, /čto bjaha svatba prevarnici*“ (NG). (NG). Nous nous demandons s'il ne faut pas y chercher une faute de leçon *euuuu* au lieu de *euuum*, de tc. *yaşit* „de même âge“, de *yaş* „âge“. Alors *tri mladi ešite* acquièrent le sens de „trois jeunes amis de même âge“.

ešmerija kaša „vid kaša ot brašno, meso i voda“ (BER). Les auteurs de BER se demandent s'il ne vienne pas de *esmer* „brun“? Pour nous *ešmerija* est une variante de tc. pop. (*h*)*oşmeri*, (*h*)*õşmeri* < tc. lit. *hoşmerim* „mets sucré, contenant de la farine et du fromage“ (TF) < osm. *hoş-meryem* id. (SB 476) < pers. *huş-mâryâm* id. La chute de *m* terminal serait réalisé en turc, où il serait confondu avec *-m*, suffixe possessif de la première pers. du sing.

ešpèk „kuče (chien)“ (BER). Selon les auteurs de BER, il est un mot obscur. Il semble que ce sens attribué à ce mot est métaphorique. Son vrai sens serait „voluptueux“, ainsi que tc. dial. *eşepk* „şehvetli (voluptueux)“ (SDD).

etè, jetè, ète „eto“ (Mladenov, BER). Mladenov compare *eté* avec *evo*. Selon les auteurs de BER, *etè*, *jetè*, *ète* se composent de la particule démonstrative *e* et de *tè*. Nous dirions que *etè*, *ète* sont des emprunts directs au tc. dial. *eté*, *ète* id., de *he* (v. *e*) et *té* „voilà“, *gag. tã, te* „vot“ (GRMSI).

etëräsa „ranička“ (BER). Les auteurs de BER le font venir de tc. *yet yarası*. Serait-il bien traduit? Ne signifierait-il pas „Nagelgeschwür“, ainsi que signifie tc. *ät yaran* (Radloff)? *Et yarası* en turc signifie littéralement „plaie de chair“, mais il serait employé comme le nom d'une plaie spéciale, par exemple comme synonyme de tc. *dolama* „panaris, tourniole“.

èva, ève, èvo „eto, na“ (NG, Mladenov, BER). Les auteurs de BER les font venir de *e* + *-va*, *-vo*, de *to-va*, *ono-va* etc. Mladenov estime que *eva* est au lieu de *eto*, *vo* de l'anc. bulg. pronom *vo*, *ovo*. Dans *eva* nous voyons un emprunt direct au tc. *evva(h)* < *eyvah!* interj. „hélas! § malheur!“ (SB 214), probablement d'origine persane; *eve* < *eva*; *evo* < *eva* (*va* > *vo* — labialisation).

evàn „oskäden . . . : *makar će godinata evàn*“ (Duvernois, RRD). Duvernois le fait venir de tc. *evan* „temps“. Les auteurs de RRD l'indiquent comme étranger simplement. Nous y voyons tc. *yavan* „maigre; fade“. Alors la phrase citée ici signifierait „quoi que l'année est (à récolte) faible . . .“.

ezà „v kletva: *eza-ta da go spoleti!*“ (NG). Les auteurs de BER l'introduisent dans le groupe de *enzà* „rana, jazva“, *ènza* „bolest“ et traduisent *eza* par „bolest“ également. Ils les font remonter à l'anc. sl. *jezà . . . (v. BER: *ezà*). Nous nous demandons si *ezà* séparément n'est pas un emprunt direct au tc. *ezà* „vexation, torture“ (SB 65) < ar. *ādā* id.

ezák, jazák „gorko, gorkana, žalno“ (NG). N. Gerov les indiquent comme des turcismes. En effet *ezák* vient de *jazák* et ce dernier de tc. *yazık* „dommage“ anciennement „péché“.

žat¹ „sram“ (BER). Les auteurs de BER attribuent à ce mot une origine slave: *жатъ, de l'anc. bulg. *жамъ, жати* „přitiskam“. Nous estimons qu'il serait une variante à *dž* > *ž*, de tat. balk., čag. *yat* „styd — die Schande“ (archives pers.; Radloff), de *uyat* id., employé dans la langue des Comans et en čagataï (Radloff).

žat² „griza“ (BER). Ce mot remonterait au tc. *ca(h)t* „effort“, osm. *cehd* < ar. *ğahd*; uzb. *ğahd* id. (URS1), toujours avec *dž* > *ž*.

žavalo-žasta „silna vrjava“ (BER). Les auteurs de BER renvoient au bulg. *džabòla* „bãrborja“, qui est estimé d'être omomatopéique; cf. *džav*. Pour nous il est une variante de bulg. *džavaladžaska* „tapage, bruit, cri émané de plusieurs personnes à la fois“ (v. 1973, pp. 95—96), avec *dž* > *ž* et *k* ~ *t*.

žàngùr „malka dupka v zemjata“ (BER). Pour les auteurs de BER il est un mot obscur. Nous pouvons le comparer avec osm. *ğunÿurda-* „gudetj — dröhnen“ (Radloff), de *ğunÿur* non attesté ou non connu à nous. Le sens de *ğunÿurda-* contient le bruit qui se fait entendre un trou profond.

žgan „tãlpa“ (BER). Les auteurs de BER estiment qu'il est au lieu de *sgan*, peut-être influencé de *gãmžà*. Nous avons trouvé la variante *džgan*,

laquelle nous avions associé aussi avec *sgan* et encore avec *sgon* „battue (à la chasse)“ et comparé avec kgz. kkp. *ǰiyin* „atroupement, foule“ (v. 1973, p. 99).

žigati plur. „slugi: *djugen kurdisa sās devjat kalfi, sās devjat žigati*“ (BER). Les auteurs de BER le font venir de bulg. *žigart*, qui est d'origine persane (v. 1967, p. 141). Le sens de ce mot dans la phrase citée ne nous est pas clair. Nous sommes enclins d'y voir une variante de *džigit* (scr. *džigit, jigit* „junak, hrabar i odvažan čovjek“ (Škaljić) avec le sens de „jeune homme fort, habile; héros“, d'origine turke: *ǰigit* (*i* > bulg. *a*). Ici *žigati* se rapporterait ou au *kalfi* „apprentis avancés dans un métier“ ou remplacerait *čiraci* „apprentis dans un métier“, qui sont ordinairement des jeunes hommes.

žigār-žigār „edva-edva“ (BER). Pour les auteurs de BER il est un mot onomatopéique. Nous trouvons que ce sens attribué par les lexicographes nécessite une détermination supplémentaire: *žigār-žigār* serait l'imitation du bruit d'un objet (roue, sci) métallique qui se fait entendre pendant le mouvement lent de celui-ci, ainsi que tc. *cigir cigir* signifie. Dans sa base se trouverait peut-être pers. *džig* „krik, vizg: *džig džig k'arden čirikatj*“ (PRS1).

žiži-biži „sladkiš malebi“ (BER). Les auteurs de BER renvoient à *džidži-papā* „pārženi filii s malso“. Pour nous *žiži-biži* est une variante de *idži-bidži* (v. 1979, p. 115). Serait-il composé de deux autres mots à sens indépendants: *džidži* < tc. *cici* „joli“ et *bici* < *beca* „convenable“ (SB 389) < pers. *bedža* id., donc *cici-bici* „joli et convenable“ ou bien *cici-bici* est le produit de redoublement; ainsi que bulg. *ežko-bežko* „hérisson“; cf. osm. *cicili-micili* „ukrašennyj tak, čtoby detjam npravilosj — verziert, so das es den Kindern gefällt“ (Radloff); tc. dial. *cicibici* „zincir (chaîne)“ (SDD) — probablement „chaîne de collier“.

žildè, žaldè „podložka, vāzglavnica, na kojato sedi sedlar, kogato raboti“ (BER). Les auteurs de BER les font venir de tc. dial. *šilte* „postelka, malāk djušek“. Ce sens serait-il exact? En scr. *džilde* signifie „opančarska i saračka alatka: drveni procijep za stezanje na kojem zanatlija šije opanke i druge kožne predmete“, lequel Škaljić fait venir de tc. *cilde* id. < ar. *ǰild* „koža“. Dans SDD *cilde* signifie aussi „dikici veya saraçların bir şeyi dikmek için bacakları arasında tuttukları ağaç kısıkaç“, *cülde* „saraçlıkata, işlenecek bir işin dikilir veya kesilirken kaymaması için o parçayı arasına koydukları aygıt“. Donc on y a un instrument en bois servant dans le travail des objets en peau.

žinžir „veriga“ (BER). Selon les auteurs de BER il vient de *zindžir*. En effet bulg. *džindžir*, *žindžir, zindžir, sindžir* „chaîne“ sont d'origine persane (v. 1973, p. 117: *džundžurija*).

žiralija „neizlečim“ (BER). Les auteurs de BER renvoient au bulg. *džaralija*. Mais il semble que ce mot remonte au tc. (osm). *cirah* „yaralar (blessures)“ plur. ar. de *cerh* „yara (blessure)“ (OT) < ar. *ǰirah, ǰārḥ*. Son prototype turc serait *cira(h)li, cira(h)li*, de *cira(h)* + *-li*||-*li*.

žirjaja „lineja, kreja“ (BER). En se basant sur l'infonation orale de R. Bernard, les auteurs de BER l'associent aux bulg. *žureja*, *žurja* „peka“, de *žar*, avec le sens primaire de „gorja, topja se, tleja“. Nous y chercherons une origine turque septentrionale en le faisant venir de *žir „maladie“, tat. Kaz. *čir* „maladie; infirmité“, alt. *čeer* „petite vérole“, čuv. *čer* „maladie“ (v. 1973, pp. 105—106: *džirenlivam se*).

žobrja se „krivja si ustata, plezja se“, **žùbram se** „prestruvam se, će plača“, **žjòbrja se** „plača prestoreno“, **žèbrja se** „karam se, govorja taka, će pljunki izskačat iz ustata“, **žèvrja se** „glezja se, hlenča“ (BER). Les auteurs de BER les trouvent obscurs et supposent qu'ils peuvent être onomatopéïques. Nous allons les comparer avec kgz. *ğobura-* „bormotatj“ (Judahin), uzb. *ğovra-* „govoritj besprestanno; bormotatj; boltatj“ (URS1). Les variantes *žebrija se*, *ževrija se*, étant à *e*, rappellent dans une certaine mesure bulg. *ejs*, *elè*, *èle-fele* (v. ces mots).

žòkam „pija voda, kato izdavam zvuk žok-žok“ (BER). Pour les auteurs de BER il est un mot onomatopéïque. V. *žok-žok*.

žok-žok — interjection servant à imiter le bruit qu'on fait entendre en buvant (BER). Pour les auteurs de BER il est un mot onomatopéïque. Nous nous demandons s'il n'est pas en relation avec uzb. *čoh* „kolodec, glubokaja jama“ (URS1); cf. tc. *çoğu* „gürültü, ses (tapage, bruit)“ (TTS IV), avec *č ~ dž > ž*.

žòs: *žòs mi je* „zloradstvuvam, drago mi e da vārša nešto, za da draznja“ (BER). Pour les auteurs de BER il est un mot obscur. Nous y voyons une variante à *s* (bulg.) de tc. *cüş* „ébullition; fig. effervescence; agitation; enthousiasme“ (SB 386) [*cüşe gelmek* „s'agiter; s'enthousiasmer“ (ibid.)], de pers. *džūš* id. (pour *š > s* v. *delisar*).

žùgnavam, **žùgnam** „izdavam kakāv da e zvuk, produmvam“, „šeptja, šepna“ (BER). Les auteurs de BER les font venir de bulg. *žužà* „brāmča“. Nous sommes enclins de les associer au tc. *çugl* (dans la prononciation *çugul*) „dedikoducu, fesatçı (cancanier, conspirateur)“ (OT) < pers. *čogol* „donosčik; spletnik; intrigan“, *čogoli* „spletnja, vydumka; zloslovie za spinoj“ (PRS1), avec *č > dž > ž* et *l > n*.

žusùr „hrabār, smel“ (BER). Les auteurs de BER supposent qu'il vienne de tc. *cüssel* „snažen, edār“, de l'ar. Nous y trouvons: tc. *cessür* „courageux; audacieux: vaillant“ (SB 379), uzb. *žasur* id. < ar. *ğassür* id. > *džâsur > *džosur > *žusur*.

žuvdàn „torbička za ognivo, prahan i tjutjun“ (BER). Les auteurs de BER estiment qu'il vienne de bulg. *džuzdan* „kožen portfejl“. Pour nous *žuvdan* remonterait au *džuvdan* avec le sens primaire de „bisac, dont l'une de sa poche serait pour l'amadou et l'autre — pour le tabac“, de pers. *džuft* „paire“ et pers. *dân* „boîte, étui, enveloppe“; *džuftdân* > *džufdân* > *džuvdan*. Il existerait en persan et en turc, mais dans les dictionnaires que nous disposons nous n'avons pas pu trouver.

ABRÉVIATIONS

alt.	altaï	lat.	latin
angl.	anglais	litt.	littéralement
ar.	arabe	osm.	osmanli
azerb.	azerbajdjanais	pers.	persan
bulg.	bulgare	scr.	serbocroate
čag.	čagataï	tat. balk.	tatаре balkanique
com.	coman	tat. Kaz.	tatаре de Kazan
čuv.	čuvaš	tc.	turc
dial.	dialecte	tc. dial. balk.	turc dialectal
gr.	grec		balkanique
kgz.	kirgiz	tc. pop.	turc populaire
kkp.	karakalpak	tk.	turk (tjurkskij)
		uzb.	uzbek
		vulg.	vulgaire

- BER *Bългарски етимологичен речник*. Săstavili Vl. Georgiev, Iv. Gălăbov, J. Zaimov, St. Ilčev. Sofia, 1962-
- DTS *Drevnetjurskij slovarj*. Leningrad, 1969.
- Duvernois, A. *Slovarj bolgarskogo jazyka*. M., 1889.
- GRMSI *Gagauzsko-rusko-moldavskij slovarj*. Pod redakcij N. A. Baskakova. M., 1973.
- Illésházy J. Németh, *Die türkische Sprache in Ungarn im siebzehnten Jahrhundert*, Budapest, 1970.
- LB Linguistique Balkanique, Sofia.
- Mladenov, St. *Etimologičen i pravopisen rečnik na bŕlgarskija knižoven ezik*. Sofia, 1941.
- NG, N. Gerov *Rečnik na bŕlgarskija ezik*. Plovdiv, 1895–1904.
- OT M. N. Özön, *Osmanlica-Türkçe Sözlük*. Istanbul, 1965.
- RRD *Rečnik na redki, ostareli i dialetni dumj v literaturata ni ot XIX i XX vek*. Pod redakcijata na St. Ilčev, Sofia, 1974.
- RSKNJ *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*. I. Beograd, 1959-
- SB, Samy-Bey *Dictionnaire Turc-Français*. Constantinople, 1885.
- SDD *Türkiyede Halk ağızlarından Söz Derleme Dergisi*. Istanbul, 1939–1947.
- Sevortjan, E. V. *Etimologičeskij slovarj tjurkskih jazykov. (Obščetjurkskie i mečtjurkskie osnovy na glasnye)*. M., 1974.
- Škaljić, A. *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo, 1966.
- TF P. Tuğlaci, *Türkçe-Franızca Sözlük*. İkinci baskı. Istanbul, 1974.
- TP T. Pančev, *Dopälnenie na bŕlgarskija rečnik ot N. Gerov*. Plovdiv, 1908.
- TRS1 *Tatarsko-russkij slovarj*. M., 1966.
- TTS *XIII. Yüzyıldan Günümüze kadar Kitaplardan Toplanmış Tamklariyle Tarama Sözlüğü*. Istanbul—Ankara, 1943–1957.
- URSL *Uzbeksko-russkij slovarj*. M., 1959.

- 1967 M. Mollova, *Étude phonétique sur les turcismes en bulgare*. LB XII, 1967, pp. 115–133.
- 1968 M. Mollova, *Quelques lexèmes turks septentrionaux en ġ-~ž-~j-... dans les langues slaves méridionales*, dans «Izvestija na Institutata za bălgarski ezik», kn. XVI, 1968, pp. 193–201.
- 1973 M. Mollova, même titre que le précédent, dans «Zeitschrift für Balkanologie», Jahrgang IX/1–2, 1973, pp. 89–127.
- 1974 M. Mollova, *Balkanlarda Türk e- Ağzları* dans «Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi» 2–3, 1973–1974, pp. 357–414.
- 1979 M. Mollova, *Po etimologijata na njakoi turcizmi v bălgarski ezik*, dans «Južnoslovenski filolog», knj. XXXV, 1979, pp. 113–134.
- 1980 M. Mollova, *Vocabulaire supplémentaire des „Colloquia Familiaria Turcico-Latina“*, LB, XXIII (1980), 3, pp. 55–74.
- 1982 M. Mollova, *Quelques turcismes en a- dans les langues serbocroate et bulgare*, LB, XXV (1982), 2, pp. 37–66.

Р е з и м е

М. М о л о в а

О НЕКИМ ТУРЦИЗМИМА КОЈИ ПОЧИЊУ СА d-, e- И Ж- У БУГАРСКОМ ЈЕЗИКУ

Етимологија појединих лексема разматраних у овом раду показала се сасвим прозирном за туркологе, односно иранисте и арабисте (в. *еј-јалет, елидисам, елекчија, енгима, енкас, енос, еренка, ерфене, ерифин, жусур*). Са неким другим лексемама, међутим, ствари стоје много сложеније; остаје, на пример, још увек дискутабилно порекло речи *дадгул, демифджана, диримани, емишен, ерим перим, ешиш*.

Ауторка се током рада сусретала са чињеницом да лексикографи нису срећно дефинисали значење појединих лексичких јединица (будући да су своју дефиницију заснивали на осветљавању само једне од неколико њихових могућих употреба), па је ту она сама била принуђена да на одговарајући начин интервенише (в. *дарлија, давам, дбрукне, делици, делисат, дизманлија, дјузме, дур кон, ешпек, еркашџ, есан, еза*). Осим тога, тамо где су лексикографи једноставно пропустили да одреде каква је лексичка семантика посреди, она се трудила да ствар исправи (в. *денелија, кафтан, деветлија, довет*).

Ауторка посебно наглашава да, по њеном уверењу, реч *дирек* није турског, него румунског порекла.

SRPSKOHRVATSKO KAJKAVSKO *SKOLEK* 'DASKA, DAŠČICA' I PRASLOVENSKO *SKOLITI 'CEPATI'

Za rekonstrukciju praslovenskog sloja leksike od velike važnosti je dijalekatska leksika pojedinih slovenskih jezika. Proučavanje i etimološka analiza ove leksike omogućavaju da se otkriju dosada nezapažene lekseme praslovenskog porekla, da se potkrepe i obrazlože pojedini rekonstruisani oblici i prvobitna semantika arhaičnih domaćih leksema, da se odrede areali mnogih starih reči. U tom pogledu za slavistička proučavanja značajno je i leksičko bogatstvo srpskohrvatskih dijalekata. Zasad je to leksičko bogatstvo samo delimično iskorišćeno u etimološkim istraživanjima.

U članku se razmatra jedna interesantna srpskohrvatska kajkavska leksema, koja zajedno sa svojim ekvivalentima u slovenačkom i u drugim slovenskim jezicima omogućava rekonstrukciju starog osnovnog glagola praslovenskog porekla. Analiza strukture tog glagola, očuvanog samo kao periferijski relik u ruskom, i njegovog odnosa prema srodnim baltičkim rečima dozvoljava pretpostavku da je u praslovenskom bio prisutan i prvobitni osnovni korenski glagol, izgubljen u slovenskim jezicima ali potvrđen u baltičkom.

1.

U Rječniku JAZU (XV 266) nalazi se odrednica *skolke* f. pl. sa dva, naizgled različita značenja: 1) 'kao prečke, na koje se stavlja kamenje', 2) 'nosilo, nosila mrtvačka'. Oba su značenja potvrđena na kajkavskom terenu. Budući da u Rječniku JAZU nije tačno određen rod i broj imenice, moraju se podaci Rječnika dopuniti potvrdama iz dijalektoloških i etnografskih izvora. Ove su potvrde bitne za semantiku kajkavske reči, pa i za rekonstrukciju njenog semantičkog razvitka.

Prvo je značenje dokumentovano u Rječniku JAZU potvrdom iz Trebarjeva u Posavini: „Onda si ti muži prirede beden za zelje, i *skolke* [u napomeni: kao daske] i kamenje, i onda ga idu ribat“¹. Obradivač odrednice *skolke* verovatno nije znao da se u istom tekstu iz Trebarjeva nalaze i druge potvrde iste reči koje ukazuju na imenicu muškog roda, npr. „... i to se meče

¹ K. Jajnčerova, Trebarjevo. Narodni život i običaji, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena [dalje skraćena: ZNŽO] III, Zagreb 1898, 224.

na zelje, kad je već nagažene: onda po dva rede toga perja pomeču, onda *skolke*, onda na *skolke* dve prečke, onda pak široki *skôlek* na te prečke onda kamenje². Dakle, u govoru Trebarjeva postoji (odnosno postojala je) imenica *skôlek*, m.; oblik *skolke*, koji je u Rječniku JAZU shvaćen kao nominativ— akuzativ množine ženskog roda, u stvari je akuzativ množine muškog roda. Muškog roda je i imenica *skolki* pl. zabeležena u Prigorju: „... unda se ozgor vržedu *skolki*, a na *skolke* trupićak i jen ali dva kamana, da se zelje sleže. (...) Kadgod se vadi zelje, navek se *skolki* peredu i snaži se zelje ozgor³. Kao što se vidi, u tim kajkavskim govorima potvrđena je imenica muškog roda *skôlek* (izgleda da se obično upotrebljava oblik množine *skolki*) u značenju ‘daščica (odnosno daščice) za pokrivanje kiselog kupusa ili repe u badnju’. Slično je značenje zabeleženo i u čakavsko-kajkavskom ozaljskom govoru: *skôlek* m. ‘drvena ploha za pokrivanje kiselog kupusa ili repe u badnju⁴. Ista imenica u takvom značenju potvrđena je i u kajkavskoj pisanoj reči 19. veka: „[Poludke vu bednju] na verhu z listjem zeljnom pokri, položi gore *skolke* jalove i na nje omašne kamene⁵, „Jednu čistu canju... po zelju prestri, na nju deni *skoljke* [u izvoru: zkolyke]⁶.

Mora se podvući da u kajkavskim govorima imenica *skolek* nije ograničena na leksiku vezanu za kiseljenje kupusa i repe. U Trebarjevu je potvrđeno i značenje ‘daščica uopšte’: „Onda je [sc. sirove] skopiče [‘poisprevraca’] na *skólke* [u napomeni: daščice]. I tak su časa poklebušeni [‘pokriti (zdejlicama)’. Onda potlem zdele zeme, a sire na *skolke(h)* vrže v sirnicu⁷. Već na osnovu ovog citata možemo pretpostaviti da je značenje ‘daščica’ starije, dok je posebno, uže značenje ‘daščica ili drvena ploha za pokrivanje kupusa i repe u badnju’ rezultat semantičke specijalizacije, koja je verovatno posledica česte upotrebe daščice u te svrhe. U nekim drugim govorima značenjska specijalizacija išla je u drugom pravcu. O tome svedoči i potvrda u građi za Rečnik SANU iz Rečice kod Karlovca: „*Skolak* je ravna, pravougaona daska, na kojoj se tka (glavni rubac) i šare na njemu prebiraju⁸. Ovdje je, dakle, posvedočen semantički razvitak ‘daska, daščica’ > ‘specijalna daska za tkanje’.

Spomenuo sam već da Rječnik JAZU s. v. *skolke*, pozivajući se na Mažuranićeve *Prinose za hrvatski pravno-povijesni rječnik* (s. 1317), navodi i drugo značenje iste imenice: ‘nosilo, mrtvačka nosila, feretrum’ za koje kaže da se upotrebljava „u Zagrebu i u sjevernim stranama“. Potvrde koje sam našao u opisima narodnog života i narodnih običaja na kajkavskom terenu dozvoljavaju da se utvrde rod i oblici ove imenice, te da se tačno odredi njeno značenje i da se uoči veza između ovog i već navedenih značenja. Evo odabranih primera:

¹ Nav. delo, 226.

² V. Rožić, Prigorje. Narodni život i običaji, ZNŽO XII, 1907, 97.

³ S. Težak, Ozaljski govor, Hrvatski dijalektološki zbornik V, Zagreb 1981, 398.

⁴ Građa za Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika (u Zavodu za jezik IFF u Zagrebu): Stoletni hrvatski kolendar... , Varaždin 1866, 134.

⁵ Građa za Rječnik hrv. kajkav. knjižvenog jezika: Danica, 1840, 69.

⁷ K. Jajnčerova, nav. delo, 235.

Prigorje: „Kad je mrtvac oblečen, unde ga prenesedu na stel ali na deske, a deske vržedu med stelce ali med klupčice ali na kaj, a na deske vržedu blazine, plâte i vanjkuše, se tak kak da bi na pojstelji ležal; unda velidu, da su mrtvacu vrgli na „*skôlke*“ ali na „studenu dešicu“. (. . .) Na *skôlki* ostane mrtvac, dok mu se les ne napravi“⁸;

Lobor: „U komori se načine *skolke*: na dvije stolice se slože daske, pokriju se čistom plaftom; na njih pretegnu mrtvacu . . .“⁹;

Samobor: „Vrlo često ne dižu mrtvacu s kreveta . . . , dok ne sprema „*skolke*“. To učine ovako: Uklone iz sobe nešto posoblja, a po dužini postelje metnu se duge daske, koliko je postelja široka, na daske se prostre „strožak“ . . . *Skolke* se postave nasred sobe“¹⁰.

Iz ovih primera se vidi da u kajkavskim govorima postoje dva oblika: *skolke* f. pl. (Samobor, Lobor) i *skolki* m. pl. (Prigorje) i da imenica u stvari označava ‘daske na kojima leži mrtvac kod kuće, mrtvački odar’. Isto značenje postoji i u drugim kajkavskim govorima, npr. *skuôlke* f. pl. t. ‘mrtvački odar’ u Črečanu kod Zeline (podatak I. Kalinskog). U kajkavskoj pisanoj reči srećemo i ove primere: „Kakvo narekivanje ne biva . . . zverhu onoga, na *skolkah* vre ležečega“¹¹, „Nas gene kada vidimo z očmi našemi koga mrtvog na *skolkih* ležati“¹². Kao što vidimo, i tu je bilo kolebanja između muškog i ženskog roda imenice.

Izloženi materijal dokazuje da na srpskohrvatskom terenu, u kajkavskim i čakavsko-kajkavskim govorima, postoji leksema *skolek/skolək/skolak* (varijante ukazuju na različite lokalne reflekske poluglasnika), obično upotrebljavana u množini u obliku *skolki* m. ili *skolke* f.; lik pl. t. *skolke* dozvoljava da pretpostavimo i varijantu lekseme u ženskom rodu *skolka. Dijalekatska građa i etnografski podaci pružaju mogućnost da se rekonstruiše i semantička evolucija lekseme. Može se zaključiti da je najstarije potvrđeno značenje ‘daska, daščica’, odakle semantičkom specijalizacijom ‘daščica, daščice, drvena ploha za pokrivanje kupusa ili repe u badnju’, ‘daska za tkanje’, u množini ‘daske na kojima leži mrtvac, mrtvački odar’ (upor. sinonim u Prigorju *studena dešica*). Dakle, ova naizgled različita značenja možemo svesti na jedno starije, zajedničko značenje.

Kajkavski materijal, koji osvetljava semantički razvitak lekseme, značajan je i zato što je tačni slovenački ekvivalenat *skolke* f. pl. (u Pleteršnikovu rečniku takođe *skolki* m. pl.) potvrđen samo, koliko znamo, u značenju ‘mrtvački odar’¹³. Dakle, tu je poznato samo jedno, specijalno i, u svetlosti kajkavskih podataka, sekundarno značenje.

⁸ V. Rožić, nav. delo, ZNŽO XIII, 1908, 67.

⁹ J. Kotarski, Lobor. Narodni život i običaji, ZNŽO XXI, 1916, 214.

¹⁰ M. Lang, Samobor. Narodni život i običaji, ZNŽO XVIII, 1913, 128.

¹¹ Građa za Rječnik hrv. kajkav. književnog jezika: B. Mataković, Sermones morales super totius anni . . . , I, Zagrabiae 1770, 414.

¹² Građa za Rječnik hr. kajkav. književnog jezika: B. Mataković, nav. delo, II, 1770, 321.

¹³ Upor. M. Pleteršnik, Slovensko-nemški slovar, II, Ljubljana 1895, 492; S. Škerlj, R. Aleksić, V. Latković, Slovenačko-srpskohrvatski rečnik, Beograd—Ljubljana 1964, 841.

2.

U etimološkoj literaturi postoji nekoliko pokušaja da se objasni poreklo kajkavske i slovenačke lekseme. U svim dosadašnjim etimološkim verzijama uzimani su u obzir samo oblici množine i samo jedno značenje ('mrtvački odar' odnosno, prema Rječniku JAZU, 'mrtvačka nosila'). P. Skok je smatrao kajkav. i sloven. *skolke* rečju neslovenskog porekla. S. v. *škāle* piše on: „Stara je posudnica na *a > o* izvedenica na naš sufiks *-ka*: *skolke* f. pl. (. . .) 'mrtvačka nosila, Tragbahre'. Upor. arb. *shkalc* 'Tragbahre'. Može biti dalmatsko-romanski leksički ostatak . . ."¹⁴. Moramo odmah obratiti pažnju na činjenicu da areal navedene lekseme, sasvim netipičan za jedan dalmatsko-romanski ostatak, ne govori u prilog Skokovoj pretpostavci. Isto tako albansko *shkalc* ima bogatu semantiku: označava ne samo 'Tragbahre' (ovo je, čini se, sekundarno značenje), nego i 'Mulde (der Maurer)', 'Trage, Kiepe, Tragegerāt'¹⁵ i, prema E. Čabeju, može se objasniti drugačije (Skok je prihvatio Meyerovu etimologiju)¹⁶. Ipak, glavni razlog što moramo da osporimo Skokovu pretpostavku jesu tačni formalni i semantički ekvivalenti razmatrane lekseme u nekim drugim slovenskim jezicima (o kojima vidi dalje).

Drugačije objašnjenje slovenačke lekseme, ne uzimajući u obzir kajkavski materijal, predložio je F. Bezljaj: „Zdi se, da bi tudi osamljeno sln. *skólke* (f. pl.), *skólki* (m. pl.) 'pare, mrtvaški oder' še najlaže pojasnili z lit. *skelbsti* 'oznaniti, razglasiti', lot. *skalš* 'glasen, doneč', *atskalas* 'odmev'. Iz te besedne družine je r. *skolity*, p. *skolić*, č. *skoliti* 'lajati, bevskati, zavijati'¹⁷. Čak i ako ostavimo po strani pitanje da li su sve navedene slovenske i baltičke reči stvarno u srodstvu¹⁸, ostaje nejasno kako je F. Bezljaj mislio da rastumači značenje 'mrtvački odar'. Bezlajevu etimološku verziju ospirila je već L. Kurkina. Ona predlaže novu etimologiju: sloven. *skolke* 'katafalk' (navodi baš takvo netačno značenje, ne uzimajući isto tako u obzir kajkavsku gradu moglo bi da bude u vezi sa sloven. *kòlk* 'bedro; izbočina na steni, Felsenvorsprung' (sh. *kuč*) < praslov. **kǫk* 'bedro', lat. *calx* 'peta; osnovica jarbola; naknadno sađenje u vinogradu'. Polazeći uglavnom od retkih značenja lat. *calx* dolazi do zaključka da je značenje 'katafalk' slovenačke lekseme zasnovano na ideji potpore, oslonca¹⁹. Međutim, kajkavski i ostali slovenski materijal govori protiv te verzije.

¹⁴ P. Skok, Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, III, Zagreb 1973, 255.

¹⁵ O. Buchholz, W. Fiedler, G. Uhlich, Wörterbuch albanisch-deutsch, Leipzig 1977, 530.

¹⁶ E. Čabej, Studime gjuhësore. II. Studime etimologjike në fushë të shqipes, Prishtinë 1976, 138 i 459.

¹⁷ F. Bezljaj, Eseji o slovenskem jeziku, Ljubljana 1967, 127.

¹⁸ O litav. *skelbti* i srodnim baltičkim rečima vidi E. Fraenkel, Litauisches etymologisches Wörterbuch, II, Heidelberg-Göttingen 1965, 799. O rus. *сколеть* 'cvileti, zavijati' i njegovim ekvivalentima u drugim slovenskim jezicima iz praslov. **skoliti* 'cvileti, zavijati' (koje je samo homonim drugog porekla rekonstruisanom u našem članku praslov. **skoliti* 'cepati') vidi npr. M. Vasmer, Russisches etymologisches Wörterbuch, II, Heidelberg 1955, 642.

¹⁹ Л. В. Куркина, Славянские этимологии, Этимология 1971, Москва 1973, 94.

Da je Kurkina poznavala kajkavske oblike, verovatno bi zapazila da nije opravdano izvođenje razmatrane lekseme iz prvobitnog *(s)k/ik- (*skolk-*), pošto su kajkavski likovi zapisani u govorima koji za */ poznaju samo refleks *u*. Isto tako fonetski likovi ekvivalentna analizirane lekseme u drugim slovenskim jezicima, na koje Kurkina nije obratila pažnju, osporavaju njenu pretpostavku. Uostalom ni pretpostavljeno prvobitno značenje 'potpora' u svetlosti celokupne navedene građe nema valjani oslonac.

Dakle, nijedna od postojećih etimoloških verzija ne može da zadovolji. Potpuno radi, spominjemo i objašnjenje dato u Rječniku JAZU, gde se kaže da su *skolke* u prvom značenju „cno, što je skoljeno, rascijepano, otesano“. Obradivač te odrednice mislio je, nesumnjivo, da je to izvedenica od prefiksnog glagola *s-koliti* 'rascepati, ukloniti, satri'. Čini se da je baš to objašnjenje najbliže istini, iako ne može biti sasvim tačno.

3.

Ispravni etimološki postupak za objašnjenje porekla jedne slovenske reči zahteva da se najpre proveri da li postoje ekvivalenti u drugim slovenskim jezicima. I stvarno, tačni ekvivalent razmatrane kajkavske i slovenačke lekseme postoji u češkom narodnom leksikonu: češ. dij. *skolek*, *-lku* 'veći komad drveta, okresana grana; veliki komad leleba'²⁰, 'otcepljen komad drveta, otcepak, cepljika, lučka, abgehauenes Stück Holz, Span'²¹, u moravskim govorima *skolek* i *skolec* 'ostatak cepanice od koje su pravljene lučke'²². Srpsko-hrvatske kajkavske, slovenačke i češke reči bliske su i formalno i semantički. One ukazuju na starije likove *skolaks (sh. kajkav. *skolek/skolak/skolak*, pl. *skolki*, sloven. *skolki* pl. m., češ. *skolek*) i, verovatno, *skolaka (sh. kajkav. i sloven. *skolke* f. pl.). U češkom, pored navedenog *skolek*, postoji i oblik *skolec*, koji moramo izvesti iz oblika *skolacc sa sufiksom *-acc*.

Češko značenje 'komad nečega (uglavnom drveta) dobiven cepanjem, otcepljen komad drveta, otcepak, cepljika' svakako je starije od značenja potvrđenih na kajkavskom i slovenačkom terenu. Evidentno da su stari Sloveni mogli praviti daske samo cepanjem ili tesanjem drveta, moramo pretpostaviti da se u jednom delu južnoslovenskog područja prvobitno, etimološko značenje slično citiranom češkom ili s njim istovetno specijalizovalo u 'tanki i plosnati komad drveta (nalik na dasku) dobiven cepanjem, daska, daščica dobivena cepanjem, tesanjem većeg komada drveta'. Iz takvog značenja mogla su da se razviju konkretna značenja potvrđena u kajkavskom i slovenačkom, o kojima smo već govorili.

V. Machek, koji je etimologisao češ. *skolek*, uferadio je tu reč samo s rus. *оскóлок*, *-лка* 'iver, treska; odlomak, parče, komadić nečega', u pskovskom govoru 'zašiljeni kolac'²³. Ista reč postoji i u ostalim istočnoslovenskim jezi-

²⁰ Příruční slovník jazyka českého, V, Praha 1960, 292.

²¹ J. Jungmann, Slovník česko-německý, IV, Praha 1838, 110.

²² F. Š. Kott, Dodatky k Bartošovu dialektickému slovníku moravskému, Praha 1910, 103.

²³ V. Machek, Etymologický slovník jazyka českého, Praha 1968, 547.

cima: belorus. *аско́лак*, *-лка* 'otcepljen komad (drveta), treska, otcepak', ukrajn. *оско́лок*, *оскíлок*, *-лка* 'isto'²⁴. Istočnoslovenske reči, koje se i po semantici poklapaju s češ. *skolek*, moraju se izvoditi iz starijeg oblika *oskolǫkǫ. U ruskoj narodnoj leksici nalazimo i lik *оскол* m. (potvrđen u Daljevom rečniku, po značenju istovetan sa *осколок*) < *oskolǫ; upor. i strus. *осколъ* 'stena, litica'. Vredno je pažnje da je u beloruskim govorima potvrđen i oblik s drugim prefiksom: *прыско́лак* 'savitljiv štap'²⁵.

V. Machek za češ. *skolek* i rus. *оско́лок* kaže da pripadaju korenu *skel-* 'cepati', koji se nalazi i u češ. *skála*, *kláti*²⁶. I u Vasmerovom etimološkom rečniku stoji slično objašnjenje rus. *осколок*: uspostavlja se veza s rus. *скала* 'stena', *щель* 'pukotina'²⁷. Veza analiziranih leksema s praslov. *skala 'stena, litica; otcepljen komad nečega, npr. drveta', *ščelъ 'pukotina' nesumnjiva je. Međutim, savremena etimologija ne može da se zadovolji određenjem korena i nabranjem srodnih reči. Ona nastoji da utvrdi osnovnu reč od koje je izvedena etimologisana leksema, strukturu te lekseme, funkciju tvorbenog morfema, semantičku evoluciju reči.

Struktura rekonstruisanih leksema *skolǫkǫ, *oskolǫkǫ, *skolǫka, *oskolǫ dopušta da u njima gledamo deverbativne izvedenice (nazive čina) sa sufiksima *-ǫkǫ*, *-ǫka*, *-ǫ*, kao npr. sh. *сепка* : *сепати*, *отцепак* : *отцепити* i sl. Očekivali bismo, dakle, da postoje osnovni glagoli *skoliti, *o-skoliti ili slični. Imamo dokaz da su baš takvi pretpostavljeni glagoli morali postojati na slovenskom terenu, konkretno rus. dij. (Arhangelsk) *осколѣть полено* 'ошепать, обтесать кругом, округлѣть'²⁸. Taj je glagol, po svoj prilici, leksički relikv očuvan na periferiji slovenskog područja. Njegova struktura i semantika svedoče da je to glagol sa prefiksom *o(b)-* i u vezi s tim označava 'otesati okolo, optesati'. Od njega su izvedene istočnoslovenske imenice *oskolǫkǫ, *oskolǫ*.

Ako je u slovenskom leksikonu postojao prefiksni glagol **o(b)-skoliti*, morao je postojati i prosti glagol *skoliti 'cepati, tesati'. Takav prosti glagol potvrđuju njegove izvedenice *skolǫkǫ, *skolǫсь, *skolǫka, posvedočene u srpskohrvatskom kajkavskom, slovenačkom i češkom, kao i beloruski derivat sa prefiksom *pri-*: *прыско́лак*.

Dakle, analiza slovenskog leksičkog materijala dozvoljava da se pretpostavi i obrazloži da je u praslovensko doba postojao glagol *skoliti 'cepati, tesati' i prefiksni oblik **o(b)-skoliti* 'otesati okolo, optesati'. U prilog praslovenskoj genezi tih glagolskih oblika govore njihova struktura i etimologija (vidi dalje), kao i reliktni karakter rus. dij. *осколѣть* te postojanje njihovih izvedenica u raznim delovima slovenskog područja. Od navedenih glagola

²⁴ O istočnoslovenskim rečima vidi npr. M. Vasmer, nav. delo, II, 283; *Этимологичны слоўнік беларускай мовы*, I, Мінск 1978, 173 (ovde se češ. *skolek* neopoznavao smatra ruskom posudnicom).

²⁵ *Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча*, IV, Мінск 1984, 159.

²⁶ V. Machek, nav. mesto.

²⁷ M. Vasmer, nav. mesto. Pokušaj da se objasni *осколок* kao deminutiv od *оскол* (vidi H. M. Шанский, В. В. Иванов, Т. В. Шанская, *Краткий этимологический словарь русского языка*, Москва 1971, 315) nema osnova u semantici tih reči.

²⁸ В. Даль, *Толковый словарь живаго великорускаго языка*, Москва 1881, 697.

relativno kasno, možda potkraj praslovenske zajednice, izvedeni su nazivi čina **skolǫkǫ*, **skolǫbǫ*, **skolǫka*, **oskolǫkǫ*, **oskolǫb*. Njihova tvorbena raznolikost i ograničeni areali pojedinih likova svedoče da su bili izvedeni tek u doba diferencijacije praslovenske zajednice ili, možda, čak u ranim fazama oblikovanja pojedinih slovenskih jezika. U tom pogledu interesantna je češko-slovenačko-kajkavska izoleksa **skolǫkǫ*, kao i istočnoslovenski derivat **oskolǫkǫ*.

Rekonstruisani glagol **skoliti* mora da je u srodstvu s litav. *skėlti*, *skeliū* ‘rascepljivati, cepati’, let. *škelt*, *škeju*, *škėlu* ‘cepiti, spalten, der Länge nach teilen’, kojim je ishodište ie. koren (s)*kel-* ‘schneiden’²⁹. Struktura praslov. **skoliti* ukazuje da je to izvedeni oblik, kauzativni ili iterativni glagol³⁰. Budući da je tvorba glagola **skoliti*, *skoljǫ* izrazito slovenska, moramo zaključiti da je on izveden u praslovensko doba od neočuvanog osnovnog oblika, koji bi, po svoj prilici, morao biti istovetan sa navedenim baltičkim korenskim glagolima. Unutrašnja rekonstrukcija i upoređenje s baltičkim materijalom dovode nas, dakle, do zaključka da je u rano doba praslovenske zajednice morao postojati korenski glagol **skelti* > **ščelti*, *ščeljǫ* ‘rascepljivati’ (kao što su, npr., pored izvedenih oblika **ložiti*, **mǫriti*, **voditi* bili prisutni osnovni glagoli **legti*, **mert*, **vezti*). Verovatno se taj prvobitni glagol **ščelti* rano izgubio. Međutim, u praslovenskom leksikonu ostali su njegovi tragovi: arhaični imenički derivat sa sufixsom *-b* < *-i-* **ščelb* ‘pukotina’ (npr. rus. *щель*, polj. *szczelina*), izvedeni glagol **skoliti*, verovatno kauzativ ‘učiniti da se nešto rascepi’ > ‘cepiti’.

★

Razmotreni primer je jedan od dokaza značaja baltičkog materijala za slovensku etimologiju. Moramo ga ubrojiti u niz slovenskih reči čija struktura govori da su to derivati koji nemaju motivaciju na slovenskom tlu. Međutim, motivirajuće reči su relativno često očuvane u baltičkoj leksici. Dakle, u baltičkom su potvrđene i osnovna leksema i izvedenice, dok slovenska leksema poznaje samo izvedene oblike. Može se pretpostaviti da je u primerima tog tipa prvobitna osnovna leksema u prošlosti postojala i u (pra)slovenskom, ali je nestala u jednom od razdoblja evolucije praslovenskog jezika.

Krakov

Wiesław Boryś

²⁹ Upor. E. Fraenkel, nav. delo, 800; R. Trautmann, *Baltisch-slavisches Wörterbuch*, Göttingen 1923, 264; J. Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Bern 1949, 923–927.

³⁰ O glagolima na *-i-*, *-iti* vidi F. Slawski, *Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego*, (u:) *Słownik prasłowiański*, I, Wrocław 1974, 56–57.

Zusammenfassung

Wiesław Boryś

**SERBOKROATISCH-KAJKAVISCH *SKOLEK* „BRETT, BRETTCHEN“ UND
URSLAVISCH *SKOLITI „SPALTEN“**

In dem Beitrag wird die Etymologie von serbokroatisch-kajkavisch *skôlek/skôlêk/skolak* „Brettchen“, „Brett oder Holzplatte zum Zudecken von Kraut oder Rüben im Faß“, „Webbrett“, Plural *skolki*, m., *skolke*, f. „Bahre“, slow. *skolke*, f. Pl., *skolki*, m. Pl. „Totenbahre“, tschech. *skolek* „Holzsplitter“, „Scheit“, russ., ukr. *oskolok*, beloruss. *askolok* „Holzscheit“. Der Autor hält sie für Derivate vom urslav. Verb *skoliti „spalten“ (erhalten in russ. *oskolit'* „abspalten, rundherum beschneiden“). Ein Vergleich mit ähnlichen Wörtern in den baltischen Sprachen (lit. *skelti* „spalten, zerspalten“) läßt eine Erklärung dieses Verbs als Ableitung vom hypothetischen urslav. *ščelti < *skelti = lit. *skelti* zu.

ЈАН КОХАНОВСКИ И ПОЉСКИ КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК XVI ВЕКА

Хуманизам и ренесанса представљају несумњиво један од најзначајнијих периода у свеукупном историјском бићу пољског народа и пољске државе. Од петнаестог века сви друштвено-економски и политички токови усмерени су ка стварању реалне основе за градњу модерне европске државе која ће у себе укључити и духовна достигнућа Европе тога времена и на њиховим основама изградити свој сопствени духовни и културни лик. Пољско племство исказује изузетну динамичност и борбеност у свим видовима друштвеног живота. Захтеви да се реформише судство, државна благајна, да се другачије организује одбрана земље, да се смање и ограниче привилегије католичке цркве веома су значајна компонента у тежњи племства да преобрази своју државу. Грађанство је у то време такође веома значајан друштвени чинилац и изузетно је активно на културном плану; штампарије Вјетора, Халера, Унглера и других, основане у Кракову, сарађују са славном Краковском академијом (Јагјелонским универзитетом) и њеним професорима, издају како оригинална пољска дела тако и преводе. У њима ће се водити значајан рат за пољски језик и правопис. Иако су први пољски штампари били пореклом Немци — Унглер, на пример, из Баварске — они су много допринели својој новој отаџбини, ценећи пре свега пољски језик и стварно се борећи за њега; јер, према Вјеторовим речима, пољски језик ни у чему не заостаје за другим језицима па су решили „да раде како би увек пољске књиге постојале.“¹ Временом ће њихово место заузети Пољаци: Лазаж Андрисович, Мађеј Вјежбјента, Јан Јанушовски и други.²

Реформација је у Пољској имала изузетно буран и занимљив ток и веома је значајна због места које је изборила пољском језику; наиме, присталице реформације веома су добро схватале колико је значајно да Свето писмо, катихизам, проповеди буду на народном језику. Стога ће се у крилу протестантских струја водити веома жива преводилачка делатност и појавиће се многи преводи религиозно-дидактичког садржаја. Тако ће 1547. г. изаћи *Катихизам (Catechismus)* Јана Секлужијана,

¹ W. Taszycki, *Udział mieszczan krakowskich w walce o język polski w czasach Odrodzenia*. Rozprawy i studia polonistyczne, III, Wrocław—Kraków—Warszawa 1965, стр. 251.

² Оп. cit., стр. 252.

Нови завети (*Novum Testament*) Станислава Мужиновског 1551. г., *Посџила* (*Postylla*) Миколаја Реја 1557. г., а његова *Апокалипса* (*Apocalypsis*) 1565. г.³ Миколај Шарфенбергер такође ће издати 1556. г. *Нови завети*, а године 1563. преведено је *Светио писмо* старањем Миколаја Рађивила.

Међутим, ни католичка црква није могла имати потпуно негативан став према пољском језику, поготову што је Тридентски сабор 1563. г. дозволио да се проповеди држе на народном језику и да се употребљава катихизам такође на народном језику, али је његов превод морао потврдити бискуп. Из тог разлога појавиће се дело Јакуба Вујка *Друји део католџчке џосџиле* (*Postylle Katolicznej część wtóra*) 1584. г. на пољском језику, уз објашњење да је то учињено ради што успешније борбе против реформације;⁴ године 1591. Марћин Бјалобжески издаје своју *Орџодоксну џосџилу* (*Postylla orthodoxa, to jest wyklad ewangelij*) итд.

Пољски језик ће на тај начин постепено улазити у све видове друштвеног и културног живота — он ће бити језик судства, администрације, дипломатије, на њему ће се говорити у пољској скупштини и на пригодним свечаностима. Од половине XVI века скупштинске одлуке и разни закони редигују се на пољском језику.⁵ Пољски језик постаје и језик науке, пре свега медицине — појављују се популагне књиге са лекарским саветима, књиге о лековитом биљу итд. — али и других научних грана.

Могло би се помислити да је и поред свих тешкоћа и отпора пољски језик релативно лако заузео место које му припада. Да би се схватило колико је то било тешко, треба се подсетити на изузетно јаку позицију латинског језика, пре свега у католичкој цркви а онда у школству, судству, књижевности, науци. Латински језик био је језик образованих људи у Пољској, баш као и у Европи. Пољски песници краја XV и почетка XVI века: Павле из Кросна, Јан из Вишњице, Јан Дантишек, Клеменс Јанички пишу на латинском језику; Миколај Коперник пише своје славно научно дело *О кретању небеских џела* (*De revolutionibus orbium coelestium*) на латинском језику; Анджеј Фриц Моджевски пише свој полемички трактат, врхунац пољске политичке мисли ренесансне епохе, *О џобољтању Републике* (*De Republica emendanda*) на латинском језику; прва штампана историја Пољске из 1521. г. под насловом *Хроника Пољака* (*Cronica Polonorum*) Мађеја из Мјехова такође је на латинском језику.

Осим латинског језика, супарник пољском језику био је и немачки. Градови су, бар у почетку, били већином насељени немачким становништвом, које није било благонаклоно према пољском језику. Немачки језик владао је у градском животу па и у цркви. Против тога ће, између осталих, устати познањски војвода Јан Остроруг (око 1436—1501. г.)

³ Z. Klemensiewicz, *Historia języka polskiego*, Warszawa 1980, стр. 225—226.

⁴ Оп. cit., стр. 228.

⁵ Оп. cit., стр. 276.

у своме делу *Сјоменик о побољшању Републике (Monumentum pro Reipublicae ordinatione)* говори: „Нека учи да говори пољски онај ко хоће да живи у Пољској!“⁶

Позитивна ренесансна схватања и погледи на народни језик, традицију и народну културу, а нарочито реформација, биће одлучујући чиниоци у борби за пољски језик и његово место у пољској држави. За разлику од многих европских држава, Пољска је била веома толерантна према новим верским струјама — у њој слободно живе и раде калвини, лутерани, не само пољски, него и њихови истомишљеници из других европских земаља. Пољска је толерантна и према много радикалнијим протестантским струјама: анабаптистима, антиринитарцима, аријанцима (пољској браћи). Опасност по католичку цркву била је нарочито велика између 1548—1558. кад је изгледало да ће нововерци преплавити Пољску. Малопољско, великопољско, руско и литванско племство масовно приступа реформацији. Оснивају се њихове штампарије у Пињчову, Бресту литванском, Крулевцу, Познању итд. Био је то, према речима А. Брикнера, златни век пољског штампарства.⁷ Контрареформација ће, ипак, однети коначну победу. Током XVI и XVII века племство се масовно враћа католичанству. Победи контра-реформације много ће допринети и кардинал Станислав Хозије који 1564. г. доводи у Пољску исусовце, а они веома брзо преузимају школство, просвету, васпитање. Истакнути чланови исусовачког реда Скарга, Вујек, Грођицки су и преводиоци, и проповедници, и учитељи омладине.⁸

* *
*

Године 1984. навршило се 400 година од смрти најзначајнијег књижевног ствараоца овог времена. Јан Кохановски родио се 1530 (умро 1584.) у Сицини, имању Кохановских, у сандомјерском војводству. Значајно је да је породица Кохановских дала пољској књижевности више истакнутих писаца. Осим Јана, и његова браћа, Миколај и Анђеј, бавили су се и превођењем и оригиналним књижевним стваралаштвом. Као четрнаестогодишњи дечак, Јан Кохановски уписује се на Краковску академију. Краков је место у коме борае и стварају Миколај Реј, Станислав Ожеховски и Анђеј Фриц Моджевски; то је град у коме је књижевни и културни живот у пуном размаху; у њему је краљевски двор, ту се окупљају најзначајнији песници, писци и научници.⁹ Од 1551. г. Кохановски студира у Крулевцу (Königsberg, данас Калињинград), који је центар протестантског покрета. После тога, године 1552, први пут одлази у Италију, у Падову. Ту се упознаје са грчком и римском књижевношћу, чита Овидија, Хомера, Сенеку, Хорација. У Италији

⁶ W. Gaszycki, *Udział mieszczan krakowskich...*, стр. 252—253.

⁷ A. Brückner, *Kultura, piśmiennictwo, folklor*. PWN, Warszawa 1974, стр. 257.

⁸ Op. cit., стр. 248.

⁹ *Jan Kochanowski*, opracował Bronisław Nadolski, Warszawa 1966, стр. 10—11.

су настали његови најстарији сачувани стихови на латинском језику.¹⁰ Најзначајнији период песничког живота траје од 1575. г. до његове смрти 1584. и познат је као чарноласки период. Песник, наиме, одлази у своје село Чарнолас, у коме почиње његово изузетно значајно књижевно стваралаштво. Ту завршава превод 150 Давидових псалама и издаје их 1579. г. под насловом *Psalterz Dawidów* (*Давидов њсалтир*). Рад на озом преводу трајао је најмање осам година и сматра се за изузетно зачајан споменик старопољске религиозне лирике. Песник је био упознат и са другим европским и пољским преводима псалама, али му је за основу послужила латинска парафраза псалама шкотског хуманисте Јана Бакмана.¹¹ У Чарноласу ће настати и чувени *Treny* (*Тужбалице*) прозеђени песничкој прерано умрлој кћери Уршули. Кохановски је дао пољској књижевности и многа друга књижевна дела: латинске елџије, многобројне љубавне песме на пољском; из тзв. дворског периода — времена од 1559. г., које ће провести на дворовима магната и патриција: Тенчињских, Рађивила, Тарновских — потичу поеме и песме: *Zuzanna*, *Szachy*, *Elegia na śmierć Tarnowskiego*, *Pamiętka Janowi hrabi na Tęczynie*, *Satur*, *Wróżki*. Ту су, наравно, и славне *Фрашке* (*Fraszki*) — хумористички стихови, врло духовити, често заједљиви, који на изванредно добар начин илуструју атмосферу пољског ренесансног живота.

Језик Јана Кохановског, у дијахроном смислу, али и синхроно посматран — као одређени вид наддијалекатске и надрегионалне језичке комуникације у контексту читавог низа важних друштвено-политичких, културних и религиозних гигања карактеристичних за било коју епоху — изванредан је пример способности да се матерњи језик укључи у позитиван друштвени и културни контекст какав су са собом носиле хуманизам, ренесанса и реформација. Борба за пољски језик и његову друштвену и културну верификацију није започела у време у коме живи Кохановски — започела је у XIV веку, а по свој прилици и раније, кад се појављује најстарији досад сачуван превод Псалтира и Библије *Флоријански њсалтир* (крај XIV—поч. XV в.) и Библија *краљице Софије* (1455. г.), а свакако треба споменути и чувену песму на пољском језику „*Bogurodzica*“ (Богородица) насталу највероватније у XIII веку. То значи да је књижевно стваралаштво на народном језику у време ренесансе имало већ припремљене темеље и одређену традицију. Међутим, у XVI веку пољски језик, и као језик свакодневне комуникације и као књижевни језик, добија одређени нормативистички лик, нарочито у ортографско-графичком а донекле и у лексичком смислу. Свим ортографско-граматичким и граматичким трактатима из тога времена циљ је да на том плану кодификују пољски језик, да колико је год могуће искажу све релевантне одлике пољског гласовног система и да за њега пронађу одговарајући ортографско-графички лик. Они ће у својим, често невешто формулисаним тврдњама, оставити непобитна сведо-

¹⁰ Оп. cit., стр. 16.

¹¹ *Literatura polska od Średniowiecza do Pozytywizmu*. PWN, Warszawa 1974, 109.

чанства о важним фонетско-фонолошким процесима који су се углавном завршили у XVI веку и који ће дати коначно облике савременом пољском фонолошком систему. Граматичар Станислав Заборовски у својој *Орфографији* писаној на латинском језику и први пут издатој 1512 (или 1513) г. као и у својој *Грамаици* (уз коју се штампа и ова *Орфографија*) из 1519. г. (прво издање) већ не спомиње квантитет који је био најважнија дистинктивна одлика старопољског вокализма, него говори о квалитету вокала; предлаже графички систем за означавање палаталних и непалаталних консонаната итд. Други пољски граматичар Станислав Мужиновски у својој *Орфографији* даје одличне ортографско-графичке предлоге и решења од којих су многа остала до данас, нпр.: предлаже два графичка знака за назале *e*, *o* (то је, истина, учинио и Заборовски), палаталност сугласника испред вокала обележава помоћу *i* (што је и у данашњем пољском правопису), предлаже диграм *rz* од *r'* (тако се и данас пише), разликује *u* и *i* (што је и данас норма у пољском књижевном језику) итд.

Речници који се појављују у то време доказ су бриге и жеље да се пољски језик нормира и на лексичком плану, да се истакне оно што може бити прихваћено на читавој пољској језичкој територији, да се на једном месту сакупи максимално могућ лексички фонд пољског језика, да се одреди шта би требало да се усвоји а шта је лексички већ архаично, како поступати са туђим речима, нарочито латинизмима и германизмима. Међу такве речнике спада: немачко-пољски речник Јана Мурмелија, латинско-пољски речник Бартоломеја из Бидгошча из 1532. г. и још неколико других. Али свакако најзначајнији лексикографски рад настао у XVI веку је *Lexicon latinopolonicum* Јана Мончињског, изишао у Крулевцу 1564. г. Овај речник представља новину, пре свега у методолошком погледу — урађен је према абецедном реду а не тематски, према средњовековном обичају; лексику црпе из свакодневног језика, даје значењске нијансе речи, прибегава неологизмима. Веома је строг према позајмљеницама из немачког језика, али има нешто блажи став према латинизмима, што је сасвим у духу његове епохе.

Из овог веома сажетог прегледа ипак се види у коликој је мери културна и политичка клима погодновала пољском језику. Јан Кохановски се свесрдно укључује у његове ватрене присталице.

Читаво његово књижевно стваралаштво недвосмислено говори о томе да је Кохановски на изванредно уман и мајсторски начин користио пољску језичку материју, што се нарочито лепо види у градњи његовог стиха, у версификацији. У своме преводу Псалтира употребљава широк распон од седмерца па све до четрнаестерца.¹² Граматичка рима, која је доста карактеристична за стихове Ј. Кохановског, одредиће и најфреквентније категорије речи. Ту ће на првом месту доћи глагол који има превагу над осталим врстама речи, што значи да и предикат има

¹² J. Kleiner, *Zarys dziejow literatury polskiej*. Ossolineum, Wroclaw—Warszawa—Krakow 1968, стр. 81.

превагу над осталим деловима реченице.¹³ Кохановски је такође искористио потпуни инвентар глаголских облика у коме превагу има 3. лице.

Језик Јана Кохановског има данас око 400 година и разумљиво је да ће у њему бити много архаизама, и граматичких, и лексичких. Све то, међутим, није велика сметња да се и данас може читати и разумети. Многи његови архаизми сачувани су у савременим пољским дијалектима, али не спадају у стандардни пољски књижевни језик, што је сасвим у складу са развитком било ког књижевног језика на народној основици:

— од фонетских појава: облици *źwierz*, *źwierciadło* (74, 75),¹⁴ где долази до умекшавања *z* испред палаталног *v'*. Умекшавање *z* испред палаталних сугласника позната је појава у пољском језику, али је у старопољском и у савременим пољским дијалектима та палаталност спроведена у односу на много већи број палаталних сугласника него што је то случај у књижевном језику. У савременом пољском језику, на пример, *z* у функцији префикса изузетно се умекшава — једино у изговору: *zdziałać* (изг. *ździałać*);

— среће се такође и умекшано *s*: *śrebrna* (89); умекшавање *s* у старопољском језику било је много шире спроведено, него што је то случај у савременом; у њему се, нпр. *s* као префикс изузетно умекшава и то само испред *ć* (*ścinać*, *ścierka*);

— кад је у питању старопољски преглас (промена *ě* > *a* и *e* > *o* испред тврдих *d*, *t*, *z*, *s*, *n*, *ł*, *r*), регуларност ове промене много је доследнија него што је то случај у савременом језику, у коме је дошло до аналошког изједначавања парадигматских облика: *przy takiej biesiadzie* (135) (у сав. пољском језику *biesiadzie* — изједначавање према пом. *sg. biesiada*). У овом случају могуће је да се овај облик сачувао због риме — претходни стих завршава се са ... *śąsiedzie*; *Pietrze* (185) (у сав. језику је *Piotrze* *voc. sg.* од *Piotr*); правиан облик *śmiotana* (202) који је изишао из употребе и у савременом језику гласи *śmietana*; *żenie* (358) (у сав. језику *żonie* *dat. loc. sg.* од *żona*; и у овом случају може бити разлог рима, јер се следећи стих завршава са *cienie*;

— стара група **zr'* појављује се у лику *źrz* а група **sr'* у лику *śrz*: *przeźrzoczyste* (100), *dwu źrzenic* (189), *pośrzód* (99), *śrzody* (185). Од двадесетих година XIX века за књижевни облик прихватају се ликови *źr*, *śr* (*źrenica*, *środa*);¹⁵

— облик *barzo* (125, 180, 193), усп. *bǫzъ, јавља се све до XVII века а онда га замењује облик *bardzo* који се може објаснити особеним развитком *z* > *dz*;

— у именичкој деклинацији срећу се сада већ архаични флексивни облици као: суфикс *-ej* у *gen.*, *dat.* и *loc. sg.* код именица женског рода меких основа: *z płodnej Syryjei* (85), *według wolei* (69), *w Grecyjei* (56);

¹³ W. Lubaś, *Rym Jana Kochanowskiego* (Proba lingwistycznej charakterystyki i oceny). Katowice 1975, стр. 57, 29.

¹⁴ Примери су из: J. Kochanowski, *Dziela polskie*, Т. 1, PIW, Warszawa 1953. У заградама је број стране на којој се пример налази.

¹⁵ Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Splawiński, S. Urbańczyk, *Gramatyka historyczna języka polskiego*. Warszawa 1981, стр. 149—150.

— стари акузатив (= ном.): *Obróć swój koń ...* (327), сачуван у обрту: *wsiadać na koń*, узјахати¹⁶;

— спорадично се јавља суфикс -am у dat. pl., карактеристичан у стпољ. за именице женског рода: *sprawam* (59), *pannam* (100). У савременом пољском језику уопштио се код свих именица суфикс -om;

— у instr. pl. веома је чест суфикс -у, али треба подвући да се у великом броју случајева јавља из версификационих разлога: *To największe misterstwo, kto do Brzegu z woły | A do Gdańska wie drogę z żytem a z popioły* (64), *Wnet potym Szamotulski przestawa z Krzyżaki, | Ali nawet, gdy bitwę stoczył z Polaki* (86), *Nie zmilczą między sławnymi | Bohatery walecznymi.* (329);

— у loc. pl. чест је суфикс -ech: *w Prusiech* (59), *w ludziach* (65), *po gestych lesiech* (70), *w tych rymiech* (177), *o ... wiecznych głosiech* (200); сачуван је данас у називима земаља: *na Węgrzech*, у Мађарској, *w Włoszech*, у Италији¹⁶;

— чести су дуални облици: *dwie wojszce* (87), *dwu sędziu* (99), *po awu rządu* (110), *na waszych ręku* (140), *dwu Kazimierzu* (281);

— кад је реч о коњугацији, треба споменути суфикс -m у 1. l. pl. садашњег времена: *będziem* (100), *wyniesiem* (179), *pracujm* (348); у савременом пољском језику уопштио се суфикс -my;

— од најстаријих времена у пољском језику појављују се искључиво облици аориста: *bych*, *by*, *by*, *bychom*, *byście*, *bychą* помоћу којих се граде облици кондиционала (уместо: *bitmъ*, *bi*, *bi*). Ови облици чувају се кроз читав XVI век и веома добро су посведочени код Кохановског: *abych zachował* (97), *Jeślibych ja chciał* (161), *I sam bych się już jął* (172), али јављају се и савремени облици: *skądbym mieć mógł* (131), *Chciałbym* (269);

— јављају се и архаични презентски облици неких глагола као: *roście* 3. l. садашњег времена (1. l. *rostę*, 2. l. *rościesz*). Ови облици замењени су новим: *rosnę*, *rośniesz*, *rośnie*; ту спада и облик *wspomiona* 3. l. pl. (презент у значењу футура перфективног глагола). Старопољски глагол гласио је: 1. l. *wspomienę* или *wspomionę* (< *vъspomęnę*), 2. l. *wspomieniesz* ..., поред глагола *wspomnię* (< *vъspomnię*), 2. l. *wspomniesz* ... Укрштањем је настала нова промена: *wspomnę*, *wspomniesz* ... *wspomną*.¹⁶

— чести су кратки придевски облици: *nikt nie jest bezpieczен od ciebie* (147), *Godzien by laski za swoją urodą* (194), *Jesteś silen i sam w sobie* (328), *Niegodzien tego ten świat* (333), *Któryś sam mił sercu temu* (352). У савременом пољском језику кратки придевски облици представљају бројно веома ограничену формацију и употребљавају се у предикативној функцији, док се пуни придевски облици употребљавају у атрибутивно-предикативној;

¹⁶ Оп. cit., стр. 365.

— у лексичком фонду јављају се речи које се могу сматрати књижевним архаизмима; наиме, неке од њих сачувале су се у пољским дијалектима: *jeno* (71, 98, 100), *krom* (102), *teszno* (123), *abo* (197) итд.

Иако су овом приликом показане само неке карактеристике језика Јана Кохановског, оне ипак могу у великој мери показати основне карактеристике граматичког и лексичког система пољског језика XVI века — присутно је доста архаичних граматичких и лексичких архаизама, наравно, у односу на савремени пољски књижевни језик и његову норму, али многи од њих сачували су се у пољским дијалектима. Читајући Кохановског, као и друге писце тога времена, пре се може рећи да је њихов језик у великој мери одраз појединих пољских дијалеката (у односу на наше савремено схватање о стандардном књижевном језику) него што би се смело тврдити да писци тога времена нису били довољно писмени или да су се небрижљиво односили према језику. Оно што сад сматрамо за архаично у граматици и лексици било је у то време одлика два свакако најважнија дијалекта који су ушли у основицу пољског књижевног језика — малопољског и великопољског. Временом су облици и поједине речи из једног или другог дијалекта кодификовани као књижевни а неки су напуштени и замењени новим, насталим током развоја књижевног језика и уопште језика као система. Важно је, међутим, истаћи да се од XVI века ствара један наддијалекатски, надрегионални језик, који ће током вишевековног развоја добити свој савремени књижевни облик.

Београд

Гордана Јовановић

Summary

Gordana Jovanović

JAN KOCHANOWSKI AND POLISH LITERARY LANGUAGE OF THE XVIth CENTURY

This paper represents a brief survey of the work of Jan Kochanowski, the great Polish Renaissance poet. The author lays particular stress on Kochanowski role in the codification of Polish literary language and highlights his importance in the context of Polish political and cultural circumstances of the XVIth century.

Lingua in diaspora. Studies in the Language of the Second Generation of Yugoslav Immigrant Children in Sweden. *Slavica Lundensia* 9. Lund 1983, 1–233.

Ova knjiga je nastala kao plod istraživačkog rada grupe učenjaka u okviru projekta *The Development Structures in the Family Language of Serbocroatian/Croatian Speaking Children aged 4–18 in Sweden*. Projekat se skraćeno naziva JUBA (Jugoslaviska barn = jugoslovenska deca).

Na 133 strane izloženi su rezultati istraživanja jezika jugoslovenske dece sa srpskohrvatskim maternjim jezikom. Ostali deo knjige sadrži jezički materijal.

Pored kratkog uvoda, u knjizi su sledeće studije i članci.

1. Miodrag Stankovski, Ljubomir Đurovič, Mijo Tomašević, „*Razvoj struktura u domaćem jeziku dece jugoslovenskih imigranata u švedskoj jezičkoj sredini*“.

2. Ljubomir Đurovič, *Padežni sistemi u dečjem jeziku*.

3. Ann-Christin Friberg, *Rečnički test*.

4. Ingemar Dahlstrand, *Kompjuterska obrada u JUBA projektu*.

5. Ljubomir Đurovič, *Formilazacija srpskohrvatske fleksije za automatsku morfološku analizu*.

Pre nego se počne govoriti o knjizi, dve terminološke napomene.

1. U Švedskoj se naširoko upotrebljava termin „*hemspråk*“, što bi se moglo prevesti sa „*domaći jezik*“. Ja ovoga puta ne bih ulazio u to koliko je lingvistički, odnosno sociolingvistički, ovakav termin moguć i ispravan. Želim samo napomenuti da je u Švedskoj usvojen i upotrebljava se široko. U Švedskoj je, naime, sporno da li je dečji jezik imigranata maternji jezik. Polazi se od statističkog uzorka koji nije mali da deca najpre usvajaju švedski, ako su rođena u Švedskoj, pa posle uče maternji.

2. Upotrebljava se termin srpskohrvatski/hrvatski (skrać. S/C), polazeći od naše terminologije u Jugoslaviji. Kako jezičke razlike dece naših radnika u Švedskoj nemaju varijantnu i zdiferenciranost kao u Jugoslaviji, a možda

polazeći i od ličnih ubeđenja učenjaka koji ostvaruju projekat, terminološki je nađen kompromis da oba glavna naziva budu uključena u celinu, ali je i dvojstvo naznačeno.

Projekat JUBA vrlo je široko zamišljen. Velik deo posla je i urađen, ali je mnogo više ostalo da se uradi. Prikupljeno je obilje jezičkog materijala. Neke kategorije i fenomeni su naučno obrađeni. Najpotpunije je obrađen padežni sistem, što je i veoma važno. Švedski i srpskohrvatski su u ovome pogledu tipološki veoma različiti. Bilo je zanimljivo pokazati šta se sve događa u padežnim sistemima u kontaktu dvaju različitih jezika. Zatim, prednost padežnom sistemu data je, verovatno, i zato što usvajanje našega padežnoga sistema u švedskoj jezičkoj sredini nailazi na velike teškoće. Naročito u dece koja su prvo naučila švedski.

U članku *Rečnički test* na manjem uzorku obuhvaćena je i leksika. Ostalo se odnosi na podatke i sliku jezičkoga stanja u Švedskoj. Zatim, podaci o ispitanicima itd. I najzad, jedan deo teksta posvećen je metodologiji obrade jezičkih podataka.

U prvom članku M. Stankovskog, Lj. Đuroviča i M. Tomaševića data je, ili se bar pokušalo dati slika stanja u jeziku naše dece. Članak je na originalan način dao tipologiju jezika pojedinih grupa polazeći od sociolingvističkih činilaca, pre svega. U obradi jezičkoga materijala najpotpunije je ono što je uradio Lj. Đurovič u spomenutoj studiji „Padežni sistemi . . .“.

Ova studija ima dve dimenzije. U prvom slučaju težnja je na opisu padežnih sistema i utvrđivanju tipova padežnih sistema. U drugom — teorijski pristup jezičkome materijalu. Opis padežnih sistema je iscrpan. Tipologija je vrlo detaljna. Što se tiče teorijskoga pristupa, naročito je važno saznanje o implikativnoj uslovljenosti postojanja i usvajanja pojedinih padežnih oblika. Đurovič u svojim istraživanjima polazi od padežnih teorija R. Jakobsona i J. Kuriloviča. Međutim, nijedna od spomenutih teorija ne dobija potpunu potvrdu u jeziku naše dece u Švedskoj. Đurovič dolazi do novih saznanja.

Naime, Đurovič polazi od pretpostavke da postojanje nekog padeža u sistemu implicira postojanja svih ostalih padeža „na levoj strani“, ali ništa ne govori o postojanju ostalih padeža na desnoj strani. Npr. postojanje lokativa pretpostavlja postojanje nominativa, akuzativa i genitiva, ali to ne znači i obavezno postojanje instrumentala, dativa i vokativa. Osobito je slaba implikativnost dativa. Postoji samo verovatnoća da se taj padež pojavi, ali nikako ne i neka veća sigurnost. Đurovič u metodu polazi od Jakobsonove teze da postojanje genitiva implicira postojanje nominativa i akuzativa, ali ne i obrnuto. Dakle, neobeležnost *N*, *A* i *G* ima nekakvu hijerarhiju. Nije iste vrednosti.

Studija *Padežni sistemi* višestruko je korisna. Čini se, ipak, da bi uključivanje još nekih komponenata u istraživanje dalo mnogo potpuniju sliku procesa, uzroka i posledica u razvoju dečjeg jezika u tako specifičnim uslovima. Prvo, proširivanje istraživanja i na predložke konstrukcije. Đurovič je svesno ograničio svoje istraživanje na padeže bez predloga, ostavljajući, verovatno, padeže sa predlozima za kasnije. Međutim, mislim da teorijski pristup, kakav je Đurovičev, ne može dati celovitije rezultate bez uključivanja i jedne i druge padežne konstrukcije. Drugo, valjalo bi bar donekle utvrditi

koliko dijalekatski padežni sistemi uslovljavaju jedan ili drugi padežni sistem. Naime, poznato je da su naši radnici na radu u Švedskoj iz cele Jugoslavije. Dakle, iz vrlo različitih dijalekatskih sredina. Nema sumnje da njihov jezik utiče i na izgrađivanje fizionomije jezika dece.

Presudni činilac pri usvajanju našega jezika u Švedskoj ima švedski jezik u mnogo slučajeva. Taj odnos dva jezika i posledice Đurovič je izvanredno dobro obradio.

Veoma je zanimljiva i studija *Rečnički test*, o kojoj je već bilo govora. Cilj istraživanja je bio da se na osnovu 50 slika identifikuju 32 imenice i 18 glagola u srpskohrvatskom i švedskom jeziku. Slike su kompleksne. Daju mogućnost za više interpretacija, ali značenja reči bi morala biti slična. Međutim, slika daje i jedno glavno značenje, npr. slika 4 može biti interpretirana kao peškir/ručnik ili krpa, itd.

Test je najpre pokazao stvarno znanje i švedskog i srpskohrvatskog. Međutim, pokazao je i koje reči se lakše koje teže prepoznaju. Pokazao je i zašto je tako. Npr. dosta je problema bilo u identifikovanju i tačnoj interpretaciji slike za imenicu *los/älg* ili *sidro/ankare*. Ove dve reči daleko su običnije i imaju veću frekvenciju u Švedskoj nego u Jugoslaviji. Bar u većem delu Jugoslavije. I naravno, deca su lakše prepoznavala švedsku reč nego što bi mogla odrediti koja je reč u našem jeziku za dati objekat na slici. Naročito, ako su rođena ili rasla u Švedskoj. Dakle, civilizacijske razlike imale su presudno značenje i za povezivanje reči i objekta. Za reči koje imaju podjednaku vrednost u civilizacijskoj sferi u Švedskoj i Jugoslaviji, tih problema je bilo daleko manje, npr. za reči *ključ/nyckel*, *sat/klocka* itd.

Članci Ingemara Dahlstranda, *Kompjuterska obrada u JUBA projektu* i članak Ljubomira Đuroviča, *Formalizacija srpskohrvatske fleksije za automatsku morfološku analizu* tiču se metodologije i tehnologije izučavanja konkretnoga jezičkoga materijala. Međutim, u članku Lj. Đuroviča ima i istraživačkih napora da se komplicirani materijal iz živoga jezika prilagodi i formalizira kako bi se mogao automatski analizirati.

Istraživanja jezika dece jugoslovenskih radnika u Švedskoj, kako je rečeno, samo su delimično ostvarena. JUBA projekat ima mnogo veće pretenzije. Međutim, ima dosta teškoća i materijalnih i kadrovskih da se istraživanja dovedu do neophodnog optimuma. Jezički materijal koji je prikupljen daje veoma mnogo mogućnosti.

Opšta slika stanja jezika naše dece u Švedskoj ne daje mnogo mesta nekom optimizmu. Očito je da su asimilativni procesi veoma jaki. U spomenutoj studiji govori se o nekim uzrocima što je tako. Međutim, očigledno je da bi se imalo reči mnogo više. Da li je to ostalo za dalja istraživanja, ostaje da se vidi. Što se nas u zemlji tiče, mogli bismo postaviti pitanje da li smo mi sve učinili da bar ublažimo situaciju u kojoj se deca naših radnika nalaze.

Iz studije se jasno vidi da je znanje jezika naše dece uglavnom vrlo siromašno. Izgleda da veoma mali broj dece ima jezičku kompetenciju koja bi bila približna njihovim vršnjacima što žive u Jugoslaviji. Nedostaju tačni podaci kako je obrnuto. Naime, koliko naša deca znaju švedski i da li je njihova kompetencija ravna njihovim vršnjacima Šveđanima. Neke uzgredne napo-

mene govore da je, uopšte uzevši, znanje švedskog nešto bolje nego srpsko-hrvatskog, ali izgleda slabije nego u njihovih švedskih vršnjaka. Prema tome, naša deca su, izgleda, dvostruko oštećena.

Mogućnosti daljih istraživanja na prikupljenom materijalu su mnogostruke. Nabrojaćemo samo neke.

1. Istraživanja u oblasti gramatičke strukture, u glagolskom sistemu, predložkim konstrukcijama, redu reči itd.

2. Dalja istraživanja u oblasti leksike. Znanje jezika zavisi pre svega od količine i kvaliteta leksike. Prema tome, bilo bi od velike važnosti kad bi se moglo što tačnije utvrditi kakvo je znanje i koji su problemi pri usvajanju novih reči.

3. Zatim, istraživanja koja bi utvrdila koje su operativne mogućnosti u aktivnom vladanju jezika i koji su problemi.

Ukoliko bi se istraživanja usmerila u ovim pravcima, što ne isključuje i druge pristupe, to bi se mogla izgraditi i metodologija rada sa decom u ovim i sličnim sredinama. Na taj način olakšalo bi se usvajanje našega jezika i proširivanje njegove osnove. Bar tamo gde za to ima mogućnosti i gde se to rado prihvata.

Možda bi projekat o izgrađivanju metodike usvajanja i učenja našega jezika u inostranstvu mogao biti organiziran u našoj zemlji. Takav paralelan projekat bi se u velikoj meri mogao osloniti na materijal i saznanja do kojih su došli i do kojih će doći učenjaci u JUBA projektu. U svakom slučaju projekat čije je ostvarivanje započelo u Švedskoj ima krupno i teorijsko i metodološko značenje.

Beograd

Dušan Jović

ДВА ЗНАЧАЈНА ИЗДАЊА ЈЕВАНЂЕЉСКОГ ТЕКСТА

1. **Банишко евангелие.** Среднобългарски паметник от XIII век. Подготовили за печат с увод и коментар Екатерина Дограмаджијева и Божидар Рајков. Българска академия на науките — Институт за български език, София 1981, стр. 517 + 16 репродукција.

2. **Апракос Мстислава Великогo.** АН СССР, Институт русскогo языка. Издание подготовили Л. П. Жуковская, Л. А. Владимирова, Н. П. Панкратова, под редакцией Л. П. Жуковской. Изд. Наука, Москва 1983, стр. 526 + 7 листова репродукција.

Банишко јеванђеље (у даљем тексту Бањичко) значајан је споменик из тзв. средњобугарског периода, односно јеванђеље из тзв. редакцијских споменика општег словенског књижевног језика у науци познатог као старословенски језик (у бугарској науци се употребљава термин *старобългарски*, па сходно томе и *среднобългарски*). Рукопис се данас налази у Софији (Народна библиотека „Кирилл и Мефодий“ № 847). Издање су заједнички приредили познати бугарски научници Екатерина Дограмаџијева и Божидар Рајков. У уводном делу налазе се неколике студије ова два бугарска научника. У првој, *Уводни думи. Историја на паметника и на неговото проучаване* (стр. 7—9), Б. Рајков пише о историји споменика и његовим досадашњим проучавањима. Бањичко јеванђеље, каже Б. Рајков, названо је по месту Бањици, а у науци је познато и као Поп-Јованово јеванђеље, по преписивачу попу Јовану, који је оставио запис на крају рукописа (л. 205а): *исписа сѧ сѧга книга въ мѣстѣ рекомѣмъ баницы. оу сѧго николы. мноз грѣшнымъ рабемъ . . . попомъ миломъ.* Први подаци о овом јеванђељу потичу од средине 19. века, и то из пера Ив. Момчилова, али до сада најпотпуније је о њему писао познати историчар бугарског језика Б. Цонев у студији *Книжовни старини от Елена* (Год. Соф. унив., Истор.-филолог. фак., књ. XIX, 7, 1923, стр. 1—30). Б. Цонев је и први покушао да га локализује, изневши две могућности: или да је настало у северозападној Бугарској, и то у врачанској Бањици, или у северној Македонији, и то у некој од тетовских Бањица. Рукопис датира уопштено XIII веком. После Б. Цоневa рукопис није био детаљно проучаван.

У прилогу *Палеографско и кодиколошко проучаване* (стр. 10—23) Б. Рајков даје спољашњи опис јеванђеља, затим брши палеографску анализу писма, говори о облицима слова, лигатурама, тзв. везаном

писму, употреби слова у бројној вредности, о интерпункцијским и надредним знацима, скраћеницама, правопису, орнаментици и о кодиколошким особинама.

Бањичко јеванђеље је пергаментни кодекс од 205 листова величине 26,5 × 20 cm. Недостаје 15 листова, што значи да је рукопис имао укупно 220 листова. Број редова на страни варира између 21 и 24 реда. Рукопис је дело једног писара, док је друга рука додавала само неке редове на л. 197a и 199a и исписала целу 205b страну. Графија одаје искусног преписивача са истакнутим индивидуалним стилем. Писмо је уставно. Крај рукописа, нарочито календарски део, исписан је ситније, због економичности. Основни текст је писан мастилом тамнокрке боје, док су иницијали, заглавља и рубрике исписане јаркоцрвеним мастилом. У анализи облика слова аутор се задржава на карактеристикама сваког слова понаособ. Што се тиче везаног писма, оно се употребљава у заглављу рукописа и карактерише га примитивногеометријски стил, коме недостаје свака уметничка идеја. Овај начин писања повезује се са геометријским лигатурним писмом на епиграфском споменику из XIII века, Трновском натпису цара Ивана Асена II из 1230. године. Овакво писмо појављује се у другој половини 13. века, што може бити један од хронолошких показатеља. Употребу слова у бројној вредности карактерише само то што за 90 свуда употребљава грчку копу (ϙ). Као надредни знаци употребљавају се тачка, две тачке, спиритуси (аспер и ленис), гравис, двоструки гравис и пајерак (за испуштен полугласник). За означавање скраћеница употребљава се титла. У Бањичком јеванђељу запажају се три типа скраћеница: обични титловани тип (англи), титловани тип скраћеница са надредним словом под титлом (ϙ^ε) и беститловане скраћенице (ω, δ, γα). Што се правописа тиче, Бањичко јеванђеље, ако искључимо употребу јерова, карактерише неуједначеност. То се односи не само на назале него и на остале графичке дублете, нпр. о и ω, и и і, оу и љ, за чију се употребу не могу дати нека правила, осим за употребу широког о и омеге, који се пишу обично на почетку речи. Бањичко јеванђеље карактерише употреба једнога, и то танкога јера. Ова особина, каже Б. Рајков, сврстава ово јеванђеље у широк круг једнојерових споменика средњег доба („средњобугарских“, одн. „средњомакедонских“) који употребљавају само њ, као што су Добромирово јеванђеље, Београдски октоих, Дечански псалтир, Струмички апостол, Берлински зборник и др. (У нашој науци неки од ових споменика узимају се као споменици македонске редакције старословенског језика). Још је Б. Цонев указао да рукописи са једним, и то танким јером, припадају тзв. кратовско-злетовској школи, тј. области где се, по њему, укрштају бугарски (тј. македонски — Н. Р.) и српски говори, а то је северна Македонија, а као центар те школе сматрао се Лесновски манастир (упор. *Историја на български език*, 2. издање, Т. I, Софија 1940, стр. 168). Међутим, Б. Рајков се не слаже са овим мишљењем. Он сматра да још Македонски ћирилски лист употребљава само танко јер и да археолошка ископавања у Преславу последњих десетак година употпуњују наша сазнања о простирању, територијално и хронолошки, једнојеровске правописне школе. Епиграфски натпис Павла Хартофилакса из Округле

цркве као и још недовољно проучене преславске керамичке плочице постављају питање да ли једнојеровски правопис не иде још у ранији период, у тзв. старобугарску епоху па може да буде везан и за источнобугарске писарске центре. Б. Рајков сматра даље да је правописна практика употребе танкога јера била карактеристична првобитно за источнобугарске центре, а касније за тзв. западубоугарске писарске центре, али у средњобугарском периоду она је карактеристична за „западнобугарске“ (тј. македонске) књижевне центре. Орнамент Бањичког јеванђеља није богат, али представља значајну карактеристику за његову хронологију. У орнаментацији изостаје тератолошки стил, карактеристичан за XII и прву половину XIII века, и осећа се рађање тзв. геометријско-преплетног „балканског стила“. Од друге половине XIII века тај се стил шири по бугарским и српским писарским центрима. Он се огледа и у иницијалима.

По типу Бањичко јеванђеље је четворојеванђеље. На крају има и пун месецослов. Његова је карактеристика у томе што има и словенске називе месеци: роуѣнь, листопадъ, гвѣдѣнь, стѣдѣ(н), просинѣ(ц), сѣчѣ(н), соухъи, вѣзѣ(н), твѣвѣ(н), изокъ, човѣвѣ, зарѣвѣ. Календар се одликује пуним и најподробнијим месецословом из те епохе и одражава домаћу традицију јер има велики број домаћих светаца, нпр. Преподобне Петке, Јована Рилског, Преподобног оца Петра цара бугарског, Успеније оца нашег Кирила Филозофа, Успеније Методија архиепископа. Тачно успостављање појаве култа св. Петке Епифатске-Трновске има значаја за датирање споменика. *Terminus post quem* за Бањичко јеванђеље је, према томе, 1234. година.

У другом значајном прилогу овог издања *Езиково описание* (стр. 24—67) Е. Дограмацијева износи језичке одлике овог споменика. У прилогу се детаљно анализирају све језичке појаве карактеристичне за овај споменик, који садржи исто тако и нове језичке појаве посведочене овде први пут. Ауторица се задржава нарочито на тим новим језичким цртама, јер су архаичне одлике одраз традиције преписа и односа преписивача према богослужбеном тексту.

Главне правописне и фонетске особине Бањичког јеванђеља биле би следеће:

- употреба једнога јера (ъ);
- [ѣ] се вокализује само изузетно, углавном у секвенци -ѣв-и на крају речи пред постпозитивном заменицом, а такође и у неким суфиксима и префиксима;
- код [ѣ] напротив преовлађује вокализација са е;
- епентетски (секундарни) полугласник (ѣсьмѣ, ѣвтитѣ) врло је чест а не вокализује се;
- у писму се употребљавају два јуса: ж и љ, прејотованих нема;
- ж се у писму меша са љ, што значи да се /q/ изједначило са /ъ/ и са епентетским полугласником;
- тенденција да се на почетку речи, на почетку слога и иза ж, ш, жд, шт, ц не само /q/ него и /ѣ/ рефлектују као ж;

— иза л', н', р' и в' долази само љ; делимично у том правцу иде и употреба јусова иза ч';

— ни у другим позицијама не одражава се изворни распоред назала, него долази до знатног мешања, иако изворно стање долази до изражаја као статистичка превага;

— љ (етимолошко) се меша са љ;

— љ се обично чува на етимолошком месту, али иза отврдљих сугласника има примера замене са л;

— љ се употребљава и иза меких сугласника, у чему ауторица види прелаз 'а у љ. То, међутим, може бити и правописни систем: ја у значењу /ја/, а љ у значењу /'а/, чему има аналогија и у српској редакцији;

— љ се меша са и (што сведочи о у → и), али има и обрнута појава: секундарно љ иза отврдљих сугласника;

— слоговно р и л пишу се редовно са полугласником иза;

— сугласници с, з, ц, ж, ш, р, жд и шт су изгубили палаталност, док је ч још увек чува;

— посведочена је епентеза т и д у групама ср и зр;

— уочљива је редукција т између с и л, с и р, с и в, н и с, и испред ч, а д између в и н.

Од морфолошких особина карактеристичних за Бањичко јеванђеље издвајамо:

— наставак љ-основа прилази именицама о-, јо- основа у дативу и генитиву плурала;

— мала група именица ја-основа са завршетком -и у ном. синг. изједначила се са бројнијом групом исте основе и примила завршетак -ја (ладина, мљнина);

— широко распрострањен завршетак -ни у ном. и вок. плурала и-основа код именица јо-основа (архиреи, вјдани);

— у промени придева уочљив је утицај именичке промене на придевску;

— уместо завршетка -аго имамо -ого, уместо -оумоу налазимо -оמוу; ум. -ою је -ою, и сл.

Посебно је интересантна појава преосмишљавања старословенских непроменљивих придева. Тако, нпр., фраза из Маријинског јсв. и при-
нимъ глѣж испльнъ шцѣта у Бањичком јев. гласи и примъ глѣж испльни шцѣта, место своводъ употребљено је своводни, и сл.

И код заменица има неких карактеристичних облика, нпр. дуже форме код личних заменица 1. и 2. лица у множини (њи и, вии), а исто тако и код показних заменица (тъи, сѣи). Посведочена је и скраћена форма личних заменица 3. лица у дат. синг. (добрѣи мѣ ви выю, како моу истѣ сѣѣ). Бањичко јеванђеље пружа интересантне податке и за синонимију неких заменица, односно њихову употребу у односу на класична старословенска јеванђеља. На пример, и знаѣтъ мѣ свѣта (Мар. моѣ), выидохъ въ храмниѣ ти (Мар. въ домѣ твои).

У Бањичком јеванђељу Е. Дограмаџијева је утврдила десет случајева у којима је употребљена чланска форма. Као сигурне случајеве наводи оне у којима је видљива детерминација именица показном заменицом, док у грчком тексту имамо именицу са чланом, али без показне заменице. Такви би случајеви били, нпр. не знаю чѣка того: οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον; ... и иде чѣкъ тѣ. и повѣда юдеѣмъ... : ἀπῆλθεν ὁ ἄνθρωπος καὶ εἶπεν τοῖς Ἰουδαίοις, и сл.

И код глагола бисмо могли истаћи неколико карактеристика. Глаголски вид, истиче Е. Дограмаџијева, показује експанзију наставака -а/-та, -ва, -ова/-ѡва при имперфективизацији, нпр. ѡдѣлашъ : ѡдѣлањ и сл., а исто тако га карактерише замена старије несвршене форме новијом, нпр. ѡмакати, ѡѡловзаше : мочити, ѡѡловызаше (Мар. јев.).

Облике презента карактеришу неке интересантне појаве, нпр. замена -мъ атематских глагола у 1. л. синг. завршецима тематских глагола -ж, -ѡ, појава наставка -шъ у 2. л. синг., губљење наставка -тъ у 3. л. синг. код тематских глагола, а код атематских завршетак -стѣ замењен је наставком тематских глагола -тъ. У 1. л. мн. широко је распрострањен завршетак -мы м. -мъ код атематских глагола, а у два случаја и новији -ме, нпр. имаме, вѣме. Ауторица нарочито истиче појаве које пружа морфолошки развој атематског глагола быти. Нарочито истиче да је посведочена форма съмъ, а бројни су такође и случајеви са епентетским ѡ, ѡсъмъ. Два пута је посведочена и форма н у 3. л. сингулара.

Аорист карактерише замена простог првог сигматског аориста са инфинитивном основом на сугласник другим сигматским аористом и проширењем основе вокалом -о-, нпр. рекохъ, ѡвѣтохомъ и сл. У неколико случајева запажено је у 3. л. пл. имперфекатско -хж.

Футурску просту форму у два случаја заменила је описна форма: имате гѡати, не имате прѣвити, а скраћена одрична форма помоћног глагола имѣти засведочена је једном: немати вѣннити, што представља, како каже ауторица, најраније посведочени случај у писаним споменицима. У Бањичком јеванђељу, исто тако, футур карактерише синонимична употреба помоћног глагола имѣти и начати, али је ипак други облик чешћи.

Од других глаголских облика интересантне особине показује потенцијал, односно замена форме вимъ аорисном формом вихъ, а исто тако и неизмењена форма ви за образовање потенцијала.

У неколико случајева у Бањичком јеванђељу уочљива је замена инфинитивне основе презентском за образовање саме инфинитивне форме, нпр. поврѣшти, почрѣсти, замена завршетка -ти завршетком -сти, форма са да уместо инфинитива (томъ задѣшъ да понесеѣ крѣтъ ѡго). Супински облик је замењен инфинитивом, нпр. придѣ... разлѣчити.

Бањичко јеванђеље се одликује и са неколико синтаксичких карактеристика. У првом реду овде иде распадање падежног система. Материјал који даје Бањичко јеванђеље посебно је интересантан, а овом проблему је ауторица посветила и посебан чланак (упор. *Отражение*

распада склонений в Банишском евангелии, Язык и письменность средно-болгарского периода, Москва 1982, стр. 166—174). У том смислу уочљиве су две тенденције: прераспоређивање и упрошћавање падежног система и неправилна употреба падежних облика као резултат функционалног нарушавања падежног система. У Бањичком јеванђељу је распрострањен процес замене посесивног генитива посесивним дативом, нпр. *вратна кнѣ* (место *нго*). Ова појава је нарочито карактеристична у литургијским белешкама и синаксару. (Посебно о језику и језичким карактеристикама в. Л. Скоморохова-Вентурини — А. Наумов, *Банишкое евангелие как богослужбених памятник*, Старобългаристика IX/1, Софија 1985, стр. 73—101, нарочито стр. 78—83). Непосредна допуна се изражава акузативом, који замењује падежне форме с нижом фреквенцијом, нпр. генитив одрицања, партитивни генитив. Овде спада и губљење осећања разликовања категорије кретање—мировање, па се употребљава акузативна форма за локативну и обрнуто. За Бањичко јеванђеље карактеристично је и то да развија предлошко-падежне конструкције на рачун беспредлошких, као и појачавање функције предлога а умањавање функције значења падежних завршетака. Последња форма за настајање аналитизма је употреба опште форме независно од синтаксичке функције. У Бањичком јеванђељу ту функцију има номинативски или акузативски облик, а у највећем броју случајева то је општи номинативско-акузативски облик.

Други случај разрушавања падежних облика је њихова неправилна употреба иза предлога, нпр. иза предлога *вѣ* употребљен је генитив: *вѣ пишѣмѣхъ книга*, иза *отѣ* акузатив: *Ѡ ривѣ* итд. Удвајање објекта, појава позната и старословенским текстовима, карактерише и Бањичко јеванђеље.

Процес губљења флексије односних заменица довео је до појаве неизмењене релативне форме у функцији везника. Конгруенција облика ном.-акуз. ср. рода *нже* и ном.-акуз. м. рода *нже* за изражавање релативности посведочена је у Бањичком јеванђељу у више случајева. Тако имамо *нже* употребљено уместо *нже* и *нже* м. *нже* и сл.

У класичним старословенским јеванђељима временску реченицу уводи *вистѣ*, који представља калк грчког хебреизма. Бањичко јеванђеље одстрањује ту туђицу, нпр. *нгда . . . : вистѣ же нгда . . .* (Мар.). У Бањичком јеванђељу уочљива је и једна говорна црта. То је корелативна речца *то* на почетку главне условне реченице употребљена као корелатив за *аште*, нпр. *аште можши вѣровати. то вѣ възможна вѣрѣштомѣу*. Ова појава није позната старословенским јеванђељима, односно старословенским текстовима.

Лексичке особености Бањичког јеванђеља ауторица посматра у две групе: а) лексеме које нису посведочене у старобугарским, односно старословенским споменицима и б) лексеме које активизирају своју употребу кроз средњобугарски период. За прву групу лексема ауторица наводи као најкарактеристичније називе за месеце, који су словенског порекла, како смо напред навели, и каже да је само назив за октобар посведочен у старобугарским, односно старословенским споменицима, и

то у Енинском апостолу: *лнсто[падъ]*. Затим наводи и конфротира читав низ лексема карактеристичних за каснији период у односу на класичне старословенске текстове, односно јеванђеља. Те лексичке иновације из Бањичког јеванђеља одлика су не само лексике средњобугарског периода, односно бугарске редакције него и шире, тј. јужнословенских редакција и јужнословенских јеванђеља XIII века, на пример, за српска јеванђеља XIII века (упор. Г. Јовановић, *Да ли је јеванђељска лексика редакцијски обележена*, Научни састанак слависта у Вукове дане 14/1, Београд 1985, стр. 59—65). Такве би лексеме биле, нпр. *пѣтељ*, *пѣтлоглашенине*, *сѣвориште*, *право*, *оутѣшитѣљ*. Карактеристично је за ово јеванђеље што има преведено грчко лично име *Θεοφιλε* (Лк 1, 3) у *ѿѿолоѿе*, док у српским јеванђељима имамо адаптирани грчки облик *ѿѿоѿиле*. У другу групу ауторица је укључила лексеме које су посведочене у старословенским споменицима, али се њихова употреба активизира као синонимска варијација. И у овом се случају српски јеванђељски лексички фонд поклапа са лексичким фондом из Бањичког јеванђеља, што може сведочити о једном општем јужнословенском лексичком фонду.

У прилогу *Датировка и локализација* (стр. 68—70) Е. Дограмаџијева и Б. Рајков на основу целокупног палеографско-кодиколошког проучавања и анализе свих релевантних чињеница везују Бањичко јеванђеље за крај XIII века. Томе у прилог иде карактер писма, ограничен круг лигатура, архаичан, лишен уметничких црта геометријски стил везаног писма карактеристичан за другу половину XIII века, тзв. балкански геометријско-преплетни стил у орнаментизици, празник св. Петке Епифатске-Трновске, установљен у Трнову средином 30-тих година XIII века. Што се локализације тиче, аутори сматрају да је препис настао највероватније у селу Бањици, Враца, северозападна Бугарска. Као аргументе узимају то што говор суседних села (Бањица није проучавана за бугарски дијалектолошки атлас због смене становништва) око Бањице показују велике сличности са Бањичким јеванђељем. У њима рефлекс *ѿ* и *ѿ* је *ѿ*, *ѿ* и *ѿ* је *е*, *ѿ* иза *ж* и *ш* је прешло у *ж* и даље у *ѿ*, очврсли консонанти, мекоћом се одликују само *н* и *л*, облик акузатива је генерализован и сл. Палеографске карактеристике и календар упућују на неки западнобугарски провинцијални центар повезан са црквеним и државним центром Друге бугарске државе, те је зато Бањица идентификована са врачанским селом Бањица.

У прилогу *Принципи за предаване текста на паметњка* (стр. 71—72) Е. Дограмаџијева образлаже начела издања текста који одражавају лингвистичке особености рукописа. Текст се даје максимално тачно, онако како је и средњовековни преписивач чинио, тј. према рукопису. У издању страница рукописа одговара страници штампаног текста, ред из рукописа пренет верно и у штампани текст. Задржана је и аутентична сегментација текста, изражена оригиналном пунктуацијом. Велика слова су сачувана према рукопису, задржан је оригинални правопис. Скраћенице нису разрешаване, а надредни знаци, слова и титле задржавају своја места. Преписивачеве корекције изнад реда су спуштене у

ред, што је увек истакнуто у паракритичком апарату испод линије. Наиме, преписивач је имао обичај да целу страну поново прочита и истим мастилом је исправљао евентуалне грешке. Механичке грешке нису исправљане, а исправке очигледних грешки стављају се испод линије. Спиритус аспер и спиритус ленис нису пренесени у штампани текст, него су замењени тачком, будући се јављају као дублети за тачку. Разлика између две тачке, грависа и двоструког грависа се чува.

Као што је обичај, *scriptura continua* је разбијена. У спорним случајевима за границу између речи коришћен је речник Л. Садник и Р. Ајцетмилера (L. Sadnik und R. Aitzetmüller, *Handwörterbuch zu den altkirchenslavischen Texten*, The Hague 1955). Цртица се употребљава као раставни знак на крају реда. Арапским цифрама су означени стихови, а главе су означене на врху странице заједно са стиховима који се налазе на страници. У левом пољу колоне арапским цифрама означавају се редови рукописа (5, 10, 15, 20), а у горњем углу арапским цифрама означен је лист рукописа, односно странице словима *a* и *b*, нпр. 25^r, одн. 256. Словним знацима у левом или десном пољу, тј. маргини, означене су сегментације текста према канону Евсевија Кесаријског. У угластим заградама у тексту издвојене су литургијске белешке, односно рубрике. Лигатуре и везано писмо дате су раздвојено, што је у паракритичком апарату испод линије истакнуто. Сва додатна објашњења дата су у паракритичком апарату, с тим што је увек истакнут и ред на који се дотично објашњење односи. Као контролни текст узет је текст Маријинског јеванђеља.

Текст за штампу приредила је Е. Дограмаџијева. Текст четирију јеванђелиста иде од стр. 75. до 444. стране. Од стр. 445. па до 448. стране налазе се упутства за различита пригодна и празнична читања. На стр. 449—491 је календарски део, а од стр. 491 до 517. је синаксар. На крају су прилози, 16 репродукција у боји и црно-белој техници, које је приредио Б. Рајков.

* *
*

Пред нама је још једно издање јеванђељског текста. То је Апракос Мстислава Великога, рукопис руске редакције с краја XI или почетка XII века. Издање су приредили Л. П. Жуковска, Л. А. Владимирова и Н. П. Панкратова, а под редакцијом Л. П. Жуковске, познатог текстолога јеванђељског текста и проучаваоца староруског и старословенског писаног наслеђа. Л. П. Жуковска је аутор уводног дела, а приредила је и текст рукописа и таблице јеванђељских читања, док су Л. А. Владимирова и Н. П. Панкратова урадиле регистре речи и облика и припремиле прекуцани текст за штампу.

У уводном делу, који се састоји од неколико прилога, а који ће бити детаљно и овде представљени, Л. П. Жуковска дала је најзначајније податке који се односе на време настанка рукописа, кодиколошко-

-палеографске проблеме, неке језичке особине и на крају износи начела и принципе издања јеванђељског текста.

У првом одељку — *Апракос Мстислава Великога, рукопис с краја XI (на размеђи XI и XII) века* (стр. 3—4) — Л. П. Жуковска истиче разлоге издања овог рукописа који се налази у ГИМ-у (Синодална збирка бр. 1203). Као први разлог је тај што је рукопис недоступан широј научној јавности, а такође и ужим специјалистима и истраживачима староруског језика и писмености уопште. Зато ће ово издање, до објављивања фототипског издања, бити главни извор свим проучавањима његовим.

Апракос Мстислава Великога настао је на размеђи XI и XII века, највероватније 90-их година XI века, али свакако не после 1117. године, када је Мстислав, као будући велики кнез, прешао из Новгорода у Белгород. По типу то је пуни апракос. У науци XIX века био је познат под именом Мстислављево јеванђеље. Настало приближно 250 година после превода јеванђељског текста на словенски језик, ово јеванђеље представља најзначајнији лингвистички извор који садржи разновремене слојеве словенског језика и дијалеката IX—XI века. Посебно велики значај ово јеванђеље има за историју руског, украјинског и белоруског језика. Тако, на пример, у њему се увек налазе групе њф, њл, њр, завршетак -тъ уместо -тѣ у 3. л. глаголских форми, честа употреба рѣ, лѣ уместо рѣѣ, лѣѣ < *tert, *telt, ж уместо жд < dj, ретка употреба ч уместо шт < tj, kt', староруски облици на -ѣ у а-основа, староруски завршеци у имперфекту и др.

У прилогу *Кнез Володимирович и његов апракос* (стр 4—6) ауторица говори о времену настанка овог апракоса. Рукопис је настао на захтев старијег сина Владимира Мономаха, будућег великог кнеза Мстислава Великога (1076—1132). Како рукопис не садржи годину настанка, то се она може утврдити приближно посредним путем. Сматра се да је рукопис преписан по налогу Мстислава за прву његову цркву коју је саградио у Новгороду. Као крајња узима се година 1117, јер је то последња година његовог боравка у Новгороду. Година почетка кнезовања по летописима је 1095. Градња цркве Благовештења у Новгороду узима се различито — 1095. или 1103. године, а кнезовање Мстислављево у Ростову било је до 1095. године. Л. П. Жуковска сматра да је рукопис настао на размеђи XI и XII века, будући да је Мстислав морао снабдети цркву пре освећења најпотребнијим књигама и предметима. Што се места настанка тиче, Л. П. Жуковска сматра да апракос није могао настати у Новгороду, не зато што у њему нема цокања, оно није познато ни новгородским повељама, него се томе противи и текстологија рукописа. Пуни апракос у Новгороду појавио се касније. Наиме, да у Новгороду на размеђи XI и XII века није било пуног апракоса, сведочи Јурјевско јеванђеље, настало нешто касније (1119—1128), које је било састављено из тетре а не преписано из пуног апракоса. Л. П. Жуковска сматра да је главни писар, Алекса Лазаревич — редактор и састављач пуног апракоса, вероватно био син староруског свештеника и литерате

Лазара. Алекса је био обучен као писар, користио је оригинале који су се могли налазити само у великим црквама или манастирима и пре је кијевског него новгородског порекла, што се може видети из низа језичких карактеристика (нема цокања, испадање полугласа у slabим позицијама, разликовање три степена изговора тврђих и меких сугласника и сл.).

У прилогу *Кодиколошки и палеографски опис* (стр. 6—20) Л. П. Жуковска даје исцрпну анализу. Из ње дознајемо да се првобитно кодекс састојао од 27 тетрада и да су осим 9. и 27. тетрада кватерниони (осам полулистова). Величине листова су $35,9 \times 28,5$ — $36,8 \times 29$ cm. Рукописима 213 нумерисаних листова и шест нунумерисаних. Нумерисани листови су касније убачени испред минијатура и два на почетку самога рукописа, и то вероватно 1551. године када је рукопис био рестауриран. Нумерација је из XIX века, а нумерација тетрада је из XVI века, вероватно из 1551. године.

Главни писар, Алекса Лазаревич, вешто је ускладио минијатуре и текст, тако да се минијатуре налазе на полеђини 1. листа (Јован), 27 (Матеј), 69 (Лука) и 123 (Марко). Фигура је увек лицем окренута према тексту. Касније је, као што је речено, између минијатуре и текста убачен по један заштитни лист. На тај начин минијатуре деле читања, следећи црквену годину која је подељена на четири неравна дела. Тако је минијатура Јована смештена испред читања од Пасхе до Педесетнице, где преовлађују читања по Јовану. Минијатура Матеја је смештена испред читања од Педесетнице до Новог лета, у ком циклусу од 10 недеља и наступајуће суботе и недеље, имамо читања по Матеју. Минијатура Луке је смештена испред читања циклуса Новог лета (тј. на први понедељак септембра), где су читања за све суботе и недеље и радне дане првих 12 недеља узета из Луке. Минијатура Марка налази се испред читања за суботе и недеље поста, чији је текст узет из јеванђеља по Марку.

Са кодиколошког и текстолошког становишта интересантан је 9. тетрад. Наиме, он је непун, недостају два листа. У том 9. тетраду, при његову крају, налази се и минијатура јеванђелисте Луке, пред почетак Новог лета. Испред ње се завршава циклус Педесетнице. Међутим, Л. П. Жуковска је открила да се читања овог циклуса завршавају раније. Наиме, са текстолошког становишта пуног апракоса требало би да и овде постоје читања и за радне дане. То, међутим, није случај за последњу, седамнаесту недељу по Педесетници. Овде се циклус завршава са недељом 16. по Педесетници и одмах 17. суботом и недељом по Педесетници. Недостају, дакле, читања за понедељак, уторак, среду, четвртак и петак 17. недеље. У овом делу рукописа јавља се и други, анонимни писар, који до сада није био примећен. Он је написао два читања 17. недеље (за суботу и недељу). Значи, у 9. тетраду узела су учешћа два писара, не рачунајући уметника — златописца. Овај недостатак пет читања може упућивати на то да у пуном староруском апракосу није ни било тих читања, тј. нису била установљена. Она су у пуном апракосу секундарна.

У даљем тексту Л. П. Жуковска говори о повезу, који потиче из XVI века (запис о рестаурацији је из 1551), о очуваности рукописа, о пергаменту и сл. релевантним кодиколошким проблемима.

У другом делу овог прилога (палеографија, графија и нека питања ортографије, стр. 15—20) Л. П. Жуковска даје инвентар слова која се употребљавају у Мстислављеву јеванђељу, њиховим карактеристикама и ортографији. Истиче да се само у бројној вредности употребљавају слова *z*, *ç*, *щ*, а *ѡ* и *Ѡ* и као знаци за глас. Доследно је диференцирана употреба слова *и* и *ѡ* — прво на почетку речи и слога, а друго иза сугласника. Лигатуре се употребљавају на крају реда, а најчешће у лигатурама учествује слово *т*. То се објашњава особином самога облика слова и позицијом у слогу — често долази на почетку слога, а иза долази вокал или сонант. Најчешћа лигатура је *ѡѡ*. Ауторица даље говори о неиздиференцираној употреби *о* уског и *о* широког, о несистематичној употреби *ѡ*, исто тако о писању *ѡ* уског и *ѡ* широког.

Облици слова у Мстислављеву јеванђељу су правоугаони, али не још квадратни. Сразмерност слова и придржавање горње линије одају искусног преписивача. Стубови слова су строго вертикални, осим код слова *м*, где су у врху мало нагнути ка средини. Пречка код *и* и код јотованих вокала је строго хоризонтална. Петље су мале код *ѡ*, *ѡ*, *ѡѡ*, *ѡ* и *ѡ* и имају троугласти облик. Интересантни су облици слова за *ѡ* и *ѡ*, где се мекоћа показује тако да се фигурама *и* и *ѡ* додаје горе пречкица с ресицом, као она код слова *г*. Ауторица даје исцрпну анализу употребе свакога знака, а ми смо овде указали само на најкарактеристичније одлике графије Алексе Лазаревича.

Значајан прилог овом издању је и прилог који говори о фонетском значењу надредних знакова и другим језичким појавама (стр. 20—26). Наиме, битна особина писма Мстислављева апракоса и пис: ра Алексе Лазаревича јесте употреба надредних знакова. Према мишљењу неких историчара руског језика староруски текстови и њихова ортографија не одражавају процес умекшавања и отврдњавања сугласника испред самогласника. Ситуација у Мстислављеву јеванђељу врло је важна за ово питање. Писар Мстислављева јеванђеља разликовао је три степена тврдих-меких сугласника, и то (а) тврди пред вокалима задњег реда, ако нису били меки у прасловенској епохи, (б) меки — образовани стапањем са *ј* или добијени трима палатализацијама од *к*, *ѡ*, *х* и (в) полумеки — не припадају ни првој ни другој групи а позиција им је испред вокала предњег реда. Систем писарев је ближи савременом систему украјинског језика, са полумеким сугласницима испред вокала *е* и *ѡ*, него савременој руској ситуацији, где се стара и нова мекоћа изједначују. Алекса Лазаревич мекоћу сугласника није обележавао само општепознатим начином, тј. прејотованим вокалима *ѡ*, *ѡ*, *ѡѡ*, већ је употребљавао и специфичне облике слова, како је напред речено, а исто тако и надредним знаком над слогом који има етимолошки меки сугласник, какви су *ч*, *ж*, *ш*, *щ*, *ѡ*, *ѡ*, некад и *ѡ*. Мекоћа се обележава тачком, зарезом (који има пет различитих облика), спиритусима и сл. За избор овог или оног надредног знака играли су улогу и естетски разлози. У неким

случајевима знак за мекоћу је дуплиран, нпр. код горе поменутог знака за умекшано *н* и *л* (некад и *жд*), коме је додат још један знак иза у облику ' или као у примерима *л'ювити*, *пн'нже*, *прозр'ю* и сл. (какву појаву налазимо у Супрасаљском зборнику).

У Мстислављеву јеванђељу готово увек, сем у педесетак случајева, а то је и правило староруске школе XI века, ред се завршава вокалом. Ауторица томе супротставља праксу једног дела српских рукописа, позивајући се на Мирослављево јеванђеље, а у ствари у многим споменицима са тзв. рашком ортографијом поштује се правило о вокалском завршетку реда (уп П. Ивић — В. Јерковић, *Правовис српскохрватских ћирилских јовела и йисама XII и XIII века*, Нови Сад 1981, стр. 141—147). Интересантно је напоменути и то да Алекса Лазаревич води рачуна и о изговору *tʔt, што се одражава и у ортографији. Тако завршава ред са *р* и надредним знаком, нпр. *почьр'/пѣте*, *сѣмьр'/ти*, *сѣр'/дѣцьмь* итд. То значи да је овде одражен староруски изговор група *tʔt, односно *tʔt. Ауторица расправља такође и о другим комбинацијама и преносима како словенских тако и несловенских, грчких лексема и о употреби надредних знакова у тим позицијама. Она на крају закључује да је функција надредних знакова у Мстислављеву јеванђељу полисемична.

Интересантна су још нека запажања, нарочито у ортографији и фонетици. Тако је, на пример, неправилна употреба слова *ж* и *оу*. У Мстислављеву јеванђељу преовлађује *ж* у дат. м. и ср. рода, а не у акуз. и инстр. ж. рода, како бисмо очекивали да је Мстислављево јеванђеље имало блиски староруски протограф. Исто тако привлачи пажњу чињеница да у Мстислављеву јев. постоји обилна неполногласна лексика, написана са *рѣ*, а не са *рѣѣ*, нпр. *превити*, *преклонь*, *пренести* и сл. Уместо старословенског *жд* преовлађују облици са *ж*, нпр. *рѣжати*, *рѣже*, *рѣженыи* и сл.

Потпуна језичка анализа овога споменика показаће многе интересантне особине не само фонетско-морфолошке него и синтаксичко-лексичке. За ово последње нарочитог значаја имају поновљена читања, која често показују иновација и у реду речи и у лексици, што је од значаја и за историјску граматiku и за историју књижевног језика. Већ је ауторица показала у једној својој ранијој књизи (упор. *Текстология древнейших славянских памятников*, Москва 1976, стр. 129—207) да овај староруски рукопис пружа веома богат материјал за лексику, творбу речи и синтаксу староруског књижевног језика. Мстислављево јеванђеље представља најранији сачувани споменик једног типа редакције старословенских јеванђеља, који се одликује радикалним иновацијама у лексици, па се овај тип често и зове мстиславско-јурјевским.

У последњем прилогу уводног дела — *Принципи рејродуковања шексѣа* (стр. 26—27) ауторица даје начела издања и преноса текста. Текст се даје верно оригиналу. *Scriptura continua* је разбијена и одвојене су речи од речи. Даје се ред за ред, са дељењем речи према оригиналу, али без знака за пренос. Лигатуре су разрешене, надредна слова се слушају у ред где им је по мишљењу приређивача место и дају се у округлим

заградама. Речи под титлом се не разрешавају. Тачка је стављена на линију реда. Надредни знаци су изостављени. Титла је задржана на свом месту, с тим што је титла другог, анонимног писара на стр. 676—68а другачија од титле главног писара. Полулук изнад дописаног слова није уношен у текст јер је дописано слово спуштено у ред. У напоменама испод текста ауторица даје примедбе које се односе на рукопис, текст, језик, графију, евентуалне исправке и сл.

Јеванђељски текст Апракоса Мстислава Великога (стр. 31—290) дат је двостубачно, с тим што текст иде континуирано, нпр. 2а, 2б, 2в итд., тј. до полуне ступца, односно странице. Бројевима су посебно означени редови сваке стране рукописа, нпр. 5, 10, 15, 20, 25. Бројеви страна и стубаца означени су арапским цифрама и словима, нпр. 15а, 15б, 15в, 15г. Код ознаке сваке стране, а у висини првог реда на левој маргини означени су иницијалима јеванђелисти и главе читања, нпр. И. I, док су у самом тексту означени стихови. Рубрике нису посебно истицане, већ су дате онако како су дате у рукопису. Иницијали су штампани великим словима. Шеснаест црно-белих фотографија — репродукција приложено је уз текст и све су, не знамо из којих разлога, убачене између стр. 48—49. штампаног текста, тако да развијају континуитет јеванђељског штампаног текста. Боље би било да су приложене, како се обично ради, на крају издања.

Иза јеванђељског текста долази регистар, испред којег се налазе кратке информације о њему и упутство за лакше сналажење и његово коришћење. Од изванредног је значаја овај комплетни регистар свих речи и њихових облика из текста (стр. 298—472), који ће омогућити поређења лексике других споменика са овим значајним староруским апракосом. Иза општег регистра налазе се још неки корисни прилози, најпре регистар речи рубрика и скраћеница у месецослову, у којем се само указује на место у тексту и ред у који се нека лексема или скраћеница налази (стр. 472—488). Даље долази регистар речи и њихових облика у записима (стр. 488—495). Принцип навођења је исти као и код општег регистра, тј. указује се на припадност категорији, припадност роду, броју и падежу. Овај регистар је значајан зато што садржи лексеме и облике из живог говора с краја XI и почетка XII века, односно и из XVI века, из којег периода потиче запис повезивача Наслава.

Иза регистра долази садржај читања Мстиславјева јеванђеља, дат топографски, са ознаком стране и ступца, дана када се поједино читање чита, односно празника и ознаку јеванђељског одломка који се тога дана чита. За текстологију посебну вредност имају таблице јеванђељских читања. Наиме, Л. П. Жуковска је дала врло прегледан приказ свих јеванђељских читања из Мстиславјева јеванђеља по јеванђелистима, главама и стиховима. Означена су и места и дани читања према самом рукопису. На тај начин може се пратити фреквенција појединих јеванђељских читања. У овом јеванђељу читања појединих одломака понављају се до пет пута. За текстологију је веома важно пратити појаву поновљених читања и њихова евентуална поклапања или непоклапања.

На тај начин могу се вршити упоређивања на фонетском, морфолошком, синтаксичком и посебно на лексичком плану, с обзиром на то да је у њима нарочито дошла до изражаја лексичка синонимија.

На крају овог значајног издања Л. П. Жуковска је приложила (стр. 524—526) одломке северноруског и галицко-волинског рукописа апракоса, тј. одломке Миљатиног и Добриловог јеванђеља.

* *
*

Значај издања оба ова јеванђеља од изванредне је вредности за старословенстику, а посебно за проучавање јеванђељског текста. Тако се оба ова јеванђеља придружују малобројном списку јеванђељских текстова старословенског језика и појединих редакција који се дају у оваквом начину издања. Њима ће се ускоро придружити и издање Мирослављева јеванђеља (Н. Родић—Г. Јовановић, Мирослављево јеванђеље, Зборник за историју, фолклор и књижевност српског народа, I одељење, књ. XXXIII, САНУ — Институт за српскохрватски језик, Београд 1986) са разночтенијима из још шест најстаријих српских јеванђеља XIII века (три тетре и три апракоса), па ће се тако моћи детаљније проучавати стара словенска лексика и њена синонимичност. Невоља је само у томе што рад на оваквим издањима дуго траје и што је типографски све теже и теже (што би требало бити обрнуто) издати једну овакву књигу.

Београд

Никола Родић

Л. ЛАШКОВА, **Кратка сърбохрватска граматика**, изд. Наука и изкуство, Софија 1985, 165 стр.

Ово је четврта по реду граматика српскохрватског језика на бугарском језику, намењена бугарском читаоцу, односно — прва за последњих тридесет година.¹ Њен аутор — Лили Лашкова — добро је позната југословенској лингвистичкој публици, пре свега као активни сарадник у више наших лингвистичких публикација и као учесник научних скупова.² У својим научним радовима студиозно обрађује многа питања везана за бугарски или српскохрватски језик или, често, неку појаву прати напоредо у осталим словенским језицима.³

Грамматика нас је управо заинтересовала као дело чија је ауторка реномирани бугарски лингвиста.

На почетку је кратак *Предговор* (стр. 5) у коме се истиче да се (тридесет година после Учебника по сърбохрватски език од А. Игова, 1955. г.) појавила потреба за новом српскохрватском граматиком, која би била нешто више од практичног приручника за учење језика; која би била шире филолошки оријентисана, са извесним допунским информацијама о језику; која би била, уз то, модернија. У том смислу, граматички текст је с разлогом прилагођен бугарској језичкој терминологији, како би био приступачан не само филолозима него и ширем кругу бугарских корисника који уче српскохрватски.

¹ Овај податак налазимо у Предговору где се наводе ове књиге: *Србска граматика* од Г. Исаева и М. Ђонча, 1948. год., *Учебник по сърбохрватски език* — од Л. Божинова и К. Църнушанова, 1954. год. и *Учебник по сърбохрватски език* од А. Игова, 1955. год.

² Поменимо овде посебно њену сарадњу у Јужнословенском филологу и Зборнику за филологију и лингвистику као и често учешће на Научним састанцима слаviste у Вукове дане.

³ Исп. неке радове Л. Лашкове који су објављени код нас: *Средства, функции и дистрибуција на синтактичното отрицание в сърбохрватски и български език*, ЈФ XXXI, 167—193; *Пуризам у формирању српскохрватској и бугарској књижевној језика*, ЗБМСФЛ XXVI/1, 61—65; *Към характеристиката на съставения именен предикат в сърбохрватски и български език*, ЗБМСФЛ XXI/1, 83—91; *Към граматичната характеристика на предлога без в сърбохрватски и български език*, ЗБМСФЛ XXVII—XXVIII, 389—394; *О неким проблемима конфронтативной исмишвања српскохрватској и бугарској језика*, НССУВД 11/2, 105—111; *Синтактичка синонимија и номинална квалификација у српскохрватском језику*, НССУВД 12/1, 63—71; *Из типологије катиториче рода у српскохрватском и бугарском књижевном језику*, НССУВД 13/1, 97—102.

У Уводу (6—9) је дат сажет осврт на настанак и развој српскохрватског језика. Указано је на различиту судбину западне и источне српскохрватске језичке територије кроз историју и различите дијалекатске књижевности у појединим крајевима и у различитим епохама. Уз пуно разумевање за неизбежност чињенице да ће се у књизи објављеној у Софији за старословенски језик примењивати тамошњи званични термин *старобугарски*, ипак, не можемо да прешутимо да нам, најблаже речено, звучи необично конструкција „српска редакција старобугарског језика“, која се у Уводу јавља чак два пута.⁴ Преглед историјског развоја српскохрватског језика до победе Вукових идеја и савремено стање представљени су на коректан начин у основним цртама, понекад, додуше, мало поједностављено.⁵ Припомиње се да постоји и назив за исти језик „хрватскосрпски“, односно „хрватски“, који је распрострањен, каже се, углавном у Хрватској, али се читаоцу саопштава да је у међународној терминолошкој номенклатури прихваћен назив „српскохрватски“.

На крају уводног одељка ауторка скреће пажњу још на три особине савременог српскохрватског језика које га разликују од бугарског: (1) велика блискост са народном дијалекатском основом, (2) однос према турцизмима и црквенославенизмима, који се сматрају за туђе у језику и не употребљавају се⁶ и (3) велики број туђица од којих се многе прилагођавају одговарајућим структурним особинама језика.

Следи даље одељак *Графични системи и правопис* (9—10) и одељак *Транскрипција на чуждите имена* (10—12) у коме се највише пажње поклања, што је и разумљиво, транскрипцији бугарских имена. Иза овога, представљене су основне црте фонетске, морфолошке и синтаксичке структуре српскохрватског језика. За примере је узиман језички материјал претежно источне варијанте с екавским рефлексом јата, осим, разуме се, кад је реч о самом јату или неким акценатским дублетима. (Ово Лашкова објашњава тиме што „може по-лесно да се усвои от носителите на бугарски језик“.)

Фонетска структура српскохрватског (12—36) разматра се овим редом: *Гласни* (12—14), *Съгласни* (14—17), *Акцентологична система* (17—20) са пододељком *Проклитики и енклитики* (20—21), *Звукови промени* са пододељцима: *Рефлекси на ятовата гласна* (21—23), *Уподобљаване на съгласните* (27—28), *Отпоставане на групи съгласни* (28—29), *Вокализација*

⁴ На стр. 6. стоји реченица: „В сравнение с другите краица и там дълго време старобългарският език и неговата сръбска редакция изпълняват функцията на книжовен език“ а на 7. стр.: „У сърбите, останали в пределите на Османската империя до края на XVIII в., в книжовната практика се използва сръбската редакция на старобългарския език“.

⁵ На пример, кад је реч о представљању варијаната, односно књижевнојезичких израза по републичким границама.

⁶ За турцизме се, мислимо нетачно, односно непрецизно каже да су распрострањени само у источној варијанти. За црквенославенизме, пак, не бисмо могли рећи да се не употребљавају него да је њихова употреба стилски обојена (при намерном архаизирању књижевног текста).

на л (29—30), *Непостојанно а* (30—31), затим одељак *Уподобљавање на гласни* (31—33), *Дисимилација* (33—34) и пододељци *Подвижни гласни* (34), *Йотација на гласни* (34—35), *Редувања на гласни* (35—36).

Изложене фонетске особине се у Граматици, по правилу, пореде или стављају у напоредан однос према одговарајућим појавама у бугарском језику. При томе се истичу сличности или разлике између два језика, што се чини из практичних потреба, за лакше учење датог језика. Обратили смо посебну пажњу на српскохрватске примере. Већина их је исправно дата; чак су и они примери који се по правилу јављају устаљено у већини наших граматика гдекад освежени новим егземплификацијама. Међутим, дешава се, и дешава се не сасвим ретко да дати пример у понечем није одговарајући.⁷ Највише је, истина, акценатских погрешака: *инџерес* место *инџерес*, и *усџани м.* и *усџани*, *вјџносџ*, *равномјџносџ м.* *вјџносџ*, *равномјџносџ*, *мајка м.* *мајка* итд., али има и других примера који би захтевали извесну ревизију. Поменућемо само два: *акаџ* је некњижевна или застарела форма у односу на *акџ* које је данас једино у употреби. Пример *џџеме* (стр. 27) би требало изоставити; није регистрован у нашим стандардним речницима. Још би се могло навести неадекватних примера, али ипак не тако много.

Грамматички облици у овој књизи анализирају се мање-више класичним редоследом. Прво су именице: *Съществителни имена* (37—63), потом придеви: *Прилагателни имена* (63—69), па заменице: *Местоименџ* (69—85) којима је дат запажено широк простор, посебно у односу на придевске речи. У овом тематском одељку је и пододељак: *Начини за изразјавање на притежавање* (82—85) у коме се наводе различите лексичке и грамматичке могућности за изражавање посесивности. Затим су описани бројеви: *Числителни имена* (85—93), па глаголи: *Глагол*⁸ (94—130) који су, чини се, и најкомплетније представљени. Дат је преглед различитих употреба појединих глаголских времена (108—118) те, посебно, глаголски придеви и прилози. На крају су прилози: *Наречџ* (130—135), *Предлози* (135—140), *везници: Съјузи* (140—143), *речце: Частџици* (143—145), *узвици: Междуметџ* (145) а затим долази одељак о конгруенцији: *Съгласување* (146—152), о реду речи: *Словоред* (152—159), *Из србохрватската пунктуација* (159—162). На крају је дата кратка *Исползувана литература* (163) која садржи 23 библиографске јединице од чега добар део чине граматике српскохрватског или бугарског језика и веће монографије из синтаксе падежа.⁹

Читањем Кратке српскохрватске граматике добија се утисак да су целовито представљене све битне црте граматичке структуре српскохрватског језика. С обзиром на њен обим (и намену) није се, разумљиво, могло улазити у тананије анализе, нити се могла редовно показивати

⁷ Укључујемо и могућност штампарских грешака као што је то очигледно у примеру *џџуџи м.* *џџуџи*.

⁸ Интересантно је да наслов за ову категорију речи стоји у једнини, што није уобичајено.

⁹ Запазили смо да у литератури за ову књигу нема изузетно значајне Маретићеве Грамматике.

разноврсност појединих дублетних форми. Ауторка се, истина, трудила да код важнијих црта даје и западну варијанту, али то није чинила систематски. Међутим, примећује се, на основу навођених примера да је кориштена неретко загребачка Приручна граматика. То је употпунило разноврсност грађе и комплетније представило речнички фонд језика.

Још нешто о овој књизи. Појавила се у популарнијој едицији „Мала граматична библиотека“ познатог софијског издавача „Наука и изкуство“ са још, како стоји на задњој корици, више од шеснаест граматика других словенских и несловенских језика. Будући да је намењена ширем кругу читалаца штета је што нека техничка решења у погледу прегледности текста нису боља. Постојећа подела по одељцима није издвојена у веће тематске целине него је учињена подела дата континуирано. Навођени примери штампани су истим типом слова и у истом реду са текстом. Масним слогом штампани су морфолошки форманти и поједини лексички типови што је само донекле поправило општи визуелни утисак о прегледности текста.

Није потребно посебно истицати колика је корист од ове граматике. Она својом појавом оживљава и подстиче интерес за учење српско-хрватског језика у суседној Бугарској, а то већ нешто значи.

Београд

Милциа Радовић-Тешић

LÁSZLÓ HADROVICS, *Ungarische Elemente im Serbokroatischen*, Akadémiai Kiadó (издање је истовремено и 48. свеска у серији Slavistische Forschungen, Böhlau Verlag, Köln), Budapest 1985, стр. 1—591.

У обимној монографији Ласло Хадровић, познати сербокроатиста и дугогодишњи професор славистике у Будимпешти, објављује резултате обимних и других истраживања у области мађарских утицаја на српскохрватски језик.

У предговору (Vorwort, 9) аутор каже да га је тема ове монографије занимала још као студента и да је грађу за њу прикупљао дуги низ година, са мањим или већим паузама, да би се средином седамдесетих година потпуно посветио овом послу.

У уводном делу дају се извесне техничке напомене (Technische Bemerkungen, 11—13), скраћенице назива извора (Verzeichnis der Abgekürzt zitierten Quellen, 15—26), остале скраћенице (Sonstige Abkürzungen, 27—30), као и објашњење употребљених знакова (Zeichenklärung, 31).

Аутор у најкраћим цртама скицира оне историјске услове, од најранијих до новијих времена (Historische Grundlagen, 32—37), у којима су мађаризми улазили у суседни српскохрватски језик. Том процесу је погодовала чињеница да су мађарски владари у ранијем средњем веку често проширивали своју владавину и на јужнословенске области, а у турско доба јужнословенски живаљ се стално померао према северу да би стигао до централних насеља Угарске. Карактер историјских веза и иста вера Мађара и Хрвата од најранијих времена створили су погодне услове за језичку интерференцију. Мађарски језички утицаји се нарочито јасно огледају у ономастици, али и у другим областима лексике. О томе сведочи велики број позајмљеница из мађарског у северним хрватским областима. Знатно слабији је био мађарски утицај на средњовековну Босну и Србију. То потврђују сразмерно малобројне речи: *бир*, *хелда*, *херцеј*, *конџуш*, *ојурок*, *рускај*, *шаскан*. Јачи мађарски језички утицаји код Срба настају тек у 18. веку, када су се они пресељавали у угарске крајеве. У то време су преузети изрази из мађарског: *немеш*, *биров*, *ешкуш*, *лашов*, *салаш* итд.

Да би се судбина мађарских позајмљеница у српскохрватском књижевном језику што сигурније пратила, аутор је настојао да истражује изворну грађу, нарочито у случају кајкавског наречја, с једне стране,

а с друге стране, критички је одабирао раније или касније речнике у којима се обрађује старија грађа. Он је при ексерпцији узео у обзир и радове новијих стваралаца у књижевности на српскохрватском језику (као што су А. Шеноа, Кс. Ш. Балски, А. Г. Матош, Ј. Ст. Поповић, Ђ. Јакшић, Л. Лазаревић, Ст. Сремац, В. Петровић). Обрађена је релевантна грађа и из загребачке и београдске академије наука (Quellen und Wortmaterial, 38—44).

У даљем излагању аутор наводи важнију ранију литературу, као и неке речнике са кратким критичким освртом, одређујући тиме њихов значај за истраживање мађаризама у српскохрватском (Zur Sekundärliteratur, 40—44).

После уводних излагања писац прелази на расправе о граматичко-језичким проблемима мађарских позајмљеница у српскохрватском. За одређивање етимологије мађаризама у било ком језику, према њему, потребно је указати на неке гласовне појаве развоја мађарског језика (Lautliche Probleme der Entlehnungen, 45—51). Ова фонетска анализа нарочито је важна у случају оних речи које се појављују као стране позајмљенице у мађарском, а у исто време важе као мађаризми у српскохрватском, па и другим средњоевропским језицима. У неким случајевима (као што су словенске позајмљенице у мађарском, слов. *сѝол* — мађ. *asztal* — српскохрв. *асѝал*) јасно је мађарско посредовање, али у неким случајевима то посредовање може да се утврди само на основу познавања развоја релевантних црта у фонетици мађарског језика (нпр. код речи лат. *decima* — мађ. *dézsma* — *дежма* у кајкавском наречју мађарско посредовање не може сигурно да се потврди, иако се у прилог таквог посредовања може навести простор на којем се та реч употребљава; међутим фонетски лик *дижма* јасно потврђује мађарско порекло).

У следећем поглављу наводе се оне српскохрватске фонетске и морфолошке појаве које су карактеристичне за адаптацију мађаризама у српскохрватски језик. (Umgestaltung der Entlehnungen in Serbokroatischen, 52—55). О таквим појавама сведоче следећи примери: (*kocsis* → *кочиш*, *кучиш*; (*halász* → *халас*, *алас*; (*áldomás* → *алдомаш*, *јалдомаш*; (*dolgos* → *дујуш*; (*korbács* → *коробач*; (*forint* → *форинѝа*; (*serpenyő* → *шерѝења*; (*fèle* → *фела*; (*kocsi* → *кочија*; (*harc* → *харц*, *харац*; (*сѝб* → *цѝтеле*; (*sokadalom* → *шукодол*; (*tunja* → *ѝуњава*; (*sárga* → *шарѝасѝ*; (*lártnázní* → *лармаѝи*; (*felelni* → *фелеловаѝи*).

Велики број страних (латинских, немачких, талијанских, турских и словенских) речи је посредовањем мађарског језика ушао у српскохрватски (Ungarische Vermittlung fremden Wortgutes, 56—61). Мађарско посредовање је најтеже идентификовати код латинских речи у западним областима српскохрватског језичког подручја на којем је дуго латински био језик цркве. Идентификација мађарског посредовања није сигурна ни у случају позајмљеница из немачког језика, нарочито у западним областима српскохрватског језичког подручја. Мађарско посредовање у позајмљеницама из талијанског језика са сигурношћу може да се утврди код речи: *дарда*, *ѝѝаѝ*, *барка* и *болѝа*. Малобројни турцизми су мађарским посредовањем ушли у кајкавско наречје, нпр. *кеѝа*, *жеѝ*. Међу

мађаризмима аутор наводи просте речи словенског порекла (*аков, астиал, берек, болонд(ија), боша, цикла, чакан* итд.), као и такве мађаризме који су изведене речи односно сложенице код којих је основа, односно саставни део, реч словенског порекла (*алачаи, дујуш* односно *удварбиров, вармеђа*).

Важну и сразмерно већу област у граматичкој анализи мађаризама представља творба речи и њихова класификација по творбеним типовима у српскохрватском језику (*Bildungssuffixe*, 62—72). Наводе се групе именица по суфиксима: *-уш, -ош, -аш, -иш, -шаи, -ов*, као и придеви на *-(а)ћи* (*ишсаћи сиво*), чија је употреба на хрватском језичком подручју, највероватније под мађарским утицајем у 19. веку проширена. За творбу глагола дају се примери *картаиши се, коцкаиши се* итд. Сви творбени типови подвргнути су детаљној анализи. У том смислу наводе се њихов историјски развој (нарочито фонетски и семантички), степен продуктивности, као и области на српскохрватском говорном подручју за за које је карактеристична њихова употреба.

Сразмерно је мањи број семантичких позајмљеница из мађарског у српскохрватском (*Bedeutungsentlehnungen*, 73—75). Аутор указује на два типа ових позајмљеница. Код првог типа је фонетски лик речи у мађарском и српскохрватском исти или сличан. Таква реч под утицајем мађарског језика у одређеном временском периоду проширује своје значењско поље, нпр. у случају речи *хусар* поред основног значења под утицајем мађарског појавило се и значење „припадник лаке коњице“. Код другог типа не постоји идентични фонетски лик речи, али постоји семантичка корелација. Страни утицај се огледа у специфичном значењу или специфичној употреби речи, нпр. (*tartani valakivel* →) *држаиши с неким*.

У црквеној и правној терминологији кајкавског наречја калкови стварани према мађарском узору појављују се релативно чешће (*Lehnprägungen*, 76—82). Међу овим калковима ређе су појединачне речи, нпр. (*házasság* →) *хишишво*, а чешће су атрибутивне синтагме, нпр. (*ingó vagyon* →) *ибајућа марха*, као и сложенице, нпр. (*márvány-kő*) *мрамор-камен*.

Аутор наводи и потврде за утицај мађарског у области устаљених израза, углавном у кајкавском (*Feste Wortbildungen*, 83—85), нпр. (*kárt vallani* →) *кар валуваиши*, (*szégyent vallani* →) *срамоишу валоваиши*, (*erőtt venni valamit* →) *јакосиш взетиш над + инструментшал* итд.

У неким лексичким и фразеолошким изражајним типовима такође се региструју мађарски утицаји (*Freie syntaktische Fügungen*, 86—90), у којима је изразита плеонастичка употреба показне заменице, нпр. (*az ilyen* →) *ов шаков*, (*annak elbttte* →) *иред шем шоиа*.

Посебни тип мађаризама у српскохрватском чине они примери у којима се прилози појављују као глаголски префикси (*Adverbien als Verbalpräfixe*, 91—102). Аутор истиче да однос између префикса и глагола у словенским језицима представља каснији степен развоја, док у мађарском, а делимично и у немачком, тај однос упућује на ранију

фазу. У словенским језицима префикс је сасвим срастао са глаголом. У немачком се неки префикси одвајају од глагола, а у мађарском се сви префикси могу одвојити од глагола и могу да стоје пре или после њих. Тако рећи сви мађарски префикси чувају оригиналну особину да се као прилози за означавање правца могу појавити самостално у реченици (нпр. *le, fel — јоре, доле*). Због тога су глаголски префикси у мађарском значењски пунији и конкретнији, а у словенским језицима празнији. Мађаризми овог типа обично имају плеонастички карактер. Они се најизразитије појављују и вековима развијају у граничној зони између мађарског и српскохрватског језичког подручја (углавном на територији кајкавског наречја), нпр. (*felkelni, felállni* → *јоре всјашни*), (*halottaitól feltámadni* → *з мртвех јоре (с)сјашни*, (*leülni* → *доле сесји*); (*feltámadás* → *јоресјашање*; (*kiadás* → *ван давање*).

Посебно се наводе два мађаризма са перифрастичким глаголским облицима: (*quid faciens ero / sim — mi-tevő leszek*) *кај сем чинеч(и)*; (*ventures est — eljövendő leszen* → *јршесјиши јесј*).

Контакти са мађарским језиком проузроковали су одређене иновације у кајкавском систему глаголске рекције (*Neuerung der Rektion, 104—106*). За ове иновације карактеристична је проширена употреба конструкције *живејши + инсјруменшјал*, а у случају примера „*pupa ... vsemi dobro-tami*“ уобичајена аутохтона конструкција *јун + јенишјив* замењена је конструкцијом *јун + инсјруменшјал*. Овамо спадају и примери са утицајем мађарског у предлошким конструкцијама.

Утицај мађарског језика показао се и на редоследу речи у српскохрватској реченици на одређеним конструкцијама (*Wortfolge, 106—108*), нпр. (*jóakarátú emberek* → „*dobre volje ljudem*“; (*Jónás profeta* → „*Jonaša proroka*“; (*Pest városa* → *Пешша вараша* итд.

Највећи део монографије заузима речник позајмљеница (*Wörterbuch der Entlehnungen, 109—549*). У речник су ушле само оне речи за које се сигурно или највероватније може потврдити мађарско порекло. Одреднице речника су поједини мађаризми у српскохрватском језику, уз које се наводе основна значења на немачком, а понекад и на латинском језику. После значења, по потреби, дају се изведенице или сложени изрази чији је саставни део одредница. Следи навођење извора и примера по хронолошком реду. Навођење извора и посебни коментари аутора јасно одређују место и време употребе појединих мађаризама. Уз сваку одредницу наводи се етимологија изворне мађарске речи, као и релевантна објашњења за историју одреднице. Преглед етимологије и историјског развоја речи ли израза понекад прераста у праве расправе.

На крају монографије изложена лексичка грађа је на изванредан начин граматички и семантички структурирана (*Überblick nach Wortarten und Sachgruppen, 550—554*). Мађаризми су сврстани по врстама речи (именице, придеви, глаголи, интерјекције, лична имена, као и називи земаља и народа). У оквиру ове поделе, углавном, само су именице подељене по тематским групама (црква, држава, друштво, право,

ратовање, трговина и финансије, професије, саобраћај, бродарство, пољопривреда и виноградарство, узгајање домаћих животиња, грађевинарство, становање, домаћинство, човек, храна, одећа, забава, природа и остало).

Књига се завршава регистрима (Register, 555—591). Израђен је веома корисни предметни регистар, као и регистар мађаризама у српскохрватском и изворних мађарских речи.

Укратко представљена садржина и наведени наслови појединих поглавља овог издања добро показују да је у њему уочен и изложен читав систем мађаризама у српскохрватском језику. Због саме природе језичке интерференције ови мађаризми чине отворени систем. У вези с тим поставља се проблем да ли се могу и у којој мери одређене појаве једног језичког система идентификовати као стране, кад су оне у аутохтоном развоју тог система мање или више заступљене. У књизи се могућа двозначност у случају идентичности аутохтоних црта и страног утицаја практично истиче, показујући да се у тим случајевима постојање страног утицаја утврђује, углавном, на основу екстралингвистичких фактора (простор, време, историјски услови, култура итд.). Поставља се, међутим, питање у којој мери се може са сигурношћу говорити о мађарском утицају у случају конструкције *йун* + *инструментал* у кајкавском наречју од 17. века (нпр. „*рѣпа . . . vseti dobrotami*“, стр. 104), када је та конструкција у употреби и на западном и источном подручју српскохрватског језика, а карактеристична је и за словенске језике (в. М. Ивић, Значења српскохрватског инструментала и њихов развој, Београд 1954, стр. 249).

Осветљењем проблематике мађаризама из историјског, етимолошког, дијахроног, територијалног, граматичког, семантичког аспекта, као и педантном класификацијом огромне грађе аутор је у могућности да поред идентификације основних и главних појава, као изврсни познавалац оба језичка система, уочи и значајне нијансе у мађарским језичким утицајима на српскохрватски језик. Ово издање представља значајан допринос српскохрватској лексикографији, као и методолошки узор за испитивања проблематике језика у контакту.

Београд

Димитрије Сјефановић

Dr IVAN SOVIĆ, **Jezik Ksavera Šandora Gjalskoga**, Školske novine — Zagreb, 1985, стр. 1—251.

У науци о српскохрватском језику већ се сасвим учврстио онај њен део чији је предмет изучавања језик писаца. Тај део наше науке има своју изграђену методологију, са инструментаријем који је примерен сложеној материји какву по себи чини лингвистичка категорија „језик писца“. У томе контексту и сама констатација корисности датог прилога једновремено је висока оцена вредности, па ће се стручњак сигурно сложити са проф. Вл. Анићем, који је написао кратку уводну реч за ову књигу, да је Иван Сивић „дао користан прилог историји језика хрватске књижевности и посебно познавању језика Ксавера Шандора Балског“. А књига Ивана Сивића писана је, можемо рећи, лингвистички занимљиво, што значи — научно основано, егзактно, на језичкој материји, проверљиво.

Њена су поглавља: *Pristup, kritika, izvori* (13—46); *Analiza jezika Ksavera Šandora Gjalskoga* (47—187) и *Prilozi*, који садрже и напомене и опис литературе са индексом имена (189—247). Аутор је у првome поглављу назначио свој основни метод проучавања језика свога писца, па три одељка овога поглавља, научно исправно, заправо одређују језик Кс. Ш. Балског у сопственом времену, у односу на савремену му норму и узусе средине. Нарочито је драгоцен опис проседеа пишчевог у језичком стваралаштву. А рекли бисмо да тај део овога рада стоји у непосредном континуитету са одељком који је, формално, даље (тек при крају другог поглавља, на стр. 166—174), под насловом *Kajkavsko narječje i jezik Ks. Š. Gjalskoga*. У овом, последњем делу, уз теоријско образложење односа пишчевог матерњег дијалекта и штокавског књижевног језика његовога времена (дакако, у пишчевом књижевном делу), И. Сивић посебно обрађује кајкавску лексику (стр. 169—174).

Централни део Сивићеве књиге, поглавље под насловом *Analiza jezika Ksavera Šandora Gjalskoga* (стр. 47—187), у који се као део анализе пишчевог проседеа, управо тим валенцама, уклапа приказани „дијалектолошки“ део, детаљна је филолошко-лингвистичка анализа језика књижевног дела Кс. Ш. Балскога у нивоу *јравојиса* (стр. 49—72), са анализом најрелевантнијих категорија (нпр. и оних у области писања позајмљеница из класичних и живих језика), затим у нивоу *фонетике* (стр. 73—80), *морфологије* (81—105), која укључује битне црте из области *шворбе речи*, у нивоу *синтаксе* (стр. 106—115) и, најзад, у нивоу *лексике*

(стр. 116—165), где се методом примене критичког упоређивања, синхронички и дијакронички, утврђује природа низа специфичних речи у делу Кс. Ш. Балског (абecedним редом, на пример: *abacijalni, adjunkt, akacija, aktuar, alaš, alegacija . . . žiro, živinar, žurkanje, žvignuti*, на стр. 119—165). Ово поглавље садржи и сажете ауторове напомене о основним стилским карактеристикама језика Кс. Ш. Балскога (на принципу издвајања функционалних стилова и приказивања типичних узорака), као и сажети закључак, који је у природном и солидно научно заснованом континуитету са приступним напоменама. А такав квалитет заснованости сигурна је одлика ове књиге у њеној целини.

Београд

Ж. Сиванојчић

ДРАГАН ПАВЛИЦА, О говору околине Удбине, Српски дијалектолошки зборник, књ. XXX, Београд, 1984, 357—424.

О ијекавским говорима источнохерцеговачког типа из наших западних крајева данас се већ не мора, као нпр. све донедавно, говорити претежније језиком претпоставки него сигурних и посвједочених аргумената. Истраживачки захвати више дијалектолога у непуне двије последње деценије дали су плодне резултате, а могло би се рећи и то да су дошли у задњем часу. Пријетила је опасност да „многи животни садржаји“ који данас „против дијалеката војују“ и „чијем дејству тешко да ико може измаћи чак и у сеоским срединама, тим традиционалним носиоцима дијалеката у њиховом најчистијем виду“,¹ гасточе и велом неповрата прикрију бројне дијалекатске особености, важне како за боље познавање поменутих говора, тако и за шире дијалектолошке (и не само дијалектолошке) спознаје и уопштавања. Све дужем списку дијалектолошких радова објављених последњих петнаестак година који за предмет изучавања имају језичке реалности говора ијекаваца у нашим западним крајевима, у коме се, између осталих, налази и неколико значајних прилога монографског карактера,² прикључио се у најновије вријеме још један рад — расправа Д. Павлице, *О говору околине Удбине*. И сама појава ове расправе у научној јавности има одређен значај: то је, наиме, прва радња у којој се на једном мјесту цјеловитије приказује говор једне пространије зоне из ширег ијекавског простора у Лици, који, познато је — заједно с још неколико других ијекавских огранака — иде у ред најистуренијих ареала говора источнохерцеговачког типа у нашим западним крајевима. Расправа ова, како то аутор у напомени под текстом на стр. 361. истиче, представља његов „магистарски рад одбрањен на Филолошком факултету у Београду 26. новембра 1980“. Биће, ипак, да се — кад је у питању објављени текст — ради о знатније скраћеној а самим тим и дјелимично измијењеној верзији магистарске тезе. Уобичајена је, бар, таква пракса приликом штампања сличних научних радњи код нас, а њу данас увелике условљавају и садашње финансијске (не)прилике.

¹ П. Ивић, *Српски народ и његов језик*, Београд, 1971, 93.

² Уп. нпр.: М. Дешић, *Зајаднобосански ијекавски говори*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XXI, Београд, 1976, 1—316 (са 1 + 4 карте), Д. Петровић, *О говору Змијања* (п. о. из Зборника за филологију и лингвистику, књ. XIV/1—2 и XV/1—2) Нови Сад, 1973, 1—189 (+ карта), и (од истог аутора): *Говор Банџе и Кордуна*, Нови Сад—Загреб, 1978, 205 (са 3 карте), те: Ž. Bjelanović, *Imena stanovnika mjesta Bukovice*, Split, 1978, 202.

Сам рад, иначе, састоји се из четири дијела: уводног, у коме аутор — као што је и обичај у радовима овакве нарави — осим напомена с циљевима рада и података о испитивању, даје и краћа обавјештења о крају и становништву, те поглавља у којима се излажу фонетске, морфолошке и синтаксичке особености овог говора. Ту су, дабогме, још и обавезни закључци, три примјера везаног говора, као и резиме на руском језику. Нису дати систематскије сређени подаци о творби ријечи, али то и није неко изненађење. У нашој дијалектолошкој литератури (старијој, новијој и најновијој) овај је ниво језичке структуре и иначе доста запостављен. Мање су јасни разлози због којих је изостао цјеловитији приказ акценатског система овог говора, али биће да је овај дио „жртвован“ из практичних разлога. Аутор је, наиме, не тако давно, на другом мјесту објавио већ један опширнији прилог посвећен овој проблематици,³ па је лако могуће да је с тим у вези и споменута празнина у овоме раду. Но, да се не бавимо нагађањима — задржимо се на ономе што рад доноси.

Од података изложених у уводном дијелу рада, најинтересантнији су, свакако, они који дају обавјештења о становништву овога краја (в. стр. 364—369). Аутор ту, што је и разумљиво, највећим дијелом иде утабаним стазама држећи се познатих чињеница које нуди историјска и етнолошка литература. Понајвише се „ослања“ на монографију S. Pavičića, *Seobe i naselja u Lici*, (Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, knj. 41, Zagreb, 1962), што је, такође, схватљиво и оправдано. Споменута је монографија — то не треба посебно доказивати — засад најпотпунији и најплозданији извор података за наведену проблематику. Међутим, треба нагласити да се аутор није задржао само на презентирању познатих факата. Допунивши старије податке о родовима које је вихор миграционих помака довео на ово подручје након одласка Турака из ове области (1689, односно 1699. год.) новијим обавјештењима о томе којих презимена више нема у овоме крају, аутор је и конкретним чињеницама употпунио спознаје о емиграцијама које „за све време од два и по века“, било у облицима појединачног или, пак, „групног напуштања“, празне личке просторе и које су узроковале настанак оне познате пословице по којој „Лика цијели свијет насели, а себе не расели“ (о. с., 369). Осим тога, овај дио рада — дијалектолошки гледано — обogaћен је и у пуној мјери учињен функционалним и самим тим што су сви облици презимена која се наводе, као и имена насеља у којима су вршена испитивања акценатовани. Нема сумње, то су лијепе и корисне новине.

Нас овдје, дакако, у првом реду интересују они дијелови рада у којима аутор непосредно излаже резултате својих теренских испитивања овог говора, тј. споменута поглавља у којима се излажу његове фонетске, морфолошке и синтаксичке особине. А да би се изрекла општа повољна оцјена о њима — одмах то да кажемо — није потребно ићи

³ В. Д. Павлица, *Акцентански систем у говору села Пољница у Личи*, Прилози проучавању језика (Издаје катедра за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новом Саду), књ. 7, Нови Сад, 1971, 69—103.

редом и износити све корисне обавијести које се у овим дијеловима рада саопштавају. Довољно је истаћи то да је у њима изложена богата дијалектолошка грађа која не само да употпуњава оне спознаје о овом говору на које су већ упутили резултати ранијих фрагментарних истраживачких захвата,⁴ већ и пружа низ нових информација међу којима је доста и оних из синтаксе, области о којој досад нисмо имали готово никаквих података. Дода ли се томе и то да је изложени материјал поуздан, да је добро и прегледно систематизиран, те да је излагање неоптерећено сувишном ерудицијом, онда је јасно што за изрицање општег повољног суда о овим дијеловима рада није потребно навођење неких посебних аргумената. Ауторовом поступку, којим је крајње домете рада свео у границе дијалектографског приказа могу се, истина, стављати одређени приговори, али тешко да се он може и оспорити ваљаним разлозима. Једно, што се ни иначе од дијалектолога, а поготово од човјека који тек улази у ову науку, не може тражити да све забиљежене појаве и објасни, а, друго, што је познато да многа смјела залијетања у шира уопштавања и генерализације на основу материјала који нуди једна ужа ареа неког недовољно испитаног дијалекта или поддијалекта често завршавају резултатима сумњиве вриједности.

Неоправдано би, такође, било и упућивање оштријих замјерки аутору због празнина које су у изложеном материјалу лако уочљиве, пошто је свима онима који су се, макар и накратко, бавили тељобним послом дијалектолога познато колико је муке и стрпљивог чекања „у засједи“ потребно да би се забиљежио неки релевантан дијалектолошки податак и што је добро знано да се такве празнине тешко дају избјећи и у радовима који се темеље на резултатима најстудиозније испланираних истраживачких захвата. Ипак, с тим у вези и управо због тога, аутору се мора озбиљније приговорити на томе што није увијек водио довољно рачуна о релативном карактеру крајњих домета проведених истраживања и што своје тврдње и генерализације није формулисао обазривије и флексибилније. Овакве какве су дане, оне, пак, у подоста случајева својом крутом недвосмисленошћу не само да изненађују боље познаваоце овдашњих говорних прилика, него и мање обавјештене упућују на криве представе о домашајима појава које се могу сматрати типичним. Примјера ради:

⁴ Ако се изузму дијалектолошки радови општијег карактера, те радови друкчије нарави у којима се дјелимично приказују и неке особине говора личких јекаваца, као и у претходној напомени споменути рад аутора расправе која је предмет овог приказа, остаје да главнину досадашњих спознаја о наведеном говору пружају ови радови: В. Lastavica, *Korenički govor*, Nastavni vjesnik, knj. XIV, sv. 10, Zagreb, 1905—1906, 752—765, С. Георгијевић, *Јај* (џ) у говору Личкој Поља, Јужнословенски филолог, књ. XIX, Београд, 1951—1952, 133—149, Љ. Наранчић, *Фонетске и морфолошке особине говора села Дољана у Лици*, Прилози проучавању језика (Издаје катедра за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новом Саду), књ. 11, Нови Сад, 1975, 107—137, М. Драгичевић, *Рефлекси јаја у данашњим личким говорима*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XXVI, Београд, 1980, 147—232 (+ карта) и (од истога): *Важније особине вокалског система говора јекаваца источне Лике*, Књижевност и језик, књ. XXVIII/2, Београд, 1981, 151—161.

а) И без непотребно неодмјереног одсијецања: „Једини наставак је *-ом*, без обзира на претходни сугласник“ (о. с., 386), аутор је могао упутити на уопштавање споменутог наставака у инстр. јед. именица м. р. у овом говору, а извјесне оgrade које би допуштале могућност спорадичног јављања наставака *-ем* у овом падежном облику не само да не би биле излишне, већ би дијелом отклониле и постојеће празнине у изложеној грађи пошто је неоспорна чињеница да се облици инструментала јед. на *-ем* могу кадшто чути и у казивањима најтипичнијих представника говора овога краја.

б) Исто тако, било би боље да је аутор констатовао како се у његовом материјалу нису нашле потврде за употребу покраћених облика инфинитива (тип: *радић*), затим за облик датива личне замјенице *она* с партикулом *-зи* (*њојзи*) и форму упитно-односне замјенице *шћа*, него што је наредио несмотрено круте тврдње: „У овом говору налазимо само дужи облик инфинитива, са финалним *-и*“ (о. с., 404), односно: „Овај говор не зна за облик *њојзи*“ (*ibid.*, 395, у напомени под текстом), те: „У овом говору употребљава се само облик *шћо*, а не *шћа*“ (*ibid.*, 395), које — хтјели ми то или не — не одражавају тачно право стање ствари у овом говору. Тачно је, наиме, то да је фреквенција покраћених облика инфинитива релативно ниска, затим да јављање замјеничких форми с партикулом *-зи* ни изблиза није тако често као што би се, иначе, могло претпоставити на основу онога што је о њима почетком овог вијека саопштио Б. Ластавица,⁵ те да се може говорити само о преовлађивању у употреби облика *шћо*, а никако о потпуном одсуству замјеничке поставе *шћа*.

в) Такође ће бити преоштра, а самим тим и депласирана констатација: „*Никад* (истицање је моје) се овде не употребљава облик *њен* ...“ (о. с., 396, у напомени под текстом).

г) Још мање је аутор у праву кад несмиљено реже: „У овом говору нема разлике између инструментала оруђа и инструментала социјатива“ (стр. 410), пошто је чињенично стање на терену такво да се никако не може говорити о овом процесу тоном који претпоставља његову завршеност. Дапаче, наведену појаву неразликовања инструментала средства и тзв. социјатива, која је, иначе, позната и низу других наших говора,⁶ могуће је засвједочити само мањим бројем потврда, док главнина њихова упућује на чување стандардних разлика које су у вези с различитим значењима наведеног падежног облика. Тако, бар, произилази из богате дијалектолошке грађе коју сам прикупио на овом терену, и то не само у говору јекаваца крбавског краја, већ и говору житеља осталих јекавских предјела у Лици — оних који настањују јужније и источније просторе, као и оних који живе сјеверније и западније од удбинског подручја.

Има у раду, дабогме, и пропуста друкчије нарави, таквих који су као превиди лако препознатљиви, а који су се, такође, лако могли избјећи. Тако је нпр. упућивање на одговарајућу литературу у подоста

⁵ Ластавица, нав. дјело, 760.

⁶ Исп. за ово нпр. литературу коју аутор ове расправе наводи у напомени под стр. 410.

случајева могло бити спретније, а библиографски подаци уз поједине јединице потпунији (уп. за ово нпр. стр. 372—374). Наведени облик именице *јаје* с дугосилазним акцентом (*jaé*, стр. 389) биће да је резултат штампарског и коректорског превида,⁷ као што је очито и то да је примјер *његовѝк* шешира (стр. 399) омашком залутао међу оне који требају да документују тврдњу по којој „придеви на -ов и -ин имају у косим падежима наставке оба вида“ (о. с., 399). Сви ови пропусти, међутим, као и неки други које овдје нисам ни поменуо — без обзира на то што поједини од њих, по својим крајњим домашајима, и нису тако безазлени — не умањују, ипак, знатније споменуте вриједности рада, нити, пак, значај који и сама појава његова има. Без њих би, свакако, општи утисак који он оставља био повољнији, али и с њима рад је далеко више од скромног прилога бољем познавању cjеловитије слике говора које би тек „требало истраживати и описивати“, каквим га је сам аутор у уводним напоменама стидљиво представио (в. стр. 369). Уистину (и без много ријечи), он се мирне душе може препоручити као вриједан и користан прилог бољем познавању говора личких јекаваца, а самим тим и као особит допринос бољем познавању наше западније јекавштине уопште.

Госпић

Милан Драичевић

⁷ У личким штокавским говорима — како јекавским, тако и икавским — обавезно је: *ja'e*.

VERA BOJIĆ, WOLF OSCHLIES, *Lehrbuch der mazedonischen Sprache*, Slavistische Beiträge, Band 175, Verlag Otto Sagner, München 1984, стр. 1—186.

Четрдесетогодишњица македонског књижевног језика обележена је у славистичком свету у Немачкој вредним приручником македонског језика који је изашао у оквиру познате едиције Slavistische Beiträge издавачке куће Verlag Otto Sagner из Минхена. Аутори Вера Бојић и Волф Ошлис, познаваоци македонског језика и македонистичке науке, прихватили су се тешке обавезе да издају прву граматику, односно приручник македонског језика за немачко говорно подручје. Приручник је намењен свима онима који желе упознати структуру и савладати основе македонског књижевног језика, „најстаријег и најмлађег“ словенског књижевног језика — а пре свега студентима—славистима у оквиру бројних лектората македонског језика у иностранству. Тиме се, после граматике Хораса Ланта за англојезичко подручје,¹ наставља издавање значајнијих граматика и приручника македонског језика у лингвистичком свету.

У уводном делу приручника, под називом *Македонија, Македонци, македонски*, аутори дају основне податке о распрострањености македонског језика на Балканском полуострву, после чега се даје језгровит преглед развоја македонске писмености у оквиру различитих друштвено-историјских прилика којима је ово поднебље обиловало. Тај преглед започиње свесловенском улогом браће просветитеља, Ђигила и Методија, као и нешто каснијом Охридском књижевном школом, — а завршава се значајним политичким декретима, с краја другог светског рата, о увођењу македонског књижевног језика у Македонији, као и показатељима интензивног послератног развоја македонистике у Македонији. У уводу су представљене бројне личности из македонске културне историје у оквиру вишевековног трагања за путевима решавања македонског националног питања, чији је најзначајнији ослонац било управо језичко питање. Сажето али прецизно представљене су идеје Партенија Зографског, Григора Прличева, Рајка Жинзифова у еволутивном низу у коме посебно место припада језичком реформатору Крсти Мисиркову. Његова идеја о потпуном укључивању централног дијалекта у

¹ Horace G. Lunt, *Grammar of the macedonian literary language*, Skopje 1952, стр. 1—288 + карта.

македонски књижевни језик, са свим његовим и најлокалним специфичностима, које га одвајају од других дијалеката и других језика, анализирана је у оквиру каснијих књижевнојезичких кретања и потреба, које су довеле до делимичног напуштања Мисирковљеве концепције о језичком дистанцирању.

На крају овога прегледа даје се поједностављена периодизација македонског књижевног језика која обухвата пет раздобља: 1. делатност Охридске књижевне школе (до краја XI века), 2. одступања од старословенског језика (XII—XIV в.), 3. српска редакција (XIV—XVI в.), 4. припреме за употребу народног језика (од XVI в.), 5. национални препород и победа македониста (од средине XIX в.).

Поред ове књижевнојезичке периодизације даје се и кратак преглед развоја најзначајнијих граматичких категорија којима се данас одликује македонски књижевни језик. Македонски језик је представљен као један од чланова балканског језичког савеза, што показује низом својих особина: синтетичком деклинацијом, губитком инфинитива, развитком постпозитивног члана, удвајањем објекта, балканским перфектом итд. Поред тога, наводи се и низ особина које указују на специфичан развој прасловенских језичких елемената на македонском тлу: старе прасловенске групе $*tj$ и $*dj > k$ и $\dot{i}$ (свеќа, ноќ, меѓа), назали $\mathfrak{z}$ и $\mathfrak{a} > a$ и e (рака, пат, пет), полугласници $\mathfrak{b}$ и $\mathfrak{z} > e$ и o (ден, сон), чување африкате s (свезда) и групе $цр$ (црн, црвен), консонант v /ф/ уместо c , z , $ш$, $ж$ на морфемском споју пред суфиксима $-че$ и $-ца$ (мовче, дем. од мост, гровче, дем од грозд) и др.

После увода, почевши од македонске азбуке и правописа, следе педесетак краћих лекција, граматичко-дидактичких целина. Њима се у најзначајнијим цртама захватају готово сви језички планови, пре свега фонетски, морфолошки и синтаксички. На крају сваке лекције налазе се различита вежбања на којима се може проверити и утврдити знање стечено у претходним лекцијама. Вредно је и то што се на крају приручника даје „кључ“ за решавање ових задатака, што упућује на могућност да се уз помоћ приручника македонски језик и самостално учи. На крају приручника дат је и краћи македонско-немачки речник. У њему су акцентоване све речи чији акценат представља изузетак од трећесложеног акцентовања.

Значајна вредност приручника је у томе што је он конципиран са намером да буде на употреби ширем кругу читалаца. Читалац се методски поступно упознаје са структурно-језичким особинама македонског језика, уз често присуство различитих текстова на македонском књижевном језику. При томе су, најчешће кроз дијалог, заступљене различите свакодневне ситуације: у књижари, у продавници, на пијаци, у хотелу итд. Текстови су и жанровски разноврсни, од прозних и поетских текстова из македонске књижевности, до аутентичних новинских чланака, репортажа, анегдота и шала, које су понекад представљене и у виду илустрација. Такав приступ омогућио је да се током лекција искристалише онај лексички фонд који је најнеопходнији за основну кому-

никацију. Али и поред тога, експлицитно су дате одређене лексичке групе (нпр. основни математички термини, у лекцији *Рачунање*, стр. 126, 127).

Вредна помена је чињеница да аутори у представљању македонског језика немачком читаоцу воде рачуна о структурно-језичким особеностима које раздвајају или спајају ова два генетски различита језика. Отуда се у више наврата, иако најчешће само кратком констатацијом, успоставља и један контрастивни приступ, неопходан као активна или пасивна помоћ у савлађивању свакога језика. На овакве релације упућује се и кад су у питању други језици, што говори и о извесној филолошкој намени приручника.

Грамматички преглед дат је у приручнику јасно и концизно. Грамматичке категорије су најчешће врло успешно представљене читаоцу, уз тежњу за крајњом систематичношћу. Тако је, на пример, прегледно обрађен презент, аорист, глаголски вид, предлози, везници, прилози и др. При том, специфична структура приручника омогућила је да се у излагању граматичких категорија, када се укаже прилика и потреба, указује и на језичке планове који се на одређени начин додирују са градивом основне лекције. Тако, на пример, у оквиру лекција о основним језичким категоријама аутори прате и ортографски ниво, те се, на пример, за прво лице презента глагола *е* и *и* групе истиче правило о писању консонанта *ј* у интервокалној позицији (нпр. *ијјам, бројам, чујам*), док се у трећем лицу једине консонант *ј* не пише (нпр. *ије, брои, чуе*; лекција *Презент*, стр. 52). Таква концепција приручника условила је понекад и парцелисање граматичких целина. О акценту се, на пример, говори на неколико различитих места: у основној лекцији — *Акцент* (стр. 23), у лекцији *О ујошреби члана* (у оквиру изузетака трећесложног акцентовања у прилозима типа *јодинава, лејово, зимава*; стр. 27), у лекцији *Глаголски прилози* (у оквиру одступања од трећесложног акцентовања код глаголских прилога, нпр. *бидејки, иледајки*; стр. 108), у лекцији *Месеци* (у оквиру одступања од трећесложног акцентовања код страних речи, нпр. *сејшјември, окшјомври, декјември*; стр. 125), у лекцији *Предлози* (у оквиру преношења акцената на предлоге, нпр. *со мене, околу мене, во него*; стр. 133) итд. Ови делови, међутим, иако одвојени, нису потпуно међусобно независни, већ често упућују једни на друге чинећи тако, ипак, извесну целину. Овакав приступ свакако је имао за циљ да води рачуна о методским принципима поступности и очигледности.

Наравно, може се говорити и о одређеним недостацима овог приручника. Њихов спектар је по својој природи разнолик, али, на другој страни, ти недостаци најчешће не завређују посебног помена. Задржаћемо се, ипак, на два типа значајнијих недостатака. Први тип се односи на поједине пропусте и грешке, чини се више материјалног типа.

— На страни 17, у специфичне особености македонског језика наводи се промена финалних основних консонаната *с, з, ш, ж* и *ч* у *в*, на морфемском споју, пред суфиксима *-че* и *-ца*, и при том су наведена само два примера: *мовче (:моси)* и *јровче (:јрозд)*. Остали примери нису наведени, а пример *ч > в* у овој позицији тешко да би се и могао пот-

врдити у македонским говорима. Такав пример не региструју ни савремене ни историјске граматике македонског језика.² Ова промена дисимилативног типа захвата, наиме, само фрикативне консонанте *с*, *з*, *ш*, *ж* (такође и упрошћене групе, *сш* > *с*, *зд* > *з*, *шш* > *ш*, *жд* > *ж* и сл.), на морфемском споју, пред африкатама *ч* и *џ*. Што се тиче промена других консонаната у *в*, у овој позицији, оне се могу везати само за аналошко ширење ове промене и то за сонант *ј*, у примерима типа *шамивче* (:шамџа), *кушивче* (:кушџа), а у дијалектима и *јуџуџче* (:јуџуџка).³

— На страни 24, у лекцији *Именице* говори се о наставцима у именица мушког, женског и средњег рода. Међутим, код именица мушкога рода наводи се само наставак -*џ* (односно именица на консонант: *клуч*, *молив*, *кревеш*) и наставак -*а* (нпр. *судија*, *шејација*, *мераклија*). Не наводе се, међутим, именице мушкога рода са наставцима -*о* и -*е* (нпр. *шашко*, *вујко*, *сџрико*, *дедо*, *Перо*, *Трајко*, *шаше*, *Пејре*, *Блаже*, *Томе* итд.), које обухватају значајну категорију именица, фамилијарну лексику и властита имена. У каснијим лекцијама, међутим (нпр. *Множбина именица*, стр. 34; *Описивање њадежа њолођу њредлоја*, стр. 39, и даље), оперише се и овом граматичком категоријом, именицама мушкога рода на -*о* и -*е*.

У другу групу недостатака могле би се убројати извесне површности у приступу чињеницама, односно различите непрецизности.

— На страни 10, у *Уводу*, говорећи о крају мисије Ђирила и Методија и окупљању њихових ученика у бугарском Преславу, аутори бележе да су ови ученици по „добро смишљеном плану“ распоређивани по царству, како би државу ојачали и ујединили је, те да су у том смислу у јужномакедонском Охриду дејствовали Климент и Наум. („Nach durchdachtem Plan wurden die Neuankömmlinge über das Reich verteilt: /.../ im süd-mazedonischen Ohrid waren Naum (gest. 910) und Kliment (ca. 840—916) tätig.“) Међутим, одлазак Климента и Наума, најистакнутијих ученика Ђирила и Методија, у најзабаченији Охрид не би се могао сагледати у контексту „смишљеног плана“ бугарских владара. Бар не без уважавања одређене сумње коју су према овој тези указали многи научници (В. Вондрак, Г. Иљински, Е. Георгијев, Б. Конески и други). Подвргавајући ово питање детаљнијој анализи, Блаже Конески пише: „Они [Климент и Наум] су били творци Охридске књижевне школе која се развила у снажно жариште словенске писмености. Њихова је школа прихватила глаголицу која ће се још дуго задржати у Македонији, а та је чињеница најбоља потврда да су Климент и Наум заступали опозиционо становиште према грцизираној азбуци, што је израз њиховог неслагања у том погледу са културном политиком цара Симеона.“⁴

— На страни 66, говорећи о компарацији придева у македонском језику и специфичном проширивању компарације на категорију именица, аутори констатују да се код именица компарација најчешће јавља код

² Блаже Конески, *Грамајика на македонскиот литературен јазик, дел I и II*, Скопје 1981, стр. 125, 134; Блаже Конески, *Историја македонског језика*, Београд 1966, стр. 83.

³ Александар Белић, *Галички дијалекат*, Београд – Срем. Карловци 1935, стр. 125.

⁴ Блаже Конески, *Охридска књижевна школа, Македонска књижевност*, приредио Б. Конески, Београд 1968, стр. 18.

турцизама или старих речи из народног језика („Meistens sind es Turzismen oder alte Wörter aus der Volkssprache.“) Аутори при том наводе само један пример: *ѿмајстѿор/најмајстѿор*. Компарација именица, међутим, мора се сагледавати пре свега у контексту појаве израженије квалитативности у одређених именица. Тек појава ове квалитативности постала је оснoвом преношења компарације и на категорију именица. О томе Блаже Конески пише: „Во вакви случаи именката се приспособува кон означувањето на кaчество, па така во своето значење им се приближува на придавките.“⁵

— У појединим случајевима је недовољно прецизно одвојен фонетски план од ортографског. Тако, на пример, на страни 20, у лекцији *Македонски ѿравопис*, пише: „Македонски правопис је у суштини фонетски, што значи да он прати изговор. У изговору консонантских група долази до асимилације претходног консонанта према следећем консонанту, што се тиче звучности, односно беззвучности (регресивна асимилација по звучности).“ Међутим, као примери наводе се облици: *ѿрад — ѿраѿче, бреѿ — брекче, нож — ношче, свай — свадба*, при чему се прва три примера не могу узимати као примери асимилације консонаната, јер овде асимилације заправо и нема.⁶ Разлог томе је што се у македонском језику звучни консонанти у финалној позицији обеззвучавају, о чему се и говори на претходној страни приручника, те у овом случају на фонетском плану имамо релацију: /грат/ — /гратче, /брек/ — /брекче/, /нош/ — /ношче/.⁷ Оваква непрецизност може збунити ученике, утолико пре што управо примери *ѿрад, бреѿ, нож* на ортографском плану показују одступање од фонетског правописа. У сличне грешке запада се и касније, на пример, на страни 26, када се у оквиру лекције о чланској морфеми у вези са именицом *надеж* (слично и *жед, зайовед*) каже: „Испред члана *-ѿа* не долази до поменуте асимилације по звучности.“ („Vor der Artikel -ta erfolgt nicht die erwähnte Stimmtonassimilation (vgl. Kap. 2).“) При томе се, у ствари, мисли на ортографско правило (тачније изузетак) о писању основинског консонанта (у примерима *надежѿа, жедѿа, зайоведѿа*). Што се тиче фонетског плана, у овом случају, као ни у претходном, не може ни доћи до асимилације.

Међутим, све ове и сличне напомене не могу битније пореметити основни утисак о књизи. Приручник македонског језика Вере Бојић и Волфа Ошписа трајно је обогатио македонистичку литературу.

Београд
Целовец

Првослав Радић
Рудолф Мајер

⁵ Блаже Конески, *Граматика на македонскиот литературен јазик, дел I и II*, Скопје 1981, стр. 308.

⁶ О делимичној асимилацији, и то асимилацији по месту творбе, могло би се говорити само у примеру *ѿраѿче*, где се експлозивно *ѿ* делом асимилује према африкати *ч*.

⁷ Међутим, о асимилацији овога типа могло би се говорити само ако би се нагласило полагање од одређене основе, нпр. *ѿрад-* / : градот, градови /, *бреѿ-* / : брегот, брегови /, *ѿло-* / : глогот, глогови / и сл. Појам основе, међутим, још увек није прецизно дефинисан и шире прихваћен у македонистичкој науци.

VLASTIMIR PERIČIĆ: Višejezični rečnik muzičkih termina. Srpska akademija nauka i umetnosti, Posebna izdanja DLXIII, Odeljenje likovne i muzičke umetnosti 5, Beograd, 1985, 1—630.

Упоредни речник музиколошке терминологије — као што би био и сваки други оваквог типа, из других струка — пружа могућност да буде приказан и у лингвистичком часопису, али, разуме се, првенствено с оне стране која се тиче лингвистике у широком смислу те речи. Под лингвистичким аспектом овде подразумевамо лексикографски, при чему и сам лексикографски аспект може и треба да се осмотри из што ширег угла.

Текст о коме говоримо састављен је из два дела. Први део је седмојезични речник: уз српскохрватске термине, тачније речено термине који се употребљавају у српскохрватском говору поводом музике, а који представљају добро одабрану али и богато изнету номенклатуру, стоје њихови преводи на италијански, француски, енглески, немачки, руски и чешки језик (чешки — због мноштва стручних извора и живих веза наше музичке културе са чешком, како је то објаснио аутор). У другом делу има шест регистара за шест одговарајућих страних језика, и у сваком од њих су азбучним редом (специфичним за дати језик) наведени термини који се срећу у првом делу. Први дсо, дакле, служи за то да се представнику српскохрватског језика омогући превод неког термина на страни језик, а други, обрнуто, да му се омогући прецизно разумевање страног термина и његов пренос на српскохрватски.

Техничко решење ове повезаности изведено је на модеран начин: у првом делу је сваки термин нумерисан, па се у другом само упућује на број под којим се налази српскохрватска реч. Тако обележених термина има овде 3631 (заједно с упућеницама у оквиру основног текста), али је количина информација далеко већа. Наиме, многи изрази имају и своја разграната или померена значења, или посебну употребу у некој устаљеној синтагми. Ова проширења се дају под истим бројем, али са једним одн. два или више крстића, а понегде и подељено помоћу споредне нумерације. На пример: 3429. *венџил* поред основног тумачења, тј. (1), има: (1) + скуп вентила на лименом дувачком инструменту; (1)++ додатна цев ...; (1)+++ вентил који скраћује цев ...; (2) поред основног значења има: (2) + улазни вентил оргуљског меха ...; (2)++ вентил у зрачницама оргуља ... .

Основни је утисак да је Властимир Перичић израдио ово дело крајње акрибично, што скоро и да нема паралеле код нас у овој врсти посла. Довољно је погледати списак под називом „Запажене грешке“ приложен уз књигу, па видети да се већи број тих „грешака“ своди само на ситне слагачке омашке, које читаоца ионако не би одвеле у погрешном или недовољно јасном смеру. Ту се укључује и тип заграда који не одговара усвојеној техничкој конвенцији, па чак и недовољна ширина размака међу словима (исправка која се тиче одреднице 500. + *додаџа секџа*: у немачкој верзији, поред Wiener Sext[e] обележје за женски род f одштампано је примакнуто уз претходну угласту заграду, па је аутор сматрао за потребно да и на то скрене пажњу).

Огроман је био труд око тога да се за све термине и њихова под-значења одн. својеврсне фразеолошке контексте нађу тачни еквиваленти у шест страних језика. Тако, уз 1635. *мелизам* показано је рус. *мелизм*, *распетый слог*, али и *развод*, за које се напомиње да се та реч употребљава у народној извођачкој пракси. Или: 2138. *џасџорала*: у немачком делу се додаје да се поред Pastorale каже и Schäferspiel ако је у питању сценско дело; под 2138. + у француском делу скреће се пажња да *pastourelle* има и друго значење — једна од фигура кадрила. Егзактно је показано под 921. да се *џусле* (наше, југословенске) у другим језицима зову *gusla*, *guzla* . . . *Gusla*, *Gusle*, рус. *гусле* или *гусла*; а под 922. *џусли* (руски инструмент) — *gusli* . . . *Gusli*. Не би се могли пребројати примери овако пажљивог улажења у ствари.

Велико је било и залагање за потпуно исправан правопис у свим језицима, што се не виђа тако често у вишејезичним подухватима. Дају се и дублети писања одн. изговора уколико постоје (чеш. *rauza* и *rausa*, рус. *виола д'аморе*, *виољ д'амур*, *виољдамур*). У страним језицима (осим енглеског) означава се род именица, а ставља се и обележје множине за *pluralia tantum* или у другим случајевима множинске употребе (нпр., 2070. *орнаментџалне варијације*). Чисто лингвистичке педантности има и више од тога. Рецимо, аутор је одлучио да у српскохрватском сектору даје ијекавске ликове једино у случајевима када се одговарајућа реч употребљава претежно или искључиво у ијекавској варијанти; под 3172. *џонал.џеџ* (2), у значењу „тонски род на одређеној апсолутној висини“, нашли смо пријемет — реч која асоцира на убрзано богаћење различитих терминологија „шулековског“ типа у хрватским крајевима. У енглеском сектору Перичић показује — уколико то постоји — разлику међу терминима који се говоре у Великој Британији и у Сједињеним Америчким Државама. Да би се уочила разлика између енглеских именица и глагола, он пише то испред инфинитива. Ознаке рода се дају без заграда, али ако се у неком језику може придев употребити као именица, та се ознака ставља у заграду, као одговарајуће упозорење. Све ове и друге узусе уведене у Речник аутор сажето описује у уводним напоменама, а у самом тексту врло их се строго придржава.

У свом Предговору Вл. Перичић спомиње како је „одустао од првобитне намере“ да термине пропраћа краћим дефиницијама, као и од тога да даје податке о изговору, акцентима и граматичким проме-

нама одредница. Он укратко износи оправдане разлоге за оваква опредељења. Тим поводом бисмо додали неколико опаски. Комбинација вишејезично дате терминологије са енциклопедијским карактером текста представљала би заиста веома корисно дело, и то високо професионално израђено уколико би га сачинио овакав познавалац. Његово одустајање од таквог претешког труда ипак прихватимо у потпуности. Што се тиче оног другог типа информација које је аутор првобитно такође имао у виду, остајемо, у начелу, резервисани према тој врсти информационог здруживања. Давати граматичка обавештења о акцентима, о фонетици и морфологији различитих језичких система у делу које је намењено осветљавању одређеног нефилолошког подручја значило би, у суштини, хибридизирати без потребе цео потхват (тако би изгледало и давање етимологија уз речи). Стручњак — у овом случају музиколог — није дужан да буде компетентан и у другој, мање-више несродној области, али би му се грешке у њој упркос томе урачунале у опште промашаје. При вишем ступњу заинтересованости корисник информација треба да се упознаје са изворима различитог типа.

Предговор нас обавештава да су кратка тумачења ипак понегде давана, тамо где су се она састављачу учинила нужним: код вишезначних термина и код мало познатих. Илустроваћемо и проширићемо смисао ове ауторове напомене. На пример, српскохрватска реч 2287. *џомицаљке*, на први поглед вишезначна, неконкретна, протумачена је овде, и то онако како би то било урађено у добром описном речнику. Под 2522. *џункширани риџали*, уз француски превод, може се прочитати релативно исцрпно додатно објашњење поводом једне побочне употребе тог израза. Евентуална несигурност корисника у погледу тачног значења овим се путем отклања. Додуше, као непрофесионалци, остајемо прикраћени за објашњење шта у музици представља вишезначна реч 2369. *џреамбулум*, која се даје без дефиниције, само са фонетским и ортографским одликама те именице у шест других језика. Према основном карактеру Речника, сврха местимично придодатих тумачења и напомена неастоји се у томе да се дефинише, него да се спречи неодољива асоцијација; а ствар је ауторовог уверења — шта је за читаоца са музичким образовањем (коме је Речник највише и намењен) значењски „консолидован“ термин, а шта није. У сличном смислу треба да посматрамо и оне одреднице које би, можда, спадале у категорију мало познатих, и стога предодређених да буду укратко протумачене: нпр., нема објашњења код 3457. *вина* — у осталим језицима *vinā*, *vīnā*, *vinā*, *Vīnā*, *вина*, *vīna* (из других књига сазнајемо да је то индијски жичани инструмент).

Лексикографско дело као што је овај Речник наводи још и на друга размисљања. Поставља се питање избора одредница, питање самог опсега онога што се подразумева под срећеном, презентираним терминологијом одређене области. Подручја људских знања се у томе суштински разликују. Она међу њима која су по природи мање „егзактна“ а више „хуманистичка“, чије је излагање у начелу наративно, не изискују, и једва да и омогућују израду терминолошких речника (рецимо,

историјске науке). Што је више у некој области општеусвојених техничких термина, терминолошки лексикон (описни или вишејезични) постаје све потребнији.

Музичка сфера заузима у томе посебно место, стављајући аутора речника пред нарочите дилеме. Прво: овде има, поред високог постотка уско техничких израза, много термина из сродних и мање сродних области, или просто разнородне лексике која учествује у синтагматским спојевима везаним за музикологију (*акусџика*, *ајлауз*, *ејоха*, *есџрада*, *инвенција*, *јарџер*, *јозориџије*, *јродавница музикалија*, *радња* (драмска), *сџих*, *субреџа*, *џаласна дужина*, *везбаџи*, *везаџи* итд., из Перичићевог Речника). Све то треба зналачки промислити, проценити, пробрати у смислу уклопивости у одговарајући појмовни круг. Друго: велики је број музичких израза преузет, у свим језицима па и у нашем, из италијанског. Такве се речи обилато исписују у нотним текстовима, које за музичара и значе његове књиге, његову литературу. Тиме су оне свуда постале тако рећи домаће, те се њихово упоредно давање (када се не тумаче) своди не на преводе, него на саопштење да се и другде каже исто овако: или с малим неједнакостима у формацији речи одн. у правопису, или без икаквих измена. Ово се такође преплиће с питањем избора. У речнику који приказујемо избор је у многим случајевима и био условљен управо тиме што се мноштво речи — подразумева се: италијанских — и изговара и пише једнако у свим показаним језицима. Композитори не ретко испољавају истанчану уметничку машту кад означавају начин на који желе да им се дела изводе. Расуто усред нотне графике, срећу се обележја италијанског лика *sostenuto*, *sforzando*, *prestissimo*, *morendo*, *sfumato*, *con fiducia*, *con gravità* итд. итд. Све овде наведено Вл. Перичић није унео у свој Речник. То, дакле, не представља недостатак. С једне стране, то је консеквенција ауторовог става (изреченог у Предговору) да не претендује на потпуност у избору номенклатуре; с друге стране — да тумачења нису задатак овог Речника. Битно је још нешто: у овим „празнинама“ крије се један од сигнала о томе по којој се линији, принципски, размеђује релевантна грађа од ирелевантне у једном оваквом, специфичном а и спецификованом делу.

Властимир Перичић, човек веома богате и опште и језичке културе, а не само музичке, био би после израде овог изузетног дела позван да изнесе, у облику чланка или барем огледа, своја размишљања и искуства управо о тим методолошким појединостима, а и о другим, које су биле везане за израду објављеног Речника. Лексикографи различитих профила били би му за такав додатни напор сигурно захвални.

Београд

Ирена Грицакић

БИБЛИОГРАФИЈА

Библиографија за 1984. годину¹

расправа и дела из словенске и индоевропске филологије и опште лингвистике која су изашла у Југославији

Ову библиографију израдили су: за СР Србију: *Јасна Влајић-Појковић*, *Радмил Маројевић*, *Љиљана Нојо*, *Силана Ристић*, *Олиа Сабо*, *Љиљана Сисаић* (за САН Војводину), *Мехди Барди* (за САН Косово); за СР Црну Гору: *Ристио Радуновић*; за СР Босну и Херцеговину: *Невенка Новаковић-Стефановић* и *Срејто Танасић*; за СР Хрватску: *Марија Вончина*; за СР Македонију: *Радмила Баскић*; за СР Словенију: *Марко Крањец*.

Скраћенице

АНУ ВИН	у појединим насловима: Akademija nauka i umjetnosti Bosne Hercegovine
АП	Археографски прилози, Београд
АФФ	Анали Филолошког факултета, Београд
БВ	Библиографски вјесник, Цетиње
VZ	Varčev zbornik, Zagreb
VZL	Bilten Zavoda za lingvistiku, Zagreb
Бо ЗБРНКУ	Бока, зборник радова из науке, културе и умјетности, Херцег-Нови
ВРФФ	Buletini i Punimeve i Fakultet Filozofik (Zbornik radova Filozofskog fakulteta), Priština
ВиО	Васпитање и образовање, Титоград
ГЗБ ФФУС	Годишцен зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот, Скопје
ГЗБ ФилолФУС	Годишцен зборник на Филолошкиот факултет на Универзитетот, Скопје
Гл	Гласник Црногорске академије наука и умјетности, Титоград
ГлЕИ	Гласник Етнографског института, Београд
ГНФ	Годишњак Наставничког факултета, Никшић
Građa	Građa za povijest književnosti Hrvatske, JAZU, Zagreb
ГФФНС	Годишњак Филозофског факултета, Нови Сад

¹ Библиографске јединице заостале из претходних година (углавном из 1983, али и из ранијих) обележене су знаком * после редног броја, нпр. 482.*

GJASShF	Gjurmime Albanologjike, Seria e Shkencave Filologjike (Албанолошка истраживања, Серија филолошких наука), Приштина
ЖА	Жива антика, Скопје
ЖЈ	Живи језици, Београд
ЗБИК	Зборник историје књижевности, Београд
ЗБМСКЈ	Зборник Матице српске за књижевност и језик, Нови Сад
ЗБМСС	Зборник Матице српске за славистику, Нови Сад
ЗБМСФЛ	Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, Нови Сад
ZbSVS	Zbornik Spolku vojvodinských slovákistov, Novi Sad
ЗБФФ	Зборник Филозофског факултета, Београд
ЗБФФП	Зборник Филозофског факултета, Приштина
ZBSCCP	Zagreb, English-Serbo-croatian Contrastive Project
ZZK	Zavod za znanost o književnosti, Zagreb
ZZSŠ	Zbornik Zagrebačke slavističke škole, Zagreb
ZJ	Zavod za jezik, Zagreb
ZR	Zadarska revija, Zadar
IFF	Institut za filologiju i folkloristiku, Zagreb
ISJK	у појединим насловима: Institut za strane jezike i književnosti, Novi Sad
JAZU	у појединим насловима: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
JiS	Jezik in slovstvo, Ljubljana
JSSS	Jugoslavenski seminar za strane slaviste, Zadar
ЈФ	Јужнословенски филолог, Београд
КЖ	Културен живот, Скопје
КИ	Књижевна историја, Београд
КњЈ	Књижевност и језик, Београд
Ковчежић	Ковчежић, прилози и грађа о Доситеју и Вуку, Београд
Копча	Копча — Преводилачке споне, зборник радова, Нови Сад
ЛЗБ	Литературен збор, Скопје
ЛМС	Летопис Матице српске, Нови Сад
М	Македонистика, Скопје
МЈ	Македонски јазик, Скопје
MR	Macedonian Review, Skopje
МС	Матица српска, Нови Сад
МФ	Македонски фолклор, Скопје
МН	Matica hrvatska, Zagreb
НЈ	Наш језик, Београд
н.с.	у појединим насловима: нова серија
НССУВД	Научни скуп слависта у Вукове дане, Београд
НСтв	Народно стваралаштво, Београд
NT	Naše teme, Zagreb
NU	Narodna umjetnost, Zagreb
ОЈ	Onomastica Jugoslavica, Zagreb
ОП	Ономатолошки прилози, Београд
ПД	Просветно дело, Скопје
ПК	Преводна књижевност, Београд

Пос. изд.	у појединим насловима: посебно издање
PPShLP	Përmbledhje punimesh. Shkolla e Lartë Pedagogjike, Prishtinë (Зборник радова. Виша педагошка школа, Приштина)
ПР	Просвјетни рад, Титоград
Прил.	Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд
PRNShJK	Prilozi nastavi srpskohrvatskog jezika i književnosti, Banja Luka
Radovi ANU BiH	Radovi Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Odjeljenje društvenih nauka, Sarajevo
Раз	Разгледи, Скопје
Разв	Развиток, Битола
RZJ	Rasprave Zavoda za jezik, Zagreb
RZSF	Radovi Zavoda za slavensku filologiju, Zagreb
RMSDSS	Radovi Međunarodnog simpozija Dante i slavenski svijet, Zagreb
RSI	Radovi Staroslavenskog instituta, Zagreb
RCZRV	Radovi Centra za znanstveni rad, Vinkovci
RFFZ	Radovi Filozofskog fakulteta, Zadar
С	Спектар, Скопје
SAZU	у појединим насловима: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana
САНУ	у појединим насловима: Српска академија наука и уметности Београд
СДЗБ	Српски дијалектолошки зборник, Београд
SDPLJ	Savez društava za primenjenu lingvistiku Jugoslavije
SJ	Strani jezici, Zagreb
SL	Suvremena lingvistika, Zagreb
SMNHSJ	Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika, Zagreb
SHGjLKSh	Seminari Ndërkombëtar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare (Međunarodni seminar za albanski jezik, književnost i kulturu), Priština
SNL	Sveučilišna naklada Liber, Zagreb
Сов	Современост, Скопје
Спо	Споне, Никшић
SR	Slavistična revija, Maribor
SRAZ	Studia Romanica et Anglica Zagrabienasia, Zagreb
CC	Славистични студии, Скопје
SSFFZ	Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Zadar
Ст	Стварање, Титоград
Стр	Стремеж, Прилеп
SUFJ	Savez udruženja folklorista Jugoslavije
SCSCI	Studi contrastivi serbocroato-italiani, Zagreb
UR	Umjetnost riječi, Zagreb
FP	Filološki pregled, Beograd
HDZ	Hrvatski dijalektološki zbornik, Zagreb
ХСРКИ	Хорватскосербско-русске контрастивне истраживања, Загреб
HFD	Hrvatsko filološko društvo, Zagreb
ЦАНУ	у појединим насловима: Црногорска академија наука и уметности, Титоград
ЉР	Čakavska rič, Split
ЅК	Školska knjiga, Zagreb

I. Општи теоријско-методолошки проблеми

1. **Ahnef Mario**, „Clockwise” and „Anticlockwise” Semantic Developments. A Contribution to the Theory of Diachronic Semantics, ЗМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 49—55.

2. **Barnet Vladimir**, Туру norem v jazykové komunikaci, во: Зборник во чест на Блаже Конески, стр. 45—52.

Примери од чешкиот јазик.

3. **Батиста Татјана**, О неким појмовима и њиховој примјени у језичкој анализи, НЈ н. с. XXVI, св. 2—3 (1984) 94—138.

4. **Бернштајн С. Б.**, К вопросу о различных видах лингвистических атласов, ЗМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 65—68.

5. **Beard Robert**, Prepositions and Case, ЗМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 57—63.

6. **Biti Vladimir**, Prema kompleksnijem razumijevanju odnosa jezika i književnosti, UR XXVIII, br. 3 (srpanj—rujan 1984, Zagreb) 271—283.

Резиме на нјемачком.

7. **Bićanić Sonia**, Teorija govornog čina i književnost, UR XXVIII, br. 1—2 (siječanj—lipanj 1984, Zagreb) 7—17.

Резиме на енглеском.

8. **Bjelica Nevenka**, Nesmanjena aktuelnost. Ranko Bugarski: Lingvistika o čoveku, drugo izdanje, Prosveta, Beograd 1983, Odjek XXXVII бр. 13—14 (1984, Sarajevo) 21—22.

Приказ.

9. **Božanić Joško**, Proturječnosti proučavanja umjetnosti riječi, Mogućnosti XXXI, br. 6—7 (lipanj—srpanj 1984, Split) 567—577.

10. **Bradić Olga**, Jezičke funkcije propagandne poruke u turizmu, Godišnjak SDPLJ, 7—8 (1984, Sarajevo) 131—136.

Резиме на француском.

11. **Bugarски Ranko**, в. бр. 8.

12. **Bugarски Ranko**, Jezik i nacija, Književni jezik 13, 3 (1984, Sarajevo) 107—111.

Резиме на енглеском.

13. **Bugarски Ranko**, Jezik i nacija, Odjek XXXVII бр. 12 (1984, Sarajevo) 4—5.

14. **Bugarски Ranko**, Jezik i nacija, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5—6 (1984, Sarajevo) 23—27.

Резиме на енглеском.

15. **Bugarски Ranko**, Jezičke univerzalije i jezička relativnost, ЗМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 107—112.

Са литературом.

16*. **Bugarски dr Ranko**, Lingvistika o čoveku, II dopunjeno izdanje, Prosveta (1983, Beograd) 266 str.

В. бр. 8.

17. **Bugaraki Ranko**, Milka Ivić, *Lingvistički ogledi* (1983, Beograd), *Relations*, 13 (1984, Beograd) 70–71.
Приказ.
18. **Bugaraki Ranko**, *Terminologija u primenjenoj lingvistici*, *Godišnjak SDPLJ*, 7–8 (1984, Sarajevo) 53–59.
Резиме на енглеском.
19. **Weijnen A.**, *Entscheidende Wendungen in der Geschichte der Dialektologie*, *ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII* (1984–1985) 139–142.
20. **Velčić Mirna**, *Predmet lingvističke pragmatike*, *NT XXVIII*, br. 11 (1984, Zagreb) 2357–2365.
21. **Vidanović Đorđe**, Naum Dimitrijević (prir.), *Jezik i mozak*, *Izbor priloga iz neurolingvistike*, *Poseban otisak iz časopisa Putevi*, br. 1–2, Banjaluka, 1982, str. 92, *SJ XIII*, br. 3–4 (1984, Zagreb) 201–204.
Приказ.
22. **Vidanović Đorđe – Dimitrijević Naum**, *Pokušaj lingvističke analize relacije identiteta u afazičnim performativnim iskazima*, *Godišnjak SDPLJ*, 7–8 (1984, Sarajevo) 501–507.
Резиме на енглеском.
23. **Vincenot Irène**, *Variantes et figures (morphologie et rhétorique)*, *Linguistica XXIV* (1984) str. 101–109.
Povzetek v slovenščini.
24. **Vincenot Claude**, *Le phénomène de remanence, facteur d’analogie*, *Linguistica XXIV* (1984) str. 97–99.
Povzetek v slovenščini.
25. **Vukučić Jagoda**, *Lingvistika nadrealizma*, *NT XXVIII*, br. 6 (1984), Zagreb 1003–1009.
26. **Wunderlich Dieter**, в. бр. 126.
27. **Горган-Премк Дарника**, *Још о регуларној полисемији*, *ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII* (1984–1985) 183–188.
28. **Goçi Ibrahim**, *Antonimet, sinonimet dhe polisemia*, *Përparimi 2* (1984, Prishtinë) 205–211.
29. **Деже Јасло**, *Улога машинске анализе у испитивању старосрпскохрватског књижевног језика*, *ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII* (1984–1985) 217–221.
30. **Despotović-Mirjanić Nataša**, *Dr Aleksandar Perić: Savremena nauka o jeziku*, *Generativna sintaksa i semantika*, *Svetozar Marković*, Beograd 1983, 115 str., *SJ XIII*, br. 3–4 (1984, Zagreb) 193–195.
Приказ.
В. бр. 32, 82.
31. **Dimitrijević Naum**, в. бр. 21, 22.
32. **Đukić Aleksandar**, *Aleksandar Perić, Savremena nauka o jeziku – Generativna sintaksa i semantika*, *Svetozar Marković*, Beograd, 1983, *Književni jezik*, 13, 1 (1984, Sarajevo) 49–51.
Приказ.
В. бр. 30, 82.

- 33. Đukić Aleksandar**, Carlo Prevignano, *Semiotica nei paesi slavi*, Milano, 1979, Odjek XXXVII, br. 5 (1984, Sarajevo) 21.
Приказ.
- 34. Ebeling C. L.**, On Case Meanings, ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 231–238.
Са литературом.
- 35. Ernst Gerhard**, Une contribution historique à l'acquisition du lexique par l'enfant. L'exemple de Louis XIII (*1601) a l'age de 3 à 9 ans, *Linguistica* XXIV (1984) str. 177–191.
Povzetek v slovenščini.
- 36. Živanović Miodrag**, Jezik i politika, Odjek XXXVII бр. 24 (1984, Sarajevo) 7–9.
- 37. Zarebina Maria**, Some Reflections on Language Changes (Based on Polish Materials), ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 249–254.
- 38. Sgall Petr**, On the Usefulness of 'Topic' and 'Communicative Dynamism', ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 691–698.
Са литературом.
- 39. Ivas Ivan**, Simpozij „Govorne komunikacije”, NT XXVIII, br. 11 (1984, Zagreb) 2538–2546.
- 40. Ivić Milka**, в. бр. 17.
- 41*. Jakobson Roman**, Šest predavanja o zvuku i smislu, prev. Branko Jelić, Treći program Radio-Beograda, 57 (1983) 240–308.
В. бр. 63.
- 42. Jančić Božidar**, Sudbina reči u ljudskom društvu, *Prevodilac* III, 2 (1984, Beograd) 10–19.
Резиме на немачком.
- 43. Jedlička Alois**, K tradicím suočasné jazykovědy, ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 291–298.
- 44. Jedlička Alois**, Norma jazyka a normy jazykové komunikace, MJ XXXII–III (1981–82/84) 287–295.
- 45. Језик у савременој комуникацији**, в. бр. 84.
- 46. Јордански Јордан**, Јазикот кај афазичарот, *Godišnjak SDPLJ* 7–8 (1984, Sarajevo) 509–514.
Резиме на руском.
- 47. Južnič Stane**, в. бр. 136.
- 48. Jutronić-Tihomirović Dunja**, Lesley Milroy, *Language and Social Network*, Oxford: Basil Blackwell, 1980, NT XXVIII, br. 9 (1984, Zagreb) 1736–1738.
Приказ.
- 49. Jutronić-Tihomirović Dunja**, Sociolinguistic Variation in Speech Communities, ur. Suzanne Romaine, London: Edward Arnold, 1983, NT XXVIII, br. 10 (1984, Zagreb) 2143–2145.
Приказ.

- 50. Carnap Rudolf**, O protokol-rečenicama, Dometi XVII, br. 12 (1984, Rijeka) 65–72.
В. бр. 80.
- 51. Karolak Stanisław**, Interprétation sémantico-syntaxique des mots dérivés, MJ XXXII–III (1981–82/84) 317–331.
Примери од полскиот и францускиот јазик.
- 52. Quine Willard V. O.**, Predmet i značenje, Dometi XVII, br. 4 (1984, Rijeka) 23–42.
- 53. Klajn Ivan**, On Conceptual Neuter, ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 347–354.
- 54. Kowalska Anna**, в. бр. 121.
- 55. Kovač Zvonko**, Sustav korelacija i metajezik, Republika XL, br. 2–3 (veljača–ožujak 1984, Zagreb) 86–92.
- 56. Kovačević Miloš**, Novost u nauci o jeziku. Josip Silić: Od rečenice do teksta, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1984, Odjek XXXVII, br. 24 (1984, Sarajevo) 23.
Приказ.
- 57. Кодухов В. И.**, Возвратные глаголы как взаимосвязь лексики и грамматики, ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 355–361.
Са литературом.
- 58. Conrad Bent**, в. бр. 133.
- 59. Kostić Mirjana**, Krystyna Pisarkowa, Składnia rozmowy telefonicznej, PAN Instytut Języka Polskiego, Ossolineum 1975, 228 стр., ЈФ XL (1984) 199–204.
Приказ.
- 60. Kripke Saul A.**, Imenovanje i nužnost, Dometi XVII, br. 4 (1984, Rijeka) 43–64.
- 61. Laskowski Roman**, Remarks on indexical function of morphophonemic alternations, MJ XXXII–III (1981–82/84) 387–391.
Рефератот е прочитан на Меѓународна фонолошка средба во Виена 1980. г.
Примери од полскиот јазик.
- 62. Levinson Stephen C.**, в. бр. 114.
- 63*. Levi-Stroes Klod**, Roman Jakobson, Six leçons sur le son et le sens, Treći program Radio-Beograda, 57 (1983) 229–239.
Предговор.
В. бр. 41.
- 64. Љубаш Владислав**, Суштината на градската дијалектологија, MJ XXXII–III (1981–82/84) 417–431.
Примери од полскиот јазик.
- 65. Љубаш Владислав**, Транслација на сопствените имиња во комуникативна ситуација, ЛЗБ XXXI, 1 (1984) 41–53.
Превел од ракопис Петре Ристујчин.
Примери од словенските јазици.
- 66. Maas Utz**, в. бр. 126.

67. **Maas Utz**, Bilješke o bilješkama, NT XXVIII, br. 11 (1984, Zagreb) 2377–2387.
68. **Malkiel Yakov**, Language-Universal vs. Language-Specific Phonosymbolism: /t/ as the Carrier of the Idea of 'Stubborn Resistance', ЗбМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 423–430.
69. **Mikić Pavao**, Govorni čin „obecanje”, ZR XXXIII, br. 1–2 (siječanj–travanj 1984, Zadar) 33–45.
70. **Miloš Damir**, Komunikacija, NT XXVIII, br. 11 (1984, Zagreb) 2388–2396.
71. **Milroy Lesley**, в. бр. 48.
72. **Mindak Jolanta**, Uwagi o językowym wyrażaniu informacji o czasie. Problem „teraźniejszości”, ЗбМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 471–477.
73. **Mišecka Tomić Olga**, Jezički kontakt i jezički kod, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 61–65.
Резиме на енглеском.
74. **Miščević Nenad**, в. бр. 96.
75. **Miščević Nenad**, Komunikacija i značenje, Dometi XVII, br. 4 (1984, Rijeka) 65–72.
76. **Miščević Nenad**, U odbranu teorije značenja, Odjek XXXVII br. 11 (1984) Sarajevo) 14–15.
Текст је писан са становишта филозофије језика.
77. **Muljačić Žarko**, Il fenomeno Überdachung „tetto”, „copertura” nella sociolinguistica (con esempi romanzi), Linguistica XXIV (1984) str. 77–96.
Povzetek v srbohrvaščini.
78. **Murati mr Qemal**, Leksikon lingvistik i llojit të vet (Svojevrсни lingvistički leksikon), Gjuha shqipe 2 (1984, Prishtinë) 47–50.
Prikaz knjige: Dubravko Škiljan, Pogled u lingvistiku, Školska knjiga, Zagreb, 1980.
79. **Ниполова Руселина**, За илокуционната сила на изказванията, ЗбМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 553–557.
Са литературом.
80. **Neurath Otto**, Protokol-rečenice, Dometi XVII, br. 12 (1984, Rijeka) 59–64.
В. бр. 50.
81. **Окука Милош**, в. бр. 135.
82. **Остојић Бранислав**, Александар Перић, Савремена наука о језику-генеративна синтакса и семантика (1983, Београд), Овдје XVI, 179 (1984, Титоград) 20.
Приказ.
В. бр. 30, 32.
83. **Остојић Бранислав**, Савремени приступ унутрашњем устројству реченице (Јосип Силић: *Од реченице до шексја*, Свеучилишна наклада Либер, Загреб, 1984) КњЈ XXXI, бр. 3–4 (1984, Београд) 106–109.
Приказ.

84. Павковић Васа, *Језик у савременој комуникацији*, научна расправа, издаје Центар за марксизам Универзитета у Београду, Београд [1983], 265 стр., ЈФ XL (1984) 205–211.

Приказ.

85. Перих Александар, в. бр. 30, 32, 82.

86. Petőfi S. János, *Nyelvészet, szöveg, interpretációelmélet*, Hid XLVIII, I (1984, Novi Sad) 62–90.

87. Петковић Новица, *Песнички језик*, КњГ год. XXXI, бр. 3–4 (1984, Београд) 1–10.

Резиме на енглеском.

88. Piper Predrag, *Psiholingvistički aspekt opozicije „unutra/spolja” kao mogućeg konstitutivnog faktora sistema semantičkih kategorija*, *Godišnjak SDPLJ*, 7–8 (1984, Sarajevo) 223–230.

Резиме на руском.

89. Pisarkowa Krystyna, в. бр. 59.

90. Pogorelec Breda, *K vprašanju bilingvizma in diglosije iz slovenske izkušnje*, *Naši razgledi XXXIII* (1984) št. 25 str. 707.

91*. Popović-Perišić Nada, *Za jednu semiološku definiciju teksta*, *Književna kritika XIV*, 5 (1983, Beograd) 66–69.

92. Поповић Антон, *Метатекст као модел међутекстовног надовезивања*, прев. Михаило Харпањ, *Мостови XV*, 3 (1984, Београд) 131–142.

93. Potrč Matjaž, *Mitovi teorije značenja*, *Domesti XVII*, br. 4 (1984, Rijeka) 13–22.

94. Prevignano Carlo, в. бр. 33.

95. Pupovac Milorad, Jürgen Habermas, *Vorstudien und Ergänzungen zur Theorie des kommunikativen Handelns*, Suhrkamp, Frankfurt a/M 1984, NT XXVIII, br. 11 (1984, Zagreb) 2570–2572.

Приказ.

96. Pupovac Milorad, Nenad Mišević, *Jezik kot dejavnost*, DDU Univerzum Ljubljana 1983, NT XXVIII, br. 11 (1984, Zagreb) 2573–2575.

Приказ.

97. Pupovac Milorad, *Teorija komunikacijskog djelovanja i pragmatika*, NT XXVIII, br. 11 (1984, Zagreb) 2335–2345.

98*. Reiter Norbert, *Die kommunikationssteuernde Funktion des Dativs im Dienste der Märchenerzählstrategie*, *Balcanica XIII–XIV* (1982–1983, Beograd) 307–321.

99. Rakić Stanimir, Andrew Radford: *Transformational Syntax* (A Student's Guide to Chomsky's Extended Standard Theory, Cambridge University Press, 1981, стр. 400), КњГ XXXI, бр. 2 (1984, Београд) 200–202.

Приказ.

100. Radford, Andrew, в. бр. 99.

101. Romaine Suzanne, в. бр. 49.

102*. Savigny Elke von, Pojam običnog jezika, prev. Olivera Petrović, Treći program Radio-Beograda, 59 (1983) 407–419.

103. Sawicka Ir na, Potrzeba uwzględnienia różnego rodzaju junktur w opisie fonologicznym, ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 685–689.

104. Samardžija Marko, Strukturalistički funkcionalizam Andréa Martineta (U povodu hrvatskog prijevoda Osnova opće lingvistike), ZR XXXIII, br. 3–4 (svibanj – kolovoz 1984, Zadar) 237–249.

105. Silić Josip, в. бр. 56, 83.

106. Silić Josip, Od rečenice do teksta (Teoretsko-metodološke pretpostavke nadređeničnog jedinstva), SNL, Biblioteka znanstvenih radova (1984, Zagreb) 169 str. В. бр. 56.

107. Смић Радоје, Природа језичког знака са гледишта теорије релативитета, НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 227–245.

108*. Stamać Ante, Teorija metafore, Centar za kulturnu delatnost (1983, Zagreb) 191 str.

109. Станићева Дјана, Причини језикових изменења и принципи их изучења в синтаксисе, ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 709–717.

110. Стевановић Михаило, Синтакса у лексиси, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 667–675.

Примери од српскохрватског јазик.

111. Stefanovski Ljupčo, Derivacija i atribucija deverbativnih prideva – procesi sinteze morfoloških, sintaktičkih i semantičkih pravila jezika, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 785–792.

Резиме на енглеском.

112. Strawson Peter F., Identifikatorna referencija i istinsna vrijednost, Dometi XVII, br. 4 (1984, Rijeka) 73–84.

113. Sulić Zlatko, Claude Hagege, La structure des langues (1982, Paris), Delo XXX, 3 (1984, Beograd) 122–125.

Приказ.

114. Tadić Marko, Stephen C. Levinson, Pragmatics, Cambridge University Press, 1983, NT XXVIII, br. 11 (1984, Zagreb) 2575–2578.

Приказ.

115. Tadić Marko, Teorija govornih akata, NT XXVIII, br. 11 (1984, Zagreb) 2585–2587.

Приказ часописа „Journal of Pragmatics”.

116. Terminologija v znanosti. Prispevki k teoriji. Zbornik. Uredil Franc Pediček. Ljubljana, Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja, 1984, 297 str. 8°.

Referati s simpozija Medznanstveno snovanje teoretičnih osnov za raziskovanje in oblikovanje terminologij v znanosti, Ljubljana 1984.

117. Topolińska Zuzanna, Kriteriji homonimije prideva, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад–Београд) 191–196.

118. Тоћанас др Душанка, Razmatranja o dijatezi medijskih glagola, ЖЈ Vol XXVI, no 1–4 (1984, Beograd) 18–25.

Резиме на француском.

- 119. Utěšený Slavomír**, Meziareálové vyrovnávání jako význačná vývojová síla v historii jazyka, *ЗМСФЛ XXVII–XXVIII* (1984–1985) 817–820.
Са литературом.
- 120. Utěšený Slavomír**, Slovo a rým, *MJ XXXII–III* (1981–82/84) 749–753.
- 121. Falińska Barbara, Kowalska Anna**, O pojęciu desygnatu w językoznawstwie i etnografii, *ЗМСФЛ XXVII–XXVIII* (1984–1985) 821–827.
- 122. Faßke Helmut**, Das Substantiv als nichtdeterminatives logisches Prädikat. (An Material des Sorbischen), *ЗМСФЛ XXVII–XXVIII* (1984–1985) 829–834.
- 123. Filipović Muhamed**, Filozofija jezika i njeno mjesto u suvremenoj filozofiji, *Odjek XXXVII* br. 15–16 (1984, Sarajevo) 14–15.
- 124. Filipović R.**, Odnos posrednog i neposrednog posuđivanja u teoriji kontaktne lingvistike, *ЗМСФЛ XXVII–XXVIII* (1984–1985) 861–867.
Са литературом.
- 125*. Fisch Stenly E.**, Koliko je običan jezik običan?, prev. Dubravka Opačić-Kostić, *Književna kritika XIV*, 2 (1983, Beograd) 18–28.
- 126. Francetić Marija**, Utz Maas, Dieter Wunderlich, Pragmatik und sprachliches Handeln, mit einer Kritik am Funkkollege „Sparche“, *NT XXVIII*, br. 11 (1984, Zagreb) 2578–2581.
Приказ.
- 127. Habermas Jürgen**, в. бр. 95.
- 128. Hagege Claude**, в. бр. 113.
- 129. Hajičová Eva**, Remarks on the Specification of „Deep Cases“, *ЗМСФЛ XXVII–XXVIII* (1984–1985) 873–877.
Са литературом.
- 130. Halilović Enver**, Jezik kao fundament ideološko-političkog i kulturnog konstituisanja nacije, *Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa*, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 29–38.
Резиме на енглеском.
- 131. Hattori Shirō**, On the Prosodeme Theory, *ЗМСФЛ XXVII–XXVIII* (1984–1985) 881–884.
- 132. Henning Mørk**, Појам броја и његов језички облик, *НССУВД XIII/1* (1984, Beograd) 269–274.
- 133. Hlebec Boris**, Bent Conrad, Referring and Non-Referring Phrases. A Study in the Use of the Gerund and the Infinitive, *Akademisk Forlag, Copenhagen* 1982., *ЖВ* Vol XXVI, no 1–4 (1984, Beograd) 140–142.
Приказ.
- 134. Horga Damir**, Diskretnost konceptualne organizacije govornog teksta, *Годишњак SDPLJ*, 7–8 (1984, Sarajevo) 137–144.
Резиме на енглеском.
- 135. Чедик Ибрахим**, Милош Окука, Језик и политика, *Преглед LXXIV*, бр. 5 (1984, Сарајево) 638–641.
Приказ.

136. Šivic-Dular Alenka, *Lingvistična antropologija*, JiS XXX (1984/85) št. 3 str. 95–99.

Oцена: Stane Južnič, *Lingvistična antropologija*. Ljubljana 1983.

137. Šipka Milan, *Jezik i nacionalni odnosi – potrebe, značaj i osnovni pravci istraživanja*, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 15–22.

Резиме на енглеском.

138. Šipka Milan, *Konkretnost polazišta. Jezik i nacionalni odnosi – potrebe, pravci i osnovni pravci istraživanja*, Odjek XXXVII br. 12 (1984, Sarajevo) 5.

139. Škiljan Dubravko, в. бр. 78.

140. Škiljan Dubravko, *Objekt lingvističke želje*, NT XXVIII, br. 6 (1984, Zagreb) 993–1002.

141. Štrukelj Inka, *Nekaj izhodišč za teoretično in empirično preučevanje dvojezičnosti*. *Naši razgledi XXXIII* (1984) št. 21 str. 609–610.

II. Примењена лингвистика

а) Питања превођења, учења језика и сл.

142. Алаџозовски Јован, Кречова Иванка, Осврт врз резултатите од приемниот испит по германски јазик на факултет за туризам и угостителство – Охрид, ПД XXXIX, 9–10 (1984) 100–105.

143. Алаџозовски Јован, *Учебник по германски јазик II, II издање*, Универзитет, Факултет за туризам и угостителство (1984, Битола) 276 стр.

144. Angleščina 2000S: programirani tečaj, druga stopnja, programirali su Ema Andoljšek, Eva Minnich, Gernot Häublein, Hane G. Hoffmann, I izdanje, Delavska univerza „Boris Kidrič“, RTV produkcija kaset in plošč (Ljubljana), Max Hueber Verlag (München), 1984, knj. I–IV, 87+95+93+31 str.

145. Arsova-Nikolić Lidija, *Kontekst kao faktor za utvrđivanje prevodne ekvivalencije*, *Prevodilac III*, 2 (1984, Beograd) 25–32.

Резиме на енглеском.

146. Арсова-Николић Лидија, *Некои критериуми за избор на македонски преводни еквиваленти на просто минато време во англискиот јазик*, во: *Зборник во чест на Блаже Конески*, 31–44.

147. Бабамова Екатерина, *Психолингвистичкиот пристап кон читањето како претпоставка за самостојна работа на учениците*, ЛЗБ XXXI, 6 (1985) 61–65.

148. Бабић Сава, *Ойропшјај од чуда* и преводиочев argumentum, *Мостови XV*, 3 (1984, Beograd) 176–181.

О превођењу трагедије *Ойропшјај од чуда* Миклоша Хубања.

149. Babić Slavna, *Engleski 3*, Kolarčev narodni univerzitet (1984, Beograd) 175 str.

150*. **Bagi Ferenc**, *Madarski jezik (skripta)*, Institut za madarski jezik, književnost i hungarološka istraživanja (1983, Novi Sad) 137 str.

- 151. Bassnet-McGuire Susan**, в. бр. 314.
- 152. Batušić Ivana**, Noviteti u francuskim didaktičkim materijalima za podučavanje francuskog kao stranog jezika, SJ XIII, br. 1–2 (1984, Zagreb) 45–52.
Резиме на француском.
- 153. Белчев Ташко Д.**, Руски јазик. Второ изменето издание. Скопје: ИПЗРО „Фонографија”, 1984, 186, 8°.
- 154*. Benčić Dobrica**, в. бр. 244.
- 155. Bodrić Jelisaveta**, Engineering english, University, Engineering faculty (1984, Novi Sad) 524 str.
- 156. Bonačić Mirjana**, Deontička modalnost i prijevodni ekvivalenti, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 561–567.
Резиме на енглеском.
- 157. Bradić mr Olga**, Uloga književnog teksta u nastavi stranog jezika u turističkom usmerenju, ЖЈ Vol XXVI no 1–4 (1984, Београд) 125–134.
Резиме на француском.
- 158. Bratanić Maja**, O nedostacima postojećih dvojezičnih rječnika (s gledišta učenja stranih jezika), Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 308–315.
Резиме на енглеском.
- 159. Bubanj Blaženka, Contassot Yves**, Le français pour vous: troisième et quatrième degrés, II izdanje, Škola za strane jezike (1981 [1984], Zagreb) 247 str.
- 160. Буљовчић Јосип**, О једној буљевачкој адаптацији Змајевог превода „Витеза Јована”, Колча 4 (1984) 113–121.
- 161. Veljić Dušanka**, в. бр. 280.
- 162. Vilke Mirjana**, Kojim putem dalje u nastavi stranih jezika?, SJ XIII, br. 3–4 (1984, Zagreb) 123–129.
Резиме на енглеском.
- 163. Vilke Mirjana**, Struje i tendencije u savremenoj nastavi stranih jezika, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 11–18.
Резиме на енглеском.
- 164. Vitas Duško**, Automatsko prevodenje — rezultati i perspektive, Prevodilac III, 3 (1984, Beograd) 29–42.
Резиме на француском.
- 165*. Vitas Dušan**, Talijanski s izgovorom: 4000 riječi i izraza u svakoj situaciji za svakoga: praktični priručnik, Narodno sveučilište „M. Antun Reljković” (1983, Nova Gradiška) 63 str.
- 166. Vićan Dunja M., Pavić Zlata, Smerdel Branko**, Engleski za pravnike — English for lawyers, II izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultete, Centar za stručno usavršavanje i suradnju s udruženim radom (1984, Zagreb) 253 str.
- 167*. Volos Renata**, в. бр. 326.
- 168. *Вујадиновић Даница, Вујадиновић Зора**, Српскохрватски језик 2: средњи течај за странце, Институт за стране језике (1983, Београд) 226 стр.

169. *Вукадиновић Зора, в. бр. 168.
170. Vuković Nadežda, в. бр. 209.
171. Vučković Petar, в. бр. 311.
172. García Yebra Valentín, в. бр. 308.
173. Günther R., в. бр. 240.
174. Grad Anton, Udžbenik španskog jezika, IV izdanje, Državna založba Slovenije (1984, Ljubljana) 243 str.
175. Грицкат Ирена, Миодраг Сибиновић: *Оригинал и превод* — Увод у историју и теорију превођења, Београд, Привредна штампа, 1979, стр. 1—191, ЈФ XL (1984) 167—176.
Приказ.
176. Guberina Petar, Comment est conçue la structure dans la methode audiovisuelle structuro-globale (SGAV, en serbo-croate AVGS), *Linguistica XXIV* (1984) str. 217—227.
Povzetek v srbohrvaščini.
177. Гудель-Веллага Зденка, Лексиколошката основа на учењето на вториот јазик, ЛЗБ XXXI, 6 (1984) 45—51.
Превел од ракопис Атанас Николовски.
178. Dvojezičnost — individualne in družbene razsežnosti. Prispevki konference „Dvojezičnost — individualne in družbene razsežnosti“, Ljubljana, 13.—15. sept. 1984. Uredili Albina Nečak-Lük in Inka Štrukelj. Ljubljana, Društvo za uporabno jezikoslovje SR Slovenije, 1984, XXIV, 345 str. 8°.
179. Despotović Nataša, Chaque mot a sa place, SJ XIII, br. 1—2 (1984, Zagreb) 58—61.
180. Dimovska Pandora, в. бр. 280.
181. Dinić mr Gordana, Komunikativne vežbe i nastava stranog jezika u osnovnoj školi, ЖЖ Vol XXVI, no 1—4 (1984, Београд) 122—125.
Резиме на француском.
182. Drilo Stjepan, в. бр. 289.
183. Дудок Милослав, У простору интерпретације, парафразе и алузије превода (на примеру једног превода „Светлих гробова“ Змаја на словачки језик), Копча 4 (1984) 101—107.
- 184*. Đinđić dr Slavoljub, Udžbenik turskog jezika, II izdanje, Univerzitet, Privredno finansijski vodič (1983, Beograd) 446 str.
185. Đokić Danka, Engleski kroz razgovor, III prerađeno izdanje, Kolarčev narodni univerzitet (1984, Beograd) 210 str.
186. Đokić Danka, Sposobnost auditivne diskriminacije i produkcija vokala na stranom jeziku, Godišnjak SDPLJ, 7—8 (1984, Sarajevo) 687—692.
Резиме на енглеском.
187. Đolić Slobodanka, Validnost teksta kao mernog instrumenta u analizi grešaka na leksičkom nivou, Godišnjak SDPLJ, 7—8 (1984, Sarajevo) 523—528.
Резиме на енглеском.

188. **Đorđević Nadežda**, в. бр. 311.
189. **Đurković Milomir**, Problemi prevođenja poezije romantizma, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 577–582.
Резиме на француском.
190. **Естетското и стичкото во книжевниот превод**. Зборник на трудови од симпозиумот на Дванаесеттата меѓународна средба на книжевните преведувачи одржана во Тетово на 30 и 31 август 1983 година. Ред. одбор: Тодор Димитровски, Илија Корубин, Евтим Манев, Паскал Гилевски и Ташко Ширилов. Тетово: Изд. Советот на Меѓународната средба на книжевните преведувачи, 1984, 102, 8°.
- 191*. **Žmegač Cvijeta**, в. бр. 200.
192. **Zaina Elisa**, в. бр. 294, 295, 296, 297.
193. **Илић Људмила В.**, Руски језик за студенте Електротехничког и Технолошко-металуршког факултета, V издање, Технолошко-металуршки факултет (1984, Београд) 127 стр.
194. **Iričanin Gordana**, Neki aspekti interferencije pri usvajanju rečeničnih obrazaca u nastavi njemačkog jezika, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 351–357.
Резиме на њемачком.
195. **Janeva Marija**, Predvidljivo značenje engleskog *will* i njegov prevod na makedonski, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 583–588.
Резиме на англиском.
196. **Janko Anton**, Anmerkungen zu slowenischen Übersetzungen einiger Gedichte Ingeborg Bachmanns, Acta Neophilologica XVII (1984) str. 51–59.
Povzetek v slovenščini na str. 83.
197. **Jančić Božidar**, Verner Koler: UVOD U NAUKU O PREVOĐENJU, Hajdelberg, 1983, Prevodilac III, 1 (1984, Beograd) 36–42.
Приказ.
198. **Jereb Elza**, Vežanje (liaison) in pouk francoščine, Vestnik (Društvo za tuje jezike in književnosti SRS) XVIII (1984) št. 1–2 str. 62–71.
199. **Jeremić Tatjana, Turconi Sergio**, Italijanski 2, II izdanje, Kolarčev narodni univerzitet (1984, Beograd) 290 str.
- 200*. **Jerković Ksenija, Marčetić Tamara, Žmegač Cvijeta**, Deutsches Lehrbuch: I Stufe: Texte und Übungen Grammatik und Worterverzeichnis, Centar za učenje stranih jezika (1983, Zagreb).
201. **Jovanović Zoran R.**, O prevodu Ustava SFRJ na nemački jezik, Prevodilac III, 3 (1984, Beograd) 56–61.
Приказ превода др Алберта Вероне (Љубљана, 1974).
202. **Jovanović Zoran R., S. Šarčević** — N. Sokol, Njemački za pravnike, Pravni fakultet Zagreb, Zagreb, 1980, Prevodilac III, 1 (1984, Beograd) 43–45.
Приказ.
203. **Jovanović Ksenija**, Titlovi filmova kao sredstvo učenja stranog jezika, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 449–454.
Резиме на француском.

- 204. Jovanović Mladen, Miodrag Sibinović, O prevodenju — priručnik za prevodioce i inokorespondente.** Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1983, *Prevodilac III*, 2 (1984, Beograd) 46–47.
Приказ.
- 205. Jovanović Mladen, Šta računari mogu? — teorijski problemi mašinskog prevodenja,** *Prevodilac III*, 3 (1984, Beograd) 19–29.
Резиме на енглеском језику.
- 206. Jovković Ljiljana, O mogućnosti merenja sintaktičkog razvoja stranog jezika na objektivnan kvantitativan način,** *Godišnjak SDPLJ*, 7–8 (1984, Sarajevo) 515–522.
Резиме на енглеском.
- 207. Jurš Marija, Tulip Mark R., „Reading authentic international business texts” — including oral/aural exercises,** *Visoka ekonomsko-komercijalna šola* (1984, Maribor) 103 str.
- 208. Kalogjera Damir, Jedni griješe, drugi ispravljaju, a engleski teče dalje, The Spoken Word, a BBC Guide, British Broadcasting Corporation 1981, 38 str., SJ XIII, br. 1–2 (1984, Zagreb) 86–90.**
Приказ.
- 209. Kangrga Aleksandra, Vuković Nadežda, Engleski jezik II, II izdanje,** *Filološki fakultet* (1984, Beograd) 238 str.
- 210. Karjagdiu Abdullah, Disa aspekte të reja të përkthimit, Përparimi 4 (1984, Prishtinë) 565–580.**
Rezime na engleskom.
- 211*. Karlovčan Vjekoslav, A survey of english grammar: workbook, Sveučilište, Filozofski fakultet (1983, Zagreb) knj. I 202 str, knj. II 157 str.**
- 212. Katušić Maslina, Vidljivi i nevidljivi elementi perifraze, UR XXVIII, br. 1–2 (siječanj–lipanj 1984, Zagreb) 55–79.**
Rezime na talijanskom.
- 213. Katušić Maslina, Riflessi dell'articolo italiano nelle versioni croate della Vita nova, RMSDSS I, JAZU (1984, Zagreb) 283–291.**
- 214*. Kvirgić Nada, Udžbenik njemačkog jezika, Vojnoizdavački zavod, Škola stranih jezika (1983, Beograd) 253 str.**
- 215. Kirsch E., в. бр. 240.**
- 216. Klinar Stanko, Nadomestni „that/(those)”. (Poglavlje iz slovensko-angleške tehnike prevajanja), Vestnik (Društvo za tuje jezike in književnosti SRS) XVIII (1984) št. 1–2 str. 20–38.**
- 217. Ковилоска-Попоска Иванка, Отело од Вилијам Шекспир во препев на Блаже Конески, во: Зборник во чест на Блаже Конески, 333–338.**
- 218. Koler Verner, в. бр. 197.**
- 219. Kolka Aleksandar, Stručni jezik iz sociolingvističke perspektive, SJ XIII br. 3–4 (1984, Zagreb) 117–122.**
Rezime na engleskom.

220. **Конечни Елиџа**, Точност и течноост по наставата по странски јазик, ПД XXXIX, 7–8 (1984) 60–67.
221. **Константиновић Радивоје**, О неким проблемима превођења поезије, Мостови XV, 3 (1984, Београд) 165–168.
222. **Contassot Yves**, в. бр. 159.
223. **Концепција** за учебник по странски јазик за основното и насоченото образование, ПД XXXIX, 5–6 (1984) 86–98.
Во изотвувањето учествуваа: Владимир Мостров, Загорка Спасева, Невенка Крле-Здравковиќ и др.
224. **Korać Gordana**, Značaj korišćenja saznanja teorijske lingvistike u nastavi stranog jezika, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 207–210.
Резиме на англиском.
225. **Korneti Frosina**, в. бр. 280.
226. **Kremzer Nikola**, в. бр. 291.
227. **Kreho Fahrudin**, Lingvistički aspekt neprevodivosti, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 545–551.
Резиме на француском.
228. **Кречова Иванка**, в. бр. 142.
229. **Кречова Иванка**, Германски јазик III. Битола, Универзитет, Факултет за туризам и угостителство – Охрид, 1984, 90, 8°. Речник.
230. **Кречова Иванка**, Германски јазик III, Универзитет, Факултет за туризам и угостителство (1984, Битола) 87 стр.
231. **Крле–Здравковиќ Невенка**, в. бр. 223.
232. **Крстић Аниќа**, Едгар Алан По: *Гавран* – поређење превода, Мостови XV, 3 (1984, Београд) 149–164.
233. **Крстић Угљеша**, Белешке о „свифтовању“ речи. (Уз превод „Гуливерових путовања“ Џонатана Свифта), Мостови XV, 3 (1984, Београд) 174–175.
234. **Kunst-Gnamuš Olga**, Govorno dejanje – družbeno dejanje. Komunikacijski model jezikovne vzgoje. Ljubljana, Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja, 1984, 190 str. 80.
235. **Kunst-Gnamuš Olga**, Miselne dejavnosti pri jezikovnem pouku, Sodobna pedagogika XXXV (1984) št. 3–4 str. 113–122.
236. **Kunst-Gnamuš Olga**, Razsežnosti govornega delovanja na oblikovanje osebka. Anthropos 1984, št. 1–2, str. 128–140.
237. **Kunst-Gnamuš Olga**, Spoznavni proces pri (jezikovnem) pouku, Sodobna pedagogika XXXV (1984) št. 7–8 str. 264–278.
238. **Ланковић-Стојановић Надежда**, Отклањање грешака студената – нефилолога у употреби руских глаголских придева, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 387–392.
Резиме на руском.

- 239. Lera Marjana, Stojanović Časlav, Radanović Darinka**, Srednji tečaj engleskog jezika I. Institut za strane jezike (1984, Beograd) 191 str.
- 240. Löschmann Martin**, O razvijanju sposobnosti za razpravljanje v tujem jeziku na podlagi knjige „Wir diskutieren“, Vestnik (Društvo za tuje jezike in književnosti SRS) XVIII (1984) št. 1–2 str. 8–19.
Prevedel Stojan Bračić. – E. Kirsch, R. Günther, M. Löschmann, Wir diskutieren. Texte und Wortschatzübungen für Ausländer. Leipzig, Enzyklopädie, 1982 in 1984.
- 241. Lipovec Albinca**, Zbirka Bezručevih pesmi v Albrechtovem prevodu, Obdobje ekspresionizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Ljubljana 1984 str. 527–538. Povzetek v češčini.
- 242. Lipovec Irena**, Raba trpnega načina v italijanščini pri slovensko govorećih učencih, Vestnik (Društvo za tuje jezike in književnosti SRS) XVIII (1984) št. 1–2 str. 80–100.
- 243*. Marčetić Tamara**, в. бр. 200.
- 244*. Mermolja-Šestan Marija, Benčić Dobrica**, L'italiano facile I, II izdanje, Državna založba Slovenije (1983, Ljubljana) 146 str.
- 245. Myjavcová Mária**, Odras bilingvizmu v románe Miroslava Kriváka *Lamarié chleba*, Nový život XXXVI, br. 3 (1984) 189–197.
- 246. Myjavcová Mária**, Prekladatel'ská práca a bilingvizmus, Nový život XXXVI, br. 2 (1984) 129–138.
- 247. Микеш Меланија**, Превођење фактитивне компоненте у глаголној синтагми (на примерима два српскохрватска превода Молнарoвог романа "A Pál utcai fiúk"), Копча 4 (1984) 179–183.
- 248. Миланковић Милован**, Однос између језика и мишљења у едукацији, Преглед LXXIV бр. 5 (1984, Сарајево) 625–629.
- 249. Миновски Југослав**, Идејно-воспитните вредности на лексичкиот материјал во учебникот по англиски јазик за прва година на средното образование, ПД XXXIX, 9–10 (1984) 60–72.
- 250. Михаиловић Васа**, Двадесет превода Хасанагинице на енглески, НССУВД XIII/3 (1984, Београд) 43–53.
Прилог I: Преводи Хасанагинице на енглески, Прилог II: Табела превода, Прилог III: The Wife of Hasan Aga, превод Васа Михаиловића.
- 251. Mihailović Živka**, Udžbenik francuskog jezika za studente mašinstva, II izdanje, Mašinski fakultet (1984, Beograd) 473 str.
- 252. Mihailović dr Ljubomir**, Govorni događaj i govorni čin u nastavi stranog jezika ЖЈ Vol XXVI, no 1–4 (1984, Beograd) 117–121.
Резиме на енглеском.
- 253. Mihailović Ljubomir**, „Gramatika reči“ u dvojezičnim rečnicima, SJ XIII, br. 1–2 (1984, Zagreb) 21–25.
Резиме на енглеском.
- 254. Mihailović Ljubomir**, Lingvističko vrednovanje prevoda, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 19–24.
Резиме на енглеском.

255. Mihalik-Tir Zuzana, Prevodenje nekih termina i izraza iz Zakona o udruženom radu na slovački jezik, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 597–600.
Резиме на њемачком.

256. Mihevc-Gabrovec Erika, Grščina: teksti in vaje za pouk grščine, Filozofska fakulteta Oddelek za klasično filologijo (1984, Ljubljana) 133 str.

257. Mojašević Milka, Šoškic Mirjana, Engleski za ekonomiste, VI dopunjeno izdanje, Savremena administracija (1984, Beograd) 346 str.

258. Molnar-Čikoš Laslo, Prevodenje adverbijalnih sintagmi u srpskohrvatskom jeziku na mađarski, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 589–595.
Резиме на њемачком.

259. Мовев др Љубиша, Француски јазик за студентите на факултетите за економски науки = Le français destine aux etudiants des facultes des sciences economiques, Студентски збор (1984, Скопје) I–II, 183+285 стр.

260. Мовев Љубиша, Француски јазик за студентите на факултетите за економски науки (I дел). 2 издание. Скопје, Студентски збор, 1984, 183, 8°.

261. Мостров Владимир, в. бр. 223.

262. Накев Спиро, Граматиката во наставата по странски (руски) јазик, ГЗБФилолФУС 7 (1981/84) 141–153.
Резиме на руски.

263. Накев Спиро, Контрастивната анализа на јазици за наставни цели, ЛЗБ XXXI, 5 (1984) 83–89.

264. Накев Спиро, Учебник по руски јазик. Основен курс. Скопје, Универзитет „Кирил и Методиј“, 1984, 153, 8°, Речник.

265. Nedvědová Milada, Избор адекватних језичких средстава у преводу историјске прозе (на основу превода прозе Иве Андрића и Милоша Црњанског), НССУВД XIII/3 (1984, Београд) 119–124.

266. Nejgebauer mr Gordana, Pogrešna upotreba engleskih predloga u pismenim radovima studenata, ЖЈ Vol XXVI, no 1–4 (1984, Београд) 69–80.
Резиме на енглеском.

267. Nemaščina 2000S: programirani tečaj, druga stopnja, programirala Ema Anđoljšek sa saradnicima, Delavska univerza „Boris Kidrič“, RTV produkcija kaset in plošč (Ljubljana), Max Hueber Verlag (München), 1984, knj. I–IV, 89+75+79+83 str.

268. Nilsson Nils Åke, A translator's view of Edvard Kocbek, Obdobje ekspresionizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Ljubljana 1984 str. 519–525.
Povzetek v slovenščini.

269. Novaković Smilja, в. бр. 389.

270. Ostojić-Hripač Mirjana, Hadžić Vera, Nemački 2, III izdanje, Kolarčev narodni univerzitet (1984, Beograd) 266 str.

271.* Ostojić-Hripač Mirjana, Hadžić Vera, Nemački 4, Kolarčev narodni univerzitet (1983, Beograd) 259 стр.

272.* Pavela Katja, в. бр. 288.

- 273. Pavić Zlata**, в. бр. 166.
- 274. Павловић-Самуровић Љиљана**, Прилог књижевно-језичком проучавању Андрићевих дела и њихово преводње у Шпанији, НССУВД XIII/3 (1984, Београд) 111–117.
Резиме на шпанском.
Прилог: Библиографија Андрићевих дела преведених и објављених у Шпанији.
- 275. Панонска Руџа, Џукески Александар**, Македонски јазик за странци. Почетен курс. Скопје; Универзитет „Кирил и Методиј“, Семинар за македонски јазик, литература и култура, 1984, 243, 8°.
Содржи предговор и текстови од литературе.
- 276*. Pervan Maja**, English for students of electrical engineering → Engleski za studente elektrotehničke, Sveučilište, Fakultet elektrotehnike, strojarstva i brodogradnje (1983, Split) 164 str.
- 277. Perić Aleksandar**, Kontekst u lingvistici i problematika prevodenja, Prevodilac III, 1 (1984, Beograd) 34–35.
- 278. Piščević Milica**, Analiza grešaka u građenju upitnih adverbijalnih rečenica u engleskom kao stranom jeziku, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 373–379.
Резиме на енглеском.
- 279. Полежина Благородна**, Организација на граматичкиот материјал по руски јазик и неговото утврдување преку комуникативни категории, ПД XXXXI, 3–4 (1984) 77–86,.
- 280. Poležina Blagorodna, Strežoska Dužica, Veljić Dušanka, Dimovska Pandora, Korneti Frosina**, Kontrastivna analiza i rezultati dobijeni na dijagnostičkom testu iz francuskog, engleskog odnosno ruskog jezika, izvedenog u osmim razredima osnovnih škola, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 793–802.
Резиме на енглеском.
- 281. Polovina Pera**, Uloga priručne literature u učenju i nastavi stranih jezika, SJ XIII, br. 3–4 (1984, Zagreb) 130–132.
Резиме на француском.
- 282. Polovina dr Pera**, Francuski pravopis sa vežbama u laboratoriji i slušaonici, IV izdanje, Filološki fakultet (1984, Beograd) 168 str.
- 283. Popadić Hanna**, Nominalne fraze sa dopunom u dativu – izvor interferencije pri učenju njemačkog jezika, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 340–349.
Резиме на њемачком.
- 284. Попова Т.**, *Функционирование диалектизмов в художественном тексте и вопросы перевода*, ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 641–648.
- 285. Popović Ljubomir**, Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog: aktuelna situacija, Prevodilac III, 3 (1984, Beograd) 8–12.
Резиме на енглеском.
- 286. Popović Olja**, Engleski za studente hemije, fizičke hemije i srodnih struka sa terminološkim rečnikom, Građevinska knjiga (1984, Beograd) 241, str.
- 287. Попович Антон**, Дефиниција појма превод. (Тезе), прев. Неда Николић-Бобић, Мостови XV, 4 (1984, Београд) 126–130.
- 288*. Posedel Marinela, Pavela Katja**, Engleski jezik za tehničku vojnu akademiju, Vojnoizdavački zavod, Škola stranih jezika JNA (1983, Beograd) 288 str.

288. Pranjković Ivo, Dosad najbolji udžbenik hrvatskog ili srpskog jezika za strance. Stjepan Drilo, KROATISCH-SERBISCH I i II (Lehrbuch für Anfänger), Julius Groos Verlag, Heidelberg 1978, Croatica XV, sv. 20/21 (1984, Zagreb) 152–157.

Приказ.

290. Radanović Darinka, в. бр. 239.

291. Rajić Ljubiša, Nikola Kremzer: *Osnove metodike nastave nemačkog jezika*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1983. s. 190., ЖЈ Vol XXVI, no 1–4 (1984, Београд) 139–140.

Приказ.

292. Renault Michel, Slika pri pouku tujeg jezika, Vestnik (Društvo za tuje jezike in književnosti SRS) XVIII (1984) št. 1–2 str. 108–112.

Iz francoščine prevedel Vladimir Pogačnik.

293. Ridanović Midhat, Za posebnu metodiku bilingvalne nastave stranih jezika, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 201–206.

Резиме на енглеском.

294. Rossi-Hace Franka, Zaina Elisa, L'Italiano per lei: parte prima: corso audio-visivo, IV izdanje, Škola za strane jezike (1984, Zagreb) 238 str.

295*. Rossi-Hace Franka, Zaina Elisa, L'Italiano per lei: parte seconda: Corso audio-visivo, Škola za strane jezike (1983, Zagreb) 171 str.

296. Rossi-Hace Franka, Zaina Elisa, L'Italiano per lei: parte terza; Corso di lingua Italiana, II izdanje, Škola za strane jezike (1984, Zagreb) 139 str.

297*. Rossi-Hace Franka, Zaina Elisa, L'Italiano per lei: parte quarta: Corso di lingua Italiana, Škola za strane jezike (1983, Zagreb) 172 str.

298. Sekelj Antonije, Esperanto: udžbenik sa rečnikom, VII izdanje, Društvo za esperanto (1984, Subotica) 124 str.

298.* Секулић Владимир, Ка педагошкој граматици енглеског језика, Гласник Одјелџа уметности 5, ЦАНУ (1984, Титоград) 181–188.

Резиме на енглеском.

299. Senčar Marjeta, O analizi napak, Vestnik (Društvo za tuje jezike in književnosti SRS) XVIII (1984) št. 1–2 str. 113–118.

300. Спљиновић Младраг, в. бр. 175, 204.

301. Simone Raffaele, Nouvelles de l'Italie sur la linguistique et l'education, Linguistica XXIV (1984) str. 229–245.

Povzetek v slovenščini.

302. Smerdel Branko, в. бр. 166.

303. Sokol N., в. бр. 202.

304. Спасева Загорка, в. бр. 223.

305. Стевановић-Анђеска Љиљана, An English Reader for students of Economics, Part two. Второ преработено издание. Скопје: Завод за унапредување на стопанството во СРМ – „Самоуправна практика“, 1984, 268, 8°.

- 306. Стевановић Милун**, О превођењу руских хипокористика на српскохрватски језик, *Prevodilac* III, 2 (1984, Beograd) 35–45.
Резиме на руском.
- 307. Stojanović Пија**, Potvrde i granice „velikih“ hipoteza pri usvajanju drugog jezika, *Godišnjak SDPLJ*, 7–8 (1984, Sarajevo) 393–398.
Резиме на њемачком.
- 308. С[тојановић] Ј[асна] — З[оран] Х[удак]**, О превођењу, *Мостови* XV, 1–2 (1984, Београд) 105.
Приказ књиге: Valentín García Yebra, *En torno a la traducción*, Madrid, 1983.
- 309. Stojanović Časlav**, в. бр. 239.
- 310. Stojanović Časlav, Đorđević Nadežda, Vučković Petar**, *Srednji tečaj engleskog jezika* III, Institut za strane jezike (1984, Beograd) 235 str.
- 311. Strevens Peter**, в. бр. 330.
- 312. Strezoska Dušica**, в. бр. 280.
- 313. Týr Michal**, К прекладом комéдиé *Pokondirena tikva* од Јована Стерију Поповића до словенчину, *Nový život* XXXVI, br. 5 (1984) 365–367.
- 314. Тодоровић Гордана В.**, Још једна књига о теорији превођења, *Копча* 4 (1984) 189–192.
Приказ: Susan Bassnet-McGuire: *Translation Studies*, 1980.
- 315. Todorović Miljan**, в. бр. 409.
- 316. Tomljenović-Biškupić Ljerka**, Klasifikacija pogrešaka pri pisanju i mogućnosti njihova ispravljanja i suzbijanja, *Godišnjak SDPLJ*, 7–8 (1984, Sarajevo) 359–363.
Резиме на њемачком.
- 317. Тоџанас Душанка**, Rezultati ispitivanja govora dece koja se školuju u francuskoj sredini, *Godišnjak SDPLJ*, 7–8 (1984, Sarajevo) 623–627.
Резиме на француском.
- 318. Tulip Mark R.**, в. бр. 207.
- 319. Turk Marija**, Pogreške u izgovoru njemačkog jezika s obzirom na dijalektalni adstrat kraja u kojem učenik živi, *Godišnjak SDPLJ*, 7–8 (1984, Sarajevo) 365–371.
Резиме на њемачком.
- 320. Turconi Sergio**, в. бр. 199.
- 321. Ursu Елена**, Змајеве „Светли гробови“ (Превод: могућности и дилеме), *Копча* 4 (1984) 109–111.
- 322. Hadžić Vera**, в. бр. 270, 271.
- 323. Higgins John**, Učenje z računalnikom, *Vesntik (Društvo za tuje jezike in književnosti SRS) XVIII* (1984) št. 1–2 str. 101–107.
Prevod: Alenka Goričan.
- 324. Hlebec Boris**, в. бр. 414.
- 325. Hojer Anegret**, (Микро) računari i prevodilac, prev. Božidar Jančić, *Prevodilac* III, 3 (1984, Beograd) 42–51.

326*. **Horgan Damir, Volos Renata**, Ruski jezik za studente humanističkih i društvenih znanosti, Sveučilište, Filozofski fakultet (1983, Zagreb) 194 str.

327. X[удак] З[оран], в. бр. 308.

328. Hudelja Niko, Poskus tipologije vaj ob bralnih tekstih stroke, Vestnik (Društvo za tuje jezike in književnosti SRS) XVIII (1984) št. 1–2 str. 72–79.

329. Husinec Renata, Analiza korpusa pogrešaka studenata hrvatskog ili srpskog jezika kojima je engleski materinski jezik, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 381–386.

Резиме на енглеском.

330. Husinec Renata, Peter Strevens, Teaching English as an International Language, From Practice to Principle, Oxford, Pergamon Press, 1980, str. 150, SJ XIII, br. 1–2 (1984, Zagreb) 99–102.

Prikaz.

331. Cvetkovski Vladimir, Dijahronija izvornog jezika i prevođenje, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 537–544.

Резиме на енглеском.

332. Cigoj-Leben Breda, Une traductrice d'André Gide devant le problème de la fidélité de la traduction, Linguistica XXIV (1984) str. 203–216.

Povzetek v slovenščini.

333. Čavić Edita, Gramatička kohezija teksta i nastava stranih stručnih jezika, SJ XIII, br. 3–4 (1984, Zagreb) 148–152.

Rezime na engleskom.

334. Čavić Edita, Osobnosti komparativne referencije u engleskom jeziku u oblasti informatike – implikacije za nastavu, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 399–403.

Резиме на енглеском.

335. Цукески Александар, в. бр. 275.

336. Šarčević S., в. бр. 202.

337. Šarčević Susan, Problem transpozicije pri prevodenju pravnih tekstova, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 569–576.

Резиме на енглеском.

338. Cherel Albert, Nemački bez muke: metoda „Assimil“, Nolit, (1982 [1984], Beograd) 412 str.

339. Šoškic Mirjana, в. бр. 257.

б) Контрастивна проучавања језика

340. Arsova-Nikolić Lidija, O nekim problemima kontrastiranja kategorije vreme u engleskom i makedonskom glagolskom sistemu, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 779–784.

Резиме на енглеском.

341. Bačvanski Marija, Indikatori pravca hin i her u nemačkom i njihovi ekvivalenti u srpskohrvatskom jeziku, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 701–706.

Резиме на њемачком.

342. Bibović Ljiljana, The structural possibilities of Serbo-Croatian related to the English structure adjective + prepositional sentential complement, *Linguistica XXIV* (1984) str. 369–382.

Резиме на србохрватском.

343. Bjelica Nevenka, Od „uh!“ do „oops!“ – kontrastivna analiza uzvika na korpusu stripova, *Godišnjak SDPLJ*, 7–8 (1984, Sarajevo) 771–777.

Резиме на енглеском.

344. Величковић Драгољуб, Категорија броја у српскохрватским и руским фразеолошким конструкцијама, *НССУВД XXXII/1* (1984, Београд) 131–138.

Резиме на руском.

345. Veselaj mr Nuhi, Rreth shumëkuptimisë së antonimeve *kyqe/shkyqe* në raport me barasvlerësit e gjuhës serbokroate (O mnogoznačnosti antonima *kyqe/shkyqe* u odnosu na ekvivalente u srpskohrvatskom jeziku), *Gjuha shqipe* 3 (1984, Prishtinë) 20–24.

346. Wild-Bičanić Sonia, Kontrastivna analiza i govorna interakcija, *Godišnjak SDPLJ*, 7–8 (1984, Sarajevo) 647–652.

Резиме на енглеском.

347. Vlahović Plemenka, Kontrastiranje opisa glagolskih sistema dvaju jezika, *Godišnjak SDPLJ*, 7–8 (1984, Sarajevo) 653–657.

Резиме на француском.

348*. Dudok Daniel, Vznik obce a nárečia Aradáča v Banáte ako príklad vzniku nových slovenských obcí a nárečí na území Vojvodiny, *ZbSVS* 2 (1980) 47–78.

Са картом.

Резимеи на српскохрватском и енглеском.

349*. Dudok Miroslav, Aktuálne členenie v slovenčine a srbochorváčtine, *ZbSVS* 3 (1981) 59–88.

Са литературом.

Резимеи на српскохрватском и енглеском.

350*. Dudok Miroslav, Aktuálne členenie v štýloch verejného styku v slovenčine a srbochorváčtine, *ZbSVS* 4 (1982) 41–58.

Са литературом.

Резимеи на српскохрватском и енглеском.

351*. Dudok Miroslav, Otázky slovosledu v slovenskom a srbochorvátskom jazyku v rovine gramatickej stavby výpovede, *ZbSVS* 1 (1979) 87–104.

Са литературом.

Резимеи на српскохрватском и енглеском.

352*. Dudok Miroslav, Sima, F. a kol.: Z konfrontácie maďarčiny a slovenčiny, Bratislava, SPN, 1977, *ZbSVS* 2 (1980) 162–165.

Приказ.

353. Дуличенко Александер Д., Српскогорватски елементи у језику југославанских Руснаца, *Творчосц* X, 10 (1984, Нови Сад) 23–71.

354. Đorđević Miloje, O jednom tipu perifrastičnih izraza u nemačkom i srpskohrvatskom jeziku, *Godišnjak SDPLJ*, 7–8 (1984, Sarajevo) 737–743.

Резиме на њемачком.

355. Ђорђевић Радмила, Категорија броја именица у енглеском и српскохрватском језику, *НССУВД XIII/1* (1984, Београд) 139–159.

Резиме на енглеском.

- 356. Đorđević Radmila**, Kontrastivna analiza i jezičke univerzalije, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 659–666.
Резиме на енглеском.
- 357. Đorđević dr Radmila**, Rod imenica u engleskom i srpskohrvatskom jeziku, ЖЈ Vol XXVI, no 1–4 (1984, Београд) 40–54.
Резиме на енглеском.
- 358. Đorđević Radmila**, Tertium comparationis kao konstrukt kontrastivne analize, SJ XIII, br. 3–4 (1984, Zagreb) 111–116.
Rezime na engleskom.
- 359. Đukanović Jovan**, Predlog za klasifikaciju reči u nemačkom i srpskohrvatskom jeziku, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 759–764.
Резиме на њемачком.
- 360. Žic-Fuchs Milena**, Neki problemi kontrastivne analize, Godišnjak SDPLJ 7–8 (1984, Sarajevo) 673–678.
Резиме на енглеском.
- 361. Žuljević Snježana**, Koncesivne rečenice upitnog oblika u njemačkom i njihovi ekvivalenti u srpskohrvatskom jeziku, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 745–750.
Резиме на њемачком.
- 362. Zilić Erminka**, Konstrukcije njemačkog sein-pasiva sa imenovanim vršiocem radnje i njihovi prevodni ekvivalenti u srpskohrvatskom jeziku, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 723–729.
Резиме на њемачком.
- 363. Ивџ Милка**, Македонски глаголски облици за овременавање хабитуалне ситуације у поређењу са српскохрватским, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 259–261.
- 364. Jović Dušan**, Mogućnosti i dometi kontrastivnih izučavanja južnoslovenskih jezika, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 311–316.
- 365. Jošar Cvetka**, Izražanje s sredstvi prihodnosti v slovenščini in angleščini, SR XXXII (1984) št. 4 str. 317–335.
Povzetek v angleščini.
- 366. Каранфиловски Максим, Донка Роус, Маргарита Пашовска**, Компаративна анализа на предлогот *на* во неговото просторствено значење во македонскиот, рускиот и чешкиот јазик, ЛЗБ XXXI, 4 (1984), 65–71.
- 367. Karolak Stanisław**, Sur la détermination du syntagme nominal: le français, l'italien et le macédonien, ЗбМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 327–337.
- 368. Кашић Јован**, О темпоралним прилозима у српскохрватском и македонском језику, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 333–337.
- 369. Kek Balaž**, Mađarske postpozicije sa značenjem iuxta i njihovi srpskohrvatski ekvivalenti, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 855–859.
Резиме на енглеском.
- 370. Kelmendi A. Sadri**, Formimi i disa kompozitiave në gjuhën shqipe në krahasim me gjermanishten (Образование неких сложенца у албанском језику у упоређењу с њемачким), SNGJLKSh 9 (1984, Prishtinë) 187–189.

371. Konečni Evica, Classification in Scientific and Technical English and Macedonian-Contrastive Analysis, ГЗБФилолФУС 7 (1981/84) 81–95.

Резиме на македонски.

372*. Kontrastivne studije nemačkog i srpskohrvatskog jezika = Kontrastive Studien Deutsch-Serbokroatisch, glavni urednik Pavica Mrzović, Radovi ISJK, sv. 4, serija A (1983, Novi Sad) 197 str.

373. Лапкова Лили, Из типологије категорије рода у српскохрватском и бугарском књижевном језику, НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 97–104.

Резиме на руском.

374. Лапкова Лили, Към граматичната характеристика на предлог *без* в сръбохрватския и българския език, ЗбМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 389–394.

375. Lägereid Annelies, Časopis za slavistiku. Prilozi o jugoslavistici (Sveska 28. 1983 – Akademic – Verlag, Berlin), КњЈ год. XXXI, бр. 3–4 (1984, Београд) 93–96.

Приказ.

(Са немачког превела Ерминка Зилић).

376. Ličen Marina, Govorni čin „upozorenje” – kontrastivna analiza nemačkog i srpskohrvatskog, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 751–757.

Резиме на њемачком.

377. Marić Ana, Glagoli sa prefiksom *roz/raz-* u slovačkom i srpskohrvatskom jeziku, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 841–847.

Резиме на руском.

378. Маројевић Радмилло, Уопштено друго лице у руском језику и његови српскохрватски еквиваленти, FP vol. 22 бр. 1–4 (1984, Београд) 27–33

Резиме на руском.

379. Mijavec Marija, O uticaju srpskohrvatskog jezika na slovački književni jezik u Vojvodini na sintaksičkom planu, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 617–621.

Резиме на енглеском.

380*. Mujavcova Mária, Sloveso *byť* v slovenčine a srbochorvátčine a vplyv srbochorvátčiny na používanie tohto slovesa v reči Slovákov vo Vojvodine, ZbSVS 1 (1979) 63–85.

Резимен на српскохрватском и енглеском.

381. Mikeš Melanija, Terminološka pitanja kontrastivne sintakse dvaju jezika, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 153–158.

Резиме на енглеском.

382. Miklić Tjaša, Pragmatski elementi i pravila „slaganja vremena” u italijanskom i slovenačkom jeziku, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 827–833.

Резиме на италијанском.

383. Mihajlović Mladen, Kontrastivna analiza transformacije brisanja u naporednim rečenicama, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 679–686.

Резиме на енглеском.

384. Mišeska-Tomić Olga, O kontrastivnim modelima, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 45–52.

Резиме на енглеском.

385. Mrazović Pavica, Da + prezent konstrukcije bez modalnih glagola u srpsko-hrvatskom jeziku i njihovi ekvivalenti u nemačkom, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 693–700.

Резиме на њемачком.

386. Најческа-Сидоровска Марија, Зависносложениите реченици со зависни причински и условни и местото на зависните со сврзникот *што* во однос на нив (Руско-македонска паралела), ЛЗБ XXXI, 2 (1984) 21–27.

387. Naylor Kenneth E., The Use of the Articles in Macedonian and English, MJ XXXII–III (1981–82/84) 533–539.

388. Nikodinovski Zvonko, Metagovorni glagoli u francuskom i makedonskom jeziku, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 811–817.

Резиме на француском.

389. Novaković Smilja, Kontrastivna analiza i nastava stranih jezika – Zbornik radova. Društvo za primenjenu lingvistiku Srbije, Beograd, 1983. (253 str.), SJ XIII, br. 3–4 (1984, Zagreb) 205–207.

Приказ.

390. Nyomárkay István, Prilog proučavanju literarnih i jezičkih kontakata, ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 559–568.

391. Ormis Ján V., Na margo úvah o bilingvizme, Nový život XXXVI, br. 10 (1984) 822–823.

392. Paloc Laalo, Verbativna dopuna tipa E₉ u nemačkom i srpskohrvatskom jeziku, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 731–735.

Резиме на њемачком.

393. Пашовска Маргарита, в. бр. 366.

394. Perić Aleksandar, Smisao jezičke kontrastivne analize, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 641–645.

Резиме на енглеском.

395. Petrović Velimir, Rečenice s veznikom d o k u hrvatskom ili srpskom i njihovi ekvivalenti u njemačkom, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 707–715.

Резиме на њемачком.

396. Пипер Предраг, *Pronomina reflexiva* у српскохрватском језику. (У поређењу с руским), ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 633–639.

397. Polovina Vesna, Osvrt na kolokacije u engleskoj i srpskohrvatskoj konverzaciji, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 765–769.

Резиме на енглеском.

398. Радих-Дуговић мр Милана, О полисемији глагола *ићи* и *идти* у српскохрватском и у руском језику, ЖЈ Vol XXVI, no 1–4 (1984, Београд) 99–104.

Резиме на руском.

399. Radosavljević Mirjana, Jezici u kontaktu, Prevodilac III, 3 (1984, Beograd) 12–18.

Резиме на енглеском.

400. Rašić Nikola, Neki etnolingvistički procesi u SSSR-u, NT XXVIII, br. 12 (1984, Zagreb) 2704–2715.

401. Roglić Vera, Posesivne sintaktičke strukture sa određenim članom u francuskom i nultom posesivnom morfemom u srpskohrvatskom jeziku, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 803–809.

Резиме на француском.

402. Роус Донка, в. бр. 366.

403*. Sima F., в. бр. 352.

404. Семкић Радоје, Приступ контрастивном изучавању јужнословенских језика, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 641–646.

405. Sučić Vlado, Osnovni gramatički morfem za identifikovanje anteriorne radnje temporalne klauze u francuskom i srpskohrvatskom jeziku, Književni jezik, 13,1 (1984, Sarajevo) 1–14.

Резиме на француском.

406. Tekavčić Pavao, Kontrastivne bilješke o semantičkim, pragmatičkim i sintaktičkim aspektima izraza za restrikciju u hrvatskom ili srpskom i talijanskom, SJ XIII, br. 1–2 (1984, Zagreb) 4–20.

Резиме на талијанском.

407. Терзић Александар, Структурно-семантичке карактеристике именица на -инк/а типа: глушинка, злинка, смешинка у руском језику и њихова транспозиција на српскохрватски језик, Prevodilac III, 1 (1984, Beograd) 9–26.

Резиме на руском.

408. Tir Mihal, Srpskohrvatsko-slovačka homonimija, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 835–840.

Резиме на њемачком.

409. Todorović Miljan, Košutićev metod učenja ruskog jezika – preteča kontrastivne analize, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 667–671.

Резиме на руском.

410. Тоџанас Душанка, Jedno istraživanje govora jugoslovenske dece koja se školuju u Francuskoj, КњЈ XXXI бр. 1 (1984, Beograd) 23–31.

Резиме на француском.

411. Turčan Jaroslav, Nezavisne nominalne sintagme u nekim emisijama Televizije Novi Sad na srpskohrvatskom i na slovačkom jeziku, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 849–854.

Резиме на енглеском.

412. Ushaku Ruzhdi, Kontrastivna analiza nekih hipotetičnih sistema sa „si” u francuskom jeziku i njihovih ekvivalenata u albanskom jeziku, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 819–824.

413. Fleischer Holm, Zir Detremiiniertheit/Indeterminiertheit von Substantiven unter konfrontativem Aspekt: die serbokroatischen Adjektivformen und der Artikelsgebrauch im Deutschen, ЈФ XL (1984) 45–73.

Резиме на српскохрватском.

414. Hlebec Boris, Prevodenje i kontrastivna analiza, Prevodilac III, 1 (1984, Beograd) 27–33.

Резиме на енглеском.

415. Hristova Doreana, L'article zero en francais et en macedonien, ГЗФилол. ФУС 7 (1981/84) 169–174.

Резиме на македонски.

416. Чампар Драгован, Род именичких аугментатива у руском и српскохрватском језику, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 860–866.

Резиме на руском.

III. Прасловенски језик, словенска језичка заједница и посебна питања појединих словенских језика

417. Албјанић Александар, Распрострањеност именица на *-ба* / *-оба* / *-идба* у македонском, бугарском и у српскохрватском књижевном језику, МЈ XXXII–XXXII (1981–1982/84) 21–29.

418. Анчић-Обрадовић Марија, в. бр. 958.

419. Běličova Helena, K finálnímu významu předložek v spisovných jazycích slovanských, ЗМССФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 69–75.

420. Бернштейн С. Б., Западнoславянские (моравские) элементы в сказании „О писмeнах“ Черноризца Храбра, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 43–48.

421. Брабцова Радослава, Бохемистика, ЗМСС 27 (1984) 191–195.

Садржи приказе: 1. M. Těšitelová: Využití statistických metod v gramatice. Academia, Praha 1980. 2. Škola – jazyk – literatura. Sborník prací pedagogické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně, sv. 75. Rada jazyková a literární č. 13, Brno 1981. 3. Marie Krčmová: Běžně mluvený jazyk v Brně, Univerzita J. E. Purkyně v Brně – filozofická fakulta. Spisy filozofické fakulty 231. Brno 1981. 4. F. Daneš, Z. Hlavsa, A. Kol.: Větné vzorce v češtině. Academia, Praha, 1981.

422*. Brabcova Radoslava, Jaroslav Hubaček, O českých slanzích (1979–1980, Ostrava), ЗМСС 25 (1983, Нови Сад) 166–167.

Приказ.

423. Bukarica Milica, Volos Renata, Слова-вставки в русской разговорной речи, SJ XIII, br. 1–2 1984, Zagreb 62–70.

424. Буттлер Данута, Изменения в современном польском языке на фоне новообразований в соседствующих славянских языках, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 85–93.

425. Veličković Dragoljub, Dr Radmilo Marojević, Gramatika ruskog jezika, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1983, str. 1–344, SJ XIII, br. 3–4 (1984, Zagreb) 198–201.

Приказ.

426* Vinkovičová Vlasta, Materiál, zhotovenie, uskladňovanie a pranie ľudového oděvu v Pivnici, ZbSVS 4 (1982) 59–74.

Са речником.

Резимеи на српскохрватском и енглеском.

427. Volos Renata, в. бр. 423.

428. Garde Paul, в. бр. 493.

429. Грковић Јасмина, В. А. Дыбо, *Славянская акцентология. Опыт реконструкции системы акцентных парадигм в праславянском*, Академия наук СССР, Институт славяноведения и балканистики, Москва 1981, 1–272, ЈФ XL (1984) 177–185.

Приказ.

430. Дабих Богдан, О граматичком роду у модерним словенским језицима (*на примеру јогазјмљених именских рјечи*), НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 121–130.

431. Dabić Bogdan L., Današnji srpskohrvatski jezik u porodici slavenskih jezika, JSSS 33–34 (1984, Zadar) 67–78.

432. Дабих Богдан Ј., Привативни префикси не- и без- у словенским језицима, Књижевни језик, 13, 4 (1984, Сарајево) 191–198.

Резиме на руском.

433. Dalewska-Greń Hanna i Kazimierz Feleszko, Место бројева у одређивању граматичког рода и броја у српскохрватском и пољском језику, НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 29–40.

Резиме на њемачком.

434. Daneš F., в. бр. 421.

435. Daneš František, K pojetí a klasifikaci nominálních výpovědí v češtině, 35МСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 211–216.

436. Делнова Марја, в. бр. 996.

437. Дзєндзєлївський Й. О., Укр. пѡлунїця, дїал. пѡловнїця, макед. днїал. плануцка у зв'язку з їншїми слов'янськїми назвами для *Fragaria vesca L.*, во: Зборнїк во чест на Блаже Конески, 77–105.

438. Дыбо В. А., в. бр. 429.

439. Dubovský Samuel, Naše budouce učebnice slovenského jazyka a literatury pod'la nových učebných osnov, Nový život XXXVI, br. 5 (1984) 392–393.

440. Dudok Daniel, Dve důležité dialektologické práce, ZbSVS 4 (1982) 133–145. Prikaz: 1. Ripka I.: Dolnotrenčianske nárečia, Bratislava, Veda 1975.

2. Ripka I.: Vecný slovník dolnotrenčianskych nářečí, Bratislava, Veda 1981.

441*. Dudok Daniel, Dolnozemský Slovák a spisovná v prvých dvoch desaťročiach nášho storočia, ZbSVS 1 (1979) 9–62.

Резимеи на српскохрватском и енглеском.

442*. Dudok Daniel, Krajčovič, R.: Svedectvo dejín o slovenčine. 1 vyd. Martin Matica slovenská 1977, 268 s, ZbSVS 1 (1979) 187–195.

Приказ.

443. Dudok Daniel, Prehľad dejín spisovného jazyka Slovákov v Juhoslávii do polovice 19. storočia, Nový život XXXVI, br. 2 (1984) 83–91.

444*. Dudok Miroslav, Hayeková, M.: Dejiny slovenských slovníkov do roku 1945. Bratislava, Univerzita Komenského 1979, ZbSVS 3 (1981) 172–175.

Приказ.

445. Дулиценко Александер Д., Руски јазик и литература прицагају увагу, Творчосц X, 10 (1984, Нови Сад) 75–76.

- 446***. Живановић др Ђорђе, Польски примери, Филолошки факултет (1983, Београд) 382 стр.
- 447. Жирош Мирон**, Назви керестурских шорох, улѣцох и часцох хотара, Творчосц Х, 10 (1984, Нови Сад) 77–93.
- 448. Zaręba Alfred**, O nazwach stron świata w językach słowiańskich, MJ XXXII–III (1981–82/84) 235–239.
- 449. Zaręba Alfred**, Osobliwa zmiana rodzaju naturalnego w dialektach polskich, ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 243–247.
- 450. Золотова Г. А.**, Еще о русской конструкции *идти в солдаты* (сё синтагматика и парадигматика), ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 255–261.
- 451. Иванова Калина**, За комплексноста на критериите, определящи семантичната интерпретация при един тип български префигурирани глаголи, ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 263–267.
- 452. Иванчев Светомир**, Отглаголните наречия на *-ешком* в българския език, ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 269–271.
Са литературом.
- 453. Иванчикова Е. А.**, Частица *дескать* в контексте чужой речи, ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 273–279.
Приказ.
- 454. Ivić Milka**, Grammatik der obersorbischen Schriftsprache der Gegenwart. Morphologie, Verfaßt von Helmut Faßke unter Mitarbeit von Siegfried Michalk, Akademie der Wissenschaften der DDR, Institut für sorbische Volksforschung beim Zentralinstitut für Geschichte, VEB Domowina-Verlag, Bautzen 1981, 882 стр. JФ XL (1984) 187–190.
- 455***. **Ивић Милка**, О исказивању временског понављања именима дана на јужнословенском, односно балканском језичком подручју, Balcanica XIII–XIV (1982–1983, Београд) 323–326.
- 456. Jahić Dževad A.**, Izoglosa i faktor međujezičkih kontakata (na primjeru sonantne geminacije dn > nn, dn' > n'n', dl > ll u dijalektima slovenskih jezika) JФ XL (1984) 75–92.
Резиме на руском.
- 457. Jedlička Alois**, O dejavnosti Mednarodne komisije za slovanske knjižne jezike pri Mednarodnem slavističnem komiteju, SR XXXII (1984) št. 2 str. 122–125.
Prevedla Ada Vidovič-Muha.
- 458. Jelínek Milan**, Syntaktická funkce verbálních adjektiv ve spisovné češtině, MJ XXXII–III (1981–82/84) 297–306.
- 459. Јовановић Гордана**, R. Laskowski, Studia nad morfonologią współczesnego języka polskiego, PAN, Institut Języka Polskiego, Ossolineum, 1975., стр. 144, JФ XL (1984) 191–198.
Приказ.
- 460. Јовановић Гордана**, Речи са формантом БОГО- у польском језику, MJ XXXII–III (1981–82/84) 307–310.
- 461***. Kollar D., в. бр. 482.

- 462. Kortlandt Frederik**, On Reduced Vowels in Slavic, ЗМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 367—368.
- 463*. Kotulič Izidor**, Zo staršej slovenskej jazykovednej terminologie, ZbSVS 4 (1982) 25—39.
Резимен на српскохрватском и енглеском.
- 464. Кошуткић Радован**, Граматика руског језика II: облици, IV издање, Филолошки факултет (1984, Београд) 303 стр.
- 465*. Krajčović R.**, в. бр. 442.
- 466. Krajčović Rudolf**, Über ältere Parallelismen in der Entwicklung des Mazedonischen und des Slowakischen, MJ XXXII—III (1981—82/84) 373—378.
- 467. Križanić Juraj**, Gramatično izkazanje ob ruskom jeziku, priredio i uvodnu raspravu napisao Josip Hamm, Sabrana djela Jurja Križanića, knj. 2, JAZU (1984, Zagreb) 260 str.
- 468. Krčmova Marie**, в. бр. 421.
- 469. Lunt Horace G.**, On Common Slavic, ЗМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 417—422.
- 470. Laskowski R.**, в. бр. 459.
- 471. Lencek Rado L.**, Is there a *-ni-* : *-ne-* isogloss in the south Slavic speech area?, ЗМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 395—403.
Са литературом.
- 472. Löttsch Ronald**, Blaže Koneskis Beitrag zur Erklärung der morphologischen Spezifik des Nomens in den balkanlawischen Sprachen, MJ XXXII—III (1981—82/84) 399—403.
- 473. Lința Elena**, Le degré de synthéticité des langues sud-slaves, MJ XXXII—III (1981—82/84) 393—398.
- 474. Lubaś Władysław**, Wymowa potoczna a tekst. (Na przykładzie języka polskiego), ЗМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 411—415.
Са литературом.
- 475. Мафочи Павле**, Питане језика међи подкарпатскимa Русинами, Творчост X, 10 (1984, Нови Сад) 6—22.
- 476. Марков Борис**, Прасловенскиот суфикс *-uni* и неговите соодветства во современите словенски јазици, MJ XXXII—III (1981—82/84) 447—457.
- 477. Марков Б[орис]**, Придавки со наставката *-лија*, ГЗБФилолФУС 7 (1891/84) 97—103.
Во македонскиот, соседните славенски јазици и во албанскиот.
Резиме на руски.
- 478. Marojević dr Radmilo**, в. бр. 425.
- 479. Маројевић Радмилло**, Деривациона историја и хронологија фонолошких промена. (Промене у консонантском систему староруског језика), ЗМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 435—439.

- 479.* Маројевнџ Радмилџ**, Изражавање посесивности у историји руског језика, Гласник Одјелџења умјетности 5, ЦАНУ (1984, Титоград) 171–179.
- 480. Martynov Viktor Vladimirovič**, Vprašanje glotogeneze Slovanov, SR XXXII (1984) št. 2 str. 69–74.
Prevedel Jože Sever. – Povzetek v ruščini.
- 481. Mečkovska Nina**, Prve slovanske slovnice: viri skupnosti, dejavniki različnosti, SR XXXII (1984) št. 3 str. 209–222.
Prevedel Janez Zor. – Povzetek v ruščini.
- 482*. Myjavcová Mária**, Nové diela slovenskej lexikografie, ZbSVS 2 (1980) 151–162.
Prikaz: 1. Horák G. a kol.: Česko-slovenský slovník, Bratislava, Vyd. SAV 1979.
2. Kollar D. a kol.: Vel'ký slovensko-ruský slovník, Bratislava, Vyd. SAV, 1979.
- 483. Myjavcová Mária**, Slovenský jazyk v konfrontácii so slovinským po druhý raz, Nový život XXXVI, br. 5 (1984) 394–399.
Prikaz: Viktor Smolej: Slovensko-slovaški slovar, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1983.
- 484. Myjavcová Mária**, Slovníkárska práca ako súčasť vojvodinskej slovakistiky, Nový život XXXVI, br. 3 (1984) 163–166.
- 485. Минчева Ангелина**, Предложните конструкции в „Шестоднева“ на Йоан Егзарх в светлината на българския исторически синтаксис, ЗбМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 479–485.
- 486. Michalk Siegfried**, в. бр. 454.
- 487. Michalk F.**, Die mundartliche Gliederung der sorbischen Sprache, MJ XXXII–III (1981–82/84) 495–508.
- 488. Mrázek Roman**, České větné struktury v celoslovanském kontextu, ЗбМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 515–519.
- 489. Neweklowsky Gerhard**, Rise and Loss of Tone in Western South Slavic, MJ XXXII–III (1981–82/84) 541–549.
- 490. Николаева Т. М.**, К поэтике „Слова о полку Игореве“. (Еще раз об аллитерациях и анаграммах), ЗбМСФЛ XXVII–XXVII (1984–1985) 539–551.
- 491. Orloš Teresa Zofia**, Zanimiva knjiga o zgodovini češkega besedja, SR XXXII (1984) št. 2 str. 140–142.
Prevedel Tone Pretnar. – Ocena: Slova a dějiny. Praha 1980.
- 492. Pauliny Eugen**, Vznik východoslovenského tvaru o *tim dobrim*, MJ XXXII–III (1981–82/84) 563–566.
Примери од словачкиот и др. јазици.
- 493. Piper Predrag**, Paul Garde: Grammaire Russe. Tome premier, Phonologie – Morphologie. Paris, Institut d'Etudes slaves, 1980, ЗбМСС 26 (1984) 175–180.
Приказ.
- 494. Pisarkowa Krystyna**, в. бр. 59.
- 495*. Poljanec Radoslav**, Russkaja grammatika dlja každogo, Ruska grammatika za svakoga, ŠK (1983, Zagreb) 268 str.

- 496. Popović Milenko**, Čestice ili postfiksi?, SJ XIII, br. 1–2 (1984, Zagreb) 26–28.
Rezime na ruskom.
- 497. Popowaka-Taborska Hanna**, Archaizmy semantyczne na północno-zachodnio-słowiańskiej peryferii językowej, MJ XXXII–III (1981–82/84) 611–615.
- 498. Pranjić Krunoslav**, Sociolingvistička uvjetovanost dvaju službenih jezika u ČSSR, Jezik 32, br. 1 (listopad 1984, Zagreb) 10–13.
Rezime na engleskom.
- 499. Rehder Peter**, Slavische Mikro-Literatursprachen? ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 665–670.
- 500. Ripka I.**, в. бр. 440.
- 501. Ripka Ivor**, Z problematiki nářečovej lexikológie a lexikografie, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад – Београд) 151–155.
- 502. Ružička R.**, Syntaktische Positionen und syntaktische Merkmale slavischer Gerundien, ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 679–684.
Са литературом.
- 503. Siatkowski Janusz**, Analityczne i syntetyczne nazwy w językach słowiańskich, MJ XXXII–III (1981–82/84) 647–652.
- 504. Smolej Viktor**, в. бр. 483.
- 505. Стаматоски Трајко**, Наставката *-aŕ* во македонскиот и во некои други јужнословенски јазици, MJ XXXII–III (1981–82/84) 653–657.
Примери и од српскохрватскиот и бугарскиот јазик.
- 506. Терзић Александар**, Хијерархија акцената руске реченице у експресивно неутралном говорном акту, ЖЈ Vol XXVI, по 1–4 (1984, Београд) 81–89.
Резиме на руском.
- 507. Těšitelová M.**, в. бр. 421.
- 508. Толстая С. М.**, Союз (частица) *да* в полесских говорах. (К проблеме южнославянско-восточнославянских параллелей), ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 781–788.
- 509. Толстой Н. И.**, Из истории славистики. Опыт карты праславянских диалектов Д. П. Джуровича. 1913. г., ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 789–799.
- 510. Тошовић Бранко**, Историзми и језичка стилизација, ЗМСС 26 (1984) 99–112.
На материјалу романа „Петар Први“ А. Н. Толстоја.
- 511. Ђорџић Бојко**, О сложеним суфиксима, MJ XXXII–III (1981–82/84) 717–721.
Во словенските јазици.
- 512. Urbańczyk Stanisław**, *Prometej Adamustal...*, [um. *Adam wstał...*] czyli o przyswajaniu grecko-lacińskich imion na *-eus*, *-oos* w języku polskim, MJ XXXII–III (1981–82/84) 733–736.
- 513. Фалињска Барбара**, Грижа на полските писатели за народните говори, MJ XXXII–III (1981–82/84) 755–760.

514. **Faßke Helmut**, в. бр. 454.
515. **Feleszko Kazimierz**, в. бр. 433.
516. **Felezsko Kazimierz**, Polish *dwaj, dwóch* and *dwu*, ЗМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 845—850.
Са литературом.
- 517*. **Hayeková M.**, в. бр. 444.
518. **Hamm Josip**, в. бр. 467.
- 519.* **Horák G.**, в. бр. 482.
520. **Hüttl-Folter Gerta**, Prinzipielles zur Untersuchung der neueren russischen Literatursprache, ЗМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 895—898.
521. **Hlavsa Z.**, в. бр. 421.
- 522.* **Hubaček Jaroslav**, в. бр. 422.
523. **Szymczak Mieczysław**, Polski hymn narodowy, MJ XXXII—III (1981—82/84) 823—826.

IV. Етимологија, историја речи, тумачење речи, ономастика, збирке речи

524. **Ajeti Idriz**, Fillimet e studimeve etimologjike në fushë të shqipes ndër gjuhëtarët shqiptarë, SNGJLKSh 9 (1984, Prishtinë) 13—17.
525. **Alirejsović Edina**, Nekoliko crnogorsko-hercegovačkih paralelizama romanskog porijekla, Црногорски говори — зборник радова, Одјељење умјетности ЦАНУ, књ. 3 (1984, Титоград) 217—232.
Резиме на француском.
526. **Babić Stjepan**, в. бр. 1036.
527. **Барјактаровић Данило**, Померање значења код речи, КњЈ год. XXXI, бр. 3—4 (1984, Београд) 40—45.
528. **Барјактаровић Мирко**, Нужност познавања традиционалне културе за лексичка истраживања, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад — Београд) 15—21.
529. **Bezlej France**, Slovensko bekiniti se „igrati se”, JiS XXIX (1983/84) št. 4 str. 118—119.
530. **Bezlej France**, Slovensko pletnja „romarski čoln na Bledu”, JiS XXIX (1983/84) št. 8 str. 294.
531. **Бећар Драгица**, Надимци ученика средње, школе, Прил. ФФНС 20 (1984) 199—208.
532. **Bjelanović Živko**, Struktura antroponimskih varijanti na -(č)ina, ЗМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 85—94.

531. Blažek Václav, Gr. *πίθηκος*, *Linguistica XXIV* (1984) str. 443–447.
 Руска у србохваščини.
534. Божовић Маринко, Сточарска лексика Ибарског Колашина, Прил. ФФНС 20 (1984) 189–192.
535. Boryš Wiesław, Iz arhaičnog domačeg leksika u sjevernim čakavskim govorima, *ČR XII*, br. 1–2 (1984, Split) 135–141.
 Резиме на енглеском.
536. Boryš Wiesław, Još o podrijetlu slavenskih toponima Naklo, Nakla, Nakal, *OJ*, knj. 11, JAZU (1984, Zagreb) 1–9.
 Резиме на руском.
537. Boryš Wiesław, Čakavski semantički arhaizam *lukno* „iznemoglost, slabost”, *ЗМСФЛ XXVII–XXVIII* (1984–1985) 95–97.
- 537.* Воеанас Милан, в. бр. 621.а).
538. Бошњакковић Жарко, в. бр. 545, 546.
539. Brabcová Radoslava, L. Hosák – R. Šrámek: Místní jména na Moravě a ve Slezsku. I. díl A–L. Praha 1970; II. díl M–Ž. Praha 1980, *ЗМСС 26* (1984) 188–189.
 Приказ.
540. Brozović Dalibor, O nazivima majčine dušice u slavenskim dijalektima (a i u slavenskom pjesništvu i folkloru), *MJ XXXII–III* (1981–82/84) 51–62.
541. Букумврић Милета, Из ономастике јужне Метохије, *ОП V* (1984) 413–604.
 Резиме на руском.
- 541.* Вујићки Драгомир, Мјесто ономастике у кругу сродних наука или научних дисциплина и начини биљежења ономастичке грађе, *Гласник Одјелесња умјетности 5*, ЦАНУ (1984, Титоград) 123–132.
542. Вујићки Драгомир, Hidronim Јања (Modran) u Bosni, *MJ XXXXII–III* (1981–82/84) 111–114.
543. Вукадиновић Вилотије, Називи инсеката у говору села Белоња код Сврљига, Прил. ФФНС 20 (1984) 181–187.
544. Вукадиновић Вилотије, Ономастика села Мужиница у општини Сокобања, *Развитак XXIV*, 3 (1984, Зајечар) 90–93.
545. Вуковић Гордана, Бошњакковић Жарко, Недељков Љиљана, Војвођанска коларска терминологија, Нови Сад, Институт за јужнословенске језике, 1984, 258.
546. Вуковић Г., Бошњакковић Ж., Недељков Љ., Називи за запрежну опрему на терену Војводине, *Лексикографија и лексикологија* (1984, Нови Сад – Београд) 27–33.
 Са три карте.
- 547*. Вуковић Гордана, Недељков Љиљана, Речник презимена Шајкашке (XVIII и XIX век), Филозофски факултете, Институт за јужнословенске језике (1983, Нови Сад) 202 стр.
 В. бр. 659.

- 548. Vulić Sanja**, Onomastica Jugoslavica, Bibliografija, sv. 1–10, OJ, knj. 11, JAZU (1984, Zagreb) 265–284.
- 549. Gallis Arne**, Griech. πάθος – slav. *strast* – d. *Leidenschaft* usw. Eine wortgeschichtliche Studie, 35МСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 167–171.
- 550***. **Galica Shyqri**, Toponimet e fshatit Rashnice, Dituria, 2–3 (1983, Prizren) 109–114.
- 551. Gashi Skënder**, O nekim saskim onomastičkim i leksičkim ostacima i o albanско-saskim dodirima na Kosovu, OJ, knj. 11, JAZU (1984, Zagreb) 29–78.
Rezime na njemačkom.
- 552. Георгиевски Георги**, Микротопонимјата на с. Кронцелово (Воденско), М 3 (1983/84) 171–186.
- 553. Georgijević Svetozar**, Prvobitna stočarska terminologija i toponimika, OJ, knj. 11, JAZU (1984, Zagreb) 93–110.
- 554. Gijić Stanislav**, Prilog velebitskoj toponimičkoj gradi, Senjski zbornik, X–XI (1983–1984, Senj) 117–122.
Rezime na италијанском.
- 555. Gluhak Alemko**, Two Nostratic etymologies, Linguistica XXIV (1984) str. 449–453.
Povzetek v srbohrvaščini.
- 556. Godnič-Godini Neva**, Gradivo za kraški leksikon II. Romanizmi oz. furlanizmi, Slovensko morje in zaledje VII (1984) št. 6–7 str. 107–128.
- 557. Grad Anton**, K etimologiji slovenskega toponima Vrhnika, JiS XXIX (1983/84) št. 4 str. 127–128.
- 558. Grybosiova Antonina**, O relacijah v semantičnem polju percepcije z vohom v slovenščini (1), JiS XXX (1984/85) št. 3 str. 75–81.
Prevedel Tone Pretnar. — Nadaljevanje in konec v prihodnjem letu.
- 559. Грковић Милица**, Имена у влашким катунима Призренског властелинства, 35МСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 189–195.
- 560***. **Грковић Милица**, Имена у дечанским хрисовулама, Институт за јужно-словенске језике Филозофског факултета (1983, Нови Сад) 220 стр.
Rezime на енглеском.
В. бр. 656.
- 561. Грковић Милица**, Неке нове појаве у српској антропонимији, ОП V (1984) 211–215.
Rezime на руском.
- 562. Грковић Милица**, Правна и економска терминологија ћирилских повеља и писама XII и XIII века, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад – Београд) 41–46.
- 563. Грковић Милица**, Светислав Мандић, *Чрпе и резе*, Фрагменти старог именника, Београд (Слово љубве), 1981, стр. 240., ЈФ XL (1984) 223–224.
Приказ.
- 564. Desnickaja dr A[gnija]**, Historia e një fjale (lat. *bucca* – shq. *bukë*), SNGJLKSh 9 (1984, Prishtinë) 47–51.

- 565. De Felice Emidio**, Postilla, *Linguistica XXIV* (1984) str. 283–285.
Povzetek v slovenščini. – Dodatek k članku Pavla Merkušja, prav tam str. 275–282
- 566. Doria Mario**, Spigolature toponomastiche carsiche, *Linguistica XXIV* (1984) str. 265–273.
Povzetek v slovenščini.
- 567. Doçi Rexhep**, Disa kompozita në onomastikë, SNGjLKSh 9 (1984, Prishtinë) 167–170.
- 568. Doçi Rexhep**, Emrat vetjakë përkëdhelës e përbuzës ndër shqiptarë dhe ndër disa popuj ballkanikë (Hipokoristična i pejorativna lična imena kod Albanaca i kod nekih balkanskih naroda), GjASShF XIII – 1983 (1984, Prishtinë) 129–143.
Rezime na francuskom.
- 569. Драгин Гордана**, Терминологија коровске флоре у Шајкашкој, Прил. ФФНС 20 (1984) 193–197.
- 570. Златановић Момчило**, Микротопонимија осам насеља у Иногошту, Прил. ФФНС 20 (1984) 157–169.
Насеља: Бојин Дел, Гумериште, Јовац, Островица, Пљачковица, Прибој и Стубал.
- 571. Златановић Момчило**, Топоним Врање, Наше стварање XXXI, 1–2 (1984, Лесковац) 89–90.
- 572. Иванова Олга**, Глас и блискозначните зборови во македонската топонимија, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 253–258.
- 573. Јакопин Франс**, Imena sosednjih prestolnic, *Obzornik XXXII* (1984) št. 1 str. 64–66.
- 574. Јакопин Франс**, Osebna imena na Slovenskem ob prehodu v 16. stoletje, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture XX (1984) str. 276–284.
- 575. Јахић Цезад А.**, Неки хипокористици муслиманских имена оријенталног поријекла у рогачичком и бјелопољском говору, ОП V (1984) 229–240.
Резиме на руском.
- 576. Јовановић Гордана**, Маркација дана и других временских појмова у вези са народним веровањима и обичајима, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад – Београд) 71–82.
У допуњено издање.
- 577. Kelmendi Ahmet**, Rreth disa antroponimeve, patronimeve e nofkave të arbëreshëve të Italisë, SNGjLKSh 9 (1984, Prishtinë) 153–157.
- 578*. Kemura Ibrahim**, Muslimanska imena i njihova značenja, Starješinstvo Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Sloveniji (1983, Sarajevo) 71 str.
У допуњено издање.
- 579. Cortelazzo Manlio**, Cinque etimologie veneziane antiche, *Linguistica XXIV* (1984) str. 255–263.
Povzetek v slovenščini.
- 580. Kreja Boguslaw**, Problem ogólnej klasyfikacji nazw własnych, OJ, knj. 11, JAZU (1984, Zagreb) 79–91.
- 581. Kryeziu Bahdir**, Mikrotoponimia e fshatit Rogaçicë, GjASShF XIII – 1983 (1984, Prishtinë) 291–303.
Grada.

- 582. Kuna Herta**, Jedan neregistrovani glagol, Jezik 32, br. 1 (listopad 1984, Zagreb) 20–21.
Rubrika „Osvrti”.
- 583. Лађевић Милица**, Прилог проучавању наше ходонимије, ОП V (1984) 217–228.
Резиме на руском.
- 584. Лома Александар**, Старим путевима (из средњовековне топонимије ваљевског краја), ОП V (1984) 197–209.
О топонимима *Нејричава*, *Колубара*, *Градац*, *Ожањ*, *Краљев Сито*, *Зебалац*, *Расшава*, *Маркови Чанци* и *Пехар*.
Резиме на немачком.
- 585. Lukenda Marko**, Zemljopisna nomenklatura u srednjovjekovnoj toponimiji Turropolja, Kaj XVII, br. III (1984, Zagreb) 55–63.
- 586. Lutterer Ivan**, Osobní jméno a spolčenský úzus, во: Зборник во чест на Блаже Конески, стр. 129–136.
- 587. Mandić Živko**, Toponimija bošnjačkih Hrvata u Madžarskoj, RCZRV 5 (1984, Vinkovci) 77–105.
Rezime na engleskom.
- 588. Mandić Živko**, Toponimija šokačkih Hrvata u Madžarskoj, OJ, knj. 11, JAZU (1984, Zagreb) 157–261.
- 589. Мандић Светислав**, в. бр. 563.
- 590. Marasović-Alujević Marina**, Romanizmi u graditeljskoj terminologiji u Dalmaciji, CR XII, br. 1–2 (1984, Split) 55–103.
Rezime na talijanskom.
- 591. Маројевић Радмило**, Методолошка питања ономастичких истраживања, Црногорски говори — зборник радова, Одјељење умјетности ЦАНУ, књ. 3 (1984, Титоград) 237–242.
Резиме на руском.
- 592. Маројевић Радмило**, Словенски антропоними, ОП V (1984) 183–185.
Резиме на руском.
- 593. Mastrelli Carlo Alberto**, Interazione latino-sabina: lat. dumus, luma e bulumasa, Linguistica XXIV (1984) str. 111–119.
Povzetek v slovenščini.
- 594. Merku Pavle**, в. бр. 565.
- 595. Merku Pavle**, Vzdevki in priimki, Jadranski koledar 1984. str. 79–8248.
V srednjeveškem Trstu.
- 596. Merku Pavle**, Imena naših krajev, Mladika XXVIII (1984) št. 2–3 str. 27–28, št. 4 str. 49, št. 5–6 str. 71, št. 7 str. 97, št. 8 str. 109, št. 9 str. 127, št. 10 str. 153.
Ricmanje, Boljunec, Gabrovec, Zgonik, Dolina, Glinščica, Slovenski toponimi v Trstu.
- 597. Merku Pavle**, Patronimici in -ič a Trieste nel basso medioevo, Linguistica XXIV (1984) str. 275–282.
Povzetek v slovenščini.

598. Митева Димка, Географските термини во хидронимијата на Струмичко и Радовишко, ЛЗБ ХХХI, 5 (1984) 33–41.

Прилог кон македонската топономастика.

599. Митков Марјанко, Внатрешната форма на таканаречените локални апелативи во топономистичкиот систем, МЈ ХХХII–III (1981–82/84) 491–493.

Примери од македонскиот јазик.

600. Mujaј nr Hasan, Drejtshkrimi i disa toponimeve të Rugovës, Gjuha shqipe 1 (1984, Prishtinë) 27–28.

601. Недељков Љиљана, в. бр. 454, 546, 547, 659.

602. Недељковић Бранислав М., Поменни имена *Кобила*, *Кобилић* у актима Хисторијског архива у Дубровнику у XIV и XV веку, Прил. кв. XLVII и XLVIII, св. 1–4 (1984, Београд) 101–113.

603. Ondruš Šimon, Prvotná motivácia pomenovania jesene u Slovanov a Rimanov, МЈ ХХХII–III (1981–82/84) 451–554.

604. Ondruš Šimon, Slovensko dežela, slovaško dáh in madžarsko vidék, SR XXXII (1984) št. 1 str. 11–17.

Povzetek v angleščini.

605. Orel Vladimir K., Studies in the Albanian vocabulary (Balkan etymologies 76–91), Linguistica XXIV (1984) str. 427–442.

Povzetek v slovenščini.

606. Павловић Звездана, Једна лексема у говорном току, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад – Београд) 117–123.

Аутор прати лексичко-семантички развој фито-лексема *сеиб/сиб*, њену дистрибуцију у дијалектима и улогу у формирању ономастичких јединица са акцентом на чување или упрошћавање иницијалне групе *св-*. Са картом.

607. Павловић Звездана, Топономастичке континуанте индоевропског корена *gʷer-, ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 583–585.

608. Пеев Коста, Поглед врз значењето и образувањето на микротопонимите од Велјуса, во: Акта Велјуса, стр. 201–208.

Резиме на француски.

609. Petrić Perislav, Splitski toponimi, ČR XII, br. 1–2 (1984, Split) 3–27.

Rezime na engleskom.

610*. Petrović Đurdica, Zapisl o Cergi (Čergi), ZNŽO XLIX (1983, Zagreb) 483–504.

611. Петровић Миодраг М., „Челядин“ у Крмчији светог Саве, Прил. кв. XLVII и XLVIII св. 1–4 (1984, Београд) 74–82.

612. Peco Asim, Ne pita se ko se kako krsti, КњЈ год. XXXI, бр. 3–4 (1984, Београд) 77–80.

Између осталог, аутор расправља о терминима *исламизација*, *џоџурица*, *џоџурчењак*, *џоџурчији се*.

613. Пецо Асим, Херцеговачко-дубровачка ономастичка преплитања, ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 615–620.

- 614. Пешкиќан Митар**, Зетско-хумско-рашка имена на почетку турскога доба (трећи део), ОП V (1984) 1–182.
Резиме на руском.
- 615. Пешкиќан Митар**, О опсегу средњовековног Дечанског властелинства, ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 621–623.
Са картом.
- 616. Пешкиќан Митар**, О потреби проучавања македонске ономастичке грађе из турских катастара, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 579–584.
- 617. Реџиќан Митар**, О tzv. albansko-vlaškoj simbiozi, OJ, knj. 11, JAZU (1984, Zagreb) 11–27.
Rezime na нјемачком.
- 618. Пешкиќан Митар**, Стара имена из Трепче и око ње, Михаилу Лалићу у почаст – зборник радова, изд. ЦАНУ (1984, Титоград) 71–76.
- 619. Пиџурица Мато**, Етимологија и значење прилошког *урвом* из паштровских исправа, Гласник Одјелњна умјетности ЦАНУ, књ. 5 (1984, Титоград) 133–141.
- 620. Pižurica Mato**, Etimološke beleške iz pastirske leksike, ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 625–632.
- 621. PL**, Pokažimo već zanimanja za ohranitev avtohtonih imen, Slovenski vestnik XXXIX (1984) št. 29 str. 8.
Na slovenskem Koroškem. – Glej tudi: Feinig, Struška – Kočna, Prav tam št. 46.
- 621.а Prosvjetin imenoslov**, priredio prof. dr. Milan Bosanac, изд. Prosvjeta (1984, Zagreb) 446 str.
Збирка личних имена.
- 622. Прџић Лјубица**, Uticaj мађарског језика на лична имена Bunjevaca u Subotici, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 611–616.
Резиме на енглеском.
- 623. Раденковић Лјубинко**, Имена нечисте силе у народним бајањима, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад – Београд) 141–146.
- 624. Rymut Kazimierz**, Auschwitz–Oświęcim, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 637–640.
Прилог кон полската топономастика.
- 625. Родић Никола**, в. бр. 1178.
- 626. Rube Filipi Amos**, Hidronimija zadarskih otoka, OJ, knj. 11, JAZU (1984, Zagreb) 111–154.
- 627. Rusek Jerzy**, Z historii nazw części ciała w macedońskim i bułgarskim, во: Зборник во чест на Блаже Конески, 215–220.
- 628. Samardžija Marko**, Franjo Tanocki, Rječnik rodbinskih naziva (1983, Osijek), Око XII (16. II 1984, Zagreb) 311.
Приказ.
- 629. Snaj Marko**, Kaj se skriva v besedi volkodlak?, JiS XXIX (1983/84) št. 4 str. 123–126.

630. Соколовски Методија, Личните имиња и називите на населените места и други месности во прилепската нахија во втората половина од XVI век, М 3 (1983/84) 227–282.

Попис ка имињата.

631. Стаматовски Трајко, Проблеми на стандардизацијата на македонската топонимија, ЛЗБ XXXI, 6 (1984) 11–17.

632. Станковска Љубица, Средновековниот топонимски модел во Струмичко, во: Акта Велјуса, стр. 141–146.

Резиме на француски.

633. Стијовић Светозар, Ономастика једног дела поречја Кујавче, ОП V (1984) 313–411.

Резиме на руском.

634. Стијовић Светозар, Старо Ругово у светлу ономастичких података, ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 741–746.

635. Суботић Јелена, Суфикс -јь у неким мјесним именима Његошеве Црне Горе, Црногорски говори – зборник радова, Одјелска уметности ЦАНУ, књ. 3 (1984, Титоград) 205–209.

Резиме на англиском.

636. Тапошки Франјо, в. бр. 628.

637. Толстой Никита Иљич, Блаже – Макариј, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 677–687.

Прилог кон словенската антропонимика.

638. Tomjanović Vaso, O nekim romanizmima u etimološkom rečniku Petra Skoka, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 689–695.

639. Tomić Mile, Antroponimija Srba i Hrvata u Rumuniji, ОП V (1984) 243–312. Граѓа.

640. Tomić Mile, La terminologie géographique chez les Karašovènes, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 697–703.

641. Tomić Mile, O Hrvatima u Rumuniji, ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 801–804.

О антропонимији, са пописом имена и надимака.

642. Feinig Anton, Struška – Kočna, Slovenski vestnik XXXIX (1984) št. 46 str. 3.

643. Фекете Егон, Антропонимски елементи у српскохрватским фразеолошким и гномским обртима, ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 835–843.

644. Filipi Goran, Etimološki prikaz izabranih pojmov iz ribiškega izrazja na slovenski obali, Slovensko morje in zaledje VII (1984) št. 6–7 str. 93–106.

645. Finka Božidar, Ojkonim – ojkonimija, Jezik 32, br. 1 (listopad 1984, Zagreb) 15–16.

Rubrika „Pitanja i odgovori“.

646. Furlan Metka, Praslovensko *plesti „govoriti“ ali luščenje homonimov, JiS XXIX (1983/84) št. 4 str. 120–123.

- 647. Furlan Metka**, Hittite *ḫuelpi-* „young, tender, fresh” and *ie *ḫuḫp-*, **Hluḫp-*, *Linguistica XXIV* (1984) str. 455–466.
Povzetek v slovenščini.
- 648. Hadrovic L.**, Etimologija riječi *pustahija*, ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 869–871.
- 649. Hajdaraj Adem**, Rreth formimit të disa fjalëve popullore të Rugovës (O obrazovanju nekih narodnih reči Rugova), SNGJLKSh 9 (1984, Prishtinë) 175–180, Përparimi 3 (1984, Prishtinë) 429–437.
Sa literaturom.
- 650. Hamp Eric P.**, On the Name *Ohrid*, MJ XXXII–III (1981–82/84) 777–784.
- 651. Hamp Eric P.**, Slavic *(*q*)trъ – bŕuhъ, ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 879–880.
- 652. Hosak L.**, в. бр. 539.
- 653. Цоговић Алија**, Из географске терминологије Проклетија, Прил. ФФНС 20 (1984) 171–180.
- 654. Šašel Jaroslav**, H krajevnima imenoma Emona in Ljubljana, *Linguistica XXIV* (1984) str. 251–253.
Povzetek v nemščini.
- 655. Šivic-Dular Alenka**, Od kod priimek Tulščak?, SR XXXII (1984) št. 3 str. 289–291.
Povzetek v nemščini.
- 656. Šimundić Mate**, Milica Grković: Imena u Dečanskim hrisovuljama, Novi Sad 1983, SR XXXII (1984) št. 2 str. 112–115.
Ocena.
- 657. Šimundić Mate**, Neznana i malo znana hrvatska osobna imena u registru splitskog notara Jakova de Penne, ČR XII, br. 1–2 (1984, Split) 29–53.
Rezime na njemačkom.
- 658. Šimundić Mate**, Nepoznata osobna imena na starohrvatskim arheološkim spomenicima u kninskoj okolici. Časopis za zgodovino in narodopisje n. v. XX (1984) št. 2 str. 186–190.
Povzetek v slovenščini.
- 659. Šimundić Mate**, Rečnik prezimena Šajkaške, SR XXXII (1984) št. 4 str. 385–388.
Ocena: Gordana Vuković, Ljiljana Nedeljkov, Rečnik prezimena Šajkaške (XVIII i XIX vek).
- 660. Šimunović Petar**, Društveni aspekt onomastičkih istraživanja u Hrvatskoj, MJ XXXII–III (1981–82/84) 817–821.
- 661*. Šimunović Petar**, Najbrojnije hrvatsko prezime Horvat, ZNŽO XLIX (1983, Zagreb) 653–659.
- 662. Šrámek R.**, в. бр. 539.
- 663. Schuster-Šewc H.**, Два запажања о српскохрватској етимологији (Србин, Југ, Југовић), НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 319–323.
Резиме на немачком.

664. Schuster-Šewc H., O istoriji i geografiji etničkog imena *Sorb/Serb/Sarbi/Srb(in)*, ЗМФСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 907–913.

V. Невловенски језици

665. Agoston Mihály, Mai magyar írás: helyesírási kézikönyv az általános iskolai nevelés és oktatás felső osztályai és az egységes középfokú nevelés és oktatás számára III izdanje, Zavod za izdavanje udžbenika (1984, Novi Sad) 107 str.

666. Ahmetaj Mehmet, Fjalë e shprehje popullore dhe disa eufemizma, Gjuha shqipe 1 (1984; Prishtinë) 37–39.
Rubrika „Leksičko blago”.

667. Ahmetaj Mehmet, Rreth disa kalkeve dhe fjalëve të huaja, Gjuha shqipe 2 (1984, Prishtinë), 35–37.
Rubrika „Jezik u praksi”.

668. Ajeti Dr. Idriz, в. бр. 705.

669. Ajeti Idriz, Pikëpamjet e klasikëve të marksizmit mbi gjuhën, funksionin dhe rolin e saj, Tubim shkencor – Aktualiteti dhe rëndësia e mendimit dhe e veprimtarisë praktike të Karl Marksit (1984, Prishtinë) 31–35.
Rezime na francuskom.

670. Ajeti dr Idriz, Studime gjuhësore në fushë të shqipes II, izd. Rilindja, Redaksia e botimeve (1984, Prishtinë) 304.

671. (* * *), Aleksandër Xhuvani – Kostaq Cipo: Fillime të stilistikës e të letërsisë së përgjithshme, botoi Rilindja, Prishtinë 1982, Përparimi 1 (1984, Prishtinë) 155–157. Prikaz.

672. Arsenijević Nada S., Gramatika savremenog nemačkog jezika, V izdanje, Naučna knjiga (1984, Beograd) 168 str.

673*. Babić Sava, в. бр. 788.

674. Bajcinca Isa, Gjuha jonë. Gramatika e gjuhës shqipe për klasën VIII të shkollës fillore, izd. Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës (1984, Prishtinë) 112.

675. Bajcinca Isa, Kallëzuesi i përbërë foljor me formen e pjesores në shqipen e sotme letrare (Složeni glagolski predikat sa participskim oblikom u savremenom albanskom književnom jeziku), Gjuha shqipe 2 (1984, Prishtinë) 14–19.

676. Bardhi Mehdi, в. бр. 707.

677. Begolli Menduh, в. бр. 891.

678. Berani Shaqir, Folja *buj* nuk mund të zëvendësohet me foljen *natoj*, Gjuha shqipe 3 (1984, Prishtinë) 51–52.
Rubrika „Pitanja i odgovori”.

679. Berisha mr Sadik, Fjalor praktik drejtshkrimor dhe drejtshqiptimor anglisht-shqip – A practical spelling and pronouncing english – albanian dictionary, izd. Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës (1984, Prishtinë) 240.

- 680. Berlot Anton, Ivan Rebec**, So bili Etruščani Slovani? Branje etruščanskih napisov na slovanski jezikovni podlagi. Koper, Lipa, 1984, 261 str. 8°. B. бр. 874.
- 681. Bilbija Snežana**, Neke nezamjenjivačke upotrebe ličnih zamjenica u savremenom engleskom jeziku, SJ XIII, br. 1–2 (1984, Zagreb) 28–34. Rezime na engleskom.
- 682. Bilbija Snežana**, Obavezne i neobavezne upotrebe anaforičkih ličnih zamjenica za treće lice u savremenom engleskom jeziku, ЖЈ Vol XXVI, no 1–4 (1984, Београд) 54–68. Резиме на енглеском.
- 683. Bilbija Snežana**, Referencijalni potencijal oblika *it* u savremenom engleskom jeziku, FP vol. 22 бр. 1–4 (1984, Београд) 49–57. Резиме на енглеском.
- 684. Bogaj Halil**, Fjalë e shprehje të rralla nga Drenica, Gjuha shqipe 3 (1984, Prishtinë) 35–37. Rubrika „Leksičko blago”.
- 685. Bogaj Halil**, Material leksikor nga Drenica, Gjuha shqipe 2 (1984, Prishtinë) 40–44.
- 686. Bračić Stojan**, Zur Schichtung der gegenwärtigen deutschen Nationalsprache unter besonderer Berücksichtigung des Substandards, Linguistica XXIV (1984) str. 415–425. Povzetek v slovenščini.
- 687. Brada Riza**, в. бр. 820.
- 688. Brada Riza e Nushi Musa**, Gjuha jonë. Gramatika e gjuhës shqipe për klasën III të shkollës fillore, botim i shtatë, izd. Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës (1984, Prishtinë) 116.
- 689*. Britha Jolanda — Grgić Berislav**, English Grammar for Everybody — engleska gramatika za svakoga, ŠK (1983, Zagreb) 192 str.
- 690. Buchholz Oda**, Aspekte të zhvillimit të leksikut shoqëror në gjuhën letrare shqipe, SNGjLKSh 9 (1984, Prishtinë) 95–99.
- 691. Buchholz Oda**, Kallëzuesori në gjuhën shqipe (në krahasim me gjermanishten), SNGjLKSh 9 (1984, Prishtinë) 53–60.
- 692. Bunjaku Shaban**, Ta pasurojmë dhe spastrojmë edhe terminologjinë tonë mjekësore, Gjuha shqipe 1 (1984, Prishtinë) 20–23.
- 693. Çabej Eqrem**, Për pastërtinë e gjuhës (O čistoti jezika), Gjuha shqipe 3 (1984, Prishtinë) 5–13.
- 694. Cenaļ All**, Fjalë e shprehje të rralla nga rrethi i Ulqinit, Gjuha shqipe 3 (1984, Prishtinë) 38–41. Rubrika „Leksičko blago”.
- 695. Cikuli Nikoleta**, в. бр. 768.
- 696. Ciliberti Anna**, в. бр. 869.

- 697. Cortiade Marcel**, Gjuha rome (Fonetika, fonologjia, shkrimi), Përparimi 4 (1984, Prishtinë) 617–643.
Sa indeksom romskih i albanskih reči.
Rezime na engleskom.
- 698. Coute Bernard**, в. бр. 728.
- 699. Čaušević Ekrem**, Semantička analiza intencionala-futura u savremenom turskom jeziku, Prilozi za orijentalnu filologiju, 32–33 (1984, Sarajevo) 27–50.
Резиме на француском.
- 700. Črnja Zvane**, Poligloto el Riga, prev. Ivo Borovečki, Most, I–2 (1984, Zagreb) 145–148.
- 701. Daka P.**, в. бр. 809.
- 702. Demirović Idris**, Uvod u kur'ansko pismo, Starješinstvo Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Sloveniji (1984, Sarajevo) 75 str.
- 703. Десницкая А. В.**, К вопросу о значении и происхождении категории адмиратива в албанском языке, МЖ XXXII–III (1981–82/84) 171–186.
- 704. Dobrenov dr Marija**, Lokalno i temporalno pozicioniranje pomoću nekih determinatora u nemačkom jeziku, ЖЈ Vol XXVI, no 1–4 (1984, Београд) 105–108.
Резиме на немачком.
- 705. Doçi Rexhep**, Dr. Idriz Ajeti, Studime gjuhësore në fushë të shqipes, I, Prishtinë 1982, GJASShF XIII – 1983 (1984, Prishtinë) 231–314.
Приказ.
- 706. Drašković Vlado**, Sur le sens de proximité de l'ancienne préposition a(d) devant les noms de villes, Linguistica XXIV (1984) str. 193–201.
Povzetek v srbohrvaščini.
- 707. Drini Sulejman – Bardhi Mehdi**, Mësojmë shqip (Uçimo albanski) për klasën IV të shkollës fillore, botim i tretë, izd. Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore KSA të Kosovës (1984, Prishtinë) 148.
- 708*. Dukat Zdeslav**, Gramatika grčkog jezika, ŠK (1983, Zagreb) 410 str.
- 709. Dykro Osvald – Todorov Cvetan**, Fjalori enciklopedik i shkencave të ligërrimit, izd. Rilindja – Redaksia e botimeve (1984, Prishtinë) 510.
Preveo sa francuskog dr Rexhep Ismajli.
- 710. Đokaj Đerđ**, Neke karakteristike govora Albanaca u Crnoj Gori i uzajamni uticaji snogorskih i albanskih govora, Црногорски говори – зборник радова, Одјелње умјетности ЦАНУ, књ. 3 (1984, Титоград) 179–187.
Резиме на енглеском.
- 711. Đukanović dr Jovan**, в. бр. 835.
- 712. Đukić Aleksandar**, Konačno: Jedan uvod u romansku lingvistiku. Mitja Skubic, Uvod v romansko jezikoslovje, Filozofska fakulteta Univerze Edvarda Kardelja, Oddelek za romanske jezike in književnosti, Ljubljana 1983, FP vol. 22 br. 1–4 (1984, Beograd) 66–67.
Приказ.
- 713. Feka Th.**, в. бр. 809.

714. Fiedler Wilfried, Disa aspekte në lidhje me zhvillimin e terminologjisë së gjuhësisë në gjuhën shqipe, SNGjLKSht 9 (1984, Prishtinë) 107–111.

715*. Filipović Rudolf, An Outline of English Grammar, Osnove engleske gramatike, ŠK (1983, Zagreb) 192 str.

716*. Fjalor drejtahkrimor i gjuhës shqipe, Rilindja (1983, Prishtinë) 848 str.

717. (* * *), Fjalor me emra njerëzish: Emra njerëzish mbi bazën e gjuhës shqipe, Gjuha shqipe 3 (1984, Prishtinë) 53–57.

718. Frau Giovanni, Una inedita versione càmrica ottocentesca della Parabola del figliuol prodigo, *Linguistica XXIV* (1984) str. 287–302.
Povzetek v slovenščini.

719. Gjevori Mehmet, Rreth përdorimit pa vend të foljes *gjykoj*, Gjuha shqipe 2 (1984, Prishtinë) 62–63.
Rubrika „Pitanja i odgovori”.

720. Gjevori Mehmet, Rreth përdorimit pa vend të fjalës *tejkaloj*, Gjuha shqipe 3 (1984, Prishtinë) 25–26.
Rubrika „Jezik u praksi”.

721. Gjevori Mehmet, Të dallohet kuptimi i fjalëve *përshkruaj e kopjoj*, Gjuha shqipe 1, (1984, Prishtinë) 48–49.
Rubrika „Pitanja i odgovori”.

722. Gjevori Mehmet, T’i shmangemi përkthimit të fjalëpërfjalshëm, Gjuha shqipe 2 (1984, Prishtinë) 33–34.
Rubrika „Jezik u praksi”.

723. Gjuha shqipe 1, izd. Instituti Albanologjik (1984, Prishtinë) 62.

724. Gjuha shqipe 2, izd. Instituti Albanologjik (1984, Prishtinë) 68.

725. Gjuha shqipe 3, izd. Instituti Albanologjik (1984, Prishtinë) 62.

726. Gjurmime albanologjike. Seria e shkencave filologjike XIII – 1983, izd. Instituti Albanologjik (1984, Prishtinë) 328.

727. Goçi Ibrahim, Material leksikor nga krahinat, GjASShF XIII – 1983 (1984, Prishtinë) 283–289.
Grada.

728. Grahek Sanja, Jacqueline Pinchon, Bernard Coute, *Le système verbal du français. Description et applications pédagogiques.* – Paris, Nathan, 1981. 255 стр., ЖЖ Vol XXVI, no 1–4 (1984, Београд) 142–144.
Прказ.

729*. Grgić Berislav, B. бр. 689.

730. Hajdaraj mr Adem, Drejtëpërdorimi i shkurtesave të tipit me nistore, Gjuha shqipe 2 (1984, Prishtinë) 38–39.
Rubrika „Jezik u praksi”.

731. Hajra Hajrullah, Drejtshkrimi dhe drejtshqiptimi i disa fjalëve të huaja (Pravopis i pravilan izgovor nekih stranih reči), Gjuha shqipe 3 (1984, Prishtinë) 27–28.
Rubrika „Jezik u praksi”.

- 732. Halimi mr Mehmet**, Kultura e gjuhës në mjetet e informimit gojor, Gjuha shqipe 1 (1984, Prishtinë) 31–32.
Rubrika „Jezik u praksi”.
- 733. Halimi Mehmet**, Mënyrat dhe tipat e fjalëformimit të Fjalorit të Kristoforidhit, GjASShF XIII — 1983 (1984, Prishtinë) 153–177.
Rezime na francuskom.
- 734. Ham Josip**, Jezična politika u Austriji s posebnim osvrtom na gradišćansko-hrvatsku i slovensku manjinu, Šveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 67–72.
Резиме на њемачком.
- 735. Handžić Mehmed**, в. бр. 866.
- 736. Hasimja Mazllum**, в. бр. 761.
- 737. Haxhillazi P.**, в. бр. 809.
- 738. Hidi A.**, в. бр. 809.
- 739. Hietsch Otto**, Productive second elements in nominal compounds: the matching of English and German, Linguistica XXIV (1984) str. 391–414.
Povzetek v slovenščini.
- 740. Horetzky Edita**, Précis pratique de grammaire française—Osnove francuske gramatike, ŠK (1984, Zagreb) 186 str.
- 741. Hoxha mr Esat**, Metodika e gjuhës dhe e letërsisë shqipe (Dispensë për studentët e SHLP), izd. Universiteti i Kosovës — Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore KSA të Kosovës (1984, Prishtinë) 192.
Skripta.
- 742. Hubbard Ph.**, в. бр. 750.
- 743. Ineichen Gustav**, Pour une caracterisation typologique du français, Linguistica XXIV (1984), 11–26.
Povzetek v slovenščini.
- 744. Iordache Roxana**, L’infinitif dans les oeuvres de Jordanes, Linguistica XXIV (1984) str. 121–157.
Povzetek v romunščini.
- 745. Islamaј Shefkije**, Çështje të sinonimisë stilistikore në gjuhën shqipe, GjaSShF XIII — 1983 (1984, Prishtinë) 113–128.
Rezime na francuskom.
- 746. Islamaј mr Shefkije**, Vepër me interes për gjuhësinë shqiptare (Dr. Ruzhdi Ushaku, „Kërkime filologjike”, Prishtinë), Gjuha shqipe 2 (1984, Prishtinë) 51–54.
Prikaz.
- 747. Islami Sami**, Rreth disa shmangiesh gjuhësore në mjetet e informimit (O nekim jezičkim odstupanjima u informativnim sredstvima), Gjuha shqipe 3 (1984, Prishtinë) 29–30.
Rubrika „Jezik u praksi”.
- 748. Ismajli Rexhep**, в. бр. 808.
- 749. Ismajli Rexhep**, Ndryshime fonetike të vona të shqipes dhe të rumanishtes Prishtinë) 40–42.

750. Ismajli dr Rexhep, Shqipja standarde në SHBA (Leonard Newmark, Ph. Hubbard dhe P. Prifti: Standard Albanian, a reference grammar for students, Stanford University Press, California, 1982, 347 faqe të formatit të madh), Gjuha shqipe 1 (1984, Prishtinë) 40-42.

Ocena.

751. Ismajli Rexhep, Sistemi i bashkëtingëllore të gjuhës së „Kuvendit të Arbënit” (1706), GJASShF – 1983 (1984, Prishtinë) 33–52.

Rezime na francuskom.

752. Itkonen Terho, Finnisch: Eine agglutinierende Sprache?, ЗМСФЛ XXVII—XXVIII (1984–1985) 281–289.

753. Јанева Марија, Изразување на категоријата повторливост во англискиот јазик, ГЗБФилолФУС 7 (1981/84) 35–58.

Резиме на англиски.

754. Јанко Антон, Reforma nemškega pravopisa, Vestnik (Društvo za tuje jezike in književnosti SRS) XVIII (1984) št. 1–2 str. 50–61.

755. Јерnej Јосип, Grammatica italiana per tutti – Talijanska gramatika za svakoga, ŠK (1984, Zagreb) 196 str.

756. Kalogjera Damir, Bilješka o Orwellu i engleskom jeziku u 1984. godini, SJ XIII, br. 3–4 (1984, Zagreb) 170–172.

Rezime na engleskom.

757. Karamehmedović Muhamed, Sarajevska hagada. Povodom izlaska prvog cjelovitog pretiska „Sarajevske hagade”, u izdanju „Svjetlosti”, Odjek XXXVII br. 12 (1984, Sarajevo) 14–16.

Прказ.

758.* Karlovčan Vjekoslav, A survey of english grammar II, Sveučilište, Filozofski fakultet (1983, Zagreb) 134 str.

759.* Keck Balázs, в. бр. 788.

760. Kelmendi Ahmet, в. бр. 799, 800.

761. Kelmendi Ahmet–Hasimja Mazllum, Gjuha jonë. Gramatika e gjuhës shqipe (sintaksa) për klasën VII të shkollës fillore, izd. Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës (1984, Prishtinë) 120.

762. Keta B., в. бр. 809.

763. Király Péter, Die Sprachprobleme der Gemeinde der Griechen in Pest, MJ XXXII–III (1981–82/84) 339–346.

764. Kola J., в. бр. 809.

765. Komac Polona, Angleška slovnica po naše, III izdanje, Cankarjeva založba (1984, Ljubljana) 124 str.

766. Končarević Jelena, Frekvencija predložnog infinitiva sa „zu” i infinitivnih konstrukcija u savremenom nemačkom jeziku nekih društvenih nauka, ЖЈ Vol XXVI, no 1–4 (1984, Београд) 108–117.

Резиме на немачком.

767. Kostallari A., в. бр. 809.

- 768. Kostallari Androkli, Lafe Emil, Totoni Menella, Cikuli Nikoleta,** Gjuha letrare shqipe. Elemente të normës së sotme letrare, izd. Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës (1984, Prishtinë) 260.
- 769. Krašovec Jože,** Polarno izražavanje v psalmu 139. Bogoslovni vestnik XLIV (1984) št. 2 str. 117–135.
Povzetek v angleščini. Materijal v hebrejščini.
- 770. Krivenjeva Mustafë,** Disa gabime drejtshkrimore në hartimet e nxënësve (Neke pravopisne greške u pismenim zadacima učenika), Gjuha shqipe 3 (1984, Prishtinë) 31–34.
Rubrika „Jezik u praksi“.
- 771. Kurti Bajram,** Për një njësim dhe bashkërendim të mirëfilltë në fushën e terminologjisë gjeografike, Gjuha shqipe 2 (1984, Prishtinë) 25–29.
- 772. Lafe E.,** в. бр. 768, 809.
- 773. Leka F.,** в. бр. 809.
- 774. Lichem Klaus,** Cenni su Dante e la „lingua parlata“, RMSDSS II, JAZU (1984, Zagreb) 777–786.
- 775. Lloshi Xh.,** в. бр. 809.
- 776. Magdu Lia,** Fapte de limba si procedee stilistice in romanul „Fata cu ochi mirati“ de Miu Margineanu, Lumina XXXVIII, 3 (1984, Pančevo) 43–62.
- 777. Magdu Lia,** Observatii de stil pe marginea prozei liu Mihai Avramescu, Lumina XXXVIII, I (1984, Pančevo) 13–30.
- 778. Magdu Lia,** Regionalni rumunski govori i jezik lepe književnosti, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 97–103.
Резиме на француском.
- 779. Maloku mr Ahmet,** Fjalë të rralla nga disa katunde të Kosovës, Gjuha shqipe 2 (1984, Prishtinë) 45–46.
Rubrika „Leksičko blago“.
- 780. Mánczak Witold,** Sonorisations irrégulieres dans les langues indo-européennes, MJ XXXII–III (1981–82/84) 433–439.
- 781. Marčetić Nikola,** O afričkim jezicima, Most XI, 51–52 (1984, Mostar) 61–64.
- 782. Matijević Zdravka,** Sanskrt i indijska civilizacija, Književna smotra XVI, 53 (1984, Zagreb) 33–38.
Са литературом.
- 783. Medici Mario,** Ancora sulla coordinazione di indicativo e congiuntivo nelle „Satire“ dell 'Ariosto, Linguistica XXIV (1984) str. 247–249.
Povzetek v slovenščini.
- 784. Mehdiu mr Feti,** Drejtshkrimi i disa emrave arabë në gjuhën shqipe, Gjuha shqipe 1 (1984, Prishtinë) 24–26.
- 785. Messner Dieter,** Semi-palavras em português, Linguistica XXIV (1984) str. 159–170.
Povzetek v slovenščini.

786. Mihailović Ljubomir, Kvantitativna analiza dvočlanih fonemskih nizova na početku engleskih reči, ЗбМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 487–493.

787. Mihailović dr Ljubomir, The distribution of phonemes in modern English, II izdanje, Filološki fakultet (1984, Beograd) 293 str.

788. Mikeš Melánia, Keck Balázs, Babić Sava, Magyar nyelv irodalom és hungarológiai kutatások (1983, Ujvidék) 76 str.

789. Milani Kruljac Nelida, Caratterizzazione sociolinguistica – Sociolinguističko određenje (dio teme: O kulturi talijanske narodnosti u Jugoslaviji – Della cultura del gruppo nazionale italiano in Jugoslavia), Dometi XVII, br. 11 (1984, Rijeka) 7–13, 14–19.

790. Mindak Jolanta, Nomina essendi në gjuhën shqipe, SNGjLKSh 9 (1984, Prishtinë) 139–142.

791. Mirdita Zef, Çështje të terminologjisë shkencore në fushën e historisë së kohës së vjetër dhe të arkeologjisë, SNGjLKSh 9 (1984, Prishtinë) 77–87. Përparimi 5 (1984, Prishtinë) 733–747.

Rezime na engleskom.

792.* Mirić Vera, в. бр. 838.

793.* Molnár Csikós László, A határozós szerkezetek kérdésej a vajdasági magyar nyelvben (Problemi adverbijalnih sintagma i mađarskom jeziku u Vojvodini), Hungarológiai Közlemények 15, 57 (1983) 571–602.

Резимеи на српскохрватском и енглеском.

794. Muftić Teufik, O semantici arapskog „idafata”, Prilozi za orijentalnu filologiju, 32–33 (1984, Sarajevo) 1–16.

Резиме на енглеском.

795. Mujaž Hasan, Rreth përdorimit të disa fjalëve dhe të parashtesave të huaja në gjuhën shqipe (O upotrebi stranih reči i predmetaka u albanskom jeziku), SNGjLKSh 9 (1984, Prishtinë) 171–174.

796. Mujić Muhamed A., Ismu 1-fäil u savremenom arapskom jeziku, Prilozi za orijentalnu filologiju, 32–33 (1984, Sarajevo) 17–26.

Резиме на енглеском.

797. Mulaku Latif, Formimi i emrave me prapashtesën -shmëri, Jehona XII, 5 (1984, Skopje) 52–59.

798. Mulaku Latif, Formimi i emrave me prapashtesën -shmëri (Obrazovanje imenica sa sufiksom -shmëri), SNGjLKSh 9 (1984, Prishtinë) 101–106.

799. Mulaku Latif–Kelmendi Ahmet, Gjuha jonë. Gramatika e gjuhës shqipe për klasën VI të shkollës fillore, botim i gjashtë, izd. Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës (1984, Prishtinë) 184.

800. Mulaku Latif–Kelmendi Ahmet, Gramatika e gjuhës shqipe (fonetika e morfologjia) për klasën I të arsimit të mesëm të orientuar, botim i dytë i përmirësuar e i plotësuar, izd. Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës (1984, Prishtinë) 218.

801. Mulaku mr Ragip, Keqpërdorimi i shumësit të disa emrave dhe mbiemrave, Gjuha shqipe 1 (1984, Prishtinë) 33–36.
Rubrika „Jezik u praksi”.

- 802. Mulaku Ragip**, Koha e pakryer e dëftores në shkrimet e autorëve të vjetër të Veriut, GJASShF XIII — 1983 (1984, Prishtinë) 205–216.
Rezime na francuskom.
- 803. Mulaku mr Ragip**, Leksiku i shkrimtarëve të vjetër veriorë në Fjalorin e Kristoforidhit, Gjuha shqipe 3 (1984, Prishtinë) 14–19.
- 804. Mulaku mr Ragip**, Ndikimi i disa formave dialektore në sistemin foljor në praktikën e sotme shkrimore (Uticaj nekih dijalekatskih oblika na glagolski sistem u sadašnjoj pisanoj praksi), Gjuha shqipe 2 (1984, Prishtinë) 20–24.
- 805. Mulaku Ragip**, Probleme aktuale të kulturës së gjuhës shqipe, Instituti Albanologjik i Prishtinës, Prishtinë 1983, f. 400, GJASShF XIII — 1983 (1984, Prishtinë) 307–311.
Prikaz.
- 806. Muljaku Ljatif**, Južnoslovenski sufiksi *-ica*, *-ina*, *-iste* u severnim albanskim govoritama, Црногорски говори — зборник радова, Одјелње уметности ЦАНУ, књ. 3 (1984, Титоград) 173–178.
Резиме на немачком.
- 807. Munishi mr Zijadin**, Gjuha shqipe dhe kultura e të shprehurit për klasën III–IV të arsimit të mesëm të orientuar, izd. Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës (1984, Prishtinë) 148.
- 808. Murati mr Qemal**, Dorëshkrimi i Grotaferratës si vepër e parë e gramatologjisë sonë (Rexhep Ismajli, Gramatika e parë e gjuhës shqipe, botoi Redaksia e botimeve e Rilindjes, Prishtinë 1982, f. 286), Gjuha shqipe 1 (1984, Prishtinë) 43–44.
Prikaz.
- 809. Murati Qemal**, Fjalor i gjuhës së sotme shqipe (Hartuar nga: A. Kostallari, J. Thomaj, Xh. Lloshi, M. Samara, J. Kola, P. Daka, P. Haxhillazi, H. Shehu, F. Leka, E. Lafe, K. Sima, Th. Feka, B. Keta, A. Hidi. Ribotoi Redaksia e botimeve të „Rilindjes” Prishtinë 1981, sipas botimit të Akademisë së Shkencave të RPSSH — Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Tiranë 1980, f. 2273), GJASShF XIII — 1983 (1984, Prishtinë) 305–307
Prikaz.
- 810. Murati mr Qemal**, Tekst i mirë praktik për përvetësimin e normës letrare (Mr. Fadil Sulejmani, „Praktikumi i gjuhës së sotme letrare shqipe”, ribotoi Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës, Prishtinë, 1984), Gjuha shqipe 3 (1984, Prishtinë) 42–45.
Prikaz.
- 811. Murati mr Qemal**, Terminologjia gjuhësore shqipe në Gramatikën e serbo-kroatishes të Selman Rizës, Gjuha shqipe 1 (1984, Prishtinë) 15–19.
- 812. Murati mr Qemal**, Udhëzues i drejtpërdrejtë në fushën e normëzimit të gjuhës sonë letrare („Fjalor drejtshkrimor i gjuhës shqipe”, ribotoi Redaksia e botimeve e Rilindjes, Prishtinë, 1983, f. 848), Gjuha shqipe 2 (1984, Prishtinë) 55–57.
Prikaz.
- 813. Murati mr Qemal**, Vepër e çmueshme në themelet e kulturës shqiptare (Frang Bardhi, Fjalor latinisht-shqip 1635; botoi Redaksia e botimeve e Rilindjes, Prishtinë, 1983), Gjuha shqipe 1 (1984, Prishtinë) 45–47.
Prikaz.
- 814. Musić Srdan**, в. бр. 859.
- 815. Nehring Gerd-Dieter**, Mbi ndarjen e kompozitave mbiemërore shqipe sipas tipave kryesorë funksionalo-semantikë të fjalëformimit, SNGjLKSh 9 (1984, Prishtinë) 125–137.

- 816. Newmark Leonard**, в. бр. 750.
- 817. Nežirović Muhamed**, Orijentalni i slavenski leksički elementi u jevrejsko-španjolskom govoru u Bosni, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 603–609.
Резиме на француском.
- 818. Nushi Musa**, в. бр. 688.
- 819. Nushi Musa**, Kontributi i Sami Frashërit për terminologjinë gramatikore të gjuhës shqipe, SNGjLKSh 9 (1984, Prishtinë) 163–165.
- 820. Nushi Musa e Brada Riza**, Gjuha jonë. Gramatika e gjuhës shqipe për klasën IV të shkollës fillore, botim i gjashtë, izd. Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës (1984, Prishtinë) 132.
- 821. Nushi dr Pajazit**, Perceptimi i shkronjave të alfabetit të gjuhës shqipe dhe lexueshmëria e tyre, Përparimi 6 (1984, Prishtinë) 879–918.
Sa literaturom.
- 822. Okara Gabriel**, Afrički govor – engleske reči, prev. Nikola Marčetić, Most XI, 51–52 (1984, Mostar) 64–65.
- 823. Orešnik Janez**, The origin of the cliticness of the West Germanic definite article: the case of Beowulf, Linguistica XXIV (1984) str. 383–389.
Povzetek v slovenščini.
- 824. Papić Marko**, в. бр. 878.
- 825. Papić dr Marko**, Gramatika francuskog jezika: strukturalna, morfosintaksa, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva (1984, Beograd) 290 str.
- 826. Pašić Muhamed**, в. бр. 866.
- 827. Peixoto da Fonseca Fernando Venancio**, Phonétique syntactique en ancien portugais, Linguistica XXIV (1984) str. 171–176.
Povzetek v slovenščini.
- 828. Penavin Olga**, в. бр. 899.
- 829. Penavin Olga**, Pouke iz dijalektološkog atlasa madarskog jezika u Slavoniji, ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 593–601.
- 830. Penavin Olga**, Prilozi istraživanju jezičkih kontakata u vojvodanskim madarskim dijalektima, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 25–34.
Резиме на енглеском.
- 831. Pinchon Jacqueline**, в. бр. 728.
- 832. Pogačnik Vladimir**, Sintaktične omejitve nenormiranega besednjaka v francoščini, Vestnik (Društvo za tuje jezike in književnosti SRS) XVIII (1984) št. 1–2 str. 39–49.
- 833. Poloska Agim**, Disa çështje aktuale të gjuhësisë strukturale, Jehona XXII, 1–2 (1984, Skopje) 121–128.
Са литературом.
- 834. Poloska Agim**, Kompozitat ne Fjalorin e Konstandin Kristoforidhit, ГЗБ ФилолФУС 7 (1981/84) 155–158.
Резиме на македонски.

835. Popović B., Dr Jovan Đukanović i dr Zoran Žiletić: *Gramatika nemačkog jezika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd 1983, 152 str., ЖЈ Vol XXVI, no 1-4 (1984, Beograd) 137-138.

Приказ.

836. Popović Branislava, Pojam rečeničnog segmenta u savremenoj nemačkoj lingvistici, FP vol. 22 br. 1-4 (1984, Beograd) 35-47.

Резиме на немачком.

837. Popović mr Mihailo, Vrednosti i upotrebe futura i bliskog futura u francuskom jeziku, ЖЈ Vol XXVI, no 1-4 (1984, Beograd) 26-40.

Резиме на француском.

838.* Popović Ljubica, Mirić Vera, Gramatika engleskog jezika sa vezbanjima, Naučna knjiga (1983, Beograd) 295 str.

839. Prifti P., в. бр. 750.

840*. Probleme aktuale të kulturës së gjuhës shqipe: simpozium shkencor i mbajtur në Prishtinë më 15. 16 dhe 17 dhjetor 1980, Instituti albanologjik (1983, Prishtinë) 399 str.

841. Qosja Rexhep, в. бр. 884.

842.* Qosja Rexhep, Estetika e gjuhës së Sami Frashërit, Jeta e re XXXIV, 5 (1983, Prizren) 861-890.

843. Qosja Rexhep, Nociione të reja albanologjike, izd. Instituti Albanologjik 1983 (1984, Prishtinë) 326.

844. Qosja Rexhep, Prej gjuhëve të huaja deri te gjuha shqipe, Fjala XVII, 18 (1984, Prishtina) 4-5.

845. Qosja Rexhep, Zhvillimi dhe përsosja e gjuhës shqipe në periudhën e romantizmit (Razvítak i usavršavanje albanskog jezika u doba romantizma), SNGjLKSh 9 (1984, Prishtinë) 19-34.

846. Rajić Ljubica, Jezici i nacije u Skandinaviji, Sveake, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5-6 (1984. Sarajevo) 113-120.

Резиме на енглеском.

847. Raka Fadil, Hyrje në historinë e gjuhës, letrare shqipe, 1983, izd. Universiteti Kosovës - Fakulteti Filozofik (1984, Prishtinë) 242.

Skripta.

848. Raka mr Fadil, Kontributi i prof. Eqrem Çabejt për zhvillimin e gjuhës letrare shqipe, Përparimi 1 (1984, Prishtinë) 85-94.

849. Raka Fadil, Rreth disa problemeve të zhvillimit të terminologjisë së gjuhës letrare shqipe në kohën e Rilindjes Kombëtare Shqiptare, SNGjLKSh 9 (1984, Prishtinë) 143-151.

850. Ramaj mr Abdyl, Për një përcaktim e saktësim më adekuat të terminologjisë didaktike që ka të bëjë me tekstin shkollor, Libri shkollor 1, 1984 - Buletin i Entit të Teksteve dhe të Mjeteve Mësimore të KSA të Kosovës (1984, Prishtinë) 69-87.

851. Rapp Nada, Australian Shock, SJ XIII, br. 3-4 (1984, Zagreb) 173-183.

- 852. Rebec Ivan**, в. бр. 680, 874.
- 853. Renzi Lorenzo**, La tipologia dell' ordine delle parole e le lingue romanze, *Linguistica XXIV* (1984) str. 27–59.
Povzetek v slovenščini.
- 854. (* * *)**, Rexhep Ismajli, Gramatika e parë e gjuhës shqipe (Botim kritik, me studim, transkriptim), „Rilindja”, Prishtinë, 1982, fq. 286, Përparimi 3 (1984, Prishtinë) 484–486.
Prikaz.
- 855. Robert Shaaban**, Narodni jezik, prev. Nikola Marčetić, Most XI, 51–52 (1984, Mostar) 65–66.
Превод са свахилија.
- 856. Samara M.**, в. бр. 809.
- 857. Sawicka Irena**, Edhe një herë për grupet e bashkëtingëlloreve të tipit nazal + okluziv në gjuhën shqipe, *GjASShF XIII* – 1983 (1984, Prishtinë) 79–92.
Rezime na engleskom.
- 858. Sau Silvano**, La socializzazione della lingua italiana, *La voce del popolo XL* (1984, Rijeka) 27.
- 859. Savić dr Momčilo, Musić Srdan**, Staroitalijanski tekstovi (XIII i početak XIV veka) sa uvodnim beleškama, komentarom i rečnikom, *Filološki fakultet* (1984, Beograd) 161 str.
- 860. Sedaј dr Engjëll**, Gjuha latine për klasën III dhe IV të arsimit të mesëm të orientuar, botim i tretë, izd. Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës (1984, Prishtinë) 216.
- 861. Sejdiu Shefki**, Fjalorth etnobotanik i shqipes, izd. Rilindja – Redaksia e botimeve (1984, Prishtinë) 348.
- 862. Sejdiu Shefki**, Raporte inkluzivo-hiponomike (të gjinisë) në taksohominë popullore të shtazëve shtëpiake në Llap, *GjASShF XIII* – 1983 (1984, Prishtinë) 65–78.
Sa literaturom.
Rezime na francuskom.
- 863. Seminari Ndërkombëtar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare 9**, izd. Universiteti i Kosovës – Fakulteti Filozofik (1984, Prishtinë) 264.
- 864. Shala Demush**, Kontributi i De Radës në folkloristikën shqiptare, *SNGjLKSh 9* (1984, Prishtinë) 225–232.
- 865. Shehu H.**, в. бр. 809.
- 866. Sikirić dr Šaćir, Pašić Muhamed, Handžić Mehmed**, Gramatika arapskog jezika I–II (I: Gramatika i vježbenica sa rječnikom, II: Sintaksa i čitanka sa rječnikom), V izdanje, Starješinstvo islamske zajednice Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije (1984, Sarajevo) 289+296 str.
- 867.* Silling István**, A rövid és hosszú megánhangzófonémák rendszere a szilágyi nyelvjárásban (Sistema kratkih i dugih vokala-fonema u narečju Svilojeva), *Hungarológiai Közlemények 15, 57* (1983) 625–630.
Резимеи на српскохрватском и енглеском.
- 868. Sima K.**, в. бр. 809.

869. Sironić-Bonefatić Nives, Anna Ciliberti — Giovanna Stefancich; *Come leggere l'Italia d'oggi*, Zanichelli, Bologna, 1983, SJ XIII, br. 1–2 (1984, Zagreb) 97–99. Prikaz.

870. Sitov Aleksej, Refleksi i mbaresës sekondare indoevropiane të vetës së parë njehës në sistemin foljor të gjuhës shqipe, SNGjLKSh 9 (1984, Prishtinë) 61–64.

871. Skubic Mitja, v. бр. 712.

872*. Skubic Mitja, Note asupra utilizării infinitivului in limbile romanice, *Analele Societății de limba română*, 11–12 (1983, Zrenjanin) 195–196.

873. Snoj Marko, Indoeuropean *e in Luvian, *Linguistica XXIV* (1984) str. 467–476.
Povzetek v slovenščini.

874. Snoj Marko, So bili Etruščani Slovani? Ob knjigi Antona Berlota in Ivana Rebeca, *Naši razgledi XXXIII* (1984) št. 24 str. 714–715.

Oцена: Anton Berlot, Ivan Rebec, *So bili Etruščani Slovani? Branje etruščanskih napisov na slovanski jezikovni podlagi*. Koper 1984.

875. Stefancich Giovanna, v. бр. 869.

876. Stojanović Časlav, Intonacija i funkcija, *Godišnjak SDPLJ*, 7–8 (1984, Sarajevo) 300–307.

О односу интонације и функције у енглеском језику.
Резиме на енглеском.

877. Sučić dr Vlado, Francuski temporalni veznički izrazi s imenicom u osnovi, *ЖЈ Vol XXVI*, no 1–4 (1984, Београд) 5–17.
Резиме на француском.

878. Sučić Vlado, *Živa gramatika savremenog francuskog jezika* (Marko Papić, *Gramatika francuskog jezika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Београд, 1984), *Књижевни језик*, 13, 4 (1984, Сарајево) 231–234.
Приказ.

879. Sulejmani mr Fadil, v. бр. 809.

880. Sulejmani Fadil, Formimi i fjalëve me konversion (Образovanje reči konverzijom), SNGjLKSh 9 ((1984, Prishtinë) 159–162.

881. Sulejmani mr Fadil, Praktikum i gjuhës së sotme letrare shqipe (Vështruar nga ana drejtshqiptimore, drejtshkrimore, morfologjike dhe sintaksore), botim i dytë, *Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës* (1984, Prishtinë) 180.

882. Sulejmani mr Fadil, Veturët e vetës së tretë me parafjalë, *Gjuha shqipe 1* (1984, Prishtinë) 29–30.
Rubrika „Jezik u praksi”.

883. Swiggers Pierre, Une étape dans la „chronogénèse” du guillaumisme: L’Architectonique du temps dans les langues classiques, *Linguistica XXIV* (1984) str. 61–75.
Povzetek v slovenščini.

884. Syla Sylejman, Një dëshmi elokvente shkencore, *Jeta e re 3* (1984, Prishtinë) 541–549.
Prikaz knjige: Rexhep Qosja, *Nocione të reja albanologjike* (1983, Prishtinë) 326.

885*. Szekeres László, Középkori települések északkelet bácskában, Forum könyvkiadó magyar nyelv, irodalom és hungarológiai kutatások intézet (1983, Ujvidék) 81 str.

Резиме на српскохрватском.

886. Tanasković Darko, Nacija i jezik u savremenom arapskom svetu, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 121–127.

Резиме на енглеском.

887. Tekavčić Pavao, Latinizmi u pisanim istroromanskim izvorima, Filologija knj. 12, JAZU (1984, Zagreb) 105–121.

888. Tekavčić Pavao, Le funzioni pragmlinguistiche dei croatismi nei testi rovignesi contemporanei, Linguistica XXIV (1984) str. 335–353.

Povzetek v srbohrvaščini.

889. Thomaj J., в. бр. 809.

890. Todorov Cvetan, в. бр. 709.

891. Topçiu Vedita — Begolli Menduh, Gjuha jonë. Gramatika e gjuhës shqipe për klasën V të shkollës fillore, botim i katërt, izd. Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës (1984, Prishtinë) 176.

892. Totoni Menella, в. бр. 768.

893. Uhlisch Gerda, Rreth përcaktorit në rasën rrjedhore të pashquar dhe kompozitive, SNGjLKSh 9 (1984, Prishtinë) 89–94.

895. Ushaku dr Ruzhdi, в. бр. 746.

895. Ushaku Ruzhdi, Shenjat gjuhësore krye dhe kokë në disa fjalëformime të gjuhës shqipe, SNGjLKSh 9 (1984, Prishtinë) 11–12, Gjuha shqipe 1 (1984, Prishtinë) 5–14.

896. Verber Eugen, Sarajevska hagada, izd. Prosveta — Beograd, Svjetlost — Sarajevo (1983) 40.

Студија као сепарат уз Сарајевску хагаду, јеврејски рукописни кодекс из средњо-пјековне Шпаније, који се чува у Земаљском музеју у Сарајеву.

В. бр. 757.

897. Veselaj Nuhi, Çështje rreth emërtimit të njerëzve sipas profesionit (Pitanja naziva ljudi prema profesiji), SNGjLKSh 9 (1984, Prishtinë) 181–186.

898. Veselaj mr Nuhi, Tubimi i punëtorëve, Këshilli i punëtorëve — e jo Tubimi punëtor dhe Këshilli punëtor, Gjuha shqipe 2 (1984, Prishtinë) 30–32.

899. Veselinović-Šulc Magdalena, Jugoszláviai Magyar népmesék I–II. Közzétette Penavin Olga. Kiadja a MTA Néprajzkutató Csoport és a Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Akadémiai Kiadó Budapest — Forum Könyvkiadó Újvidék, 1984, НСтв XXIII, св. 1–4 (1984) 118–120.

Приказ.

900. Zenku Abedin, Disa shprehje frazeologjike në të folmen e rrethit të kërcovës, Jehona XXII, 5 (1984, Skopje) 84–105.

901. Žiletić dr Zoran, в. бр. 835.

VI. Балканологија

902. **Ajeti Idriz**, Raportet e shqipes me gjuhët ballkanike, Gjuha shqipe 2 (1984, Prishtinë) 5–13.

903. **Alexander Ronelle**, Areal Linguistics and Souht Slavic Linguistics: the Case of Balkan Slavic, ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 39–47.

904. **Atanasov Petar**, La diminution du role de l'infinifif dans le meglenoroumain et dans les autres langues balkaniques et son remplacement par des formes personelles, ГЗБФилолФУС 7 (1981/84) 15–25.

Резиме на македонски.

905. **Birnbaum Henrik**, A Typological View of Serbo-Croatian: Some Preliminary Considerations, ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 77–84.

906. **Bokshi Besim**, Prapavendosja e nyjës në gjuhët ballkanike, izd. Rilindja – Redaksia (1984, Prishtinë) 262.

907. **Galton Herbert**, Die Balkanisierung des Südostslavischen und verwandte Erscheinungen auf dem Gebiete des Indogermanischen, MJ XXXII–III (1981–82/84) 115–130.

Примери од македонскиот и бугарскиот јазик.

908. **Грицкат Ирена**, О неким могућим правцима балканистичких истраживања, MJ XXXII–III (1981–82/84) 151–158.

909. **Збигњев Голуб**, Македонско-влашки лексички издначувања како пример на централнобалканската културна заедница, MJ XXXII–III (1981–82/84) 137–146.

910. **Zwoliński Przemysław**, Marin Temperica - balkanista XVI wieku, MJ XXXII–III (1981–82/84) 241–251.

911. **Попов Бојан**, Положај српскохрватског језика у балканском језичком савезу, ЈФ XL (1984) 21–43.

Резиме на руском.

911.* **Савић Момчило** Да ли су сазрели услови за настанак једне балканске граматике? Balcanica XIII–XIV (1982–1983, Београд) 333–340.

VII. Старословенски језик и његове редакције

912. **Altbauer M[oshe]**, O kilku przypadkach paralelach biblijnych w „Psalterium Sinaiticum”, MJ XXXXII–III (1981–82/84) 31–36.

913. **Бицевска Кјета**, Струмичкиот апостол од XIII век: Податоци за проучување на ракописот, во: Акта Велјуса, 167–173.

Резиме на француски.

914. **Богдановић Димитрије**, в. бр. 921.

915. **Брајовић Ирена**, Писање предлога и префикса „от” у рукопису Таха Марка, Прил. XLVII–XLVII, св. 1–4 (1984, Београд) 82–85.

Рукопис из XIV века.

916. Vrana Josip, Leksičke varijante staroslovenskog prijevoda evanđelja i njihov odnos prema grčkom originalu, JФ XL (1984) 93–118.
Резиме на руском.

917. Gošić Nevenka, Nekoliko dosad nezapaženih podataka o Batalovom evanđelju, MJ XXXII–III (1981–82/84) 147–149.
За босанскиот ракопис пронајден во Македонија.

918. Десподова Вангелија, Слепченскиот апостол, македонски ракопис од XII век, КЖ XXIX, 4–5 (1984) 45–46.

919. Десподова Вангелија, Стаматовото евангелие, македонски ракопис од XII век, ЛЗБ XXXI, 3 (1984) 61–64.

920. Jovanović Tomislav, Christian Hannick, Maximos Holobolos in der kirchenslavischen homiletischen Literatur, Österreichische Akademie der Wissenschaften Kommission für Byzantinistik. Institut für Byzantinistik und Neogräzistik der Universität Wien. Wiener byzantinische Studien, Band XIV, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1981, 439 S., Прил. XLVII–XLVIII, св. 1–4 (1981–1982 [1984]) 154–156.

Приказ дела у коме се анализира око 80 словенских панагирика.

921. Јовановић Томислав, Матичин апостол, приредио Димитрије Богдановић, САНУ, Народна библиотека Србије, Матица српска. Фототипска издања, књ. 2 Београд 1981, 344 табле + 36 стр., Прил. XLVII–XLVIII, св. 1–4 (1984, Београд) 159.

Осврт.

922. Јовићевић Радојца, Р., Грчке позајмице на -л у старословенском језику, Прил. XLVII–XLVIII, св. 1–4 (1984, Београд) 43–56.

923. Lunt Horace G., On the Old Church Slavonic Codex Assemanianus, MJ XXXII–III (1981–82/84) 405–416.

924. Lunt Horace G., On the Old Church Slavonic Codex Assemanias, MR XIV, 2 (1984) 121–131.

925. Moszyński Leszek, Słownictwo macedońskiego Ewangeliarza Popa Jowana wobec słownictwa Ewangeliarza Dobromira, во: Зборник во чест на Блаже Конески, 171–179.

926. Мошкин Владимир, Почему Кирилл Философ перевел Мт XI: 5 и Лк VII: 22-и Нице благовестуют, во: Зборник во чест на Блаже Конески, 181–191.

927. Никוליћ Светозар, Старословенски језик I: правопис, гласови, облици, III издање, Научна књига (1984, Београд) 252 стр.

928. Peco Asim, Kopitar i Jagić o porijeklu staroslovenskog jezika, MJ XXXII–III (1981–82/84) 575–578.

929. Поп-Атанасов Ѓорѓи, За некои разлики во правописот на двајцата пишувачи на Битолскиот октоих, ГЗБФилофФУС 7 (1981/84) 159–162.

Од Ракописната збирка на ЈАЗУ.

Резиме на француски.

930. Радуновић Велько, „Исповедање православне вере” светог Григорија Паламе, Прил. XLVII–XLVIII, св. 1–4 (1984, Београд) 85–95.

Донесен део текста Григорија Паламе.

- 931. Rašić Nikola**, Solunska braća, Kliment Ohridski i suvremenost, Traženja XV, 29 (1984, Slavonska Požega) 25–32.
- 932. Рибарова Зденка**, Карпинското евангелие, ЮЖ XXIX, 6 (1984) 24–26. За македонскиот средновековен ракопис.
- 933. Rusek Jerzy**, Ze studiów nad słownictwem najstarszych słowiańskich prologów, MJ XXXII–III (1981–82/84) 623–636. За Станиславовиот пролог.
- 934. Stefania Dragi**, The Fatherland of the Old-Slavic Language, MR XIV, 3 (1984) 270–277. Ватрослав Облак за македонскиот јазик.
- 935. Стојчевска-Антиќ Вера**, Прилог кон словенските ракописни триоди од Битола и Битолско, во: Зборник во чест на Блаже Конески, стр. 437–446. Со факсимили.
- 936. Угринова-Скаловска Радмила**, Еден македонски ирмологиј од 13–14 век, во: Зборник во чест на Блаже Конески, 227–231.
- 937. Угринова-Скаловска Радмила**, Околу правописот на *џ* и *џа*, MJ XXXII–III (1981–82/84) 727–731. На примеру споменика из XII–XIV века.
- 938. Hannick Christian**, в. бр. 920.

VIII. Српскохрватски језик

а) Фонетика (експериментална, физиолошка) и фонологија

- 939. Булатова Р.**, Акцентологическая эволюция *i*-основ женского рода в сербохорватском, ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 113–120.
- 940. Vukušić Stjepan**, в. бр. 947.
- 941. Vukušić Stjepan**, Grga Tomljenović i Milan Japunčić, preteče današnjih normativnoakcentoloških spoznaja, Senjski zbornik, X–XI (1983–1984) 156–161. Резиме на немачком.
- 942. Vukušić Stjepan**, Nacrt hrvatske naglasne norme na osnovi zapadnog dijalekta, Istarska naklada (1984, Pula).
- 943. Vukušić Stjepan**, Prijateljja, apostolá, živáca?, Jezik 31, br. 3 (veljača 1984, Zagreb) 89. Rubrika „Pitanja i odgovori”.
- 944. Gvozdanić Jadranka**, Standardni jezik i pitanje fonološke strukture kodova u jezičnoj komunikaciji, ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 173–181. Са библиографијом.
- 945. Gošić Nevenka**, O takozvanom dvostrukom akcentu u srpskohrvatskim govorima, Црногорски говори — зборник радова, Одјелњење умјетности ЦАНУ, књ. 3 (1984, Титоград) 233–236. Резиме на енглеском.

- 946. Deković Darko**, Za objed, Jezik 31, br. 4 (travanj 1984, Zagreb) 126–127. Rubrika „Osvrti”.
- 947. Zoričić Ivan**, Vrijedno akcentološko djelo (Stjepan Vukušić: Usporedbe dvaju novoštokavskih naglašavanja – stiničkog i Daničićeva. Prilog za uporabnu normu hrvatskoga književnog jezika, Gradski muzej Senj, Senjsko muzejsko društvo, Senj, 1982), Filologija, knj. 12, JAZU (1984, Zagreb) 205–212.
Prikaz.
- 948. Zoričić Ivan**, Jednostavan i(li) jednostavan?, Jezik 31, br. 4 (travanj 1984, Zagreb) 124–125.
Rubrika „Pitanja i odgovori”.
- 949. Kravar Miroslav**, Teorija i praksa naglašavanja stranih riječi, ZR XXXIII, br. 3–4 (svibanj–kolovoz 1984, Zadar) 177–186.
- 950. Мареш Франо Већеслав**, Судбина српскохрватских слоговних ликвида у светлу развоја вокалног система, ЗбМФСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 431–434.
- 951. Micklesen Lew R.**, Bases of Accentological Change in Serbo-Croatian, ЗбМФСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 349–460.
- 952. Pranjković Ivo**, Naglasak Lišana Ostrovačkih i Priručna gramatika, Jezik 32, br. 1 (listopad 1984, Zagreb) 23–26.
Rubrika „Osvrti”.
- 953. Sekereš Stjepan**, O naglasku imenica sa sufiksom -onica, Jezik 31, br. 4 (travanj 1984, Zagreb) 127–128.
Rubrika „Osvrti”.
- 954. Stagličić Dinamo**, U potrazi (i u potjeri) za izgubljenim govorom (Ivo Škarić, U potrazi za izgubljenim govorom, Zagreb, Školska knjiga, 1982), ZR XXXIII, br. 1–2 (siječanj–travanj 1984, Zadar) 157–158.
Prikaz.
- 955. Škarić Ivo**, в. бр. 954.

б) Граматика и граматичка питања

- 956. Анић Владимир**, Род и спол у српскохрватском језику: разграничење, НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 5–15.
- 957. Анић Владимир**, Синтактичке појаве у интеракцији, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 37–42.
Примери од српскохрватског јазик.
- 958. Анчић-Обрадовић Марија**, Покушај систематизације неидиоматичних и идиоматичних семантичких слојева једног типа изведених именица (на материјалу српскохрватског и руског језика), Радови XI, Институт за језик (1984, Сарајево) 249–322.
Резиме на руском.
- 959. Babić Stjepan**, Batina ima dva kraja: koji je bolje izvući?, Jezik 31, br. 5 (lipanj 1984, Zagreb) 151–152.
Rubrika „Poznajemo li svoj jezik?”.

- 960. Babić Stjepan**, Jovan Jovanović Zmaj i izričaj „košta ga kao svetoga Petra kajgana”, Jezik 31, br. 3 (veljača 1984, Zagreb) 92–93.
Rubrika „Poznajemo li svoj jezik?”.
B. бр. 971.
- 961. Babić Stjepan**, O pridjevima od molekula i dijalekt i jednom općem pravilu, Jezik 32, br. 2 (prosinac 1984, Zagreb) 63–64.
Rubrika „Pitanja i odgovori”.
- 962. Babić Stjepan**, O sročnosti općenito, Jezik 32, br. 1 (listopad 1984, Zagreb) 1–5.
Rezime na engleskom.
- 963. Babić Stjepan**, O šetnicama u Makarskoj i Zagrebu, Jezik 32, br. 1 (listopad 1984, Zagreb) 16–17.
Rubrika „Pitanja i odgovori”.
- 964. Babić Stjepan**, Sročnost s više subjekata, Jezik 32, br. 2 (prosinac 1984, Zagreb) 43–49.
Rezime na engleskom.
- 965. Барјамовић Мило**, Број именице и појам пресупозиције у морфологији, НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 177–184.
- 966. Bilbija Snežana**, Анафориčki потенцијал неких лингвистичких средстава у савременом српскохрватском језику, Књижевни језик, 13, 2 (1984, Сарајево) 59–68.
Резиме на енглеском.
- 967. Vuković Gordana**, Morfo-leksičke karakteristike naziva radnih organizacija, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Сарајево) 175–180.
Резиме на енглеском.
- 968. Гортан-Премк Даринка**, Полисемија и хомонимија у српскохрватском језику, ЈФ XL (1984) 11–19.
Резиме на руском.
- 969. Грицкат Ирена**, Одлике глаголског видског парњаштва као семантички индикатори, ЗбМСФЈ XXVII–XXVIII (1984–1985) 197–203.
- 970. Гудков Владимир Р.**, Темпорална конструкција *о+локације* у савременом српскохрватском књижевном језику, ЗбМСФЈ XXVII–XXVIII (1984–1985) 205–209.
- 971. Delić Mićo**, Postanak, značenje i stilističko obilježje izričaja: koštati kao svetog Petra kajgana, Jezik 31, br. 4 (travanj 1984, Zagreb) 115–118.
Rezime na engleskom.
B. бр. 960.
- 972. Дејнова Марија**, в. бр. 995.
- 973. Жибрег Ивона**, Неки видови појављивања неодређеног члана у савременом српскохрватском језику, Прил. ФФНС 20 (1984) 143–152.
Са литературом.
- 974. Илић Милка**, О неким синтаксичким службама именица типа *човек, жена* и сл., ЈФ XL (1984) 1–10.
Резиме на енглеском.

975. Jerković Jovan, Povodom nekih tvorbenih novina u jeziku pisaca, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 69–74.

Резиме на енглеском.

976. Jović Dušan, в. бр. 999.

977. Kalmeta Ratimir, 1 kolosjek do 5 kolosjek, Jezik 31, br. 3 (veljača 1984, Zagreb) 94–95.

Rubrika „Osvrti”.

978. Kantor Marvin, The Serbo-Croatian Preverbs *o-* and *ob-*, ЗбМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 321–325.

979. Katičić Radoslav, Vrste pogodbenih rečenica u standardnom jeziku srpskom ili hrvatskome, ЗбМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 339–342.

980. Ković Ilija, в. бр. 999.

981. Лилић Драган, Интерверзија броја и рода у савременом српскохрватском језику, НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 311–317.

Резиме на руском.

982. Маројевић Радмилко, Плурализација дуалских форми у српскохрватском језику (*Уз ишњање о могућности првображаја облика двојине у именице pluralia tantum у словенским језицима*), НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 49–63.

Резиме на руском.

983. Matešić Josip, Tvorba frazema prema tvorbi riječi u hrvatskom jeziku, MJ XXXII–III (1981–82/84) 459–464.

984. Melvinger Jasna, Poredbeni frazemi, Jezik 31, br. 5 (lipanj 1984, Zagreb) 129–135.

Rezime na engleskom.

985. Melvinger Jasna, Frazeološki parovi riječi, Jezik 31, br. 4 (travanj 1984, Zagreb) 107–114.

Rezime na engleskom.

986. Mønnesland Svein, Verbal Aspect in the Non-Actual Present Tense in Serbo-Croatian, ЗбМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 507–513.

Са литературом.

987. Микелсен Ханс Кристијан, Начини исказивања испуњених и неиспуњених „очекивања” у српскохрватским сложеним реченицама, ЗбМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 441–447.

988. Mikkelsen Hans Kristian, О неким проблематичним случајевима конгруенције у српскохрватском језику („Паукал” у *српскохрватском језику*), НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 73–79.

Резиме на енглеском.

989. Милошевић Ксенија, Један функционално неиздеферанцирани (комбиновани) тип односа у сложеној реченици у српскохрватском језику, MJ XXXII–III (1981–82/84) 456–476.

990. Милошевић Ксенија, Каузална функција зависне реченице која се уводи везником *кад* у српскохрватском језику, ЗбМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 461–470.

- 991. Михајловић Младен**, Трансформација брисања идентичних елемената и род и број у српскохрватском језику, НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 221–225.
Резиме на енглеском.
- 992. Mrazović Pavica**, Mesto upravnog glagola u rečenici i iskazu srpskohrvatskog jezika, ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 521–526.
- 993. Мршевић Драгана**, Нека питања категорије броја код фразеолошких поређења, НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 23–28.
- 994. Neweklowsky Gerhard**, Граматичко слагање (конгруенција) бројева у српскохрватским дијалектима, НССУВД XXIII/1 (1984, Београд) 17–22.
Резиме на немачком.
- 995. Окука Милош**, Марија Деянова, Функционален развој на инфинитива в сърбохрватски јазик (в сравнение с български), Българска академия на науките София, 1982, Книжевни језик 12, 2 (1984, Сарајево) 95–97.
Приказ.
- 996. Окука Милој**, Приче o oblicima riječi, Svjetlost – OOUR Zavod za udžbenike (1984, Sarajevo) 112.
В. бр. 1021, 1026.
- 996.а Остојић Бранислав**, О једној предлошко-генитивној вези у језику Марка Миљанова са семантичке и синтаксичке стране, Гласник Одјелјења умјетности 5, ЦАНУ (1984, Титоград), 163–163.
Резиме на енглеском.
- 996.б Остојић Бранислав**, „Односи припадања” у црногорској прози. Дис-трибуција посесивних форми у језику црногорске приповједачке прозе од Његоша до 1918. године, Стварање 7, (1984, Титоград) 963–966.
- 997. Panevová Jarmila**, Partikularizace a přechod mezi lexikem a gramatikou, ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 587–591.
- 998. Pervaz Draginja**, O nekim kolokacijama sa pridevom *težak*, ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 603–608.
Са литературом.
- 999. Petković Miodrag, Ković Ilija, Jović Dušan**, Kvantitativni pristup srpsko-hrvatskoj rečenici, Прил. ФФНС 20 (1984) 115–142.
- 1000. Piper Predrag**, Zamenički prilozi (gramatički status i semantički tipovi), Radovi ISJK serija A sv. 5 (1983, Novi Sad) 139 str.
Први део докторске дисертације „Заменички прилози у руском, пољском и српскохрватском језику”, одбрањене 1982. године на Филозофском факултету у Новом Саду.
Резимеи на руском и енглеском.
- 1001. Пипер Предраг**, О семантичком статусу лексичких парова типа *see и нишија*, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад – Београд) 135–139.
- 1002. Половина Весна**, Употреба једине и множине личних заменица у обраћању саговорнику у савременом српскохрватском језику, НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 185–195.
Резиме на енглеском.
- 1003. Попов Бојан**, в. бр. 911.

1004. **Popović Ljubomir**, Bifunkcionalne relativne rečenice, ЗбМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 649—653.

Са литературом.

1005. **Поповић Љубомир**, Деривациона конгруенција у роду код одредбених именица, НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 55—71.

Резиме на енглеском.

1006. **Поповић Љубомир**, Конструкција са глаголом *имати* и упитном заменицом или прилогом, Прил. XLVII—XLVIII, св. 1—4 (1984, Београд) 57—73.

1007. **Поповић Љубомир**, Неусаглашеност форме и функције непроменљивих бројева у српскохрватском језику: проблем датив, МЈ XXXII—III (1981—82/84) 603—609.

1008. **Прањковић Иво**, Збирне именице и категорија броја у хрватском или српском језику, НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 171—175.

1009. **Pranjковић Ivo**, Koordinacija u hrvatskom književnom jeziku, Znanstvena biblioteka HFD 13 (1984, Zagreb) 84 str.

1010. **Raguž Dragutin**, S kojim se padežom slaže prijedlog prema?, Jezik 31, br. 4 (travanj 1984, Zagreb) 97—107.

Rezime na engleskom.

1011. **Rakić Stanimir**, Glagol hteti i struktura pomoćnih i modalnih glagola u srpskohrvatskom jeziku, Linguistica XXIV (1984) str. 355—368.

Povzetek v angleščini.

1012. **Rakić Stanimir**, Raspodela deklinacija i uslovi krajnjeg obezvučavanja u srpskohrvatskom jeziku, Књижевни језик 13,2 (1984, Сарајево) 69-73.

Резиме на енглеском.

1013. **Ressel Gerhard**, в. бр. 1014.

1014. **Ressel Svetlana i Gerhard Ressel**, Род, број и антонимија у српскохрватском језику, НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 161—170.

1015. **Савић Свенка**, Прагматички аспекти рода *nomina agentis* у српскохрватском/хрваткосрпском језику, НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 247—258.

1016. **Sekereš Stjepan**, Sintaksa rečenica u „Đuki Begoviću”, RCZRV 5 (1984, Vinkovci) 5—43.

Rezime na engleskom.

1017. **Sekereš Stjepan**, Sintaksa rečenica u Kozarčevim „Mrtvim kapitalima”, RCZRV 5 (1984, Vinkovci) 45—75.

Rezime na engleskom.

1018. **Силић Јосип**, Синтагматски и парадигматски карактер граматичких морфема (*Њихова улога при усвојивавању синтактичких односа*), НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 105—109.

1019. **Стакић Милан**, Плурал именица средњег рода прасловенских *-ей-* основа у српскохрватском језику, НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 301—310.

1020. **Станојчић Живојин**, Есоцентричне придевске сложенице у српскохрватском књижевном језику, ЗбМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 727—732.

1021. Станчић Љиљана, Милош Окука, Приче о облицима ријечи, Свјетлост — ООУР Завод за уџбенике, Сарајево, 1984, Књижевни језик, 13, 4 (1984, Сарајево) 235—237.

Приказ.
В. бр. 1026.

1022. Стевановић М., Социјатив-инструментал: једнакост и разлике, додир и мешања, ЗБМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 733—740.

1023. Суботић Љиљана, Један случај синтаксичке двозначности и функција граматичког рода (на материјалу јисаца 19. века), НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 111—113.

1024. Tanašić Sreto, О imperativu u savremenom srpskohrvatskom jeziku, Књижевни језик, 13, 1 (1984, Сарајево) 15—26.

Резиме на енглеском.

1025. Težak Stjepko, Pridjevsko-zamjenički alomorfi, Jezik 2, br. 2 (prosinac 1984, Zagreb) 33—43.

Rezime na engleskom.

1026. Ćorić Božo, Popularna lingvistika (Miloš Okuka, Priče o oblicima riječi. Сарајево, 1984), ЖЈ Vol XXVI, no 1—4 (1984, Београд) 135—137.

Приказ.
В. бр. 1021.

1027. Фекете Егон, Дилеме око утврђивања лексичких форми неких типова српскохрватских придевских изведеница, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад — Београд) 209—215.

1028. Finka Božidar, Jezik naš svagdašnji, Jezik 31, br. 5 (lipanj 1984, Zagreb) 145—150.

Rubrika „Pitanja i odgovori”.

1029. Hilmar Walter, О семантици категорије броја у оквиру глаголске системе српскохрватског језика, НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 259—267.

1030. Чампар Драгован, Род и број именичких аугментива у српскохрватском језику, НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 289—300.

Резиме на руском.

1031. Шипка Данко, Деклинација именица типа лото и чудо, Књижевни језик, 13, 4 (1984, Сарајево) 227—230.

1032. Šipka Danko, Kontaktirati koga ili s kim? (o jednom sintaktičkom anglizmu u našem jeziku), Jezik 32, br. 1 (listopad 1984, Zagreb) 19—20.

Rubrika „Osvrti”.

в) Нормативна питања и питања развоја књижевног израза

1033. Anić Vladimir, О систему и норми у standardnom језику, Књижевни језик, 13, 3 (1984, Сарајево) 131—134.

Резиме на њемачком.

1034. Anić Vladimir, О систему и норми у standardnom језику, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5—6 (1984, Сарајево) 304—308.

Резиме на енглеском.

- 1035. Babić Zrinka**, Izgovor stranih imena, Jezik 32, br. 2 (prosinac 1984, Zagreb) 49–56.
Rezime na engleskom.
- 1036. Babić Stjepan**, Njemačke prevedenice u hrvatskom ili srpskom jeziku, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад – Београд) 9–14.
- 1037. B[abić] S[tjepan]**, O vrstama žičara, Jezik 31, br. 5 (lipanj 1984, Zagreb) 150.
Rubrika „Pitanja i odgovori”.
- 1038. Babić Stjepan**, Problemi s nazivima za mirovine, Jezik 31, br. 3 (veljača 1984, Zagreb) 89–91.
Rubrika „Pitanja i odgovori”.
- 1039. Babić Stjepan**, Uljana ili uljena boja?, Jezik 32, br. 2 (prosinac 1984, Zagreb) 61–62.
Rubrika „Pitanja i odgovori”.
- 1040. Баотić Јосип**, Стандардни српскохрватски језик, норма и варијанте, Књижевни језик, 13, 3 (1984, Сарајево) 120–130.
Резиме на њемачком.
- 1041. Baotić Josip**, Standardni srpskohrvatski jezik, norma i varijante, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 315–323.
Резиме на енглеском.
- 1042. Brabec dr Ivan**, Sto jezičnih savjeta, II izdanje, Školske novine (1984, Zagreb) 181 str.
- 1043. Brabec dr Ivan**, Sto jezičnih savjeta, III izdanje, Školske novine (1984, Zagreb) 181 str.
- 1044. Brborić Branislav**, Srpskohrvatski jezik u svjetlu ustavnopravnih i sociolingvističkih određenja, Књижевни језик, 13, 3 (1984, Сарајево) 158–163.
Резиме на енглеском.
- 1045. Brborić Branislav**, Srpskohrvatski jezik u svjetlu ustavnopravnih i sociolingvističkih određenja, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 255–303.
Резиме на енглеском.
- 1046. Brozović Dalibor**, O nazivu jezika, Odjek XXXVII, br. 12 (1984, Sarajevo) 6.
- 1047. Brozović Dalibor**, O nazivu jezika Srba, Hrvata, Muslimana i Crnogoraca, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 351–356.
Резиме на енглеском.
- 1048. Brozović Dalibor**, Srpskohrvatski jezik kao genetskolingvistički, tipološki i sociolingvistički fenomen, ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 99–105.
- 1049. Vitošević Dragiša**, Ja mislim drukčije, Narodna knjiga (1983, Beograd) 301 str.
Нека поглавља садрже чланке који су већ објављивани у јавним гласилима.
- 1050. Vukomanović Slavko**, Nacija, jezik i naše književnojezičke varijante, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 241–254.
Резиме на руском.

- 1051. Гвоздановић Јадранка**, Кад одступамо од граматичког рода и броја?, НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 213–220.
Резиме на енглеском.
- 1052. Глибановић-Вајзовић Ханка**, Upotreba pisama u bosanskohercegovačkoj periodici do 1918. godine (U svjetlu vjersko-nacionalnih odnosa), Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 405–414.
Резиме на енглеском.
- 1053. Глуhak Alemko**, Mauretaniја i Mauritanija, Jezik 32, br. 1 (listopad 1984, Zagreb) 31–32.
Rubrika „Osvrti”.
- 1054. Dabić Bogdan L.**, Jezička kultura. Elementi zajedništva nosilaca srpskohrvatskog jezika, Odjek XXXVII br. 12 (1984, Sarajevo) 6–7.
- 1055. Dabić Bogdan L.**, Jezička kultura kao elemenat zajedništva nosilaca srpskohrvatskog jezika, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 357–363.
Резиме на руском.
- 1056. Dabić Bogdan**, Njemački elementi u srpskohrvatskom književnom jeziku, Pregled LXXIV бр. 2 (1984, Sarajevo) 163–176.
- 1057. Dabić Bogdan L.**, O mogućnostima normiranja antroponima u srpskohrvatskom jeziku, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 123–130.
Резиме на руском.
- 1058. Djamić Antun**, Hrvatski jezik u Markuševu prijevodu Božanstvene komedije, RMSDSS I, JAZU (1984, Zagreb) 109–136.
Резиме на талијанском.
- 1059*. Živanović Miodrag**, Miloš Okuka, Jezik i politika, Lica X, 8–10 (1983, Sarajevo) 160.
Приказ.
- 1060. Ивић Павле**, Нема сумње да би нова верзија заједничког правописа, допуњена и актуализована, била корисна за све, Књижевни гласник 1 (1984, Београд) 54–55.
Интервју.
- 1061. Isaković Alija**, Leksika muslimanskih pisaca i naši pravopisi, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 329–341.
Резиме на енглеском.
- 1062. Janković Srđan**, Nacija i standardnojezička varijanta, Књижевни језик 13, 4 (1974, Sarajevo) 177–190.
Резиме на енглеском.
- 1063. Janković Srđan**, Nacija i standardnojezička varijanta, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 49–60.
Резиме на енглеском.
- 1064. Janković Srđan**, Neka aktuelna pitanja jezičke standardizacije, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 3–9.
Резиме на енглеском.
- 1065. Јерковић Јован**, О неким творбеним новинама у језику наших писаца, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад – Београд) 67–70.

- 1066. Jović Dušan**, O jeziku u časopisu „Nova literatura”, ЗбМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 307—311.
- 1066.а Јововић Радоје**, Иста прича (Одговор Војиславу П. Никчевићу), Овдје, Титоград, август—септембар 1984, бр. 183—184, стр. 30. и 31.
- 1066.б Јововић Радоје**, „Ко то Црногорцима укида језик” (Поводом текста В. П. Никчевића), Овдје, Титоград, јул 1984, бр. 182, стр. 31.
- 1067. Јутронић-Тихомировић Дуња**, Aktuelna pitanja naše jezičke kulture, (1983, Beograd) Polja XXX, 301 (1984, Novi Sad) 156—157.
Приказ.
- 1068. Kalodera Damir**, Između dijalekta i standarda, Godišnjak SDPLJ, 7—8 (1984, Sarajevo) 89—95.
Резиме на енглеском.
- 1069. Karadža Mevlida**, Ustavna načela o ravnopravnosti jezika naroda i narodnosti Jugoslavije i njihovo ostvarivanje u praksi saveznih organa i organizacija, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5—6 (1984, Sarajevo) 139—149.
Резиме на енглеском.
- 1070. Конески Кирил**, Адаптација туђих именица на самогласник (-о, -е, -и, -у) у српскохрватском и македонском књижевном језику, НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 115—119.
- 1071. Korubin Blagoja**, Iz dijalektike procesa nacionalnog i standardnojezičkog razvitka (Neka zapažanja), Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5—6 (1984, Sarajevo) 39—47.
Резиме на руском.
- 1072. Kravar Miroslav**, Oko akcenta riječi scena, Jezik 31, br. 5 (lipanj 1984, Zagreb) 136—140.
Rezime na engleskom.
- 1073. Kuna Herta**, Neke osobine jezika časopisa turskog doba u Bosni i Hercegovini (druga polovina XIX stoljeća), JSSS 33—34 (1984, Zadar) 303—312.
- 1074. Kuna Herta**, Neki problemi jezičke standardizacije u Bosni i Hercegovini krajem XIX vijeka na materijalu jezika štampe, Godišnjak SDPLJ, 7—8 (1984, Sarajevo) 63—68.
Резиме на њемачком.
- 1075. Куна Херта**, Удио српске периодике у стандардизационим језичким процесима на босанскохерцеговачком тлу, ЗбМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 381—387.
- 1076. Majić Veronika**, Taksametar, taksimetar ili...?, Jezik 31, br. 5 (lipanj 1984, Zagreb) 154—155.
Rubrika „Osvrti”.
- 1077. Mamić Mile**, I Evropa i Europa za kontinent, Jezik 32, br. 1 (listopad 1984, Zagreb) 18—19.
Rubrika „Osvrti”.
В. бр. 1100.
- 1078. Марковић Светозар**, О потреби дораде заједничког правописа српскохрватског књижевног језика, Књижевни језик, 13, 2 (1984, Сарајево) 55—57.
Резиме на француском.

1079. Međešić Helena, Ustavna načela o jezičkoj ravnopravnosti naroda i narodnosti Vojvodine i ostvarivanje ravnopravnosti jezika i pisama u praksi organa i organizacija uprave u SAP Vojvodini, *Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa*, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 151–155.

Резиме на руском.

1080*. Milanja Cvjetko, O problematiziranju i različitim pristupima jeziku, *Dalje II*, 5–6 (1983, Sarajevo) 82–88.

1081. Minović Milivoje, Savremeni srpskohrvatski književni jezik i kultura (Gnoseološko-semiotičko-funkcionalna projekcija), *Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa*, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 365–373.

Резиме на енглеском.

1082. Minović Milivoje, Savremeni srpskohrvatski književni jezik i kultura, *Književni jezik*, 13, 3 (1984, Sarajevo) 141–151.

Резиме на руском.

1083. Mihaljević Milica, Konzalting – što je to i zašto?, *Jezik* 31, br. 5 (lipanj 1984, Zagreb) 153–154.

Rubrika „Osvrti”.

1084. Mihanović Mate, Porodična i obiteljska anamneza, *Jezik* 31, br. 3 (veljača 1984, Zagreb) 93–94.

Rubrika „Osvrti”.

1085. Moakateo Kuzma, Čemu i u školstvu ta riječ – akceleracija?, *Jezik* 32, br. 1 (listopad 1984, Zagreb) 32.

Rubrika „Osvrti”.

1086. Naylor Kenneth E., On the Creation of a Common Literary Language for the Serbs and Croats, *ЗМФСФЛ XXVII–XXVIII* (1984–1985) 527–531.

Са литературом.

1087. Никчевић Војислав П., Ко то Црногорцима укида језик, *Овдје XVI*, 181 (1984, Титоград) 30–31.

1087.* Никчевић Војислав П., Како се Црногорцима укида језик, *Овдје, Титоград*, август–септембар 1984, бр. 183–184, стр. 28 и 29.

1088. Окука Милош, в. бр. 1106.

1089. Okuka Miloš, Jezik i nacionalni odnosi (Institut za proučavanje nacionalnih odnosa Marksističkog studijskog centra CK SKBiH „Veljko Vlahović”, *Sveske*, br. 5–6, Sarajevo, 1984, 450 str.), *КљЈ XXXI*, бр. 3–4 (1984, Београд) 99–101.

Приказ.

В. бр. 1114.

1090. Окука Милош, Језичка политика и видови њеног испољавања у нас, *Književni jezik*, 13, 3 (1984, Sarajevo) 152–157.

Резиме на француском.

1091. Okuka Miloš, Jezička politika i vidovi njenog ispoljavanja u nas, *Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa*, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 133–137.

Резиме на француском.

1092. Okuka Miloš, Književnojezička previranja u Bosni i Hercegovini prvih decenija XX vijeka, *Godišnjak SDPLJ*, 7–8 (1984, Sarajevo) 83–87.

Резиме на енглеском.

1093. Окука Милош, Књижевнојезичка превирања у Босни и Херцеговини првих деценија XX вијека, ЗбМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 569—574.

1094. Pelz Ivan, Dopuna Jezičnom savjetniku (uredio dr Slavko Pavešić), Jezik 31, br. 5 (lipanj 1984, Zagreb) 155—158.
Rubrika „Osvrti”.

1095. Pelz Ivan, Dopuna jezičnom savjetniku (uredio dr Slavko Pavešić) — nastavak, Jezik 32, br. 1 (listopad 1984, Zagreb) 21—23.
Rubrika „Osvrti”.

1096. Peco Asim, Ime našeg jezika, Odjek XXXVII бр. 12 (1984, Sarajevo) 5.

1097. Педо Асим, Наш језик и његово име, Književni jezik, 13, 3 (1984, Sarajevo) 112—119.
Резиме на руском.

1098. Peco Asim, Naš jezik i njegovo ime, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5—6 (1984, Sarajevo) 343—349.
Резиме на руском.

1099. Попов Бојан, в. бр. 911.

1100. Popović Milenko, Za v kad je riječ o Evropi, Jezik 31, br. 4 (travanj 1984, Zagreb) 125—126.
Rubrika „Osvrti”.
В. бр. 1077.

1101. Rakić Stanimir, Nesaglasnosti u pravopisu: zvučnost suglasnika i pravopis srpskohrvatskog jezika, Delo XXX, 5 (1984, Beograd) 139—145.
Са литературом.

1102. Савић Свенка, Принципи стварања неологизама у српскохрватском језику, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад — Београд) 161—170.
Са литературом.

1103. Samarđžija Marko, Leksičkostatistička analiza naslovne stranice tjednika „Danas”, Jezik 31, br. 3 (veljača 1984, Zagreb) 65—73.
Rezime na engleskom.

1104. Стевановић Михаило, Од потреба до могућности нормирања речника савременог књижевног језика, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад — Београд) 175—180.

1104. Суботић Јелисавета, Погледи Лазара Томановића на језичку и правописну праксу у Црној Гори крајем XIX вијека, Бока 15—16, (1984, Херцег-Нови) 317—325.

1105. Ђорђић Божо, Етник, ктетик и норма (поводом облика *Козорчанин и козарачки*), НЈ н. с. XXVI, св. 2—3 (1984) 152—159.

1106. Ђосовић Стево, Милош Окука, Језик и политика (1983, Сарајево), Живот XXXIII, књ. LXVI, 7—8 (1984, Сарајево) 170—171.
Приказ.

1107. Ђушић Драго, Српскохрватска стандарднојезичка норма и њен друштвени контекст, Književni jezik, 13, 3 (Sarajevo) 135—140.
Резиме на француском.

1108. Ćupić Drago, Srpskohrvatska standardnojezička norma i njen društveni kontekst, *Sveske*, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 309–314.

Резиме на руском.

1109. Fekete Egon, Uloga srpskih pisaca druge polovine XIX veka u zasnivanju modernog književnog jezika, *JSSS* 33–34 (1984, Zadar) 291–302.

1110. Finka Božidar, Ime i naziv, *Jezik* 32, br. 1 (listopad 1984, Zagreb) 14–15. Rubrika „Pitanja i odgovori”.

1111. Finka Božidar, Nedoumice u vezi s pisanjem velikog i malog slova, *Jezik* 32, br. 2 (prosinac 1984, Zagreb) 60–61. Rubrika „Pitanja i odgovori”.

1112. Friščić Vinko, O riječima s grčkim predmetkom *écho*, *Jezik* 32, br. 1 (listopad 1984, Zagreb) 6–10. Rezime na engleskom.

1113. Cvijetić Ratomir, Pismeni ili pisani zadatak, *КњЈ год. XXXI*, бр. 3–4 (1984, Београд) 60–64.

1114. Ćigoja Brankica, *Sveske*, broj 5–6 („Jezik i nacionalni odnosi”, Sarajevo, 1984, стр. 450), *КњЈ год. XXXI*, бр. 3–4 (1984, Београд) 103–105. Приказ. В. бр. 1089.

1115. Šipka Danko, O pisanju anglizama rock and roll i rent a car u srpskohrvatskom jeziku, *Књижевни језик*, 13, 2 (1984, Sarajevo) 92–94.

1116. Пипка Милан, Род и број скраћеница у српскохрватском језику, *НССУВД XIII/1* (1984, Београд) 197–203.

1117. Šipka Milan, Srpskohrvatsko jezičko zajedništvo, *Sveske*, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa II, 4 (1984, Sarajevo) 135–142.

г) Дијалекти

1118. Варац-Grum Vida, в. бр. 1176.

1119. Batranović Sreto, Ilija Lavrnić: Ikavski govor istočne Slavonije, *Revija, Osijek*, *Revija XXIV*, br. 1 (сiječanj–veljača 1984, Osijek) 93–95. Приказ.

1120. Богдановић Недељко, Брана Митровић, Речник лесковачког говора (1983, Лесковац), *Градина XIX*, 7 (1984, Ниш) 177–178. Приказ.

1121. Богдановић Недељко, Глаголски пејоративи у говору Сврљига, *Лексикографија и лексикологија* (1984, Нови Сад – Београд) 23–25.

1122. Воžанић Јошко, Комишка гиварска еропеја, *ЉР XI*, 1–2 (1983) 83–180. Дат је текст 10 прича барба Ивана Витајлића Гусле. Стр. 142–172. тумач рибарских термина и њима сродних речи, стр. 173–178. тумач осталих мање познатих речи. Резиме на енглеском.

1123. Воžанић Јошко, Комишке facende, *ЉР XII*, br. 1–2 (1984, Split) 165–214. Резиме на енглеском. Рјечник.

1124. Brozović Dalibor, Longitudinalne jadranske heterodijalekatske izoglose, Црногорски говори — зборник радова, Одјељење умјетности ЦАНУ, књ. 3 (1984, Титоград) 141—149.

Резиме на енглеском.

1125. Букумирџ Милета, Прилог познавању творбе именица у говору Го-
раждевца, Прил. ФФНС 20 (1984) 153—156.

1126. Vermeer Willem, Non-Initial Falling Tones in Neo-Štokavian Dialects, ЗБМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 143—149.

1127. Vermeer Willem, Опозиција типа „живо/неживо” у множини у једном
чакавском систему (Омишаль), НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 275—288.

Резиме на енглеском.

1128. Vidmarović Đuro, Problem govora i porijekla Hrvata—kajkavaca u Vedešinu
i Umoku u Madarskoj, Gesta VI, br. 20—21—22 (1984, Varaždin) 279—288.

1129. Vujičić Dragan, Dijalekatska baza i standardnojezički izraz u odnosu na nacio-
nalnu strukturu u Bosni i Hercegovini, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa,
br. 5—6 (1984, Sarajevo) 383—392.

Резиме на енглеском.

1130. Вујићки Драгомир, Нека запажања у вези с употребом имперфекта у
данашњем дурмиторском говору, ЗБМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 151—155.

1131. Vujičić Dragoimir, Општи pogled na rezultate dosadašnjih ispitivanja crno-
gorskih govora, Црногорски говори — зборник радова, Одјељење умјетности ЦАНУ,
књ. 3 (1984, Титоград) 15—29.

Резиме на француском.

1132. Вушићки Милосав, Један српски говор у југоисточној Македонији,
ЗБМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 157—165.

1133. Vukušić Stjepan, в. бр. 947.

1134*. Vukušić Stjepan, Naglasna obilježja sutivanskog govora u svijetlu knji-
ževnog naglašavanja, Prilozi o zavičaju, 3 (1983, Pula) 361—364.

1135. Gošić Nevenka, Znanstveni skup o povijesnoj dijalektologiji (Zagreb, 15—17.
оџјука 1984), Књижевни језик, 13, 2 (1984, Сарајево) 98—102.

Приказ.

1136. Elezović Dobroslav, Krug naš učerašnji, ČR XI, 1—2 (1983) 181—193.
Четири приче на гроњанској (Грохоте, о. Шолта) чакавштини, са речником
мање познатих речи 191—193.

1137. Zečević Vesna, в. бр. 1176.

1138*. Zečević Vesna, Oglad kajkavsko-škokavskog dijalekatskog kontakta, Rad
JAZU CCCLXVIII (1975, Zagreb) 173—250.

Са литературом.

1139. Ivić Pavle, Masingova akcentološka grada kao dokument o srpskohrvatskim
dijalektima, MJ XXXII—III (1981—82/84) 263—267.

1140. Ивић Павле, Осврт на лингвистичке методе досадашњих проучавања
црногорских народних говора, Црногорски говори — зборник радова, Одјељење
умјетности ЦАНУ књ. 3 (1984, Титоград) 31—47.

Резиме на енглеском.

1141. **Jahić Dževad A.**, Dijalekt i međuetnički (međunacionalni) odnosi — na primjeru leksičko-semantičkih izoglosa u narodnoj materijalnoj kulturi istočnobosanskih Muslimana i Srba, Švedske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 393–403.
Резиме на руском.
1142. **Jutronić-Tihomirović Dunja**, Neki aspekti govora grada Splita, *Godišnjak* 7–8 (1984, Sarajevo) 105–109.
Резиме на енглеском.
1143. **Kalinski Ivan**, в. бр. 1176.
1144. **Kalsbeek Janneke**, Neke fonološke i morfološke osobine govora Nugle u sjevernoj Istri, *ЗМСФЛ XXVII–XXVIII* (1984–1985) 313–320.
1145. **Kačić Zorka**, Oblici infinitiva u govoru Konavala, *КъЈ XXXI* бр. 1 (1984, Београд) 60–63.
Резиме на руском.
- 1146*. **Lavrnić Ilija**, Ikavski govor istočne Slavonije, *Revija, Izdavački centar radničkog sveučilišta „Božidar Maslarić“* (1983, Osijek) 134 стр.
В. бр. 1119.
1147. **Lončarić Mijo**, Govori kriškoga područja, *КъЈ XVII*, br. IV–V (1984, Zagreb) 127–138.
1148. **Митровић Брана**, Речник лесковачког говора, Народни музеј (1984, Лесковац) 384 стр.
В. бр. 1120.
1149. **Michalk S.**, Voneinander getrennte Areale mit der gleichen Eigenschaft im sorbischen Sprachgebiet, *ЗМСФЛ XXVII–XXVIII* (1984–1985) 495–500.
1150. **Младеновић Александар**, О ближњем познавању времена вокализације полугласника у источном делу штокавског наречја, *МЈ XXXII–III* (1981–82/84) 509–512.
1151. **Moguš Milan**, Akcenat glagola u ličkih čakavaca, *МЈ XXXII–III* (1981–92/84) 527–531.
1152. **Musić Srđan**, Romanske posudenice u govorima Crne Gore, Црногорски говори — зборник радова, Одјељење умјетности ЦАНУ, књ. 3 (1984, Титоград) 189–196.
Резиме на италијанском.
- 1153*. **Musić Srđan**, Sadašnje stanje romanskih posudenica u govorima Crne Gore, *Analele Societății de limba română*, 11–12 (1983, Zrenjanin) 183–187.
1154. **Neweklowsky Gerhard**, Eine phonographische Aufnahme aus dem Jahre 1910: Čakavisches aus Südmähren, *ЗМСФЛ XXVII–XXVIII* (1984–1985) 533–538.
1155. **Недельков Љильана**, Прозодијске особине говора села Каћа, *СДЗБ XXX* (1984) 267–356.
Резиме на руском.
1156. **Nikčević Vojislav**, Miloš Okuka, *Govor Rame*, Sarajevo 1983, *Odjek XXXVII*, br. 20 (1984, Sarajevo) 20.
Приказ.

1157. **Okuka Miloš**, в. бр. 1156.
1158. **Okuka Miloš**, Govorne osobine stanovništva Drežnice, Glasnik Zemaljskog muzeja BiH, Etnologija, sv. 38 (1983/1984, Sarajevo) 63–80.
Резиме на енглеском.
1159. **Olesch Reinhold**, в. бр. 1192.
1160. **Павлица Драган**, О говору околине Удбине, СДЗБ ХХХ (1984) 357–424.
Резиме на руском.
1161. **Петровић Драгољуб**, Из акцентолошке проблематике зетских говора, ЗМФСФЛ ХХVII–ХХVIII (1984–1985) 609–613.
Са картом.
1162. **Petrović Dragoljub**, Iz problematike govora Mrkovića, MJ XXXII–III (1981–82/84) 567–573.
За српскохрватскиот дијалект во однос на јужносрбијанските и западномакедонските говори.
1163. **Пецо Асиm**, Именице *орак* и *орло*, глаголи *ићи* и *јесћи*, НЈ н. с. ХХVI, св. 2–3 (1984) 147–151.
Са поднасловом „Из моје дијалектолошке биљежнице“.
1164. **Пецо Асиm**, Једна дијалекатска паралела, ЈФ XL (1984) 119–147.
Резиме на немачком.
1165. **Пецо Асиm**, Трагови двојине у шћакавским говорима, НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 41–48.
1166. **Пецо Асиm**, Црногорско-херцеговачка говорна преплитања, Црногорски говори — зборник радова, Одјелјење умјетности ЦАНУ, књ. 3 (1984, Титоград) 61–70.
Резиме на енглеском.
1167. **Пешкикан Митар**, в. бр. 1730.
1168. **Пешкикан Митар**, Правци диференцирања и класификације црногорских говора и неки проблеми њиховог проучавања, Црногорски говори — зборник радова, Одјелјење умјетности ЦАНУ, књ. 3 (1984, Титоград) 49–56.
Резиме на руском.
1169. **Пижурџица Мато**, Из дијалекатске творбе пејоратива, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад — Београд) 129–134.
1170. **Pižurica Mato**, Tragovi međujezičkih dodira u govorima Crne Gore, Црногорски говори — зборник радова, Одјелјење умјетности ЦАНУ, књ. 3 (1984, Титоград) 83–95.
Резиме на енглеском.
1171. **Priginić Darinka**, Osobine govora Sjeničaka, Osvit VI, 15–16 (1984, Karlovac) 12–24.
1172. **Радич Првослав**, Именички деминутивни суфикси *-че* и *-иче* у говору села Милошева у Великом Поморављу, ЈФ XL (1984) 149–165.
Резиме на руском.
- 1172.* **Радуновић Ристо**, Научни скуп *Црногорски говори — резултати досадашњих истраживања и даљи рад на њиховом проучавању*, Титоград, 12. и 13. мај 1983, Гласник Одјелјења умјетности 5, ЦАНУ (1984, Титоград) 223–226.

1173. Radunović Riste, Crnogorski narodni govori u jezičkim atlasima, Црногорски говори — зборник радова, Одјељење умјетности ЦАНУ, књ. 3 (1984, Титоград) 163—172.

Резиме на енглеском.

1174. Reizer Zora, в. бр. 1176.

1175. Реметлић Слободан, Генитив множине именица у говорима централне Шумадије, ЗбМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 655—663.

Са картом.

1176. Rječnik hrvatskoga kajkavakoga književnog jezika, urednik Božidar Finka, obrađivači Vida Barac-Grum, Ivan Kalinski, Zora Reizer, Antun Šojat, Vesna Zečević, knjiga prva, sv. 1, A-cenina, JAZU — ZJ IFF (1984, Zagreb) 240 str.

1177. Roberts D. F., в. бр. 1185.

1178. Родич Никола, Речи грчког порекла у Речнику косовско-медиохишкој дијалекта Гл. Елезовића, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад — Београд) 157—160.

1179. Rudan P. в. бр. 1185.

1180. Sekereš Stjepan, Kratki akut u nekim govorima slavonskog dijalekta, ЗбМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 699—703.

Са картом.

1181. Савић Милорад, Дијалекатска лексика и њен однос према књижевној лексици, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад—Београд) 171—174.

1182. Szivovicza L., в. бр. 1185.

1183. Stanić Milija, O jednoj vrsti hipokoristika u uskočkom govoru, КњЈ год. XXXI, бр. 3—4 (1984, Београд) 34—39.

1183.* Станић Милија, О неким квалитативно-квантитативним односима ускочког говора према другим народним говорима нашега језика и према нашем књижевном језику, Гласник Одјељења умјетности 5, ЦАНУ (1984, Титоград) 143—161.

Резиме на енглеском.

1184. Стакић Милија, Распрострањеност дужина типа мислити и сл. у црногорским народним говорима, Црногорски говори — зборник радова, Одјељење умјетности ЦАНУ, књ. 3 (1984, Титоград) 211—216.

Резиме на француском.

1185. Sujoldžić A., Szivovicza L., Šimunović P., Finka B., Roberts D. F., Rudan P., Analiza kulturnog vokabulara otoka Hvara kao pokazatelja jezične mikroevolucije, ЗбМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 767—780.

1186. Толстој Н. И., Српскохрватска дијалекатска лексикографија у лингвогеографској перспективи, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад — Београд) 181—190.

Са литературом.

1187. Томић Мише, Говор Свиничана, СДЗБ XXX (1984) 7—265.

Речник речи регистрованих у дијалекатском материјалу на стр. 116—243.

Резиме на румунском.

- 1188. Tomljenović Grga Bud**, Bunjevački dijalekat zaleđa senjskog s osobitim obzirom na naglas, Senjski zbornik, X—XI (1983—1984) 163—222.
Резиме на немачком.
- 1189. Ђукић Драго**, Икавизам у гусињском говору, МЈ XXXII—III (1981—82/84) 723—726.
- 1190. Ћипић Драго**, Laterali u govorima Crne Gore, ЗБМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 813—816.
- 1191. Ђукић Драго**, Туђице у дијалекатској лексици и њихова обрада, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад—Београд) 197—201.
- 1192. Ujčić Rudolf**, Uz prvu čakavsku hrestomatiju, Petar Šimunović — Reinhold Olesch: Čakavishe Texte, Böhlau Verlag, Köln—Wien, 1983, Istra, br. 2—3 (1984, Pula) 135—137.
Prikaz.
- 1193. Urukalo Milivoj**, Opšte napomene o problemu romanizama u jekavskom govoru južne Bukovice, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад — Београд) 203—207.
- 1194. Finka B.**, в. бр. 1176, 1185.
- 1195*. Finka Božidar**, O našoj dijalekatskoj geografiji, ZNŽO XLIX (1983, Zagreb) 179—194.
- 1196. Hamm Josip**, Crnogorsko t, d + jat > ě, d, Црногорски говори — зборник радова, Одјељење умјетности ЦАНУ, књ. 3 (1984, Титоград) 79—82.
Резиме на немачком.
- 1197. Houtzagers H. P.**, Vowel systems of the ekavian dialects spoken on Cres and Lošinj, ЗБМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 885—893.
- 1198. Црногорски говори**, резултати досадашњих испитивања и даљи рад на њиховом проучавању, Зборник радова са скупа одржаног 12—13. маја 1983. у Титограду, уредник Јевто М. Миловић, изд. ЦАНУ, Научни скупови књ. 12, Одјељење умјетности књ. 3 (1984, Титоград) 259 стр.
- 1199. Šimunović Petar**, в. бр. 1185, 1192.
- 1200. Šojat Antun**, в. бр. 1176.
- 1201. Šojat Antun**, Međudijalekatski odnosi u autohtonim govorima na području općine Duga Resa, ЗБМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 899—906.
Са литературом.
- 1202. Šojat Antun**, Neki leksikološki problemi pri izradi regionalnih dijalekatskih rječnika, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад—Београд) 223—227.

д) **Текстови стари и нови, издања; њихова кретка, порекло итд.**

- 1203. Bogdanović Marijan**, Ljetopis krečevskog samostana, Veselin Masleča (1984, Sarajevo).
Рукопис из XVIII вијека.

- 1204. Bogišić Rafo**, Dvije poeme Antuna Gledevića, Dubrovnik XXVII, br. 3/4 1984, Dubrovnik) 131–146.
 Rasprava i tekstovi poema: „Ljuvezni noćne” i „Bravac”.
- 1205. Војиновић Станиша**, Непознати рукопис Симе Милутиновића, Прил. књ. XLVII и XLVIII св. 1–4 (1984, Београд) 113–133.
 Донесен текст рукописа.
- 1206. Vončina Josip**, Kritičko čitanje Zoranićevih Planina (II), UR XXVIII, br. 1–2 (siječanj–lipanj 1984, Zagreb) 81–107.
 Rezime na njemačkom.
- 1207. Vončina Josip**, O Barčevim kritičkim izdanjima, BZ, ZZK (1984, Zagreb) 227–232.
- 1208. Grickat Irena**, Emanuela Sgambati, *Il Tristano biancorusso*, Studia historica et philologica XV – Sectio slavoromanica 14, Firenze 1983, 1–509, Прил. књ. XLVII и XLVIII, св. 1–4 (1984, Београд) 152–154.
 Приказ.
- 1209. Sgambati Emanuela**, в. бр. 1208.
- 1210. Jembrih Alojz**, Još o Grguru Pythiraeusu-Mekiniću i njegovim pjesmaricama, SR XXXII (1984) št. 3 str. 231–244.
 Povzetek v angleščini.
- 1211. Margetić Lujo**, Marginalije uz novopronađenu glagoljsku ispravu od 17. travnja 1567. godine, Dometi XVII, br. 1/2/3 (1984, Rijeka) 62–72.
- 1212. Пантлџ Мирослав**, Непознати барокни песник из Дубровника Габро Цријевић, Прил. књ. XLVII и XLVIII, св. 1–4 (1984, Београд) 17–33.
 Донесени неки текстови Цријевића, Канавеловића.
- 1213. Hadrovics László**, Cantilena pro sabatho (Starohrvatska pasionska pjesma iz 14. stoljeća), Filologija, knj. 12, JAZU (1984, Zagreb) 7–25.
- 1214. Šojat Olga**, „Cvet sveteh” Hilariona Gašparotija (1714–1762), Croatica XV, sv. 20/21 (1984, Zagreb) 27–79.
 Rasprava, bibliografija, tekstovi, rječnik. Rezime na njemačkom.
- 1215. Штављанић Ђорђевић Љубица**, Један нови седалан посвећен српском архиепископу Арсенију, Прил. књ. XLII и XLVIII, св. 1–4 (1984, Београд) 96–101.
 Донесен текст седалана с краја XV века.
- ћ) Историја српскохрватског језика**
- 1216. Албјанић Александар**, Вујићева Баба Стана, ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 33–37.
- 1217*. Албјанић Александар**, Непромењене и промењене сугласничке групе у језику Гаврила Стефановића Венцловића, Balcanica XIII–XIV (1982–1983, Београд) 327–332.
- 1218. Албјанић Александар**, Страна имена и топоними у неким српским текстовима XIX века: кратак осврт на Давидовићеве „Новине српске” (1814), НССУВД XIII/2 (1984, Београд) 67–75.
 Резиме на енглеском.

- 1219. Bakmaz Ivan**, Grafija najstarijih hrvatskoglajolskih tiskanih knjiga, Slovo, sv. 34 (1984, Zagreb) 111–123.
Rezime na njemačkom.
- 1220. Butler Thomas**, Njegoš's Language, ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 121–125.
- 1221. Bezić-Božanić Nevenka**, Četiri pravilnika bratovština iz splitskog Velog varoša, ČR XII, br. 1–2 (1984, Split) 105–134.
Rezime na engleskom.
Правилници из XVII и XVIII века писани су на народном језику и садрже пописе братима, имена и презимена писана италијанским правописом.
- 1222. Benvin Anton**, Zamisao liturgijskog jezika u Šimuna Kožičića, Slovo, sv. 34 (1984, Zagreb) 203–218.
Rezime na engleskom i talijanskom.
- 1223. Берн-Бунн Весна**, Род номиналних позајмљеница из немачког језика и германизми у „Чадољубу”, НССУВД XIII/2 (1984, Београд) 77–87.
Rezime na njemačkom.
- 1224. Bošnjaković Žarko**, Milan Moguš i Josip Vončina: „Salo debeloga jera libo azbukoprotres” Save Mrkalja (Zagreb, 1983, 1–83), КњЈ XXXI, бр. 2 (1984, Београд) 194–195.
Приказ.
В. бр. 1240, 1265.
- 1225. Brlek Mijo Ivan**, O rukopisnoj baštini Joakima Stullija, Filologija, knj. 12, JAZU (1984, Zagreb) 221–244.
- 1226. Brozović Dalibor**, Jezična i pravopisna previranja u Hrvatskoj na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, JSSS 33–34 (1984, Zadar) 243–258.
- 1227. Буљовчић Јосип**, Удео „Буњевачких и шокачких новина” у развоју писаног језика код бачких Буњеваца у другој половини XIX века, Радови XI, Институт за језик (1984, Сарајево) 189–248.
Rezime na ruskom.
- 1228. Vince Zlatko**, в. бр. 1111.
- 1229. Vince Zlatko**, Barčevi poticaji proučavanju hrvatskoga književnog jezika, BZ, ZZK (1984, Zagreb) 233–249.
- 1230. Vince Zlatko**, Stullijev udio u Broz-Ivekovićevu Rječniku hrvatskog jezika, Filologija, knj. 12, JAZU (1984, Zagreb) 275–291.
- 1231. Vončina Josip**, в. бр. 1224, 1240, 1265.
- 1232. Vončina Josip**, Danteov udio u Zoranićevim jezičnostilskim postupcima, RMSDSS II, JAZU (1984, Zagreb) 715–719.
Rezime na talijanskom.
- 1233*. Vončina Josip**, Jezik Antona Kanižlića, Rad JAZU CCCLXVIII (1975, Zagreb) 5–172.
- 1234. Vončina Josip**, Joakim Stulli i starija hrvatska leksikografija, Filologija, knj. 12, JAZU (1984, Zagreb) 245–263.

- 1235. Вончина Јосип**, Морфолошка адаптација страних именица у језику ренесансних хрватских писаца, НССУВД XIII/1 (1984, Београд) 81–95.
- 1236. Vončina Josip**, Ujević i Marulić, UR XXVIII, br. 3 (srpanj-rujan 1984, Zagreb) 237–246.
Rezime na njemačkom.
- 1237. Wrocławska Elżbieta**, Род и број у систему творбе именица у српско-хрватском језику XV–XVII века (nomina feminativa, nomina collectiva, nomina singulariva), НССУВД XIII/1 (1984 Београд) 205–211.
- 1238. Vukomanović Slavko**, Daničićevo i Vukovo proučavanje srpskohrvatskog jezika – paralela, JSSS 33–34 (1984, Zadar) 259–272.
- 1239. Gabrić-Bagarić Darija**, Jezik Bartola Kašića, Posebna izdanja 5, Institut za jezik (1984, Sarajevo) 238.
- 1240. Габрић-Багарић Дарија**, Милан Могуш, Јосип Вончина, "Сало дебелога јера либо азбукопротрес" Саве Мркаља, Дјела ЈАЗУ, Разред за филологију, књ. 58., Загреб, 1983, Književni jezik, 13, 1 (1984, Sarajevo) 61–54.
Приказ.
В. бр. 1224, 1265.
- 1241. Gabrić-Bagarić Darija**, Problem norme kod protureformatorskih pisaca, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 75–82.
Резиме на енглеском.
- 1242. Грковић Јасмина**, Деклинација именица у *Цвейном шриоду* штампара Мардарија из Мркшине цркве, Прил. ФФНС 20 (1984) 101–114.
- 1243. Grković Jasmina**, László Dezső, Typological Studies in Old Serbo-croatian Syntax, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982, Književni jezik 13, 1 (1984, Sarajevo) 45–49.
Приказ.
- 1244. Грковић Милица**, Дијалектизми у језику Милана Ђ. Милићевића, НССУВД XIII/2 (1984, Београд) 41–45.
- 1245. Гортан-Премк Даринка**, Српскохрватска лексикографија XIX века, НЈ н. с. XXVI, св. 2–3 (1984) 139–146.
Преглед лексикографских концепција.
- 1246. Gortan-Premk Darinka**, Srpskohrvatska leksikografija XIX veka (Pregled leksikografskih konceptija), JSSS 33–34 (1984, Zadar) 29–37.
- 1247. Дабњћ Богдан Ј.**, Русизми и славјанизми у лексичи „Луче микрокосма“, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад–Београд) 47–52.
- 1248. Damjanović Stjepan**, Jezik Prvotiska u kontekstu književnojezične prakse hrvatskih glagoljaša, Slovo, sv. 34 (1984, Zagreb) 63–80.
Rezimei na engleskom i ruskom.
- 1249. Damjanović Stjepan**, Tragom jezika hrvatskih glagoljaša, Znanstvena biblioteka HFD 15 (1984, Zagreb) 192 str.
- 1250. Dezső László**, в. бр. 1243.
- 1251. Дмитричев П. А.**, К вопросу о значении термина „славяносербский (славяно-сербский) язык“, ЗбМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 223–229.

- 1252. Živančević Milorad**, Ilirci prema književnom i jezičkom zajedništvu Srba i Hrvata, ЗБМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 239—242.
- 1253. Иванић Душан**, Миодраг Поповић, Памтивек — Српски рјечник Вука Стеф. Караџића, Књижевна реч XII, бр. 232 (25. IV 1984, Београд). Приказ.
- 1254. Ивић Павле**, О месту Саве Мркаља у историји српске културе, Књижевност XXXIX, књ. LXXVII, 4—5 (1984, Београд) 508—512.
- 1255. Језик штампе у Босни и Херцеговини до 1918. године**, одговорни уредник Мевлида Караџа-Гарић, Институт за језик и књижевност (1981 [1984], Сарајево) 307 стр.
- 1256. Јерковић Вера**, О Јефимијиној Похвали кнезу Лазару, ЗБМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 299—306.
- 1257. Jerković Vera**, Srpskoslovenska norma u glasovnom i morfološkom sistemu, JSSS 33—34 (1984, Zadar) 55—66.
- 1258. Јерковић Јован**, За филолошку критику и против ње, НССУВД XIII/2 (1984, Београд) 5—12.
- 1259. Jernej Josip**, О талијанским и латинским изворима Студијева рјечника, Filologija, knj. 12, JAZU (1984, Zagreb) 413—422.
Rezime na italijanskom.
- 1260. Јовић Душан**, Лингвистичка анализа песмарице Саве Мркаља, Књижевност XXXIX, књ. LXXVII, 4—5 (1984, Београд) 546—552.
- 1261. Kalenić Vatroslav**, Filološko razjašnjenje Antuna Barca, BZ, ZZK (1984, Zagreb) 215—226.
- 1262*. Katičić Radoslav**, Matija Petar Katančić i počeci novoštokavskog standardnog jezika u Hrvata, Forum XXII, knj. LXVI, 10—12 (1983, Zagreb) 539—556.
- 1263. Кашић Јован**, Извори и грађа за речник славеносрпског језика, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад—Београд) 91—95.
В. бр. 1281.
- 1264. Кашић Јован**, Фразеологија у делу Милована Глишића, НССУВД XIII/2 (1984, Београд) 13—18.
- 1265. Kolenić Ljiljana**, Milan Moguš i Josip Vončina: „Salo debeloga jera libo azbukoprotres” Save Mrkalja, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti i Skupština općine Karlovac, Zagreb 1983, Revija XXIV, br. 3 (svibanj—lipanj 1984, Osijek) 87—89.
Prikaz.
В. бр. 1224, 1240.
- 1266*. Kosor dr. fra Karlo**, Sintaksa vremena u prozi Grabovčeva „Cvita”, Kačić XV (1983, Split) 111—133.
Rezime na njemačkom.
- 1267. Kravar Miroslav**, Empirijsko-fonološki temelji Gajeva pravopisa, JSSS 33—34 (1984, Zadar) 9—27.
- 1268. Kratofil Mirko**, Prve kritike Stullijeva rječnika, Filologija, knj. 12, JAZU (1984, Zagreb) 455—459.

1269. Куша Херта, Западноштокавске карактеристике у језику Хваловог зборника, МЈ XXXII—III (1981—82/84) 379—385.

За ракописот од босанскохумската редакција.

1270. Lisac Josip, О filološkim školama 19. stoljeća i njihovim izvorima (Zlatko Vince, Putovima hrvatskoga književnog jezika, Lingvističko-kulturnopovijesni prikaz filoloških škola i njihovih izvora, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb 1978), Croatica XV, sv. 20/21 (1984, Zagreb) 146—151.

Prikaz.

1271. Luetić Josip, Utjecaj Stullijeva Rječoslozja na višejezični Glossaire nautique A. Jala, Filologija, knj. 12, JAZU (1984, Zagreb) 423—447.

1272. Malić Dragica, Imenice s nesufikslnim završetkom -ar (dijakronijski pregled), Filologija, knj. 12, JAZU (1984, Zagreb) 27—103.

1273. Mamić Mile, Grabovčev odnos prema tudicama, Kačić XV (1983, Split) 189—200.

Rezime na njemačkom.

1274. Маројевић Радмило, О утицају руског језика и русизмама у „Горском вијенцу“ и о њиховој лингвистичкој интерпретацији, КњЈ XXXI, бр. 2 (1984, Београд) 137—141.

1275. Matanović-Rem Julijana, Osuvremenjeno viziranje glagoljske baštine, Eduard Hercigonja, Nad iskonom hrvatske knjige, SNL, Zagreb 1983, Dometi XVII, br. 1/2/3 (1984, Rijeka) 149—151.

Prikaz.

1276. Мивчић Ксенија, Лични глаголски облици у Вукановом јеванђељу, Прил. ФФНС 20 (1984) 83—99.

1277. Младеновић Александар, Екавизам „несам“ и сл. у језику неких српских писаца средине и друге половине XIX века, НССУВД XIII/2 (1984, Београд) 57—65.

Резиме на руском.

1278. Младеновић Александар, Неколико мисли о српскословенском, рускословенском и славеносрпском типу књижевног језика, ЗбМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 501—505.

1279. Младеновић Александар, О проучавању језика споменика из Црне Горе (XVI—XIX в.), Црногорски говори — зборник радова, Одјељење умјетности ЦАНУ, књ. 3 (1984, Титоград) 151—158.

Резиме на руском.

1280. Младеновић Александар, „Палинодија“ Саве Мркаља, Књижевност XXXIX, књ. LXXVII, 4—5 (1984, Београд) 572—586.

1281. Младеновић Александар, Речник текстова славеносрпског периода и нека питања његове израде, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад—Београд) 97—101.

В. бр. 1263.

1282. Младеновић Александар, Филолошко дело Саве Мркаља, Ковчежић XX—XXI (1983—1984, Београд) 3—25.

1283. Могош Milan, в. бр. 1224, 1240, 1265.

- 1284. Moguš Milan**, Glagoljica kao ortografski uzorak u hrvatskoj književnosti, Slovo, sv. 34 (1984, Zagreb) 263–268.
Rezime na engleskom.
- 1285. Moguš Milan**, Križanićeva hrvatska gramatika, RZSF, sv. 19 (1984, Zagreb) 1–96.
- 1286. Nagy Josip**, Leksikograf Joakim Stulli u slavenskoj filologiji, Filologija, knj. 12, JAZU (1984, Zagreb) 461–469.
- 1287. Nazor Anica**, Cijena glagoljskih kodeksa iz 14. i 15. stoljeća, во: Зборник во чест на Блаже Конески, 193–201.
Со факсимили.
- 1288. Nyomárkay István**, Улога граматичког рода у преузимању страних речи у доба раног реализма, НССУВД XIII/2 (1984, Београд) 47–56.
- 1289. Okuka Miloš**, Iz istorije jezičke politike. Književnojezička situacija u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske uprave, Odjek XXXVII, br. 24 (1984, Sarajevo) 9–10.
- 1290. Ostojiћ Бранислав**, О једној конструкцији с предлогом за у Његошеву језику са синтаксичко-семантичке стране, Михаилу Лалићу у почаст — зборник радова, изд. ЦАНУ (1984, Титоград) 287–293.
- 1291. Ostojiћ Бранислав**, О неким случајевима реда ријечи у језику Марка Миљанова, КњЈ XXXI, бр. 2 (1984, Београд) 116–123.
- 1292. Ostojiћ-Павловић Горјана**, Фонетске, морфолошке и лексичке особине језика „Босанског Вјестника”, Радови XI, Институт за језик (1984, Сарајево) 9–74.
Резиме на руском.
- 1293. Pederin Ivan**, Мјесто и улога хрватског језика у млетачком Задру и млетачкој дипломатији, Језик 31, бр. 3 (вељаца 1984, Zagreb) 73–79.
Rezime na engleskom.
- 1294. Пешиќан Митар**, Мркаљева реформаторска замисао у светлу укупног развоја нашег писма, Књижевност XXXIX, књ. LXXVII, 4–5 (1984, Београд) 513–519.
- 1295*. Popović Miodrag**, Pamtivec: Srpski rječnik Vuka St. Karadžića, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva (1983, Beograd) 208 str.
В. бр. 1253.
- 1296. Prčić Ljubica**, Језик суботићких Буњеваца у прошлости, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 235–240.
Резиме на енглеском.
- 1297. Putanec Valentin**, Rječnik JAZU i Stulljevi rječnici, Filologija, knj. 12, JAZU (1984, Zagreb) 265–273.
Rezime na francuskom.
- 1298. Рађановић-Коцић Весна**, Језик „Херцеговачког босилка”, Радови XI, Институт за језик (1984, Сарајево) 75–115.
Резиме на енглеском.

- 1299.** Речник језика Петра II Петровића Његоша, в. бр. 1735.
- 1300.** *Slawski Franciszek*, Jeszcze o Słowniku Vuka, ЗбМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 705—707.
- 1301.** *Стијовић Светозар*, О проучавању језика владике Василија Петровића, Црногорски говори — зборник радова, Одјељење умјетности ЦАНУ, књ. 3 (1984, Титоград) 159—162.
Резиме на руском.
- 1302.** *Stolz Benjamin A.*, Serbo-Croatian as a Balkan Diplomatic Language During the Fifteenth and Sixteenth Centuries, ЗбМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 747—759.
- 1303.** *Суботић Јелена*, Неке специфичности рефлекса јата у језику Лазара Томановића, ЗбМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 761—766.
- 1304.** *Суботић Љиљана*, Судбина партиципа у књижевном језику код Срба у 19. веку, Прил. ФФНС 20 (1984) 5—81.
Са литературом.
- 1305.** *Трофимкина Ольга*, О страним речима у језику С. М. Љубише, НССУВД XIII/2 (1984, Београд) 33—40.
Резиме на руском.
- 1306.** *Ђорац Милорад*, Језик првих српских реалистичких приповедака, НССУВД XIII/2 (1984, Београд) 19—31.
- 1307.** *Фекете Егон*, Допринос српских писаца стварању књижевног језика у другој половини XIX века, НЈ н. с. XXVI, св. 2—3 (1984) 83—93.
- 1308.** *Filipović Rudolf*, Poštovanje djelu Save Mrkalja, Osvit VI, 15—16 (1984, Karlovac) 38—40.
- 1309.** *Frkin Vatroslav*, Rad Marijana Lanosovića na rječniku Joakima Stullija, Filologija, књ. 12, JAZU (1984, Zagreb) 393—412.
- 1310*.** *Херити др Питер*, Књижевни језик Емануила Јанковића, МС (1983, Нови Сад) 329 стр.
- 1311.** *Hercigonja Eduard*, в. бр. 1275.
- 1312.** *Чедић Ибрахим*, Језик Јоаникија Памучине с посебним освртом на његову дијалекатску основицу, Радови XI, Институт за језик (1984, Сарајево) 117—187.
Резиме на руском.
- 1313.** *Чедић Ибрахим*, Облици презента у језику Јоаникија Памучине, Књижевни језик, 13, 4 (1984, Сарајево) 219—225.
Резиме на руском.
- 1314.** *Šojat Antun*, Kajkavske riječi u Stullijevu rječniku, Filologija, књ. 12, JAZU (1984, Zagreb) 293—313.
Rezime na francuskom.
- 1315.** *Šojat Antun*, Stara kajkavska leksikografija, во: Зборник во чест на Блаже Конески, 253—269.

е) **Стил**

- 1316. Babić Dragomir**, Prozni stilist Ivan Mažuranić (u pismima i govorima), Dometi XVII, br. 6 (1984, Rijeka) 90–94.
- 1317. Bahtin Mihail Mihajlovič**, Govorni žanrovi. Postavka problema i određivanje pojma, Odjek XXXVII br. 19 (1984, Sarajevo) 13–14.
Превео Цевад Карахасан.
- 1318. Bratulić Josip**, Jezik hrvatske književnosti u Kombolovu prijevodu Božanstvene komedije, RMSDSS I, JAZU (1984, Zagreb) 49–56.
Rezime na talijanskom.
- 1319. Вуконџ Чедо**, Мозаник дијалеката у радионици једног писца, Црногорски говори — зборник радова, Одјељење умјетности ЦАНУ, књ. 3 (1984, Титоград) 71–77.
Резиме на енглеском.
- 1320. Defterdarević-Muradbegović Almaza**, „Devijantne“ konstrukcije i njihova interpretacija u umjetničkom tekstu, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 553–560.
Резиме на француском.
- 1321*. Ivanišević Katica**, Bogate izražajne mogućnosti uporabe čakavštine u lirici Nikole Kraljića, Pomorski zbornik XXI, 21 (1983, Rijeka) 505–514.
Резиме на енглеском са литературом.
- 1322. Išek Gordana**, Odnos glagolskih vremena kao odlika stila, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 145–151.
Резиме на француском.
- 1323. Јовић Душан**, Извори и моћ језика Михаила Лалића, Михаилу Лалићу у почаст — Зборник радова, изд. ЦАНУ (1984, Титоград) 187–201.
- 1324. Павић Милорад**, Стилска позиција Саве Мркаља, Књижевност XXXIX, књ. LXXVII, 4–5 (1984, Београд) 553–556.
- 1325. Pranjic Krunoslav**, Daničićev Stari zavjet, JSSS 33–34 (1984, Zadar) 39–54.
- 1326. Pranjic Krunoslav**, Inventar jezičkih mikrostruktura u pjesništvu Antuna Branka Šimića, UR XXVIII, br. 3 (srpanj-rujan 1984, Zagreb) 227–235.
Rezime na engleskom.
- 1327. Raecke Jochen**, O pomenu kajkavštine v delu Miroslava Krležе, SR XXXII (1984) št. 4 str. 373–384.
Prevedel Anton Janko. — Povzetek v angleščini.
- 1328. Ротковић Радослав**, Језик писца и говор лица у савременом црногорском роману, Стремљења 1 (1984, Приштина) 192–198.
- 1329. Samardžija Marko**, Jezična i stilска slojevitost proze u trapericama (na primjeru romana „Drugi ljudi na Mjesecu“), Croatica XV, sv. 20–21 (1984, Zagreb) 81–114.
Rezime na engleskom.
- 1330. Sekulić dr. Ante**, Značajke Grabovčeva stila u „Cvitu razgovora“, Kačić XV (1983, Split) 135–146.
Rezime na engleskom.
- 1331. Sović Ivan**, в. бр. 1333.

1332. Стефановић Стеван, Приповједачка функција аориста у књижевном дјелу Исака Самоковлије, Књижевни језик, 13, 2, (1984, Сарајево) 75–86.
Резиме на енглеском.

1333. Теžак Стјепко, О језику Јанка Leskovara (Dr Ivan Sović, Jezik Janka Leskovara, Školske novine, Zagreb, 1982), Jezik 31, br. 3 (veljača 1984, Zagreb) 95–96. (veljača 1984, Zagreb) 95–96.
Rubrika „Osvrti”.

1334. Hadžiefendić Remzija, Turcizmi u funkciji imenovanja likova u Dervišu i smrti i Na Drini ćurpija, Књижевни језик, 13, 4 (1984, Сарајево) 199–217.
Резиме на руском.

ж) Метрика

1335. Банашевић Никола, О Његошевом десетерцу, Прил. књ. XLVII и XLVIII, св. 1–4 (1984, Београд) 3–16.

1336. Kravar Miroslav, О прозодјској структури српске класицистичке метрике, ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 369–380.

1337. Lehiste Ilse, Some Remarks About the Temporal Structure of the *deseterac*, ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 405–410.

1338. Петровић Светозар, Стих и строфа двију пјесама Лазе Костића, Прил. књ. XLVII и XLVIII, св. 1–4 (1984, Београд) 34–42.

1339. Pretnar Tone, Zmajev verz v navzkrižju „silabičnih” in „silabotoničnih” smeri sodobnega srbskega in hrvaškega zgodovinskega stihoslovja, SR XXXII (1984) št. 1 str. 64–65.

О strokovnem posvetovanju v Novem Sadu 5. in 6. decembra 1983.

1340. Ружић Жарко, Српскословенски јамб Димитрија Кантакузина, ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 671–677.

з) Методика наставе књижевног језика

1341. Buljovčić Josip, Odnos prema dijalektu (mladem ikavskom) u nastavnoj praksi u subotičkim školama, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Сарајево) 334–339.
Резиме на енглеском.

1342. Gazibara Salko, Grgurev Ivo, Nikolić Milija, Naš jezik, udžbenik za V razred osnovne škole, „Svjetlost”, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva (1984, Сарајево) 132.

1343. Grgurev Ivo, в. бр. 1342.

1344. Dalmacija Stevo, Književnojezička politika u nastavnim programima visokoškolskih organizacija u SR Bosni i Hercegovini, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Сарајево) 429–433.
Резиме на енглеском.

1345. Dešić Milorad, Varijante i nastava, Odjek XXXVII, br. 12 (1984, Сарајево) 7–8.

1346. Dešić Milorad, Srpskohrvatske standardnojezičke varijante i nastava, Književni jezik, 13, 3 (1984, Sarajevo) 164–167.
Резиме на њемачком.

1347. Dešić Milorad, Srpskohrvatske standardnojezičke varijante i nastava, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 325–328.
Резиме на енглеском.

1348. Diklić dr Zvonimir, Leksičke vježbe u nastavi hrvatskoga ili srpskog jezika, SMNHSJ IX, br. 1–2 (1984, Zagreb) 21–34.
Rezime na engleskom.

1349. Dolgan Milan, Naslov i naslovljavanje, SMNHSJ IX, 3–4 (1984, Zagreb) 111–114.

1350. Došlić Milka, в. бр. 1357.

1351. Došlić mr Mišo, Drugovi govore. Srpskohrvatski kao nematernji jezik za VII razred osnovne škole, peto izdanje, izd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova (1984, Priština) 176.

1352. Дошлић Мишо, Нека питања у вези са предлогом заједничких програмских језгара језика и књижевности, КњЈ XXXI, бр. 1 (1984, Београд) 81–88.

1353. Došlić mr Mišo, Nove reči. Srpskohrvatski kao nematernji jezik za IV razred osnovne škole, šesto izdanje, izd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova (1984, Priština) 136.

1354. Došlić mr Mišo, Srpskohrvatski jezik i književnost. Udžbenik za IV razred srednjeg usmerenog obrazovanja sa nastavom na albanskom i turskom jeziku, treće izdanje, izd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova (1984, Priština) 136.

1355. Дошлић мр Мишо, Српскохрватски језик. Уџбеник за II разред средњег усмереног образовања са наставом на албанском и турском језику, четврто издање, изд. Завод за уџбенике и наставна средства САП Косова (1984, Приштина) 182.

1356. Дошлић Мишо, Творачки до писмености (Милија Николић: *Насијава писмености*, Научна књига, Београд, 1983), КњЈ XXXI, бр. 3–4 (1984, Београд) 87–91.

Приказ.
В. бр. 1366.

1357. Došlić Mišo i Milka, Drug drugu. Srpskohrvatski jezik za V razred osnovne škole sa nastavom na albanskom ili turskom jeziku, šesto izdanje, izd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova (1984, Priština) 160.

1358. Jerković Jovan, Srpskohrvatski kao jezik društvene sredine u SAP Vojvodini – naučnoistraživački projekti i kadar, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 201–204.
Резиме на енглеском.

1359. Јовановић Славица, в. бр. 1361.

1360. Калпачина Исак, в. бр. 1367.

1361. Лукић Живан, Јовановић Славица, Српскохрватски језик за III годину Педагошке академије за наставнике разредне наставе, I издање, Завод за уџбенике и наставна средства (1984, Београд) 198 стр.

- 1362. Maljoku Dragica**, в. бр. 1371.
- 1363. Milatović Branislav**, Morfološke kategorije u stilskoj funkciji u nastavi maternjeg jezika, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Сарајево) 293–298.
Резиме на руском.
- 1364. Миновић Милвоје**, Избор граматичке теорије за наставне потребе, Књижевни језик, 13, 2, (1984, Сарајево) 87–91.
- 1365. Николић Милија**, в. бр. 1342, 1356, 1366.
- 1366. Николовски Атанас**, Поттикнувачки сознанија и идеи (Милија Николић, Настава писмености, „Научна књига“, Београд, 1983), ЛЗБ XXXI, 1 (1984) 101–103.
Приказ.
В. бр. 1356.
- 1367. Новковић Милица**, Користан приручник о говорним вежбама Исака Калпаџине, КњЈ XXXI, бр. 1 (1984, Београд) 91–92.
Приказ.
- 1368. Okiljević Vojislav**, Srpskohrvatski jezik i književnost za III razred srednjeg usmerenog obrazovanja i vaspitanja sa nastavom na albanskom i turskom jeziku, četvrto izdanje, izd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova (1984, Приштина) 154.
- 1369. Savić Svenka**, Principi razumevanja značenja novih reči u srpskohrvatskom jeziku kod odraslih i dece starijeg osnovnoškolskog uzrasta, КњЈ XXXI, бр. 1 (1984, Београд) 39–51.
- 1370. Težak dr Stjepko**, Lingvometodički pristup Reljkovićevu „Satiru“, SMNHSJ IX, br. 3–4 (1984, Zagreb) 92–98.
Rezimei na hrvatskom i engleskom.
- 1371. Tirić Šehadeta — Maljoku Dragica**, Bratsko kolo. Srpskohrvatski jezik za VI razred osnovne škole sa nastavom na albanskom i turskom jeziku, sedmo izdanje, izd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova (1984, Приштина) 164.
- 1372. Трајковић Велимир**, в. бр. 1373.
- 1373. Цветановић Владимир — Трајковић Велимир**, Уџбеник за I разред средњег усмереног образовања са наставом на албанском или турском језику, седмо издање, изд. Завод за уџбенике и наставна средства САП Косова (1984, Приштина) 124.
- 1374. Чађеновић Јован**, Наставни планови на одсејцима за српскохрватски језик и књижевност, КњЈ XXXI, бр. 3–4 (1984, Београд) 47–59.

в) Терминологија

- 1375. Božičević Juraј**, Hrvatsko nazivlje iz područja mjerenja u usporedbi s nazivljem u svjetskim jezicima, Jezik 31, br. 3 (veljača 1984, Zagreb) 79–88.
Rezime na engleskom.
- 1376. Vidović Jozo**, Znanstveno nazivlje Joakima Stullija, Filologija, knj. 12, JAZU (1984, Zagreb) 327–348.
- 1377. Vidović Jozo**, Medicinska terminologija Joakima Stullija, Filologija, knj. 12, JAZU (1984, Zagreb) 349–391.

- 1378. Glibanović-Vajzović Hanka**, в. бр. 1380.
- 1379. Kalmeta Ratimir**, Znanstveni nazivi za 22. lipnja i 22. prosinca, Jezik 31, br. 5 (lipanj 1984, Zagreb) 141–144.
Rezime na engleskom.
- 1380. Karadža-Garić Mevlida i Glibanović-Vajzović Hanka**, O gramatičkoj terminologiji u djelu „Bosanski turski učitelj” Ibrahima Berbića, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 181–189.
Резиме на енглеском.
- 1381. Kučinić Branko**, O krivulji 2. reda, Jezik 31, br. 3 (veljača 1984, Zagreb) 94.
Rubrika „Osvrti”.
- 1382. Mikulić Gordana**, Oklijevamo li u stručnom jeziku?, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 111–116.
Резиме на енглеском.
- 1383. Mihaljević Milica**, O terminološkom nizu: leksem – riječ – termin – naziv – ime – znak – izraz, Jezik 32, br. 2 (prosinac 1984, Zagreb) 57–59.
Rezime na engleskom.
- 1384. Pervan Maja**, O nekim specifičnostima terminologije iz područja automatike, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 159–165.
Резиме на енглеском.
- 1385. Pujić Savo**, Terminološke višestrukosti u osnovnoškolskim udžbenicima biologije i njihov odraz u učeničkoj memoriji, Književni jezik, 13, 1 (1984, Sarajevo) 27–44.
- 1386. Pujić Savo**, Terminološke višestrukosti u udžbeničkoj literaturi, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 435–441.
Резиме на руском.
- 1387. Softić Sejfudin**, Primjena terminoloških višestrukosti u nastavi srednjeg usmjerenog obrazovanja u Bosni i Hercegovini – na primjerima škola regije Doboj, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 443–446.
Резиме на енглеском.
- 1388. Sredanović Đorđe**, Kulturno-nacionalni izvori filozofske terminologije u Bosni i Hercegovini za vrijeme Austro-Ugarske, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 415–428.
Резиме на руском.
- 1389. Stamać Ante**, Jezik znanosti o književnosti, UR XXVIII, br. 3 (srpanj-rujan 1984, Zagreb) 247–258.
Rezime na njemačkom.
- 1390. Fišer-Popović Ana**, Klasifikacija terminoloških rečnika, Prevodilac III, 2 (1984, Beograd) 19–24.
- 1391. Šimek Marija**, Stručni jezik i standard, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 117–122.
Резиме на њемачком.
- 1392. Šimundić Mate**, Jezikoslovno nazivlje u Lexiconu Joakima Stullija, Filologija, knj. 12, JAZU (1984, Zagreb) 315–325.

1393. Štambuk Anuška, Neologizmi u terminologiji električnih računala, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 167–174.

Резиме на енглеском.

1394. Štambuk Anuška, O tvorbi nazivlja elektroničkih računala, Jezik 31, br. 4 (travanj 1984, Zagreb) 119–124.

Rezime na engleskom.

ј) Народне умотворине (текстови, тумачења итд.)

1395. Бован Владимир, Српске народне умотворине са Косова из рукописа Дене Дебелаковића, Књига прва, Лирске и епске народне песме, изд. Академија наука и уметности Косова, Посебна издања књига X, Одељење језичких и књижевних наука и уметности, књига, 6 (1984, Приштина) 342.

1396. Malešević Miroslava, Ivan Čolović, *Književnost na groblju*, Narodna knjiga, Beograd 1984. s. 154, ГлЕИ XXXIII (1984, Београд) 174–176.

Приказ.

1397. Павловић Миодраг, в. бр. 1399.

1398. Rodić Milivoj, в. бр. 1400.

1399. Самарџија Снежана, Миодраг Павловић, *Антологија лирске народне поезије*, Вук Караџић, Београд, 1982, 18+226 страна., Прил. књ. XLVII и XLVIII, св. 1–4 (1984, Београд) 159–161.

Осврт.

1400. Skakić Mirko, Revolucija pjesmom ovjekovječena (Milivoj Rodić, Sunce iza gore, revolucionarne narodne pjesme sa tla Bosne i Hercegovine, Banjaluka, Glas, 1983), ZR XXXIII, br. 3–4 (svibanj-kolovoz 1984, Zadar) 339–340.

Приказ.

1401. Fisković Cvito, Narodne pjesme o pelješkim pomorcima, ČR XII, br. 1–2 (1984, Split) 143–163.

Rezime na engleskom.

1402*. Fisković Cvito, Pokladne pjesme iz Orebića, ČR XI, 1–2 (1983) 51–81.

1403. Čolović Ivan, в. бр. 1396.

IX. Македонски језик

а) Филологија

1404. Акта Велјуса, Симпозиум „Велјуса“ по повод 900-годишњице на манастирската црква Богородица Милостива (Елеуса) во селото Велјуса. (Ред. одбор: Димче Коцо, Константин Петров и др.), Скопје: Филозофски факултет при Универзитетот „Кирил и Методиј“, 1984, 278, 8°, Посебни издања на Одделението за научни дејности на Н.Н.С.Г. историја на уметноста и археологија при Филозофскиот факултет во Скопје, кн. 2.

1405*. Алексовски Ј[азо], в. бр. 1464.

- 1406. Апостолски Михаило**, НОВ и револуцијата за афирмацијата на македонскиот јазик, во: Зборник во чест на Блаже Конески, 505–519.
Пристапно предавање во Српската академија на науките и уметностите.
- 1407. Баскиќ Радмила**, Постигањата на македонската лексикографија, ЛЗБ XXXI, 1 (1984) 63–69.
- 1408. Бицевска Кирта**, Деминутивните образувања кај именките во говорот на селото Горно Пожарско, ЛЗБ XXXI, 5 (1984) 43–48.
Прилог кон македонската дијалектологија.
- 1409. Булатова Р. В.**, Первый исследователь языка македонских славян Л. Г. Мазинг (1845–1936), МЈ XXXII–III (1982–83/84) 63–73.
- 1410. Видоески Божидар**, Дијалектна диференцијација на македонскиот јазик, во: Зборник во чест на Блаже Конески, стр. 53–76.
- 1411. Видоески Божидар**, Македонскиот јазик во светската славистика, КЖ XXIX, 7–8 (1984) 20–26.
- 1412. Видоески Божидар**, Погледи врз развојот на македонската лингвистика, ЛЗБ XXXI, 2 (1984) 7–16.
- 1413. Видоески Божидар**, Славистиката во светот за македонскиот јазик, ЛЗБ XXX, 5 (1984) 15–28.
Предавање одржано на XVI семинар за македонски јазик, литература и култура, Охрид 1983 г.
- 1414. Видоески Божидар**, Фонемата /ä/ во македонскиот дијалектен јазик, МЈ XXXIII–III (1981–82/84) 95–110.
- 1415. Видоески Божидар**, Фонолошкиот систем на говорот на с. Млике, ЗбМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 127–137.
- 1416. Видоески Б[ожидар], Дмитровски Т[одор], Конески К[ирил], Тошев К[рум], Угринова — Скаловска Р[адмила]**, Правопис на македонскиот литературен јазик. VII издание. Скопје, Просветно дело, 1984, 190, 8°.
- 1417. Гацов Дмитрије**, Германските заемки во македонскиот јазик (Гастрономија), ГЗБФилолФУС 7 (1981/84) 27–33.
Резиме на германски.
- 1418. Георгиевски Георги**, За придавските суфикси *-ив* и *-лив* во македонскиот јазик, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 131–136.
- 1419. Groen V. M.**, Phonology of the Macedonian Dialect of Bukovo (Bitolsko), МЈ XXXII–III (1981–82/84) 158–170.
- 1420. Гружк Бранислав**, в. бр. 1464, 1493, 1522.
- 1421. De Bray R. G. A.**, A note on some problems in translating Radovan Pavlovski's poems in Macedonian into English, МЈ XXXII–III (1981–82/94) 49–50.
- 1422. Десподова Вангелија**, Македонски писмени споменици во ленинградските библиотеки, М 3 (1983/84) 3–61.
- 1423. Десподова Вангелија**, Префиксни лексички варијанти во македонските средновековни евангелија, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 187–192.

- 1424. Десподова Вангелија**, Развојот на меките консонанти во македонскиот и во соседните словенски јазици, ЛЗБ XXXI, 5 (1984) 29–32.
- 1425. Димитровски Тодор**, в. бр. 1416, 1510.
- 1426. Димитровски Тодор**, Јордан Хаџи Константинов-Џинот и јазикот на Македонците (говорен и писмен), во: Симпозиум животот и дејноста на . . . , 45–65. Резиме на англиски.
- 1427. Димитровски Тодор**, Маргиналии кон одделот SLOVA во Зборникот на Миладиновци (II), МЈ XXXII–III (1981–82/84) 193–213.
Првиот дел од овој прилог е објавен во сп. Литературен збор XXX (1983) кн. 2, стр. 9–17.
Прилог кон македонската лексикологија.
- 1428. Димитровски Тодор**, Песните на К. Миладинов во списанието „Братски труд“ и во наши изданија, ЛЗБ XXXI, 4 (1984) 5–20.
За транскрипција на песните: „Сираче“, „На сáнцето“ и „Ефуптин делна“.
- 1429. Димитровски Тодор**, Писмениот јазик на Страшо Пинџур (1915–1942), (Прилог кон проучувањето на јазикот на нашите генерации меѓу двете светски војни), М 3 (1983/84) 137–170.
- 1430. Dogovák Ivan**, Dialect and standard language, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 227–233.
За македонскиот јазик.
- 1431. Дрвошанов Васил**, Дијалектен материјал од с. Ранци (Кајларско), М 3 (1983/84), 209–225.
Прилог кон македонската дијалектологија.
- 1432. Džamo-Diaconiță Lucia**, Formarea cuvintelor în graiul slav din Boboștița, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 215–225.
За јужно-западниот македонски дијалект.
- 1433. Ѓорѓевиќ Милан**, Проект за означувачката артикулација за „струшкиот проект“ на Никола Цинџар-Попоски, стр. XXVIII, 5 (1984) 370–397.
Превел од српскохрватски Александар Димитриев.
- 1434. Зборник во чест на Блаже Конески по повод шеесетгодишнината** (редакциски одбор: Божидар Видоески, Милан Ѓурчинов, Руѓа Паноска, Радмила Угринова-Скаловска, Александар Спасов, Лилјана Тодорова и Лилјана Минова-Ѓуркова), Скопје, Универзитет „Кирил и Методиј“, Филолошки факултет, 1984. 534, 8°.
Прилози од лингвистика, литература и историја.
- 1435. Ивановски-Глоговичанец Александар**, Историските споменици и знаменитости во наставата по македонски јазик, ЛЗБ XXXI, 1 (1984) 89–96.
- 1436. Илхам Емиа**, Јазичното заедништво во катадневното комуницирање меѓу Македонците и Турците, во: Революционерно траење на творештвото. Научна средба „Гоцеви денови, Делчево 28–29 мај 1983. Делчево, 1984, стр. 71–74.
- 1437. Јашар-Настева Олвера**, Боите во современата македонска поезија, во: Зборник во чест на Блаже Конески, 107–120.
Прилог кон македонската поетска лексика.
- 1438. Јашар-Настева Олвера**, Односот на К. Шапкарев кон македонската лексика, ГЗБФилолФУС 7 (1981/84) 59–70.

- 1439. Јашар-Настева Олвера**, Поважните карактеристики на лексичките турцизми во македонските писмени споменици од XV до XVIII век, МЈ XXXII—III (1981—82/84) 269—285.
- 1440. Јукиќ Злата, Хрчешник Марија**, Приручник за сликовницата за изучување на македонскиот јазик како јазик на општествената средина во I одделение на училиштата со албански и турски наставен јазик. За наставниците. Скопје, Просветно дело, 1984, 110, 8°.
- 1441. Каранфиловски Максим**, Значаен македонистички труд во Хале (ГДР), ЛЗБ XXX, 1 (1984) 107—110.
Приказ дела: Gisela Havranek, *Minato neopredeleno vreme in der makedonischen Gegenwartssprache*, Martin Luther-Universität, Sektion Sprach- und Literaturwissenschaft, Forschungskolektiv Kommunikativ-funktionale Sprachbetrachtung und Fremdsprachenunterricht, Arbeitsberichte und wissenschaftliche Studien Nr. 94, Halle 1983, S. 40.
- 1442. Кетановски И.**, в. бр. 1514.
- 1443. Киш Маријана**, Заемката *ийша* во македонските дијалекти, ЛЗБ XXXI, 4 (1984) 29—36.
Српскохрватската верзија на рефератот беше прочитана на III конгрес на Сојузот на друштвата за применета лингвистика на Југославија, Сарајево, 2—4.6.1983 г. В. бр. 1444.
- 1444. Киш Маријана**, Pozajmljenica *pita* u govorima makedonskog jezika, Godišnjak SDPLJ, 7—8 (1984, Sarajevo) 633—637.
Резиме на руском.
В. бр. 1443.
- 1445. Клепикова, Г. П.**, К македонско-севернославјанским семантичким паралелам, МЈ XXXII—III (1983—82/84) 347—353.
- 1446. Конески Блаже**, Језички утицај Стефана Верковића на негове кореспонденте у Македонији, ЗбМСФЛ XXVII—XXVIII (1985—1985) 363—365.
- 1447. Конески Блаже**, Македонската дијалектологија и историјата, ГЗБФилолФУС 7 (1981/84) 77—80.
Резиме на руски.
- 1448. Конески Блаже**, Работата врз македонскиот јазик во Горно Врановци, во: Историски денови на Горно Врановци, Скопје, Мисла, 1984, стр. 92—94.
- 1449. Конески Кирил**, в. бр. 1070, 1416.
- 1450. Конески Кирил**, За односот на глаголските конструкции со *ке* и можниот начин, МЈ XXXII—III (1981—82/84) 355—364.
Прилог кон морфологијата на македонскиот јазик.
- 1451. Корлевски Димче**, За писмените вејби и писмените состави во одделенската настава, ПД XXXIX, 3—4 (1984) 67—76.
- 1452. Коровар-Белчева Марија**, Монолексемни македонски имиња, ЛЗБ XXXI, 3 (1984) 54—59.
- 1453. Корубин Благоја**, За безличната глаголска форма со *се* во македонскиот литературен јазик: од агенсосубјектната дезаргументација на глаголот, во: Зборник во чест на Блаже Конески, 121—127.
- 1454. Корубин Благоја**, За глаголската форма со *се* на пасивот во македонскиот литературен јазик, МЈ XXXII—III (1981—82/84) 365—372.

- 1455. Коруџин Благоја**, Поглед на установувањето на основната македонска граматичка терминологија, ЛЗБ XXXI, 3 (1984) 35–44.
- 1456. Коцески Перо**, Интензивирање е учењето на македонскиот јазик во паралелките со албански и турски наставен јазик (Искусства од општината Тетово), ЛЗБ XXXI, 1 (1984) 83–88.
- 1457. Kusevska Marija**, Jazikot na makedonskite emigranti vo Avstralija, Godišnjak SDPLJ, 7–8 (1984, Sarajevo) 629–632.
Резиме на англиском.
- 1458. Мареш Франтишек Вацлав**, Вокализацијата на македонските секундарни силабични сонанти и нејзиното значење за фонолошкиот систем, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 441–446.
- 1459. Марков Борис**, За именските афиксоиди во современиот македонски јазик, во: Зборник во чест на Блаже Конески, 137–147.
- 1460. Марков Борис**, Наставката *-esij* и нејзините деривати (варијанти), ЛЗБ XXXI, 4 (1984) 93–97.
Јазичен потсетник.
- 1461. Марков Борис**, Придавки со наставката *-ajj* и *-ovajj*, ЛЗБ XXXI, 2 (1984) 99–101.
Јазичен потсетник.
- 1462. Марков Борис**, Придавските наставки *-ив* и *-лив* во современиот македонски јазик, ЛЗБ XXXI, 5 (1984) 97–105.
Јазичен потсетник.
- 1463. Mæpnesland Svein**, The Macedonian Dative, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 513–526.
- 1464*. Милошев Ѓ[орѓа]**, Грчки Бр[анислав], Алексовски Л[азо], Германско-македонски речник = Deutsch-makedonisches Wörterbuch, Просветно дело (1983, Скопје) 337 стр.
- 1465. Минова-Ѓуркова Лилјана**, Аудиториум од гледачи, ЛЗБ XXXI, 4 (1984) 99–103.
Јазичен потсетник.
- 1466. Минова-Ѓуркова Лилјана**, Блаже Конески за релативната реченица и релативната реченица (во прозата) на Блаже Конески, во: Зборник во чест на Блаже Конески, 149–159.
- 1467. Минова-Ѓуркова Лилјана**, Минати дејства изразени со глаголите на *-ира*, ЛЗБ XXXI, 3 (1984) 105–108.
Јазичен потсетник.
- 1468. Минова-Ѓуркова Лилјана**, Множина за једно лице, ЛЗБ XXXI, 6 (1984) 77–79.
Јазичен потсетник.
- 1469. Минова-Ѓуркова Лилјана**, Претседател-претседателка, ЛЗБ XXXI, 5 (1984) 107–111.
Јазичен потсетник.
- 1470. Минова-Ѓуркова Лилјана**, Релативните временски реченици со *кој а* во македонскиот литературен јазик, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 477–483.

1471. Минова-Гуркова Лилјана, Речениците со сврзникот *a* во македонскиот литературен јазик, ГЗбФилолФУС 7 (1981/84) 105–112.

Резиме на руски.

1472. Миновски Мито, Аспекти на лингвистичкиот модел на Јоаким Крчовски, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 485–490.

Прилог кон историјата на македонскиот јазик.

1473. Миновски Мито, Зборообразувачките суфикси во текстовите на Кирил Пејчиновиќ, во: Зборник во чест на Блаже Конески, 155–159.

1474. Миновски Мито, Лексиколошки аспекти на збирката „Бели мугри“, ГЗбФилолФУС 7 (1981/84), 113–140.

Прилог кон македонската дијалектологија.

Резиме на руски.

1475. Митева Дјамка, Лексикализирано деминутиви кај именките, ЛЗб XXXI, 2 (1984) 93–97.

Јазичен потсетник.

1476. Митева Дјамка, „Македонистика“ бр. 3 (1983), ЛЗб XXXI, 1 (1984) 103–106.

Приказ.

1477. Митева Дјамка, Општи поглед на лексиката на Ацо Шопов во стихозбирката „Песни“ (1944), во: Дваесетти Рацинови средби, 149–153.

Резиме на француски и руски.

1478. Мишеска Томиќ Олга, Прекажаноста како модална категорија, во: Зборник во чест на Блаже Конески, стр. 161–170.

Со примери од македонскиот и другите балкански јазици.

1479. Пандев Демитар, Тиквешкиот зборник – лингвистичка анализа. Магистерски труд. Скопје: Универзитет „Кирил и Методиј“, Филолошки факултет, 1984, 143 л., 4°.

Шапирографско издание.

1490. Паноска Ружа, Супстантивизацијата на придавките во „Пасквелија“ на Живко Чинго, во: Зборник во чест на Блаже Лонески, 203–207.

Прилог кон македонската стилистика.

1481. Паноска Ружа, Фонетско-фонолошките средства во поезијата на Г. Тодоровски, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 555–561.

Прилог кон македонската стилистика.

1482. Пјанка Влоѓимјеж, Предикатно-аргументна и просторна интерпретација на некои префиксални глаголи во македонскиот јазик, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 585–590.

1483. Поленаковиќ Харалампие, в. бр. 1510.

1484. Поп-Атанасов Ѓорѓи, Апокрифниот зборник на Георги Димовиќ, М 3 (1983/84) 187–208.

Македонскиот ракопис од 18–19. в.

1485. Поповска Свежана, Јазикот на македонските поетски текстови објавени меѓу двете војни во Југославија. Магистерски труд. Скопје, 1984, 188 л., 4°.

- 1486. Рибарова Зденка**, Кон адвербијализацијата на предлошките конструкции: (од материјалот на македонските цсл. ракописи), во: Зборник во чест на Блаже Конески, 209—213.
- 1487. Рибарова Зденка**, Од историјата на императивните форми во македонскиот јазик, МЈ XXXII—III (1981—82/84) 617—622.
- 1488. Ризовски Живко**, Кон неадекватната употреба и интерпретација на ономастичката лексика во белетристичките текстови, ЛЗБ XXXI, 6 (1984) 29—33.
- 1489. Ризовски Живко**, Стилската фундација на ономастичката лексика во македонската уметничка литература, ЛЗБ XXXI, 3 (1984) 45—53.
- 1490. Ристовски Блаже**, Политика за развојот на македонистиката, Нова Македонија XL, 13392 (5. V 1984, Скопје).
- 1491. Саздов Томе**, Заедничките варијанти од зборниците на Миладиновци и Шапкарев, ЛЗБ XXXI, 4 (1984) 37—42.
- 1492. Сибиновиќ Вера**, За некои појави во говорот на жителите на Сретеново како последица на билингвизмот, ЛЗБ XXXI, 3 (1984) 73—80.
- 1493. Силјаноски Велко**, Недостатоци на засега единствениот англиско-македонски речник (Душан Црвенковски, Бранислав Груиќ, Англиско-македонски речник. „Просветно дело“, Скопје), ЛЗБ XXXI, 4 (1984) 105—111.
Рецензија.
- 1494. Силјаноски Велко**, Согласките *k* и *f* во македонскиот литературен јазик, ЛЗБ XXXI, 1 (1984) 55—62.
- 1495. Спасов Људмил**, Глаголската придавка како кондензатор, ЛЗБ XXXI, 2 (1984) 17—20.
Реферат на X југословенски славистички конгрес, Струга, 6—10. 1982 г.
- 1496. Спасов Људмил**, Дереклексивизацијата и категоријата преодност/непреодност, ГЗБФилолФУС 7 (1981/84) 163—168.
Резиме на француски.
- 1497. Спасов Људмил**, Обид за дијакрониска типологија на македонскиот писмен јазик (втора половина на XIX в. — почетокот на XX в.), ЛЗБ XXXI, 1 (1984) 33—40.
- 1498. Спасов Људмил**, Проблемот на македонскиот литературен јазик на преминот меѓу XIX и XX век, JSSS 33—34 (1984, Zadar) 313—321.
- 1499. Стаматовски Трајко**, Именскиот систем на „спомошествователите“ на книгите на Крчовски, во: Зборник во чест на Блаже Конески, 221—226.
Прилог кон македонската ономастика.
- 1500. Стаматовски Трајко**, Пишаниот македонски збор во времето на Народноослободителната војна, во: Kultura i nauka u Narodnooslobodilačkom ratu i Revoluciji: Radovi sa naučnog skupa, Struga, 7—9 oktobar 1981. Skopje: Savet akademija nauka i umetnosti SFRJ, 1984, 177—186.
Резиме на англиски.
- 1501. Станковска Љубица**, Посесивните придавски образувања со суфиксот *-ја* од лични имиња кај ојконимите во Тетовско, МЈ XXXII—III (1981—82/84) 659—666.

1502. **Степаноски Ристо**, Инструменти за оценување на ученичките знаења во македонски јазик од V до VIII одделение, ЛЗБ XXXI, 1 (1984) 71–82.

1503. **Стефанија Драги**, Компјутерска обработка на лексичкиот фонд на в. „Нова Македонија”, ЛЗБ XXXI, 4 (1984) 21–27.

1504. **Стефанија Драги**, Околу ненормираната лексика во македонскиот јазик. Жаргон, арго и сленг, Спизалит VII, I (1984, Охрид) 11–43.
Са литературом.

1505. **Тасевска Роза, Шоша Елисабета**, Романско-македонски разговорник. Скопје: Универзитет „Кирил и Методиј”, Семинар за македонски јазик, литература и култура, 1984, 172, 16°.

1506. **Теунисен Маргарита**, Анализа на употребата на глаголскиот вид во два расказа на Б. Конески, ЛЗБ XXXI, 2 (1984) 29–40.

1507. **Тополиńska Zuzanna**, Z zagadnień macedońskiej składni dialektalnej (antycypacja i repetycja w służbie perspektywy funkcjonalnej tekstu), ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 805–812.

1508. **Тополињска Зузана**, Мак. еден- неопределен член?, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 705–715.

1509. **Тошев К[рум]**, в. бр. 1416.

1510. **У. Г.**, Промоција на две значајни изданија (1. Речник на македонската народна поезија. том I. А–Г. Под редакцијата на Тодор Димитровски, Скопје 1983, стр. I–XXIII, 452 ср. – 2. Димитриј и Константин Миладиновци. Зборник на народни песни. Под редакција на Харалампие Поленаковиќ и Тодор Димитровски, Скопје 1983), ЛЗБ XXXI, 2 (1984) 113–115.
Приказ.

1511. **Угринова–Скаловска Р[адмила]**, в. бр. 1416.

1512. **Усјкова Р. П.**, Способы передачи чужой речи в македонском литературном языке, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 737–747.
Од рускиот јазик.

1513. **Feleszko Kazimierz**, Das Problem des Numerusparadigmas der mazedonischen Namen für Art und Stufe des Verwandtschaftsverhältnisses, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 761–764.

1514. **Филиповски И., Китановски И.**, Шлеговскиот таен (форнички) говор, М 3 (1983/84) 63–135.

1515. **Finka Božidar**, Makedonsko ime u starijoj hrvatskoj kajkavskoj pisanoj gječi, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 765–768.

1516. **Фридман Виктор**, Некои забелешки за индиректниот говор и прекажувањето во македонскиот и албанскиот јазик, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 769–776.

1517. **Foulon-Hristova Jordanka**, Le datif des pronoms personnels et la poésie orale macédonienne, во: Зборник во чест на Блаже Конески, 233–243.

1518. **Навранек Gisela**, в. бр. 1441.

1519. **Хрчешки Марија**, в. бр. 1440.

1520. Цветковски Владимир, Грчки и аромански контакти со македонскиот јазик во Битола, ГЗБФилолФУС 7 (1981/84) 175–185.

Резиме на англиски.

1521. Црвенковски Душан, в. бр. 1493.

1522*. Црвенковски Душан, Груиќ Бранислав, Македонско-англиски речник = Macedonian-english dictionary, III издање, Просветно дело (1983, Скопје) 476 стр.

1523. Чундева Нина, За интерфиксите во македонскиот литературен јазик, ЛЗБ XXX, 6 (1984) 19–27.

1524. Чундева Нина, Лексичкото позајмување во четириесеттите години на XX в., ГЗБФилолФУС 7 (1981/84) 187–198.

Меѓу рускиот и македонскиот литературен јазик.

Резиме на руски.

1525. Цукески Александар, Јазикот на Григор Прличев во една негова беседа од 1866 година, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 805–815.

Прилог кон македонската стилистика.

1526. Шанова З., Аудитив и адмиратив во современом македонском јазике, во: Зборник во чест на Блаже Конески, 245–251.

1527. Шоша Елисавета, в. бр. 1505.

б) Фолклор

1528. Велев Илија, Лазарските народни песни и нивната традиција денес во Струмичко, Разв XXII, 3–4 (1984) 224–230.

1529. Верковиќ Стефан И., Македонски народни умотворби. Подготвил и редактирал Кирил Пенушлински. Скопје, Македонска книга, 1985, 8°.

1530. Јанушев Михаил, в. бр. 1535.

1531. Караџиловски Максим, в. бр. 1534.

1532. Котев Иван, Черешница род родила, македонски народни песни, пејани од Савета Котева. Мелогографирала Верица Станковиќ (Карчовска). Скопје, Институт за фолклор „Марко Цепенков“, Б-ка. на списанието „Македонски фолклор“, 15, 1984, 8°.

1533. Magnuszewski Józef, Macedońskie warianty wędrowniej ballady o pozornej śmierci zakochanego, во: Зборник во чест на Блаже Конески, 355–360.

1534. Македонски народни песни II. Составувач Максим Каранфиловски, Скопје, Универзитет „Кирил и Методиј“, Семинар за македонски јазик, литература и култура, 1984, 27, 16°.

1535. Мицов Тодор, Книга што се прима со вистинска возбуда, ЛЗБ XXXI, 3 (1984) 115–116.

(„Народни песни од село Блатец“ собрани од Михаил Јанушев, проект „Малеш и Пијанец“, книга IV, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје 1982). Приказ.

1536. Пенушлиски Кирил, в. бр. 1529.

1537. Поленаковиќ Харалампие, И за четвртата народна песна што често ја пеел Григор Прличев, во: Зборник во чест на Блаже Конески, 411–415.

1538. Тодоровски Томислав, в. бр. 1542.

1539. Трпески Блаже, Под сенка седат златари. Лирски народни песни од Охридско. Скопје, Студентски збор, Б-ка. Културно наследство, 1984, 102, 8°. Со речник.

1540. Тушевски Ванчо, Народна песна од ракописен зборник, ГЗБФилолФУС 7 (1981/84) 285–287.

Пет песни во зборникот „Акатист на Пресвета Богородица“ од 18–19 в.
Резиме на англиски.

1541. Целакоски Наум, Дебарца. Обреди, магии и обредни песни, Скопје, Студентски збор, 1984, 277, 8°.

1542. Шапкарев Кузман, Избор. Приредил Томислав Тодоровски, Скопје, Мисла, 1984, 499, 8°. Матица македонска, кн. 11.

X. Словеначки језик

a) Sobodna knjižna slovenščina, slovnica, fonetika, pravorečje, pravopis, metrika, stil, metodika pouka

1543. Andoljšek Ema, Ludvik Jevšenak, Tomo Korošec, Povejmo slovensko. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1984, 200 str. + slovarček (32 str.). 8°.

1544. Berger Aleš, Jezik mladostnih junakov. Otrok in knjiga XIX (1984) str. 30–34.

V prevodih mladinske književnosti v slovenščino.

1545. Bunc Stanko, Mali slovenski pravopis, V izdanje, Obzorja (1984, Maribor) 431 str.

1546. Cvetek-Rusi Ljudmila, Nekaj metodičnih smernic za učenje slovenščine italijansko govorečih, JiS XXIX (1983/84) št. 4 str. 132–134.

1547. Dular Janez, Analiza reakcij na sodobna prizadevanja za enakopravno rabo slovenščine, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 177–184.

1548. Dular Janez, Bogato, tudi zahtevno branje. Jože Toporišič: Nova slovenska skladnja, Naši razgledi XXXIII (1984) št. 8 str. 241.

Ocena. -- Napačno metirana verzija članka natisnjena v št. 7 str. 204.

1549. Dular Janez, Odstavek kot predmet slovenističnega raziskovanja, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture XX (1984) str. 321–336.

1550. Dular Janez, Združena vezava v desni vezljivosti slovenskega glagola, JiS XXIX (1983/84) št. 8 str. 289–293.

1551. Dvojezičnost — individualne in družbene razsežnosti, в. бр. 178.

1552. Giesemann Gerhard, Expressionistische Stilmittel bei Joža Lovrenčič. Beispiele aus seiner Lyrik, Obdobje ekspresionizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Ljubljana 1984 str. 277–291.

Povzetek v slovenščini.

1553. Godini Neva, Sulla penetrazione dei prestiti romanzi nello sloveno, *Linguistica* XXIV (1984) str. 303–313.

Povzetek v slovenščini.

1554. Golob Berta, O povezavanju spoznavanja narave in slovenskega jezika v 4. razredu, Vzgoja in izobraževanje XV (1984) št. 6 str. 31–32.

1555. Golob Berta, Sporočanje v Ptičjem logu ob povedih, tiskarskem škratu in slogu. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1984, [28] str. 4°. (Pionirjeva knjižnica)

1556. Jevšenak Ludvik, v. 5p. 1543.

1557. Jezikovno razsodišče. Gradivo zbral in obdelal Janko Moder. Trst, Založništvo tržaškega tiska; Celovec, Drava, 1984, 350 str. 8°.

1558. Jug-Kranjec Hermina, Skladenjska in pomenska zgradba besedila v Pregljevem romanu Bogovec Jernej, Obdobje ekspresionizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Ljubljana 1984 str. 451–462.

Povzetek v angleščini.

1559. Korošec Tomo, v. 5p. 1543.

1560. Križaj Martina, Soglasniška nasprotja v slovenskem knjižnem jeziku v skladu s Trubeckojevio teorijo, SR XXXII (1984) št. 2 str. 93–105.

Povzetek v angleščini.

1561. Križaj-Ortar Martina, O posamostaljenju povedka prisojevalne zveze SR XXXII (1984) št. 3 str. 277–288.

Povzetek v angleščini.

1562. Križaj-Ortar Martina, O samostalniškem prilastku v imenovalniku, JiS XXX (1984/85) št. 3 str. 82–85.

1563. Kržišnik Erika, Jezik na odru, jezik v filmu. (Knjižnica MGL 92, Ljubljana 1983, 343 strani), JiS XXIX (1983/84) št. 8 str. 316–319.

Ocena.

1564. Kunst-Gnamuš Olga, Slovenski jezik v šoli – temeljno družbeno vprašanje. Slovenščina kot učni predmet glede na družbene in politične razsežnosti, *Prosvetni delavec* XXXV (1984) št. 5 str. 3.

1565. Kunst-Gnamuš Olga, Tvorjenje in razumevanje povedi – poskus pragmatične razčlenbe, JiS XXX (1984/85) št. 1–2 str. 10–19.

1566. Moder Janko, v. 5p. 1557.

1567. Moder Janko, Materinščina, Rodna gruda XXXI (1984) št. 1–12.

1568. Müller Jakob, Slovnica krajevnih imen grosupeljske občine, Zbornik občine Grosuplje XIII (1984) str. 123–131.

1569. Nartnik Vlado, Od podmetov do simbolov Matkove Tine, Obdobje ekspresionizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Ljubljana 1984 str. 489–503.

- 1570. Nartnik Vlado**, Poskus nove delitve samostalniških zaimkov, JiS XXIX (1983/84) št. 7 str. 260–265.
- 1571. Nečak-Lük Albina**, Socijalna struktura narodnosti in njen pomen pri rabi jezika narodnosti – primer narodnostno mešanega območja v Prekmurju, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 195–200.
- 1572. Novak Vilko**, Slovenci v Porabju – del nas, Stopinje 1984 str. 32–38. O položaju slovenščine v Porabju.
- 1573. Novjak France**, Slovenska ura za pozabljivce, Glasnik Slovenske matice VIII (1984) št. 2 str. 131–138. Jezikovni brus.
- 1574. Ogris Tomaž**, Dvojezičnost in naša kultura, Koroški koledar 1984 str. 39–50. Pri koroških Slovencih v Avstriji.
- 1575. Orečnik Janez**, Slovenske breznaglasnice se vedejo predvsem kot proklitike, JiS XXIX (1983/84) št. 4 str. 129.
- 1576. Orožen Martina**, Dialektizmi v Kranjčevem romanu Strici so mi povedali, Enajsti sklic Plenuma kulturnih delavcev Osvobodilne fronte 1983. Miško Kranjec. Radenci [itd.] 1984 str. 70–87.
- 1577. Pirnat Marta**, Tvorbena naglasoslovna tonemska teorija ob samostalniških izpeljankah s šibkimi priponskimi obrazili, SR XXXII (1984) št. 3 str. 257–175. Povzetek v angleščini.
- 1578. Pogorelec Breda**, v. 5p. 90.
- 1579. Pogorelec Breda**, O vlogi (slovenskega) ekspresionizma za umevanje slovenskega umetnostnega izraza dvajsetega stoletja, Obdobje ekspresionizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Ljubljana 1984 str. 477–487. Povzetek v nemščini.
- 1580. Pretnar Tone**, Aškerčev Primož Trubar: problem junaka, problem verza, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture XX (1984) str. 137–153.
- 1581. Pretnar Tone**, Podbevškov verz med tradicijo in avantgardističnim eksperimentom, Obdobje ekspresionizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Ljubljana 1984 str. 249–264. Povzetek v poljščini.
- 1582. Scherber Peter**, Formen der Textverarbeitung im slovenischen Expressionismus, Obdobje ekspresionizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Ljubljana 1984 str. 441–450. Povzetek v slovenščini.
- 1583. Skubic Mitja**, Romanski jezikovni vplivi v tržaški knjižni slovenščini. Jezik Borisa Pahorja, Linguistica XXIV (1984) str. 315–334. Povzetek v italijanščini.
- 1584. „Slovenščina v javnosti“**, Posvetovanje o jeziku, Portorož 14. in 15. maja 1979: gradivo in sporočila, Republiška konferenca Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije, Slavistično društvo Slovenije (1983, Ljubljana) 223 str.
- 1585. Srien Janez**, Publicistična slovenščina pod vplivom srbohrvaščine, Naši razgledi XXXIII (1984) št. 17 št. 486–488.

- 1586. Toporišič Jože**, в. бр. 1548, 1591.
- 1587. Toporišič Jože**, Enakopravnost slovenščine v Jugoslaviji kot teorija in praksa, Sveške, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 171–176. Резиме на енглеском.
- 1588. Toporišič Jože**, Prečrkovanje lastnih imen, JiS XXIX (1983/84) št. 8 str. 314–316.
Odgovor na članek Albinca Lipovec z istim naslovom v JiS XXVIII (1982/83) št. 2 str. 53–54. — O prečrkovanju čeških lastnih imen.
- 1589. Toporišič Jože**, Slovenska slovnica. Pregledana in razširjena izdaja. Maribor, Obzorja, 1984, 739 str. 8°.
- 1590. Verč Ivan**, Lirizacija ekspresionistične besede v Pregljevi noveli Thabiti kumi, Obdobje ekspresionizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Ljubljana 1984 str. 463–475.
Povzetek v ruščini.
- 1591. Vidovič-Muha Ada**, Nova slovenska skladnja J. Toporišiča, SR XXXII (1984) št. 2 str. 142–155.
Ocena: Jože Toporišič, Nova slovenska skladnja. Ljubljana 1982.
- 1592. Vidovič-Muha Ada**, Tipološke značilnosti besedotvorne skladnje, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture XX (1984) str. 305–319.
- 1593. Vodusek Valens**, Tridelni osmerek v slovenskih in drugih slovanških ljudskih pesmih, Traditiones XIII (1984) str. 7–34.
- 1594. Zdovc Pavel**, Še o nekem regionalizmu v zamejskem koroškem časnikarskem jeziku. Pripomba k sklanjatvi ženskih osebnih imen Mojoi, Urši, Fani, Koroško mladje 1984 št. 55 str. 54–57.
- 1595. Zdovc Pavel**, Težave z neko ustanovo? O variantnosti pri lastnem (občnem) imenu karitas v zamejskem koroškem časnikarskem jeziku, Koroško mladje 1984 št. 56 str. 58–62.
- 1596. Zrimšek Ivo**, Prenovljeni učni načrt za slovenski jezik v 5. razredu osnovne šole, Vzgoja in izobraževanje XV (1984) št. 4 str. 48–55.
- 1597. Žagar Franc**, TvorNIK in trpnik (Poskusna lekcija za višje razrede osnovne šole), JiS XXIX (1983/84) št. 4 str. 135–139.
- b) Zgodovina jezika, etimologija, dialekti, objava in obravnava ljudskega slovstva in starih besedil**
- 1598. Бенедик Ф[ранцка]**, в. бр. 1600.
- 1599. Benedik Francka**, O nastanku škofjeloškega govora, Loški razgledi XXXI (1984) str. 29–32.
Povzetek v nemščini.
- 1600. Чекман В., Бенедик Ф.**, Долгие и краткие гласные в словенском говоре Шкофъей Локи, МЈ XXXII–III (1981–82/84) 785–803.
- 1601. Feldstein Ronald F.**, Diphthongal *Jat'* Reflexes in Slovene Dialects, ЗМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 851–860.
Са литературом.

1602. Jurančić Janko, Slovenske koordinate na Balkanu i na njegovoj severnoj periferiji, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад—Београд) 83—90.
Са литературом.

1603. Logar Tine, Slovenski dialekti — temeljni vir za rekonstrukcijo razvoja slovenskega jezika, JiS XXIX (1983/84) št. 8 str. 285—288.

1604. Logar Tine, Srednještajersko narečje, Med Bočem in Bohorjem (1984) str. 169—172.

1605. Novak France, Pomenske značilnosti besednega zaklada slovenskih protestantskih piscev, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture XX (1984) str. 285—304.

1606. Novak France, Stavčna tipologija v Dalmatinovi Gmajni predgovori čez vso sveto Biblio, JiS XXIX (1983/84) št. 6 str. 183—187.

1607. Novak Vilko, Dalmatin in jezik prekmurskih pisateljev, JiS XXIX (1983/84) št. 6 str. 188—195.

1608. Orožen Martina, Besedotvorne značilnosti psevdonimov v slovenski publicistiki 19. stoletja, ЗМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 575—581.

1609. Orožen Martina, Razvojne smernice v besedišču Dalmatinovega in Japljevega prevoda Biblije (1584—1784—1791), Seminar slovenskega jezika, literature in kulture XX (1984) str. 249—274.

1610. Pogačnik Jože, Veliki kód slovenskega jezika in književnosti, JiS XXIX (1983/84) št. 6 str. 202—209.
Dalmatinova Biblija.

1611. Pogorelec Breda, Skladnja pri Dalmatinu in Bohoriču, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture XX (1984) str. 223—248.

1612. Pogorelec Breda, Štiristo let Bohoričeve slovnice, JiS XXIX (1983/84) št. 6 str. 210—216.

1613. Pogorelec Breda, Zvrstna in slogovna razčlenjenost slovenskega knjižnega jezika v obdobjih pre Prešernom, MJ XXXII—III (1981—82/84) 591—601.

1614. Priestly Tom M. S., O popolni izgubi srednjega spola v selščini: enodobni opis, SR XXXII (1984) št. 1 str. 37—47.
Povzetek v ruščini.

1615. Priestly Tom M. S., O popolni izgubi srednjega spola v selščini: raznodobna rekonstrukcija, SR XXXII (1984) št. 4 str. 357—372.
Prevedel Velemir Gjurin. — Povzetek v ruščini.

1616. Rajh Bernard, Severovzhodna Slovenija pri oblikovanju slovenskega knjižnega jezika do konca prve polovice 19. stoletja, Časopis za zgodovino in narodopisje n. v. XX (1984) št. 1 str. 38—49.
Povzetek v italijanščini.

1617. Rajh Bernard, Severovzhodna Slovenija pri oblikovanju slovenskega knjižnega jezika do konca prve polovice 19. stoletja, JSSS 33—34 (1984, Zadar) 273—290.

1618. Rajh Bernard, Vzhodnoštajerske slovnice iz prve polovice 19. stoletja, Časopis za zgodovino in narodopisje n. v. XX (1984) št. 2 str. 299—309.
Povzetek v nemščini.

1619. Rajhman Jože, Jezikovni pomen Dalmatinove Biblije, Znamenje XIV (1984) št. 4 str. 286–290.

1620. Schellander Anton, Glagolski vid v luči sodobnih teoretskih razmišljanj in kali njegovega zapazanja v Bohoričevi slovnici, SR XXXII (1984) št. 3 str. 223–230. Povzetek v nemščini.

1621. Smolik Marijan, Zlati jubilej slovenskega obrednika. Slovenščina v obrednikih IV, Bogoslovni vestnik XLIV (1984) št. 2 str. 97–115. Povzetek v angleščini.

1622. Stankiewicz Edward, The Dialect of Resia and the „Common Slovenian” Accentual Pattern, ЗМФСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 719–725. Са литературом.

1623. Toporišič Jože, Bohoričeve Zimske urice. Ob 400-letnici slovenske slovnice, Mohorjev koledar 1984 str. 75–78.

1624. Toporišič Jože, O Trubarjevi pisavi, pravorečju in pravopisu, JiS XXIX (1983/84) št. 6 str. 226–232. Glej popravek št. 8 str. 319.

1625. Toporišič Jože, Oblikoslovje v Bohoričevih Zimskih uricah, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture XX (1984) str. 189–222.

1626. Toporišič Jože, Prva slovenska skladnja, SR XXXII (1984) št. 3 str. 159–181. Skladnja v Bohoričevih Zimskih uricah (Arcticae horulae, 1584). — Povzetek v angleščini.

1627. Uršič Lojze, Iz življenja domačega govora, Obzornik XXXII (1984) št. 7–8 str. 560–564, št. 11 str. 813–818. Krško-muljavski govor.

1628. Vidovič-Muha Ada, Struktura glagolskih tvorjenk v Trubarjevi Cerkovni ordnigi, SR XXXII (1984) št. 3 str. 245–256. Povzetek v angleščini.

c) Strokovni in splošni slovarji, terminologija

1629. Bunc Stanko, Slovar tujk, Obzorja (1984, Maribor) 471 str.

1630. Debenjak Doris, Nemško-slovenski in slovensko-nemški slovar. 4. dopolnjena izdaja. V Ljubljani, Cankarjeva založba, 1984, XLVI, 608 str. 8°.

1631. Del Cott Rudolf, Medicinski terminološki slovar. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1984, 321 str. 8°. 5. izpopolnjena izdaja.

1632. Gjurin Velimir, v. бр. 1639.

1633. Gjurin Velemir, Register 1584 kot slovaropisni dosežek, SR XXXII (1984) št. 3 str. 183–208. Register v Dalmatinovi Bibliji. — Povzetek v angleščini.

1634. Grad Anton, Francosko-slovenski slovar. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1984, XVI, 1402 str. 8°.

1635. Grad Anton, Italijansko-slovenski in slovensko-italijanski slovar. 6. izd. V Ljubljani, Cankarjeva založba, 1984, 445 str. 8°.

1636. Grad Anton, Špansko-slovenski slovar. 2. izdaja. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1984, IX, 1005 str. 8°.

1637. Grad Anton, Ružena Škerlj, Nada Vitorovič, Angleško-slovenski slovar. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1984, 1120 str. 8°.

1638. Grad Anton, Ružena Škerlj, Nada Vitorovič, Veliki angleško-slovenski slovar. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1984, XV, 1377 str. 8°. B. 6p. 1640.

1639. Jezikovni kotichek, Pravna praksa III (1984) št. 2 str. 15, št. 3 str. 14, št. 6 str. 12, št. 8 str. 13, št. 9 str. 13, št. 13 str. 13, št. 21 str. 5, št. 22 str. 10.

Predvsem polemika o izrazih za prenoviteljsko dejavnost (Jezikovno razsodišče v sodelovanju z Velemirom Gjurinom – Krešo Puharič).

1640. Klinar Stanislav, Popravki k Velikemu slovensko-angleškemu slovarju. Ljubljana, Društvo znanstvenih in tehniških prevajalcev Slovenije, 1984, 73 str. 40.

Grad Anton, Veliki slovensko-angleški slovar. Ljubljana, 1982. – Strojevno avto-grafirano.

1641. Kraut Bojan, Gostota – prostorninska masa, Strojniški vestnik XXX (1984) št. 4–6 str. 94–95.

1642. Kraut Bojan, O „količini“, Strojniški vestnik XXX (1984) št. 1–3 str. 32.

1643. Kraut Bojan, Še o „teži“, Strojniški vestnik XXX (1984) št. 4–6 str. 95.

1644. Kraut Bojan, Tekočina – kapljevina – fluid, Strojniški vestnik XXX (1984) št. 7–8 str. 156.

1645. Michalus Štefan, Slovensko-slovački slovar, JiS XXX (1984/85) št. 1–2 str. 62–64.

Ocena: Viktor Smolej, Slovensko-slovački slovar. Ljubljana 1983.

1646. Milčinski Lev, B. 6p. 1654.

1647. Orožen Martina, Dalmatinov Register – prvi sinonimni slovarček slovenskega knjižnega jezika JiS XXIX (1983/84) št. 6 str. 196–201.

1648. Paulin Andrej, O metalurškem strokovnem izrazoslovju – predlog za slovenski metalurški slovar. Nadaljevanje XXIV–XXVI, črke V–Ž, str. 385–444. Rudarsko-metalurški zbornik XXXI (1984) št. 1–4, priloga.

1649. Puhar Jože, „Zavrtnjenec“, Strojniški vestnik XXX (1984) št. 7–8 str. 156.

1650. Puharič Krešo, B. 6p. 1639.

1651. Ramovš Mirko, Izraz „kolo“ v slovenskem ljudskem izročilu, Rodna gruda XXXI (1984) št. 8–9 str. 1.

1652. Rigler Leo, Latinsko-slovensko veterinarsko anatomsko izrazje = Nomenclatura anatomica veterinaria latino-slovenica. Ljubljana, Biotehniška fakulteta VTOZD za veterinarstvo, 1984, 233 str. 8°.

1653. Skubic Vinko, „Izum“, Strojniški vestnik XXX (1984) št. 4–6 str. 95.

1654. Slovar psihiatričnih izrazov. (Prispevek Medicinskemu terminološkemu slovarju.) Uredil Lev Milčinski. Ljubljana, Univerzitetna psihiatrična klinika, 1984, 174 str. 8°.

1655. Slovar računalniških izrazov za Hišni računalnik. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1984, 30 str. 8°.

1656. Slovenska medicinska beseda. XV. jubilejni memorialni sestanek profesorja Janeza Plečnika. Ljubljana, OO ZSMS Medicinske fakultete v Ljubljani, 1984, 2 dela (808 str.) 8° (Medicinski razgledi 23, 1984, suppl. 8.).

1657. Smolej Viktor, в. бр. 483, 1645.

1658. Suhadolnik Stanislav, Glonarjev slovar slovenskega jezika, Obdobje ekspresionizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Ljubljana 1984 str. 505–517.
Povzetek v ruščini.

1659. Suhadolnik Stanislav, Primerjalni slovar vojaških pojmov, JiS XXIX (1983/84) št. 4 str. 144–146.

Ocena: Uporedni rečnik vojnih pojmov: srpskohrvatski, makedonski, slovenački, albanski, mađarski. Beograd, Vojnoizdavački zavod 1982.

1660. Škerlj Ružena, в. бр. 1637, 1638.

1661. Šuštar P., Iz večjezičnega varilskega besednjaka „spoločni izrazi“, Varilna tehnika XXXIII (1984) št. 3 str. 89.

1662. Š[uštar] P., V varilstvu so roboti postali stvarnost. Kaj je prav za prav robot?, Varilna tehnika XXXIII (1984) št. 2 str. 61.

1663. Terminologija v znanosti, в. бр. 116.

1664. Torelli Niko, Prispevek k terminologiji skorje, Gozdarski vestnik XLII (1984) št. 2 str. 64–69.

1665. Turk Zdravko, Še enkrat: lubje – skorja – ličje, Gozdarski vestnik XLIV (1984) št. 4 str. 165–166.

1666. Vargazon Bogomil, Stališča in pomisleki ob predlogih urednikov nove izdaje Černičevega Zdravstvenega besednjaka, Zdravstveni vestnik LIII (1984) št. 12 str. 657–658.

1667. Vitorovič Nada, в. бр. 1637, 1638, 1640.

1668*. Zbrika strokovnih izrazov za dvojezične šole = Szakkifejlesztés gyűjtéménye a kétnyelvű iskolák számára, Zavod SR Slovenije za šolstvo (1983, Ljubljana) 183 str.

XI. Речници стари и нови српскохрватског језика (српскохрватског и ког страног језика)

1669. Bartolić Ljerka, Englesko-hrvatski ili srpski i hrvatsko ili srpsko-engleski rječnik strojarских, brodogradevnih i nuklearnotehničkih naziva, ŠK (1984, Zagreb) 274 str.

1670*. Benin Nataša – Horetzky Edita, Francusko-hrvatski ili srpski i hrvatsko ili srpsko-francuski džepni rječnik za osnovnu školu, ŠK (1983, Zagreb) 328 str.

1671. Benson Morton, Srpskohrvatsko-engleski rečnik, II prerađeno i dopunjeno izdanje, Prosveta (1984, Beograd) 769 str.

1672. Богдановић Милан, Руско-српскохрватски и српскохрватско-руски економски речник = русско-сербскохорватски и сербскохорватско-руски економически словарь, Савремена администрација (1984, Београд) 462 стр.

1673. Bratanić Maja, Željko Bujas: Hrvatsko ili srpsko-engleski enciklopedijski rječnik, prvi svezak A — LJ, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1983 (XVIII + 665 str.), SJ XIII, br. 1–2 (1984, Zagreb) 90–95.
Prikaz.

1674*. Brozović Blanka — Gerčan Oktavija, Englesko-hrvatski ili srpski i hrvatsko ili srpsko-engleski džepni rječnik za osnovnu školu, ŠK (1983, Zagreb) 334 str.

1675. Bujas Željko, в. бр. 1673.

1676. Bujas Sunita, Filipović Zvonka, Englesko-hrvatskosrpski, hrvatskosrpsko-engleski rječnik, Mladost (1981 [1984], Zagreb) 565 str.

1677. Burzan Mirjana, в. бр. 1714.

1678. Vajda Jožef, в. бр. 1714.

1679*. Vekarić Stjepan, Radić Stipe, Poslovno-privredni rečnik nemačko-srpsko-hrvatski: 5000 terminoloških jedinica, II dopunjeno izdanje, Privredni pregled (1983, Beograd) 736 str.

1680. Vidović Radovan, Pomorski rječnik, Logos (1984, Split) 589 str.
В. бр. 1751.

1681*. Vujadinović Danica, Vukadinović Zora, Srpskohrvatsko-grčki rečnik uz srpskohrvatski jezik 2: srednji tečaj za strance, Institut za strane jezike (1983, Beograd) 53 str.

1682*. Вујаклија Милан, Лексикон страних речи и израза, III издање, Просвета (1983, Београд) 1051 стр.

1683. Вујаклија Милан, Лексикон страних речи и израза, Просвета (1980 [1984] Београд) 1051 стр.

1684. Вујаклија Џедомир, (priredivač), Terminologija presvlačenja i obrade metala. (Srpskohrvatski — engleski — francuski — nemački — italijanski — španski), Prevodilac III, 1 (1984, Beograd) 90–102.
Глосар.

1685. Вујанић Милица, в. бр. 1691, 1723, 1724, 1726, 1739.

1686. Вујанић Мирјана, Vrijedan prilog pravnoj terminologiji (Dinko Mazzi, Dizionario dei termini giuridici e amministrativi delle lingue croata o serba e italiana — Rječnik pravnih i administrativnih izraza na hrvatskom ili srpskom i talijanskom jeziku, 1982, 278 str.), ZR XXXIII, br. 1–2 (siječanj-veljača 1984, Zadar) 162–163.
Prikaz.

1687*. Vukadinović Zora, в. бр. 1681.

1688. Vukičević Branko, Srpskohrvatsko-engleski građevinski rečnik, Građevinska knjiga (1984, Beograd) 637 str.

- 1689***. Gerčan Oktavija, в. бр. 1674.
- 1690***. Goraki Oton, в. бр. 1715.
- 1691. Gortan-Premk Dara**, О реџнику Његошева језика, Prevodilac III, 3 (1984, Beograd) 52–55.
Приказ књиге: Речник језика Петра II Петровића Његоша, I–II, израдили Михаило Стевановић и сарадници Милица Вујанић, Милан Одавић и Милосав Тешкић, Београд, 1983.
В. бр. 1723, 1724, 1726, 1739.
- 1692. Гортан-Премк Даршика**, Обрада предлога у великим описним речницима, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад–Београд) 35–39.
- 1693. Grujić Branislav**, Rečnik englesko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-engleski sa kratkom gramatikom engleskog jezika = Dictionary english-serbocroatian, serbocroatina-english with a short grammar of english language, XXXVII izdanje, Obod (Cetinje), Medicinska knjiga (Zagreb, Beograd), Narodna knjiga (Beograd) [1984], 619 str.
- 1694***. Grujić Branislav, Džepni latinsko-srpskohrvatski rečnik sa kratkom gramatikom latinskog jezika, Obod (Cetinje), Medicinska knjiga (Zagreb), Medicinska knjiga (Beograd), Narodna knjiga (Beograd), 1983, 338 str.
- 1695. Grujić Branislav, Zidar Josip**, Rečnik nemačko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-nemački sa kratkom gramatikom nemačkog jezika = Wörterbuch deutsch-serbocroatisch, serbocroatisch-deutsch mit kurzer Grammatik, Obod (Cetinje), Medicinska knjiga (Zagreb, Beograd), Narodna knjiga (Beograd), XXIX izdanje, 1984, 838 str.
- 1696. Дејксенко Е. Т.** в. бр. 1708.
- 1697. Дешић Милорад**, Критеријуми за одређивање фразеологизама у рјечницима савременог српскохрватског језика, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад–Београд) 53–65.
- 1698***. Drvodelić Milan, Englesko-hrvatski ili srpski rječnik, ŠK (1983, Zagreb) 880 str.
- 1699***. Drvodelić Milan, Hrvatsko ili srpsko-engleski rječnik, ŠK (1983, Zagreb) 848 str.
- 1700. Zidar Josip**, в. бр. 1695.
- 1701. Ivšić Stjepan**, в. бр. 1752.
- 1702***. Jernej Branimir, Langenscheidtov univerzalni rječnik Talijansko-hrvatsko-srpski, hrvatskosrpsko-talijanski, Mladost (1983, Zagreb) 693 str.
Predgovor Josip Jernej.
- 1703***. Jernej Josip, Talijansko-hrvatski ili srpski i hrvatsko ili srpsko-talijanski džepni rječnik, ŠK (1983, Zagreb) 410 str.
- 1704. Јововић Радоје**, Шта нам се то нуди, Овдје XVI, 180 (1984, Титоград) 23.
Поводом текста „Провинцијализми” и „дијалектизми” у Његошеву језику.
В. бр. 1724.
- 1705. Kankaraš Jovan**, Osnovna terminologija iz automobilske tehnike (srpskohrvatski–francuski–engleski), Prevodilac III, 3 (1984, Beograd) 102–107.
Глосар.

1706. **Kačić Jovan**, в. бр. 1755.

1707. **Klajić Bratoljub**, Rječnik stranih reči: tudice i posudenice, Nakladi zavod Matice hrvatske (1984, Zagreb) 1456 str.

1708*. **Ковенски И. И., Шведков Е. Л., Денисенко Е. Т., Фоменко В. С., Радич С. М.**, Петојезични речник термина металургије праха, САНУ, Институт техничких наука САНУ (1983, Београд) 442 стр.

1709*. **Лалевих Милодраг С.**, Речник српскохрватског књижевног језика Матице српске I—VI: анализе и напомене, М. С. Лалевих (1983, Београд) 59 стр.

1710. **Langenscheidtov univerzalni rječnik španjolsko-hrvatoko-srpski, hrvatsko-srpsko-španjolski**, Mladost (1983, Zagreb) 527 str.

1711. **Landa Marija**, Privredno-poslovni rečnik srpskohrvatsko-engleski: 2000 terminoloških jedinica, Privredni pregled (1984, Beograd) 259 str.

1712. **Лексикографија и лексикологија**, зборник радова, одг. уредник др Јован Јерковић, изд. Матица српска, Одељење за књижевност и језик, Институт за српскохрватски језик (1984, Нови Сад—Београд).

1713. **Lukenda Marko**, Ostvarena stoljetna želja Gradišćanskih Hrvata, Jezik 32, br. 1 (listopad 1984, Zagreb) 28—31.
Rubrika „Osvrti”.

1714. **Magyar-szerbhorvát frazeológiai szótár**. Redakcija: Vajda József, Burzan Mirjana, Novi Sad, Filozofski fakultet (Institut za južnoslovenske jezike — Institut za mađarski jezik, književnost i hungarološka istraživanja) — Zavod za izdavanje udžbenika, 1984, 148.

В. бр. 1754.

1715*. **Majnarić Niko** — **Gorski Oton**, Grčko-hrvatski ili srpski rječnik, ŠK (1983, Zagreb) 468 str.

1716*. **Маринковић др Прибислав**, Речник политичке економије: руско-српскохрватски и српскохрватско-руски, Виша економска школа (1983, Београд) 108 стр.

1717. **Mazzi Dinko**, в. бр. 1686.

1718*. **Medić Ivo**, Njemačko-hrvatski ili srpski i hrvatsko ili srpsko-njemački džepni rječnik za osnovnu školu, ŠK (1983, Zagreb) 404 str.

1719*. **Miljković Tatjana**, Rusko hrvatski ili srpski i hrvatsko ili srpski ruski džepni rječnik za osnovnu školu, Školska knjiga (1983, Zagreb) 492 str.

1720. **Miljković Tatjana**, Rusko-hrvatski ili srpski i hrvatsko ili srpsko-ruski džepni rječnik za osnovnu školu, ŠK (1984, Zagreb) 496 str.

1721. **Mihailović Živka**, Školski Francusko-srpskohrvatski rečnik, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva (1984, Beograd) 312 str.

1722. **Мршевић Драгана**, Етимологија фразеолошке јединице и лексикографска пракса, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад—Београд) 103—108.

1723. **Никчевић Војислав**, Лексикографски подухват, Ст XXXIX, 4 (1984, Титоград) 549—562.

О „Речнику језика Петра II Петровића Његоша”.

В. бр. 1691, 1724, 1726, 1739.

1724. Никчевић Војислав, „Провинцијализми” и „дијалектизми” у Његошеву језику, Овдје XVI, 178 (1984, Титоград) 9–10.

Поводом „Речника језика Петра II Петровића Његоша” Михаила Стевановића.

В. бр. 1704, 1691, 1723, 1726, 1739.

1725. Одавић Милан, в. бр. 1691, 1723, 17224, 1726, 1739.

1726. Остојић Бранислав, Значајан прилог његошологији и српскохрватској лексикологији, Овдје XVI, 178 (1984, Титоград) 8.

О „Речнику језика Петра II Петровића Његоша” Михаила Стевановића.

В. бр. 1691, 1723, 1724, 1739.

1727. Павковић Васа, Природа новоексперпираних грађе за Речник САНУ, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад—Београд) 109–115.

1728. Павковић Васа, Речник поезије Милана Ракића, Матица српска (1984, Нови Сад) 151 стр.

1729. Petrović Vladislava, в. бр. 1755.

1730. Пешкић Митар, Општа и специфична лексика у дијалекатским и историјским речницима, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад—Београд) 125–128.

1731*. Радић С. М., в. бр. 1708.

1732*. Radić Stipe, в. бр. 1679.

1733. Радовић-Тешкић Милица, Проблем обраде фигуративних значења у описним речницима, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад—Београд) 147–150.

1734. Radosavljević Mirjana, Bankarska terminologija (englesko-srpskohrvatski), Prevodilac III, 2 (1984, Beograd) 90–109.

Глосар.

1735. Речник језика Петра II Петровића Његоша I – II, в. бр. 1691, 1704, 1723, 1724, 1739.

1736.* Речник српскохрватског књижевног језика Матице српске I–VI, в. бр. 1709.

1737. Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika, в. бр. 1176.

1738. Spazić Želmira, в. бр. 1755.

1739. Станић Милица, Речник језика Петра II Петровића Његоша I–II, изд. САНУ, ЦАНУ, Вук Караџић, Народна књига, Обод, Просвета и СКЗ, Београд, 1983., ЈФ XL (1984) 213–222.

Приказ.

В. бр. 1691, 1723, 1724, 1726.

1740*. Станковић др Богољуб, Школски руско-српскохрватски речник: средњи ниво учења, Завод за уџбенике и наставна средства (1983, Београд) 339 стр.

1741. Стевановић Михаило, в. бр. 1104, 1691, 1723, 1724, 1726, 1739.

1742.* Тановић Илијас, в. бр. 1745.

1743. **Тешћ Милосав**, в. бр. 1691, 1723, 1724, 1726, 1739.
1744. **Толстој Н. И.**, в. бр. 1186.
- 1745*. **Топић Борислав, Таковић Илијас**, Школски рјечник руско-српско-хрватски, око 3300 ријечи, I издање, Свјетлост, Завод за уџбенике и наставна средства (1983, Сарајево) 176 стр.
1746. **Upporedni rečnik vojnih pojmova**, в. бр. 1659.
- 1747*. **Uhlík Rade**, Srpskohrvatsko-romsko-engleski rečnik = Romengo alavari, Svjetlost (1983, Sarajevo) 473 стр.
1748. **Filipović Zvonka**, в. бр. 1676.
- 1749*. **Filipović Marijan**, Rječnik stranih riječi, Mladost (1983, Zagreb) 400 стр.
- 1750*. **Filipović Rudolf i dr.**, Englesko-hrvatski ili srpski rječnik, ŠK (1983, Zagreb) 1436 стр.
1751. **Finka Božidar**, Pomorski rječnik Radovana Vidovića, Jezik 32, br. 1 (listopad 1984, Zagreb) 27–28.
Rubrika „Osvrti”.
1752. **Finka Božidar**, Rusko-hrvatski diferencijalni rječnik Stjepana Ivšića, Лексикографија и лексикологија (1984, Нови Сад—Београд) 217–221.
- 1753.* **Фоменко В. С.**, в. бр. 1708.
- 1754*. **Frazeološki rečnik srpskohrvatskog jezika: srpskohrvatsko-madarski**, Filozofski fakultet, Institut za južnoslovenske jezike, Institut za mađarski jezik i književnost i hungarološka istraživanja, Zavod za izdavanje udžbenika (1983, Novi Sad) 122 стр.
В. бр. 1714.
1755. **Frazeološki rečnik srpskohrvatskog jezika. Srpskohrvatsko-slovački**. Redakcija: za srpskohrvatski jezik Jovan Kašić i Vladislava Petrović; za slovački jezik Zelmira Spasić, Novi Sad, Filozofski fakultet (Institut za južnoslovenske jezike — Institut za slovački jezik i književnost) — Zavod za izdavanje udžbenika, 1984, 114.
- 1756*. **Horetzky Edita**, в. бр. 1670.
- 1757*. **Hurm Antun**, Njemačko-hrvatski ili srpski rječnik, ŠK (1983, Zagreb) 848 стр.
1758. **Šamišalović dr Gustav**, Njemačko-hrvatski ili srpski rječnik, IX izdanje, Grafički zavod Hrvatske (1984, Zagreb) 1201 стр.
- 1759.* **Шведков Е. Л.**, в. бр. 1708.

XII. Биографије, аутобиографије и сл. грађа

1760. **Burns Yvonne, Blaže Koneski** — the right man in the right place at the right time, MJ XXXII—III (1981–82/84) 75–83.
- 1761*. **Бован Владимир**, Из преписке Ватрослава Јагића, Јагићева писма Нилу Поповићу, Градина XVIII, 12 (1983, Ниш) 123–130.

- 1762.** (* * *), Branko Fučić, Ljetopis JAZU, knj. 87 (1984, Zagreb) 334–335.
- 1763.** **Vončina Josip**, Reformator i humanist, Osvit VI, 15–16 (1984, Karlovac) 9–11.
O Savi Mrkalju.
- 1764*.** **Vraciu Arton**, Profesorul Momčilo Savić la 60 de ani, Anelele Societății de limba română, 11–12 (1983, Zrenjanin) 83–87.
- 1765.** **Gamulescu Dorin**, Contributia lui Petar Skok la studierea raporturilor lingvistice romano-sirbocroate, Lumina XXXVII, 2 (1984, Pančevo) 33–47.
- 1766.** **Gojković D.**, Petar Mitropan, Prevodilac III, 1 (1984, Beograd) 59–60.
- 1767.** **Голубовски Сотир**, Владимир Мошин: По повод 90 години од животот КЖ XXIX, 1–2 (1984) 37–39.
Јубилеи.
- 1768.** **Dudok Daniel**, Zasluzná slovakistická práca. (K jubileu mr Márie Myjavovej), Nový život XXXVI, br. 6 (1984) 469–476.
Са селективном библиографијом М. Мијавец.
- 1769.** **Dudok Daniel**, Pri príležitosti životného jubilea významného juhoslovanského slavistu, Nový život XXXVI, br. 10 (1984) 807–813.
Посвећено проф. Петру Борњићу поводом осамдесетог рођендана.
- 1770.** **Бинђић Славољуб и Танасковић Дарко**, Марија Букановић (1923–1983), Прил. књ. XLVI, св. 1–4 (1984, Београд) 162–167.
In memoriam.
- 1771.** **Живановић Борђе**, Предавање Александра Белића у Москви 1898. године, НЈ н. с. XXVI, св. 2–3 (1984) 160–164.
Из рубрике Спомени.
- 1772.** **Јовић Душан**, Радосав Бошковић (Орја Лука, 1907 – Београд, 1983), Прил. књ. XLVII и XLVIII, св. 1–4 (1984, Београд) 169–172.
In memoriam.
В. бр. 1787, 1788, 1791, 1796.
- 1773.** **Lauer Reinhard**, Göttingen und die Südslaven, Прил. књ. XLVII и XLVIII, св. 1–4 (1984, Београд) 133–148.
- 1774.** **Lipovec Albinca**, Borisu Urbančiču ob sedemdesetletnici, ЈiS XXIX (1983/84) št. 4 str. 130–131.
- 1775.** **Manojlović Nikola**, Počast reformatoru, Osvit VI, 15–16 (1984, Karlovac) 6.
O Savi Mrkalju.
- 1776.** (* * *), Miroslav Kravar, Ljetopis JAZU, knj. 87 (1984, Zagreb) 397–401.
- 1777.** **Милошевић-Борђевић Нада**, Сећање на професора Миодрага Лалевића (1902–1983), НСтв XXIII, св. 1–4 (Београд, 1984) 93–96.
In memoriam.
- 1778*.** **Musić Srđan**, Momčilo Savić – život i delo, Analele Societății de limba română, 11–12 (1983, Zrenjanin) 67–73.
- 1779.** **Никић Љубомир**, Белешка о Вукову писму Ј. С. Фатеру (Беч, 31. III 1824), Ковчежић XX–XXI (1983–1984, Београд) 63–64.

- 1780. Николши Гојко**, Нешто о Сави и поводом..., Књижевност XXXIX, књ. LXXVII, 4–5 (1984, Београд) 587–591.
О Сави Мркаљу.
- 1781. Okuka Miloš**, In memoriam — Život i djelo prof. dr Svetozara Markovića, Књижевни језик, 13, 2 (1984, Сарајево)
- 1782.** (* * *), Oleg Nikolajevič Trubačev, Ljetopis JAZU, књ. 87 (1984, Zagreb) 420–421.
- 1783.* Penavin Olga**, Matijevis Lajos (1940–1983), Hungarológiai Közlemények 15, 57 (1983) 663–664.
In memoriam.
- 1784.** (* * *), Petar Šimunović, Ljetopis JAZU, књ. 87 (1984, Zagreb) 494–499.
- 1785*. Pogačnik Jože**, Anton Slodnjak, ЗМСС 25 (1983) 175–180.
- 1786*. Sequi Eros**, Momčilo Savić — vecchio amico, Analele Societății de limba română, 11–12 (1983, Zrenjanin) 75–81.
- 1787. Стевановић Михаило**, Радосав Бошковић (1907–1983), НЈ н. с. XXVI, св.2–3 (1984) 73–82.
In memoriam.
В. бр. 1772, 1787, 1791, 1796.
- 1788. Stojnić Mila**, Reč ljubavi i poštovanja profesoru Radosavu Boškoviću, ЖЈ Vol XXVI, no 1–4 (1984, Београд) 152.
In memoriam.
В. бр. 1772, 1787, 1791, 1796.
- 1789. Танасковић Дарко**, в. бр. 1770.
- 1790. Годоровски Томислав**, Кузман Шапкарев (по повод 150-годишнината од раѓањето), ЛЗБ ХХХI (1984) 49–70.
Два прилога од опусот К. А. Шапкарев, стр. 71–74.
- 1791. Ђукић Драго**, Радосав Бошковић (1907–1983), ЈФ XL (1984) 231–233.
In memoriam.
В. бр. 1772, 1787, 1788, 1796.
- 1792. Угринова-Скаловска Радмила**, Делото на проф. д-р Божидар Видоески, ГЗБФилолФУС 7 (1981/84) 11–13.
По повод 60-та година од раѓањето.
- 1793. Шаулић Аница**, Данкан Вилсон (1911–1983), Ковчежић XX–XXI (1983–1984) 69.
In memoriam.
Данкан Вилсон је аутор књиге *Живот и време Вука Стефановића Караџића*, Оксфорд, 1970.
- 1794. Шаулић Јелена**, Прилог биографији Ђуре Даничића, Ковчежић XX–XXI (1983–1984, Београд) 27–42.
- 1795. Šimunović Petar**, Vladimir Šmilauer, 1894–1983, ОЈ, књ. 11, JAZU (1984, Zagreb) 302–303.

- 1796. Šimunović Petar**, Radosav Bošković 1907–1983, OJ, knj. 11, JAZU (1984, Zagreb) 296–297.
In memoriam.
B. бр. 1772, 1787, 1788, 1791.
- 1797. Šimunović Petar**, Stanislaw Rospond, 1906–1982, OJ, knj. 11, JAZU (1984, Zagreb) 300–301.
- 1798. Šimunović Petar**, Henri Draye, 1911–1983, OJ, knj. 11, JAZU (1984, Zagreb) 298–299.

XIII. Библиографија

- 1799*. Anzulović Neda**, в. бр. 1803.
- 1800. Berčić Branko**, Slovenska beseda in slovenski reformacijski avtorji v tiskih 16. stoletja, Zbornik Narodne in univerzitetne knjižnice III (1984) str. 13–41.
Povzetek v nemščini.
- 1801. Библиографија на трудовите на академикот Блаже Конески.** (Составила) Лилјана Ристевска, МЈ XXXII–XXXIII (1981–1982/1984) 11–20.
B. бр. 1829.
- 1802. Bibliografija radova radnika Filozofskog fakulteta u Novom Sadu**, Novi Sad, Filozofski fakultet, 1984, 1015.
- 1803*. Bošnjak Dubravka, Anzulović Neda**, Bibliografija radova prof. Hrvoja Morovića, ČR XI, 1–2 (1983) 5–9.
- 1804. Vitorović Gordana**, Bibliographie des oeuvres du prof. Anton Grad, Linguistica XXIV (1984) str. 7–10.
- 1805. Војиновић Станиша**, Душан Панковић, Српске библиографије 1776–1850, Београд, 1982, 415 стр., Прил. књ. XLVII и XLVIII, св. 1–4 (1984, Београд) 164–169.
- 1806. Vulić Sanja**, в. бр. 548.
- 1807. Glavan Mihael**, Rokopisna protestantika v Narodni in univerzitetni knjižnici, Zbornik Narodne in univerzitetne knjižnice III (1984), str. 43–59.
Povzetek v nemščini.
- 1808. Goci mr Ibrahim**, Bibliografi e leksikografisë shqiptare (1947–1983), Gjuha shqipe 1 (1984, Prishtinë) 50–57.
- 1809. Damjanović Stjepan**, Časopis „Slovo“ u četvrtom desetljeću (uz dvobroj 32–33, Zagreb 1983; uredili: Anica Nazor – glavni i odgovorni urednik, Marija Pantelić i Josip Tandarić, Croatica XV, sv. 20/21 (1984, Zagreb) 139–145.
Prikaz.
- 1810. Đokić Nada**, Prevodilački priručnici na španskom jeziku, Prevodilac III, 3 (1984, Beograd) 85–101.
Библиографија.
- 1811. Žibreg Ivona**, Bibliografija radova o presupozicijama u jeziku, Прил. ФФНС 20 (1984) 209–234.

1812. **Sollner—Perdih Anka**, в. бр. 1817.
1813. **Јанићијевић Даница**, в. бр. 1814.
1814. **Јанићијевић Душанка и Даница**, Мостови 1970—1984. Библиографија, Мостови XV, 4 (1984, Београд) 231—324.
У редакцији Јована Јанићијевића. Библиографија обухвата и одељке: теорија и поетика превођења; критика превода; лингвистика, терминологија, језички приручници, учење језика.
1815. **Клеут Марија, Стефановић Мирјана**, Допуна библиографији српских рукописних песмарица, ЗбМСС 26 (1984) 139—164.
- 1816*. **Kovačević Jelena**, Bibliografija radova o kontrastivnoj analizi nemačkog i srpsko-hrvatskog jezika 1965—1982, Radovi ISJK, sv. 4, serija A (1983, Novi Sad) 189—194 str.
1817. **Kranjec Marko, Alenka Logar-Plečko, Anka Sollner-Perdih**, Slovenistika v letu 1983. Bibliografski pregled, JiS XXX (1984/85) št. 1—2 str. 32—50.
1818. **Logar-Plečko Alenka**, в. бр. 1817.
1819. **Maretić Tomo**, в. бр. 1827, 1828.
1820. **Милев Милева**, в. бр. 1829.
1821. **Mitrović Anđelka**, Izbor arabističkih priručnika za prevodioce, Prevodilac III, 1 (1984, Beograd) 63—89.
Библиографија.
1822. **Nazor Anica**, в. бр. 1809.
1823. **Панковић Душан**, в. бр. 1805.
1824. **Pantelić Marija**, в. бр. 1809.
1825. **Петрач Божидар**, Милан Решетар, Избранные сочинения (1983, Загреб), Мост 4 (1984, Загреб) 84—86.
Приказ.
1826. **Petrač Božidar**, Milan Rešetar, Selected works (1983, Zagreb), Most 4 (1984, Zagreb) 78—80.
Приказ.
1827. **Петрач Божидар**, Томо Маретић, Избранные сочинения (1983, Загреб), Мост 4 (1984, Загреб) 84—86.
Приказ.
1828. **Petrač Božidar**, Tomo Maretić, Selected works (1983, Zagreb), Most 4 (1984, Zagreb) 78—80.
Приказ.
1829. **Прилог кон библиографијата на трудовите на академикот Блаже Конески**, (Составиле: Милева Милев, Лилјана Ристевска), во: Зборник во чест на Блаже Конески, 3—28.
В. бр. 1801.
1830. **Радовановић Милорад**, Библиографија радова Милке Ивић, ЗбМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 1—13.

1831. Радовановић Милорад, Библиографија радова Павла Ивића, ЗбМСФЛ XXVII—XXVIII (1984—1985) 15—32.

1832. Rešetar Milan, в. бр. 1825, 1826.

1833. Ристевска Лилјана, в. бр. 1801, 1829.

1834*. Savić Momčilo, Bibliografia lucrărilor privind dimbile romanice, cele balcanice și in mod special limba română, Analele Societății de limba română, 11—12 (1983, Zrenjanin) 89—93.

1835. Спасић Љиљана, Библиографија радова објављених у „Прилозима проучавању језика” (1—20), Прил. ФФНС 20 (1984) 235—247.

1836. Стефановић Мирјана, в. бр. 1815.

1837. Tandarić Josip, в. бр. 1809.

1838. Ђукић Драго, Библиографија говора Црне Горе, Црногорски говори — зборник радова, Одјељење умјетности ЦАНУ, књ. 3 (1984, Титоград) 97—128.

После увода и резимеа на руском, дата је библиографија груписана по следећим областима: I. дијалектологија, II. ономастика, III. историја језика, језик писаца, терминологија, IV. етнологија и етнографија.

1839. Ђукић Драго, Библиографија Радосава Бошковића, ЈФ XL (1984) 235—239.

Као основа за ову библиографију послужила је Библиографија проф. Бошковића објављена у Аналима Филолошког факултета у Београду, књ. 13, Београд 1979, стр. 37—39.

1840. Цветковски Владимир, Литературното творештво на Блаже Конески на англиски јазик, во: Зборник во чест на Блаже Конески, стр. 487—494. Библиографија.

1841. Чубрић Љиљана, Попис радова објављених у „Ковчежићу”, Књ. XVI — XX—XXI, Ковчежић XX—XXI (1983—1984) 65—68.

Попис радова за првих 11 књига „Ковчежића” објављен је у књ. бр. XII, а за књ. XII—XV у „Ковчежићу” бр. XIV—XV.

XIV. О становништву

1842. Bezić Božanić Nevenka, Stanovništvo Komiže, Logos (1984, Split) 293 str.

1843. Gabričević Ante, Prirodno kretanje stanovništva na području župe sv. Vida u Brdovcu između 1672. i 1981. godine, Starine, knj. 59, JAZU (1984, Zagreb) 187—308.

Rezime na francuskom.

1844. Erceg Ivan, Stanje i struktura stanovništva u hrvatsko-slavonskim županijama godine 1782, Starine, knj. 59, JAZU (1984, Zagreb) 309—325.

Rezime na njemačkom.

1845. Kasand[r]ić Ivo, Odnos pučana i vlastele na Hvaru poslije 1514. godine, ZR XXXIII, br. 1—2 (siječanj—travanj 1984, Zadar) 137—147.

1846. Sekulić Ante, Bački Šokci i njihova naselja, RCZRV 5 (1984, Vinkovci) 107—149.

Rezime na njemačkom.

1847. **Соколовиќ М[егодија]**, Струмичката нахија во XVI век, во: Акта Велјуса. Симпозиум „Велјуса“ по повод 900-годишнини на манастирската црква Богородица милостива (Елеуса) во селото Велјуса, 1984, стр. 175–188.

XV. Разно

1848. **Антоновиќ Петар**, в.бр. 1869.

1849. **Ahmetaj Mehmet**, Ekspedita kërkimore-shkencore e vitit 1982, GJASShF XIII – 1983 (1984, Prishtinë) 325–327.
Hronika.

1850. **Ahmetaj Mehmet**, Ekspeditat dialektologjike të vitit 1983, Gjuha shqipe 3 (1984, Prishtinë) 48–50.
Hronika.

1851. **Beltram Peter**, Pomen sredstev množičnega obveščanja v jeziki narodnosti za razvoj in ohranjanje narodnostne identitete, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 221–226.
Резиме на англиском.

1852. **Buhman Gordana**, ZBORNIK povodom 30 godina rada Instituta za strane jezike 1953–1983, Beograd, 1983, ЖЈ Vol XXVI, no 1–4 (1984, Beograd) 145–147.
Приказ.

1853. **Велковска Снежана**, XVII семинар за македонски јазик, литература и култура, ЛЗБ XXXI, 4 (1984) 113–116.
Хроника.

1854. **Витошевиќ Драгиша**, Похвала народном језику, КњЈ XXXI бр. 1 (1984, Beograd) 32–38.

1855. **Влаховиќ Бреда**, 25 година рада Меѓународне комисије за проучавање народне културе Карпата и Балкана (МКККВ), ГлЕИ XXXIII (1984, Beograd) 187–189.

Хроника састанка на коме је предложено да се, између осталог, организује проучавање проблема лингвистичког наслеђа (о чему је говорио проф. С. Б. Бернштајн).

1856. **Vuletić Milica**, Simpozijum o kontekstu u lingvistici i nastavi stranih jezika, Previdilac III, 2 (1984, Beograd) 59–63.

Приказ научног скупа одржаног 18. и 19. маја 1984. године у Београду.

1857. **Gavrilović Nikola**, Nova saznanja u radovima pet proteklih naučnih skupova društava za rumunski jezik u SAP Vojvodini, Analele Societății de limba română, 11–12 (1983, Zrenjanin) 53–61.

1858. **Gashi Skënder**, Četrta onomastična konferenca, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana 1981, GJASShF XIII – 1983 (1984, Prishtinë) 319–323.
Приказ.

1859. **Gjurin Velemir**, Ob 30-letnici Lingvističnega krožka Filozofske fakultete v Ljubljani, JiS XXX (1984/85) št. 3 str. 101–104.

1800*. Dudok Daniel, Časopis Nový život v dejinách spisovnej slovenčiny v Juhoslávii, ZbSVS 3 (1981) 5–22.

Резимен на српскохрватском и англиском.

1861. Islamaј mr Shefkije, Tribuna me interes shkencor, Gjuha shqipe 2 (1984, Prishtinë) 58–61.

Хроника.

1862. Јанушев Михаил, Во пресрет на XI конгрес на Сојузот на славистичките друштва на Југославија, ЛЗБ XXXI, 6 (1984) 87–90.

Хроника.

1863. Ј[анушев] М[ихаил], Научен собир за јазичните појави во Битола и Битолско денеска и во минатото, ЛЗБ XXX, 4 (1984) 116–117.

Хроника.

1864. Jahić Dževad A., Deveti međunarodni kongres slavistike, Odjek XXXVII br. 20 (1984, Sarajevo) 22.

Осврт.

1865. Jeftić Milivoje, Ostvarivanje književnojezičke politike u listu „Oslobodenje“, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 447–450.

Резиме на руском.

1866. Jovanović Mladen, Sedmi svetski kongres primenjene lingvistike, Prevodilac III, 3 (1984, Beograd) 67–75.

Приказ.

1867. Király Péter, Prilozi delatnosti Budimske univerzitetske štamparije, ЗБМСФЛ XXVII–XXVIII (1984–1985) 343–345.

1868. Kowalik-Kaletka Zofia, Polsko-jugosłowiańskie sympozjum socjolingwistyczno-onomastyczne, Mogilany, 1–2. XII. 1983 r., OJ, knj. 11, JAZU (1984, Zagreb) 291–293.

1869. Кушциќ Вера и Петар Антоновиќ, Важни стручни приручници на руском језику. (Речници и енциклопедије), Prevodilac III, 2 (1984, Beograd) 77–89.

Библиографија.

1870. Lukežić Iva, Radovi Zavoda za slavensku filologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, br. 17, Zagreb 1982, Filologija, knj. 12, JAZU (1984, Zagreb) 195–203.

Приказ.

1871. Милатовиќ Вук, Из активности друштва за српскохрватски језик и књижевност СРС – Подружнице Београд, КњЈ XXXI, бр. 2 (1984, Београд) 203.

1872. Mršević Dragana, Trinaesti međunarodni naučni sastanak slavista u Vukove dane, ЖЈ Vol XXVI, no 1–4 (1984, Beograd) 149–151.

Хроника.

1873. Mršević D[ragana], Četnaesti međunarodni naučni sastanak slavista u Vukove dane, Prevodilac III, 3 (1984, Beograd) 76–78.

Приказ.

1874. Николовски Атанас, Развитиокот во дефинирањето на целите и задачите во наставните програми на македонски јазин од 1945–1981 година, ЛЗБ XXXI, 2 (1984) 67–75.

- 1875. Николовска Елица**, Југословенско советување за прашањата на елементарната писменост, ЛЗб XXXI, 1 (1984) 111–112.
Хроника.
- 1876. Palkovič Konstantin**, Slovenščina na Univerzi Komenskega v Bratislavi, JiS XXIX (1983/84) št. 8 str. 306–308.
- 1877. Patridge Monica**, Pojava Stullijeva rječnika u Velikoj Britaniji, Filologija, knj. 12, JAZU (1984, Zagreb) 449–453.
- 1878. Пенушлиски Кирил**, Кон интересот на Вук Караџиќ за македонскиот јазик и фолклор, Раз XXVI, 10 (1984) 997–1006.
- 1879. Premk Francka**, Historična leksikografija po svetu in doma. Ob štiristoletnici Akademije della Crusca v Firencah, Naši razgledi XXXIII (1984) št. 8 str. 240–251.
- 1880. * * ***, Рад Секције лектора у Новом Саду, КњГ год. XXXI, бр. 3–4 (1984, Београд) 117–118.
Извештај Одбора Секције лектора.
- 1881. Rača Sh[këlzen]**, Kongresi V Ndërkombëtar i studime të Evropës Juglindore, Përparimi 5 (1984, Prishtinë) 777–792.
Prikaz rada V međunarodnog kongresa studija Jugoistočne Evrope.
- 1882. Resulović Mustafa**, Jezik i zajedništvo u oružanim snagama, Sveske, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, br. 5–6 (1984, Sarajevo) 163–170.
Резиме на енглеском.
- 1883. Родич Никола**, Пета југословенска ономастичка конференција, ЈФ XL (1984) 225–229.
Хроника.
В. бр. 1895.
- 1884. Саздов Томе**, Македонското народно поетско творештво во дејноста на Блаже Конески, во: Зборник во чест на Блаже Конески, 425–432.
- 1885. Самарџија Свежана**, Рад Ватрослава Јагића на изучавању српскохрватске народне епике, КИ XVI, 63 (1984) 375–437.
Дат је прилог библиографији Јагићевих радова о народној књижевности и објављене библиографије Јагићевих радова.
Резиме на руском.
- 1886. Силјаноски Белко**, Европска лингвистичка конференција во Солун, XXXI, 5 (1984) 119–122.
Одржана од 4–7 април 1984 г. Хроника.
- 1887. Stojanović Andrej**, XXII skup slavista Srbije, Prevodilac III, 1 (1984, Beograd) 46–49.
Приказ.
- 1888. Stojanović dr Andrej**, Savetovanje „Društvena funkcija znanja stranih jezika”, ЖЈ Vol XXVI, no 1–4 (1984, Beograd) 147–148.
Хроника.
- 1889. Tasholli Faruk**, Për thellimin e karakterit interdisciplinar të albaeoogjisë (O produbljivanju interdisciplinarnog karaktera albanologije), Gjuha shqipe 3 (1984, Prishtinë) 46–47.
Prikaz Međunarodnog seminara za albanski jezik, književnost i kulturu održanog od 15–29 avgusta 1984. u Prištini.

1890. * * *, Теме за XI конгрес Савеза славистичких друштава Југославије (Сарајево, октобар 1985. године), КњЈ год. XXXI, бр. 3–4 (1984, Београд) 119–120.

1891. **Toporišič Jože**, Enakopravnost slovenščine v Jugoslaviji kot teorija in praksa, Naši razgledi XXXIII (1984) št. 22 str. 655–656.

1892. **Čirić Draginja**, Savetovanje o stranim jezicima, Prevodilac III, 2 (1984, Beograd) 57–59.

Приказ саветовања одржаног у Загребу у априлу 1984. године

1893. **Čupić Drago**, Naučni skup „Jezik i nacionalni odnosi”, Prevodilac III, 2 (1984, Beograd) 53–57.

Приказ научног скупа одржаног у Сарајеву 26. и 27. априла 1984. године.

1894. **Fišer-Popović Ana**, Simpozijum „Gramatika u nastavi maternjeg i stranog jezika”, ЖЈ Vol XXVI, no 1–4 (1984, Београд) 151–152.

Хроника.

1895. **Хаџимејлић Јасна**, Пета југословенска ономастичка конференција (Мостар, 12–15. X 1983), Књижевни језик, 13, 2 (1984, Сарајево) 102–105.

Приказ.

В. бр. 1883.

1896. **Šimundić Mate**, VII plenarna sjednica Slavenske onomastičke komisije pri Međunarodnome slavističkom komitetu i II sjednica Onomastičke komisije pri Jezikoslovnome komitetu Poljske akademije znanosti od 23. do 26. rujna 1980, OJ, knj. 11, JAZU (1984, Zagreb) 286–290.

1897. **Shipka dr Millan**, Gjuha dhe marrëdhëniet nacionale, Përparimi 4 (1984, Prishtinë) 491–502.

Библиографију уредила *Јасна Влајић-Појковић*

РЕГИСТАР

РЕГИСТАР РЕЧИ И СИНТАКСИЧКИХ КОНСТРУКЦИЈА

Српскохрватски језик

- а, морф. 107
абацијални, адјункт . . . , лекс. 210
-ад, -ија (бурад, момчадија и сл.), морф. 109
азотара, гасара и сл., знач. 125
а, i, u, (дути), фонол. 23
акат м. акт, прав. 201
аквизитер, накупац и сл., знач. 123
аков, астал, берек . . . , лекс. 205
акустика, аплауз и сл., лекс. 226
-а, -ло, морф. 111
а > о, фонет. 168
ASE, граф. и лекс. 134
-(а)ћи (писаћи), морф. 205
ACLA/AOLA, граф. и лекс. 134
аустријски војници Срби — *аустријски српски војници, синт. 63
- бакалин — бакалница и сл., знач. 123
бакрар / бакрачар и сл., знач. 121
бардагџар, препуљар и сл., знач. 120
бачвар — бачварница и сл., знач. 117
баштина (ибштина), баштиник, лекс. 144
бединерка, неговатељица и сл., знач. 123
берберин, власуљар и сл., знач. 122
биволчина, волина и сл., морф. и знач. 111
бир, хелда, херцег . . . , лекс. 203
бити, синт. 96, 101, 105
бог богова, пир пирова и сл., знач. 84
бозација — бозациница и сл., знач. 119
бојација — бојациница и сл., знач. 121
Борио се с братом / против брата, знач. 12
BRET', граф. и лекс. 134
брух, прух и сл., етим. и лекс. 142
бук / бука, морф. и знач. 113
- ваљар, платнар и сл., знач. 118
ваљаоница, кончара и сл., знач. 126
Варнаво коло, Рајково коло, оном. 144
Васовић, морф. 37
ватрук / ватрак и сл., етим. и лекс. 142, 143
вентил, знач. 223
видео-миксер, знач. 122
вина, знач. 225
војник син и сл., синт. 53
волетн се, помагати се, синт. 16
воскар, свећар и сл., знач. 121
врата тишине, музика одговора и сл., знач. 81
Вредан и исправан службеник, благајник је уживао . . . синт. 50
врећар, гуњар и сл., знач. 118
Вруља, граф. и лекс. 131
- гаражер, гробар и сл., знач. 122
гварк, хутман, урбарар и др., етим. и лекс. 146
гварци и сл., етим. и лекс. 140
гвожђар, дрогериста и сл., знач. 123
где, негде, нигде, игде . . . , знач. 34
ГЕОРГИЈЕ, граф. и лекс. 134
гибаничар, ђеврегџија и сл., знач. 119
главна (основна) реченица, терм. 2
главни (основни) текст, терм. 2
глагол, глаголска фраза, глаголско време, терм. 96
глад, бол, стареж и сл., знач. и морф. 112
Големи лаз, Андровачки лаз, оном. 144
горе, доле, морф. 206
град Београд, река Москва, синт. 59
градић, станчић, морф. 109

граду : граду, знач. и синт. 28
Гружанка девојка и сл., синт. 54, 55
гусле и гусли, знач. 224

Даница и Милица су загрлиле једна другу, синт. 9

Даница је загрлила Милицу, а Милица је загрлила Даницу, синт. 9

да + презент, синт. 97, 99

дарда, пијац . . . , лекс. 204

два лепа града, упот. 27

два, оба, три, четири, пет, морф. 31

дворана, плеvara, штенара и сл., знач. 124

девојка лепотица и сл., синт. 51, 52

деветарица, етим. и лекс. 140

дежда, етим. и лекс. 204

делија од човека и сл., знач. 88, 85

Дечаци се туку, знач. 16

димничар / оџачар и сл., знач. 122

директор, знач. и упот. 26

дјед Авдага Маџар и сл., синт. 57

дјечарац Дамјан и сл., синт. 58

додата секста, знач. 224

доле, горе, знач. 34

дрво буква, Јевреји сефарди и сл., синт. 55

дрворезац, дуборезац и сл., знач. 118

држало, гвожђе, коритце и др., лекс. 144

држати с неким, синт. 205

друг (основа), упот. 18

дуговати, синт. 105

дужан, синт. 95, 104, 105, 106

Дуњашка — очева маза — девојчурак дугачких руку . . . и сл., синт. 48

екстаза од живота и сл., знач. 85

жабац, бабац и сл., морф. 109

жаке, жак и сл., етим. и лекс. 142

жамкошт, жамкуш и сл., етим. и лекс. 143

живети INSTR., синт. 206

жиро, живинар . . . , лекс. 210

жола, жол, етим. 139, 140

Жупи Вруји, граф. и лекс. 131, 135

загрлили су се . . . , синт. и знач. 14

зафарнати, етим. и лекс. 140

земљаци партизани и сл., синт. 53

зидар, фасадер и сл., знач. 122

зима столећа, аутомобил године и сл., знач. 82, 83

-зи (војзи), дијал. морф. 214

златар, ковач и сл., знач. 121

иди-мо, иди-те, морф. 33

извор вода, село Бистрица и сл., синт. 44

Издвојене апозиције, терм. 48

-ија, морф. 117

имати, знач. 35

именица, именичка фраза, терм. 96

интерес м. Интерес и сл., акц. 201

интерниста, електроникџењер и сл. знач. 56

-ић, морф. 33, 37, 38

и, у, фонол. 23

-ица, морф. 107

-ица (сукњица, цурица и сл.), морф. 109

Јадник Никола, јадница Петрова сестра и сл., знач. 89

јаје (јаје), акц. и фонет. 215

Ја идем у биоскоп, синт. 102

јама погубли, знач. 82

Ја могу ићи у биоскоп, синт. 102

један, упот. 18

један другог, синт. и упот. 20

(језички) израз, терм. 1

-је (класје, перје и сл.), морф. 109

-ка, морф. 168

казандиница, пушкарница и сл., знач. 121

каменорезац, клесар и сл., знач. 120

Као активан капетан . . . он је некако . . . пензионисан и сл., синт. 50, 51

картати се, коцкати се, морф. 205

кефа, жеп, лекс. 204

кйлав, кйлава и сл., етим. и лекс. 141

кйлав, шайбна, пулигна, етим. и лекс. 146

клинци кише, крпе облака и сл., знач. 76, 79

кључ (шведски: nyckel), прев. 183

кожара, кожарница, знач. 117

кожухар, хурчија и сл., знач. 119

коло, лекс. 114

комунист — комуниста, знач. и морф.

113

корзо — корзa, корзи и сл., знач. и морф. 109
 кочиш / кучиш, халас / алас и сл., фонет. 204
 крам, етим. и лекс. 142
 кречар, ћерпичар и сл., знач. 120
 кржла, протуха и сл., знач. и морф. 111
 крила мрака, реп судбине и сл., знач. 80
 кројачница, предioniца, знач. 118
 кугле лубеница, коцке кућа и сл., знач. 75, 79
 кук, етим. 168
 кући (Он је кући), знач. 34

лаз, лекс. 145
 лајање машине, знач. 72
 Лапово варош и сл., синт. 60
 l — l', n — n', фонол. 204
 лексикализовано метафорско значење, терм. 72
 лемшат, етим. и лекс. 141
 ленхавар, ленхавар и сл., етим. и лекс. 141
 лес, лекс. 144
 летлох, литлох, етим. и лекс. 140
 лидо, либрето и сл., знач. и морф. 112
 лос (шведски: ålg), прев. 183
 *l > u, фонет. 169

Маријана моје младости, знач. 84
 Марко ће морати да иде у школу, синт. 99
 маршани, маршајат, етим. и лекс. 140
 машина лаје, знач. 72
 међу, између... упот. 17
 мелизам, знач. 224
 месар — месарница и сл., знач. 123
 месара, млекара и сл., знач. 119
 мета-, терм. 2, 4, 6
 метареченица, терм. 2, 6
 метатекст, терм. 2
 механичар, аутомеханичар и сл., знач. 121
 Мила, граф. и лекс. 133
 Милан (сме, може, хоће...) ићи / да иде, синт. 97
 Милан ће постати дрзак, синт. 101
 млекара, оружарница и сл., знач. 125
 морам да признам, синт. 5
 морао, синт. 101
 мулох, етим. и лекс. 140
 мутна вода глулости и сл., знач. 76
 муштерија, званица и сл., знач. и морф. 112

варучник, паметар, лекс. 144
 Научно ме је да пливам, синт. 99
 небо чела, сунђер мозга и сл. знач. 77
 нежност свитања, глад снови и сл. знач. 81
 незналица, знач. и упот. 26
 неиздвојене апозиције, терм. 51
 немеш, биров, ешкунт... лекс. 203
 несрећа од детета и сл., знач. 85
 Нећу да радим, синт. 36
 нешто, нешто страшно, упот. 26
 нова кућа, мотор нове конструкције и сл., синт. 62, 63
 новина „Политика“ и сл., синт. 61

његова свастика Марија и сл., синт. 58
 његовџк, дијал. и морф. 215
 њен, дијал. и морф. 214
 Њихове [су] куће једна према другој, упот. 12

овај, тај, онај, морф. 32
 овако, тако, онако, морф. 32
 -ов (град-градозн...), морф. 108
 од, знач. 91
 одредба, терм. 96
 Од рођења слаба и болешљива девојчица, она је израсла... и сл., синт. 50
 о, е (кратко), фонол. 23
 o // ø, e // ø, a // ø, фонол. 25
 -ом / -ем, дијал. и морф. 214
 они, морф. 25
 Они добацују лопту један другом, знач. и упот. 14
 Они не говоре, синт. 16
 Они се дописују, знач. и упот. 14
 Он је био певао, синт. 103
 Он је ишао у биоскоп, синт. 101
 Он је морао (да) иде / ићи у синт. 100, 101
 Он је писао песме, синт. 102
 Он ће да игра фудбал, синт. 104
 орнаменталне варијације, знач. 224
 осмица, осмилница, лекс. 144
 -ост (наочари, панталоне, врата, мта-дост и сл.), морф. 109

паметар, лекс. 144
 Паница, граф. и лекс. 134
 папучар/папуција и сл., знач. 119

парентеза, терм. 2, 6
 парентетична реченица, исказ, израз . . .
 терм. 2
 пасторала, знач. 224
 пата, лекс. 145
 паун, етим. и лекс. 140
 пекара, кројачница и сл., знач. 117
 Петар и Павле гледају један дру-
 гог . . . , синт. 13
 Петар и Павле седе један поред другог,
 синт. 10
 Петар је далеко од Павла . . . , синт. 13
 Петар Стамболић, инструктор ПК за
 Србију, синт. 49
 песничко рецитованье стихова, синт. 35
 пијаница, знач. 26
 Пилатови кући, знач. и упот. 34
 плакаоничар, лекс. 144
 пљеме, прав. 201
 полицаљка, знач. 225
 правац, лекс. 144
 праут, етим. и лекс. 142
 преамбулум, знач. 225
 предикатска фраза, терм. 96
 предлошка фраза, терм. 96
 придев, прилог, терм. 96
 прилошка фраза, терм. 96
 причало/причалац, причалица и сл.,
 знач. 111
 Причаш му једно те исто . . . , синт. 36
 пробој, лекс. 144
 птица ластавица, цар Душан . . . , синт.
 44
 пужа, етим. и лекс. 142
 пулигна, етим. и лекс. 141, 142
 пун + инстр./ген., синт. 206, 207
 пунктирани ритам, знач. 225

радит, дијал. и морф. 214
 Рака апсандија и сл., синт. 58
 Растко верује учитељу да је Земља
 округла, синт. 96
 рат, етим. и лекс. 142
 ренесанс / ренесанса и сл., знач. и
 морф. 113
 рик — рика, крик — крика и сл., знач.
 и морф. 112
 ʀ, ʀ̣, фонол. 24
 ромон шапутања, зумбул смеха, знач. 88
 рупа, лекс. 143
 рупа, рупник, пробој и др., лекс. 146
 рупник, лекс. 143
 Руси су седели / ратовали са Швеђа-
 нима, упот. 12

саветовати се, договарати се . . . , синт.
 14
 сарачница, седларија и сл., знач. 120
 Сас, лекс. 145
 Сас (Сасин), оном. 137
 Сашка река, оном. 137
 С вама човеку не може бити досадно,
 синт. 36
 Све су му присталице остале верне,
 синт. 97
 себе, знач. и упот. 17
 се, себе, један другог, међусобно, знач.
 и упот. 16
 сежањ, лекс. 144
 семантичка перспектива, терм. 10
 сет / сета, знач. и морф. 113
 -си, упот. 17
 сидро (шведски: ankare), прев. 183
 син јединица и сл., синт. 53
 син, студент медицине и сл., синт. 48
 син Филип и сл., синт. 59
 skolek, етим. 165, 166, 167, 169, 170, 172
 skolek / skolək / skolak, етим. 167, 169,
 172
 skolke, етим. 165, 166, 167, 168, 169, 172
 слуга, слушче и сл., знач. 122
 смичар, смечар и сл., етим. и лекс.
 142
 Смирна, град лепих Гркиња, синт. 43
 ставити (стављати), лекс. 36
 стаклара, знач. 115
 стакларија, дрвенарија, знач. 117
 старица дздиља и сл., синт. 53
 стоје један уз другог, знач. 18
 стол / астал, лекс. 204
 столар, јорганџија и сл., знач. 116
 стотину, хиљаду . . . , морф. 31
 стуб ватре, стуб мога надања, трава
 Дунава и сл., знач. 71, 75, 76, 77, 78,
 79, 87, 89, 92
 стуб од човека, знач. 87
 studena dešica, етим. и лекс. 165

тај битанга — та битанга, знач. и синт.
 110
 тај званица — та званица и сл., знач. и
 синт. 109, 110
 тај / то: луњало, блебетало . . . , знач. и
 синт. 110
 тањир сунца, конопци водопада и сл.,
 знач. 76, 81
 Ти ћеш да идеш у биоскоп и сл., синт.
 99
 тоналитет, знач. 224
 требати, морф. 96

бу, хеш, ће, синт. 96, 97, 102, 103

узбој, узбијање и сл., лекс. 144
Укрсмр, граф. и лекс. 132
урбарар, етим. и лекс. 141
урбор, урбар, урбарар, етим. и лекс. 143
урнебес од попова и сл., знач. 85
Утманци, оном. 140
-уш, -ош, -аш, -иш, -шаг, -ов, морф. 205

фарнати, етим. и лекс. 140
ферментатор теста и сл., знач. 124
фигуративна употреба, терм. 72
филм X, синт. 5
фунтарница, фунтариче, етим. и лекс. 140
фурник, фур и сл., етим. и лекс. 143

хаиштанин, етим. и лекс. 141
ханџија Омер и сл., синт. 59
хашпел, хашпула, етим. и лекс. 142
хемпалк, етим. и лекс. 142
херој победник, синт. 52
хиштво, мрамор-камен и сл., лекс. 205
Хладно је. Време је, знач. 31
хтети, синт. 96, 102
hitman, етим. и лекс. 140, 141

цауг, етим. и лекс. 142
-це, -еице, -еице, -че (перце, сунашце, ђебенце, клинче и сл.) морф. 109

Сеови, оном. 139
цепка : цепати, отцепак : отцепити, етим. 170
цех, етим. и лекс. 139

чистила, лекс. 145
čistilac, лекс. 144
читав облак од воде и сл., знач. 85
č — ć, ž — ź, фонол. 24

шпајбне, спајбине, етим. и лекс. 141, 142
шетати по граду, знач. 29
шећерана, знач. 115
шихта, етим. и лекс. 142
шлаг, ишлаг и сл., етим. и лекс. 140
што / шта, дијал. морф. 214
штовна (штона, штолна), етим. и лекс. 139
штонорт, штورات и сл., етим. и лекс. 139
шурф, етим. и лекс. 139
шурф, цех, штона, етим. и лекс. 146.
шуштер, шнајдер, фурник и др., лекс. 145

-џкъ, -џка, -џ, морф. 170
ъ, ъ, фонол. 23
џ, фонол. 23
џ, џ, фонол. 23
џ, граф. и фонол. 130, 136

Остали словенски језици

а) ћирилица

-аго место -ого, морф. 188
-а/-ја, -ва, -ова/-ева, морф. 189
ангъ и сл., граф. 186
арџиџни, вождиџ, морф. 188
аскóлак, -лка, етим. 170, 171
аштџ, синт. 190
ã, фонет. 68

вџомџџ, лекс. 191
вн, морф. 189

бидџџки, гледџџки, акц. 219
боже! господи! владиџо! морф. и упот. 28
более (менее) красивџый, морф. 31
бóльший, морф. 31
боятџся, служатџся, знач. 34
бытџи, морф. 189
бытџь, знач. 35
выста, синт. 190
выџь место виџь, синт. 189

вёл — велá, фонет. 25
 Ветром сломало дерево, синт. 35
 в место с, з, ш + -це, -ца, фонет. 218,
 219, 220
 вражда и мѣша междо совою, синт. 15
 врач-терапевт и сл., синт. 56
 въ пишѣмѣхъ книгѣ, синт. 190

г, граф. 195
 газета „Политика“ и сл., синт. 61
 газета „Правда“ и сл., синт. 46
 газовый завод и сл., знач. 26
 герой-летчик, синт. 52
 годинава, летово, зимава, акц. 219
 город Белград и сл., синт. 59,
 град — гратче . . . , фонет. 221

да, синт. 189
 да пѣнѣть, крѣтъ синт. 189
 дабоанъ, дабоани, етим. 147
 давам, етим. 147
 дадгѣл, дадгѣл, етим. 147
 данак, даницки, дандал, етим. 148
 дардаган, даудѣркам, дарлия, етим. 148
 дбрѣкне, етим. 149
 два, оба, три, четыре, полтора, упот.
 27
 двѣри лица вгw и сл., знач. 82
 девѣтлѣя, дикиѣя, етим. 149
 де, дѣя, ди, дий, етим. 149
 девочка Оля, мальчик Петя . . . , синт.
 47
 деушка-красавица и сл., синт. 51, 52
 делиѣи, делисат, дембсѣлѣн, етим. 149
 денѣлѣя, кафтан, етим. 150
 дерево бук, евреи сефарды и сл., синт.
 45, 55
 дермиѣана, д:ф, етим. 149
 дикиѣя, дински, дѣмски, етим. 150
 дѣпка, дѣрек, етим. 150
 диримани, дирѣдсвам, дислѣок, етим.
 151
 дѣозмѣ, етим. 151
 днѣй бык, знач. 81
 довлѣт, етим. 152
 дѣим, дѣин, дѣймѣжак, дѣйш, дѣргѣн,
 етим. 151
 доч, дуч, етим. 151
 друг друга, упот. 18
 друг на друга, взаимно, упот. 12
 дулѣк, дур кон, дурѣзин, етим. 152

е (рефлексъ, ѿ), фонет. 191
 е1, ѣе1, хе1, еа, ея1, етим. 152
 сван, еза, езѣк, язѣк, етим. 159
 ѣде, еднѣ, етим. 152

единственный сын, синт. 53
 ё гиди!, ей гиди, гиди!, етим. 153
 е, и, граф. 195
 -еј, морф. 25
 ей ди!, ейс!, етим. 153
 ейялет, етим. 153
 еклемѣя, ектѣсвам и сл., елак, елба-
 санска, етим. 154
 елѣ, елье, етим. 155
 ѣле, еля, и др., етим. 154
 еледѣсам, ѣле-феле, елекѣя, елемѣ и
 сл., етим. 155
 елишѣк, ѣлеменѣц, еми, емѣшен, етим.
 156
 ѣнѣми, ен, ѣен, енѣ, енѣ, енѣ, етим. 156
 -ѣнок < -ѣнѣк, морф. 26
 ѣнгѣма, ѣнкас, етим. 156
 еннѣ, енос, енверѣе, ерем перем, етим.
 158
 е // о, фонет. 25
 ерѣнка, ерфенѣ, етим. 157
 ерѣфин, еринѣ, ерхашѣ, еркѣмѣч и др.,
 етим. 158
 ескѣс, ешиш, ешмерѣя кѣша, ештѣк,
 етим. 158
 ѣмѣ, ѣмѣтѣ, фонет. 187
 етѣ, ѣетѣ, етим. 158
 етѣрѣса, ѣва, ѣве, ѣво, етим. 159
 этѣт-тот, морф. 32

жѣвалѣ-жѣста, жат, жган, етим. 159
 животное, морф. 26
 жилдѣ, жѣлде, жинѣжѣр, етим. 160
 жирѣя, етим. 161
 жигѣр-жигѣр, жигѣти, жижѣ-бижѣ,
 етим. 161
 ж место жд < дј, фонет. 193
 ж место жд (жжати . . .), фонет. 196
 жѣкам, жѣк-жѣк, жѣс, етим. 161
 жувдан, жѣгнуам, жѣгнам, жѣсур,
 етим. 161

завѣзчик-казак и сл., синт. 53
 землѣяки партизаны, синт. 53
 злодѣйка-жена . . . , синт. 46

и, граф. 69, 195
 и за ы, граф. 67, 69
 идти, ехатѣ, летѣть . . . , лекс. 36
 и место шт < тј, кт', фонет. 193
 иди-те, режѣ-те . . . , морф. 33
 иже, иже, синт. 190
 иманѣ, вѣѣне, морф. 189
 инатѣ гѣати, морф. 189

ј, морф. 25
 ј, фонет. 195
 -јь, морф. 24
 Я не хочу работать, синт. 36
 Ярославля // Ивановская, морф. 37

ж, г, х, фонет. 195
 клуч, молив, морф. 220
 кокошь, граф. 67
 Константинъ -Къснятинъ, фонет. 24
 кот Архип и сл., синт. 57
 кто-то, упот. 26
 кто-то страшный, упот. 26

ладня, мьяння морф. 188
 лапы листы : лапчатые листы, синт. 51
 льдозавод, льнозавод и сл. знач. 127
 лесá, лисá, фонет. 24
 л // о, фонет. 25
 любить друг друга . . . , синт. 16
 л'ювить, пон'южя, проз'ю, граф. 196

м, граф. 195
 мам!, лап!, Вань! морф. и упот. 28
 мама!, папа!, Ваня!, морф. и упот. 28
 мефу, упот. 17
 между, меж, упот. 17
 -ми место -мя, морф. 189
 мелизм, распетый слог, развод, знач. и лекс. 224
 мовче (:мост), гровче (:грозд), прав. и фонет. 219
 -мя замьєно са -я, ъя, морф. 189
 -мы место мя, морф. 189
 мы с тобой . . . знач. и упот. 27

над, перед, между, знач. 34
 надеж (+ та) = надежта, прав. 221
 надо, знач. 35
 напротив, упот. 11
 насекомое, млекопитающее, морф. 26
 нямата вынйти, морф. 189
 нет < не есть, морф. 35
 некогда < нет когда < не есть когда, морф. 32
 Некогò спросить, синт. 35
 (не)обособленные, терм. 45
 н, л (жд), граф. 196
 н, л (меки), фонет. 191

новый дом, мотор новой конструкции и сл., синт. 62, 63
 нын, вын, морф. 188

обломки голосов, треугольник лица . . . , знач. 74
 обособленное приложение, терм. 43
 один другога, упот. 19
 омакати, овальовзаша: мочити, овальовзаша, морф. 189
 о, ш, ѣ, в, граф. 195
 определение, терм. 45
 оскол, етим. и лекс. 170
 осколѣт полено, етим. 170, 171
 осколок, етим. 169, 170, 171
 осколок, оскѣлок, -лка, етим. 170
 осколь, етим. 170
 отъ (Фуривъ), синт. 190
 От тебя корене до дешься, синт. 36
 о → ѣ, фонет. 24

Петр Великий, основатель Петербурга, синт. 45
 Петр и Павел уважают друг друга, знач. и упот. 15
 Петр сидит рядом с Павлом, синт. 10, 11
 пие, брои, чуе, прав. 219
 пижем, бројам, чујам . . . , прав. 219
 површати, почисти, морф. 189
 положить, поставить, повесить, лекс. 36
 помајстор / најмајстор, морф. 221
 почър'пѣти . . . , граф. 196
 приложение, терм. 45
 прысколак, етим. 170
 пѣнь пѣсни, знач. 84
 пьяница, знач. 26
 пѣтъя, съворшѣте, лекс. 191

ребѣнок, телѣнок, морф. 26
 ребя, т ля, морф. 26
 река Донец, город Ливны . . . синт. 46
 рекоѣ, оврѣтоѣомъ, морф. 89
 ре, ле, ре, ле < *tert, *telt, фонет. 193
 ре место ре, (прѣвити . . .), граф. и фонет. 196
 роуна, листопада . . . , лекс. 187
 Русские сидели / боролись против шведов, упот. 12
 рядом, друг друга, недалеко, упот. 11

сагинь (саги), лекс. 137
 себя, упот. 17
 сколить, етим. 168

согласованное определение, терм. 45
 спелый, вялый . . . , морф. 32
 -сти место -ти, морф. 189
 студент-математик . . . , синт. 47
 судија, шегација . . . , морф. 220
 сьма (мьма), морф. 189

т, граф. 195
 так, морф. 32
 татко, тате . . . , фонет. 220
 Тебя зовут к телефону, синт. 35
 Те не си говорят, синт. 16
 три рядá (солдáта, стéны . . .) знач. 27
 -тá, морф. 189
 -тá место тá, фонет. 193
 тын, сын, морф. 188
 Тъмутороканъ < Тъмѹторокан—ъ,
 фонет. 24

увик, увикит, увикив, морф. 23
 -оүю место -ою, морф. 188
 -оүмоү место -оюү, морф. 188
 урожай чáя, стакан чáю . . . , морф. 29
 утес-великан, петух-драгун, синт. 46
 -үл, морф. 189

ходить, ездить, летать . . . лекс. 36
 Холодно, Пора, знач. 31

-це, морф. 25
 цѣца, граф. 139

ч > в, фонет. 219
 ч, ж, ш, щ, л, н, р, граф. 195
 чтение поэтом стихов, синт.
 чудовище, упот. 26

шпáливче (: шалчија) и сл., фонет. 220
 ширóкий, шестóй, фонет. 24
 -шá, морф. 189
 щель, етим. 170

ъ, ъ > е, о, фонет. 218
 ъ, ъ, ѣ, љ, граф. 195
 љ, граф. 67
 љр, љл, љр, фонет. 193
 љ (рефлекс од љ, љ), фонет. 191
 ѣ (а), граф. 188
 ы, граф. 67, 69
 ы (н), граф. 188
 ѝ, ѡ, граф. 195
 ю, љ, ѝ, граф. 195
 ѡ, оү, граф. 67, 68, 69, 196
 ѡ, ѡ, граф. 187
 ѡ, ѡ, > а, е, фонет. 218
 ѡ, ѡ, граф. 187
 ѡ, граф. 69
 ѡ иза ж, ш прешло у ѡ > ѡ, фонет. 191
 ѡ, е, граф. 68, 69

б) лайиница

abych zachował, Jeśli bych ja chciał,
 морф. 179
 adžin, упот. 19
 -am, -ami, -ah, морф. 25

barzo : bardzo, фонет. 178
 będziem, wyniesiem . . . , морф. 179
 bezpieczen, godzien, silen . . . , морф. 179
 biesiadzie : biesiada и сл., фонет. 178

drug drugega, упот. 18
 dwie wojszcze, dwu sedziu . . . , морф. 179

ède, ednà, етим. 153
 eden drugega, упот. 19
 ehàl, етим. 153
 е, о, граф. 177

f, фонол. 23
 f – f', фонол. 23

ì, граф. 177
 -ì, морф. 25

jeno, krom, teszno, abo, лекс. 180

k — k', g — g', h — h', фонол. 23

kòlk, етим. 168

kólk < *kĭk, етим. 168

-mi, морф. 25

Ѡ, ѡ (Н. Ѡ), граф. 195

o(b)-, морф. 170

obróć swój koń, морф. 179

odin, упот. 19

*oskoĭкъ, етим. 170

*oskoĭкаъ, oskol, етим. 170

-ov, морф. 25

p — p', b — b', v — v', m — m' итд., фонол. 23

Peter in Pavel se bojita drug drugoga, знач. и упот. 15

Peter in Pavle sedita eden poleg drugoga, синт. 10

pomiž, miž, упот. 17

przeźrzocz yste, dwy źrzenic . . ., фонет. 178

przyjaźnić się, синт. 16

г. ѡ, фонет. 24

goście: gosnę gośniesz . . ., морф. 179

również (такође), синт. 5

rz = r', граф. 177

siebie, упот. 17

*skala, етим. 170

skála, kláti, етим. 170

(s)kel-, етим. 170, 171

skolec, етим. 169

skolek, -lki, етим. 169, 170, 171

*skoliti, етим. 165, 170, 171

skolke, skolki, етим. 167, 168, 169

*skoĭкъъ, *skoĭсь и сл., етим. 171

śmietana (od śmiotana), фонет. 178

sprawam, rapnam, морф. 179

śrebrna, фонет. 178

ścinać, ścierka, фонет. 178

*ščelti < *skelti, етим. 172

*tj, *dj > k', g', фонет. 218

Urun, лекс. и граф. 130, 132

vъĭkon > vъĭкъ, фонет. 30

vъĭkos > vъĭкъ, фонет. 30

w Prusiech, w ludziech . . ., морф. 179

zdziałać, фонет. 178

z płodnej Sygryjej и сл., морф. 178

źwierz, źwierciadło, фонет. 178

z woły, z ropiołu и сл., морф. 179

-ъ < -i, фонет. 171

Несловенски језици

а) *лајшница*

atskalas, етим. 168.

Markscheide, етим. 140

Mundloch, етим. 140

bauen, етим. 140

Brand, етим. 142

Bruch, етим. 142

Bulge, етим. 142

rüse, лекс. 142

Rad, етим. 142

calx, етим. 16

Sack, етим. 142

Sammekost, етим. 143

shkalc, лекс. 168

skalš, етим. 168

skelbsti, етим. 168

skelti, skeliu, етим. 171, 172

Sohle, етим. 139

Stollen, етим. 139

Stoll-ort, етим. 139

fahren, етим. 140

foxer / fosser, етим. 143

Fundler, лекс. и етим. 140

Fuhrmänn, етим. 143

Gewer, етим. 140

Šcheibe, етим. 142

škelt, škeļu, škēlu, етим. 171

Schlag, етим. 140

Schicht, етим. 142

Schmelzen, етим. 142

Schurf, етим. 139

Häng ebank, етим. 142

Haspel, етим. 142

hemspråk (шведски: домаћи језик),
терм. 181

Hutman, етим. 140

Kilhauwe, етим. 141

Kram, етим. 142

Urbarev, етим. 141

urbs Roma > urbs de Roma, знач. и
синг. 91

Lehen hauer, етим. 141

Lehenschaft, етим. 141

Lichtloch, етим. 140

Zeche, етим. 139

Zeug, етим. 142

б) *ірчки*

ἀλό, синг. 91

Ἰσιμα ἰσμάτων, знач. 84

εἰς φρεας διαφ θοζᾶς, знач. 82

Ѡθ, (знаци за глас), граф. 195

ὀβόφιλε, знач. 191

РЕГИСТАР ИМЕНА

- Аванесов, Р. И. 30, 32, 39
 Agoston, Mihály 270
 Adamec, Přemysl 48
 Ajeti, Idriz 261, 270, 284
 Aitzetmüller, Rudolf 192
 Akmajian, A. 105
 Актере, М. 147
 Алаџовски, Јован 238
 Албијанић, Александар 255, 304
 Алексић, Радомир 109, 167
 Alexander, Ronelle 284
 Алексовски, Лазо 316, 320
 Alinei, Mario 130
 Alirejsović, Edina 261
 Altbauer, Moshe 284
 Andoljšek, Erna 325
 Anzulović, Neda 340
 Anić, Vladimir 107, 209, 287, 292
 Антонјук, Л. А. 15
 Антоновић, Петар 343, 344
 Анчић-Обрадовић, Марија 255, 287
 Antunović, Milovan Kobliška 139
 Апостолски, Михаило 317
 Апресян, Ю. Д. 10
 Арсенијевић, Нада С. 270
 Арсова-Николић, Лидија 238, 249
 Атанасов, Петар 284
 Атанацковић, Лаза 115
 Ahmetaj Mehmet 270, 343
- Babić, Dragomir 311
 Babić, Zrinka 293
 Бабић, Сава 238
 Бабић, Славна 238
 Babić, Stjepan 261, 270, 277, 287, 288, 293
 Bagi, Ferenc 238
 Бајрамовић, Миро 288
 Вајџинса, Isa 270
 Baktmaz, Ivan 305
 Бамбова, Екатерина 238
 Банашевић, Никола 312
- Baotić, Josip 293
 Barac-Grum, Vida 298, 302
 Bardhi, Mehdi 270, 272, 277
 Barić, Eugenija 24, 39, 44, 58, 109
 Барјактаревић, Данило 261
 Барјактаревић, Мирко 261
 Barnet, Vladimir 230
 Barnetová, Vilma 45, 48
 Bartolić, Ljerka 332
 Бартоломеј, из Бидгошча 177
 Bartošek, J. 2, 3, 7
 Baskakov, N. A. 162
 Баскић, Радмила 227, 317
 Basler, Đuro 132
 Bassnet-Mc Guire, Susan 239, 249
 Batistić, Tatjana 230
 Butler, Thomas 305
 Batranović, Sreto 298
 Batušić, Ivana 239
 Бахтин, М. М. 311
 Ваџвански, Marija 249
 Begović, M. 138
 Begolli, Menduh 270
 Bezić-Božanić, Nevenka 305, 342
 Bezlaj, France 168, 261
 Beldiceanu, N. 138
 Белић, Александар 27, 39, 68, 118, 135, 136, 220
 Bëličova, Helena 255
 Белошпикова, Б. А. 29, 39
 Beltram, Peter 343
 Белчев, Ташко Д. 239
 Benvin, Anton 305
 Benedik, Francka 328
 Benin, Nataša 332
 Benson, Morton 333
 Benčić, Dobrica 239, 244
 Berani, Shaqir 270
 Berger, Aleš 325
 Beard, Robert 230
 Берић-Ђукић, Весна 305
 Berisha, Sadik 270
 Berlot, Anton 271, 282
 Бернштајн, С. Б. 230, 255

- Berčić, Branko 340
 Бећар, Драгиша 261
 Bešlagić, Šefik 129–136
 Бибовић, Љиљана 250
 Bilbija, Snežana 271, 288
 Bielfeldt, H. H. 116
 Birnbaum, Henrik 284
 Biti, Vladimir 230
 Bičanić, Sonia 230, 250
 Бицевска, Кита 284, 317
 Bjelanović, Živko 211, 261
 Bjelica, Nevenka 230, 250
 Blažek, Václav 262
 Бован, Владимир 316, 337
 Bogaj, Halil 271
 Богдановић, Дмитрије 284
 Bogdanović, Marijan 303
 Богдановић, Милан 333
 Богдановић, Недељко 298
 Bogišić, Rafo 304
 Boguslawski, Adrzej 1, 3, 4, 7
 Bodrić, Jelisaveta 239
 Božanić, Joško 230, 298
 Божинов, Ј. 199
 Božičević, Juraj 314
 Божовић, Маринко 262
 Бојић, Вера 217, 221
 Bokshi, Besim 284
 Bąba, S. 2, 3, 4
 Bonačić, Mirjana 239
 Boruś, Wiesław 165–172, 262
 Босанац, Милан 262, 267
 Бошковић, Радосав 24, 30, 39, 126,
 262, 338, 339, 340
 Bošnjak, Dubravka 340
 Бошњаковић, Жарко 262
 Brabec, Ivan 293
 Brabcova, Radoslava 255, 262
 Brada, Riza 271
 Bradić, Olga 230, 239
 Брајовић, Ирена 284
 Brame, M. 95, 105
 Bratanić, Maja 239, 333
 Bratulić, Josip 311
 Browne, Wayles 105
 Bračić, Stojan 271
 Брборић, Бранислав 293
 Brlek, Mijo Ivan 305
 Brozović, Blanka 333
 Brozović, Dalibor 262, 293, 299, 305
 Britha, Jolanda 271
 Brückner, Alexander 175
 Bubanj, Blaženka 239
 Бугарски, Ранко 230, 231
 Бујас, Željko 333
 Buјas, Sunita 333
 Букарица, Милица 255
 Букумирић, Милета 262, 299
 Булатова, Р. В. 286, 317
 Buljovčić, Josip 239, 305, 312
 Bunc, Stanko 325, 330
 Bunjaku, Shaban 271
 Burzan, Mirjana 333
 Burns, Yvonne 337
 Bourcijez, É. 91
 Buttler, Danuta 255
 Buhman, Gordana 343
 Bucholz, Oda 168, 271
 Vajda, Jožef 333
 Vargazon, Bogomil 332
 Warne, J. L. 2, 7
 Wasow, Th. 95, 104, 105
 Vego, M. 129, 130, 131, 132, 133, 134,
 135, 136
 Wierzbicka, Anna 1, 2, 4, 7
 Weijnen, A. 231
 Vekazić, Stjepan 333
 Велев, Илија 324
 Величковић, Драгољуб 250, 255
 Велковска, Снежана 343
 Velčić, Mirjana 231
 Вељић, Душанка 239, 246
 Вербер, Еуген 283
 Верковић, Стефан И. 324
 Vermeer, Willem 299
 Verč, Ivan 328
 Veselaj, Nuhi 250, 283
 Veselinović-Šulc, Magdalena 283
 Vidanović, Đorđe 231
 Vidmarović, Đuro 299
 Vidović, Jozo 314
 Vidović, Radovan 333, 337
 Vidović-Muha, Ada 328, 330
 Видоески, Божидар 317, 339
 Vilke, Mirjana 239
 Vinkovičová, Vlasta 255
 Виноградов, В. В. 46
 Vince, Zlatko 305
 Vincenot, Irène 231
 Vincenot, Claude 231
 Витас, Душан 239
 Витас, Душко 239
 Vitorović, Gordana 340
 Vitorović, Nada 331, 332
 Витошевић, Драгиша 293, 343
 Vičan, Dunja M. 239
 Владимирова, Л. А. 185, 192
 Влајић-Поповић, Јасна 346
 Влаховић, Бреда 343
 Влаховић, Племенка 250
 Vodušek, Volens 328
 Војиновић, Станиша 304, 340
 Volos, Renata 239, 249, 255
 Vondrák, Václav 220
 Vončina, Josip 304 305, 306, 338
 Vončina, Marta 227

- Vrana, Josip 285
 Vracin, Arton 338
 Wroclawska, Elzbieta 306
 Вујадиновић, Даница 239, 333
 Вујаклија, Мьлан 109, 333
 Вујаклија, Чедомир 333
 Вујанић, Милица 333, 334
 Вујанић, Мирјана 333
 Вујичић, Драгомир 262, 299
 Вукадиновић, Вилотије 262
 Вукадиновић, Зора 239, 240, 333
 Вукићевић, Милосав 299
 Vukičević, Branko 333
 Вуковић, Борислав 26, 39
 Вуковић, Гордана 262, 288
 Вуковић, Надежда 240, 242
 Вуковић, Чедо 311
 Вукомановић, Славко 293, 306
 Vukušić, Jagoda 231
 Vukušić, Stjepan 286, 299
 Vuletić-Vukasović, Vid 129
 Vuletić, Milica 343
 Vulić, Sanja 263, 340
 Wunderlich, Dieter 231, 237
 Вучковић, Петар 240, 248
- Gabrić-Bagarić, Darija 306
 Gabričević, Ante 342
 Гавриловић, Никола 343
 Gazibara, Salko 312
 Галáбов, Ив. 162
 Gallis, Arne 91, 263
 Galton, Herbert 284
 Gamulescu, Dorin 338
 Garde, Paul 255, 259
 Garcia Yebra, Valentín 240
 Гафуров, А. 149
 Гацов, Димитрије 317
 Gashi, Skënder 263, 343
 Gvozdaniović, Jadranka 286, 294
 Гвоздев, А. Н. 46, 47, 51, 52, 53, 60
 Giesemann, Gerhard 326
 Георгиев, Владимир 162
 Георгиевски, Георги 263, 317
 Георгијев, Е. 220
 Гегријевић, Светозар 213, 263
 Геров, Н. 147, 154, 159, 162
 Gerčan, Oktavija 333, 334
 Gijić, Stanislav 263
 Günther, R. 240, 244
 Glavan, Mihael 340
 Glibanović-Vejzović, Hanka 294, 315
 Gluhak, Alemko 263, 294
 Godini, Neva 263, 326
 Гојковић, Д. 338
 Голабовски, Сотир 338
 Golob, Berta 326
- Gołab, Zbigniew 284
 Górny, W. 2, 7
 Gorski, Oton 334, 335
 Гортан-Премк, Даринка 231, 288, 306, 334
 Гоџи, Ibrahim 231, 273, 340
 Гошић, Невенка 285, 286, 299
 Grad, Anton 240, 263, 330, 331, 340
 Grahek, Sanja 273
 Grgić, Berislav 271, 273
 Grgurev, Ivo 312
 Grybosiowa, Antonina 263
 Григорович, Виктор 67
 Грицкат, Ирена 71—93, 223—226, 240, 284, 288, 304
 Грковић, Јасмина 256, 306
 Грковић, Милица 144, 263, 306
 Groen, B. M. 317
 Grochowski, Maciej 1—8
 Грујић, Бранислав 317, 320, 322, 324, 334
 Guberina, Petar, 240
 Gudelj-Velaga, Zdenka 240
 Гудков, Владимир Р. 108, 288
- Дабић, Богдан 256, 294, 306
 Daka, P. 272
 Dalewska-Greń, Hanna 207, 256
 Dalmacija, Stevo 312
 Даль, Владимир 116, 170
 Damjanović, Stjepan 306, 340
 Даничић, Ђуро 82, 137
 Daneš, František 255, 256
 Dahlstrand, Ingemar 181, 183
 Debenjak, Doris 330
 De Bray, R. G. A. 317
 Dezső, László 231, 306
 Деянова, Мариа 256, 288
 Deković, Darko 287
 Delić, Mičo 288
 Del Cott, Rudolf 330
 Demirović, Idris 272
 Денисенко, Е. Т. 334, 335
 Десницаја, А. Б. 263, 272
 Десподова, Вангелија 285, 317, 318
 Despotović-Mirjanić, Nataša 231, 240
 De Felice, Emidio 264
 Defferdarević-Muradbegović, Almaza 311
 Дешић, Милорад 211, 312, 313, 334
 Дзэндзелівський, Й. О. 256
 Дьбо, В. А. 256
 Diklić, Zvonimir 313
 Dykro, Osvald 272
 Димитровски, Тодор 317, 318
 Димовска, Пандора 240, 246
 Динић, Гордана 240
 Динић, М. 137, 141, 143, 144, 145

- Дмитриев, П. А. 306
 Добренов, Марија 272
 Дограмциева, Екатерина 185, 187, 189, 191, 192
 Dolgan, Milan 313
 Doria, Mario 264
 Dorovský, Ivan 318
 Doçi, Rexher 264, 272
 Došlić, Mišo 313
 Драгин, Гордана 264
 Драгичевић, Милан 211–215
 Драгојловић, Д. 132, 135
 Draye, Henri 340
 Drašković, Vlado 272
 Drvodelić, Milan 334
 Дрвошанов, Васил 318
 Drilo, Stjepan 240, 247
 Drini, Sulejman 272
 Dubrovský, Samuel 256
 Duvernois, A. 155, 157, 159, 162
 Dudok, Daniel 250, 256, 338, 344
 Dudok, Miroslav 240, 250, 256
 Dukat, Zdeslav 272
 Dular, Janez 325
 Дуличенко, Александер Д. 250, 256
- Đamić, Antun 294
 Đamo-Diaconiță, Lucia 318
 Gjevori, Melimet 273
 Ђинђић, Славолуб 240, 338
 Đokaj, Đerd 272
 Đokić, Danka 240
 Đokić, Nada 340
 Đokić, Slobodanka 240
 Ђорђевић, Милан 318
 Ђорђевић, Милоје 250
 Ђорђевић, Надежда 241, 248
 Ђорђевић, Радмила 250, 251
 Ђорђић, Петар 67, 134
 Букановић, Јован 251, 272, 280
 Букић, Александар 231, 232
 Gjuğin, Velimir 330, 343
 Бурковић, Миломир 241
 Đurović, Ljubomir 181, 182, 183
- Ebeling, C. L. 232
 Елезовић, Доброслав 299
 Emonds, J. 105
 Ernst, Gerhard 232
 Ерцег, Иван 342
- Žagar, Franc 328
 Жиберг, Ивона 288, 340
 Живановић, Ђорђе 217, 338
- Живановић, Миодраг 232, 294
 Живанчевић, Милорад 307
 Жигић, Т. 119
 Жилетић, Зоран 280, 283
 Жипзифов, Рајко 217
 Жирош, Мирон 257
 Žic-Fuchs, Milena 251
 Žmegač, Cvijeta 241
 Жукова, А. Н. 15
 Жуковская, Л. П. 185, 192, 193, 194, 195, 197, 178
 Žuljević, Snježana 251
- Zaborovski, Stanislav 177
 Заимов, Ђ. 162
 Zaina, Elisa 241, 247
 Зализняк, А. А. 27, 29, 39
 Zareęba, Alfred 257
 Zareębina, Maria 232
 Zwoliński, Przemysław 284
 Sgall, Petr 232
 Sgambati, Emanuela 304
 Zdovc, Pavel 328
 Zenku, Abedin 283
 Zečević, Vesna 299, 302
 Zidar, Josip 334
 Zilić, Erminka 251
 Златановић, Момчило 264
 Зографски, Партеније 217
 Sollner-Perdich, Anka 341
 Золотова, Г. А. 257
 Zoričić, Ivan 287
 Zrimšek, Ivo 328
- Иванић, Душан 307
 Ivanišević, Katica 311
 Иванов, В. В. 23, 30, 32, 39, 170
 Иванова, Калина 257
 Иванова, Олга 264
 Ивановски-Глоговичанец, Александар 318
 Иванчев, Светомир 257
 Иванчићкова, Е. А. 257
 Ivas, Ivan 232
 Ивић, Милка 16, 34, 35, 36, 39, 87, 105, 108, 109, 113, 125, 207, 231, 232, 251, 257, 288, 341
 Ивић, Павле 23, 39, 138, 144, 196, 211, 294, 299, 307, 342
 Ivšić, Stjepan 334
 Игњатовић, Душанка 109, 112
 Игров, А. 199
 Илић, Људмила В. 241
 Ilhami, Emin 318
 Илчев, Ст. 162
 Иљински, Г. 220

Ineichen, Gustav 274
 Iričanin, Gordana 241
 Исаев, Г. 199
 Isaković, Alija 138, 294
 Islamaj, Shefkije 274, 344
 Islami, Sami 274
 Ismajli, Rexhep 274, 275
 Itkonen, Terko 275
 Išek, Gordana 311

Jagić, Vatroslav 67, 68, 69
 Jajncrova, K. 165, 166
 Јакобсон, Роман 182, 232
 Jakopin, Franc 264
 Якубинский, Л. П. 30, 40
 Јанева, Марија 241, 275
 Јанићијевић, Даница 341
 Јанићијевић, Душан 341
 Јанко, Anton 241, 275
 Јанко-Триницкаја, Н. А. 28
 Јанковић, Срђан 294
 Јанушев, Михаил 324, 344
 Јанчић, Božidar 232, 241
 Јахић, Dževad A. 257, 264, 300, 344
 Јашар-Настева, Оливера 147, 318, 319, 325, 326
 Јевšenek, Ludvik 325, 326
 Jedlička, Alois 232, 257
 Jelinek, Milan 257
 Jembrih, Alojz 304
 Jereb, Elza 241
 Јеремии, Татјана 241
 Јерковић, Вера 196, 307
 Јерковић, Јован 289, 294, 307, 313
 Јерковић, Ксенија 241
 Jernej, Branimir 334
 Jernej, Josip 275, 307, 334
 Јефтић, Миљивоје 344
 Jireček, Konstantin 137, 141
 Јовановић, Гордана 173—180, 191, 198, 217, 264
 Јовановић, Зоран Р. 241
 Јовановић, Ксеније 241
 Јовановић, Младен 242, 344
 Јовановић, Рањко 115
 Јовановић, Славица 313
 Јовановић, Томислав 285
 Јовић, Душан 138, 181—184, 251, 289, 290, 295, 307, 311, 338
 Јовићевић, Радојица 285
 Јовковић, Љиљана 242
 Јововић, Радоје 295, 334
 Јоич, М. 199
 Јорданоски, Јордан 232
 Јорданский, А. М. 27, 28, 39
 Jordache, Roxana 274
 Јошар, Цветко 251

Jug-Kranjec, Hermina 326
 Јуžнић, Stane 232, 238
 Јукић, Злата 319
 Jungmann, J. 169
 Јуранчић, Јанко 329
 Јурче, Marija 242
 Јутронић-Тихомировић, Dunja 232, 295, 300

Kalenić, Vatroslav 307
 Kalinski, Ivan 167, 300, 302
 Kalmeta, Ratomir 289, 315
 Калнынь, Л. Э. 23, 39
 Kalodera, Damir 242, 275, 295
 Калпачина, Исак 313, 314
 Kalsbeek, Janneke 300
 Кангрга, Александра 242
 Канкараш, Јован 334
 Kantog, Marvin 289
 Каранфиловски, Максим 251, 319, 324
 Karadža-Garić, Mevlida 295, 315
 Караџић, Вук Стефановић 200
 Karamehmedović, Muhamed 275
 Karjagdiu, Abdulah 242
 Karlovčan, Vjekoslav 242, 275
 Carnap, Rudolf 233
 Karolak, Stanislaw 233, 251
 Katičić, Radoslav 289, 307
 Kasandrić, Ivo 342
 Katušić, Maslina 242
 Kaczmarkowski, M. 3, 7
 Кашић, Зорка 300
 Кашић, Јован 251, 307, 335
 Quine, Willard 233
 Квргић, Нада 242
 Keck, Balázs 251, 275, 277
 Kelmendi, Ahmet 264, 275, 277
 Kelmendi, Sadri A. 251
 Kemura, Ibrahim 264
 Keta, B. 275, 278
 Király, Péter 275, 344
 Kirsch, E. 242, 244
 Китановски, И. 319, 323
 Kiš, Marijana 319
 Klaić, Bratoljub 109, 335
 Клајн, Иван 233
 Klemensiewicz, Zekon 2, 7, 174, 178
 Kleiner, J. 177
 Клепикова, Г. П. 319
 Клеут, Марија 341
 Klinar, Stanislav 242, 331
 Kowalik-Kaletka, Zofia 344
 Kowalska, Anna 233, 237

- Kovač, Zvonko 233
 Ковачевић, Јелена 341
 Ковачевић, Љуба 144
 Ковачевић, Милош 233
 Ковенски, И. И 335
 Ковилоска - Попоска, Иванка 242
 Ковић, Илија 289, 290
 Кодухов, В. И. 233
 Kol, A. 255
 Kola, J. 275, 278
 Kollar, D. 257, 258
 Kolenić, Ljubiša 307
 Koler, Verner 241, 242
 Kolka, Aleksandar 242
 Komas, Polona 275
 Конески, Блаже 67-69, 220, 221, 319
 Конески, Кирил 295, 317, 319
 Копећну, Evica 243, 252
 Conrad, Bent 237
 Константиновић, Радивоје 243
 Contassot, Yves 239, 243
 Končarević, Jelena 275
 Koraň, Гордана 243
 Corbett, G. G. 26, 39, 107, 108
 Корлевски, Димче 319
 Korneti, Frosina 243, 246
 Коробар-Белчева, Марија 319
 Korošec, Tomo 325, 376
 Cortelazzo, Manlio 264
 Cortiade, Marcel 272
 Kortlandt, Frederik 258
 Корубин, Благоје 295, 319, 320
 Corum, C. 7
 Kosor, Karlo 307
 Kostaq, Cipo 270
 Kostallari, Androkli 275, 276, 277, 278
 Костић, Мирјана 233
 Kott, F. Š. 169
 Kotarski, J. 167
 Котев, Иван 324
 Kotulić, Izidor 258
 Coute, Bernard 272
 Коцески, Перо 320
 Kochanowski, Jan 175, 176, 177, 178
 Кошутин, Радован 258
 Kravar, Miroslav 287, 295, 307, 312, 338
 Крајчовић, Rudolf 258
 Kranjec, Marko 227, 341
 Kratofil, Mirko 307
 Kraut, Bojan 331
 Krašovec, Jože 276
 Kreja, Bogusław 264
 Kržišnik, Erika 326
 Kremzer, Nikola 243, 247
 Kreho, Fahrudin 243
 Krečova, Ivanka 238, 243
 Krivenjeva, Mustafë 276
 Križaj-Ortar, Martina 326
 Križanić, Juraj 258
 Kryeziu, Bahtir 264
 Kiprke, Saul A. 233
 Крле-Здравковић, Невенка 243
 Крстић, Ањака 243
 Крстић, Угљеша 243
 Krčmová, Marie 255
 Kužma, E. 2, 7
 Kuna, Herta 265, 295, 308
 Kunst-Gnamuš, Olga 243, 326
 Куркина, Л. В. 168, 169
 Kuryłowicz, Jerzy 107, 182
 Kurti, Bajram 276
 Kusevska, Marija 320
 Кусици, Вера 344
 Kučinić, Branko 315
 Lavrić, Ilija 298, 300
 Lägried, Annelies 252
 Лађевић, Милица 265
 Ланиновић-Стојановић, Надежда 243
 Lyons, John 2, 7
 Лалевин, Миодраг С. 44, 73, 89, 335
 Landa, Marija 335
 Lunt, Horace G 67, 69, 217, 258, 285
 Laskowski, Roman 233
 Lastavica, B. 213, 214
 Латковић, Видо 167
 Lauer, Reinhard 338
 Lafe, Emil 276
 Лашкова, Лили 107-114, 199, 200, 252
 Levinson, Stephen C. 233
 Lévi-Strauss, Claude 233
 Leka, F. 276, 278
 Lencek, Rado L. 258
 Löttsch, Ronald 258
 Lera, Marijana 244
 Lehiste, Ilse 312
 Lehr-Splawinski, Tadeusz 178
 Лилић, Драган 289
 Lința, Elena 258
 Lipovec, Albina 244, 338
 Lipovec, Irena 244
 Lisac, Josip 308
 Lichem, Klaus 276
 Ličen, Marija 252
 Logar-Pleško, Alenka 341
 Logar, Tine 329
 Лома, Александар 265
 Ломтев, Т. П. 10
 Lončarić, Mijo 300
 Löschmann, Martin 244
 Lubaš, Władysław 178, 233, 258
 Luetic, Josip 308
 Lukežić, Iva 344
 Lukenda, Marko 265, 335

- Лукић, Жљван 313
 Lutterer, Ivan 265
 Llosh Xh. 276
- Маџочи, Павле 258
 Magdu, Lia 276
 Magnuszewski, Józef 324
 Mažuranić, Ivan 166
 Mazzi, Dinko 334, 335
 Majer, Rudolf 217—221
 Majić, Veronika 295
 Majnarić, Niko 335
 Makarski, W. 2, 3, 4, 7
 Малешевих, Мирослава 316
 Malić, Dragica 308
 Malkiel, Yakov 234
 Maloku, Ahmet 276
 Maljoku, Dragica 314
 Mamić, Mile 295, 308
 Мандић, Жљвко 265
 Мандић, Светислав 263, 265
 Манојловић, Никола 338
 Mánczak, Witold 276
 Marasović-Alujević, Marina 265
 Margetić, Lujo 304
 Mardkowicz, A. 154
 Maretić, Томо 40, 44, 59, 341
 Mareš, Franjo Većeslav 287, 320
 Маринковић, Прибислав 335
 Марић, Ана 252
 Марков, Борис 258, 320
 Марковић, Б. 138
 Марковић, Светозар 295, 339
 Маројевић, Радмило 21—41, 227, 252, 255, 258, 259, 265, 289, 308
 Martine, André 236
 Мартинов, В. 259
 Marcjanik, M. 4, 7
 Marčetić, Nikola 276
 Marčetić, Tamara 241
 Maas, Utz 233, 234
 Mastrelli, Carlo Alberto 265
 Matanović-Rem, Julijana 308
 Mataković, B. 167
 Matešić, Josip 289
 Матијашевић, Јелка 115—128
 Matijevics, Lajos 339
 Matišić, Zdravka 276
 Matulina, Ž. 90
 Machek, V. 169, 170
 Medić, Ivo 335
 Medici, Mario 276
 Medeši, Helena 296
 Meyer, R. 82
 Melvinger, Jasna 73, 74, 75, 79, 289
 Menac, Antica 108
 Merku, Pavle 265
- Mermolja-Šestan, Marijca 244
 Messner, Dieter 2.6
 Mehdiu, Feti 276
 Мечковска, Нина 259
 Мујавцова, Мária 244, 252, 259
 Mikkelsen, Hans Christian 27, 40, 289
 Mikeš, Melanija 244, 252, 277
 Micklesen, Lew R. 287
 Mikić, Pavao 234
 Miklić, Tjaša 252
 Mikołajczak, S. 2, 3, 4, 7
 Mikulić, Gordana 315
 Milani-Kruljac, Nelida 272
 Milanja, Cvjetko 296
 Милатовић, Бранислав 314
 Милатовић, Вук 344
 Милев, Милева 341
 Миленковић, Милован 244
 Müller, Jakob 326
 Miloš, Damir 234
 Милошев, Ѓорѓи 320
 Милошевић-Ђорђевић, Нада 338
 Милошевић, Ксенија 289
 Milroy, Lesley 232
 Milčinski, Lev 331
 Миљковић, Татјана 335
 Mindak, Jolanta 234, 277
 Минова-Ђуркова, Лилјана 320, 321
 Миновић, Миливоје 296, 314
 Миновски, Југослав 244
 Минчева, Ангелина 259
 Минчић, Ксенија 308
 Миовски, Мито 321
 Mirdita, Zef 277
 Mirić, Vera 277, 280
 Мисирков, Крсте 217, 218
 Митева, Димка 266, 321
 Митков, Маринко 266
 Митровић, Анђелка 341
 Митровић, Брана 298, 300
 Михаиловић, Васа 244
 Михаиловић, Жљвка 244, 335
 Михаиловић, Љубомир 244, 272
 Михајловић, Ј. 122
 Михајловић, Младен 252, 290
 Mihalik-Tir, Zuzana 245
 Michalk, Siegfried (Frido) 259, 300
 Michalus, Štefan 331
 Mihaljević, Milica 296, 315
 Mihanović, Mate 296
 Mihevc-Gabrovac, Erika 245
 Михневич, А. Е. 15
 Мицов, Тодор 324
 Мишеска-Томиќ, Олга 234, 252, 321
 Mišević, Nenad 234, 235
 Младенов, Ст. 152, 157, 158, 159, 162
 Младеновић, Александар 300, 308
 Moguš, Milan 300, 308, 309
 Moder, Janko 326

- Можсва, В. О. 40
 Мојашевић, Милка 245
 Molnár Csikós, László 245, 277
 Mollova, M. 147—163
 Момчилов, Ив. 185
 Монеv, Љубиша 245
 Мончињски, Јан 177
 Moskatelo, Kuzma 296
 Мостров, Владимир 243, 245
 Mønnesland, Svein 289, 320
 Мошин, Владимир 68, 132, 135, 136, 285
 Moszyński, Leszek 285
 Mrázek, Roman 259
 Mrazović, Pavica 253, 290
 Мршевић-Радовић, Драгана 44, 51, 290, 335, 344
 Mužinovski, Stanislav 177
 Mujaj, Hasan 266, 277
 Mujić, Muhamed A. 277
 Mulaku, Latif 277, 278
 Mulaku, Ragip 277, 278
 Muljačić, Žarko 234
 Munishi, Zijadin 278
 Murati, Qemal 234, 278
 Murmeli, Jan 177
 Musić, Srdan 278, 281, 300, 338
 Muftić, Teufik 277
- Nagy, Josip 309
 Nazor, Anica 309, 340, 341
 Најческа-Сидаровска, Марија 253
 Накеv, Спиро 245
 Наранчић, Љубица 213
 Nartnik, Vlado 326, 327
 Наумов, А. 190
 Nevědova, Milada 245
 Neweklovsky, Gerhard 259, 290, 300
 Недељков, Љиљана 262, 266, 300
 Недељковић, Бранислав М. 266
 Nezirović, Muhamed 279
 Нејребауер, Гордана 245
 Naylor, Kenneth E. 28, 29, 40, 253, 296
 Németh, J. 162
 Nečak-Lük, Albina 327
 Nehring, Gerd-Diter, 278
 Никић, Љубомир 338
 Никодиновски, Звонко 253
 Николаева, Т. М. 259
 Николић, Милица 312, 314
 Николић, Мирослав 34, 40, 87
 Николић, Светозар 285
 Николиш, Гојко 339
 Николовска, Елица 345
 Николовски, Атанас 314, 344
 Никчевић, Војислав П. 296, 300, 335, 336
 Nilsson, Nils Åke 245
- Nyomárkay, István 253, 309
 Ницолова, Руселина 234
 Novak, Vilko 327, 329
 Novak, France 327, 329
 Новаковић, Смиља 245, 253
 Новаковић-Стефановић, Невенка 227
 Новаковић, Милица 314
 Ного, Љиљана 227
 Neurath, Otto 234
 Nushi, Musa 271, 279
 Nushi, Pajazit 279
 Newmark, Leonard 279
- Ogris, Tomaž 327
 Одавић, Милан 336
 Özön, M. N. 162
 Okara, Gabriel 279
 Okiljević, Vojislav 314
 Окука, Милош 234, 237, 290, 292, 294, 296, 297, 300, 301, 309, 339
 Olesch, Reinhold 301
 Ondruš, Šimon 266
 Орел, Владимир К. 266
 Orešnik, Janez 279, 327
 Orloš, Tereza Zofia 259
 Ormis, Ján V. 253
 Orožen, Martina 327, 329, 331
 Остојић, Бранислав 234, 290, 309, 336
 Остојић-Павловић, Горјана 309
 Ostojić-Hrpač, Mirjana 245
 Откупшикова, М. И. 11, 19
 Oschlies, Wolf 217, 221
- Pavela, Katja 245, 246
 Pavić, Zlata 239, 246
 Павић, Милорад 311
 Pavičić, S. 212
 Павковић, Ваца 235, 336
 Павлица, Драган 211, 212, 301
 Павловић, Звездана 266
 Павловић, Миљивоје 137, 138
 Павловић, Миодраг 316
 Павловић-Самуровић, Љиљана 246
 Palkovič, Konstantin 345
 Paloc, Laslo 253
 Пандев, Демитар 321
 Pancevová, Jarmila 290
 Панковић, Душан 340, 341
 Панкратова, Н. П. 185, 192
 Папоска, Ружа 246, 321
 Pantelić, Marija 340, 341
 Пантић, Мирослав 304
 Паңчев, Т. 152, 153, 155, 156, 158, 162
 Papić, Marko 279

- Partridge, Monica 345
 Paulin, Andrej 331
 Pauliny, Eugen 259
 Pašić, Marko 279
 Pašić, Muhamed 281
 Пашовска, Маргарита 251, 253
 Pederin, Ivan 309
 Пеев, Коста 266
 Peixoto da Fonesca, Fernando Venancio 279
 Pelz, Ivan 297
 Penavin, Olga 279, 339
 Пенушлиски, Кирил 324, 345
 Перваз, Драгиња 290
 Перван, Маја 246, 315
 Перић, Александар 231, 234, 235, 246, 253
 Перичић, Властимир 223, 224, 225, 226
 Petöfi, Janos S. 235
 Петковић, Миодраг 290
 Petrač, Marija 341
 Petrić, Perislav 266
 Petrović, Velimir 253
 Петровић, Владислава 336
 Петровић, Драгољуб 211, 301
 Петровић, Ђурђица 266
 Петровић, Миодраг М. 266
 Петровић, Светозар 312
 Петковић, Новица 235
 Пецо, Асим 266, 285, 297, 301
 Пешикан, Митар 267, 301, 309, 336
 Пешковский, А. М. 51, 53
 Пигин, М. И. 30, 40
 Пижурица, Мато 267, 301
 Pinchon, Jacqueline 279
 Пипер, Предраг 9—20, 235, 253, 259, 290
 Pirmat, Marta 327
 Pisarkowa, Kristina 233, 235, 259
 Пишчевић, Милица 246
 Pianka, Włodzimierz 321
 Pleteršnik, M. 167
 Pogačnik, Vladimir 279
 Pogačnik, Jože 329, 339
 Rogorelec, Breda 235, 327, 329
 Полежина, Благородна 246
 Поленаковић, Харалампие 324, 323, 325
 Pokorny, J. 171
 Половина, Весна 253, 290
 Половина, Пера 246
 Poloska, Agim 279
 Poljanec, Radoslav 259
 Поп-Атанасов, Ѓорѓи 285, 321
 Poradić, Hanna 246
 Попов, Бојан 108, 284, 290, 297
 Попова, П. Т. 246
 Поповић, Бранислава 280
 Поповић, Љубица 280
 Поповић, Љубомир 44, 246, 291
 Поповић, Миленко 260, 297
 Поповић, Миодраг 309
 Поповић, Михаило 280
 Поповић, Оља 246
 Поповић-Перишић, Нада 235
 Попович, Антон 235, 246
 Поповска, Снежана 321
 Popowska-Taborska, Hanna 260
 Posedel, Marinela 246
 Потebня, А. А. 44, 45, 46
 Potrč, Matjaž 311
 Pranjčić, Krunoslav 260, 311
 Pranjković, Ivo 247, 287, 291
 Prevignano, Carlo 232
 Premk, Francka 345
 Pretnar, Tone 312, 327
 Prigniĉ, Darinka 301
 Priestly, Tom M. S. 329
 Prifti, P. 280
 Прлячев, Григор 217
 Прић, Љубица 267, 309
 Пујић, Саво 315
 Purovac, Milorad 235
 Putanec, Valentin 309
 Puhar, Jože 331
 Puhariĉ, Krešo 331
 Raguž, Dragutin 291
 Радановић, Даринка 244, 247
 Радановић-Коцић, Весна 309
 Раденковић, Љубинко 267
 Радић-Дуговић, Милана 253
 Радић, Првослав 217—221, 301
 Радић, С. М. 335, 336
 Radić, Stipe 333, 336
 Радовановић, Милорад 341, 342
 Радовић-Тешић, Милица 199—202, 336
 Радојчић, Никола 138, 140, 142
 Радонић, Јован 137
 Радосављевић, Мирјана 253, 336
 Радуновић, Вељко 285
 Радуновић, Ристо 227, 301, 302
 Radford, Andrew 235
 Raescke, Jochen 311
 Reizer, Zora 302
 Рајић, Љубиша 247, 280
 Райков, Божидар 185, 186, 187, 191
 Reiter, Norbert 235
 Rajh, Bernard 329
 Rajhman, Jože 330
 Raka, Fadil 280
 Ракић, Станимир 95—106, 235, 291, 297
 Ramaj, Fadil 280
 Ramovš, Mirko 331

- Rapp, Nada 280
 Rača, Shkelzen 345
 Рашић, Никола 253, 286
 Rebec, Ivan 271, 281, 282
 Ревзин, И. И. 110
 Ревзина, О. Г. 110
 Regula, M. 90, 91
 Реметић, Слободан 302
 Renzi, Lorenzo 281
 Renault, Michel 247
 Ressel, Gerhard 291
 Ressel, Svetlana 291
 Resulović, Mustafa 345
 Rehder, Peter 260
 Решетар, Милан 341, 342
 Ribarova, Zdenka 286, 322
 Rigler, Leo 331
 Ridanović, Midhat 247
 Rizaj, Skender 138, 145
 Риэовски, Живко 322
 Rymut, Kazimierz 267
 Ripka, Ivor 260
 Ристевска, Љиљана 340, 341, 342
 Ристић, Стана 227
 Ристовски, Блаже 322
 Robert, Shaaban 281
 Roberts, D. F. 302
 Roglić, Vera 254
 Rodić, Milivoj 316
 Rodić, Nikola 137–146, 185–198, 302, 345
 Rožić, V. 166, 167
 Romaine, Suzanne 232, 235
 Rossi-Hace, Franka 247
 Rospond, Stanisław 340
 Ротковић, Радослав 311
 Роус, Донка 251, 254
 Rube Filipi, Amos 267
 Rudan, P. 302
 Руднев, А. Г. 45
 Ружић, Жарко 312
 Růžička, Rudolf 260
 Rulíková, B. 2, 3, 4, 7
 Rupčić, Bonicije 130, 131, 136
 Rusek, Jerzy 267, 286

 Сабо, Олга 227
 Savigny, Eike von 236
 Савић, Момчило 281, 284, 342, 338, 339
 Савић, Свенка 291, 297, 314
 Sawicka, Irena 87, 236, 281
 Sađnik, Linda 192
 Саздов, Томе 322, 345
 Самара М. 278, 281.
 Samardžija, Marko 236, 267, 297, 311
 Самарџија, Снежана 316, 345
 Samy-Bey, 162

 Sappok, Ch. 2, 7
 Sau, Silvano 281
 Swiggers, Pierre 282
 Свортян, Е. В. 155, 157, 162
 Sedaj, Engjëli 281
 Sainte-Marie, E. 129
 Sejdiu, Shefki 281
 Sekelj, Antonije 247
 Szekeres, László 283
 Sekereš, Stjepan 287, 291, 302
 Sequi, Eros 339
 Секулић, Анте 311, 342
 Секулић, Владимир 247
 Селищев, А. 147
 Senčar, Marjeta 247
 Siatkowski, Janusz 60
 Сибиновић, Вера 322
 Сибиновић, Миодраг 240, 242, 247
 Sikirić, Šaćir 281
 Syla, Sulejman 282
 Silling, István 281
 Сиљаноски, Велко 322, 345
 Silić, Josip 233, 236, 291
 Sima, K. 278, 281
 Sima, K. 250, 254
 Симић, В. 137, 138, 139
 Симић, Милорад 302
 Симић, Радоје 236, 254
 Simone, Raffaele 247
 Sironić-Bonefačić, Nives 282
 Ситов, Алексеј 282
 Skakić, Mirko 316
 Skarić, V. 138, 145
 Скобљикова, Е. С. 52
 Skok, Petar 168
 Skomorohova-Venturini, L. 190
 Skubic, Vinko 331
 Skubic, Mitja 282, 317
 Sławski, Franciszek 171, 310
 Slodnjak, Anton 339
 Smerdel, Branko 239, 247
 Smolej, Viktor 260, 332
 Smolik, Marijan 330
 Snoj, Marko 267, 282
 Sović, Ivan 209, 311, 312
 Сокол, Н. 241, 247
 Соколски, Методије 268
 Соловьев, А. В. 68
 Softić, Sejfudin 315
 Спасева, Загорка 243, 247
 Спасић, Желимир 336, 337
 Спасић, Љиљана 227, 342
 Спасов, Људмил 322
 Spaho, F. 138, 145
 Сперанский, М. 69
 Средановић, Ђорђе 315
 Sršen, Janez 327
 Stagličić, Dinamo 287
 Стаматоски, Трајко 260, 268, 322

- Stamać, Ante 71, 78, 236, 315
 Станић, Милан 291
 Станић, Милица 302, 336
 Станишева, Дина 236
 Stankiewicz, Edward 330
 Станковић, Богољуб 43—65, 336
 Станковска, Љубица 268, 322
 Станковски, Миодраг 181, 182
 Станџић, Живојин 209—210, 291
 Станчић, Љиљана 292
 Стевановић, Милун 248
 Стевановић, Михаило 43, 44, 50, 51, 59, 60, 73, 75, 87, 89, 236, 292, 297, 336, 339
 Стевановић-Анђеска, Љиљана 247
 Steininger, Wolfgang 138
 Степаноски, Ристо 323
 Stefaniја, Dragi 286, 322
 Стефановић, Димитрије 182, 203—207
 Стефановић, Мирјана 341, 342
 Стефановић, Стеван 312
 Стефановски, Љупчо 236
 Stefancich, Giоvanna 282
 Стијовић, Светозар 268, 310
 Стојановић, Андреј 345
 Стојановић, Илија 248
 Стојановић, Јасна 248
 Стојановић, Љубомир 82
 Стојановић, Часлав 244, 248, 282
 Стојнић, Мила 339
 Стојчевска-Антиќ, Вера 286
 Stolz, Benjamin A. 310
 Strevens, Peter 248, 249
 Стрезоска, Душица 246, 248
 Strawson, Peter F. 236
 Суботић, Јелисавета 268, 297, 310
 Суботић, Љиљана 292, 310
 Sujoldžić, A. 302
 Sulejmani, Fadil 282
 Suhadolnik, Stanislav 332
 Sučić, Vlado 254, 282
 Sušić, Zlatko 236
- Тадић, Марко 236
 Танасић, Срето 227, 292
 Танасковић, Дарко 283, 338, 339
 Tandarić, Josip 341, 342
 Тановић, Иљвјас 336, 337
 Tapocki, Franjo 267, 268
 Тасевска, Роза 323
 Tasczycki, Witold 173, 175
 Tasholli, Faruk 345
 Теџак, Стјепко 165, 292, 312, 314
 Текавчић, Равао 254, 283
 Терзић, Александар 254, 260
 Teunisen, Margarita 323
- Тешићелова, М. 255, 260
 Тешић, Милосав 337
 Туг, Michal 248, 254
 Tirić, Schadeta 314
 Тодоров, Цветан 272, 283
 Тодоровић, Гордана В. 248
 Тодоровић, Миљан 249, 254
 Тодоровски, Томислав 325, 339
 Толстая, С. М. 260
 Толстой, Н. И. 116, 260, 268, 302, 337
 Thomaj, J. 283
 Томановић, Васо 268
 Tomašević, Mijo 181, 182
 Томић Миле 268, 302
 Tomljenović-Biškupić, Ljerka 248
 Томовић, Г. 136
 Topolińska, Zuzanna 236, 323
 Toporišič, Jože 328, 330, 346
 Торџиу, Vedita 283
 Torelli, Niko 332
 Totoni, Menella 276, 283
 Точанац, Душанка 236, 248, 254
 Тошев, Крум 317, 323
 Тошић, Борислав 337
 Тошовић, Бранко 21, 40, 260
 Тошоров, В. Н. 28, 40
 Trautmann, R. 172
 Трнески, Блаже 325
 Трофимкина, О. И. 310
 Трубачев, О. Н. 339
 Tuglaci, P. 162
 Tulip, Mark R. 242, 248
 Turk, Zdravko 332
 Turk, Marija 248
 Turconi, Sergio 241, 248
 Turčan, Jaroslav 254
 Тушевски, Ванчо 325
- Ђирић, Драгиња 346
 Ђорац, Милорад 310
 Ђорић, Божо 260, 292, 297
 Qosja, Rexher 280, 282
 Ђосовић, Стево 297
 Ђупић, Драго 297, 298, 303, 339, 342, 346
- Угринова-Скаловска, Радмила 286, 317, 323, 339
 Ujčić, Rudolf 303
 Urbańczyk, Stanisław 170, 260
 Urmson, J. O. 2, 7
 Урошевић, А. 141
 Ursu, Ileana 248
 Urukalo, Milivoj 303
 Uršić, Lojze 330

- Усикова, Р. П. 323
 Utěšený, Slavomir 237
 Uhlík, Rade 337
 Uhlisch, Gerda 168, 283
 Ushaku, Ruzhdi 254, 283
- Falińska, Barbara** 237, 260
Faßke, Helmut 237, 261
Vasmer, Max 168, 170
Feka, Th. 272
Фекете, Егон 268, 292, 298, 310
Feldstein, Ronald F. 328
Feleszko, Kezimierz 73, 74, 75, 107, 256, 261, 323
Feinig, Anton 268
Feidler, Wilfried 168, 273
Filipi, Goran 268
Filipović, Zvonka 333, 337
Filipović, Muhamed 237
Filipović, Rudolf 237, 273, 310, 337
Филиповски, И. 323
Fillmore, Ch. J. 10
Finka, Božidar 268, 292, 293, 302, 303, 337
Fisković, Cvito 316
Fisch, Stenly E. 237
Fišer-Popović, Ana 346
Fleischer, Holm 254
Фоменко, В. С. 335, 337
Fran, Giovanni 273
Francetić, Marija 237
Frege, G. 10
Fraenkel, E. 168, 171
Friberg, Ann-Christin 181
Fridman, Viktor 323
Friščić, Vinko 298
Frkin, Vatroslav 310
Foulon-Hristova, Jordanka 323
Furlan, Metka 268, 269
Fučić, Branko 132, 135, 136, 338
- Habermas, Jürgen** 235, 237
Havranek, Gisela 319, 323
Hagege, Claude 236, 237
Hadrovics, László 203, 269, 304
Hajdaraj, Adem 269, 273
Hayeková, M. 261
Hajičová, Eva 237
Hajra, Hajrullah 273
Halilović, Enver 237
Halimi, Mehmet 274
Hamm, Josip 261, 274, 303
Hamp, Eric P. 269
Hannick, Christian 285, 286
Handžić, Mehmed 274, 281
- Hasimja, Mazhum** 274, 275
Hattori, Shirō 237
Hadžiefendić, Remzija 311
Naxhillazi, P. 274, 278
Хаџимеџић, Јасна 346
Hadžić, Vera 245, 248
Heny, F. 105
Henning, Mørk 237
Herrity, Peter 310
Hercigonja, Eduard 308, 310
Hoernes, M. 129
Higgins, John 248
Hidi, A. 274, 278
Hietsch, Otto 274
Hilmar, Walter 292
Hlavsa, Zdenek 255, 261
Хлебџи, Борис 237, 248, 254
Hojer, Anegret 248
Horák, G. 261
Horgan, Damir 237, 249
Horetzky, Edita 274, 332, 337
Houtzagers, H. P. 303
Храсковски, В. С. 13
Христова, Дорџана 255
Hrčević, Marija 319, 323
Hosák, L. 262, 269
Hoxha, Esat 274
Hubbard, Ph. 274, 275
Hubaček, Jaroslav 255, 261
Hudak, Zoran 248, 249
Hudelja, Niko 249
Hurm, Antun 337
Husinec, Renata 249
Hüttl-Folter, Gerta 261
- Цветановић, Владимир** 314
Svetek-Russi, Ljudmila 325
Цветковски, Владимир 249, 324, 342
Цвијетић, Ратомир 298
Целакоски, Наум 325
Cenaj, Ali 271
Cigoj-Leben, Breda 249
Cikuli, Nikoleta 271, 276
Siliberti, Anna 271
Цонев, Б. 185, 186
Црнџић, Душан 322, 324
Църнушанов, К. 199
- Sabej, Eqrem** 168, 271
Savić, Edita 249
Чађеновић, Јован 314
Чампар, Драгован 255, 292
Савшевић, Екрем 272
Chvany, Catherina V. 28, 40
Чедић, Ибрахим 237, 310

- Chafe, W. L. 15
 Čekman, V. 328
 Чигоја, Бранкица 298
 Чоловић, Иван 316
 Črnja, Zvane 272
 Чубрић, Љиљана 342
 Чундева, Нина 324
- Цоговић, Алија 269
 Цонов, Б. Ст. 138, 141
 Xhuvani, Aleksander 270
 Џукески, Александар 246, 249, 324
- Shala, Demush 281
 Šamšalović, Gustav 337
 Шанова, З. 424
 Шанская, Т. В. 170
 Шанский, Н. М. 170
 Шапкаров, Кузман 325, 339
 Šarčević, Susan 241, 249
 Шаулић, Аница 339
 Шаулић, Јелена 339
 Шахматов, А. А. 45
 Šašel, Jaroslav 269
 Шведков, Е. Л. 335, 337
 Шведова, Н. Ю. 30, 40, 45, 47
 Schellander, Anton 330
 Scherber, Peter 327
- Cherel, Albert 249
 Shehu, H. 278, 281
 Šivic-Dular, Alenka 238, 269
 Shyqri, Galica 263
 Šimek, Marija 315
 Šimundić, Mate 269, 315, 346
 Šimunović, Petar 269, 302, 303, 339, 340
 Szymczak, Mieczyslaw 261
 Szirovicza, L. 302
 Шипка, Данко 292, 298
 Шипка, Милан 237, 238, 298, 346
 Škaljić, A. 162
 Škarić, Ivo 287
 Škerlj, Ružana 331, 332
 Škerlj, S. 167
 Škiljan, Dubravko 238
 Šmilauer, Vladimir 339
 Šojat, Antun 302, 303, 310
 Šojat, Olga 304
 Šoltys, O. 3, 7
 Шоша, Елисабета 323, 324
 Шошкић, Мирјана 245, 249
 Šrámek, R. 262, 269
 Шгављанин-Борђевић, Љубица 304
 Štambuk, Anuška 316
 Štrukelj, Inka 238
 Schuster-Šewc, Hinz 269, 270
 Schutz, J. 138–143
 Šuštar, P. 332

Регистар израдио *Васа Павковић*

